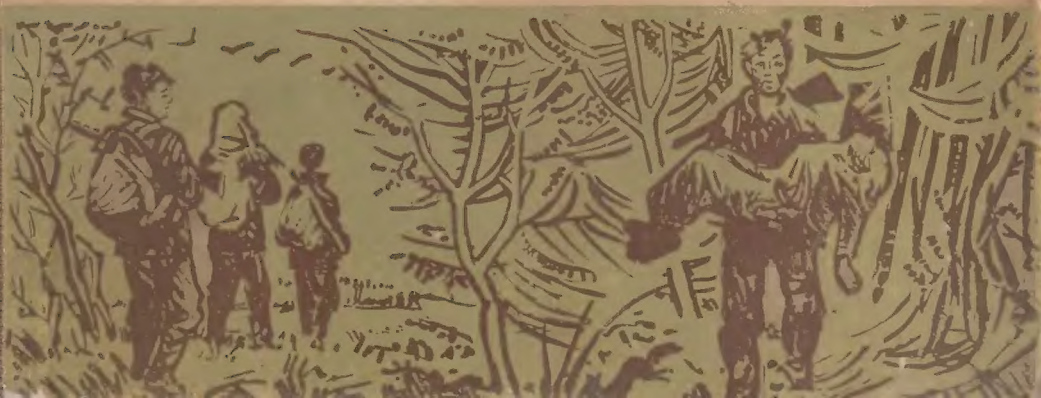

B O R I S Z P O L E V O J

Az arany

BORISZ POLEVOJ

A Z A R A N Y

ÚJ MAGYAR KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST 1951

Fordította
GERGELY VIOLA

1

Mitrofán Iljics Koreckij egyszerre fejébe vette, hogy nem hagyja el szülővárosát.

Az utóbbi napok fájdalmas gondjai közben nem ért rá a maga sorsán töprengeni. Az Allami Bank városi osztályán sürgősen elkészítették a mérleget, leltároztak, becsomagolták az értékeket, rendbehozták a levéltárat, s a sok régi irka-firkát, amit nem volt érdemes magukkal vinni, a kályhákban tűzeggel vegyesen égették el. Zsákokba és ládákbá raktak minden „ügyet”, a folyó ügyeket is. Nappal, amíg az osztály dolgozott, kihúzgálták a szükséges iratokat, éjszakára visszarakták megint, hogy minden útra készen legyen. Ha a szükség hirtelen úgy kívánja, csak be kell kötni a zsákokat, a ládákat leszögezni, lepecsételni és egy-kettő, feldobálhatják a teherautókra.

Ezekben a napokban rengeteget bajlódtak, fáradoztak a tisztviselők. De a munkájuk nem hasonlított ahhoz az élénk, fárasztó és mégis vidám évvégi munkalázhoz, amely minden mérleg készítésekor elfogta a bankot. Dolgoztak anélkül, hogy fölösleges szót váltottak volna, hiányoztak a szenvedélyes viták s a tréfás szavak. Ez a hallgatag, feszült sürgés-forgás Mitrofán Iljicsre azokra a szomorú pillanatokra emlékeztette, amikor felesége holttestét kivitték házacskájukból.

Mitrofán Iljics külsőleg nyugodt volt, megszokott gyakorlatával és munkaszeretetével végezte teendőit, de, akik régóta ismerték, látták rajta, hogy valami baja van. A főpénztáros külön-

Felelős kiadó: Az Új Magyar Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Hankó Mária
A szöveg hűségét ellenőrizte: Kovai Lőrinc
Műszaki felelős: Siklós Béla
A kiadó minden jogot fenntart

ködessel határos tisztaságszeretetét eddig mindig jóakaratóan gúnyolták. A tréfálkozók azt bizonygatták, hogy az öreg valószínűleg keményített gallérban, akkurátusan megnyírt bajuszkával és gondosan megborotvált barnapiros arccal született. Legrégibb munkatársai is csak ilyennek ismerték. Most pedig egyszerre elhagyta magát, nem borotválkozott, elfelejtett fésűlködni; idegesen járt-kelt, gallér nélkül, krétaporos kabátban. A máskor fáradhatatlan és meghatározatlan korú ember a szemük láttára vált hanyag és szórakozott öreg bácsivá.

Lánya és unokái keletre utaztak. Amióta kikísérte őket a pályaudvarra, még éjjel sem ment haza a bankból. Íróasztalán aludt, feje alá vastag régi aktacsomót gyömöszölt s lábát újságpapirossal takarta be. Azok a munkatársai, akik mostanság kaszárnyarendszerben éltek a bankban, látták mily nyugtalan a főpénztáros álma. Nyöszörög, sóhajtozik, jajgat, forgolódik, mintha fájdalmai lennének s egyre suttog magában. Arcáról még éjjel sem tűnik el a zavart kifejezés.

Néha valaki megsajnálta az öreget és elmondta neki, hogy Tyeplov ezredes csapatteste a városba érkezett; a katonai egység pénzügyi vezetője folyószámlát nyitott a bankban s titokban célzást tett arra: van elegendő ágyújuk és tankjuk ahhoz, hogy az ellenséget semmiképpen ne engedjék be a városba. Mitrofan Iljics szórakozottan nézett a beszélőre és nem lehetett tudni, hallja-e vagy sem, amit mond.

Reggel felé az öreg, az álmatlanságtól összetörten lemászott kemény fekhelyéről, tétova léptekkel végigsietett a bank helyiségein, elálldogált az erkélyen háttal a falnak támaszkodva, amíg csak teljesen meg nem virradt. Riadt tekintetét nyugat felé irányította. Messze, a városon túl, ahol még minden sötétségbe burkolózott, távoli robbanások bíbor visszfénye tükröződött az ég gyöngyházzsínű csíkjai fölött. Az öreg ember ajka szögletébe két keserű ránc mélyült.

— Mi ez? Hogy lehet ez? Mi lesz? — suttogta.

A bank légvédelmi éjjeli ügyeletre beosztott komszomolcai részvétellel nézegették az öreget. Valaki széket vitt utána az erkélyre. Az öregember zavartan megköszönte az előzékenységet, de csak állt tovább is a szék mellett.

A téren keresztül, a bank épülete mellett éjjel-nappal porlepte, ládákkal, batyukkal, bútorokkal megrakott teherautók dörögtek el. Fáradt emberek meneteltek zsákokkal, csomagokkal

megrakodva, hallgatag gyerekeket vezettek kézenfogva. Mindenki az állomás felé igyekezett. A rendőr, aki azelőtt, mint valami karmester, ügyesen vezényelte fehér botjával a kétirányú forgalmat, most poros szoborként, szinte teljes mozdulatlanságban állt az útkereszteződésnél. A teherautók csak egyirányban hajtottak. A keletre szállított gyárak, intézetek, intézmények egymásután zárták le számlájukat a bankban. De ugyanakkor új üzletfelek jelentkeztek... a katonai csapatrészek, a kórházak. A banknak a város teljes kiürítéséig dolgoznia kellett.

Nappal a régi kliensek elutazása miatt Mitrofán Iljics pontosan, szinte gépiesen intézte a rengeteg sürgős ügyet. Néha a munka hevében úgy elgondolkozott, hogy nem hallotta sem a légi-riadó üvöltő szirénáját, sem a légelhárító ágyúk meg-megszakadó ropogását. A hatalmas, tömör épület remegett a robbanásoktól, az ugráló tintatartókból kifröccsent a tinta, a mennyezetről lógó lámpák himbálództak, de a főpénztáros ott ült asztala mellett, nyitott kiadás-bevétel könyve fölött és zavarodott tekintete a kitért ablakon át a térre meredt, amely olyan néptelen volt, mintha zivatar készülődne.

Cserednyikov, a bank vezetője, megkérte a könyvelési osztály komszomolcait, hogy gyámolítsák az öreg pénztárost. Most, légiriadó alatt, a fiatalok majdnem erőszakkal cipelték le az öregot az óvóhelyre, a bank udvarán a virágágyak helyén ázott cikk-cakkos futóárokba.

— Még elgondolni is borzasztó, milyen hamar összeroppan egy ember! — csodálkoztak a munkatársak Mitrofán Iljics láttán.

Addig az éjszakáig, amíg meg nem kapták a parancsot, hogy csomagoljanak be mindent, mert indulnak keletre, Mitrofán Iljics inkább hihetetlennek, mint borzalmasnak látta az eseményeket. Az utolsó teherautókat megrakták már az udvaron a bank ingó vagyonával, amikor Cserednyikov, a magas, sovány öregember, akinek övvel szabályosan leszorított félkatonai zubonyának egyik uja üresen lötyögött, összeütközött a közeli ágyúk dörgésétől rengő szobákban céltalanul ödöngő Mitrofán Iljiccsel.

— Mit csinálsz itt, Mitrofán? — kérdezte.

— Micsoda?

— Hol a csomagod? Hiszen valamit csak hozol magaddal? Most nem horgászni megyünk. Ki tudja, milyen hosszú ideig leszünk távol.

A bank vezetője, most, a kiürítés utolsó óráinak szomorú zűrzavarában sem vesztette el megszokott munkalendületét.

— Csomag? Miféle csomag? Minek a csomag? — kérdezte Mitrofán Iljics, mintha álomból ébredne. — Hja, igen, a csomagom... Nekem nincs csomagom... Minek az most? Mind-egy... Hadd csak...

— Elment az eszed, Mitrofán? Legalább egy váltás fehérneműd legyen. Ugyan ki fog majd rólad gondoskodni. Most az országban minden kéz a háborúval van elfoglalva. — Cserednyikov megnézte ezüst óráját, a híres órát, amelyet mindenki ismert a bankban: mindenki tudta, hogy a polgárháborúban magától Csapájevtől kapta bátorságáért. — Te, itt az ideje — mondta az öreg pénztárosnak. — Egy pillanatot se késlekedj. Siess a csomagodért, eredj... Szedd össze a legszükségesebbeket és azonnal gyere. De újra figyelmeztetek, nem a folyóra megyünk halászni... Hozz magaddal mindent, amire szükséged lehet. És arra is figyelmeztetek, hogy tízkor indulunk... No, siess, siess!

Mitrofán Iljics csak most ocsúdott fel. Tovább ment s közben csodálkozva nézegetett szét. Mintha nem ismerné az utcákat, amelyeken harminc éve mindennap jár a hivatalba és vissza.

A város nyugati szélén már másodnapja égett az olajraktár, amelyet ellenséges bombázók gyújtottak fel. A vastag, barna füst mindent beburkolt s olyan sűrűnek és súlyosnak látszott, hogy még a legközelebbi házak körvonalai is elvesztek benne. A füstbeborult utcán csattogva, dörögve, túlkölve robogtak a teherautók és megrakott kocsik haladtak súlyos terhük alatt nyikorogva. Vállukon nehéz batyukkal, s ijedt kisgyerekeket vonszolva siettek az emberek. A napot homályos kis bíborvörös foltocská jelezte, amelynek éppen csak a széle világított. Ez mind annyira szokatlan volt, annyira nem hasonlított ahhoz, amit Mitrofán Iljics harminc éven át látott és megszokott, hogy egy pillanatra gyámoltalanul megállt, szétnézett, hogy vajjon merre is jut haza legközelebb.

A pénztáros a városon kívül, a folyó túlsó partján, saját kis házában lakott, amely négy bozontos hársfa között bújtt meg. Felesége már tíz éve meghalt. Három fia a finn háború óta a hadseregben szolgált és most is valószínűleg harcol valahol. Lánya az unokákkal látogatóba jött haza, de amint a városban kihirdették a hadiállapotot, az öreg azonnal az Uralba küldte

őket, nászához, aki ott kohász volt. Ahogy vonatra tette az asszonyt a gyerekekkel, az állomásról egyenesen a bankba jött és ott is maradt, hogy az egyedüllétől megmeneküljön. Most sietve nyitotta ki a bejárat ötletes lakatját és bánatos aggodalommal lépte át a jólismert küszöböt, amelyet hosszú évek során át ő, a felesége, fiai és unokái tapostak.

Az erős faházacska megremegett a közeli ágyúlövésektől és zúgott, mint valami régi gitár belseje. Mitrofán Iljics megállt s az ajtófélfába kapaszkodott. Szíve hevesen megdobbant az üresen tátongó lakás láttára. A szürke por úgy belepte néhány nap alatt az egyébként barátságos és tiszta kis lakást, a képeket, a függönyöket, a karosszékeket, a huzatokat, a szoba egész berendezését, mintha homályos fátyollal fedték volna be. A nap éles, sárga sugara áttört az ablaktábla résein, megvilágította a hideg félhomályt és megcsillogtatta a levegőben rajzó port, rávetette fényét a háromkerekű biciklin ülő kopott plüss-mackóra, apró, fél dióhéjnál alig nagyobb gyerekcipőskére, amely a földön hevert elhagyatva.

Mitrofán Iljics felemelte az apró lábbelit, lefújta róla a port és hirtelen maga elé képzelte, amint a kis Arinska, Vovik és az anyjuk, mint az őszi vihartól letépett falevelek, amelyeket elragadott a gyors folyó árja, sodródniak a hatalmas emberáradattal kelet felé. S most nemsokára őt is letépi a vihar. Letépi, megforgatja és viszi, nem tudni, hová, valami ismeretlen, végnélküli útra. Az öregember váratlanul olyan gyöngeséget érzett, hogy a kis cipő is kihullott kezéből s kénytelen volt a falnak támaszkodni, hogy el ne essék. Így, a falba, a vászonhuzatú karosszékebe, az ajtófélfába és a veranda karfájába kapaszkodva kijutott a kertbe.

A kertjére sok gondot fordított a gazda és büszke volt rá. Itt a csendes külvárosban, a kis folyó mellett, a sötétzöld öreg fűzek alatt alig lehetett érezni a füstöt. A nap még nem állt delelőn, de bőségesen árasztott sugaraitól az almafa levelei és a zöltségfélék szárai úgy ragyogtak, mintha kifényesítették volna. Meleg, friss földszag, kapor, méz, a paradicsombokor erős illata és fiatal fokhagyma szaga érzett a levegőben. A seregélyek, ügyet sem vetve az öregre, össze-vissza ugráltak a lombos meggyfákon és bele-belecsíptek a túlérlett gyümölcsbe. A méhek szorgalmasan röpködtek a különböző színű kaptárok fölött, keringtek a kapor átlátszó ernyőjén, lábacskaikkal bele-belekapaszkodtak

az uborka kacsaringós indáiba, forgolódtak s bemásztak a rikító-sárga virágok kelyhébe. Nem törődtek a sápadt füstoszlopokkal, nem törődtek a napfényes égbolton baljóslatúan keringő idegen repülőgépekkel és az utcákon kétségbeesetten ide-oda hömpölygő emberáradattal. Őket nem rémítette meg, hogy a föld aprókat reng és reszket a közeli harcoktól, amelyek, hírek szerint, már a vasúti állomás környékén folytak.

A kis kertben nyugalom ült.

Mitrofán Iljics észre sem vette, hogyan került a kertnek egy meghitt sarkába, ahová akaratlanul vitte a lába.

Itt könyökével a farácsra támaszkodott. A napfényben élénk zölden ragyogtak a venyigék, a város első szőlővenyigéi. A levelek alatt már látszott a gyümölcs apró, homályos zöld gerezdje.

Negyed évszázados, gondos és makacs munkával szelídítette meg az öreg bankpénztáros a napimádó déli növényt. Kényszerítette, hogy ezen a hűvös vidéken is meghonosodjék és gyümölcsöt teremjen. Különböző vidékekről, más-más éghajlatok alól oltóágakat rendelt és azon szorgoskodott, hogy ezzel a keresztetéssel fagyálló venyigéket nyerjen. Állandóan levelezett kísérleti állomásokkal. Egyszer, szabadságideje alatt, még Micsurin-hoz is elutazott, aki a szerény kísérletezőnek saját neveltjeiből két szőlővesszőt ajándékozott. Csak élete vége felé szüretelhetett Mitrofán Iljics. Dús, édes, ezen a tájon újonnan meghonosított szőlőfürtjeit az elmúlt őszön az össz-szövetségi mezőgazdasági kiállításon is bemutatták.

A városkörnyéki kolhozok falusi kertészei már régen figyelték a nagy gyakorlatra szert tett öreg műkedvelőt, gyakran meglátogatták kis kertjét és megnézték a tenyérnyi zöld levelek alatt lógó súlyos, sárgászöldes, napfénnel elöntött fürtöket. Nézegettek, áhítatosan sóhajtoztak és már azon gondolkoztak, melyik az a napfényes horpadás ezen a vidéken, ahol ilyen nagyszerű gyümölcsöt lehetne termelni. Mitrofán Iljics összeköttetésben maradt a falvakban kertészkedő barátaival s most már arról álmodozott, hogy ezen az őszön az első értékes és fölösleges venyigéket átadja a kolhozoknak. Minden reggel kiment kertjének napos sarkába és megnézte, hogyan virágzik és hogyan köt az „arinka” szőlő. Így nevezte el a legjobb minőségű tőkét, légkedvesebb unokája nevééről. És most, amikor a tőkék, amelyekre annyi munkát és fáradságot pazarolt, már kezdenek felkúszni a kerítésre,

most bízza sorsukra kedvenceit, a kegyetlen hideg kényére-kedvére? És ő maga meneküljön? S ki tudja, hová?

Leült a veteményes melegágyra. A zöld lomb eltakarta előle a környező világot. A kis darab föld, amely keze munkájával ennek a partnak a legvirágzóbb kertjévé változott, olyan csudálatos volt most is a szemében, mint a legboldogabb napokban, amikor a felesége járt a nagy zöld öntözőkannával az almafák között és gyermekei még kisfiúk voltak... Az öreg óvatosan letépett egy sárguló szőlőlevelet és érdes oldalát gyengéden arcához nyomta.

Hűvös, áttetsző pára emelkedett a fák között. A seregélyek izgatottan kiáltoztak, a szél lustán suhant végig az almafák kemény levelein, a méhek nyugtalanul döngtek. Egyikük beleakadt Mitrofán Iljics ősze, kúszált hajába. Óvatosan szabadította ki és gondosan figyelte, hogyan repül vissza kaptárjába.

Ezt a kicsi, napfényes kertet az öregember csendes kis szigetnek érezte most a végtelen nagy tájon, amelyet elöntött a háború fenyegető árja.

Most hirtelen az a gondolat ötlött agyába: hátha nem menne el? ... Ez a gondolata olyan váratlanul jött, hogy szinte felugrott. Hangosan és csodálkozva kérdezte:

— Vagyis... bocsánat... hogy-hogy nem mennék? ...

De a következő pillanatban már igazolta is kishitűségét... Hiszen ő öreg és beteg... S kérdés, elviseli-e az út nehézségeit? A szíve is rakoncátlankodik az utóbbi napokban... És mondjuk, ha erőt vesz rajta ez a baj az úton, vajjon kinek lesz ebből valami haszna? Mit tehet még ő a háború érdekében? Pénztáros, ott a hátszágban, éppen elég akad nélküle is. Lövedéket gyártani ő már nem tud, nincs ahhoz való ereje... Terhére legyen az amúgy is elfoglalt embereknek? Még őt is ápolják? Terhére lenni valakinek... ilyen időkben ez a legrosszabb! ...

— De minden becsületes ember elutazik keletre... Még a betegek is mennek... Anyák a csecsemőikkel, rengeteg gyerekkel... — vitatkozott önmagával.

És vajjon nem mindegy-e, hol hal meg az ember? De mégsem! Meghalni természetesen jobb itt, a szülővárosában, tulajdon kis házában, ahol leélte az életét. Nem, minek utazna el! Nem is fog elutazni!

Amint Mitrofán Iljics ezt elhatározta, felállt, de úgy, hogy meg ne sértse az uborka gyöngye futókait s a kapu felé igyekezett.

Az utcán szinte szaladt. Nem hallotta se a közeli lövéseket, se az idegen bombázók baljóslatú berregését, se az erős robbanásokat, amelyek gyakori időközökben remegtették meg a várost. Csak akkor lassította meg lépteit, amikor szívének erős dobogása már elviselhetetlenné vált. Csak arra gondolt, hogy legjobb lenne hirtelen elhatározását Cserednyikov elvtárssal közölni.

Az öreg pénztárost a bank vezetőjével nemcsak a munkaviszony fűzte össze. Régi barátságuk még ifjú éveikben keletkezett a folyó partján, ahová horgászni jártak. Cserednyikov akkor még csinos, fiatal legény volt s lakatos az olajgyárban, szatén inget és hetykén hátracsapott lakkellenzős sapkát hordott. Mitrofán Iljicsnek pedig, mint az Orosz-Balti Bank helyi osztálya fiatal statisztikusának, huszonhárom rubel ötven kopejkás fizetése volt. A fiatalemberek órákig elüldögéltek egymás mellett, figyelve a kivetett horog parafája körül remegő gyöngéd vízfodrokat. Elkövetkezett az Októberi Forradalom és a szerény bank-statisztikus csodálkozva ismerte fel az akkor már „rettenthetetlen bolsevikban” — ahogyan a helyi mensevikek és eszerek nevezték — a lármás gyűléseken mindig élesen felszólaló horgásztársát. A Párt hívó szavára Cserednyikov hamarosan kiment a frontra s onnan azzal az ezüst órával ért haza, amelyet bátorságáért kapott és karja helyén kabátja üres ujjával, amelyet gombostűvel erősített ócska, viseltes köpenyéhez.

Később Cserednyikov különböző vezető állásokban dolgozott a városban. A két régi ismerős most már ritkábban horgászott együtt, de ha néha mégis úgy esett, hogy összekerültek, nem ültek többé hallgatagon egymás mellett, hanem az életről és a város ügyeiről beszélgettek. A sors végül is az Allami Bank városi osztályán hozta össze őket. Cserednyikov vezetője lett a banknak, Mitrofán Iljics pedig főpénztárosa.

Félkarral és már öszülő halántékkal, Cserednyikov még mindig megőrize azokat a tulajdonságokat, amelyek miatt „rettenthetetlen bolseviknak” nevezték. Azt beszélték, hogy a háború első napjaiban a bank vezetője elment a katonai parancsnokságra és a fáradt politikai megbízott orra elé tartotta ezüst óráját, amelyen ez a felírás volt: „A Forradalom hadseregében tanúsított bátorságáért és kiváló szolgálataiért”. Azt követelte, hogy azonnal küldjék a frontra. Később a Városi Bizottságnál látták kilincselni. Sorra járta a titkárokat és igyekezett rávenni

őket, hogy okvetlenül küldjék őt az erdőbe, a Párt aktívájából alakult partizánosztaghoz. Majd a kerületi párttitkárságot ostromolta telefonon és csak akkor csöndesedett el, amikor az első titkártól haragos táviratot kapott, hogy maradjon szolgálati helyén, ott hajtsa végre a rája bízott feladatokat, az utolsó percig biztosítsa a bank zavartalan munkáját és az értékek tervszerű elszállítását.

Mitrofán Iljics a füstös utcákon sietősen lépdelve, aggodalmasan tűnődött, hogyan is adja tudtára szándékát ennek a mérges embernek.

— Értsd meg, — próbálta meggyőzni gondolatban. — Értsd meg, a háborús események mérlegén én csak nehezek vagyok, mínusz, engem már a passzívák közé kell írni... Te ismersz engem... Én talán hasznos partizán, vagy illegális harcos lehetnék... Ha meg kell halni, tisztességesen halok meg, nem fogtok bennem csalódni, nem piszkolom be a Koreckij nevet... Csak hadd haljak meg abban a házban, ahol születtem és ahol az életemet eltöltöttem...

Elmerült annak elgondolásában, hogyan is folyik majd le a súlyos beszélgetés vezetőjével, barátjával, s nem tudott volna számot adni arról, hogy s mint jutott el gondolatai közben a Szovjet-térig. Szél támadt és füstöt hozott... Különös és keserves látvány volt így elnéptelenedve látni ezt a napfényben fürdő, máskor lármás és vidám városi központot, ahová legföljebb csak éjjél után telepedett ilyen csönd. Az épületek üresek, az ajtók és ablakok tárva-nyitva. A szél papírfoszlányokat és hamut kerget az aszfalton. A forgószél felkapja a papírdarabkákat és megforgatja a levegőben. Lépteinek visszhangját mintha maga előtt hallaná...

Nagynehezen legyőzte fuldoklását és szívdobogását. Átvágott a téren, a bank kapujához szaladt s ijedten kiáltott fel... A teherautók már nem álltak az udvaron. Belekapaszkodott a karfába és felvonszolta magát a kis folyosóra... Hát már mindenki elutazott? Most már nem láthatja meg Cserednyikovot? Nem közölheti vele szándékát?

Az öreg ember megállt a kis folyosón s tehetetlenül szét-nézett:

— Mit csináljak most? Mit? — töprengett magában.

A tágas, üres bankhelyiség döngve visszhangozta az állomás közeléből idehangzó ágyúdörgést és Mitrofán Iljics súlyos lépteit.

A csöndes, tágas, magas terem máskor zsongott az emberek fojtott beszélgetésétől, állandóan csattogtak a számológépek és kopogtak az írógépek, s a lármához szokott fül ezt már meg sem hallotta. Most újra felesége temetésére emlékezett, arra, amikor ő a temetőben hagyva barátait és munkatársait, egyedül tért haza kis házába. Éppen ilyen szemetes volt az otthoni szobák padlója és ugyanilyen szokatlan az elcsöndesült szobák visszhangja.

A páncélszekrények ajtóit nyitva tátongtak. A léghuzatban akadálytalanul sodródtak a papírfoszlányok. A már fölöslegessé vált papírcsíkokkal a légnyomás ellen gondosan beragasztott ablakokon át az ágyúk moraja zúgott be. Mindez könyörtelenül figyelmeztette, hogy megszokott, otthonos élete elmúlt és fenyegetően közeledik valami új, érthetetlen és ismeretlen, amit sokkal borzalmasabbnak érez a halálnál is.

— Hogyan is lesz most? Mi lesz most? — töprengett.

Az elnéptelenedett irodák kísérteties csöndjében hirtelen mintha sírást hallott volna az öreg. A sírás valahonnan a nagy munkaterem felől hallatszott. Figyelőn előre nyújtotta nyakát s az eleven emberi hang felé indult. A hatalmas, üres teremben a gépirónőt, Muszja Volkovát pillantotta meg. A fiatal leány tarka selyemruhát viselt s ez Mitrofán Iljics szemében ezen a szomorú napon ostobának és rikítónak tetszett. A lány az ablakpárkányon ült, fejét az írógép kockás viaszosvászon huzatára hajtotta s zokogott, hangosan, keservesen, ahogyan csak az igazságatlanul megbántott gyerekek sírnak. Mellette a földön nagy batyu hevert.

A padló megreccsent. A kislány összerezte és ijedten emelte fel a fejét. Amikor meglátta öreg munkatársát, hozzá rohant, megragadta a vállát, arcába meredt nagy, szürke szemével. Pilláin csillogtak még a düh könnyei.

— Magát is itt felejtették, ugye? — és szóhoz sem engedte jutni, hevesen tovább mondta: — Elutaztak! Érti? Elutaztak! Faképnél hagytak minket. Kisebb gondjuk is nagyobb volt, mint mi! Én hazaszaladtam a gépért, hiszen tudja, otthon is dolgoztam, a hivatal gépén... Ezen itt... nálam volt. A vezető elvtárs

azt mondta: hagyja azt a gépet, most fűtyülünk rá, hadd maradjon itt... De én... már bocsánatot kérek... egy ilyen gépet... Bocsánat... hazaszaladok érte, várjanak meg... Megigérték, hogy megvárnak. Úgy siettem, ahogyan csak tudtam. Maga tudja, milyen nehéz ez a gép. Mégis, iderohantam... és alászolgája! Elmentek. Fűtyülnek ők nemcsak a gépre, hanem magára is, rám is... Hát jól van, nem baj, csak menjenek! Nem sírunk utánuk. Nem igaz? Mondja!...

A kislány hirtelen, valahogy egyszerre megnyugodott és leugrott az ablakról. Ruhája szélével letörölte könnyeit és az arcán szétmázolódtott pirosítót. Huncutkodva rázta meg fiús haját:

— Nélkülük is remekül elutazunk innen! — jelentette ki határozottan. — Kellenek is nekünk! Utólérjük őket! Majd meglátja, csak azért is kipukkad a gépük gumija. Hadd pukkadjon. Úgy kell nekik, ha elfelejtkeznek az embereikről!... Ugye, maga majd segít nekem a gépet cipelni?

A kislány gondosan úgy burkolta be a gépet a kendőbe, hogy vállra lehessen vetni. Mitrofán Iljics csak nézte a kapkodó gépírónt és zavartan gondolta: vajjon ez a könnyelmű kis teremtés miért öltözködött ki ezen a napon ilyen tarka új ruhába? Miért van a lábán ilyen elegáns szandál? Mintha csak táncba készülne... És mégis milyen borzalmas lenne az egyedüllét, ha ez a fiatal lány eltűnne a batyujával meg a géppel... Hiszen ő most az utolsó ember, az utolsó szilánkja annak a megszokott, kedves életnek, amely ma elindult kelet felé.

A gépírónt végre összekötözte a maga holmiját és megfordult:

— Miért bámul így rám? Talán mert így kicsíptem magam? Ugye? Azért tettem, hogy kevesebb súlyt cipeljek. Minden régi holmimat eldobtam, csak a jót hagytam meg és azt magamra vettem... És hol a maga holmija? Vegye csak és menjünk, de gyorsan. Én tudom, milyen úton mentek el a többiek. Meglátja: most valamennyien lábukat lógatják az árokparton s a soffőr a kerekeket ragasztja.

— Menj csak egyedül... Én nem megyek... — nyögte ki nagynehezen Mitrofán Iljics.

— Micsoda? Nem jön? Hát ki maga?

A fiatal leány csodálkozó pillantása azt bizonyította, hogy csakugyan nem érti meg, hogyan lehet ebben a városban maradni, ahová már-már betört az ellenség. Mitrofán Iljics érezte,

hogy a szegény forró hulláma önti el arcát. Lesütötte szemét és igyekezett keményebben és érthetőbben beszélni:

— Muszja, elhatároztam, hogy itt maradok!

— Itt marad? Itt, a fasisztákkal?

A kislány ösztönösen elhúzódott tőle. Az öregnek úgy tetszett, hogy sovány vállát undorodva húzza fel. Utóbb a szürke szem újra arcához közeledett. Most egyszerre remény, kérdés és követelés is látszott benne.

— Maga csak tréfál? Ugye? No, miért hallgat? Siessünk! Menjünk!

Olyan hangon beszélt, hogy az öregnek nem volt ereje újra előhozakodni szándékával.

Csodálkozva nézte Muszja Volkovát, a gépírónőt, akit a bankbeli munkatársak között a legkorlátoltabbnak és a legkönnyelműbbnek tartott. Igaz: kiváló és nagyon használható gépíró volt, de epés, élesnyelvű, s minden alkalmat felhasznált, hogy gúnynevekkel bosszantsa kollégáit. Sokat beszéltek a bankban arról is, hogy egyáltalában nem tiszteli a hivatalbeli tekintélyeket. Ha Mitrofán Iljicsnek le kellett iratnia az elszámolásokat, gondosan elkerülte ezt a törekeny, piszeorrú fiatal leányt, akinek fiúsranyírt világosbarna haja, göndör, előreomló hajtincse mindig eltakarta magas homlokát.

És most Volkova, ez a „bogáncs”, ahogyan munkatársai elnevezték; úgy nézett az öreg emberre, hogy nem merte kiejteni előtte azt a szót, amelyet Cserednyikov elvtárssal közölni akart.

— Maga engem be akart csapni. Ugye? — kérdezte a leány dühösen. — De most már aztán elég. Gyerünk innen, gyorsan! Segítse a vállamra ezt a batyut.

Mitrofán Iljics engedelmesen hajolt Muszja batyujához, de azonnal fel is egyenesedett és rémülten meredt az ablakra. Az aszfalton kopogó, sietős léptek hallatszottak. Két, vasutas egyenruhát viselő férfi ment át az üres téren. A címtáblákat nézegették, bizonyosan valamilyen hivatalt kerestek. Most a fiatalabb és magasabb rámutatott a bank épületére és mindketten a bejárat felé siettek. Egyikük hátán fekete zsák himbálózott.

Már lent, a lépcső alján kopogtak a súlyos léptek. Rekedt, izgatott hang kiáltotta:

— Hé, van itt valaki?

Mitrofán Iljics még nem is válaszolhatott, az ajtóban megjelent a magas, barnaarcú, zsákot cipelő fiatal legény. Tarkójára

tolt egyensapkája gyűrött volt és olajtól fényes. A belépő ember Mitrofán Iljicsre és a gépírónőre nézett. Szeme olyan fekete volt, hogy a szemefehérje is kávébarnának tetszett. Óvatos pillantása mintha csak azt méregette volna, megbízhatik-e ezekben az emberekben.

— No, mondják meg őszintén — kezdte élesen, — hol van a bank vezetősége? — lelökte válláról a zsákot, de esés közben erős kezével megragadta és vigyázva engedte le a földre.

A másik, az idősebbik, balkezüvel zsebkendőt húzott elő és izzadt arcát kezdte törölgetni. Lógó jobbkeze be volt kötözve. A kötszeren száraz vérfolt barnállott.

— Bocsánat, kik maguk, elvtársak? — kérdezte Mitrofán Iljicsről. Nehezen lélezett és erőfeszítésébe került, hogy nyugodtan és udvariasan beszéljen.

— Koreckij... főpénztáros. De a bank már evakuált. Mi... ő meg én... — Mitrofán Iljics elakadt és kereste a megfelelő szavakat.

A fiatalember azonban nem engedte, hogy szavait befejezze. Felémelte a zsákot a földről és az asztalra helyezte.

— Éppen te kellesz nekünk. Ha te vagy a főpénztáros, akkor, papása, vedd csak át.

De az idősebbik könyökének észrevehető mozdulatával elnémította a fiatalembert, aki éppen a zsákot kezdte kioldozni. Fáradt arcára udvarias mosolyt erőltetett s Mitrofán Iljicshez fordult:

— Elvtárs... Koreckij, ha jól hallottam? Bocsásson meg, ezt maga is meg fogja érteni. mert olyan időben találkoztunk... mutassák meg, kérem az igazolványaikat...

Mitrofán Iljics nem értette, miről van szó; zavartan és izgatottan nyúlt oldalzsebébe. A látogatók közül az idősebbik meg nézte a hivatalos igazolványt, odanyújtotta a fiatalabbnak, az is elolvasta s aztán ránézett a fényképre és annak eredetijére. A látogatók összenéztek.

— No, rendben van, nagyszerű! — ragyogott fel az idősebbik arca. — Éppen magára van szükségünk — és a fiatalabbik felé fordulva rendelkezett. — No, gyerünk, szórd csak ki! Frissebben, gyorsabban!

A fiatal mosolygott, fehér foga vakítóan kivillant, nyugodt mozdulattal eltépte a zsineget, amellyel a zsák szája be volt kötve és a sarkánál fogva felemelte. A vízhatlan vászonból készült, olajjal vastagon átitatott fekete zsákból — amilyenekben a moz-

donyszemélyzet a durvább szerszámjait hordja — csillogó patakban hullt az íróasztalra mindenféle drágaság: ékkövek, karkötők, fülönfüggők, tömör, drága szivartárcák, gyűrűk, briliáns nyakékek és drágakövekkel kirakott régi arany tubákosszelencék. Mindez kiömlött a zöld posztóra és belepte az irodai asztalt. A fiatal vasutas sarkánál fogva megegyeszer kirázta a zsákokat.

— Minden itt van! Most már aztán írd csak, papása, hogy átvettél tizenhét kiló aranyat egy csomó drága lim-lommal együtt.

— De legyen oly szíves kérem, minél gyorsabban csinálja — kérte az idősebbik és puffadt, öreges tenyerét köpenye zsinórjához nyomta. Felvette sapkáját és végigsimította akkurátusan nyírt ősz bajuszát. Főkalauznak látszott. Ismét megszólalt: — Nagyon kérem polgártárs... csak minél gyorsabban!

Mitrofán Iljics és a gépíró nő meglepetten álltak s hallgatva nézték a halom kincset, amely száz színben, kápráztafóan csillogott. Az öreg pénztáros rémülten, a fiatal leány gyerekes kíváncsisággal pislogott rá.

— Honnan vették ezt? — kérdezte suttogva a kislány. Senki sem felelt neki.

— Írd csak, papása: átvettem tizenhét kilogramm drágaságot különféle darabokban, a nulla egy nyolcszáztizes szerelvény főkalauzától, Innokentyev Jegor Fjodorovicstől és a mozdonyvezető helyettesétől, Csernij Mirko Oszipovicstől. És kész...

Mitrofán Iljics még mindig hallgatagon és zavartan állt.

— Nincs jogomban átvenni ezeket az értékeket — mondta végül. — Az osztály elment, a számlák le vannak zárva.

— Akkor téged minek hagytak itt? — heveskedett a fiatalabbik. — Csak úgy gyönyörűségből? Háborús időkben ez szabotázs... — A barnaarcú fiatalember az asztalon keresztül fenyegetően hajolt a pénztáros felé. — Mérleg van?

Az, hogy a zsák a kincsekkel a szovjet bank épületében van és az asztal mellett áll egy ember, aki egész életét hatalmas összegű pénzek, aranyak és hasonló „drága lim-lom” közt töltötte el, a fiatal vasutasnak magában is elegendő kezesség volt arra, hogy itt ezt a kincset meg is őrzi.

— Mérd csak meg és írd meg a nyugtát! — sürgette Mitrofán Iljicset.

— Lassabban a testtel, megőrültél? — állította meg az öregebbik. — Vegye csak át, kérem, ezeket az értékeket. Nálunk

nem maradhatnak. Nekünk azt parancsolták, hogy adjuk át a bankban.

— De értsék meg... nem tehetem, nem tehetem... — mondta most már haragosan az öreg pénztáros, de egyszerre csak örvendezve kiáltott fel: — Hát jó, átveszem! De maguk vele együtt — és a fiatal leány felé intett, — vigyenek el a szelvényükkel. Elmegyünk a hátsószámba mindenestül és ott adjuk.

— Hogy vegyünk mi fel magukat? Hiszen bennünket összebombáztak. A mozdonyt is összetörték. A másik kérdés meg az, hogy át tudunk-e még jutni. A fasiszták ágyúzzák a pályatestet! Az a baj, hogy semmit sem tudunk! Lehet, hogy ez itt mind elvesz...

Nehéz csönd ülte meg a szobát. A négy ember ott állt a halom kincs előtt és nem tudta, mit kezdjen vele.

Mitrofán Iljics tért magához legelőbb. Szemében félnék kis remény csillogott. A telefonhoz rohant. Talán még nem távozott másik intézetük, ahonnan ő különleges esetekben fegyveres kíséretet szokott kérni, ha valahová megőrzésre nagyobb összeget vagy értékeket küldött... Talán a teherautójuk és emberei még a városban vannak... Minden bizonnyal itt is lesznek még! Akkor rábeszéli a pénzbeszedőket, hogy vigyék magukkal az értékeket keletre. Hogy az előbb nem jutott eszébe!

Az öreg pénztáros szíve vadul vert, amikor remegő kézzel felemelte a telefonkagylót. Nagyon megörült az ismerős lármának, recsegésnek.

— Működik! — kiáltotta örvendezve és tenyerében tartva a kagylót, röviden közölte a vasutasokkal, hogy átveszi tőlük a kincset, ha ott megigérik, hogy őrizet mellett autót küldenek érte.

— Derék ember vagy, papá! — mondta a fiatal.

Ebben a pillanatban felhallatszott a telefonban az ismerős szó:

— Központ.

Az öreg felemelte kezét és csendet intett, sietve bement a számot és a szám azonnal jelentkezett.

Valaki fáradtan, de nyugodtan kérdezte, honnan telefonálnak és mit akarnak?

— No, hála istennek! — kiáltott fel Mitrofán Iljics. Kétszer megismételte nevét, állását és kérte, azonnal küldjenek embere-

ket autón, nagy értékek átvételére, amelyek váratlanul kerültek a bankba. És sűgva mondta be a kincsek súlyát.

A kagylóban hirtelen csodálkozva krárogott valaki. Később a hang azt mondta hogy átvevőket nagyon nehéz küldeni, mert a vasúti állomás bejáratánál harcok folynak és aki csak tudott, beállt a harcvonalba. Mitrofán Iljics újra elmondta, milyen nagy kincsről van szó. Néhány pillanat múlva a kagylóban nehéz sóhajtság hallatszott, aztán ezek a szavak:

— Jó, ha olyan rendkívüli a dolog, küldünk embereket.

— Vegyem át? — kérdezte az öreg pénztáros.

— Vegye át. Igyekezzen leltárba venni. Legkésőbb negyed-óra múlva ott lesz a teherautó.

A beszélgetés alatt Muszja és a fiatal mozdonyvezető helyettes a hivatali étkezőből becipelték a mérleget. Kírázták a mérleg tányérjából a morzsákat, ledobták a zsákot, sietve rászórták a kincset és a mérlegre helyezték.

Amíg ők ezzel bajlódtak, a főkalauz egyre törölgetve verejtékező homlokát, elmondta a kincsek történetét. Az ő brigádja vitte az utolsó szerelvényt a Baltikumból. A vonattal egy postakocsi is jött. Az ellenséges repülők a város bejárata előtt érték el a vonatot. A bombázott és összetört vagonok között volt a postakocsi is, amelyen két kísérő is utazott. A rigai Állami Ékszerkereskedelmi Központ értékeit szállították az Állami Banknak. Egyikük azonnal meghalt, a másik még lélekzett, amikor a vonat-brigád emberei rátaláltak. A súlyosan sebesült ember csodálkozva nézett körül, mintha nem értene, mi történt vele. Később, bizonyára érezte, hogy hamarosan meghal, szemével magához intette az embereket. Elsuttogta, hogy nagy értékeket hoztak magukkal. De a bőrszak szétszakadt és minden széthullott. Kérte, szedjék össze a kincseket és adják át leltárral együtt az Állami Bank városi osztályának.

Mielőtt örökre lehúnyta szemét, szavát vette a brigád tagjainak, hogy a leltárt elküldik hivatala vezetőjének.

A két kísérőt, a bombázás többi áldozatával együtt, az állomás előtti árokban temették el. A kincset zsákba rakták. Az állomás vezetője biztosította a főkalauzt, hogy a bankban az utolsó pillanatig dolgozni fognak. S miközben most az állomáson tűzérési tűzben várják az új mozdonyt, teljesítik az elhunyt akaratát... átadják az értékeket és megkapják róla a kért írást.

— Tizenhét kiló és kétszázhetvenöt gramm. Pontosan! Pon-

tosabban mérni már nem lehet! Háromszor is megmértük — jelentette be hangosan Muszja és megmutatta Mitrofán Iljicsnek a mérleg mozdulatlanul álló nyelvét.

Az öreg pénztáros leült az asztalka mellé, tiszta papírt keresett és gyönyörű, olvasható írással, szépen kicirkalmazva az utolsó betűt, megírta az átvételi nyugtát. Aláírta és mivel már sem pecsétviasza, sem bélyegzője nem volt, hogy mégis eleget tegyen minden követelménynek, megkérte Muszját, hitelesítse aláírásával ezt a szokatlan okmányt. Muszja izgalmában az aláírásnál malacot is cseppentett a papírra, kiérdemelve Mitrofán Iljics rosszaló fejcsóválását, aki éppen hozzá akart kezdeni, hogy leltárt is készítsen az értékekről, amikor a barnaarcú vasutas elvette az asztalról a papírt és alig köszönve kirohant a szobából. Az öregebbik utána szaladt. Egy pillanat múlva már be is csapódott mögöttük a kapu és felhangzott gyors, siető léptük a téren, amelyet a szél, irányt változtatva, újra sűrű füstfelhőkbe burkolt.

— Jaj, milyen gyönyörűségek... — mondta Muszja és a piszkos zsák fölé hajolt. — Ez már igen! Igazán... ilyeneket még soha... soha nem láttam.

— Mindig csak butaságokon jár az eszed! Itt az ideje... ülj le a gép mellé! Amíg nem érkeznek meg az átvevők, készítsünk rövid leltárt az átadandó tárgyakról — mondta Mitrofán Iljics és türelmetlenül dörzsölgette vékony, sovány kezét.

Muszja kibozgotta a kendőt, amelybe az írógép volt burkolva.

— No lám, ezek milyen boldogan elfutottak... most már semmi gondjuk... No nem baj, nem baj, cselekedni kell! Milyen hatalmas, egyszerűen kolosszális értékek!... — gondolta Mitrofán Iljics, akit a felelősség érzése felrázott az utolsó napok nyomasztó egykedvűségéből.

— Hát te meg mit pizmogsz ott? — kiabált a gépírónőre, aki papírt csavart a gépbe. — No, elkészültél? Írd: „Leltár, értékekről, amelyek az Állami Bank városi osztályára az öreg... nem, nem, micsoda is... amelyek a vasúti szerelvény főkalauza által...” Odaírtad, hogy szerelvény?... A szerelvény száma: ... nulla egy... nyolcszáztíz... Innokentyev J. F. és a mozdonyvezető helyettese, ugyanennél a szerelvéynél, Csernij M. O... a neveket húzd alá... Aláhúztad?

Mitrofán Iljics fel és alá járkált és kezét dörzsölgetve diktálta a leltárt. Diktált és hallgatózott. Szerette volna, hacsak

piszkozatban is, elkészíteni a szokatlan letét leltárát, mire eljönnek az ékszerekért.

Amikor már nagyon benne voltak a munkában, váratlanul motorberregés hallatszott, de nem abból az irányból, ahonnan az autónak az átvevőkkel jönnie kellett volna, hanem az ellenkező oldalról. Nyomasztó, puffogó és ismeretlen volt ez a berregés. A füsttől homályos térre váratlanul robogó motorbiciklik zúdultak be. Teljes sebességgel, egyik a másik után, elhúztak a bank épülete előtt és befordultak a Karl Marx utcába. Mitrofán Iljics és Muszja megdermedtek az ablaknál. A tér még el sem csendesedett és már másik motoros csoport közeledett berregve. Zúgásukat különös csörömpölő zaj kísérte. Az épület remegett s az ablakok zörögtek.

Most a téren át, a sűrű füstben majdnem kivehetetlenül, ugyanabban az irányban zömök tankok nyomultak sietve előre. A motorok hol növekedő, hol elcsöndesedő lármája mint rugalmas, tömör hullám ömlött be a munkaterem ablakán.

Mitrofán Iljics eleinte azt gondolta, hogy mindezek a katonai egységek Tyeplov ezredes csapatainak a segítségére sietnek, a városon keresztül a védelmi vonal felé. De most két gép kitört az oszlopból, megállt a tér ellenkező sarkán, lassan megfordította tornyát s az ágyút a szomszédos utcák felé irányította.

— Jaj, kereszt van a tornyán — suttogta a kislány s Mitrofán Iljics vállához szorult, mintha csak védelmet keresne nála. — Németek... hiszen ezek németek!

Igen, az ellenség! Valami érthetetlen dolog történt. A vasútállomásnál, öt kilométernyire a várostól, az imént még növekvő elkecserepedéssel dörögtek az ágyúk. Nagy harcok folytak. A Szovjet Hadsereg csapatai és a vasutasok robbantó zászlóaljai, a malmok munkásai és az olajgyáriak harcoltak ott a fő vasútvonalat védve, itt meg, a város központjában már ellenséges tankok jelentek meg.

Először Muszja Volkova tért magához. Nagynehezen elfordította szemét az idegen tankokról, a telefonhoz rohant és a kagylóval verni kezdte a készüléket. Figyelmeztetni akarta az állomáson harcolókat, hogy a városba már betört az ellenség. De a kagyló baljóslatúan hallgatott.

Akkor... futni, menekülni innen... Menekülni, amíg nem késő! A szomszédos utcákon, udvarokon, kerteken át, keletnek, amerre még talán nincsenek ezek... és valahol a határban utól-

érni az övéiket... A lány az ajtó felé rohant, de dühös kiáltás állította meg:

— És az arany? — kérdezte Mitrofán Iljics keményen, parancsszerűen. — Hiszen ezért mi ketten felelünk!

A fiatal leány végigmérte a pénztárost azzal a kötekedő, gúnyos pillantással, amely miatt különösen orroltak rá munkatársai.

— Micsoda!... Hogy én holmi arany miatt a fasiszták kezébe kerüljek?... Fütyülök a maga... aranyára!

És csakugyan, fütyentett is egyet.

— Te kislány!... Hogy merészelsz!... Hiszen ez óriási kincs... Az állam tulajdona!

Mitrofán Iljics komoran és dühösen nézett rá. Volt a tekintetében valami, ami lecsöndesítette, megjuhászította ezt a kötekedő fruskát.

A berregés és a lárma váratlanul megszakadt az utcán. Az utolsó gép is elvonult. Megfordult és a többiek után ment az a két tank is, amely az imént védelmi állásba helyezkedett a megüresedett téren. Már csak por- és füstfelhők gomolyogtak a hernyótalpas szörnyek nyomán. De az állomás felől egyre erősödött az ágyúdörgés.

Mitrofán Iljics végül is bekötötte a zsák száját.

— Ezért már nem jönnek! Vihetjük! Igen, igen, mi ketten. Te meg én!

Az öreg nagyot sóhajtva és nyögve emelte vállára a zsákot. Most újra gép zúgása hallatszott: személyautó zaja volt ez. Az átvevők talán mégis át tudtak törni a mellékutcákon? Az öreg pénztáros és a kis gépirónő reménykedve nézett az ablak felé.

A térre egymásután három különös gép kúszott be. Mintha kerekekre szerelt csónakok lettek volna. A soffőrök és a bennülők deréktól emelkedtek ki ebből az acélteknőből. A téren a gépek különböző irányba mentek szét: kettő a városi bizottság és a városi szovjet épülete felé, a harmadik, amelynek motorja fül-siketítően zúgott, a bank épületének tartott, csikorogva fékezett és megállt a főbejárat előtt.

— Hozzánk jönnek! — motyogta Mitrofán Iljics és olyasmit érzett, mintha végtagjai egyszerre kihűlnének. Körülötte hirtelen megmozdult és forgott minden, minden... az ablaknál dermedten álló Muszja, az ablak, az asztal, a rajta álló írógéppel, a kerek óra a falon, s maga a fal is...

A legborzalmasabb történet most, ami ezen a végzetes napon megtörténhetett. Idegen egyenruhás katonák jönnek föl a lépcsőn. Menekülni már késő. Az aranyat nem lehet elvinni. Sőt, arra sincs idő, hogy valahová elrejtse. Az ellenség kezébe kerül és a bűnös ebben a borzalmas ügyben ő, az öreg pénztáros, Mitrofán Iljics Koreckij, akire a vasutasok rábízták ezt az állami tulajdont, ezt a hatalmas kincset.

Az öreg ember megkapaszkodott az asztalban, hogy el ne essék és zavartan körülnézett a szobában. A kislány elugrott az ablaktól. A zsákhoz szaladt, két kézzel megragadta, s összegörnyedve a teher alatt, a hollandi kemencéhez cipelte, ahol az utolsó napokban a fölös iratokat tüzelték el. A kályha ajtaja előtt nagy halomban tűzreghulladék és elégett papirosok hamuja halmozódott. A kislány a kincset a kemencébe akarta dugni, de a patkós csizmák dübörgő hangja már az ajtó előtt hallatszott. A lány rúgóként pattant fel a zsák mellől. A következő pillanatban már az asztal mellett állt. Hanyagul rátámaszkodott és szinte barátságosan és gondtalanul mosolygott. Csak szapora lélekzése árulta el izalmát.

A szobába hárman léptek be: egyikük, egy tisztnek látszó piperkőc fiatalember, tányérsapkát viselt. A sapka eleje nagyon magas volt és a tiszt Mitrofán Iljicsét hirtelen a Pravdában megjelent Kukrinikszij-karikatúrára emlékeztette. Utána egy katona jött. Sisakját, amelyen mintha szarvak lettek volna, majdnem a szemére húzta. Géppisztolya úgy lógott szíjon a nyakán, mint egy szakszofon. A harmadik, kicsi, ürge, polgári ruhás ember volt, sportsapkában, rövid kabátban, hosszú, lógó bajusszal. Világos meghatározhatatlan színű szeme szomorú nyugtalansággal futkosott és forgott ide-oda. Mindhármukat zöldes porréteg borította. A por arcukat is oly vastagon lepte be, hogy lárvának tetszett s arckifejezésüket sem lehetett látni.

Szemük fehérjének villogása, ajkuk fekete színe, a portól egyforma vastag szemöldökük és szempillájuk, mindhármukat hasonlóvá tette. Mitrofán Iljics szemében titokzatosak és ismeretlen, gonosz fajtájúak voltak. Mindhármán nehezen szedték a lélekzetet... mintha csak hosszú ideig futottak volna, mielőtt a szobába léptek.

A tiszt az öreg pénztáros előtt állt meg, két ujjal szalutált, valamiről kérdezősködni kezdett, de egész idő alatt az épület belsőjébe vezető ajtó felé sandított.

— A tiszt úr azt akarja tudni, hogy ez valóban a helyi bank-e? — tolmácsolta a hosszú bajuszú ember, különös kiejtéssel hangsúlyozva az orosz szavakat.

Mitrofán Iljics mintha nem is hallotta volna a kérdést. Csak nézte ennek az egész fiatal tisztecskének a dölyfös, gonosz arcát, nézte a katonát, aki a kemence előtt mereven állva, szétterpesztett lábú agyagszoborhoz hasonlított. És megnézte a hosszú bajuszú, nevetségesen apró gyereksapkát viselő polgári ruhás embert is. Nézte őket és gúnyosan gondolta:

„Lám-lám, hát ilyenek ezek? Ezek azok, akik a világ urainak üvöltik ki magukat? ... A tiszt ordít, pöffeszkedik. Valószínűleg fenyegetőzik. De hiszen látszik rajta, milyen félve nézeget az ajtó felé, amely az épület belsejébe vezet. És milyen idegesen remeg a katona nagy, súlyos keze is, s milyen feszülten fogja kezében a fegyvert. A civil meg, mint a kakas, hol az egyik, hol a másik lábára nehezedik, mintha csak égne a föld a talpa alatt.” S amikor az ablakon a szél megcsapkodta a függönyt, mintha korbáccsal cserdítettek volna, egyszerre ijedten rezzen-tek össze mindhárman.

„És ezek, itt ezek ... akarják leigázni a nagy szovjet népet? ...” Az öreg gúnyosan és félelmet nem ismerőn elmosolyodott. Ideges remegése elmúlt, sőt, még a szíve is nyugodtabb lett. És miért ne? ... Hiszen már leélte életét, nem is rosszul élte le s egyáltalán nincs miért szégyenkeznie. Élne ő még szívesen tovább is, de mit lehet tenni, úgy látszik a sors ... Vajjon miről fecseg ez a hosszú svábbogár, aki az ő kabátja ujját rángatja? Mit akar ez?

— Tiszt úr mondja, hogy ő nem sokáig várni feleletet ... Tiszt úr haragszik és úr feleljen neki kérdésre.

És csakugyan, a tisztecske, hogy nyomatékokat adjon akaratának, kinyitotta revolvere tokját.

Hát aztán? Mennél hamarabb, annál jobban Mitrofán Iljics a tiszt vállán keresztül kinézett az ablakon a füstös térre. Büszkén kiegyenesedett, ajkát összeharapta s szempilláit lehúnyta. Nem, ő nem fog kegyelemért könyörögni. Ezt hiába is várják tőle. Halála előtt még bele akart kiáltani ezeknek az idegen, poros, villogó szemű, vicsorgó fogú embereknek arcába valami megsemmisítőt, valami lealázót, de nem talált szavakat ...

A tolmácsot odébb tolva, Muszja röpült előre. Az öreg elé állt és nála szokatlan, kacér-éneklő hangon fecsegni kezdett:

— Kérem szépen, mondja meg a tiszt úrnak, ez az Allami Bank városi osztálya. — Aztán Mitrofán Iljics-felé fordult. Sugaras, huncut szemében kétségbeesett lelkesültség égett. — Kérem, mondja meg a tiszt úrnak, hogy ez az én nagyapám, az én Grossvaterem. Megértett engem? Hogy a tiszt úr ne haragudjon rá. Neki, a nagyapámnak, az én Grossvateremnek a szíve... itt ni, érti... a szíve nincs rendben... Így tesz, tuk-tuk-tuk. Érti? Az örömtől! Roham, szív-roham. Betegség...

A lány a tiszthez futott, megragadta poros köpenyének ujját és ugyanazzal a kétségbeesett lelkesedéssel folytatta:

— Az én Grossvaterem, amikor még volt cár, a mi Kaise-rünk, verstehen Sie... ő burzsuj volt, vagyis, bocsánat... maguk szerint nagyon gazdag ember... Kérem, tolmácsolja a tiszt úrnak, hogy ezután az én Grossvateremtől... tőle... mindent elvettek, mindent, mindent. Érti, ugye? Verstehen Sie?... Tol-mácsolja azt is, hogy mindenki elutazott és mi, a nagyapámmal itt maradtunk, hogy a fasisz... vagyis, azt akartam mondani, hogy a német uraságokkal akarunk itt élni... Verstehen Sie?

Muszja elragadóan mosolygott, leült, szoknyáját kissé fel-rántotta, aztán kiszedte retiküljéből a tükrét s ajakrúzsával piro-sítani kezdte ajkát.

Mitrofán Iljics lassan ráemelte dühös pillantását. Mit fecseg ez itt? Ez a haszontalan kislány... mit komédiázik? Hogyan merészeli piszkos hazugságokkal bemocskolni az ő hosszú és tisztességes... igen, igen... tisztességes életének utolsó per-ceit!...

Az öregember sápadt arcán a harag vörös foltjai gyúltak ki. Arca remegett, szája sarka legörbült. De ebben a pillanatban elkapta Muszja nyugtalan tekintetét. A kislány lopva a piszkos zsákra pillantott, amely a tűzegcsomón feküdt a kemence előtt. Ez a pillantás azonnal kijózanította az öregét. Ugy bizony, egészen természetes, hogy a kislánynak igaza van, neki nem szabad meghalnia, amíg nem teljesítette vállalt kötelességét. Ez a fiatal leány okosabb és ravaszabb őnála. Így is van jól: mindent meg kell próbálni, hogy ezt a váratlanul idekerült kincset megment-hessék.

Közben a tiszt, amíg Muszja szavainak fordítását hallgatta, két ujját sapkájához emelve, megmondta nevét, udvariasan mor-molt valamit és érdeklődéssel nézegette Muszja apró, csinos kis alakját, az elegáns cipőcske hegyétől, szürke, makacs szeméig,

amely kihívóan kukucskált ki a homlokába lógó fürtök alól. A tiszt meghajolt a lány előtt és igyekezett minél hangosabban összezsattantani a bokáját.

— A tiszt úr általam kéri tolmácsolni: nagyon örül, hogy van szerencséje egy ilyen igazi nemes orosz úrral és az unokájával megismerkedni. S nagyon kéri a pánt és a kisasszonyt, mutassák meg neki, hol őrzik itt a bankban a pénzt, külföldi és orosz valutában és hol vannak az értékek, az aranytárgyak, meg a nyeremény-, a kamatozó és a biztosítási kötvények, a részvények, betétek és mindenféle egyéb izék... aktívák...

A tolmács elmondván mondókáját, sóhajtott és elhallgatott. Látszott rajta, hogy ezeket a frázisokat nem először mondja el, egyszerűen formalitásnak tartja és nem is vár rájuk kielégítő választ.

— Könyörgöm nagyságod, miféle pénzek lennének itt és honnan? — mondta bizonytalanul Mitrofán Iljics és úgy igyekezett beszélni, mint valami volt gazdag ember.

Megpróbált visszaemlékezni a bank régi kliensei közül a gyárosokra, a földbirtokosokra, a pénzemberekre, akiket fiatal kisorodista korában látott, de sehogyan sem sikerült viselkedésüket emlékezetébe visszaidézni. És bár Mitrofán Iljics életének nagy részét a forradalom előtti időkben élte le, mindez mégis olyan messze volt már és annyira elhatárolta előle a szovjet uralom alatt eltöltött negyedszázad, hogy egész szürke fiatalsága beleveszett a homályba, mint valami régen olvasott könyvnek egy-egy fejezete, amelyet nem nagy érdeklődéssel lapozgat az ember. Nem sikerült maga elé képzelni egyetlen egy régi vidéki pénzeszsákot sem. Helyettük feltűntek emlékezetében Osztrovszkij szín-
darabjainak alakjai. Télen látta egy vígjátékát a városi színházban, főalakjai a régi kupecsek voltak és figurájukat a tehetséges színészek még ki is színezték. Mitrofán Iljics most már azon igyekezett, hogy ezeket a színészi alakításokat idézze emlékébe. Most már kissé biztonságosabb hangon folytatta:

— Higyje el nagyságod, kár itt keresgélni, kár itt az időt elvesztegetni... Hála istennek, és a maguk, hogy is hívják csak... a maguk Hitler urának, hogy olyan sietve jöttek, mert ha egy kicsit késedelmeskednek, még az ajtók kilincseit, meg az ablakkitámasztókat is magukkal viszik... ezek. Akkor aztán igazán minden nélkül maradtunk volna, mert mindent magukkal

cipeltek... De uram isten, bocsáss meg... miféle aktívák is lehetnének itt?...

Mitrofán Iljics lassan és megfontoltan beszélt, akárcsak színpadon játszott volna. A szavak csakúgy folytak a szájáról, bár minden figyelmét a kályha mellett heverő piszkos zsákra összpontosította. Rá se mert nézni. Erőszakkal a másik oldalra tekintett, de így is csak a zsák jelenlétét érezte. Úgy érezte ezt feszült idegzetével, mintha az arany és a drágaságok mágneses áramot sugároztak volna. Nyomasztó nyugtalanság fogta el, mert a katonai géppisztolyával a zsák közvetlen közelében, a kemencénél állt, annyira közel, hogy portól szürke, rövid és bő csizmaszára majdnem érintette a piszkos zsákot...

Mi lesz, ha a német lehajlik és belepillant a zsákba?

Halál? Nem, meghalni nem olyan borzasztó. Van olyan élet is, amely sokkal rosszabb a halálnál! A fasiszták rávetik magukat az aranyra, megragadják és magukkal viszik a kincseket... A vasutasok elmennek a hátsószögbe, ott megtalálják Cserednyikovot, megmutatják neki a nyugtát és elmondják, hogy személyesen adták át a drágaságot az öreg pénztárosnak. Cserednyikov elolvassa a kis papirost és látva az ismerős aláírást, megkönnyebbülten sóhajt fel. Hűségesebb kezekbe került a kincs! Ha már egyszer Koreckij átvette, történjék bármi... de az el nem veszteti! A vasutasok megnyugodva mennek tovább és Cserednyikov türelmesen vár. És ugyanakkor a fasiszták ezen az aranyon sok átkozott hadigépet vásárolnak. Ezek a gépek tapossák a drága orosz földet, szovjet emberekre fognak tüzelni... és Mitrofán Iljics fiaira is. Az öreg elrémült.

— Uram, ments meg és őrizd meg s ne juttasd a kincseket az ellenség gonosz kezeibe — mondogatta magában az öreg a régen elfelejtett, gyermekes szavakat.

Közben Muszja az asztal szélére ült, gondtalanul lógatta apró, csinos lábcskáját és csak a szeme sarkából figyelte, hogy a tiszt, a katonai és a tolmács, egymás előtt titkolva s alig észrevehetően, de az ő mozdulatának minden ütemét szemmel kísérik. A kislány csak fecsegett és fecsegett, olyan természetesen, hogy Mitrofán Iljics újra azt hitte: komolyan kikezdett velük. Újra feltámadt benne a düh. De azonnal észrevette, hogy Muszja éppen úgy ül, hogy eltakarja a zsákot a tiszt és a tolmács elől. Megörült.

— Okos, derék kislány... lám-lám, kitől lehet önuralmat

tanulni! Es vajjon honnan szedi ezt? Komédiás, vérbeli komédiás! ... — gondolta az öregember elégedetten.

— Kérem, adja át a tiszt úrnak, hogy én kész vagyok mindenben a segítségére lenni, amiben csak tudok — mondta sietve, Volga-melléki tájszólással, Mitrofán Iljics. Újra felidézte emlékében a színdarabokban látott kupeczek jellegzetes hangsúlyát. — Alázatosan könyörgöm, ha úgy tetszik, menjünk a páncélszekrényekhez, hátha a nagy kapkodásban, zűrzavarban, sietségben valami morzsácskákat mégis itt felejtettek ...

A pénztáros elől ment, s utána, a néma bábúhoz hasonló fegyveres katoná. A tiszt és a tolmács mögöttük mentek. Muszja egyedül maradt a teremben.

— Talán ennek a ravasz kislánynak sikerül valamit kieszelnie és eldugja valahová a zsákot — gondolta Mitrofán Iljics. Most már kezdte megérteni, hogy ezek az életében először látott fasiszták lényegében semmit sem tudnak az ő népéről. Azt sem tudják, hogy őket magukat nem nagyon nehéz becsapni, ha elisméltük előttük a fasiszta propaganda hazugságait. Elhiszik, hogy ő vagyonos ember volt, akit a szovjethatalom tett tönkre és most eljött ide az unokájával együtt, hogy megnézzék a házat, amely valamikor az övé volt. Eleinte reménytelenül naívnak látta ezt a véletlen ötletet. De most már tudta, hogy kétségen kívül hisznek neki. A bajuszos tolmács minden pillanatban összeveri a bokáját előtte és a világért sem szólítaná másként, mint: „tiszteletreméltó kereskedő úr”.

Ütközben a tiszt úr óvatosan szétnézegetett az üres szobákban, a tolmács kapkodva rakta zsebre az asztalokon talált színes ceruzákat, pecsétviaszt, vonalzókat, radírgumit, sőt eltüntetett egy ütött-kopott fém púdertartót is, amelyet valamelyik tisztviselő felejtett ott. Mitrofán Iljics most még jobban meggyőződött arról, hogy: ezek félnek. Tankjaik, gyalogsággal megrakott autóik, motorbiciklik, és megint tankok, szünet nélküli sorokban, mindent megrázkódtatva maguk körül, haladnak a téren át az állomás felé. Őrségük a bank főbejáratánál áll. Ez a három felfegyverzett ember vele, a tehetetlen, fegyvertelen öreggel megy és mégis: félnek s arra kényszerítik, hogy elől menjen, kezüket egész idő alatt a revolverükön tartják, aggódón nézegetik az ajtókat és megremegnek minden kívülről jövő robbanás hallatára.

— Majd megtanítunk benneteket, galambocskáim! Ez nem

Franciaország! Nálunk nem fogtok a nőcskékkal. karonfogva sétálgatni! — motyogta magában az öreg.

Bementek a pénztárterembe. A németek rávetették magukat a súlyos, falba épített pénztárszekrényekre. A szekrényeket súlyuk és terjedelmük miatt nem tudták elvinni. Mitrofán Iljics leült egy irodai tölgyfa-karosszékbe, amelynek ülőkéjére még megboldogult felesége hímzett egy posztó párnácskát. Tenyerébe támasztotta állát s nézte az idegen egyenruhás, poros alakot, aki paikány gyorsaságával futkosott ide-oda.

Az öregember ott ült a kis fekete üvegtábla alatt, amelyre ezüst betűvel volt kiírva: M. I. Koreckij, főpénztáros. Ült asztala mellett, vagy ahogyan szerette mondani: a munkahelyén... És úgy rémlett neki, mintha borzalmas álmot látna.

A tolmács elvette az asztalról a kis lyukasztó gépecskét; Mitrofán Iljics lyukasztóját, amelyet valaha hazulról hozott ide — és elégedett dűnnyögéssel süllyesztette feneketlen zsebébe, ahol már egész csomó irodai apróság tűnt el nyomtalanul. Amint a tolmács végzett a lyukasztóval, felsóhajtott:

— Uraságodnak igaza volt, csakugyan mindent elvittek ezenkívül... hogy is hívják csak ezt oroszul... az ablakkitámasztót hagyták csak itt... Lenne olyan kedves, uram, végigvezetni bennünket az épületen, hogy is hívják csak... izé... nem elevátor... no, a páncélszekrényekhez.

A lázalom folytatódott. A tiszt előre küldte a géppisztolyos katonát, kihúzta revolverét és leereszkedtek a sötét pincehelyiségbe. Ócska papírok, por és égett pecsétviasz szaga érzett mindenütt. A villanylámpa éles fénye ráesett a látongó torkú üres páncélszekrényekre, kiragadta a sötétségből a pecsétviasszal és gyertyával összecsipegetett vastag acélajtókat, végigkúszott a földön, amelyet vastagon fedett a hamu és az el nem égett papíros... Szörnyűséges lidércnyomás... De valahol, Mitrofán Iljics megrendült lelke mélyén reménység is gyulladt ki: Volkova ott van, fent... Ha csak baj nem történt, ez az ügyes fiatal leány csinál valamit... Őt meg hadd kínozzák, hadd lőjék itt agyon, csak sikerüljön megmenteni az állam értékeit... És ha nem tudná megmenteni... legalább valahogy eldughatná, hogy meg ne találják.

Fent hangosan csapódott egy ajtó. A fasiszták, mintha csak parancsra tennék, a falhoz ugrottak és figyelmeztető ordítással emelték fel fegyverüket. Valamennyien nehezen lihegték. A tiszt

kezében remegett a revolver. Az öreg szája ismét gonosz mosolyra görbült.

— Szokásuk a farkasoké, de bátorságuk a nyúlé! Nem, nem kerültök vissza, haza! — vigasztalgatta magát az öregember. — Nem, nem...

Most már félelem nélkül, bátran fordult a tolmácsához:

— Nagyon kérem kedvességedet, nem tudna a tiszt úr minél gyorsabban aknászokat iderendelni?

— Mi szüksége van uraságodnak az aknászokra?

— Azok... szokásba hozták, hogy elmenetelük előtt aláaknáznak minden jobb házat. Hát nem hallottak erről? Hogy lehet az? Hiszen ez tudvalévő dolog. Valahová a fundamentumba befalaznak egy ilyen ördögi masinát, vagy kettőt is, és szépen elutaznak. Az aknáknak semmi nyoma, csak a kis óra, tik-tak-tik-tak... és amikor eljön az ideje, akkor a bombácska... csak sóhajt egyet és isten veled!... Ők nem sajnálnak senkit! De én ezt a házat hosszú időközön keresztül magamnak, meg az örököseimnek építettem...

A tiszt végighallgatta a tolmácsot. S egyszerre siethetnékje támadt. Ő és társai, két lépcsőn is egyszerre ugorva, rohantak ki a pincéből, s pillanatok alatt hagyták el az üres szobákat. Mitrofán Iljics gúnyosan mosolyogva kullogott utánuk.

Nem, Volkova nem ment el... Ott ül az ablakpárkányon és valakinek kézmozdulatokkal magyaráz valamit az ablakon át. Valószínűleg a bejáratnál őrt álló katonának. Az öregnek megremegett a szíve. A zsák az előbbi helyen hevert s a tetejébe még sokkal nagyobbnak látszott.

A tiszt szalutált Muszjának, sietősen szétnézett a szobában és a katonának intve, rámutatott az írógépre. Az tüstént megragadta és vitte. A kislány még egy pillanatig mosolygott, aztán leugrott az ablakpárkányról és a katonához rohant. A németek megálltak.

— Ez a tárgy a Fräulein tulajdona? — kérdezte a tiszt.

— Nem, dehogy, nem az én gépem, de én nem adhatom oda. Értse meg, ez nem az enyém, hivatalil... — kiáltotta riadtan Muszja, és minden erejéből maga felé húzta a gépet.

A tiszt csodálkozva emelte fel szemöldökét:

— Akkor miért védelmezi a kisasszony az idegen gépet? Itt minden — s kézmozdulatával körbe mutatott, — hadizsákmány. S a Führer nagy hadseregéé.

— Hagyd, te hülye! Engedd el! — kiáltotta Muszja s ki nem engedte kezéből a gépet.

A katona, akinek a dühtől olyan vörös lett a füle, mint a cékla, igyekezett a lány kezét letépni a zsákmányról.

— Krisztus és isten nevére kérem nagyságodat, küldjön minél gyorsabban aknászokat — kiáltotta kétségbeesetten Mitrofan Iljics. — Hiszen már talán pillanatok múlva a levegőbe repülhet a házam... bumm és kész!

A tiszt eltűnt az ajtóban. A katona végül kitépte a gépet Muszja kezéből és a tolmács nyomában kiugrott a szobából. A leány a földre zuhant, de azonnal talpra is ugrott, derékig kihajolt az ablakon és dühösen rázta öklét. Mitrofan Iljics erőszakkal hurcolta el az ablakpárkánytól. Muszja jól megnézte elkékült ujjait, fújni kezdte, aztán dühében hirtelen elsírta magát.

— No, mi történt veled? Nem szabad... Hát fontos ez a... gép? Hiszen megmentettük a kincseket.

Muszja az öregemberhez ugrott és pillantásával szinte át-döfte:

— Ez volt a hivatal legjobb gépe... Hogy ezt maga nem érti meg! Ezért én felelek. „A Führer seregének a diadalmas zsákmánya!” Oh, a gazemberek!

A fiatal leány utálkozva törölte meg ruhájában azt a kezét, amelyet a tiszt megszorított. Olyan elkeseredetten dörzsölte, mintha a bőrt is le akarná szedni róla. Mitrofan Iljics rátekintett a dühös könnyektől nedves arcú, apró termetű leányra és a háború kitörése óta talán először mosolygott:

— Ha én még hinnék istenben, azt mondanám, hogy téged, Muszja, előrelátásból adott mellém segítségül — mondta.

A leány csodálkozva nézett az öregre. Még sohasem szólította őt Muszjának. Szempilláján még mindig csillogtak a könnyecsek, de ő is elmosolyodott.

— Most igazán egyéb dolgunk sincs, mint csudákról beszélgetni. Vegye csak azt a zsákot! Mert nem lehet, hogy a szeretett Grossvater, a volt jogfosztott, kis unokájának engedje át a teherhordást.

A kislány minden megerőltetés nélkül dobta vállára a batyuját.

— Alaposan becsaptam ezeket az öreg burzsujról szóló mesével! Az ostobák, még el is hitték! Azt gondoltam, hogy lega-

lább ravaszok, pedig... — és jelentősegteljesen megkopogtatta vékony ujjaival az ablakpárkányt.

— Muszenyka, ezek bennünket is a maguk fasiszta mértékével mérnek — felelte Mitrofán Iljics. — Azért hisznek nekünk.

Hátára emelte a kincseszsákot. De arca csodálkozást árult el. A hátán érezte a kiálló tűzegdarabokat.

— Min csodálkozik Grossvater elvtárs? Az ilyen ronda zsákban csak nem lehet arany? Azért raktam bele tűzeghulladékot, mert féltem, hogy ezek még oda is bedugják az orrukat — világosította fel Muszja. Aztán sietve hozzátette: — A hátsó kijáraton megyünk ki. Aztán az Élelmiszer munkások Klubjának a kerítésén, valamelyik lyukon átmászunk, onnan kimegyünk az Urickij-utcán a körútra... Ezen a lyukon szoktunk keresztülbújni a lányokkal, ha jegy nélkül mentünk a klubba táncolni. Nagyon kényelmes kis lyuk...

A leány előre ment, hogy az üres udvaron keresztül az utat mutassa.

Az állomás tájékán még egyre dörögtek az ágyúk. Sőt mintha még erősödött volna a csatazaj.

De a füstbe burkolt város halott volt és üres.

3

A világ már megváltozott. Az emberek közelsége nem volt megnyugtató. Ellenkezőleg, inkább ijesztett és óvatosságra intett. Mihelyt közeledő léptek zaját hallották, az útítársak sietve bújtak meg az első kapuban. A szembejövők láthatóan ugyanazt élték át és sietve tűntek a füstös homályba. Ez az ódon város, amelyről a régi krónikák is megemlékeztek, percek alatt hirtelen elhagyott pusztasággá változott. Minden pillanatban résen kellett lenni, és nemcsak lépni, de még lélegzeni is csak halkan mertek az emberek.

Senkivel sem találkoztak, de minden pillanatban az utca közepére lökött háztartási tárgyakba botlottak. Tovább botorkáltak és eljutottak a körúthoz, amely keresztezte útjukat.

Amint szemük előtt megnyílt a körút, Mitrofán Iljics és Muszja megdermedtek és ösztönösen a falhoz lapultak. Nem értették meg hirtelen, hogy mi is történik itt. Az árnyékot adó hatalmas topolyák óriási koronái, amelyek még ma reggel dúsan és

zölden a körül közepére hajoltak ki, mind a földön heverték. A kidöntött fák között, amelyeknek levelei még nem hervadtak el és most is fényesen ragyogtak, idegen árkászok mozgolódtak. Az ágakat fűrészelték, a törzseket faragták, aztán hosszúrkás gödröket ástak, mellvédeket, téglával kirakott védőárkokat építettek. A téglákat katonák dobálták ki a legközelebb álló házak ablakain, ahol a lakásokban valószínűleg a kemencéket rombolták szét. Az árkászok arca fáradt s egykedvű volt. Az egyik zömök katona — a vezetőjük lehetett — bőrkarosszékekben ült a már nem létező utca közepén. Apró sapkája a vállpántjába volt dugva. Rózsaszínű, kopasz feje csillogott a napfényben.

Mitrofán Iljics megkövülten állt. Muszja mind makacsabbul rángatta a karját.

— Menjünk, menjünk! — suttogta. — Kerüljük meg a körutat és ezeket!

Az öregember gépiesen Muszja után ment. Nem értette, mit beszél a kislány és hová vonszolja. Csak érezte: egy apró, erős kez keményen tartja a könyökénél; ez a kis kéz remeg és ő maga is reszket, reszket... mintha a hideg rázná. A fülébe fejszék tompa ütése és az árkászok ásójának csengése tolakszik.

Az erősödő szél minden oldalról avas füstszagot hozott. A forró nap teljes erejével ragyogott és még borzalmasabbnak mutatta az üres utcákat. A házakon kitört ablakok és nyitott kapuk tátongtak s a lábuk alatt szürke hamu recsegett. Füst és hamu lebegett a város fölött is.

Az öregember és a leány már néhány utcán átvágott. Eddig senkivel sem találkoztak. De az egyik utcakereszteződésnél hirtelen ellenséges katonák csoportjába ütköztek, akik épen a feltört ajtajú, hatalmas „Gasztronom”-ból* fordultak ki. Valamennyien piszkos zsákvásznakkal letakart borosüvegeket cipeltek. Egyikük észrevette őket, visszaugrott, de amint meglátta a kiöltözködött fiatal leányt, megállt, lábát szétterpesztette, valamit mondott, aztán vastagon röhögni kezdett. Egy másik, egy, barna arcú szemüveges, szintén nevetett. Ez mindkét kezén, mint holmi fadarabokat, csokoládés dobozokat tornyozott a magasba. A többiek is megpakolták magukat dobozokkal, kosárákkal, ládákkal. Utánuk egy apró, kopasz ember botladozott sapka nélkül. Kabátja

* Csemegeüzlet

ujja fel volt gyűrve. Menet közben egy üvegől valami lekvárfélét döntött magába...

Az, aki legelől cipelte a csokoládés dobozokat, lassan lerakta lábához terhét, az ujjával intett és vigyorogva mutogatott Muszjának a csokoládéra. Muszja visszatántorodott, mintha nem csokoládéval, hanem méreggel, vagy valami undorító dologgal kínálták volna. A katonák újra röhögni kezdtek. Valamennyien részegek voltak, s duhaj kedvűek.

A kis kopasz felkapva az aszfaltról lekváros üvegét a maradék édességgel, kedélyeskedve hajolt Muszja felé.

— Deutsch... Soldaten... karaso... Én van jó ember... — és a lekvártól piros ujjával bökdöste a mellét.

— Anyácska, anyácska, csikolád! — jelentette ki vékony hangon a pápaszemes.

Megragadta Muszja kezét és a járdán heverő dobozok felé húzta. A katonák megörülve a váratlan mulatságnak, körülvették a kislányt. Mitrofán Iljics már csak a körön kívül eszmélt fel.

— Csikolád... luksusz... — kacsingatott társaira a pápaszemes és kényszeríteni akarta Muszját, hogy vegyen a csokoládéból.

— Muszja, vegyél és igyekezz megszabadulni tőlük! — kiáltotta Mitrofán Iljics és megpróbált áttörni a körön, hogy segíthessen rajta.

Muszja kétségbeesett erőlködéssel tépte ki kezét a német kezéből és dühösen villogó szemmel kiáltotta arcába:

— Menj innen, menj... menj!

— Muszja, ha ez itt erőszakoskodik, végy a csokoládéból...

A katonák Mitrofán Iljics felé fordultak. Egyikük a zsákra meresztette szemét, amelyet az öreg éppen a földre eresztett le. A katona fütyöntett, mint aki új szórakozást talált. Ugy tett, mintha a zsákot el akarná venni. Mitrofán Iljics arcán kimondhatatlan rémület látszott, ami aztán végérvényesen felvidította a katonákat.

A szemüveges is fütyöntett és túlzott igyekezettel kezdte kioldozni a zsákon a zsineget. Kezével olyan mozdulatot tett a többiek felé, mintha a zsák tartalmát szét akarná osztani közöttük. Muszja nézte a katona ujjait, amelyek sietség nélkül oldozgatták a csomót. Muszja már rá akarta vetni magát, belekapaszkodni a gyűlöletes kézbe s kitépni az értékes zsákot,

de különös dermedtség lepte meg. Mitrofán Iljics csak állt mellette, erőtlenséggel ejtve hátra fejét.

A zsinag végül is kioldódott. Az előre elképzelt mulatsághoz a katonák szorosan a zsák köré álltak, színészkedve nyújtogatták kezüket. A szemüveges benyúlt a zsákba és egy marok tőzegmorzsát húzott ki. Megmutatta társainak, hogy milyen gondosan vigyáznak még az ilyesmire is ezek az ostoba, mulatságos oroszok...

A katonák újra elnevelték magukat és mindenféle mozdulattal mutatták, hogy nekik nincs szükségük erre a szeníltre. Felkapkodták a gyalogjáróról hadizsákmányukat és lármásan elvonultak. A leány dermedten állt a nyitott zsák mellett, el sem akarta hinni, hogy a veszély elmúlt. A szemüveges, amikor elment mellette, egy doboz csokoládét nyomott a kezébe.

— Deutsche Soldaten, ho-hó...! — mondta diadalmasan és elvágtatott, hogy utólréje a többieket.

Muszja és az öreg bekötötték a zsákot s elvánszorogtak. Menekülni nem volt hová: a megszállók, úgy látszik, már az egész várost elfoglalták. Mitrofán Iljics újra súlyos tompultságba esett. A leány már szinte vonszolta.

Útjuk a városi nyilvános könyvtár mellett vezetett el. Le kellett menniök a járdáról az útra. A könyvtár ablakán rakás-számra dobálták ki a könyveket. A városi múzeumból, amelyre olyan büszkék voltak a helybeliek, a betört ablakokon át idegen dalok hallatszottak. Súlyos csizmák dobogása, dübörgése, csapkodása vágódott ki az utcára. Muszja rémülten nézett körül, de Mitrofán Iljics mintha nem vett volna észre semmit. Engedelmesen cipelte a zsákot és csak annyit tudott, hogy ezt neki minden körülmények között vinnie kell...

Az öreg végre kissé magához tért.

— Ha az újságokban olvas ezekről az ember — motyogta, — el sem tudja képzelni, milyen is lehet a valóság...

Muszja könyörtelenül sürgette:

— Hallja, az állomásnál lőnek! Ott a mieink vannak. Gyorsabban, gyorsabban!...

De az állomáshoz vezető utat hosszú sor ellenséges tank vágta el. Elhatározták hát, hogy a város keleti részén próbálnak kijutni a csendes folyópartra, ahol Mitrofán Iljics lakott. Arrafelé nem voltak gyárok, sem gazdagon felszerelt üzletek vagy raktárak. Talán németek sincsenek még. Hátha Mitrofán Iljics

házacskájánál kivárhatják a sötétség beálltát és éjjel kijuthatnak a városból?

Már nem voltak messze a céltől, amikor egy csöndes kis mellékutcában fekete egyenruhás katona tartóztatta fel őket. Teljesen különbözött azoktól a német katonáktól, akikkel eddig találkoztak. Piperkőc-módra volt öltözve és frissen borotválva. Csizmája ragyogott s lakkozott sisakján oldalt két ezüst villám volt. Zubbonya zsebe fölött sem szétterjesztett szárnyú sas volt kivarrva, mint a többieknél; Muszja ezüst jelzésen halálfejet és keresztbe tett csontokat látott. Egy csomó katona — valamenynyien hasonló egyenruhában — az aszfaltozott úton egy kis faházacska előtt állt. A város közismert, híres orvosa: Ávrám Iszakovics Goldstein lakott itt.

Az utóbbi időben azt beszélték, hogy az öreg orvos súlyos beteg és talán meg sem gyógyul már. Lehetséges, hogy érte jöttek ezek a feketeruhás, vállas csirkefogók, akik türelmetlenül nézegetnek be a széllengette túllfüggönyös ablakon.

A házból reccsenés hallatszott. Mintha összetörtek volna valamit. Aztán idegen torokhang, ordítás és lábak dobogása... A faragott tornác kapuja nagy dőrejjel kicsapódott. A küszöbön hálóingben zömök öregember jelent meg. Rövidlátón és gyámoltalanul körülnézett. Ősz haja csomókban lógott magas homlokára. Muszja most csak homlokáról ismerte fel a híres orvost.

A doktor csak állt a tornácra és a fájdalmas értetlenség kifejezésével nézett az utcára. Nézett, nézett, de mintha semmit sem látott volna. A harmadik fekete ruhás német, aki az öregember háta mögött jelent meg, összekacsintott a másik kettővel, akik az utcán vártak és rövid sorozatot adtak le géppisztolyukból az öreg füle mellett. A doktor megrándult, botladozni kezdett, s lerepülve a lépcsőn, egyenesen az aszfaltozott járdára zuhant. Most a katona, aki Muszját és Mitrofán Iljicsét tartotta vissza, felemelte fegyverét, hogy az orvosra lőjön. De a kislány a némethez rohant és megragadta a kezét:

— Mit csinálsz, te gazember? Hiszen ez doktor, ez orvos!

A fekete egyenruhás, nyakigláb legény a magasból lenézett az apró, kedvesarcú leányra és nem értette meg, mit is akarhat az tőle. Az aszfalton fekvő orvos felemelte összevert arcát, amelyen már lilás daganatok voltak. Muszja erősen a fekete posztóegyenruhába kapaszkodva próbált visszaemlékezni az iskolában tanult német mondatokra. Ő, hogy gyűlölte magát eb-

ben a pillanatban, amiért nem volt elég szorgalmas és figyelmes a német órákon. Pedig most úgy érezte: attól függ ennek az öreg orvosnak a sorsa, meg tudja-e értetni ezekkel a markos gazemberekkel, hogy kit is kínoznak.

A zavarbajött nyurga katona magához tért. El akarta tolni a kezébe kapaszkodó leányt. De Muszjának már eszébe jutottak a szükséges szavak és ahogyan ő gondolta... a megmentő mondatok:

— Was machen Sie? Das ist doch ein Doktor, grosser russischer Doktor!

A feketeruhás fickó végre el tudta lökni magától. Muszja a járdára röpült, de azonnal talpra is ugrott. Még mindig azt hitte, ezek itt nem tudják, kit kínoznak, talán nem jól értették meg és újra a feketeruhás, félelmetes némethez szaladt:

— De hiszen ő embereket gyógyít... — mondta magyarázón és hogy még jobban megértsék, németül megismételte: — Er heilt ja die Menschen!

— Er ist ein Jude! — válaszolta rekedten a nyurga vadállat és csizmájával a járdán fekvő orvos fejébe rúgott.

Mitrofán Iljics fel akarta emelni a szerencsétlen embert, de a másik hitlerista lendületet véve, úgy vágta állon az öreg pénztárost, hogy az hanyatt esett a zsákjára. Az orvos füle fölött új sorozat csattant. Az öreg fölugrott, körüljártatta vörös, semmit sem látó, örült szemét és futásnak eredt. A harmadik fasiszta új sorozattal tartóztatta fel.

Muszja gyámoltalanul szétnézett. A keresztutca sarkán észrevett egy csoport idősebb német katonát, akik a szokványos szürkészöld, poros, rongyos egyenruhát viselték. Halkan beszélgettek egymással, s a leány úgy látta, hogy elítélik azt, ami a kis ház előtt történik. Hozzájuk szaladt és kérte őket, akadályozzák meg a mézszárlást. A katonák összenéztek, sietve odébb mentek és szorongva figyelték a feketeruhás németeket. Muszja nem maradt el tőlük, elkapta a kezüket.

— Eszeszman — mondta dühösen az egyik német, s mintha káromkodott volna a fogai között, de csak a szeme sarkából pislogott arra, aki röhögve kergette tova az utcán az öreg, beteg embert.

Muszja csak most értette meg: ezek SS-ek, akikről annyit írtak a lapok. Visszafutott Mitrofán Iljicshez, talpra segítette és vissza sem nézve, mindketten elrohantak, igyekezvén minél előbb

eltávolodni ettől a borzalmas helytől, ahonnan még mindig géppisztoly kattogás, láрма és üvöltözés hallatszott.

Az utcán itt is, ott is polgári ruhás személyek jelentek meg, de azonnal el is tűntek. Mind gyakrabban bojlottak kidobott, szét-tört háztartási tárgyakba. A járdán mindenfelé fehér lisztfolatok tarkállottak. Valaki liszteszsákot cipelt, s ügyet sem vetett arra, hogy a zsák lyukas és a liszt állandóan folyik belőle.

Mitrofán Iljicsnek még a tulajdon házába is borzalmas volt belépnie. Kinyitotta a kaput s bementek, egyenesen a kertbe, ahol minden bágyadt volt a hőségtől. Pedig a nap sugarai már nyugat felől tűztek ide.

Keresztül lépkedett a veteményeken és fáradságosan vonszolta magát a napos kis saroklg, ahol az „arinka”-szőlő nőtt s erőtlenül ereszkedett le a smaragdszínű zöld szőlőtőkék mellé. Muszja a földre vetette magát, arcát rányomta és egész testével hozzásimult, mintha csak védelmet és segítséget keresne a körülötte történő borzalmak ellen.

Igy maradtak ott, hallgatva, amíg csak a lemenő nap bíbor-vörös sugarai a föld fölött remegtek.

— Én csakugyan itt akartam maradni, Muszja — mondta végül halkán Mitrofán Iljics.

A leány nem szólalt meg azonnal. De amikor felállt, a földtől összemaszatolt arcán elkeseredett energia lángolt.

— Gyorsan menjünk innen. Én ezt nem bírom — mondta. — Már attól is hányingerem van, hogy ezekkel egy levegőt kell szívnom.

Válla remegett. Idegláz rázta. Itt, a nap simogató melegében, a nyári alkonyatban fázott, mintha pincében lett volna.

— No, megyünk már? Mire várunk itt? — kérdezte türelmetlenül.

— Még nem lehet. Csak amikor már sötétedik. Nekünk Muszenyka, nem szabad most csak magunkra gondolnunk — felelte szomorúan Mitrofán Iljics, akit szintén elfogott a menekülés vágya.

Mindketten szinte ellenséges szemmel nézegették a zöld szőlőtőkék alatt heverő olajos, piszkos zsákot.

— Azt hiszem — szólalt meg az öreg, — legjobb lesz a Zvjagincevre kimenni. Onnan Nagyhatárnak tartunk. Erdőn megyünk keresztül, mert arra nincs jogunk, hogy ezt a nagy kincset bajnak tegyük ki. Nem, nem, nem, erre nincs jogunk!

— Mindegy, akármerre, csak gyorsan, minél gyorsabban!

A zsákot gondosan elrejtették a kerítés mellett, a pókhálóval beszőtt málnabokrok közé. Mitrofán Iljics behívta Muszját a házba. Az útra kellett most készülődniök. Kikeresett a kamrában két nagy vadász-hátizsákot s olyan gondosan kezdett csomagolni, mintha nem az ellenség-megszállta városból akarna szökni, hanem szabadságidejére halászni menne egy távoli erdei tóhoz.

Muszja nem vett részt a csomagolásban, csak ült a zsálugáterrel elsötétített ablak előtt. Egyre türelmetlenebb lett. Az öregember pedig, mintha csak akarattal tenné, lassan, kimérten csomagolt a zsákba egy halom fehérneműt, öngyújtót, egy üveg benzint, tábori gyorsfőzőt, lábast fedővel, kis üveg sót, teát, halászfelszerelést és még számos olyan tárgyat, amely tökéletesen feleslegesnek látszott.

Végül előszedett a naftalinból egy síruhát és durva, szöges túristabakancsot, amely a fiáé lehetett valamikor. Azt tanácsolta Muszjának, hogy az útra ebbe a holmiba öltözzék át és ruháját, könnyű cipőjét, mint fölösleges terhet, hagyja itt. Muszja fel volt háborodva:

— Ezeket húzzam én magamra? És holnap, amikor majd a mieinket utólérjük, olyan legyek, mint a madárijesztő? Hát mit gondol maga?

Es dühösen rázta Mitrofán Iljics orra előtt a keménykérgeű bakancsot.

— Azt akarja, hogy én ezt a szörnyű valamit húzzam a lábamra? Hát még mit nem? Hogy még ki is nevessenek? Azt mondhassák, hogy Muszja Volkovának félelmében elment az esze?! ...Hát ezt csak vegye fel maga! ... — és a bakancsot dühösen a sarokba dobta.

Az öreg mosolygott magában. Aztán csöndben és titokban a maga hátizsákjába rakta a túristafelszerelést.

Muszja sem gondolkozott sokáig és batyucskájának tartalmát, ruhát, cipőt, kedves költőjének két verseskötetét a kényelmes túristazsákba rakta egy kis kottatekerccsel egyetemben. A kincset kétfelé osztották s két hátizsákban más holmi közé rejtették.

Aztán Mitrofán Iljics bement átöltözködni. A kislány halotta, amint jön-megy a szomszédos szobákban, nyöszörög, sóhajtozik és valamit mormol magában. Nem sokkal később vadász-

felszerelésben: szíjjal leszorított vattáskabátban, magas, puha bőrcsizmában és ócska, kifakult, széles karimájú kalapban jelent meg. Egyenesebbnek és fiatalabbnak látszott.

— Hát én készen is vagyok — mondta sóhajtva.

A/ nap még süttött. Alacsony, ferde sugarai beszöktek a zsalugáterek nyílásain és részekre szelték a szobát. Most, amikor még korán volt elindulni s már semmi tennivalójuk nem akadt, — most kezdődtek a legsúlyosabb pillanatok. Mitrofán Iljics leült egy ódon, mély karosszékre, amelyben munkájából hazatérve, ebéd után, újságját fogva szokott szűnyókálni. De most nem helyezkedett el benne kényelmesen, hanem egyenes derékkal ült, mint az utasok az állomáson, amikor idegesen várják a vonatot. Nem csak azért, mert útiruhába öltözötten várt... nem! Ebben a házacskában, ahol élt, ahol gyermekeit felnevelte, unokáit dajkálta... ebben a házacskában most nem érezte már otthon magát, nem érezte gazdának, még csak vendégnek sem, hanem csak idetévedt embernek, akit innen minden pillanatban az utcára kergethettek.

Az ő otthona most ott van, ahová elvonult a hadsereg, ahová elvitték a bank értékeit, ahol most Cserednyikov elvtárs él.

Figyelő füle hangokat fogott fel, amelyek a csukott zsalugáteren át szűrődtek ide; várta, mikor tör be valamelyik fasiszta. Felbukkantak emlékezetében a forradalom első évei, amikor Cserednyikov, az akkor még fiatal bolsevik szónok arra beszélt rá egy gyűlésen a városiakat, hogy a régi, széles „Kereskedők utcáját” nevezzék el Marx Károlyról.

Az egész város ott gyülekezett össze ezekben a feledhetetlen időkben. Eljöttek szekéren a parasztok is. Az emberek ezen a széles utcán pázsitot hantoltak, topolyafákat ültettek, amelyeket a püspöki kertből hoztak ide. Szeretettel, féltve figyelték első közös társadalmi munkájuk eredményét. S mint a maguk ablakában a bazsalikomot, vagy muskátlit, locsolókból, vödörökből, csuprokból öntözgették a fiatal fácskákat, mintha valamennyi az övék lett volna. Örültek a fa első ágacskáinak, amikor már kis árnyékot vetett és végig a széles utcán padokat helyeztek el.

Körút! Mi történt vajjon a körúttal? Az öreg pénztáros visszaemlékezett most a városi klinika napfénnel előntött vizsgáló-termére, ahol tehetetlenül feküdt a műtőasztalon, emlékezett az orvosokra, akik kikeményített hófehér köpe-

nyükben márványszobrokhoz hasonlítottak, maga előtt látta az öreg doktor kopasz fejét... Művész-ujjaival kikopogtatta beteg mellét. Neki, a betegnek, úgy tetszett, mintha kedvetlenül és hanyagul csinálná, de aztán később ő maga is, meg a konziliumra összehívott orvosok is rászégezték tekintetüket az öreges kézre és várták az ítéletet. A doktor végül kiegyenesedett és szemüvegét széles homlokára tolta. Rövidlátó szeme sarkában ravasz-kás mosoly bujkált. Mitrofán Iljics ingét felhúzta a melléig s könnyedén megpaskolva a beteg hasát, gyöngéd hangon mondta:

— A maguk Koreckije még tonnaszámba fog kárászokat horgászni.

Mitrofán Iljicsnek úgy tetszett, hogy a körülállók megkönyebbülten sóhajtottak fel; a doktor pedig, akit a városban nagy megbecsülés vett körül, most a beteg szemében a mindenható szovjettudomány eleven megtestesítője lett.

Most aztán a topolyákat is kivágták. A beteg öreg orvos hálóingben vánszorog az utcán, fekete ruhába öltözött gyilkosok mulatnak rajta és úgy kergetik, mint a kisiúk szokták a kutyákat. A klinika épülete, ahol ő száz és száz ember életét mentette meg, ég és sűrű füst burkolja be. S a tüzet senki el nem oltja, mert nincs miért eloltani... Mindenfelé üvegszilánkok ropognak a lábak alatt, a járdákon szétszórt holmi hever. Olyan ez, mint valami borzalmas álom. Kínzóan, erőszakosan fel akart ébredni és újra a kedves, megszokott világot akarta látni.

— Mitrofán Iljics, olvasta maga Wellstől a „Világok harca” című könyvet?

Az öreg úgy összerezzent, mintha pisztolyt sütöttek volna el a füle mellett. Muszja megismételte a kérdést.

— Mintha olvastam volna... De miért kérdi?

— Ezek ott... — mondta Muszja és kifelé intett fejével a város felé. — Ezek a regénybeli Mars-lakókhoz hasonlítanak: mindent összerombolnak, égetnek, emberekre vadásznak és mintha még csak nyoma sem lenne bennük az emberiségnek.

— Igaz, igaz..., úgy van — felelte zavartan Mitrofán Iljics. — Én is éppen ezekre a Mars-lakókra gondolok. Vajjon, amikor a te gépedet elrabolták, nem olvasták-e el a leltárt, amit benne felejtettél. Mert valószínűleg benne maradt. Most elolvassák és elrohannak bennünket megkeresni...

— Majd üthetik bottal a nyomunkat...

— Halkabban!

Az utca felől léptek hangzottak. Megszokott emberi léptek hangja volt, de Muszja és Mitrofán Iljics elsápadtak, megdermedtek. Az öreg felkapta az összekötözött hátizsákokat, lábujjhegyen lépkedve kivitte a szobából és valahol elrejtette. Amikor visszatért, arcán fájdalmas feszültség látszott.

A léptek pontosan és sietés nélkül közeledtek. És ezek a mindennapos, megszokott léptek, amelyekre reggel még senki ügyet sem vetett volna, most borzalmasabbnak tetszettek egy sivítva közeledő bombánál. Az ablakkal egyvonalban a léptek kissé meglassúdtak. Megállnak, vagy nem állnak meg? Nem, tovább haladtak, elcsöndesedtek.

Mitrofán Iljics hangosan felsóhajtott. Arcáról csurgott a verejték.

— Elment — suttogta Muszja és homlokát a hideg ablaküveghez nyomta.

A szobában halkan sűrűsödött a szürke, fülfedt alkonyat.

— De hiszen abban az országban született Marx, Beethoven, Goethe és Diesel. Istenem, istenem! — mormogta magában az öreg és fájdalmas arccal figyelte, hogyan halnak el fokozatosan a mennyezeten a lenyugvó nap narancssárga sugarai, amelyek a csukott zsalugáter résein törtek be.

— Es Thälman, Rosa Luxemburg — válaszolta Muszja visszhangként.

Mitrofán Iljics felállt a karosszékből.

— Most már, azt hiszem, itt az ideje... — mondta suttogva.

Mitrofán Iljics lopva, mintha csakugyan félne, hogy valamelyik sötétben megbújt szörny észreveszi és megragadja, körüljárta házatáját, elbúcsúzott a falaktól, amelyek megőrizték a neki olyan kedves illatokat. Még nemrégén mindez drágának és nélkülözhetetlennek tetszett, most úgy nézett mindenre, mint idegen holmira. A kárpiton néhány négyszögletű folt sötétlett. Itt lógtak a kitüntetések, az élmunkás-lapok, amelyeket kiszedett a keretből és magával visz...

Körüljárta a szobát és elcsodálkozott: valami különös dolog történt benne abban a pillanatban, amikor a bankba betört az elenség. Az élete teljesen összeomlott. Minden mozzanat, ami eddig megörvendeztette, gondokat okozott neki s elszomorította... mindez elhalványult, elvesztette erejét s a múlté lett. Minden akarata, minden ereje, ami éltette, amely megoszlott munkája és

a szőlőtőkékkel való bajlódása között, a gyerekek gondja, a horgászás, most minden egy cél felé törekedett: megmenteni a kincset a fasiszták elől és visszajuttatni az államnak.

Éjjel indultak útnak. Gyorsan végigmentek az üres utcákon. Egy mellékutcában hirtelen megállt az öreg. Eszébe jutott, hogy eljövet nem csukta be háza ajtaját, sőt úgy érezte, hogy tárva-nyitva hagyta. Mitrofán Iljics vissza akart menni, de megállt, kihúzta zsebéből a kulcsokat, megnézte, megcsörgette tenyerében, keserűen elmosolyodott s széles mozdulattal áthajította egy idegen kert kerítésén.

A kulcsok tompán megcsörrentek, amint a lapu levelein és a csalánon keresztül a földre estek.

— Mit csinál? — hallotta Muszja türelmetlen suttogását a sötétségből.

— Semmit... semmit! — felelte az öreg megkönnyebbülten. Megigazította hátizsákja szíját és meggyorsította lépteit.

4

A késő éjszakai órákban, amikor a hűvös, nedves köd felemelkedik a folyóról és vastag, sötét fátyolba öltözteti a környéket, csöndesen elhagyták a bíborszín tüzektől megvilágított várost.

Elől nagy léptekkel, ahogyan a vadászok, geológusok vagy másfajta vándorok járnak a hosszú, úttalan utakat, széleskarmájú kalapját fölére húzva lépkedett a hajlotthátú öreg. Járása ruganyos és puha volt. Az apró fiatal leány, aki az unokája lehetett volna, tarka selyemruhájában alig tudott lépést tartani vele. Hátukat a terjedelmes túristazsák nyomta. A leány azonkívül még a karjára dobott átmeneti kabátját is cipelte.

Még nem értek el a külvárosig. Átvágtak a kövezett úton és befordultak egy keskeny, sötét mellékutcaiba, aztán átmásztak a veteményes kertek kerítésén és eltűntek, beleolvadtak a köd fehérségébe.

A ködből csak akkor bukkantak ki, amikor a kertek már véget értek. Meredek emelkedés kezdődött, amelyet fiatal, alacsony, de sűrű fenyőfák borítottak el. Felmásztak a dombra, besiettek az erdőbe s annak sötétjében megálltak pihenni.

Derűs napokon jól idelátszott a széles folyó kanyarulatá-

ban elterülő város. Most a hold érces fényétől ezüstbeborult köd gomolygó taván túl a tűzvész tárult szemük elé, amely mintha csak élt volna, lassan mozdult, remegett, lélekzett és sötétvörös fénnel világította meg a magasan úszó felhőket. A tűz fekete és vörös hátterében egyenletesen és tömören, mint valami régi rézmetszeten, kirajzolódtak a háztetők, magas tornyok és gyárkémények körvonalai. És égett a gabonaraktár, ablakai világítottak és az ég felé szórták a narancsszínű szikrákat.

Sokáig nézték ezt a borzalmas képet. Később az öreg megfordult, karonfogta a lányt és hallgatva maga után húzta az erdő felé. A lány engedelmesen követte, de hirtelen kiszabadította kezét és még egyszer megnézte a várost, hangosan felsóhajtott:

— Most ezek ott... a mi házainkban... a mi utcáinkon járkálnak...

Az öreg elől ment, vissza sem fordult és egy szót sem szólt. De szeméből kövér könnycseppek gördültek ki s végigfolytak ráncos arcán, görcsösen remegő állán.

Régi lakója volt ennek a helynek, szenvedélyes horgász és fáradhatatlan gombaszedő... Most biztonságban yezette útítár-

sát a fűvel benőtt erdei ösvényeken, ahol télen a fakitermelők fát és gerendát szállítottak a nagy országot felé.

A kislány elmaradozott. Már amikor a sövényen átmásztak és a konyhakertek ágyásait tapodták, meggyőződött arról, hogy elegáns lakk szandálja, amelyet barátnői úgy megbámultak, egyáltalán nem alkalmas a menetelésre. Lehúzta hát a lábáról és csak óvatosan, harisnyában lépkedett. Mezítláb járkálni a puha, nedves kerti földön, a rét hűvös fűvén szinte kellemes volt. De amint beértek az erdőbe s a fenyők lehullott tűlevelein kellett lépkednie, Muszja keservesen megbánta, hogy visszautasította az egyetlen sport-bakancsot.

Félt, hogy elveszti útítársát, s megfeszítetten figyelte a sötétben a kis világítójelként szolgáló, csillogó fémgyűrűt az öreg hátizsákján. Emiatt aztán nem figyelhetett lába alatt az utat. Száraz, szúrós fenyőtobozokra, hegyes gallyakra lépett, amelyek összeszúrkálták lábaujjait. Fájdalma olyan éles volt, hogy a szemé is szikrázott. Minden erejét megfeszítette, hogy fel ne kiáltson. S ráadásul még az az ostoba kabát a karján, meg a súlyos hátizsák!

Nehezen fojtotta vissza előtörő könnyeit. Meggyűlölte kabátját, a zsákot, de főként útítársát. Milyen jó annak a puha vadász-csizmában. Úgy lépked, mintha aszfalton járna. Mit törődik ez az öreg vele, aki már majd elájul a fájdalomtól!

Lábát mintha parázs égette volna, talpa feltört, gyökerekbe ütdött ujjai kínzóan fájtak. De Muszja Volkovát nem olyan fából faragták, hogy valaki előtt hajlongjon, könyörögjön, hogy lassabban menjen, vagy megkérjen valakit, hogy tartson egy kis pihenőt. Ezt ugyan várhatja tőle az öreg kóró! A kislány a fogát szívtá, nehogy feljajduljon és megfeszített erővel sietett útítársa után. Nem, ő bizony el nem marad tőle, az aztán bizonyos!

Egyszer, igaz, amikor átvágtak a réten, ahol éppen mint a gyapot vattája, fehérlett a mocsári virág, lehajolt Muszja, hogy felhúzza harisnyáját. De ekkor sem kért kegyelmet és futva érte utól az öreget, aki csak ment, ment, egyenletes, nyugodt léptekkel... Ment hallgatva és hátra sem tekintett. Nem érdekelte, vajjon nem maradt-e el Muszja, nem vészett-e el ebben a borzalmas erdőben, amely nyirkos volt és sötét, mint a pince.

A lány már nem talált újabb szidalmazó szót erre a „megcsontosodott egoistára”, akit a sors útítársául rendelt. Csak megy, megy, bizonyára gúnyosan nevet és várja, mikor kéri arra, hogy

álljanak meg... Nohiszen, arra ugyan várhat! Ezt Muszja meg nem teszi! Bárhogy fut is előtte, ő bizony el nem marad és még csak panaszos szót sem hall tőle. Csak majd, ha célt érnek, akkor nyitja ki a száját... Akkor majd kapkodhatja a fejét...

— Ó, csak már itt lenne az a pihenő!

De Muszja tévedett: Mitrofán Iljics nem volt se önző, se kegyetlen ember. Egyszerűen, látta az erdős dombról az égő várost... S ez annyira összetörte, hogy semmit sem látott, semmit sem hallott, s gépiesen lépkedve csak ment a jólismert vadász-ösvényen, amely messze, bent az erdő mélyén, kis tó partján a favágók lombsátraihoz vezetett.

Milyen jó volt régen, a szabad napok előtti meleg estéken, horgászbotot vinni... A hátizsákban, az üvegben félliterke étvágycsináló bugyborékkolt. Aztán a többi tárgy, a különböző halászfelszerelések, egy üveg giliszta... S menni, menni ezen a járatalan erdei úton... menni és előre ízlelni a reggeli halfogás örömeit. S ülni a folyó párájában, a dús fűben, amely reggelenként olyan rémekül illatozik...

Ilyen idők is voltak! Milyen jól is élt az ember! Még nem is olyan régen, ennek az évnek a tavaszán, Mitrofán Iljics az első halászatra magával vitte kis unokáját, Vovát. A kisfiú olyan könnyedén járt, hogy el sem maradt nagyapjától. Mentek és ábrándoztak, hogy majd a nyáron a part alatt rákot fognak, s ősszel elmennek gombát szedni... Ábrándoztak... Most meg ő, az öreg ember, lopva oson az ismerős ösvényen, s mint a vad, figyel minden moccanásra. A fiai harcolnak valahol! Vajjon élnek-e még? Az unokák elrepültek valahová, kelet felé, mint az ősszel lehullott falevelek, amelyeket hideg szélvihar űz. Az ő kedves otthonát azóta már bizonyosan ezek a kegyetlen, idegenföldről jött vademberek tapodják, kotorásznak a ládáiban, szétlopkodják a ruháit, szétverik a méhkasokat, letapossák az „arinka” szőlőtőkéit, amelyekbe annyi munkát, szeretetet és reménységet fektetett.

Mitrofán Iljics keserűen sóhajtott. Hogyan is lehet, hogy eddig nem becsülte ennyire azt, ami körülvette? Nem becsülte?... Ez nem is helyes szó. Becsülte bizony, csak nem tudta felmérni, mit is adott neki a szovjethatalom. Negyedszázad óta annyira megszokta már, hogy minden természetesnek látszott szemében... Azt hitte, ez nem is lehet másként. És csak most, amikor

szülővárosa lángokban áll, amikor az utcákon fasiszták mászkálnak és mindent összerombolnak... Mitrofán Iljics... talán huszonöt év óta először ismerte fel igazában, milyen nagy dolgokat teremtettek itt, milyen drága neki ez az élet, amely szüntelen harcok és nehézségek között alakult s mégis olyan drága volt minden hibájával, hiányosságaival — annyira drága, hogy másfajta életet egyszerűen nem is akar megélni...

Szomorú gondolataiba elmerülve teljesen megfeledkezett útitársáról. A tűzvész bíborfénye, amely sokáig átvilágított a fenyők sötét ágain, már régen eltűnt. Az erdő is ritkult. Előttük, a fákon túl, a tisztás fölött a csillagos ég látszott. A folyó hűvös levegője érezhetően ide húzódott. Csak ott, a célnál jutott eszébe Muszja... Ijedten összerezzen, szánalom és szégyenkezés ébredt benne.

De a leány nem maradt el! Amikor az öreg megállt és visszafordult, megállt Muszja is. Egyáltalán nem óhajtott közeledni hozzá.

— Jössz? No hál'istennek! De megijedtem... Azt hittem, elmaradtál... No, csakhogY eddig eljutottunk.

Muszja hallgatott.

— Fáradt vagy, ugye?

— Menjen csak... — mondta gyöngye hangon a kislány.

— Add csak ide a hátizsákodat. Vagy legalább a kabátodat!

— Hagyjon békében, látni se akarom magát... Merre kell menni? Erre, vagy hová? — Útitársát megelőzve ért a fenyőgallyakkal és fakéreggel fedett hegyestetejű lombsátorhoz. Leült mellé, de hátizsákját levetni már nem volt ereje. Kabátját a ködtől nedves fűre dobta, hanyatvágtá magát rajta és élvezte a nagy nyugalmat. Amire Mitrofán Iljics odaért és föléje hajolt, már aludt is.

Az öreg lekapcsolta a szíjról a hátizsákot és útitársnője feje alá helyezte. Muszja nem ébredt fel, hanem álmában kényelmesebb elhelyezkedést keresve, tenyerét arca alá tette s összekuporodva, fázósan húzta maga alá rongyos, lucskos harisnyájával betakart mezítelen lábát... Mitrofán Iljics az alvóra dobta rövid kabátját és megborzongva a nedves hűvösségtől, bement a szomszéd lombsátorba.

Felrázta a régi szalmát, a mult évi szénamaradványból fejálat kapart és ráterítette zsákjából előhúzott flaneltakaróját.

Amikor elkészítette a fekvőhelyet, az öreg ember óvatosan bevitte az alvó lányt a sátorba. Újra betakarta a maga kabátjával és akkor vette észre harmattól nedves, felsebzett lábát. A körmök alól szivárgott a vér... Kellemetlenül érezte magát: hiszen a leány egy szót sem szólt... Nem kiáltott... nem kérte, hogy álljanak meg...

Az öreg ember úgy érezte, hogy a sajnálatba, amelyet eddig az otthontalanná vált fiatal leány iránt érzett, a tisztelet érzése is vegyül. Tisztelet a büszke, erősakarátú elvtárs iránt.

Mitrofán Iljics a szomszéd sátor összetört szalmáján helyezkedett el. Sokáig figyelte a nyitott bejáraton át a bársonyos égen ragyogó fényes csillagokat s elgondolkozott azon a lelki-erőn, amely ma Muszja Volkovában megnyilatkozott. Eszébe jutott az is, hogy milyen felületesen ismerjük azokat, akik körülöttünk vannak — az embert igazában csak komoly körülmények között lehet megismerni...

Igaza is volt. Mennyire tévedett ő és többi munkatársa a kis gépíró nő jellemében! A felületes Muszja, aki jobban és gyorsabban gépelt másoknál, nem tűrte a gyámkodást és kioktatásokat, mint a bank többi alkalmazottja, amikor a munkát átadta neki. Muszja jól tudta, mi a kötelessége és minden teketória nélkül visszautasította a fölösleges kitanításokat. Könnyelműségének híre onnan eredt, hogy a kislány a bank más dolgaival szemben mindig egykedvűnek mutatkozott, nem akart tanfolyamokat, szemináriumokat hallgatni, amelyeken a bank egész fiatalsága magasabb szakmai kiképzést kapott.

A banknak effajta munkája nem csábította Muszja Volkovát. Neki az életről másféle ábrándjai voltak és ezek felé igyekezett makacsul, minden nehézséget legyőzve.

Még gyermekkorában, amikor anyja a gyermekotthonba elvezette, megszokta azt a gondolatot, hogy mindent el lehet érni az életben, amit akar az ember, csak — nagyon kell akarni. Természetétől fogva tehetséges, élénk, jóeszű gyermek volt és megerősítés nélkül, kitűnően tanult. Egyszer észrevette, hogy a tornaórákon elmarad a vele hasonló korúaktól, s oly makacsul kezdett trenírozni, hogy az év végére az első helyet kapta az iskola korcsolyázó-csapatában, nyáron pedig kapitánya lett a lányok kosárlabda-csapatának.

De Muszja Volkova igazi hivatása csak később nyilatkozott

meg, hetedik osztályos korában. Kellemes, csengő, csiszolt häng-jával az iskola kórusába került és részt vett a műkedvelők városi seregszemléjén is. Makacs kitartással készült a fellépésre. Két dalt választott ki. A szövegük Puskin verse. Az egyik a „Téli est” volt, a másik az „Emlékszem csudálatos pillanatokra”.

Ezek a dalok különösen attól fogva tetszetek neki, amikor az iskolával Puskin szülőhelyére, Mihajlovszkba rándult ki s a vén parkban ugyanazok alatt a hársak alatt sétált, ahol valamikor a nagy költő. Óvatosan leült a padra, ahol Puskin szokott üldögdélni és lépkedett a dajka szobájának recsegő padlóján, ahol a poéta is járt. Kinézett a kis ablakon, ahonnan Puskin is nézte a folyó zöld partját és... ekkor úgy érezte, hogy gyorsabban ver a szíve. A kirándulás után még sokáig élt emlékében a finom, gondolatokkal teli dal az apró ház öreg lakójáról, aki megosztotta az egyedüllétet a fiatal száműzöttel és az ifjú költői lelkének leglágyabb hangjain megszólaló sorok, amelyeket a vendégségbe érkező asszonyhoz írt.

Amikor később, az úttörők házában Muszja megtanulta ezeket a dalokat s aztán a kivilágított színpadon énekelve, rémületen nézegetett lefelé, a titokzatos, félsötét terembe, ahol nem tudta világosan megkülönböztetni a feléje forduló arcokat; áhítatos izgalom fogta el, ugyanolyan, aminő eluralkodott rajta a régi parkban és az apró házacskában, a hatalmas jávorfialomb sálra alatt. Amikor a kerületi olimpiászra is eljutott, olyan közvetlenül énekelt, hangjában annyi finomság és melegség volt, hogy az ének befejeztével a titokzatos, félsötét terem pillanatokig hallgatott és csak aztán tört ki a hatalmas taps... Ez olyan váratlanul érte, hogy megrémült, elfutott és elbújt a poros díszletek között. A vezetőség nem is tudta felkutatni, hogy meghajoljon a közönség előtt.

A zsűri egyhangúlag a fővárosban való fellépésre ajánlotta Muszját. Az iskolás lánynak fel kellett lépnie a Népművészetek Színházában, a legjobb szólóénekesek között. A művész-műkedvelőknek közös programjuk volt.

A fővárosi hallgatóság a kislányt még nagyobb elismeréssel fogadta. A műsort kibővítették és neki a „Téli estét” kellett elénekelnie. A terem olyan sokáig tapsolta és hívta, hogy Muszja megrázta göndör fejét, szeme felragyogott és bejelentette, hogy az „Emlékszem csudálatos pillanatokra” című dalt is elénekli. Mintha szárnyai nőttek volna a sikertől... úgy érezte, hogy a

titokzatos, sötét teremben ezernyi ismeretlen jóbarát várja és izgul miatta. Bátran belekezdett a nehéz dalba és valósággal félálomban énekelt, teljesen megfeledkezve tanárai utasításairól. A kíséret mintha valahonnan a távolból hallatszott volna, ő csak az elhagyott parkot látta maga előtt. Amikor befejezte az éneket, lenézett az elcsöndesedett terembe... Az emberek szemében könnyek csillogtak... Be sem várva a felhangzó tapsot, a kulisszák mögé rohant...

Ott, a színpadi öltöző sarkában, ahol égő arcához nyomta hideg tenyerét, ott élte át a kislány a sikert. Bejött hozzá a Nagy Színház híres szülő-énekesnője. Magához szorította, sokszor megcsókolta, mint az anya, akit felizgat lányának első sikere. A rádión adott operák és hangversenyek műsorából Muszja már régen ismerte és szerette ennek a művésznőnek a hangját. Amint belépett az öltözőbe, azonnal megismerte az énekesnő szép, tiszta, igazi orosz arcát, büszke fejét, a fürtökben vállára hulló világosbarna haját. Most ez az énekesnő, akit ő nem e világból való, elérhetetlen teremtésnek tartott, itt áll mellette, a műkedvelők hangversenyének résztvevője mellett és mély, dallamos hangján gyöngéden azt mondja:

— Neked, kislány, tanulnod kell. Nagy művész lehet belőled! Feltétlenül tanulj!

Muszja olyan zavarba jött, hogy majdnem elfelejtette megköszönni a művésznő kedvességét. Csak megragadta puha kezét s melléhez szorítva suttogetta:

— Tanulni fogok! Megígérem...

A művésznő mosolygott, s derűsen, gyöngéden, de mégis szomorúan mondott valamit, amit Muszja nem érthetett meg.

— Milyen jó lehet most fiatalnak lenni, elvtársak! — és nyájasan, barátságosan meghajolva elment, vagy inkább beleolvadt a festett vásznakba, a poros színpadi kellékekbe, enyvzagú díszletekbe.

Igy született meg Muszja álma. Így jelent meg az életében az ideál, amely felé minden erejéből és teljes lelkéből makacsul és kitartóan törekedett. Abbahagyta a sportot, nem járt moziba s csak éjszakánként olvasott. Ami szabad időt az iskolai tanulás meghagyott neki, az Uttörők Házának énekszobájában töltötte. Énekelt, gyakorolt, amíg csak bele nem kábult.

Csak kitűnő emlékezőtehetsége segítette ahhoz, hogy a hetedik osztályt sikeresen befejezze. S amikor az utolsó vizsgáról

hazatért, akkor támadt első komoly félreértése szüleivel. Muszja apja olyan szegény családból származott, hogy még az egyházi iskolát sem járhatta végig. Önképzés útján gyarapította műveltségét; a polgárháborúban mint parancsnok harcolt s a tiszti iskolát később, már ősz fejjel végezte el. Egész életében nehézségei voltak hiányos tudása miatt és arról ábrándozott, hogy legalább a gyermekei tanuljanak. Muszja azonban kijelentette, hogy nem végzi be a középiskolát sem és ha ellenzik is szülei, ő mégis elviszi a bizonyítványait a városi zeneiskolába.

Az apát nagyon bántotta lánya akaratoskodása. Néhány napig nem is beszélt vele. Később áthelyezték Távol-Keletre ezredparancsnoknak. Muszja, aki akkor már harmadik éve a zeneiskolában tanult, és arról álmodozott, hogy onnan majd konzervatóriumba lép, megtudván, hogy apja új állomáshelyén nincsen neki megfelelő iskola, kijelentette, hogy nem utazik el szüleivel. Hiábavaló volt az apa követelése, szemrehányása, de még fenyegetése is: legkedvesebb leányát nem tudta meggyőzni. Macacsságát még az anyja könnyei sem törték meg.

A család elutazott, Muszja pedig maradt. Mivel anyagilag nem akart apjától függeni, megtanulta a gépírást, beiratkozott az esti énekiskolára és munkát vállalt a bankban.

Muszja nagyon bánkódott szülei után. Anyjának mindenről részletesen írt, de az énektanulást mégsem akarta abbahagyni. Tanítói és elvtársai, akik figyelték hangja fejlődését, nagy jövőt jósoltak a kislánynak.

Nagyon jól dolgozott a bankban, de nem szerette munkáját. Ahogy az írógépet becsukta, tüstént elfelejtkezett erről a munkáról és szaladt az iskolába, a dallamok és a hangok kedves világába. A híres énekesnő, akit most már személyesen is ismert, gyakran fellépett a rádióban. A távoli Moszkvából ideszálló énekhang baráti figyelmeztetés volt — támogatás fáradt pillanataiban, ha napi munkája után nehezeire esett a tanulás.

A tanulás hosszú évei még jobban megerősítették benne azt a kívánságot, hogy énekesnő lehessen. És fiatalságának minden reményével, tizennyolc éves lelkének minden szenvedélyével hitte, hogy kívánsága teljesülni fog... Azért fog teljesülni, mert nagyon akarja. És azonkívül ebben az ő csodálatos országában, a bátor, munkaszerető és kitartó ember számára nincs elérhetetlen magasság.

Muszja Volkova olyan zavaros érzéssel ébredt fel, amilyenhez hasonlót még nem ismert sem álmában, sem ébren. Nem értette hol van, hogyan került ide, ebbe az ismeretlen lombsátorba. Az ócska, és ismeretlen vattás kabát, amellyel valaki gondosan betakargatta, barátságos, otthonos szagot árasztott.

A sátor háromszögletű kijáratán bekukucskált a puha, átlátó világoskék ég. A nyirfák megmosdva a reggeli harmatban, lassan bólogtak hosszú, bozontos lombjukkal. Alattuk selymesen szikrázott a napban a harmattól megőszült fű. Hűvös volt. A leány haja, ruhája, a kabát, amellyel betakarták, minden átnedvesedett a nyiroktól. Muszja fázott. De a levegő olyan átlátszó és tiszta volt s a füvek, a fenyők, a föld, a víz olyan kellemesen illatoztak, hogy szívében akaratlanul is öröm áradt el ezen a friss reggelen.

A tegnapi nap minden rémülete, az égő város látványa, az éjszakai menekülés, a nehéz út a sötét, hűvös, pincéhez hasonlatos erdőn keresztül, a kétségbeesés, az erőtlenység, a fájdalom... mindez eltűnt, mintha elfűjták volna.

Pillantása a tartós, vastagtalpú, vasaltorrú túristabakancsra esett, amely mellett ott állt csinos cipőcskéje... Csak összekarcolt és feltört lábának égő fájdalma emlékeztette mindenre.

Csöndben kiszabadította kezét a kabát alól és megtapogatta a cipőt. Már tegnap, amikor a fenyőtobozok és gyökerek összezúrkálták a lábát, megbánta, hogy visszautasította ezt az ormótlan bakancsot. De honnan került ez most ide? Hiszen ő tegnap a városban, a kis ház udvarán, megvetően a hársfák alá dobta. Valami rémlett az agyában: talán Mitrofán Iljics... csak ő lehetett, ő vihette be álmában a sátorba is, ő takarta be óvatosan kabátjával, az ő gondos keze dugott mindegyik bakancsba szép tiszta kapcát. Oh, ez csak Mitrofán Iljics lehet! Csodálatos ember ez az öreg! És ő hiába dühösködött rá tegnap!

Feszülő erőt érzett magában. Úgy felugrott, hogy fejét beverte a lombsátor tetejét tartó gerendába. Kinyújtózkodott, csuklói ropogtak, lerázta magáról a fenyőtűket, a szalmatöredéket, kabátját akkurátosan összehajtotta, megigazította összegyűrt ruháját, lesimította haját és gondosan felhúzva sebes lábára a bakancsot, kiment a szabadba.

A napsugarak rózsaszínű, szikrázó fénykévekben törtek át

a fákon és egyenesen a szemébetűztek. Az élénk színek előntötek a nedves, harmattól ős rétet, élesen csillogtak a zöld leveleken megbúvó nagy harmatcseppek. A sátor előtti tisztáson már kis tűz égett. Szolgafán kormos bogrács függött a tűz fölött. A szürkés-kék hamu közül sült krumpli étvágygerjesztő illata terjengett.

A tűz mellett, háttal Muszjának, Mitrofán Iljics ült. Csüggedten, fáradtan, leeresztett vállal s hallgatva figyelte, hogyan pattognak a száraz gallyak és a fenyőlevelek a sápadt lángok között. Az öreg mellett ott hevert a két hátizsák. A kislány lába alatt megreccsentek a gallyak. Az öreg összererezte, a zsákok után kapott, mintha testével akarná megvédeni.

— Te vagy az? — kérdezte. — Majdnem megijesztettél — mondta kissé megkönnyebbülten, de még mindig ijedten nézett körül. — Nagyot aludtál, galambocskám! De már ideje volt, hogy felébredj. Gyorsan teát iszunk, aztán indulunk!...

Észrevéve a kislány lábán a szerencsétlen bakancsot, szája sarkában mosoly villant meg.

— Bizonyosan, hosszú utunk lesz. Az ágyúk dörgése ide már alig hallatszik.

A friss reggeli szélben dallamosan zizegtek a fenyők, rezegtek a nyárfák és kemény leveleiket rázva, halkán csörögtek a szomorú nyírfák. Valahol messze mélabúsan szólt a kakuk. Muszja semmiféle ágyúdörgést nem hallott. Csak a szél hozott hangokat, amelyek különböztek az erdei hangoktól. Mintha valahol a távolban egy hídon vonat dübörgött volna... Ez talán az ágyúdörgés?

— Csöndes időben az ágyúdörgés húsz versztnyre is elhalatszik. — Mitrofán Iljics felsóhajtott. Sápadt, rendetlen ősz szakállal sűrűn borított arca gondterhes és szomorú volt. — No, nem baj, majd elérjük valahogy... Csak igyuk meg gyorsan a teánkat. És tudod mit? Tanulj meg háziasszonykodni. Hasznát veszed ám az erdőben!

Az összecsukszó alumínium vadászpohárból itták a teát s közben jóétvággal fogyasztották az illatos, kissé égetthajú, jó vastagon megszózott krumplit.

Mitrofán Iljics elmondta tervét, hogyan kell kijutniok a megszállott területről. Találgatták, milyen messzire juthatott el a front az éjszaka alatt, mert az ellenségnek bizonyára sikerült a nagy tankáttörés... Így tehát egyetlen nap alatt a német sereg

háta mögő keröltek. Most minél gyorsabban kelet felé kell menniök, a visszavonuló sereg nyomában, menni erdőkön, mocsarakon, úttalan dűlőkön, ugaron, átsurranni az országutakon, kikerülni a lakott helyeket és az emberekkel való találkozást.

Muszja már alapjában sem helyeselte ezt a tervet.

Átsurranni az országutakon... ez eddig helyes. Mert ezeken az utakon ellenséges hadsereg vonul. De kikerülni minden falut, amelyik útjukba akad? És mindig csak egyedül jární? Miért? Mi értelme van ennek? Miért kell tulajdon népünk elöl elrejtőzni?

Mitrofán Iljics elégedetlenül nézett a leányra.

— Nem is tudom, miért nem érted meg az ilyen egyszerű dolgokat. Egyedül, csak egyedül, teljesen egyedül!... És semerre el nem térni! Ez persze nagyon nehéz, de mit tehetünk? Hiszen nálunk a kincs! Szabad az értékek biztonságát kockáztatni? Nem. Ha csak arra gondolok, amikor az a fasiszta ott állt a zsák mellett és kis híján meg nem rúgta a csizmájával... égnék áll a hajam... Csak kihalt vidéken és egyedül, csak egyedül megyünk!...

Muszja dühösen ugrott talpra.

— Egyedül... egyedül... Nagyon szép... Én csak egyet tudok; mielőbb utól kell érnünk a mieinket... Hogy az aranyak miatt elvesztett időt behozzuk. Kell...

Az öreg is felugrott.

— Eppen ez az! Nagyon kell! A mi kötelességünk elvinni, megőrizni mindent, az utolsó kis aranymorzsáig... Nekünk nincs jogunk, nincs, érted, s ne is me-ré-szel-jünk egyetlen százalékot sem megkockáztatni.

Most először támadt vita közöttük. Es ez a nézeteltérés megmutatta véleményüket a kincsről...

Mitrofán Iljics kész volt akár a fejét is levágní, de teljes egészében rendeltetési helyére akarta juttatni a megőrzésére bízott állami vagyont. Muszja nem értette meg ezt az odaadást. Csak azért, hogy megmentsek a drágaságokat, azért kell meghosszabbítani és megnehezíteni az ismeretlen utat, elrejtőzni az emberek elöl, vad ősvényeken jární, életüket kockáztatni?

— Jól kigondolta! Cipekedni az arannyal, ki tudja hová és eltévedni az erdőben! — mondta felháborodva.

Természetesen ő sem hagyta volna az ellenségnek az értékes terhet. De most, amikor ezt a kincset olyan nehéz volt kihozni a fasisztáktól elfoglalt városból... nagyszerűen el is le-

hetne ásní. Itt, az erdőben, valahol a sűrűségben, s aztán nyugodtan az övéikhez mehetnének. Kiűzik a megszállókat, vége lesz a háborúnak, akkor majd kiássák, és átadják, akinek kell. Így egyszerű lenne és semmiféle zűrzavar nem keletkeznék belőle.

Két-három nap múlva utólérik a Szovjet Hadsereget, átjutnak a fronton és az övéikhez mennek. A leány mindezt világosnak és egyszerűnek látta. Egyáltalában nem értette meg, hogy az ő tervétől, amely olyan jó és okos, az öreg dühbe jön és egészen kétségbe esik.

Igy aztán nem tudtak megállapodni. Az öreg meggyőződött útitársa veszedelmes könnyelműségéről s azt követelte, hogy adja vissza neki a kincsnek azt a részét, amelyet eddig ő cipelt. Muszja megvetően rántotta meg a vállát, a zsákot a földre dobta és tüntetően vadvirágot kezdett szedni. Nem is akarta látni az öreget, aki megindultan hajolt az arany fölé. Leterítette a földre a takarót és óvatosan a maga piszkos, olajjal itatott zsákjába rakta át a drágaságokat.

Tompán csörögve s élesen szikrázva ömlöttek a drágakövek. Az öreg pénztárosnak elállt a lélekzete. Milyen gazdagságot, milyen tisztességet szerezne magának és utódainak a kapitalisták világában, ha a piszkos zsák tartalmának csak egy részét sajátjának mondhatná...

A fasiszták! Azok semmit sem sajnálnának azért, hogy a kincset ellulajdoníthassák. Ha elolvassák a még be sem fejezett leltárt, amely benne maradt az elrabolt írógép hengerében, az utakon mindenfelé hajszolni kezdik az aranyat. Nem, ezt nem fogják megkaparintani! Ha megfeszülnek is az urak, ez nem kerül a kezük közé! Mindent átadunk a törvényes gazdának. Ez az arany még ellenetek fog harcolni! De mennyire! És ez az esztelen kislány még most is virágot szedeget és valami ostoba koszorút fon magának... Nincs más gondja! Beásni a földbe? És elmenni üres kézzel, könnyedén? Még mit nem! És ezt éppen most akarná megtenni, amikor a hátszágban még a vashulladékokat is összegyűjtik...

— Nincs ezekben a fiatalokban semmi érzék az értékes tárgyak iránt! Túlságosan gondtalanul éltek, könnyen kaptak meg mindent! Hát könyörgöm, hogy képzeled el: beásni és elmenni! Felháborító könnyelműség! — gondolta el az öreg ember.

Mitrofán Iljics dühösködve és felháborodva kötözte be az alaposan megnehezedett hátizsákot s a hátára emelte. De Muszja

erővel tépte le a válláról a szíjat. Ha olyan nagy „tisztesség” cipelni az aranyat, ezt természetesen átengedi az öregnek. Vigye csak, ha ez neki annyira drága és kedves. De a többi terhet... elvtársiasan meg kell osztani. Úgyesen beleturkált a zsákba és gyorsan átrakta a magáéba a háztartási felszerelést: a bográcsot, egy zacskó kását, kenyeret, sőt, fehérneműt és a horgászó szerzőt. Amint útitársa holmijában babrált, kezébe akadt a szorosan összegöngyölt flanelkosztüm, amelyet tegnap este visszatartott. Szívében újra meleg hullámot érzett. Szeme sarkából Koreckijre pislogott, aki részvétlenül ült távolabb. Nem szólt egy szót sem az öregnek s a zsák fenekén hagyta a túraruhát...

— Mégis jó ember ez az öreg. Csak egészen megkergült az aranytól. És ráadásul még ezt a nevetséges széles kalapot is viseli. Olyan benne, mint egy nagy nyírfagomba — gúnyolódott magában.

Megemelgette a terhet. A két hátizsák most körülbelül egyforma súlyú volt. De Mitrofán Iljicsé kicsi, kemény és kényelmes, az övé pedig puffadt és úgy áll a hátán, mint a teve púpja. Gyorsan kioldozta a zsákot, s hogy kisebb legyen, kihúzta belőle a rosszabb ruhákat és a bokorba dobta. Eszébe jutott a meleg, kényelmes úti ruha és kiselejtezte a kabátját is.

— Itt van ni, a magad vagyónát se sajnálod. De könnyen éltetek! Megszoktátok, hogy a sült galamb csak belerepül a szájatokba — dörmögött Mitrofán Iljics.

— Mit sajnáljak rajta? A háborúban nem kell cicomázkodni. Anélkül is győzni fogunk! Dolgozom és veszek újat, jobbat, szebbet... Hiszen ez úgyis kimenne a divatból — mondta gondtalanul a kislány és a vállára vetette a megkönnyebbedett terhet.

— Milyen könnyű azt kimondani... „győzni fogunk”... Mennyit kell még addig harcolni, mennyi nép pusztul majd el... Gondoltál-e erre?

Muszja megrántotta a vállát. Amikor a kelet felé vezető kis ösvény elkanyarodott, a lány visszanézett. A sötétzöld fagyalbokron ott kéklott a kabátja. Egy pillanatig úgy érezte, fáj megválni tőle. A kabát majdnem új és szép volt s ő nagyon jól festett benne. Felsőhajtott:

— Egy kabáton búsuljak? A város ég, a gyárak elpusztulnak s az emberek az életüket adják a hazáért. Mit jelent most egy kabát! És különben is... sokkal könnyebb mozogni nélküle! — makacskodón megrázta fejét és elindult társa után.

Délig hallgatva mentek a füves ösvényen, ahol csak a parti halászok és a fűzfagyökeret gyűjtő emberek törtek maguknak utat. Az erdei tó partjának zöld sűrűjében, a kavics között, halkan susogtatta száraz kardlevélkéit a vízililiom. A kék vízben visszatükröződtek a távoli erdők, a parti fűzfák és az ég kékjén tovasiető, aranyosan gomolygó felhők.

A durva, erős bakancsban sokkal könnyebben esett a járás. De a lány mégis alig tudott lépést tartani a hosszú, szikár öreggel, aki nyugodt léptekkel ment előtte. Mozdulatai kiszámítottak és tempósak voltak. Muszja azon igyekezett, hogy el ne maradjon tőle. Néha valósággal vágatott és mégis alig érte utól.

Mitrofán Iljics gyakran vissza-visszanézett s megkérdezte, nem haladnak-e túlságosan gyorsan, nem akarna-e leülni. Muszja felfortyant... Nem, nem mennek gyorsan! És miért ülne le? Cseppet sem fáradt... Dühös volt s egyre azon törte a fejét, hogyan lehet, hogy az öreg olyan könnyedén lépked és nem fárad el?

Amikor a nap már delelőre ért, megálltak, hogy a tó tükrében gyönyörködjenek. A víz vakító élesen csillogott. Mitrofán Iljics elfordult a parttól és a sűrű erdőbe vették be magukat.

— Itt kezdődik a mocsár. Akarva, nem akarva, rá kell térni erre az útra. Más út nyáron nincs — magyarázta az öreg. Megállt és megigazította zsákja szíját. — Reméljük, hogy a fasiszták nem jártak erre. Távolabbi úton mehettek, vagy talán már túljutottak ezen a helyen.

Hallgatózott. Élesen cirpelték a tücskök. A fűzfák árnyékában halkan zümmögtek a szúnyogok. A tó vizében nehézkesen csapkodtak a halak.

Óvatosan mentek át az erdőn. Mitrofán Iljics minden tizedik lépésnél megállt, kinyújtotta nyakát és hallgatózott. A hőségtől csöndes erdő szinte zengett a madarak vidám csivitelésétől. A páfrányok halkan rázogatták tollszerű levelüket az avarral vastagon borított föld felé. Mókusok játszadoztak a fenyők csúcsán és halk susogással hulltak az ágakra a fétört tobozok. Valahonnan előlről szarkacsörgés hallatszott. Az éles hangok akaratlanul is óvatossá tették. Az sem tetszett az öregnek, hogy két óriás varjú szétterjesztett szárnyal köröz az ég kékjében.

— Várj itt... Ha kell, kapd fel a zsákot és búj el a tó partján — utasította Muszját. Levette hátizsákját és menet közben

suttogva hozzátette: — Nem nagyon tetszik nekem ez a szarkagyűlés... Hallod?

Otthagytta a leányt és eltűnt az erdőben. Olyan léptekkel járt mint fajdkakas-vadászaton a tapasztalt vadászok. Lábujihegyen ugrott néhányat, megállt, megmerevedett, aztán nekifutamodott. Muszja megdermedve lapult egy fához. Városban nőtt fel és a madarak szokásaiból semmit sem értett. De a szarkák éles, dühös csörgése és azok a komor körök, amelyeket a két fekete madár hangtalanul az erdő fölé rajzolgatott, nyomasztóan hatottak rá. Agak reccsenését hallotta. Összerezcent és a fenyő törzséhez lapult. De csak Mitrofán Iljics jött meg. Ünnepeyles és szokatlanul szomorú volt. Kalapját a kezében hozta. Ősz haját a szél cibálta.

— No? ... — kérdezte suttogva Muszja.

— Nem, bennünket nem lehet legyőzni! ... Senki, soha nem fog bennünket legyőzni. Ezt ne felejtsd el soha! — felelte szintén suttogva. Vállára vette a hátizsákot s kalapját a kezében tartva ment a szarkacsörgés irányában. Az erdő szélén megfordult és ünnepélyesen mondta: — Itt harc volt... Érted, itt olyan... — A fiatal lány kiugrott a bokorból és halkan sikoltva szinte megdermedt a helyén. Előtte, egészen mellette, egy lefejezett tank állt. A tank tornya, amelyet robbanás tépett le, hosszú ágyúorrát mélyen a földbe fúrva, odébb hevert. Felfordított torkában, a kis ablakocskán át csontból, vérből és rongydarabokból kevert halom látszott. A tank színe ugyanolyan sötétzöld volt, mint a tegnapiaké, amelyek nyugat felől nyomultak az országba.

De a kislány nem ezt a lefejezett tankot, nem a véres rongyhalmazt nézte. Távolabb kis emelkedés látszott. A homokhalmon keresztül, nagy össze-visszaságban kidőlt, kitört sudár fenyőtörzsek heverték. S a kidőlt fatörzsek és levert gallyak között az aranyos színű, még meg nem száradt homokban hazai csukaszürke zubbonyában néhány emberi alak sötétlett. Mozdulatlanul, különös, természetellenes helyzetben feküdtek. Volt, aki arcát a homokba dugta, volt, aki kezét szétlökve a hátán feküdt, s volt, aki a félig beomlott futóárok mellvédjére bukott.

Katona-ember azonnal megértette volna, mi is történhetett itt, a táj fölött uralkodó erdei magaslat körül, amely mintha csak a kijárást védené az út felé. És abból, hogy a fenyőtörzsek még nem száradtak meg, látszott, hogy a harcok csak nemrég dühöngtek el fölötte. A rőzsével burkolt úton, a mocsár egyetlen

járható útján... a Szovjet Hadsereg csapatai mentek át. A tűzérosztály valószínűleg azt a parancsot kapta, hogy ássa be magát a dombon és tartsa fel az ellenség előretörő tankjait. Az állásokat a túlerővel szemben tartották. A fenyővel borított magaslat csúcsáról széles kilátás nyílt a nagykiterjedésű kolhozföldekre, amelyeket a láthatár felől szürkészöld erdők csipkéztek körül. Az út kígyózva ereszkedett lefelé, ahol a lejtő mentén érett, sárga gabonarengeteg hullámozott. A tűzerek patkó alakú állást építettek az ágyúk számára és maguknak. Lejjebb, a sűrű fenyőerdő napfényes tisztásán — ahol istenfű nőtt, amit a gyerekek „nyúl-káposztának” is neveznek, — a gyalogosok építettek álcázott állásokat.

Tapasztalt, hidegvérű harcosok lehettek, akik művészettel, nagy kitartással és csodálatos makacssággal küzdöttek.

Néhány tank és nehéz páncélcsovi elégett az úton, a halom lábánál s némaságában is arról tanúskodott, hogy az álcázott tűzérosztály kis távolságból, hirtelen rajtaütéssel kezdte az egyenlőtlen harcot. Az összecsapás láthatólag nagyon heves volt. Amint a rejtett, kacsaringós szakadék alatt eldőrdültek az első lövések, az északról dél felé vonuló ellenséges páncélos csapatok átcsoportosultak. Erős tank-öklöket toltak előre és a hadiművészet összes szabályai szerint kezdték a támadást a magaslat ellen. Amerre csak a szem ellátott, a rovátkolt hernyótalpak letaposták a nagykiterjedésű gabonaföldeket s a robbanások fekete sebeket ejtettek a sárgára érett életben. A tankok siettek, hogy áttörhessenek a rőzseútra és szokásos alakulatban indulhassanak rohamra: szögben, cikk-cakkosan küldték menet közben lövedékeiket a magaslatra.

A mi tűzéreink pontosan, kiszámítottan lőttek. Sok darabokra tépett, elégett, a főtt rák páncéljához hasonló vas skatulya látszott mindenfelé. A keresztekkel, sárkányokkal, hiúzpozákkal, makkdísznókkal teleházolt páncélzatú gépek most már csöndesek voltak és csöppet sem félelmesek. Ott meredeztek a tekervényes lejtő alján, ott sötétedtek a bokrokban, vagy összeszorultak az úton, egymásra mászva, mintha valami borzalmas bakugrást játszanának... A napfényben perzselődő gabona illatába, a fenyők terpentines, kátrányos szagába fojtó benzin-, égett festék és gépolajbűz vegyült.

Es mindez maroknyi szovjet katona műve volt: beásták ma-

gukat ágyúikkal az erdei magaslaton, s nem kis árat fizettek azért, hogy távoli csapataik az ellenséges üldözőktől elszakad-hassanak. A homokos magaslatot mintha csak letarolták volna a lövedékek. A földre sujtott fenyők, az összetört, megcsonkított ágyúk között ott feküdtek a magaslat védői, fejükön átvérzett kötéssel, arcuk, kezük, lábuk feketéllett a lőpor füstjétől s hátukon és hónuk alatt sós verejtéktől ázott, tépett ingkabátjuk barna és kemény volt a rászáradt vértől.

Muszja és Mitrofán Iljics lassan felkapaszkodtak a magaslatra. Emberi hangot szerettek volna hallani... akár csak sóhaj-tást is.... De csak a szarkák csörögtek gonoszkodva a bokrok-ban. A tücskök kétségbeesetten cirpelték a napon, a vöröses szárnyú szöcskék nagyokat szökkenve zizegtek.

A domb tetején, az alacsony lövészárokból, a fenyőtörzsek mögött összegörnyedve ült egy sovány, éles arcvonású fiatal-ember. Sisak nem volt a fején. Rangjelzése: három négyszög fekete alapon.* Zubbonyának jobbjára tépetten, üresen lógott. Kezét egy zöld ládikóban lévő tábori telefonon tartotta. A telefon kagylóját vállával nyomta a füléhez. Sisakja a lábánál, a földön hevert. A megfigyelőállomáson, itt a telefontól, bizonyára már véresen, sebesülten irányította az ágyúkat, s így, eközben érhet-e a halál. De még a halál sem döntötte a földre. Így dermedt meg a lövészárók sarkában, látcsővel nyakában, telefonkagylóval a fülén, az irányzék térképe fölél hajolva. A cselekvő izgalom ki-fejezése örökre rávésődött az arcára, amelyet most zöldes szeplők tarkítottak. A szél felborzolta kemény, vöröses haját. Olyan volt ez a fiatalember, mintha egyszerűen csak elgondolkozott volna, mintha nehéz harci feladatot akart volna megoldani. Az ember azt hihette, hogy most, most rögtön meg is oldja, rugalmasan talpraugrik, távcsővébe néz, megforgatja a készülék karját és kiadja a parancsot: irány ez és ez, célozni ide és ide, tűz!...

Mitrofán Iljics és Muszja megálltak a főhadnagy holtteste mellett. Nem sejtették, milyen egyenlőtlen harc tombolt itt az út bejáratánál. De avatatlan megfigyelőnek is szemébe tűnt a két fél veszteségeinek aránytalansága... S volt valami mélységesen fenséges abban, ahogyan a magaslat védelmezői itt feküdtek...

Az öreg térdre ereszkedett és megcsókolta a tűzér magas, széles és tiszta homlokát. Aztán szigorú és ünnepélyes arccal állt fel.

* Három négyszög: főhadnagyi rangjelzésnek felel meg.

— Hát le lehet győzni az ilyeneket? Megőlni lehet, de legyőzni nem... soha... Ez, Muszja... jó lecke neked is, nekem is... Oh, de milyen lecke! — Kezével a megkopasztott magaslat felé mutatott: — Emlékezz erre!... Mindig, mindig!...

Mitrofán Iljics haragosan köhécselve húzta széles karimájú kalapját a fülére és gyors léptekkel, szinte futva ment le a halomról a rőzsével vert átjáróhoz, ahol emberi lábak, szekerek és hernyótalpak taposták és túrták fel az utat. Muszja is utána indult, de meggondolta magát, rózsaszínű és fehér virágokat tépett, visszafordult a lövészárokhoz és a tűzér térdére helyezte a bokrétát. Közélről életében először most látott halottat. És csodálkozva győződött meg arról, hogy a halál is lehet fenséges, akár az élet.

Utítársát már csak a rőzse-ösvényen érte utól. Az öreg nagy léptekkel haladt a lába alatt cuppogó, rothadt mocsári fűvel benőtt gerendákon. Amikor meghallotta az utána siető Muszja lépteit, nem fordult vissza, csak sóhajtott.

A leány szeme előtt felmerült a halott arca, vöröses hajfürtje, melyet könnyedén libegtet a szél. Nem tudott volna most beszélni.

Gondolataikba mélyedve folytatták az utat egész nap, naplementéig. Arról, amit láttak, nem beszéltek még később sem, jónéhány napig.

De egyszer, amikor estefelé valahol megállapodtak, hogy megéjszakázzanak a fenyőerdő sűrűjében, a kis folyócska mellett, amely úgy eregette a ritkás ködöt, mintha pipázott volna, Mitrofán Iljics a tisztásra dobta a tűzrakáshoz gyűjtött száraz gallyat, s váratlanul, hangosan gondolkozni kezdett:

— Jelent is az valamit, hogy a fasiszták ilyen messzire eljutottak! Majd futnak ők még ész nélkül visszafelé. Ha ugyan marad hírmondó is közülük!... Ilyen emberekkel... — és nagyot sóhajtva nézett az alkonyatba, a már messze mögöttük maradt letarolt magaslat felé. — Ilyen emberekkel bármilyen ellenséget legyőzünk!

Muszja éppen visszatért a patakról, ahol megmosta az újkrumplit. Bedobta a bográcsba s bár nem hallotta a szavak elejét, megértette, miről is beszél az öregember.

— Emlékszik, milyen volt az arca? — kérdezte. — Halá-

lában is elevenebb volt, mint sok más élő. Láta? — mondta ő is elgondolkozva.

Mitrofán Iljics meggyújtotta az apró forgácsokat a fenyő-ágak alatt. A tűz recsegve, mint a sülő szalonna, nagy lángra lobbant.

— Így teljesítse az ember a kötelességét a Hazával szemben — mondta. — Adja isten, hogy mi is követhessük példáját.

A gallyak már ropogva égtek. Ibolyaszínű lángnyelvecskék táncoltak a száraz ágak között. A tűz felgyulladt, vidáman lángolt s megvilágította az öreg szigorú, elgondolkozó arcát.

Valahol, egészen a közelben, túl a folyón, egyhangúan és kitaróan pitypalattyolt a fűrj. Visítón dűnnyögtek a szúnyogok. A víz alig hallhatóan nyaldosta a füves partot. A langyos, nyirkos sötétből Muszja kíváncsian nézegetett útitársára:

— Lehet ám ettől az öregtől tanulni — gondolta. — Hogy tud ez menni, lépkedni! És hogy ég a tűz, ha megrakja! És az életről is olyan jó gondolatai vannak. Lám-lám, milyen is ez az „öreg irodai itatós”! Ez a „szakállas számológép”!

6

Ezen az estén abban a pillanatban elaludt Muszja, amint letette fejét az illatos fenyőgallyakból vetett ágyra, amelyet ő rakott meg magának és útitársának is.

De Mitrofán Iljicsen megint erőt vett az álmatlanság. Hogy a tűz el ne árulhassa s valaki meg ne lephesse őket ejszakázó helyükön, gondosan leöntötte vízzel a parazsat s utána még szét is taposta. Aztán hanyatfeküdt, kezét feje alá tette és elgondolkozott. Milyen jó volt azelőtt, még nem is régen, ilyen langyos nyári éjszakán, amikor kedvesen pislognak és világítanak a csillagok, az eleven, átlátszó ködbe burkolózni s feküdni az illatos fűvön, a földön, amely lassan adja ki magából a nappali meleget. Milyen fenséges nyugalom ömlik el az ilyen éjszakán a természet fölött... S álmodik az erdő, a rét, a ködbe burkolt folyócska. Milyen jó volt az embernek, heti munkájától fáradtan, itt tölteni a langyos éjt, pihenni a természetben, hallgatni az álmodó erdő suttogását, beszívni az erős harmat hűvösségében a virágok és fűvek illatát.

Most is ugyanolyan nyári éjszaka van, ugyanúgy ragyognak a csillagok a zöldesen áttetsző égbolton, ugyanaz a rostos köd terül el a rét fölött, ugyanúgy idehúzódik az illatos, nedves hűvösség a folyó felől, de se öröm, se nyugalom nincs benne. A békák brekegésében van valami riasztó, óvatos. A kócsag úgy sír, mint amikor az anya siratja elveszett fiát. A szél rothadó szaggal összevegyült mézvirág illatát hozza. És most a fürj pitypalattylása, amely neki gyerekkorában azt mondta: menj feküdni, most azt parancsolta: Eredj, nézz szét... eredj, nézz szét!

Hát mi történt? Hiszen erre nem járt ellenség. Ezt a helyet elkerülték. A háború csak körülfolymta a sűrű erdőt. De a nyári éj nem ad se örömet, se nyugalmat, óvatosan hallgat. Mitrofán Iljics sóhajtott, türelmetlenül a folyó felé nézegetett, nem látszik-e még az ég alján a hajnal sárga csíkja. Vajjon hamarosan útnak indulhatnak-e? Ó, csak már reggel lenne!

A vízben nagy hal csobbant. Mitrofán Iljics öregesen nyögve, sóhajtozva tápáskodott fel illatos fekvőhelyéről. Nyírfakéregből és száraz ágból fáklyát rögtönzött és leereszkedett a folyóhoz. Kézzele fogott meg néhány apró tarka pontyot, amelyek a kövek között a kis homokzátonyon aludtak. Ezeket az apró halakat horogra akasztotta és leeresztette a vízbe, jó mélyre, ahol már tegnap kiválasztotta a helyet. Egy jó csuka nem lenne megvetendő zsákmány a gyorsan fogyó tartalékjuk mellett.

A csöndes víz gyűrűzését figyelve az öreg már majdnem elszunnyadt, amikor pillantása egy kis tárgyra esett, amely aranyosan csillogott az ösvényen. Mitrofán Iljics annyira megijedt, hogy izgalomában az inge is átnedvesedett a lapockáján. Talán a zsák lyukadt ki? És ez itt kihullt belőle, amikor este erre jártak? ...

Letérdelt és remegő kézzel kapott a ragyogó tárgy után. De csak egy folyóvízi rák gyöngyház kagylója volt. Bizonyára szarka halászta ki és hagyta ott. És bár a tenyerén hevert már a gyöngyházszínű ázalék, az öregember szíve mégis riadtan vert. Eszébe jutott: Ők csak súlyra vették át a kincseket és csak úgy sebtében mérték meg, nem pontosan... Valami elveszhet belőle, lehet, hogy már vészett is, amikor egyik zsákból a másikba rakták. Mivel magyarázza majd meg, hogy leltár nélkül, minden jegyzék nélkül vette át a kincseket?

Hogy is követhetett el, ő, a tapasztalt banktisztviselő ilyen ostoba hibát? Csupa sietség, kapkodás... És ráadásul itt van még ez a kislány, aki szeles és annyiba nézi a kincset, mintha krumpli lenne. De nem is, azt nagyon is őrzi. Éppen ma szám-lálta meg darabonként, miért tudni akarta, hány napra futja még. És a krumplit bezzeg cipeli minden szóváltás, minden morcos-kodás nélkül... Csodálatos kis teremtés!

— Ezt helyre kell hozni, ezt azonnal helyre kell hozni! De hogyan? — Elgondolkozott s a kis gyöngyházkagylót még mindig a kezében tartotta. — Hát hogyan szerkesszen itt aktát az ember, amikor se tinta, se egy darabka papír nincsen kéznél. Talán bizony a nyírfakéregre írják, ahogyan a régiek csinálták? Persze, lehetne a nyírfakéregre is, de ezt a rengeteg különféle értéket hány darabra kellene írni? Az inge vásznára? Ez nem is rossz gondolat... De micsoda pokoli munka lenne ez... vászonra írni. Hány nap kellene hozzá?... Igen, ez nagy feladat lennel!

Keleten már világosodott az ég, a fenyők csúcsa aranyos színben ragyogott, de az alvó erdő telve volt még lilás reggeli köddel. Ekkor mentő ötlete támadt Mitrofán Iljicsnek:

Hát a díszoklevél? Igen, éppen a díszoklevél, vagy az él-munkás kitüntetés s a városi szovjet elismerései... Csupa régi emléke becsületes, munkás életének. És ezeket az emlékeket ma-gával is hozta. Bizonyára elegendők lesznek ahhoz, hogy apró be-tűkkel a tiszta oldalra feljegyezhesse, mit is adtak át nekik a vasutasok.

Az öreg talpra ugrott. Megmosakodott a folyóban, amely fölött rózsaszín pára úszott, megtörülközött az inge szélében, elé-gedetten nyögött és érezte, visszatért az ereje. Így már rendben lesz! Az oklevélek a zsákban voltak, s a zsák párna helyett Muszja feje alatt feküdt. Óvatosan felemelte a leány fejét és ki-húzta a zsákból a papírtekercset. Muszja nem ébredt fel, csak gyerekesen csámcsogott. Úgy feküdt, hogy térdét majdnem az álláig felhúzta.

— Nagyszerű — az öreg elégedett volt. — Csak hadd alud-jék, ameddig jólesik neki, legalább nyugodtan dolgozhatok.

Még a fejét is betakarta Muszjának. Ő maga egy vastag, le-fűrészelt fa tönkje mellett helyezkedett el. Rátette a papírt, ing-kabátja zsebéből előszedte régimódi „cvikkerét”, az orrára illesz-tette és gyakorlott kézzel írni kezdett. Olyan örömmel fogott az

egyszerű irodai munkához, mint az a művész, akit hosszú időre eltiltottak a festőállványtól s most újra kezébe veheti az ecsetet. Még a keze is remegett egy kicsit, amikor tintaceruzájával, egyenletes betűivel leírta az ismerős és megszokott, de neki most nagyon kedves szavakat:

„Leltár az 1941 év, július 2-án átvett értékekről, amelyeket az Állami Bank városi osztályán J. F. Innokentyev és M. O. Csernij polgártársaktól a Sz. U. még el nem foglalt területén átvettem.”

Aztán szakavatott kézzel felírta a rovatok elnevezését: „A számok sorrendje”, „Mit vett át”, „Különösebb ismertető jelek”, „Megjegyzések”... Megigazította ornyergén a szemüveget s a tárgyakat egyik csomóból a másikba rakva hozzákezdett a leltározáshoz.

Ugy dolgozott, mint máskor, szorgalmasan, gyorsan, pontosan és tökéletesen megfeledkezve arról, hogy nem a bank irodájában ül, hanem a hajnali rózsaszínű ég alatt, egy gyantától fényes, évgyűrűs fatönkre hajolva. Még talán soha ilyen gyönyörűséget nem okozott neki ez a megszokott munkafolyamat, mint most, amikor elszakították tőle s ki tudja mennyi időre... lehet, talán örökre. Néha, ritkán, pillanatokra megállt munkájában, abbahagyta az akkurátusan kitöltött rovatok írását, zsibbadt hátát kiegyenesítette, ujjait ropogtatta. Ezek a mozdulatok mindig az elégedettségét jelezték. Ó, hogy dolgozott ezen a napon! Talán amikor a tiszteletteljesen köhécselő kolhoz-kertészeknek az „arinka” szőlőtőkét mutogatta, akkor sem érzett ilyen gyönyörűséget, mint ezekben az órákban, amikor kényelmetlen testtartásban görbült a tönk fölé és ceruzája szigorú sorokat rótt a papíron...

Amikor a napsugarak felébresztették Muszját, a következő kép tárult eléje: kis távolságban, ingkabát nélkül, nadrágtartóban, orra hegyén a „csehovi” szemüveggel, egy fatönkön a fejét oldalra hajlva, ül Mitrofán Iljics és ír... Arckifejezésén látszik, hogy teljesen elmerült a munkában úgy, ahogyan azt a bankban megszokták tőle. A háttérben az erdő sudár fái... Olyan különös volt mindez, hogy a kislány hangosan elnevette magát.

Az öreg megigazította orrán a csíptetőjét, rendreutasítón nézett ébredő útitársára, fájdalmasan felsóhajtott és tovább dolgozott.

Előtte, szépen összehajtogatott kabátján, halomban heverték a drágaságok. A leltár készítése közben egyik csomóból a másikba rakosgatta őket.

— Jó reggelt. Segíthetnék talán valamiben? — kérdezte Muszja, elnyomva az ajkára törő mosolyt.

— Igen. Hallgass és ne zavarj! — morgott az öreg ember, abba sem hagyva az írást. Aztán kiegyenesedett, megropogtatta derekát, győzedelmesen csettintett ujjával és hozzátette: — Valósággal megborzadtam, amikor megláttam itt ezeket ilyen nyugodalmas helyzetben... Vannak itt olyan kövek... A legritkábbak... Kolosszális értékek, csodálatosak!...

Muszja mégsem fojthatta el gúnyos mosolyát:

— Ez megint csak a magáét viszi: mint a cigány, amikor szalonnával álmodik — villant emlékezetébe a közmondás, amelyet még az apjától hallott. — Nagyon jó, hogy arra még csak nem is gondol, milyen sókba kerülhet majd mindez. Nem tudja és nem is akarja tudni! — Könyvekben már sokat olvasott Muszja az arany hatalmáról, de soha nem gondolkozott azon, milyen végzetes ereje van ennek a nemes fémnek, amelyről történészek, írók, költők írtak az elmúlt századokban. De mindez a szovjet-hazában már... csak elavult és különös legenda, mint a mese „a kék cári vérről”, az „isten hatalmáról”, s más olyan dolgokról amelyekkel teletömték az emberek fejét.

Az ő szemében egyáltalán nem volt tekintély ez a nemes fém. Volt már neki is egy régi, tömör, türkizköves aranygyűrűje. Amikor még nem a sportban és az énekekben találta örömét, amikor sikeresen elvégezte a hetedik osztályt, anyja előszedte a komód mélyéről a gyűrűt és ünnepélyesen átnyújtotta kislányának. Elmondta, hogy Muszja apjától kapta esküvői ajándéknak és nagyon értékes valami. A leány csalódottan forgatta kezében a kincset s csak amikor meglátta anyja arcán a riadt-félénk kifejezést, kezdett hangosan örvendezni s akkor köszönte meg forrón az ajándékot.

A gyűrű nem tetszett neki. Vastagnak és esetlennek találta. De hogy anyját meg ne sértse, ünnepnapokon, otthon az ujjára húzta. Ha kiment az utcára, bedugta a zsebébe. Szégyelte ezt az ódivatú, súlyos tárgyat viselni.

Az arany vonzó és komor ereje érthetetlen és idegen volt számára. De a Mitrofán Iljics előtt heverő tárgyak tetszettek neki, ahogy a reggeli napban szikráztak. Nagyon szépek voltak és nemesen csillogtak az ócska, vattás kabáton. A kövek a szivárvány színeiben játszottak és éles, sokszínű lángocskákkal csapódtak a szemébe. Muszjának most az az ötlete támadt, hogy felpróbálja ezeket a haszontalanságokat. Gúnyosan mosolyogva vett el a halomból egy briliánsokkal kirakott diadémot és fiúsan

nyírt barna hajára helyezte az ismeretlen fejdísz. Mitrofán Iljics csak félszemmel nézte, de ő is elnevette magát:

— Csak vigyázz, oda tedd vissza, ahonnan elvetted! ... Össze ne zavar!d!

— Szegény, hontalan kislány — gondolta. — Mit kell még neki elszenvedni! És mi várhat rá az úton? ... Hadd szórakozzék egy kicsit. Talán így inkább felismeri a kincsek értékét és nem fogja fel olyan könnyelműen ezt a „terhet”.

— És óvatosabban — mondta Muszjának. — Isten őrizz, le ne ejtsd a fűbel!

Muszja ügyesen kirakta vékony, leburnult karját karkötőkel, hosszú, formás nyakára arany láncokkal összekapcsolt briliáns csillagokkal kirakott villogó nyakéket tett, ruhájába smaragd mellűt tűzött, amely tölgyfaágot ábrázolt makkal. Ez csodálatos alexandritből volt kirakva s a napfényben szinte ijesztően komor zöld lángokat vetett. Fülönfüggőket is akart fülébe akasztani; két szőlőfürt volt, hatalmas, rózsaszínű, szivárványosan ragyogó gyömgyszemekből, de csak megforgatta kezében és visszadobta a többihez. A füle nem volt alkalmas arra, hogy ezt a barbár dísz beletakassza.

Az ékszereket csillogtatva, Muszja hirtelen leengedte karját és győzelmesen útitársára nézve, kedves operájából elénekelte Okszana áriáját.

*A mi kislányunknak himzett az ingválla,
Nincsen is szebb nála.
Arany nyaklánc simul hófehér nyakára,
Hófehér nyakára ...*

Az öreg pénztáros elámult, azt hitte, igazi művésznő énekel, aki nem tudni, hogyan került ide, a rétre, a folyó mellé. Újra megigazította csíptetőjét és szemöldöke felszaladt homlokára.

— Ohó, hogy te milyen vagy!

Muszja huncutkodva rázta meg hajfürtjeit s briliánsok ragyogása sokszínű sugarakban verődött az öreg szemébe.

— Hát milyen ... milyen vagyok, no?

— No, hát olyan — Mitrofán Iljics csettintett az ujjával ...

— Hát olyan ... olyan szokatlan ...

— Állj! — kiáltotta örömmel Muszja.

S meztelen lábával a harmatos fűvön gyorsan tipegve átvágott a réten és eltűnt a lejtőnél. S már hallatszott is a folyónál friss, pacsirtához hasonló hangja:

*Azt mondják az emberek, hogy szép vagyok,
Szemem, mint az esti csillag, úgy ragyog,
A világon nincsen nálam szebb leány...
Ki ezt mondja, gonosz ember mindahány.*

— Ni csak, hogy énekel ez! Hiszen ez valódi tehetség! De még milyen nagy tehetség! — gondolta Mitrofán Iljics. De most újra elébe tűnt, amit az éjjel látott: valami arany csillogott a fűben. — Hová futott az az őrült? ... Majd még elveszti ...

Sietve követ tett a papírára, nehogy elvigye a szél, betakarta a kincseket kabátjával és a part felé szaladt.

A folyó itt nagyot kanyarodott, utána csöndes kis öblöt formált, a medrében dús zöld sás nőtt. A vízben a parti jávorfák és a távolibb fenyők magas, szépen fejlett gyantás törzse tükröződött.

Ezüstös homok fedte a földnyelvet, amely a parttól a víz közepéig húzódott. Olyan volt, mintha csak késsel metszették volna ki. Ezen a földnyelven ment be Muszja a sötét, lápos vízbe. Apró, ezüstös halak csapkodtak lába körül. A vízben, akárcsak a szárazon, vizipókok ugráltak, körülötte kis fekete rovarok evickéltek apró lábacskáikkal s fekete hátuk, mint az acél, fénylett a napban.

Muszja lehajolt. A sötét víztükörben, amelyben visszaverődött az azúrkék ég, varázslatos drágakövekkel, csillogón olyan volt, mint egy sellő. S mintha az a sellő nagy, szürke, csillogó szemmel nézne rá a víz mélyéről. Magával ragadta a nyári reggel költészete; nézte, mint játszadozik a nádasban két celofán-szárnyú szitakötő és tovább énekelte kedves áriáját:

*De igazat mondanak az emberek!
Szebb szeme nincs, szebb haja nincs senkinek!
Hajfonatom, mint a holló, fekete;
Senkinek sem ragyogóbb a két szeme!*

Muszja énekelte és ravaszskásan nézett a parton álló Mitrofán Iljicsre.

Az öreg állt, meg sem mozdult és csodálkozva nézte a leányt. Hányszor látta már a bankban és mindig azt hitte, éppen olyan, mint a többi! És most!... Hová tették a szemüket a bankbeli fiatalemberek! És milyen hangja van!

Csak nézte és el sem akarta hinni, hogy ugyanaz a kötekedő kislány énekel, akit munkatársai „bogáncs”-nak neveztek el. Mitrofán Iljics szíve apai büszkeséggel telt meg: ez eléri az életben a célját... Csak legalább át tudnának jutni a fronton az övéik közé.

A karkötők finoman csörögtek Muszja karján. Az öregot rémülettel töltötte el az a gondolat, hogy az ékszerek közül valamelyik beleeshetik, vagy talán már bele is esett a vízbe. Hadonászva rohant oda.

— Te örült, azonnal gyere ki innen! Valamit még belejtesz... Azonnal gyere ki, hallod?

— Szép, ugye? — érdeklődött Muszja és újra meg újra közel hajolt tükörképéhez.

Nehezen tudott megválni a sellőtől, aki ékszerektől csillogva a folyó mélyéről nézett vissza rá.

— Gyere ki a partra, te szeleburdi... — kiáltotta Mitrofán Iljics és már be is gázolt a vízbe vadászcsizmájával.

Muszja kacagott. Nevetése végiggörgött a folyón. S a fenyőfák visszaverték...

— Tudja, mihez hasonlít maga? — kérdezte az öregtől. — A kotlóshoz, amelyik a kiskacsákat vezetgeti. A kiskacsák beúsznak a vízre, a tyúk meg rémülten szaladgál a parton, csapkod a szárnyával és kotkodácsol.

— Uram isten, hogyan lehet valaki ilyen könnyelmű? Még elejtesz valamit... Azonnal gyere ki!...

— No és, ha el is ejtenék valamit!... Kinek kellene ezek az ostobaságok, amikor háború van!

Muszjának hirtelen a magaslaton talált főhadnagy jutott eszébe, aki vállával dermedten szoritotta füléhez a telefonkagylót... Hirtelen mintha minden elsötétedett, elfakult volna előtte. Nagyon szégyelte magát, amiért ilyen nevetséges dolgokon járt az előbb az esze. Szégyelte, hogy énekelt, szégyelte huncutkodását, amelyet a ragyogó nyári reggel ébresztett benne.

Gyorsan kijött a vízből. Dühösen letépte magáról az ékszereket s visszadobálta a többihez. S hogy bűnét levezekelje, különös buzgalommal látott a háziasszonykodáshoz.

A horogra két súlyos kis csuka akadt. A kislány megtisztította és hallevest főzött, aztán tiszta türölközővel még „asztalkát is terített”. A forró haldarabokat tányér helyett nagy lapulevéltre rakta.

Mitrofán Iljics közben befejezte a leltározást. Megszámozta a lapokat és mindegyiknek a végére odatette: „Főpénztáros” és: a „Bank munkatársa”, aztán kacskaringós betűkkel ünnepélyesen aláírta a nevét s elégedetten sóhajtott. Muszjának is alá kellett írnia, de a cifra kacskaringók láttára megjegyezte, hogy nem hiába nevezték el az öregot a bankban „irodai itatós”-nak.

Az öreg meg volt elégedve sikeres munkájával s füle mellett engedte el ezt a megjegyzést.

Élvezettel kanalizta a bográcsból a zsíros, kissé füstszagú hallevest és újra azon igyekezett, hogy megértesse utitársnőjével küldetésük jelentőségét. Beszért a nemesfém átkozott szerepéről az emberiség történelmében: hogy aranyért testvér testvért, fiú apát ölt, hogy a fiatal nők eladták magukat gazdag öregeknek s hogy a kincsek birtoklásáért milyen véres háborúk dúltak. Példákat mondott neki az irodalomból, sőt még énekelni is kezdett remegő tenorján:

— „Emberek pusztulnak miatta, emberek pusztulnak el miatta!”

Muszja a leves élvezetére összpontosította minden figyelmét. Az öregnek eleinte úgy tetszett, mintha a kislány csakugyan áhíttattal kezdene gondolni a küldetésére. A csuka fejét szopogatva még ünnepélyesebben beszért. A beszélgetésben Osztrovszkij, Gogoly, Balzac és Jack London nevét is megemlítette.

— Tudja, kihez hasonlított maga ma reggel, amikor ott ült a fatönkön a kincsek között? — kérdezte ártatlan arccal s közben a halszállákat szedegette ki a csuka oldalából.

— Kihez? — kérdezte az öreg, aki közben már teljesen kifogyott az irodalmi idézetekből.

— Akár hiszi, akár nem, Puskin „Fősvény lovag”-járá. Emlekszik rá? „Uralkodom... Milyen varázslatos ragyogás! S engedelmeskedik nekem az én hatalmas országom: és ebben rejlik a boldogság a hír és a dicsőség!” De igazán, nagyon, nagyon hasonlított!...

Mitrofán Iljics felugrott és a csuka fejével Muszja orra előtt hadonászva, sírós hangon kiabálta:

— Es ha igen... Hát legyen úgy! Rendben van! Reszketek minden kis aranydarabért, minden kövecskéért. Én ezt nem is szégyenlem, hallod te kislány, én ezt nem is szégyenlem, mert én nem a magam vagyonáért reszketek, hanem a közös tulajdonért, amelyet rám bízta! „Fősvény lovagl” Kitűnő, hát csak hadd legyek... Tudod te, kihez hasonlítsz engem?

— Mért dugja az orrom alá ezt a halat? És aztán... A kor rejtélye... A fősvény lovagl... Mit kell ezen megérteni? Ezek egyszerűen lelki zavarok. Ez dúlt a maga klasszikus fősvénységében... Mert, mondja csak, normális ember az, akinek ennyi pénze van és mégis gyökereket eszik és rongyos nadrágban jár?... No, feleljen, nem így van?

Mitrofán Iljics elkínzottan sóhajtott és reményvesztetten legyintett.

— Hiába legyintget, én mégis csak azt gondolom: magazzal az arannyal bűnös dolgot cselekszik és mintha egy kicsit...

A leány sokat jelentően húzta végig magas, makacs homlokán az ujját.

7

Ettől a naptól kezdve Mitrofán Iljics nem próbálkozott azzal, hogy utitársnőjét meggyőzze. Ő cipelte az értékes terhet és a fiatal leánynak minden segítő kísérletét elutasította.

Ha lefeküdt aludni, feje alá tette a zsákot, de előzetesen mindig kezére csavarta a zsák szíját. Eberen aludt, ahogyan vadásznyelven mondanák, „félszemmel”. Minden kis zörejre felrezzent és figyelve emelte fel fejét. Nem bízott az erdő sűrűjében, nem a nyugodalmas nyári éjszakában, sem az elnéptelenedett területekben, amelyeket eddig még elkerült a háború.

Különös és riasztó álmai mindig ugyanazon tárgy körül forogtak. Megjelent előtte az ellenséges tiszt és a bajszos tolmács, bozontosan, zölden és természetellenes lapos alakban, mintha csak papírból lettek volna kivágva, ráemelték revolverüket s így hát-rálva, elvitték a megkívánt hátizsákot. Mitrofán Iljics utánuk akart rohanni, el akarta venni tőlük a kincset, de nem tudott elmozdulni helyéről: mintha csak a földhöz szögezték volna... Néha azt álmodta, hogy hatalmas, vad, vállatias külsejű ember jött elő a bokorból, elállta útjukat és azt ordította:

— Add ide az aranyat!

Muszja meg az óriás mellett állt, olyan volt, mint egy kínai porcellán baba és helyeslően bólogatott:

— Igen, igen... add, add... add oda!...

És hirtelen úgy látta, hogy a zsák, amely előbb még a feje alatt feküdt, kezd a földbe süllyedni. Süllyed, süllyed és eltűnik. A helyén megjelenik egy nagy szürke kődarab. És ezt a követ sehogysem lehet megmozdítani vagy elásni.

Amikor felébredt, verejtékben úszott és szíve nehezen vert. Feje alá nyúlt és megkönnyebbülten győződött meg arról, hogy a zsák megvan és ép. De riadt érzése nem múlt el és elűzte álmát. Így feküdt nyitott szemmel és figyelte a nagy csillagok csendes pislákolását, hallgatta a fenyők suttogását és idegesen remegett meg az éjszakai erdő minden halk neszére. S útitársnője, aki már berendezkedett az erdei életre, a fiatalok mély álmát aludta.

Néha nyitott szemmel feküdt és gondolkozott az öregember. Így feküdt, amíg csak ritkulni nem kezdett az erdőben az éjszakai sötétség s a fák törzse ki nem lépett a sötétségből és koronáját el nem öntötte a rózsaszínű fény. És mintha csak az elsárgult fényképekkel teli családi albumban lapozgatott volna, emlékeztében feltámadtak életének félig elfelejtett eseményei.

Ha előlről kezdhetné az életét, másképpen élne, kevesebb hibát követne el s jobban hasznára lehetne az embereknek. És mégis: bármilyen szigorú mértékkel méri is magát, nem használta fel rosszul az életét. Becsületes volt. Még Cserednyikov elvtárs sem tehetne neki szemrehányást. Csak egyet nem tett helyesen: az utóbbi időben kishitű volt, el akart szakadni a hozzá közelálló emberektől, mert szülőföldjén akart meghalni.

Szülőföld! Vajjon ez csupán az a hely, ahol az ember született és felnőtt? Kis ház a hársak alatt, ahol annyi esztendőtt leélt, ahol felnőttek a gyermekei és unokái? Vagy kert, ahol az „arinka” érik, amellyel annyit fáradozott és amelyről annyit álmodozott?... Nem lettek most idegenebbek számára, mint valamelyik ismeretlen kis állomás váróterme? Ő már leélt hatvan esztendőtt és csak most, a hatvanegyedikben értette meg igazában, hogy a szülőház, a szülőföld... ott van, ahol a hozzá közelálló emberek élnek és ahol a szovjet-rend van.

Igen, hibázott! De mennyire hibázott! Hanem most azzal vezekli le hibáját, hogy ezeket az értékeket megmenti az államnak. Talán ezzel is hozzájárulhat a közös ellenség ellen vívott harchoz.

De az a következtetés sem nyugtatta meg. Ellenkezőleg, ezektől a gondolatoktól csak felelősség-érzete erősödött és nyugtalansága növekedett. Miért hever ő most itt? Mennil Gyorsan mennil...

Felugrott, megmosakodott, ha volt patak vagy erdei forrás. És ha nem volt, akkor harmatos fűvel frissítette arcát. Tűzet rakott, kását főzött, halat sütött, — az mindig bőségesen akadt a mesterien kivetett horogra. Élelemben nem szűkölködtek. Krumplit a kolhozföldeken ástak ki. Az elárvult, felburjánzott, letaposott szántóföldeken rozskalászt vágta, megszáritották a szemeket és kását főztek belőle. Mitrofán Iljics, aki rendkívül szőrszálhasogató volt a tulajdon kérdésében, ebben nem talált semmi kivetni valót... A hadsereg elment s ők, akik a közösség vagyonát mentik, amely az állam szolgálatában jutott hozzájuk, az elhagyott gazdaság örökösének érezték magukat.

Teltek, múltak a napok s ők csak mentek. A lakott helyekhez közeljáró utakat elkerülték s el az emberekkel való találkozást is. Az öreg megbecsülhetetlen utitársnak bizonyult. Már régen elhagyták a tó környékét, ahová horgászni, vagy kosárkával gombát szedni járt, de mégis keresztül-kasul ismerte az egész vidéket. Utjuk most ismeretlen területén, erdős mocsáron, puszta réten és sűrű őserdőkön át vezetett. És bár gyakran jártak úttalan utakon s térképük nem volt, mégsem tévedtek el egyetlen egyszer sem.

Az irányítót, amelyet Mitrofán Iljics magával hozott, valahol elvesztették. Bizonyára, amikor zsákjukat átrakosgatták. De az öreg remekül tájékozódott a nap állásából, még borús napokon is... Megnézte a mohos fákat, megvizsgálta, milyen oldalra hajolnak el a virágok ágacskái, megnézte az évgyűrűk vastagodását a levágott fatönkökön, s ezekből és más ezer jelből meg a vadászok és halászok előtt ismeretes gombákból is megállapította, merre kell haladniok.

Az alkonyat színéből, a napnyugta előtti szélből tévedés nélkül kitalálta, milyen lesz az éjszaka és tudta, hol kell éjjeli pihenőre nyugvóhelyet keresni, kell-e sátrat építeni, vagy hálhatnak-e szabad ég alatt. Kis virágok zöld csillagocskájából úgy megjósolta az időt, mint a legfinomabb barométer s tudta, mikor kell melegebben vagy könnyebben öltözködniök.

A bolyongás napjai alatt Mitrofán Iljics arca és nyaka le- barnult, csak homloka maradt a széles kalap alatt félig fehér. Megnőtt bajusza egybefolyt szakállával. Most már egyáltalában

nem hasonlított gondosan öltözött bankhivatalnokhoz, inkább valami kolhozbeli nagyapóhoz volt hasonlatos, akit felügyelőnek fogadtak maguk közé a kolhoz-emberek.

Még feltűnőbb változáson ment keresztül Muszja. Selyemruhája már régen a hátizsák mélyén hevert és a flanell túrosztűmbe öltözött, amely valamikor annyira felhaborította. Beleszokott az erdei életbe, megtanult nyugodt vadászléptekkel járni és most már nem került megerőltetésébe, hogy lépést tartson az öreggel. Ha most valamelyik munkatársával vagy zeneiskolabeli osztálytársával találkozik, egyszerűen nem ismerték volna fel. Arca, keze, nyaka barnára sült s homlokát is leperzselte a nap. Fejébúbján a napsütéstől kifakult a haja, s úgy elütött a többitől, mint egy lencsomó. Szempillája még hosszabbnak tetszett lebarapult arcában. Muszja most csinos, ügyes fiúhoz hasonlított, de ez a kisfiú túlságos figyelemmel nézett a világba és fiatal arcáról el nem tűnt a szomorú, riadt kifejezés.

Még jelleme is megváltozott. Volt úgy, hogy egész nap nem szólt egy árva szót sem, elfoglalták a gondolatai.

És a menetelés egyre nehezebb és nehezebb lett. A nyár őszbe fordult. Az éjjelek hosszabbak, sötétebbek és hűvösebbek. Hajnalonként olyan bő harmat lepte el őket, hogy Muszja lucskos haját reggel ki kellett csavarni.

Már megjöttek a szürke, ólmos, esős napok. Az eső alig szünetelt. Esőben néha jó járni, nem izzad annyira az ember, de az erdős talaj gyorsan magába szedi a nedvességet. Ebbe meg beleragad a láb. A nedves ruha is kényelmetlenné teszi a mozgást.

A hosszan tartó rossz idő megnehezíti a menetelést és arra kényszeríti az utasokat, hogy olyan éjszakai fedélről ábrándozzanak, ahol megszáríthatnák átnedvesedett ruhájukat és megfűrdhetnek.

Ha Muszja észrevette, hogy kitaposott ösvényen járnak, vagy amikor távoli kakaskukorékolást hallott, vagy látott valami messzi, emberi lakóhely kéményéből felszálló füstöt, azt ajánlotta, hogy ha csak egy napocskára is, menjenek be a faluba. Mitrofán Iljics megrémült:

— A faluba! Soha! Hiszen ott megszállók vannak! És ha most nincsenek is, a lakosság között akadhat fasiszta talpnyaló, aki hírt ad a legközelebbi parancsnokságnak. Bemenni, mint menekülteknek, persze nagyon egyszerű volna, ott is maradhat-

lának egy időre a faluban... de... a kincsek! Nem, nem lakott helyre még gondolni sem szabad!

Muszja haragosan szakította félbe az öregét. Elnevezte Fösvény lovagnak, Shylocknak, Gobsecknek, egyszerűen minden fösvényt előszedett, ahányat csak az irodalomból ismert. Az öreg nyugodtan elviselte a gúnyt és hajthatatlan maradt.

Az erdőn átvágva, a távolból néha kedves, szovjet egyenruhás katonákat láttak, akik a néptelen utakon szintén kelet felé vonultak. A német gyűrűből kicsúszott katonacsoportok néha tíz, de néha több száz emberből álltak. Néhányszor nagyobb katonai egységet kerültek meg. Gyors léptekkel, fegyveresen, tisztek vezetésével, sorba rendezkedve haladtak a katonák. Öröm volt látni, hogy messze az ellenséges sereg acvonalala mögött, elvágva saját hadseregüktől, milyen szigorúan megőrizték a rendet és a fegyelmet, bármelyik pillanatban készen arra, hogy felvegyék a harcot az ellenséggel.

Az ilyen csapatok elől különösen nehéz volt elrejtőzni. A kislány újra meg újra meg akarta győzni az öregét arról, hogy jobb lenne hozzászegődni egy ilyen katonai csoporthoz, amelyik szervezetten megy ki a „gyűrűből”. Azzal kéne átjutni a fronton.

Mitrofán Iljics makacsul ingatta fejét; nem és nem! És mi történik, ha valahol ezek is összeütköznek a németekkel, akik valahogy észreveszik a katonákat s akkor velük együtt őket is megölik?

— Hadd öljenek! — mondta Muszja.

— Nem, ne öljenek. Nekünk nincs jogunk kockázatot vállalni. Mert akkor az arany is az ellenség kezébe kerül — ellenkezett Mitrofán Iljics. És mert Muszja csak nem adta be a derekát, az öreg ujjait ropogtatva, ünnepélyesen kijelentette, hogy a parancsnok, vagy a politikai megbízott, akinek felfednék a titkot, természetesen nem hinne el belőle egy szót sem. Hiszen erről a hatalmas értékről, amelyet visznek, semmiféle hivatalos frásuk nincs. Honnan vehette az ilyen kincset egy öreg ember és egy fiatal lány? Mivel bizonyíthatnák, hogy csakugyan az állam részére mentik és nem a maguk számára akarják ellopni, el-ravaszkodni a kiűrités zűrzavarában? A jobbik esetben egyszerű tolvajoknak gondolnák őket, de ami sokkal rosszabb lenne, esetleg fasiszta ügynököknek.

Ez az utolsó érv csakugyan meggyőzően hatott. Muszja, bármennyire igaznak hangzott is históriájuk, arra a következtetésre

jutott, hogy ha ő lenne valamelyik parancsnok helyében, ő sem hinne el egyetlen szót sem az egész történetből.

És mégis nagyon, nagyon nehéz volt ebbe beletörődni. Nehezebb, mint áttörni az úttalan erdőkön és mocsarakon, s nehéz volt az öregembernek és kislánynak elnyomni azt a gondolatot és óhajt, hogy eljussanak övéikhez, hogy beállhassanak ők is a fáradt sorokba, hogy a katonák vállára borulva elsír hassák bánatukat, hogy kibeszélhessék magukat, tanácsot kérhessenek, megpihenhessenek az övéik között s megoszthassák velük a felelősség súlyát.

Egyszer kis pihenőt tartva, távoli mozgas neszt hallották. Mitrofán Iljics gyorsan eloltotta a tüzet és széttaposta a parazsat. Elrejtőztek a bokrokban, eldugták a zsákot és az utat figyelték. Nagy csodálkozásukra nem katonák jöttek. Ezt sötét ruhájukról már távoiról is megállapították. S a menetelők nem is elnyújtott sorokban, hanem sűrű tömegben haladtak. Fasiszták ezek? Az utasok lefeküdtek a bokorban. Amint a tömeg közeledett, csodálkozva látták, hogy ezek az emberek: valamennyien kistermetűek.

— Ipariskolások, nézze csak! — suttogta végül is Muszja, amint meglátta a sötét zubbonyokon a fénylő gombokat.

Csakugyan: valamilyen ipariskola tanulói voltak. Apró zsákkal a vállukon, fáradtan vonultak. Elöl alacsony, lebarnult, bozontos fejű fiúcska lépkedett. Csak rövid tornanadrágot viselt. A ruháját batyuba kötve a hátán vitte. Kissé elmaradva a tömegtől, ketten egy harmadikat vezettek... beteg, volt, vagy legyöngült a legényke. Leghátul hordágyat hoztak.

Az öreg és Muszja szomorúan figyelték a gyereksereget.

— Hiszen ezek még gyerekek, ezeknek még játszani kéne — suttogta végül Mitrofán Iljics.

— Milyen derék gyerekek — mondta elragadtatva Muszja és egész szívével együttérzett ezekkel az erdőbe tűnt apró emberekkel.

A kislánynak egyre az erdőben bolyongó ipariskolások motoszkáltak a fejében. Valahányszor nehezére esett a járás, vagy amikor egész napi menetelés után már alig állt a lábán, ráemlékezett a kisfiúk csapatára, akik olyan bátran meneteltek az ismeretlen sűrű erdőn keresztül.

Egyszer különösen nehezen vonszolták magukat. A hőség ráfeküdt a mozdulatlan erdőre. Még itt, a fák alatt is alig tudtak lélekzeni. Esőről ábrándoztak, bár csak esne, akár tartósan,

kiadósan is. Mintha minden megdermedt volna. A madarak is hallgattak. Csak a szúnyogfelhők rajzottak zümmögve s különös dühvel lepték el arcukat, nyakukat kezüket. A mocsarakban, az erdők lejtős részén szakadatlanul, lármásan brekegtek a békák.

— Vihar készül — mondta Mitrofán Iljics megállva és inge ujjával törölte meg izzadó homlokát.

— Csak jönne, minél gyorsabban... — sóhajtotta a kislány és megnyalta kiszáradt, sós ajkait.

De a vihar sokáig váratott magára. A levegő mozdulatlan volt. Csak estefelé, az átkelőhely fölött jelentkezett végre felhő. Vastag volt, és súlyos, mint a füstfüggöny. Az erdőtől eleinte nem is láthatták, de kitalálták közeledtét, mert a madarak nyugtalankodni kezdtek és a szúnyogok dühös dünnnyögése is elcsitult. Később tompán dörögni kezdett, a fák között riasztó zaj támadt s mindkettejük fáradt, elgyötört arcát kellemes hűvösség paskolgatta. Gyorsan sötétedett.

— Meneküljön, aki tud! — mosolygott Mitrofán Iljics. Megállt és szétnézett a félsötét erdőben, amely időnkint megremegett a villámok kékes lángjától. Elől fenyőcsoportot vett észre, odarohant. Már futtában kiválasztott egy zömök fát.

Az öreg széthúzta az ágakat és behívta a kislányt a természetes tágas sátorba, amelynek kátrány-, moha- és gombaszaga volt. Ebben a pillanatban olyan erővel csattant a mennydörgés, hogy Muszja azt hitte, repülőbomba robbant valahol a közelben. Aztán ijesztő csönd állt be, majd újból láрма támadt. De most már megindult a szél is, élesen fűtyülve, jajgatva rázta az engedetlen fenyőket, letépte a fenyőfák kérgét s dühösen cibálta a nyírfák és nyárfák leveleit.

Az ágakon keresztül hideg nedvesség csapott be. A fák sóhajtoztak s visítva hulltak a fenyőtűk. A levelek zizegtek s mintha az elháríthatatlan veszélytől való rémületében az egész erdő megborzongott volna: riadt, őrült lármával telt meg a levegő.

Mitrofán Iljics háttal támaszkodott a fatörzsnek s fáradtan hunyta le szemét. Muszja úgy széthúzta a gallyakat, hogy kis ablak képződött belőlük és kidugta rajta fejét. De mindent eltakart előle a tömör, ólmos félhomály és csak a kékes villám lángjánál vöröslött fel véresen s pillanatokra a fák csúcsai fölött egy hatalmas felhő. Lejjebb vékonyka nyírfák terjesztették ki ágait. Vékony gallyacskáikon reszkettek a levelek.

Később a fenyők tűleveleiről dobpergésszerűen hulltak le az

esőcseppek. Váratlanul, vakító villámlás világította meg az erdőt, az ég aljától fel a felhőkig. A madarak kiterjesztett szárnyakkal, ferdén repülve szálltak fova. Most már mintha villám-szakította gáton át törne, úgy szakadt csapkodva az eső. Mitrofán Iljics a sátor mélyébe húzódott. De Muszja, aki már gyerekkorában is szerette nézni a vihart, „ablakocskájához” állt, valósággal élvezte a hűvös víz csapkodását és mohón szívta be az erdő illatát.

Az öreg fenyő remegett, ingadozott, recsegett, de kiterjesztett ágait szorosan összezárva, soklépcsős lejtőt formált, úgy hogy a víz mind lefutott rajta s a fatörzs mellé húzódott utasok száraz, meleg helyen voltak.

Sokáig villámlott és dörgött és sokáig táncolt még az erdő fölött a fergeteg. Az ágak kis ablakán apró vízpor ragyogott be. De amikor a szél elvonszolta az utolsó felhőrongyot is, az erdőben már sötét volt. A tisztára mosott, mélykék égen sűrűn ragyogtak a csillagok és az újhold éles sarlója az elcsöndesedett erdőt lágy, világoskék színnel öntötte el.

Tovább menni már késő volt, s az erdő túlságosan is nedves. Jobb éjjeli szállást nehezen találhattak volna. Ugy döntöttek, hogy itt éjszakáznak a fenyősátor alatt, éhségüket számócával csillapították, amelyet még nappali pihenőjükről hoztak el a kis bográcsban. Az esőtől felfrissült és tisztára mosott levegő olyan ózondús volt, hogy a fáradt Muszja még számocát se nagyon evett, hanem mélyen és háborítatlanul elaludt.

Idegen, ismeretlen hangok ébresztették. Ezeket a hangokat az erdei csöndhöz szokott füle most már álmában is felfogta. Ülve aludt. A derekában éles szúrást érzett.

Az öreg óvatosan előrehajolva figyelt ki az ágacskákból formált kis ablakon. Muszja éppen meg akarta kérdezni, mi történt, de már nem volt rá ideje: társa sápadt arccal fordult feléje és tenyerével befogta a száját.

— Ellenség! — gondolta a kislány és érezte, egész teste megdermed. De a következő pillanatban öröm öntötte el, mert valahol, egészen mellettük, oroszul beszéltek.

Muszja Mitrofán Iljics vállán keresztül kinézett. Kiderült, hogy tegnap este, a viharos alkonyatban, sebtében olyan fenyő alá menekültek, amely éppen az erdei út mellett állt, ahol kevesen jártak és az utat teljesen benőtte a fű. Kettős sorokban, az út oldalára húzódva, mentek el a fenyő mellett a kedves, szovjet-egyenruhába öltözött katonák. Valamennyi feketére sült le, arcuk

fáradt, elcsigázott volt, csak zubbonyuk fehérlett. Némelyiknek a csizmája annyira elrongyolódott, hogy talpát dróttal vagy zsineggel kötözte meg... Sokan mezítláb jöttek.

De fegyver valamennyinél volt. Szétszedett állapotban kézi gépfegyvert is vittek. Egymást támogatva két sebesült jött velük. A kötszer már fekete volt rajtuk a portól. Lassan gördült utánuk egy sátorlappal befedett talyiga. A sátorvászón alól bekötözött fejek látszottak. A kerekek halkan zörögtek a mély, fűvel benőtt és vízzel telt kerékvágásban.

Az ösvényen, egészen a fenyő mellett, fiatal frissen borotvált, feszes járású tiszt haladt. Mindkét vállán német géppisztoly lógott. A tiszt olyan közel volt, hogy Muszja a lélekzetvételét is hallotta. Később már távolabbról csengett kemény hangja:

— Szorosabbra húzódni... Le nem maradni!... Altisztek... Sorba rendezkedni... Az ördögbe is!...

A hátul lépkedő, sárral befecskendezett harcosokon köpeny volt, s köpenyük sarkát övig tűzték fel. Övükön lapátjuk és sisakjuk csörömpölt. Mindegyikük vállán kenyereszák lógott. Fegyverük tompán fénylett a zsírtól. Tényleges katonák lehettek, fiatalok voltak és erősek. Zárt sorokban haladtak, szigorúan megőrizve a hadi rendet. De később Muszja olyasmit látott, amittől elállt a lélekzete és szemében könnyek jelentek meg.

Kissé elmaradva az oszloptól, tűzérek jöttek. Kevesen voltak, de frissebbnek és erősebbnek látszottak, mint a gyalogosok. Egy részük szintén az út szélén menetelt, soruk tömör és rendezett volt. Összezsavart köpenyükön és hátizsákjukon kívül vállukon átvetve még vízhatlan vászonba göngyölt csomagot is vittek, amelyből lövedékek alumínium kupakja ágaskodott ki. Hátul körülbelül tizenkét ember, istrángszíjba befogva, ágyút húzott. Agyig mélyedt a kerék a ragadós kerékvágásba. Az ágyú megcsökönysödött, de hátulról is tolták. A tűzérek rekedt kiáltással biztatgatták egymást:

— Mars, mars, mars! — és az ágyú tovább gördült, tompán dübörögve kerekeivel a kiálló gyökereken.

Muszja búvóhelyéről még a kidagadt ereket is látta homlokukon s rekedt lélekzésüket is hallotta. Érezte a katonák izzadságszagát. Rjepin hajóvontatóira emlékeztettek, de arcukon nem reménytelen engedelmesség látszott, hanem lelkesültség és macacs düh.

A multba tűnt világ, amely után Muszja éjjel-nappal vágyakozott, most az ágyúkkal elevenedett meg előtte. A csizmák cuppogása elcsöndesült és elhallgattak a távoli rekedt „Mars! Mars!” kiáltások is, de az útitársak búvóhelyükön még mindig hallgattak.

Amikor kibújtak a fenyősátor alól, sokáig néztek arrafelé, amerre a menetelő csoport elvonult. A katonák friss nyomát lassan ellepte az esővíz.

— Szeretném, ha Hitler úgy látná őket, ahogyan mi! Megrémülne az a fenevad, ha tudná: milyen népre emelte a kezét — mondta az öreg. Aztán visszatért a maguk ügyére és szinte ellen-ségesen sandított a kislányra. — Ezek ágyút vonszolnak, de vannak, akiknek az arany, a nép vagyona is nehéz.

— Csak hasonlítgasson össze velük — mondta fáradtan Muszja. Még mindig szeme előtt voltak a tűzerek és ágyújuk. Nem akart vitalkozni. — Ilyesmivel meggyőzhet!

Talán egy óra hosszat mentek hallgatva s mindegyikük a maga módján gondolt vissza a találkozásra.

A nap ragyogott s vidáman suttogott a viharosta erdő. Az erdei félhomály a fák alatt megtelt a nyárutó illatával... Mitrofán Iljics hirtelen megállt és Muszjához fordult. Rövidlátó szeme ravaszskásan hunyorgott.

— Mondd csak, te ékszerkereskedésben sose érdeklődtél aziránt, mennyibe kerül egy gramm arany? — kérdezte.

A kérdés olyan váratlanul jött, hogy Muszja kissé ijedten nézett az öregre.

— Mit csodálkozol? Bemehettél volna és vehettél volna fogkoronához való aranyat.

— Hát arra meg mi szükség van? — A kislány kivicsorította két sor hófehér, apró mókusfogát. — Még ha szükségem lenne is rá, akkor se tételnék aranyat. Már egy versztnyiről is látni lehet és ráadásul gyorsan kopik.

Mitrofán Iljics elhatározta, hogy nem adja meg magát.

— Azért mégsem ártana, ha tudnád, mennyibe kerül egy gramm arany... És mennyit viszünk mi együttesen? Csak úgy nagyjából tizenhét és negyed kilót. És nemcsak aranyban van ám az értéke. Akad itt olyan kő, amelyet egy marékra való aranyért sem lehetne megvenni. Vannak közöttük egészen különlegesek.

Muszja felsóhajtott.

— Menjünk inkább, Fősvény lovag elvtárs!... Ha olyan darab aranyat találnék, mint egy lőfej, ahogyan a mesében van, azonnal magának ajándékoznám. És különben is torkig vagyok már ezekkel a mesékkel.

Már ment volna előre de az öreg megragadta a kezét:

— Allj!

— Szavamra mondom, legalább százszor hallottam már: „micsoda könnyelmű kislány!” Azért, hogy most ezt százegyedíkszer is elmondhassa, kár visszatartania. Mondja csak el menetközben.

Mitrofán Iljics rövidlátó szeme lelkesülten ragyogott. Most nem készült visszavonulni. A fejében ott csattogtak a számológép golyócskái. A számokat összeadta, megszorozta. Helyenkint változtak a számok s a végén kijött az egész összeg. Ünnepelesen közölte Muszjával a magukkal cipelt kincsek megközelítő árát. Később azt mondta, hogy nézete szerint ebből a hatalmas summából jónéhány tank, ágyú és hozzá való lövedék ára telnék ki.

A kislány megállt. Most hallgatta először komolyan, szokott iróniája nélkül Mitrofán Iljics szavait a kincsekről. Persze, néha ő maga is gondolt arra, vajjon mennyiben szolgálja a győzelmet a rájuk bízott vagyon. De mindig csak homályos és határozatlan választ adhatott magának... Most aztán alaposan meglepték az öreg pénztáros egyszerű, szokatlanul meggyőző számadatai.

Szeme előtt újra megjelent a reggeli kép. Ha ezek az emberek, akik seregüktől elszakadtak, éhesen, fáradtan, önfeláldozóan húzzák, cipelik az erdei úttalan utakon a lövedékeket és egyetlen ágyújukat: mennyivel inkább meg kell óvni ezt a súlyos zsákot, amelynek értéke sok ágyú és tízezer tűzérségi lövedék értékével egyenlő!

— De hát hol lehet ágyúkat venni? És a háborúban adnak valamit ezért a haszontalanságért? — kérdezte kételkedve és félszemmél az útitársa válláról lelógó súlyos zsákra pislogva.

— Tyhű... ha van arany, akkor lehet is vásárolni — felelte majdnem kiáltva s ujjait ropogtatva, Mitrofán Iljics. — Ne felejtse el, kapitalista országok környeznek bennünket!

Muszja most már mindent megértett.

Ettől a naptól fogva nem volt vita közöttük. Ezután már felváltva vitték a zsákot s a kislány úgy becsülte a kincseket, akárcsak az öreg.

Csak egyben nem tudtak megegyezni az útitársak.

Mitrofán Iljics továbbra is elkerülte a lakott területeket, az erdei utakat, még a tisztásokat és a favágóknak országutaktól és mindenféle járt úttól távoleső telepeit s a messzire elbújt falvakat is, s Muszja ezen a lelke mélyéig felháborodott.

Gyerekkorától fogva megértette az emberek kölcsönös segítségének csodálatos erejét. Egészen kicsike volt, amikor anyja elvitte az óvodába. Már ott, a közös játékokban, a gyerek-kórusokban, a táncokban és a közös asztalnál hintették el fogékony kis lelkébe a közösség első magvait. Bekerült az Október-gyerekek* közé, később pionír** lett s végül felvették a Komszomolba. A mag jó talajba hullott. Ebből nőtt ki a bizalom a körülötte lévők iránt, a hit a jóakaratokban és a készség, hogy segítse őket, vagy ahogyan a költők a forradalom első éveiben ünneplésen mondták: „Váll a váll mellett!”

Koreckij rendkívüli óvatossága érthetetlen volt Muszja előtt. Ez a szerinte bosszantóan öreges különködés csak megnehezítette és meghosszabbította az amúgy is nehéz utat. De megértette, hogy minden további vita az öreggel fölösleges és haszontalan. Legyintett és csak azzal vett magának elégtételt, hogy Fösvény lovagnak meg Remetének nevezte. S a Rémete, aki eddig rendíthetetlen nyugalommal viselte el a gúnyos szavakat, végül is kénytelen volt beismerni, hogy úttalan utakon járni és nem tudni pontosan, merre menjen az ember, mind nehezebb és nehezebb lesz. Egyszer, amikor két napig is bolyongtak a mocsaras erdőben, maga is belátta, hogy okvetlenül szükséges a terep felderítése...

Muszja megörült és előadta régóta érlelődő tervét. A falu bejáratánál az öreg a kincsekkel együtt elrejtőzik valami félreeső helyen. Ő vállára veszi a kenderzsákot, amelyet zsineggel erősít a hátára s kezében Mitrofán Iljics boróka fütykösével, fejét egy ócska törülközővel bekötve megy az első házig. Már arra is felkészült, hogy milyen históriát mond el a kolhozbelieknek. Férjét felakasztották a fasiszták, házát leégették, most anyjához

* Október-gyerekek — nálunk: pajtás-család.

** Pionir: úttörő.

igyekszik a városba. Meg fogja nevezni az útjukba eső legközelebbi várost s az utat kérdezi.

Mitrofán Iljicset felvidította ez a terv. Amikor már másodnapja bolyongtak a mocsaras tájon, sövénykerítésekre bukkantak, amelyek emberlakta hely közelségét jelentették. Elhatározták hát, hogy végrehajtják az első felderítést. Sűrű kis erdőben állapodtak meg. Muszja megfelelő külsőt öltött s hogy elhihetőbbé tegye: arcát, nyakát, kezét bedörzsölte hamuval. Régi síkosztűmjében, kitaposott bakancsában, fejét öregesen, piszkos törülközővel átkötve s naptól barnára égett arcával, amely a hamutól olyan piszkosnak látszott, mintha régen nem mosakodott volna, csakugyan azokhoz a hontalan menekültekhez hasonlított, akik mostanában ezrével barangoltak a megszállott területek útjain.

— Az isten szerelmére, óvatos légy ám és ne kockáztass semmit... Ha a legcsekélyebb veszélyt látod, fordulj vissza! Arra emlékezz mindig, hogy mi nem magunkért vagyunk. Bűnt követünk el, ha kockáztatunk... — figyelmeztette Mitrofán Iljics és szinte fuldoklott a rémülettől. — Igérd meg, hogy nem vakmerősködsz.

— Erre szavamat adom! — felelte ünnepélyesen Muszja. Szürke szeme az izgalomtól szinte árulóan villogott ki piszkos, látszólag megöregedett arcából s Mitrofán Iljics görcsös botja remegett kezében. — Huszonnégy óránál tovább ne várjon rám. Ha nem térnék vissza, menjen egyedül...

— Nehogy bajba kerülj!

Muszja meggörbülve, vállát leeresztve, nehézkesen, a botra támaszkodva már az erdőben úgy járt, mint valami fáradt öregasszony. Kijutott az égerfa erdőből az útra, ahol mély, poros keréknyomok látszóttak. Bosszúsan érezte, hogy izgatott. A hosszú erdei bolyongások után először kellett emberekkel találkoznia, megtudni a hadjárat híreit és hogy messze van-e a front.

Az út szélről zilált tágas mezőkön és túlságosan magasra nőtt rozson vezetett keresztül. A távolban már feltűntek a faházacskák sötét, megtépett tetői. A kislány szívét most akarata ellenére ismét elfogta a félelem: vajjon laknak-e most itt emberek, nem mentek-e el valamennyien? És ha vannak is, mi történt velük a megszállás borzalmas hetei alatt?

Muszja elhatározta, hogy nem az úton megy be a faluba, hanem a réten át, hogy ne közvetlen érjen a főutcára, hanem inkább az udvarokon keresztül...

A kolhozépületektől távolabb, a sűrű zöld sással szegélyezett pataknál füst szállt a magasba. Ahol füst van... emberek is vannak. Vajjon nem lenne jobb itt találkozni velük, távol a lakóhelyektől?

Muszja igyekezett nyugodtan viselkedni és egyenesen a füst irányába ment. Ahogy így lefelé tartott s az emberek közeledését megérezte, úgy elállt a lélekzete, mintha hideg vízbe ugrott volna. Aztán csodálkozva állt meg a magas part fölött. Nem értette meg azonnal, mi is az, ami a szeme elé tárult.

A rétet mély és rövid futóárok szelte keresztül. Frissen felhányt homokbucka emelkedett mellette. A futóárok mélyéről láthatatlan emberek dobálták ki a földet. A halom mellett kitömött zsákok és ügyesen beburkolt fémtárgyak heverték. Tűz égett s fölötte teáskannában víz forrt.

Egy tömzsi, szélesvállú, középkorú ember, öv nélküli szatén ingben, mezítláb, kényelmetlen helyzetben, szélesen szétvetve karját, aludt a zsákokon. Mélyen, szaggatottan horkolt.

Muszja kissé ingadozott, de hamar összeszedte magát és leereszkedett a patakhoz. Lába alól göröngy gördült. Az alvó ember azonnal kinyitotta szemét, felült és megrökönyödve, majd komor pillantással meredt a lányra.

— Ki vagy? Honnan jössz? Van német bélyegzős igazolványod? — kérdezte tompán, mintha hordóból jönne a hangja.

Muszja hallgatott, igyekezett kitalálni, ki is lehet ez az ember, ki dolgozik a futóárok mélyén és miért ássák az árkot?

— Nyugodtan, nyugodtan... — biztatgatta magát. — A fontos: ne mutassam, hogy félek és izgatott vagyok.

— Jóegészséget — mondta éneklő, halk hangon.

— Te, néni, kiféle-miféle vagy? Felelj azonnal és mutasd a parancsnokság pecsétjével ellátott igazolványodat — követelőzött makacsul az ember. És már feléje is lépett, át a patakon. Csendesen lépkedő talpa nagyokat cuppant a vízben.

Két ásó repült most ki a gödörből. Utánuk egy ősz fej emelkedett felfelé... Öreg ember mászott ki nyögve és kezénél fogva egy sovány, beteges külsejű, falábú legényt húzott maga után.

— „Néni”, azt mondta nekem: „néni”, tehát jól tartom magam — gondolta Muszja elégedetten és nézte a hozzá közeledő embert. — Elfussak? Nem, ez még korai. Ez az ember fegyvertelen és részeg. Elszaladni még mindig ráérek... És csakugyan

igaza lenne az „őreg remetének”, hogy most a mieinktől is óvakodni kell?

A részeg ember megállt Muszjá előtt és súlyos tenyerét a vállára tette.

— Menekült vagyok, kedvesem, kenyérke kéne nekem — mondta a leány és igyekezett öreges hangon beszélni.

— Kenyérke? Hallottatok ilyet, kenyérkét akarna! Ott van ni a kenyérke, megrothad az esőbe, oszt’ mind kihull a szeme. Vegyél, nénike, amennyit akarsz, nem sajnáljuk cseppet se, mind neked áldozzuk. Mink már semmit sem sajnálunk! Nekünk már minden mindegy. A mi életünknek úgyis befellegzett. Látod, sírt ásunk! A mi kolhozunk boldogságát temetjük. Minden elmúlt! Vége a világnak!

— Sztyepán, Sztyepán... feleslegesen jártatod a szájadat! — szakította félbe a féllábú legény.

A Sztyepánnak nevezett ember meghökkent, megrázta a leányt és dühösen hadonászott előtte súlyos öklével.

— No, mutasd csak a fasiszta munkakönyvedet, mert különben mindjárt összetörlek! — ordította fogát csikorgatva és lélekzetén erősen érzett a kisüstönfőtt szaga.

— Mit ijesztgeted? Hát mi kell neki? — kérdezte a patak túlsó partjáról az öreg.

— Menekült, látod, hogy kenyérkét akar... Nyargalászik, de a munkakönyvét nem mutatja.

— Hát ha kér, adj neki... mit sajnálsz tőle? Adj egy kis lisztet a tarlusznyájába.

— Neki adjak?... Hátha mindjárt elmegy, oszt’ beadja?? Lehet az is, hogy a Gestapóról van! Na, mutasd a munkakönyvedet, vagy az igazolványodat a bélyegzővel!

— Nincsen nekem igazolványom. Elégett. A házzal együtt elégett. Minden elégett — mormogta Muszja és kezdte kitálatni szomorú történetét.

Sztyepán meglökte:

— Elég! Menj innen! A magam bánatától is felfordul a gyomrom és még idegenek is jönnek a magukéval... Allj! Hát hová megy? Vedd le a zsákodat!

Muszja sietve ledobta és odanyujtotta neki a hátizsákot. Sztyepán átment a patakon, kioldozott egyet a zsákok közül és marokszámra dobta Muszja zsákjába a rozslisztet. A liszt kihullott az ujjai között a homokra, a szél felkapta, széthintette a

fűvön és besodorta a patakba. A patak vitte, vitte a lisztet, mint valami tavaszi virágot.

A kislány felbátorodva ment át a köveken a patak túlsó oldalára.

— Mért szórod szét az áldást, rakd úgy, ahogy kell! — morogta az öreg és mérgesen figyelte, hogy fehérlik már a fű a lisztől.

— Tán sajnálsz? Mi? — krákolgott Sztjepán. — A fasisztákat akarod vele hízlalni? Azt már nem, soha! Élősdiek! — és dühösen kezdte rugdosni a zsákot meztelen lábával. Növekedő dühvel rugdosta, de a zsák nem engedelmeskedett. Ettől végkép megdühödött a részeg ember. Felkapta a zsákot a földről, lihegett és be akarta dobni a vízbe, de a féllábú legény váratlanul erősen belekapaszkodott és lehúzta a karját.

Az öreg óvatosan felszedegette markával a lisztet.

— Jobb lenne, ha nem a zsákok, hanem a németek ellen harcolnál... — dörögte a féllábú legény.

— Hagyj engem békében! — gorombáskodott fáradtan Sztjepán. Már kezdett kijózanodni és zavartan nézett Muszjára, aki nek szemében szemrehányást látott. Szinte mentegetőzve mondta: — Hát jó, iszom, rendben van, már harmadik hete iszom. Ég a lelkem is, nem kapok levegőt... Sztjepán Kotov polgártárs kolhoznyik volt, most csak vontató ló lett, számot adtak Sztjepának s húzhatja a terhet... Csak lóerőnek számít... — Letépett egy kis deszkadarabot, amely a nyakán lógott zsinóron, a földre dobta és dühödten a homokba taposta.

A féllábú legény kikaparta botjával a deszkadarabkát, fel emelte és mutatta Muszjának. Apró furnír-darab volt, kiterjesztett szárnyú fasiszta sas volt ráégetve. Alatta a szám: 1850.

— Ojh, ojh, polgártársnő, nem láttál még ilyet? — mondta keserűen nevelve az öreg. — Hát csak gyönyörködj... gyönyörködj benne. Mivel díszítettek fel ezek bennünket... Honnan pottyantál te ide? Az égből? Hát hogyan?... Te nem ismered ezt a fasiszta holmit? — Az öreg ember kíváncsian nézett az ismeretlen nőre. Észrevette, hogy szavai értelmetlenek Muszja előtt. — Lehet, hogy csakugyan az égből? — kérdezte. — Talán leküldtek valakit, nézné meg, hogy a megszállott területeken milyen keserűségben élnek az emberek? Az emberek, most, amint

látod, az emberek részegeskednek... — és a zsákokon ülő Sztjepán felé bölintott.

— Várj csak, Naumics, lehet, hogy csakugyan onnan jött — szakította félbe az öreget a féllábú légény. Váratlanul magázni kezdte Muszját s úgy kérdezte: — Nem mondaná el nekünk, hogy mi van a fronton?

Muszja megértette, hogy nem tartják menekültnek, hanem valaki másnak, de megértette azt is, hogy ezektől az emberektől nem kell tartania, ezek híreket várnak tőle a Szovjet Hadsereg-ről, s éppen olyan izgatottak, mint ő maga.

— Semmit sem tudok, elvtársak. Én magam is azt szeretném tudni, hol van a front — mondta most már bátrabban.

— Az a maga dolga: ha nem tudja, hát nem tudja — felelte szomorúan a féllábú ember.

— Aszongyák, a front valahol negyven kilométernyire van. A folyónál megállították a fasisztákat, már három hete püfölik őket, erősen... aszongyák, erősen — felelte Sztjepán. A földön ült és himbálódzva dörzsölgette tenyerével kijózanodó fejét. — Verik őket, verik, de ezek egyre újabb hadosztályokat cipelnek a frontra... Nem, nem apadtak még el, erősek, erősek... Honnan vesznek ezek ennyi hadat?

— Eleséggel, téged, kedvesem, mi ellátunk — mondta Muszjának az öreg.

Óvatosan átmeregette markával a lisztet a zsákból Muszja hátizsákjába és bocsánatkérően nézett a kislányra:

— De ha te kislány, vagy asszonyka, ha tudod, ott... — és görcsös ujjaival kelet felé mutatott. — Mondd ott meg, hogy mi nagyon nehéz politikai iskolán megyünk át. — Az öreg megvetően nézett az ittas ember felé, aki szomorúan ült előtte és hozzátette. — Ez a tudomány hasznára válik még annak is, aki a háború ideje alatt a bokorban akart ülni.

Muszja még mindig nem értette meg, miért is beszélnek vele olyan nagy bizalommal. Attól tartott, hátha észreveszik, hogy ő nem az, akinek gondolják... felemelte a nehéz zsákot, sietve megköszönte az adományt s átfutott a patakon, szaladva ment az erdő felé. Átmászott a kerítéseken s amikor visszapillantott, látta, hogy a faluból, a futóárok irányában, a partra, nagy terheket cipelve, asszonyok jönnek libasorban.

A kislány benyomásai ellentmondóak voltak. Szerette volna tudni, milyen „mennyei küldött” helyett fogadták őt ezek az

emberek s mi volt vajjon a szándéka a féllábú legénynek, amikor a búcsúzásnál azt mondta:

— Adjátok át valakinek a legfőbbek közül, hogy meghajolni meghajoltunk, de... összetörni sohasem fogunk.

Még most is érezte a pálinka undorító bűzét, amely a részeg emberből áradt. Láta a gyöngye akarátú és kétségbeesésében részeg Sztyepánt, aki öklével az ő orra előtt hadonászott. Össze-rezzent az undortól. De a hír, hogy ide nem messzire megállították az ellenséget s az nagy veszteségeket szenvedett, meg hogy az ő útjuk már csak napokig tarthat, nagy örömet okozott neki és érezte, hogy a vére frissebben kezd pezsegni.

Elfelejtkezett az öreges járásról, s énekelve, vidáman lépkedett az erdei úton. És egyszerre csak, nem messzire attól a mogyoróbokortól, amelyet megjegyzett magának, és ahol be kellett volna fordulnia a sűrű erdő felé, nagy csoport embert vett észre. Gyorsan elbujt egy fa mögé és onnan kémlelt kifelé. Gyerekek voltak, nagyobbak, kisebbek, egyforma zubbonyban, amelyet az ipariskola tanulói viseltek. Fáradtan, megviselten cipelték hátukon az útizsákot; zsinaggal összekötözött bakancsuk a vállukon lógott. Izgatottan álltak körül valamit.

Muszja most visszaemlékezett ezekre az apró, elkínzott emberekre, akik egyszer már mellettük vonultak el az erdei úton. Hát persze, ugyanazok! A hordágy ott áll a bokorban és a sovány fiúcska feje emelkedett fel rajta. Kinyújtva nyakát, pajtásai felé nézegetett és azon erőlködött, hogy a valamit ő is megláthassa. A gyerekek izgatottan zajongtak, a hátul lévők lábujjhegyre álltak. Valaki hangosan zokogva sírt.

Muszja megértette: valami szerencsétlenség történt. Nem gondolkozott tovább, a segítségükre rohant. A gyerekek annyira fel voltak izgatva, hogy észre sem vették, amikor közöttük megjelent az idegen nő. — Mi történt? — kérdezte Muszja.

De senki sem fordult feléje. A közelállók elhessentették, mint valami tolakodó legyet. Az össze-vissza beszédből végre Muszja megértette, hogy egy Toljka nevű fiút vipera csípett meg.

Eszébe jutott, amire erdei életük első napjaiban Mitrofán Iljics tanította, hogy az erdőben legveszedelmesebb a feketebőrű, rövid vastag kígyó, amelynek szürke csík van a hátán. ... A kör közepére furakodott. A fenyőfák alatt, meztelen lábát kinyújtva, sovány, tizenöt év körüli, naptól barnára égett, elcsigázott arcú kisfiú feküdt hanyatt, szemét szenvedően csukta le. Csak rövid

tornanadrágot viselt. Összeszorított fogai közül sem sóhaj, se panaszos szó nem hangzott, de a verejték patakokban ömlött a gyerekek arcán...

Muszja megismerte: ez volt az, aki az erdőben az ipariskolások élén haladt. A gyerekek körül, sápadtan és zavarodottan pajtásai tömörültek, szemükben bánat és rémület tükröződött. Valamennyiük tekintete egy helyre összpontosult: a kislány, sovány lábra, amelyen négy kis vércsepp látszott. A harapás olyan apró volt, mint a tűszúrás. A kígyó összetaposva, szétmarcangolva hevert a porban.

— Hogy az ember megmentse a viperától megharapott áldozat életét, azonnal ki kell szívni a megmárt helyről a mérget, de ehhez olyan ember kell, akinek erős inye van... — csengett Muszja fülébe Mitrofan Iljics hangja. A kislány foghúsa erős volt. Még azt sem tudta, mi a fogfájás. De már annak pusztá gondolatára is, hogy a szájába kell szívnia ennek az undorító, széttaposott féregnek a mérgét, hányinger fogta el.

A megharapott kislány most felnyitotta fekete, mandulavágású szemét. Annyi fájdalom látszott benne, hogy a kislány mindenről elfeledkezve, térdre esett és szája gyorsan a gyerek lábához tapadt. Ajkai megéreztek a gyulladáisos izmokban az erős, fullasztó kígyómérget és a lüktető vér sós ízét... Egy pillanatra az agyába villant:

— És mi történik, ha az ínyemen egy kis karcolás van? — undorodva köpött. Az ipariskolások rémülettől tárgult szemmel figyelték Muszját. A kislány mély lélekzetet vett, újra hozzátapasztotta ajkát a kékülő sebhez. Addig szívta és addig köpködött, amíg végre szájában csak a sós vér ízét érezte. Akkor elerőtlenedve, szembe ült a barnaarcú fiúcskával és egész testében valami szokatlan bágyadtság áradt szét.

— Kicsoda maga? — kérdezte egy törékeny, kislány hang.

A kérdés magához térítette. Megrázta fejét, kibontakozott tompultságából és szétnézett. A kislány tömege körülállta, mindenféle hangon össze-vissza beszéltek és kiabáltak. Rémmélete elmúlt. Valaki élesen füttyentett örömeiben. Muszja gyapjúkabátkája ujjával erősen megtörölte ajkát.

— Kicsoda maga? — kérdezte újra a barna kislány, akit a többiek Toljának neveztek. Óvatosan mozgatta lábujjait, amelyek észrevehetően megdagadtak.

— És ti kik vagytok? — kérdezte felelet helyett Muszja.

A gyerekek összenéztek, mintha hallgatagon meg akarnák tanácskozni, vajjon lehet-e nyíltan felelni itt, a megszállott területen. De Tolja keményen és pontosan felelt:

— Mi a százkettes intézet ipariskolai tanulói vagyunk. Már a háború másodnapján azt követeltük, hogy mozgósítsanak bennünket a lövészárókba... És most kivágtuk magunkat a bekerítésből. — És sóhajtva, jelentősen hozzátette még: — A kutyafáját...

— És régen vagytok úton?

— Július harmadika óta. Vagyis attól a naptól kezdve, amikor Sztálin elvtárs elmondta a beszédét.* Ezen a napon tankokkal kerítették be bennünket a németek... És maga nem félt a mérget kiszívni?... Pedig ez... kutyafáját, halálos méreg! Úgy éreztem, mintha tüzet szívott volna ki belőlem. Nem félt? Maga igazi ember, a kutyafáját!...,

Valamit még mondott, de Muszja nem hallotta. Minden másról elfelejtkezve, csak a megmentett gyerek szavára emlékezett.

— Azt mondod, hogy Sztálin elvtárs beszélt? — kérdezte.

— Hát maga ezt nem tudja?

— Nem. És nem hazudsz?

— Hát hogy hazudnék? Hiszen azt mindenki hallotta!

A gyerekek hangja megelevenedett:

— A fasiszták azon a reggelen a mi lövészárkunkat lőtték... Egyre csak lőtték... A mieink rejtett állásokból visszalövéldöztek... Az ágyúk dörögtek... Mi pedig a földkunyhóban hallgattuk a tábori rádiót... Hallgattuk és jegyeztük — mondták összevissza.

— Én magam hallottam Sztálin beszédét. Még azt is hallottam, amikor vizet öntött a poharába és a pohár csengett... Jól hallottam — mondta halkan Tolja.

— De mégis... miről beszélt? A háborúról? Volt arról is szó, hogy mi is támadunk?

— Az egész beszéd a háborúról szólt...

— Azt mondta: a mi erőink megszámlálhatatlanok... Az elbizakodott ellenség erről hamarosan tudomást fog szerezni...

— Azt is mondta... az ellenséget minden erőnkkel meg fogjuk verni... Megfogjuk a farkát és a sörényét...

* Ebben a beszédben Sztálin többek között népfelkelésre szólította fel a szovjet nép nem hadköteles korosztályait

— Megfogjuk a farkát és a sörényét... most hazudsz, ezt ő nem mondhatta.

— Hát, hogy a front felől és a hátszágából is...

A kisfiúk csengő hangon egymás szavába vágta. A kis emberek sok-sok kilométert meneteltek már a német front mögött, s hogy hálájukat, pajtásuk megmentéséért az ismeretlennek leróják, mindegyikük valami idézettel akart a sztálini beszédből kedveskedni. Muszja csak nehezen tudott eligazodni ebben az összevisszaságban.

— Sokkal jobb lesz, ha csak egy beszél egyszerre.

— Van itt közöttünk egy, aki „az emlékezőtehetség bajnoka”... Az majdnem könyv nélkül tudja az egész beszédet — mondta Tolja, aki már hajlítgatni próbálta a talpát. — Idehívjuk? Száska, gyere csak ide! Ti meg... elég volt már az ordítózásból! Szása, a kutyafáját, mondd csak el, amire emlékszel.

„Az emlékezőtehetség bajnoka” apró zömök, lóka fiú volt, haja aranyosan ragyogott. Leült Muszja mellé és majdnem szóról-szóra elmondta a történelmi beszédet. Szinte hihetetlen volt, hogy ez a gyerek, a harci zaj közben, így emlékezetébe tudta vésni a szavakat. „Az emlékezőtehetség bajnoka” a helyzet magaslatán állt. A világos, pontos, kerek mondatok, a mély gondolatok, amelyek minden szavában érezhetőek voltak... s a vas logika, amely a lényege volt a sztálini beszédnek, pontosan visszaadták a nagy vezér szavait és Muszja most már elhitte, hogy a szalmasárga, csepűhajú kisfiú igazat mond. És a mondatok mélyen belevésődtek az ő lelkébe is.

A kislány suttogva ismételte, amit hallott és igyekezett emlékezetébe vésni a gondolatokat: a Vörös Hadsereg és a szovjet polgár harcoljon minden talpalatnyi hazai földért, verekedjék a rablókkal az utolsó csepp véreig és a szovjet ember, akit a háborús sors a német front mögé sodor, tegye elviselhetetlenné az ellenség életét. Amikor „az emlékezőtehetség bajnoka” a sztálini zárószavakat mondta:

— A mi győzelmünkért! — Muszja felugrott és megcsókolta a kisfiú széltől kicserepesedett ajkát.

— Hogy tudsz pontosan minden szóra emlékezni? — kérdezte.

— Két leadást hallgattam meg egyfolytában — mondta pirulva „az emlékezőtehetség bajnoka” és zavartan törölte meg

száját zubbonya ujjával. — A végén már a lövészárkunkba hulltak a lövedékek, de én még mindig Sztálint hallgattam.

— Nálunk az egyik fiút éppen a rádió mellett ölték meg, a másik meg, ez ni, akit hordágyon hoztak, a lábán sebesült meg — tette hozzá Tolja.

— Okos, derék gyerek vagy! — kiáltotta Muszja és újra meg akarta csókolni, de a gyerek elbújt pajtásai háta mögé.

... Most pedig gyorsan a Remetéhez, hadd győződjék meg arról, hogy milyen hasznos dolog emberekkel érintkezni. Vállára kapta a lisztes zsákot. Alig búcsúzva a gyerekektől, szaladt az erdőbe. Közben hangosan suttozta a sztálini szavakat, nehogy elfelejtse az úton.

Olyan hirtelen tűnt el, ahogy megjelent. Amikor léptelnek nesze elhalt a bokrok között, a gyerekek értetlenül néztek össze.

Ki lehet ez a különös, ismeretlen nő, akinek barna arca éltes asszonyra vall, de lányos, könnyed mozgása és derűs szeme egészen fiatalos?

— Héj... várjon csak, ki maga? — kiáltotta utána néhány-szor Tolja.

Muszja nem fordult meg. Szinte futott az ismerős úton. Észrevette a bokrok között öreg társa nyugtalan, riadt arcát, hozzárohant és a mellére borult.

— Sztálin! Sztálin beszélt!... Azt mondta: a fasiszta megszállókat össze fogjuk törni!

Ettől a naptól kezdve Mitrofán Iljics már nem félt Muszját felderítőnek küldeni. A kislány bátran közeledett a falvakhoz, eljutott a szélső házakig, bekopogtatott az ablakokon s amikor valaki ott megjelent, adományt kért, panaszosan elmesélte történetét, minden egyes ismételtnél színes részletekkel kicifrázva. És hittek neki.

Hogyne hittek volna, amikor ezekben az időkben minden ház tele volt hasonló szomorúsággal. A kolhozasszonyok együtt éreztek vele, a menekülttel, sóhajtoztak elbeszélése közben, megmutatták neki az utat és tehetségük szerint adtak tartalékjaikból. Néha még a házukba is beengedték és kérték, töltsen náluk az éjszakát, pedig jól tudták, hogy az érintkezés olyan ismeretlennel, akinek sem igazolványa, sem parancsnoki engedélye nincs — a fasisztáknál csak egyfajta büntetéssel jár... akasztással.

Muszja a falvakba tett kirándulása után Mitrofán Iljicshez visszatérve csendesebb és elgondolkozóbb lett. Közölte az öreggel az útukhoz szükséges híreket, sokáig hallgatott, nézte a meggyújtott tüzet, vagy figyelte az égen úszó, siető felhőket. Minél többször tekintett bele a megszállott falvak életébe, annál erősebben győződött meg az igazságról: a megszállás rémségei még sokkal szorosabban összeforrasztották a szovjet embereket. Még féltékenyebben őrizték a szovjet törvényeket, amelyeket a megszállók megjelenése megsemmisített, szigorúan megőrizték a régi rendet, amely forma szerint megszűnt ugyan, de a kolhoz emberei közt — egyelőre a föld alatt — lényegében tovább élt.

Az útitársak most már nem vaktában, de mégis nagyon lassan és óvatosan haladtak. A falvakban senki sem tudta, hogy tulajdonképpen melyik frontszakaszon akasztották meg a német támadást. De pontos értesülés nélkül sem volt nehéz kitalálni, hogy a frontvonal már közel van s hogy a harcok dühödten és elkeseredetten folynak. Az utakon és országutakon szakadatlan sorban vonultak kelet felé a németek személy- és teherautói, amelyek gyalogságot, aknászokat, hidászokat, kis hajókat, csónakokat, pontonhidrészeket, motorizált tűzértséget, fegyvert és lőszert szállítottak. És minden kis dűlőút, amely keletről nyugatra vezetett, vagy csak megközelítőleg is ebbe az irányba vitt, tömve volt visszafelé igyekvő, szüntelenül áradó kórházautókkal, sebesülteket szállító szekerekkel és összetört, megrongált technikai felszereléssel. A téli erdei utak, amelyeket nemrég még békésen felvert a fű, le voltak taposva. A sebesülteket már nem tudták kényelmes autóbuszokban elhelyezni, félretolták őket ide, az erdei tájakra. Nyitott teherautókon, vagy a kolhozoktól elrekvirált szekereken szállították a betegeket. Sokan az erdei utak mentén gyalog vándorogtak, belekapaszkodva a megrongált tankokat vontató koszikba, lógtak a teherautók hágcsóin, amelyek már telve voltak náluk szerencsésebb bajtársaikkal.

A legapróbb falvak is tömve voltak újonnan érkezett csapatokkal, vagy tábori kórházak foglaltak el bennük minden helyet. És mindenfelé, még a legsűrűbb erdők tisztásain is, ahová a nap is csak néhány órára tudott beosonni, elégett tankok, megrongált autók, rozsdás páncéldarabok: vad harcok emlékei látszottak. A keresztutakon, akárcsak a szétört dióhéj, a füsttel és olajjal átitatott, égett földön, lelőtt repülőgépek maradványai heverték.

Az utasok most már csak az erdők sűrűjében mentek tovább.

Figyelték és megbújtak minden kis neszre. Egyszer egy óra hosszat feküdtek a réten, a mocsár zsombékjai között, mert valaki a közelben bolyongott, nehezen lélekzett és ágakat tördösött. Később kiderült, hogy egy hatalmas almás-deres ló mászkált legeleszve, nyereg nélkül. Csak a huszár-kantár maradványai voltak rajta. Az állat minden pillanatban, fülét hegyezve kapta fel fejét. Észrevéve, hogy közelében emberek vannak, dühösen kapálta a földet s a bokrokat legázolva olyan gyorsan elvágatott, mint valami jávorszarvas.

A bolyongás nehéz óráiban, a járatlan, sűrű erdőben, ahol száraz gallyak és bokrok mutatták az utat, csak a keleti szél sodorta, alig hallható ágyúszó tartotta bennük a lelket és adott erőt a fáradalmak elviselésére. Ugy hallgatták ezt a hangot, mint a szép dalt. Csak mentek a távoli ágyúlövések után s arról álmodoztak, hogy hamarosan elérik a frontot.

Egyszer észrevették, hogy az erdő, amelyen útjuk halad, ritkulni kezd. A fenyők koronái már nem fogták el a napsugarakat. Zöld mezők látszottak mindenfelé. Az alkonyati erdőben, a fenyők között megjelent a lombos fa. A puha, nedves mohát, amelybe zajtalanul süppedt a láb, kemény talaj váltotta fel. Kéklett az örökzöld virága és mindenütt borostyán futott a fákra.

Később egészen eltűnt a fenyves és végül is, kúszált fűveivel feltáruult előttük a széles, pusztá mocsaras síkság.

Az utasok megálltak. Az ágyúk dörgése most már egészen pontosan oda hallatszott s még akkor sem halt el, ha a szél megfordult. Távolról, jobbról és balról, egyhangúan, mint a vadméhek, dongtak a teherautók.

Mitrofán Iljics leült egy kis dombra és belenézett pergament-szerű, száraz tenyerébe.

— Kész! Az erdő véget ért. — S kis hallgatás után hozzátette. — Világos nappal nem lehet keresztülmenni a mocsáron. Öt kilométer távolságból úgy észrevehetnek bennünket, mint a hollót a havon. És a teherautók... hallod, hogy zúgnak?

Visszatértek az erdőbe. Tüzet sem raktak, csak lefeküdtek, az ágyúlövéseket fülelték, el-elméláztak a közelmultról s elgondolkodtak útjuk még hátralévő s valószínűleg legfáradtságosabb részéről.

Az ágyúdörgés éjjel sem szünetelt. Amikor a keleti láthatáron kigyúltak az első csillagok, szünet nélküli sárgás lángok villantak. Valaha az ilyen villámlásra azt mondta a néphit, hogy attól „megérik a zab”. Utóbb a völgyteknőben olyan köd támadt hirtelen, hogy se a villanás, se a csillag, se a hold nem tudott rajta áttörni. Csak a fehér, sűrű, mozgó homály maradt meg. Mintha vattába burkolózott volna minden. A hangok is eltompultak benne.

Ilyenformán még gondolni sem lehetett arra, hogy keresztül menjenek a mocsáron. Elhatározták, hogy hajnalig várnak. De a köd hajnalban sem lett átlátszóbb. Éppen csak a legközelebbi fák körvonalai rajzolódtak ki zavarosan a tejszínű ködben. Az óvatosság azt súgta: várni, amíg ki nem világosodik. De a front közelsége csábította őket, elhatározták hát, hogy megkockáztatják az utat.

— Hiszen most már arra is gondolhatunk: holnap talán együtt leszünk a mieinkkel... Ettől a gondolattól pedig meg lehet örülni — mondta Muszja, a nedves ködben tompa hangon.

Mitrofán Iljics csak sóhajtott. Sem ágyúdörgés, sem gépzaj nem hallatszott már. Olyan csönd lett, hogy szinte a fülük csengett tőle.

Kimentek a lápra, amely fölött a köd még vastagabb volt és elindultak egyenest keletnek. A zsombékokon bukdácsoltak, neki-nekimentek a zömök nyírfáknak és az apró kis fenyőbokroknak. Mitrofán Iljics vadászösztöne elég biztonságosan vezette. Még az is eszébe jutott, hogy ez a köd talán jó is nekik, olyan, mint valami füstfüggöny. A táj nem rossz. És éppen a láp az a hely, „ahová ismeretlen ember semmiképpen be nem mászhat”... Úgy érezte, hogy útjuknak a legjobb része ez az utolsó tíz kilométer, amely még a frontig hátravan. Pedig jól tudta, milyen veszélyes vaktában bolyongani az ismeretlen lápos területen. De mit jelent az a veszély ahhoz képest, amely a járt úton fenyegetné őket?

Az öreg óvatosan lépkedett: meg-megállt és nyakát előre nyújtva, hallgatózott. De vagy a tűzéségi tüzet szüntették be, vagy a hangok veszték a ködbe, mint valami dunyhába... mert köröskörül szinte kitapintható volt a csönd.

Igy, egyik zombékról a másikra ugrálva, bokáig a mély mohába süllyedve, mentek, amíg csak a nap erőre nem kapott és foszlatni nem kezdte a ködöt. A talaj mind bizonytalanabb lett. A zombék is ingott a lábuk alatt.

Mitrofán Iljics minduntalan megállt. Övig átnedvesedve, a végnélküli ugrálástól kimerülten leültek és várták, hogy a köd teljesen szétszójék. A közelükben valamelyik mocsári virágnak émelyítő szaga szinte kibírhatatlan volt. A szomszédos zombékon Muszja kék bogyót keresett. S mint a medvebocs, marokkal szedte tenyerébe a hamvas kék gyümölcsöt és mindjárt a szájába is rakta. A bogyók nagyok és túlértek voltak s nedves, csípős, fanyar pocsolyaszaguk volt.

Ahogy a köd ritkult, úgy nőtt Mitrofán Iljics aggodalma. Fel-feltápászkodott a földről s nyugtalanul tekintgetett szét a tisztuló láthatáron. Mindenfelé, ameddig csak szeme ellátott, egyforma, zombékos, szomorú völgyteknőt látott, ahol apró, ritkás, csenevész kis fenyők és nyírfák nőttek. Mintha nem merték volna felemelni fejüket a nyápic fácskák, meggörbültek s a bő nedvességben ázó földhöz simulva mohón szívták táplálékukat meztelen, bütykös gyökereikkel.

A megvilágosodott tájon az ágyúdörgés újra s már egészen közelből hallatszott. A lápos terület teljesen néptelen volt. Egyetlen kis ősvényt sem találtak a dús, fehéres mohában, csak a kljukva-bokrok húzódtak elszórtan, mint piros szálacskák. Az utasok lábanyomát, akik már messzejutottak az erdőtől, ellepte a láp feltörő sűrű barna vize.

Mitrofán Iljics óvatosan lelépett a zombékról. A talaj engedett, lába lesüllyedt és talpa alól zavaros víz freccsent fel.

— Tudod mit, kedvesem — mondta riadtan az öreg, — gyere lépésről-lépésre utánam, de soha ne lépj a lábam nyomába. Érted? És tartsd be a távolságot: három méternyi távolságból kövess.

— Mi történt? — kérdezte a kislány. Társa izgalma rá is átragadt.

Hallgatva ütögette lábát a zombékba. Az megremegett és Muszjának úgy rémlett, hogy a szomszéd zombékok is észrevehetően meginogtak.

— Veszélyes mocsárba kerültünk... Ez már nem tréfalog... Nagyon óvatos légy...

Az öreg egy pillanatra elgondolkozott. A tapasztalat azt tanácsolta, hogy forduljon vissza és bízza magát ösztöneire. De az ágyúdörgés már egészen közlelől hangzott. A járt utak tömve vannak ellenséges szállítóeszközökkel. A fasisztákkal találkozni nagyobb szerencsétlenséget okozhat, mint a lópvidék... Tehát: Nem, nem, csak előre, előre, bármi történelj is!

Nem messze a zombékok szomorú hátterében a száraz fűben kis fehér virágot vett észre. „Rókafül”-nek nevezte a népnélv. Ez a növény mocsaras tájakon szokott nőni, de ott, kiválasztja a legszárazabb, legkeményebb helyeket, ezért gyakran észre lehet venni közötté az ingovány bizonytalan talaján a nyomokat, ahol valamikor nagy vad, vagy ember járt. Mitrofan Iljics, amikor fiaival elindult kljukva-bogyót szedni, ennek a füvecskének a nyomán csálhatatlanul megtalálta az ingovány járható útjait.

Azt is meglátta, hogy a „rókafül”, ez a száraz növényke, éppen abba az irányba vezet, ahonnan az ágyúdörgés hallatszik. Az öreg óvatosan ugrált egyik zombékról a másakra, elért a kis virághoz, ment mindenütt a nyomában s igyekezett el nem térni a természet pontos útmutatójától.

A nap már magasra ért s könyörtelenül sütött. A mocsár rothadt kipárolgásokat lehelt. S a mocsári virágok édeskésen émelyítő szagától már szédülni kezdtek.

Muszja, aki már sokszor meggyőződött útítársa vadászösztönéről, mindenütt engedelmesen lépdelt az öreg után s kikerülte lába nyomát, amely azonnal megtelt zavaros vízzel. Lába néha térdig süppedt a sárba s alig tudta kiráncigálni. De Muszja most semmi egyébre nem gondolt, mint az ágyúdörgésre, amely mintha már egészen a közlelől hallatszott volna.

Már nem tarthat soká... Mondjuk egy nap... Ha nagyon sok: kettő... és már az övéiknél lesznek! Igazi fürdőben mosakodhatik, lenyirathatja a haját, eldobhatja ezt a flanell-kosztümmöt, amely már kemény a piszoktól és a sártól, átöltözhet selyemruhájába és megint hasonlítani fog saját magához. Úgy gondolta, hogy csak átmennek a frontvonalon és minden fáradság nélkül megtalálhatják bankbeli ismerőseiket. Majd váratlanul megjelennek náluk és ő, Muszja, mintha mi sem történt volna, azt mondja:

— Jó napot kívánok! — Erre valamennyien elképednek.

— Hogy-hogy? — kérdezik majd. — Maga az, Volkova elvtársnő? Mi meg már azt hittük, hogy ottmaradt a németeknél. — Erre ő csak hanyagul odaveti:

— Ugyan, ugyan, hát mit gondolnak, könyörgöm? Mi köze ehhez a németeknek? Mi egyszerűen felelős állami feladatot hajtottunk végre! — Aztán Mitrofán Iljicsel együtt kioldozzák a zsákot, kirázzák az asztalra a kincseket és azt mondják: — Most tessék, nézzék csak meg kérem! Szavamra, Koreckij elvtárssal megelégtünk már ezt a cipekedést. — Erre valamennyien leülnek a meglepetéstől és csodálkoznak. — Cserednyikov okvetlenül azt mondja: — Derék emberek. Én mindig tudtam, hogy Volkova elvtársnő és Koreckij elvtárs... a mi legjobbaink...

Hirtelen mintha súlyos deszkadarab esett volna a sárba. Ugyanakkor, elúszva a bogyókat szedegető tarka madarakat, rövid és éles kiáltás hangzott a mocsár fölött. Muszja fölrezzent kellemes gondolataiból s maga is csaknem felkiáltott. Mitrofán Iljics váratlanul mintha magassága felével megrövidült volna, mintha levágták volna a lábát. Három méternyire volt Muszjától és görcsös mozdulatokat tett, hogy arccal a kislány felé forduljon. Mintha valaki a föld alól gonoszul és erősen a lábába kapaszkodott volna.

Valami érthetetlen és borzalmas dolog történt. Ott, ahol Mitrofán Iljics elsüllyedt, apró nyírfákkal benőtt kis halom volt, s előtte, kis, smaragdszínű rétecske terült el. A dús fű fölött, ahol mocsárvirágok fehérlettek, szúnyogok tömörültek élő oszlopba. Az öreg övig állott a fűben, a szúnyogok mozgó, sötéten átlátszó oszlopában. Körötte gyűrűkben bugyborékoltt a víz. Végre sikerült Muszja felé fordulnia s a lány akkor meglátta az öregember szúnyogokkal ellepett, megfeketedett arcát és tágranyitott szemét.

A kislány útítársához akart rohanni, hogy segítségére lehessen, de Mitrofán Iljics rekedt kiáltása a helyéhez szögezte:

— Vissza! Ingovány!

Muszja még sohasem hallotta ezt a különös szót, de azonnal megértette, hogy a mocsár szívta be az öreget. Megértette és mégis csodálkozva nézte, miért áll mozdulatlanul egyhelyben, miért nem igyekszik kiszabadulni és miért nem dobja le válláról a súlyos zsákot.

A kislány újra megmozdult az öreg felé.

— Allj! A fűre ne lépj! — Mitrofán Iljics mozdulatlanul

dermedt meg helyén s szélesen széttárta kezét. Fojtott hangon beszélt, mintha azzal is vissza akarná tartani magát.

Most Muszja észrevette, hogy az öregot minden mozdulat és minden kiejtett szó mintha méginkább az ingoványba húzná.

— Vedd ki a fejszét a hátizsákodból, vágj ágat és dobd ide nekem — mondta végül is természetellenes nyugalommal.

— A zsákot! Dobja le a zsákot! — könyörgött neki Muszja. Mitrofán Iljics ingatta a fejét:

— Vágj! ...

Muszja sietve vágni kezdte a csenevész fácskákat és bokrokat, amelyek körötte voltak. Munkaközben is állandóan útítársát nézte. Mindig kevesebb és kevesebb látszott már belőle. Szinte elolvadt a dús smaragdzöldben, mint egy darabka vaj a tűzőn lévő serpenyőben.

— Dobáld ide, gyorsabban! — siettetle hirtelen. Hangja halk és rekedt volt. Az öreg már deréknál mélyebben elmerült és a sűppedő talaj már a mellét érte.

Muszja az ingoványos talaj széléig lépett s kezdte feléje dobálni az ágakat és fadarabokat. Mitrofán Iljics óvatosan, úszó mozdulatokkal, mint a cirkuszok légtornászai, akik fogózkodás nélkül állanak a kötélhágcsón, rakta maga elé a gallyakat, s ahogy megcsinálta a burkolatot, rátámaszkodott mellével és mindkét kezével. Az ágak azonnal belesűppedtek a híg masszába és eltűntek a sötét, habzó vízben, de mégis, mintha támasztékot nyújtottak volna ...

Távolabb nyírfá állt, amely sokkal magasabb volt a többinél.

— Egy pillanatig tartsa még magát — kérte Muszja.

Mitrofán Iljics bólintott. A szúnyogok úgy ellepték arcát, mintha álarc lett volna rajta. Arcvonásai nem látszottak, de Muszja kivette tekintetéből, hogy az öreg megértette és helyesli a tervét.

— Óvatosabban — suttogta elzöldült ajka alig hallhatóan.

A kislány a nyírfához rohant. A fácska vékony és hajlékony volt. A kis fejsze csapásai alatt csak megrázta leveleit, kissé meghajolt és a hamvasfehér kérgen gyöngye zöldes nyomok jelentek meg. De minden ütés után a talaj rugalmasan ingott a lába alatt. Muszja megértette, hogy ő maga is ingovány fölött áll, csak ezt a helyet vastagabb réteg tőzeg fedi. Nem jó lesz ez így — gondolta Muszja, — így akár holnapig is el lehet ve-

sződni. Óvatosan ugrálva, megragadta a nyírfa törzsét, a törzs fölött lévő első ágakat a földig hajtotta és két csapással elvágta a fát.

Mitrofán Iljicsnek már a keze is eltűnt a sűrű fűben. Szemében, amely alig látszott ki a borzalmas szűnyogmaszk alól, rémület és szomorúság látszott.

— Mindjárt, mindjárt — mormogta Muszja.

Szilárdan megvetve lábát az egyik zsombékon, balkezevel erősen belekapaszkodott egy kis fenyő törzsébe s a jobbal odanyújtotta utitársának a vékony nyírfadorongot.

— Kapaszkodjék bele! Erősen!

A fiatal leány még erősebben tartotta magát a zsombékon.

— De mit csinál ott az az ember? Megőrült? — gondolta rémülten és csodálkozva, amint ránézett az öregre. — Ahelyett, hogy kezével belekapaszkodnék a rúd, a sárban babráll! Talán a hátizsák szíját akarja kinyitni? ... Aha ... Bizonyosan meg akar szabadulni a zsáktól. Ezt nagyon jól teszi! A súlyos teher nélkül könnyebben kimászhat! ... Kapaszkodjék meg! Kapaszkodjék már bele ... De mit csinál itt? — kiáltotta hangosan. — Megőrült? A zsákot akasztja a rúd végére? ... Meg ne merészelje tenni! Hiszen azonnal elsüllyed! — ordította kétségbeesetten a leány.

— Húzd! — suttogta Mitrofán Iljics. Válla már eltűnt a mocsári fűben és keze beleragadt a nyúlós sárba.

— Hát ez borzalmas! Csakugyan vége lenne? — Muszja magához húzta a súlyos zsákot. Útközben a zsák érintette a vékony pázsitszőnyeget és a zöld fűvön csillogó, bugyborékoló víz nyoma jelent meg. A kislány most már olyan gyorsan cselekedett, ahogyan csak ügyes, apró keze győzte.

A zsákot levette a rúdról, a zsombékra helyezte, aztán újra odanyújtotta a rudat az elsüllyedni készülő embernek. Közben, előrehajolva, maga is az ingovány fölött függött. Az öreg mindkét kezével belekapaszkodott a fácskába.

— Csakhogy idáig eljutott! — Most csak az a fontos, hogy legyen ereje megkapaszkodni, vagy a rúd el ne törjék és ami a legfontosabb, a fenyőcske gyökere ki ne szakadjon a talajból. Hiszen most ő maga is csak ebbe kapaszkodik.

— El ne ess! — hallotta az öreg suttogó hangját.

— Most még beszélget! Mit akar! Hogy még könnyebben beszívja a mocsár? — Muszja kétségbe volt esve és most már kiabált. — Kapaszkodjék meg! Másszék ki, másszék ki!

Muszja húzta a rudat. Az ingovány fölött függve, remegett a megfeszített erőlködéstől. Úgy érezte, hogy az öreg túlságos mélyre süppedt már. És miért tétovázik? Megkísérelte és maga húzta. Most roppanva szakadt ki a fenyő egyik gyökere. Muszja reszketett, megdermedt, hunyorgatott, de a rudat el nem engedte.

— Türelem! — hallotta a tompa suttogást.

A kis fenyőfa kitartott. Gyökerei valószínűleg mélyen akaszkodtak az omlós, tőzeges talajba. És az öreg mit csinál? Bizonyára jól teszi, hogy nem siet! A rudacskába kapaszkodva centiméterenkint közelíti meg a rőzse-utat. Már látszik a válla is.

— Hurrá! No még egy kicsit! Csak el ne engedje! — Muszja szeme előtt minden elsötétedett az izgalomtól. — Még! Még! — Az öreg melle már a rőzse-úton feküdt, most már térdével is rátámaszkodott. Még egy kis erőlködés és Mitrofán Iljics nehezen szedve a lélekzetet, a vesszőkből és ágakból készült sáros úton hevert.

Muszja föléje hajolt és elérte a kezét.

— Kapaszkodjék! Mi baja? — kiáltotta Muszja.

De az öreg ember a fejét sem mozdította meg. Hullámzó szűnyog-oszlop rajzott fölötte. Az ingovány dühösen mozgott és bugyborékol. Mintha dühöngene, amiért áldozatát elragadták tőle. De az öreg ember csak feküdt, arccal a sárban, és válla görcsösen rázkódott.

— Mitrofán Iljics, drágám, galambocskám! — ordította kétségbeesve a kislány. — Térjen magához! ...

Az öreg ember végül is felemelte fejét és ledörzsölte arcáról a szűnyog-maszkot. Csodálkozva nézte a szürke-véres masszát, amely a szűnyoghullák nyomán a tenyerén maradt, s ajka' lassan elmosolyodott ...

... Vissza kellett fordulniok. Mentek, sokáig a saját nyomukon, amely még pontosan látszott a mocsár fehéres moháján. Amint kiértek a kemény földre, tüzet raktak. Az augusztusi nap melegen sütött, szinte hőség volt. A tűz úgy égett, hogy felperszelődött és lángolt körülötte a száraz fű és izzani kezdett a

nedves tőzeg. De mindkettőjüket a belső hideg rázta... Reszkettek és sehogyan sem tudtak felmelegedni.

Később Muszja kimosta a pocsoltyában útitársa ruháját. Pokrócba betakargatva ült Mitrofán Iljics tiszta fehérneműben a tűz mellett. Ez alatt a néhány óra alatt lefogyott, lesóványodott, megöregedett. Nyugodtnak akart látszani, de fogai vacogtak. Öreg szemében bánat és zavartság látszott.

— Azt hiszem, nem jutok el odáig — suttogta, de Muszjára nézett s megsajnálta, azért hozzátette: — Bár... lehetséges!...

— Mi ez már megint? Miket ki nem talál! Semmi sem történt. Olyan nagy baj is az, hogy jól megfürdött a mocsárban?

Az öreg hallgatva nézte a kislányt. Pillantásában annyi fáradtság, annyi szomorúság volt, hogy Muszja még jobban vacogott tőle.

— A kincsek miatt most már nem félek. Azokat nélkülem is elviszed. Én most magamról beszélek, Muszja. Ott, a mocsárban úgy éreztem: mindennek vége. Éreztem és azt gondoltam: nem jutottam el odáig... nem a mieink között halok meg... Borzasztó... Hallottam minden lövést. Hiszen ezek a mieinket lövik...

— Már hallani sem tudom, hogy mindig csak ezt ismételd! — tört ki Muszja és gyorsan elment a tűztől, mintha rőzsét szedegetne.

Újra látta: kisebb, egyre kisebb lesz az öreg, mintha elolvadna, merül el a bugyborékoló, hólyagokat vető sárban...

— Borzasztó lehet így meghalni... Lassan... centiméterenként merülni a mocsárba. Az a tűzérhadnagy... harcban halt meg... Talán még gondolkozni sem ért rá arról, hogy elérkezett a vég...

Amikor a nap nyugovóra hajlott és a mocsár fölött a kis fenyőfák csúcsát szinte érintve, alacsonyan, szárnyukat suhogtatva húztak el a vadkacsák, Mitrofán Iljics felöltötte megszáradt ruháját. Visszafelé dűnnyögő szúnyogok felhőjétől kísérve folytatták az utat. Elhatározták, hogy megkerülik a mocsarat.

De a baj nyomon követte őket és éjszakai pihenőjükön érte el.

Muszja arra ébredt, hogy a nap egyenesen a szemébe süt. Ettől egyszerre megriadt. Útitársa rendszerint, amikor hajnalodott, felkelt, vizet forralt, összetört száraz áfonyabogyóból teát készített, krumplit süttött s csak amikor mindennel elkészült, költötte fel a kislányt.

Most Muszja magától ébredt fel. A nap már magasan állt. Rosszat sejtve ugrott ki a takaró alól. Mitrofán Iljics távolabb aludt, a zsák a feje alatt volt s szíját a kezére csavarta. A hátán feküdt, félig nyitott ajka remegett, arca és keze természetellenesen piros volt és fénylett. Az öreg általában nagyon éberen aludt, a legapróbb zajra is felserkent, kinyitotta szemét és felült. Most még arra sem ébredt fel, hogy Muszja reggelizni hívta. Csak érthetetlenül suttogott és mormogott valamit.

A kislány rémülten rázta:

— Mi baja? Ébredjen már!

Végül is kinyitotta szemét, hunyorgatott és olyan erővel ült fel, mintha teste a földhöz nőtt volna és onnan akarná elszakítani. Felült és szétnézett, homlokát fájdalmasan összeráncolta, fejét rázta, tenyerével letörölte homlokáról a verejtéket s gyöngé hangon, szinte bocsánatkérően mondta:

— Ugy látszik, megbetegedtem... Mintha meghültem volna.

Az ételt visszautasította és sietve útra akart kelni. Lázroham lepte meg. Kijelentette, hogy kötelességük minél gyorsabban, ha sikerül, még ma... a mocsarat megkerülve eljutni az övéikhez. Ezen a napon még sokkal gyorsabban lépkedett, mint máskor. De megszokott, egyenletes, ritmikus járásában most valami új és bizonytalan volt. Kevésbé óvatoskodott, mint eddig, nem hallgatta olyan félve a távollévő ellenséges gépek motorjainak zaját...

Amikor megállt, hogy siettesse Muszját, aki alig tudott vele lépést tartani, rekedten lélezett s melle hevesen emelkedett. A verejték patakokban folyt végig arcán s a súlyos cseppek ráhulltak bajuszára és összekúszált szakállára.

Muszjának rossz előérzete támadt. Egészen zavart volt, sokszor megbotlott a gyökerekben. Egyízben akkorát esett, hogy a nyakát is megvérezte. Általában, délben mindig megálltak valahol árnyékban, erdei pataknál, vagy valami kis esőtócsa mellett és ott várták ki, amíg a nap forrósága csökken. Most ott pihentek meg, ahová a nap legerősebben sütött. Mitrofán Iljicset a hideg rázta. Megint nem evett semmit s a kis bográcsból mohón, szinte az egész vizet kiitta.

Úljuk kis fenyőerdőn vezetett keresztül. A tisztásokon, hol itt, hol ott, sűrű, alacsony nővésű zöld áfonyabokrok villogtak. A bogyók nagy fürtjei már pirosra értek és a nap felé fordultak.

Muszja észrevette, hogy Mitrofán Iljics menet közben tépi le a bogyókat. Tele akarta szedni a kis bográcsot, de az öreg ijedten tiltakozott.

— Nem, nem . . . menjünk csak minél gyorsabban! — És már ment is előre, közel sem lépve a bokrokhoz. Léptei mind egyenlőtlenebbek lettek. Alig vonszolta már magát, lábát is csak húzta a földön.

— Pihenjünk egy keveset! — ajánlotta Muszja.

Az öreg nem is felelt. Tovább ment s olyan hangosan és rekedten kapkodta a lélekzetet, mint valami agyonhajszolt ló.

Lapos területen futásba ment át.

A következő pihenőnél Muszja elszedte tőle a terhet. Az öreg lázasan ragyogó szeme, amelyben tegnap óta szomorúság vert fészket, most állandóan és nyugtalanul egy pont felé nézegetett . . . keletre. Kezével a száraz fenyőgallyakba kapaszkodva, lassan felemelkedett, egy pillanatig állt, aztán erőtlenül és fájdalmasan elmosolyodott.

Muszja ijedten gondolta el, hogy az öreg ember már nem tud tovább menni. Első lépései csakugyan nagyon bizonytalanok voltak, később már meglehetősen keményen és könnyedén haladt egészen napnyugtáig. Pihenőt sem engedélyezett, valószínűleg attól félt, hogy nem lesz elég ereje újra feltápászkodni. Muszja, most már kétszeres súly alatt görnyedve, alig tudott lépést tartani vele. A vér olyan hangosan lüktetett a halántékában, hogy semmi egyebet nem hallott. Csak amikor a zsákot egyik válláról átrakta a másikra, fogta fel füle világosan a tűzérségi párbaj hangját. Ezek az állandóan, pontosan hallatszó dörrenések ellenállhatatlan erővel vonzották a most már nagyon beteg és elkínzott embert.

Muszja a kettőjük terhét cipelve annyira elfáradt, hogy már arra sem emlékezett, hogyan is jutottak keresztül az utolsó kilométereken. Amire a nap hatalmas vörös körben visszánézett és lassan ereszkedett alá a lángoló határon, kiértek az erdőből. Előttük nagy rét nyílt meg, amelyen hosszú sorban szénakazlak álltak.

Mint elvarázsolt óriások emelkedtek ezek a szénakazlak. Lábuknál már szürkés homályba tömörült az alkony, de tetejükön a lenyugvó nap sugarai még aranyos színekben játszottak.

Csak a legközelebbi szénakazalig futotta erejükből. Ott szinte

eszméletlenül kerültek el a kábító illatú szénában. Mitrofán Iljics még azt mormolta:

— Az isten szerelmére, az értékek... — és máris mély álomba felejtkezett. Muszja sokáig nem húnnya le szemét. A zsáknak mély helyet kapart, magának pedig a kazal másik oldalán csinált fészket és belefeküdve gyönyörűséggel érezte, hogyan tűnik el tagjaiból a fáradtság és hogyan pihennek meg izmai...

A láthatáron, kelet felől bizonytalanul, hol kigyulladtak, hol elaludtak a robbanások riasztó lángjai. Ott már az övéik voltak.

Az éles holdsarló az égen lógva, fenyőfaünnepi játékra emlékeztetett. És Muszja hirtelen szerette volna, nagyon szerette volna, „borzalmasan szerette volna”, ha valamilyen mesebeli varázslat átviszi ebből a rémületes világból, ahol vadászok elől menekülő, úzótt vadnak érzi magát, oda, ahol családja él, s ahol mint kisgyerek korában: arcát anyja meleg ölébe fúrhatná. Úgy érezte, hogy ebben a pillanatban mindent odaadna, mindent feláldozna azért az örömért, ha most anyja magához szorítaná és ő érinthetné drága, meleg ajkát.

— Mama, mámocska, anyácskám! — suttogta a kislány és hirtelen megnyugodva, elfelejtkezett zsibbadt, fájó izmairól, Mitrofán Iljics betegségéről, a kincsekről, amelyet el kell vinniök és hirtelen összekuporodva mély álomba merült...

...Éppen úgy ébredt fel, mint tegnap, a riadtságnak ugyanazzal a bizonytalan érzésével. A reggel már rózsaszínű volt a tejszínű felhők fölött, s az éjszaka folyamán átnedvesedett és megsötétedett kazal észrevehetően megszáradt. Kis tarka madarak csiripeltek élesen, s sűrű rajokban röpködtek ide-oda. A tücsök is teljes erejéből cirpelt a szénában. De a megszokott hangok közül valami hiányzott, de még nem tudta mi... S ijedten mászott ki a kazalból.

Mitrofán Iljics még aludt, néha sóhajtozott, de közben erősen horkolt. A közeli erdőszélen Muszja vörös áfonyát szedett. Jó sűrűre megfőzte és már az illatától is összefutott a nyál a szájában. Krumplit is főzött és csak miután minden készen volt, ébresztette fel útítársát. Az öreg könyökre emelkedett és hallgatózni kezdett. Aztán egyezre csak lehajolt és szeme megtelt könnyel.

— Mi történt?

— Elkéstünk — mondta az öregember rekedten sóhajtván. — Az ágyúk... Ma nem hallani az ágyúkat.

Csak most jutott Muszja eszébe, mi is hiányzott neki ezen a gyönyörű reggelen a megszokott hangok közül.

— Lehet, talán azért van ez a csönd... hogy a lövedékek elfogytak.

Mitrofán Iljics csak a fejét ingatta.

— Nem. Éjjel gyakran lőttek. Ma a nap derűs... Muszja, Muszjenyka, én mégsem jutottam el az enyéimhez...

Az éjszaka után az öreg még jobban lesoványodott, jóformán összeaszott. Szeme hol természetellenesen, lázasan csillogott, hol szinte kialudt és öregesen homályos lett. Orra hegyes volt és megnőtt. Ősz szakállal benőtt orcáján olyan erős piros folt lángolt, hogy szinte fájt látni.

— Hogy miket ki nem gondol maga!... Szavamra mondom: ha kiissza ezt az áfonya-teát, azonnal könnyebben érzi majd magát. Meginni a teát és... semmiféle ellentmondás! Nincs vesztegetnivaló időnk! Indulni kell!

Muszja határozott mozdulattal felültette az öreget. Hátát meglámasztotta szénával és arra kényszerítette, hogy egyék néhány szem krumplit és elfogyassza a maradék lepényt, amelyet tüzesített kövön sütöttek.

— Próbáljon csak nem enni! A parancs: minden erőt az ellenség összetörésére. Igaz? Mi ketten nagyon fontos munkát végzünk. Szükség van az erőnkre? Szükség van! Hát akkor igyekezzék és szedje össze magát!

Muszja szüntelenül fecsegett, tett-vett, még tréfálni is megpróbált, de az öreget nem sikerült felvidámítani. Csak feküdt mozdulatlanul és részvétlenül. Enni nem igen tudott, csak bánatosan tekintgetett arrafelé, ahonnan tegnap még ágyúdörgés hallatszott. Tudta, hogy ennek a kegyetlen betegségnek a rohamai meg fognak ismétlődni és emlékezett, hogy a múltban is csak Goldstein doktor mentette meg. Azt is jól tudta, ha akkor el nem találta volna az orvosságot a doktor, soha föl nem kel betegágyából... De hol lehetne az erdőben ezt az orvosságot megszerezni? Milyen rosszul tette, hogy elfelejtett gyógyszert hozni magával!

A beteg test nyugalmat követelt. Szeretett volna kényelmesen feküdni, behúnyni a szemét és várni a halált. Csak így tudott volna a kínoktól megszabadulni. De itt vannak a kincsek! Azután, hogy megtudta Muszjától a szovjet emberek vezérének utasítását, az öreg maga is, időlegesen megszállott területen lévén, még erősebben érezte a szokatlan küldetésével járó felelősséget.

Nem volt katona ő, nem is partizán, nem kovácsol a hátszágban fegyvereket és nem vehet részt az ellenség háta mögött a szabotázsokban sem. De arra nagyon büszke volt, hogy a kincset mentve, szerény segítséget nyújt népének és minden erejével támogatja a hadviselést.

És éppen most, amikor már annyit átélt s amikor tegnap olyan pontosan hallatszott a szovjet ágyúk minden lövése, valami ostoba véletlen miatt, most ne tudjon tovább menni? Soha nem kínoztta még így el a tehetetlenség érzése.

Az öregember megpróbált felemelkedni, de nagyot sóhajtva visszazuhant a szénára.

— Volkova elvtársnő! — fordult egy pillanattal később ünnepélyesen Muszjához, aki elcsodálkozott, mert az úton még egyszer sem szólította így. — Volkova elvtársnő, én nem tudok felállni. Nem és nem! Hallgass, nem tudok. Vedd magadhoz az értékeket és menj, ... menj addig, amíg a front még nem távolodott el nagyon messzire ... Szedd csak össze és menj! ... Ez kötelességed! Erre szólított ő fel minket ... Menj! Miattam ne nyugtalankodj! ... Csak azt mentsd meg! ... Én úgy halok meg, ahogy kell.

Muszját nemcsak a szavak sebeztek meg, hanem a hang is, ahogy az öreg beszélt.

— Ez aztán a szép ... menj! Hogy mer maga így beszélni? ... Verje ki a fejéből az ilyen gondolatokat, de azonnal.

Mitrofán Iljics megszürkült ajkára szomorú mosoly ült.

— Igen, igen: lépj ki! ... Nincs jogod nem engedelmességni.

— Ostobaság! — szakította félbe Muszja. — Én magát, szavamra mondom, talpraállítom. Hát miféle betegsége van? Régen mivel gyógyították?

— Van ennek kitűnő orvossága ... Goldstein írta fel nekem ... De az ... az nem nő itt a fákon — mondta keserűen nevetve.

Fáradtan húnta le szemét, amelyet úgy szűrt a világosság, mintha homokot hintettek volna bele. A beszéd is nagyon neheze ére. Elgondolkozva húzta fel szemöldökét. Muszja is hallgatott. Aztán háromszor elismételte az öregtől hallott gyógyszer nevét, csak a fejét rázta és cselekedni kezdett. Megfőzte a maradék krumplit, megáztatta forró vízben a kemény lepényt és még

áfonyát is szedett. Mindent betakart egy kendőbe, és az ennivalós csomagot Mitrofán Iljics mellé helyezte.

— Itt van magának mára ennivaló, okvetlenül egyék — mondta parancsolóan és útra készülődött.

Hátizsákjában két ruhát talált. Azt vette elő, amelyikben felderítésre ment. Fejét bekötötte a törülközővel és kezébe vette a görcsös botot. Az öreg szeretettel figyelte a kislány előkészületeit.

— Ha odaérsz... Mondd el ott... Cserednyikov elvtársnak: hiába, nem tudtam, nekem nem sikerült... — Két nagy, zavaros könnycsepp villogott szemgödrében, aztán lefolyt és szakállába veszett. — Mondd el, nehogy rosszat gondoljon rólam... mondd el: az öreg Mitrofán becsületén nem... esett folt...

A kislány az előkészületekkel foglalkozva, értetlenül nézett útitársára:

— Ez itt félrebeszél... vagy mit csinál? — És amikor megértette, hogy az öreg ember nem lázálmában suttog, félretett minden tréfát és pattogni kezdett. — Miket fecseg maga itt, Mitrofán Iljics? Hát kinek néz maga engem? Hogy én elhagyjam az úton az én beteg elvtársamat? Azt gondolja? Igen? Maga persze így tenne? De én komszomolka vagyok ám!

Az öreg pillantása a borókafenyő boton állapodott meg, amely a Muszja vállán lógó zsákot tartotta.

— Csodálatos egy ember maga... Én a faluba megyek, orvoságért! Lehet, majd talállok valakinél. Kérek, vagy cserélek... De hol a falu? Messze van-e?

A lány haragosan, de gondoskodón oktatta ki az öreget: amíg ő itt nincs, fel ne keljen és ha a mezőn emberek bukkannának fel, nehogy a hangját hallassa. És ne nyúljon a kincses zsákhoz, amelyet ő mélyen a szénába dugott. Az öreg megpróbálta s újra rákezdte, hogy sokkal jobb lenne, ha Muszja igyekezne keresztül jutni a fronton, de a leány erre olyan lármát csapott, hogy zavartan elhallgatott. Muszja kényelmesebb fekvőhelyet csinált neki, közelebb adta az ennivalót, a szénát pedig úgy igazgatta el, nehogy észrevehesse avatatlan szem a beteg embert. Utóbb gondosan összeszedte a kazal körül szétszóródott hulladékot, távolabb ment, meggyőződött arról, hogy a kazal semmiben sem különbözik a többitől s a gyermekmesék kecskemama hangján mondta:

— Hát én most megyek. De maga itt nélkülém ne unatkozzék és ne rosszalkodjék, az ajtót ki ne nyissa senkinek, a házba senkit be ne engedjen... Addig is... a viszontlátásra...

Mitrofán Iljics hálás, mosolygó tekintettel kísért a kislányt, s amikor léptei elhaltak, sóhajtott és fáradtan lehúnyta szemét. De lelke megkönnyebbült s újra felébredt benne a remény.

10

Muszja Volkova számára jó iskolának bizonyult az erdei bolyongás.

Nagyszerűen ismerte az erdei utakat; megjegyezte, hogy a páfránnal, vörös áfonyával alig észrevehetően benőtt, sztyeppe-szerű helyek közel vannak az emberlakta tájakhoz. Ezeket a helyeket kis ösvények szelik át, az ösvények belefutnak az erdei utakba, amelyek dűlőutakba vezetnek... s a dűlőutak már közeli lakótelepeket jeleznek.

Az erdei ösvények szövevényében eligazodva, Muszja meglehetősen gyorsan kijutott az útra, amelynek felső végén kétágú villához hasonló cövek állt s rája útjelzőt szögeztek. A deszkán sötét betűkkel, németül volt ráírva:

— Vetlino — s kissé lejjebb, tintaceruzával valaki croszul odaírta: — Hitler gazember!

Amikor meglátta az útjelzőt, megtántorodott, mintha nem is faoszlopot látott volna furnírból faragott nyállal, hanem ellenséges katonát, aki megragadhatja és géppisztolyából teljes sorozatot adhat le rá. A nyíl irányában futott, de hamarosan újabb meglepetés érte. Az egész halmon — ahonnan kilátás nyílt a tágas, learatatlan földekre, s a lombos fák között elbújt falucs-kára — egyenletes sorokban fehér, rongyoskergű nyírfaoszlopokból összetákolt kereszttek ágaskodtak. Annyi volt a sírdomb, hogy a halomról a sorok lefutottak, s mint kis utacsókák szelték át a nagy mezőt... Néhány szomorú varjú üldögélt a keresztteken.

A kereszttek zárt sorokban álltak, mint a katonák. Muszja vissza akart szaladni. Volt valami borzalmas a hallgatagságukban, ahogyan nyílegyenesen és véget nem érően álltak... A kislány magához tért rémületéből, gonoszkodva mosolygott és büszkén ment végig, a varjak csodálkozó pillantásától kísérve, az idegen földről jöttek temetőjének keskeny utcskáján.

Ugy látszik, a Vörös Hadsereg nem vesztegette hiába az idejét! Nem üresen vonultak egyre az utakon nyugat felé az utolsó két héten, véget nem érő sorokban, a betegszállító autók, a mozgó kórházak.

A halomról leereszkedve a nyírfakeresztek majdnem ráömlöttek a kis falucskára.

Muszja átbújt egy kerítésen és hallgatózni kezdett. Az öreg fűzők árnyékában csendben bágyadozott a déli nap alatt a falucska. Az álmos kakas kukorékolásával és a lusta kutyák vakantgatásával egyidőben Muszja egy motor sietős berregését is hallotta. Valahol szájharmonikán játszott valaki. A közeli kamrából kézfűrészszerű hangja hatolt ide. Idegen nyelven beszélő torokhangokat is hallott.

„Németek vannak a faluban! — gondolta Muszja és megtorpant. — Visszafelé menjek?...” — A halmon úgy ágaskodtak a nyírfakeresztek, mint a sündisznó tüskéje. A temető látása, bármilyen furcsán hangzik is, felvidámította. Kis ideig gondolkozott, aztán makacsodva megrázta fejét. A kerítésnél hagyva görcsös botját, biztos léptekkel ment a legközelebbi pajtáig. Nyugodtan, sietség nélkül igyekezett előre. A közelben faragsáló két német szemeláttára nyitotta ki a nyikorgó kaput.

A németek tornanadrágban dolgoztak a szomszédos kamránál. Akkurátusan összehajtogatott egyenruhájuk a fűben hevert. A lány úgy tett, mintha ügyet sem vetne rájuk és bement a füledt, idegen pajtába, szétnézett, észrevett egy hatalmas fűzőkosarat és egy darab kötelet... A kosarat teletömte szénával. Hátára vette és mint a gazda, becsukta a kaput és tovament az úton a sövénykerítések alatt.

Erőszakolt nyugalommal a legrövidebb utat választva, a két tornanadrágos német mellett ment el. Azok még mindig faragsáltak és nem nagyon vidáman beszélgettek valamiről. Mindkettő öreg volt, bőrük nem barnult le és fonnyadt testük furcsán fehérlett a napsütésben. A kamra tetejéhez támasztva nyírfadorongok álltak s a fal mentén már készen heverték az új, fehér keresztek.

Izgatottan, de sietség nélkül haladt el a két öreg katona mellett, akik pipával az agyaruk között a kerítés mellett álltak. Olyan közel járt hozzájuk, hogy a komisz dohány szagát is érezte. Az egyik udvar nyitott kapujánál egy görnyedt, nagyon

sovány asszony mosott egy dézsában. Amikor meglátta Muszját, kiegyenesedett, ruhája ujjával megtörölte homlokát, mogorván figyelte a szénát cipelve közeledő ismeretlent.

A leány bátran, mintha naponta többször járna erre, fordult be a nyitott kapun. Az asszony a félhomályban állt. A lyukas tetőn keresztül rácsaptak a nap éles sugarai.

Muszja szíve hevesen vert. Úgy érezte, körötte minden: a parasztház, a lába alatt a piszkos alom, a ruhából felszálló szappanos gőz, minden-minden ugyanolyan kesernyés, idegen bűzt terjeszt, milyen a katonák pipájából áradt feléje.

Az asszony előbb lerázta kezéről a szappanhabot — aztán megtörölte ruhája szélébe s a kapu felé ment, az idegen után. Muszja könyörgő tekintettel állt meg előtte.

— Hová viszed? Ide, ide, gyere csak!... Mindjárt meg-
etetjük a báránykákat. — Az asszony túlságosan hangosan
beszélt, nyilván azért, hogy a németek is hallhassák. Muszját,
könyökénél fogva beűzta az udvar mélyébe s újra kiszólt jó
hangosan:

— Bari, bari, barikám!...

Amikor a bárányok bégetve visszafeleltek és fekete, hegyes
pofácskájukat kidugták az akol rácsán, az asszony úgy megrán-
totta Muszja kabátja ujját, hogy az szétszakadt.

— Mit csináltok itt? Elment az eszetek? Ha már a magatok
fejét nem sajnáljátok, sajnáljátok az enyémet. Én nem vagyok
egyedül. Egy fiam is van... Már harmadnapja, tegnap is... és
itt van ni, ma is... Mintha más ember rajtam kívül nem is
lenne a kolhozban, csak rám szállnak folyton, mint bögöly a te-
hénre... fényes délben.

Muszja még mindig a vállán tartotta a kosarat. A bárányok
kidugták fekete pofácskájukat a rácson s gyorsan, ügyesen tépték
a szénát. A kislány megértette, hogy ez az asszony éppen úgy,
mint a multkor az emberek a patak mellett, őt valaki másnak
gondolja...

— Már a lelkiismeret is kiveszett belőlük. Az éjszaka nem is
eléig nekik. Itt van ni, már világos nappal is idemásznak! —
öntötte Muszjára a dühös szavakat a gazdasszony. — Már való-
ságos divatot csinálnak belőle! Mind csak Vetlinóba, mindig csak
Vetlinóba! Hát a „Vörös út”, meg a „Május elseje”, aztán a
„Vorosilov”-kolhoz?... Mintha azok a világon se lennének! Ott,
hallod, ott is vannak német kórházak. Az egész terület tele van

kórházakkal. De ti csak hozzánk, mindig csak hozzánk! ... Csak megparancsolják: világosságot az ablakba! Szerencsétlenséget hoztok a mi Vetlinónkra. Azt akarjátok, hogy felpörköljenek bennünket?

— Hát nálatok itt kórházak vannak? — kérdezte Muszja és örült, hogy sikerült oda kerülnie, ahová kellett.

— Mintha nem is tudnád! — mosolygott gúnyosan az asszony. — Lám, lám, milyen kis tudatlannak teszi magát. Legalább előttem ne tettesd magad! Persze, hogy kórházak! Itt mindenhol kórházak vannak. A mieink úgy összetörték őket a folyónál, hogy a házakban már egyetlen hely sincs a sebesülteknek. Aszongyák, a „Május elseje”-kolhozban már a szénapadlásokat is lefoglalták és a sertéstenyésztőben is egymás hegyin-hátán fekszenek a sebesültek ... Te, kedvesem, bolonddá aztán ne tégy engem. Eljöttél, mondd meg, mér, küldtek? ... Tedd csak le azt a kosarat, mit tartod?

Muszja letette a szénát az udvaron. A bárányok türelmetlenül tolongtak az akol kerítése mögött, bégettek és zizegették a szénát. Az asszony suttogott, forró lehelete a leány fülét érte s ősz hajával meg-megcsiklandozta a nagykendő alól kilátszó leányarcot.

— Hiszen már mindent elvittek nektek ma. Mindent, amit csak megbeszéltünk: nagy kanna tejet és egy zsák kenyeret ... Hát mi kell még, még ez se elég?

Muszja nem értette, miről beszél az asszony, de attól félt, hogy ha rájönne: ő nem az, akinek gondolja, vagy elkergetné, vagy kiadná az ellenségnek. Halkan azt mondta:

— Nénikém, orvosság kéne. Olyan kis tabletta, tudod ... Apám betegedett meg az úton. Meghal ... Segítsen, nénikém!

S nehogy az asszony elutasítsa, hirtelen kihúzta zsákjából a ruháját és csomóba gyűrve, odaadta neki.

— Nem ingyen kérem ... tessék, vegye el érte ... Csak segítsen.

A gazdasszony haragosan tolta el a mosástól fehérre szítt eres kezével a ruhát.

— Rakd csak el! Nem piac ez ... Egy darab rongyért nem dugja az ember a hurokba a fejét! — Hirtelen dühbe jött. — Ki tanított téged arra, hogy rongyokkal csábítgasd az embert? Az enyéim közül hárman harcolnak. Nem tudod ezt? ...

— Nénikém, engem senki erre nem tanított... én semmit sem tudok... magamtól gondoltam ki. Az orvosság az apámnak kell.

Az asszony sovány, csúnya, szigorú arcán szomorú mosoly jelent meg.

— Hogy te milyen csökönyös vagy. Utasítás ez, vagy mi? ... Jól van, hát ha az apádnak, akkor az apádnak... Nekem mind egyformák vagytok. Menjünk be a házba... Ne, itt van, vedd el, nehogy üres kézzel menj el ezek mellett a gazemberek mellett.

Kezébe nyomott Muszjának egy tálat, amelyben nedves, kicsavart ruha volt. Az udvarból felmentek a pitvarba. Muszja már meg akarta fogni a házba vezető, viaszos vászonnal betakart ajtó kilincsét, de az asszony elhúzta és egy alacsony, kamraformájú helyiségbe vitte. Ez volt az ő lakóhelyük.

— Hát még hová nem akarsz bemászni? Jaj, hát nem mondtam meg, hogy a házban sebesültek vannak? Vagy nem egyenesen tőle jöttél, hanem valaki mástól? ... No, beszélj hát! Ha hozzám jöttél, akkor mit titkolózol?

— Nénike, szavamra mondom, nem tudom miről beszélsz.

— Hát a nővérke... a könyörületes... ott van a mi sebesültjeinkkel az erdőben. Az égerfa-vadonban rejtőzködnek... Már harmadik hete tápláljuk őket innen, a kolhozból. Az elhasznált német kötszereket nekik mossuk ki. — Hirtelen elakadt, mert úgy érezte, hogy fölöslegesen fecsegett, dadogni kezdett és sovány arcával szorosan Muszja arcához közeledve, fenyegetően kérdezte: — És te honnan vagy, ki vagy? No, beszélj!

Az asszony merev tekintete előtt a kislány kezdte magát rosszul érezni.

— Mi apámmal menekültek vagyunk — mondta zavartan.

— Mindig egyet hajtogatsz, mint a Jákov szarkája... Menekültek... menekültek!... No, jól van, hát hallgass, ha már egyszer ilyen utasítást adtak... De adok neked egy tanácsot, kislány. Ha ilyen ügyet vállaltál, akkor kerüld el a farkasokat és csak az emberekben bízzál!... Hát jó, te kis menekült, megpróbálok neked orvosságot szerezni. Nálam az egyik szobában sebesültek vannak, a másokban a felcserjük lakik. Majd ettől kérek.

Muszja szeme lassan megszokta a kamra hűvös félhomályát. A fal mentén álló zsákokból gabonaszag áradt s a földön, rossz subával betakarva, tizenkét év körüli kisfiú feküdt. Eppen olyan sovány és csúnya volt, mint az anyja.

Az asszony gondosan megigazította a kislány feje alatt a párnát, aztán valahonnan az ablak alól egy csupor tejet szedett elő, s nagy darab száraz kenyérrel a vendég elé tette. Ő maga szembe ült vele és sóhajtozva, félszemmel figyelte, hogyan eszik a kislány. Amikor Muszja az utolsó morzsákat is felszedte, a gazdasszony felállt, még egy nagy darab kenyeret vágott és hallgatva eléje állította. A riadt szomorúság kifejezése egy percre sem tűnt el szeméből.

— Hogy lehet, hogy már másodnapja nem hallunk ágyúszót? Mi? Talán a mieink átmentek a folyón? Mi? — De választ nem várva folytatta: — Te csak hallgatsz. Vagy ilyen utasításod van? Vagy csakugyan nem tudnád? No, hát csak hallgass, hallgass! Akkor majd én kezdek neked mesélni. Lehet tán, hogy ott valaki nálatok — bizonytalanul intett bütykös kezével kelet felé, — lehet, hogy annak tán hasznos lesz az én fecsegésem. Hallgass ide! Itt az egész környék tömve van sebesültekkel. És éjjel-nappal, éjjel-nappal újakat zúdítanak ide. Jó kis kára esett itt Hitlernek.

A gazdasszony elhallgatott. Hallgatózni kezdett. A fal tompa férfihangokat szűrte át... Aztán folytatta:

— Megtelt itt minden látható és nem látható hely. Láttad a temetőt azon a dombon? Minden kereszt alatt kettesével, hármasával fekszenek. Van úgy, hogy egy gödörbe ötöt is beraktak. És onnan... — kezével nyugat felé intett, — mindig frisseket, egészen frisseket hoznak autókön. Hogy honnan vesznek ennyit? Nem hallani nálatok néha-napján, sokáig tart még ez? Vagy hamarosan azt fogja mondani Sztálin elvtárs, hogy: ezeknek már „kaput”? Vagy még várni kell egy kicsit, amíg összegyűjtjük az erőt?

Muszja most már megértette, hogy az asszony vagy partizánnak, vagy felderítőnek tartja, azok közül valónak, akikről azt beszélnek a falvakban, hogy éjjelenként ejtőernyőkkel dobják le őket a megszállott területekre. Muszja, aki most már gyakrabban beszélt emberekkel, megtudta azt is, hogy feleletképpen a nép nagy vezérének felhívására, az ellenséges sereg háta mögött felárgoltak a partizán-harcok. Ha őt is partizánnak nézik, hát csak nézzék. Amit ő Mitrofán Iljiccsel végez, szintén fontos az országnak. Nekik is joguk van arra a részvételre és segítségre, amit ez az asszony az erdei harcosoknak juttat. Muszja most egyenesen megkérdezte az asszonyt, hol s a front melyik táján lehet leginkább átcsúszni?...

— Ezzel a dologgal, úgylátszik, egy kicsit várni kell. Nagyon sokat, mindenfélét hordtak most a parthoz. És még... — az asszony sóhajtott. — És vajjon ott van-e még a front, ahol tegnap volt? Nem ment-e odább? Azt már mondtam, — és még jobban lehalkította a hangját. — Ágyúszót tegnap óta nem hallani. Nem igen tudod őket utólélni.

Ajtó csapódott. A tornácon léptek kopogtak, hangosan és súlyosan, mintha vasszobor mozogna faburkolaton. Muszja, a gazdasszony és a felébredt kisiú is, felemelték fejüket és hallgatóztak. A ház ajtaja nyikorgott s a léptek tompábbak lettek.

— Visszajött a gazember... Csakugyan kell neked orvosság, vagy csak a beszélgetés kedvéért gondoltad ki?

— Nem, nem! Nagyon kell! — riadt fel Muszja. Megmondta az orvosság nevét s azt kérdezte: — Akarja, hogy magával menjek?

Az asszony szemrehányó pillantást vetett a síkosztümbe öltözött sovány kis alakra.

— Mi jut eszedbe? Fiatal vagy még és hazudni nem nagyon tudsz. Egyedül megyek. Te meg feküdj le Kosztya mellé a subára, mintha aludnál. Ha valami előadódna, akkor az unokahúgom vagy a „Május elsejé”-ből. Az én Fjodor bátyám a te apád, oszt' ő a beteg... Én magam sose hazudtam és most öregségemre azt is megtanulom. Ezt még gyakorolni kell! No, ülj le itt egy kicsit.

Az asszony kiment. Pillanatok múlva valahonnan, valószínűleg az istállók mögül, ahol szalmát zizegtetett a tehén, a tyúkok hisztériás kiabálásba kezdtek. Aztán a gazdasszony meztelen lábának cuppogása hallatszott s utána tompán csapódott a zsák-vászonnal bevont ajtó.

Muszja a kisiú mellett a földön fekvő azon igyekezett, hogy elnyomja rémületét. A falon férfi és női hangok szűrődtek át.

Az arcán érezte a kisiú leheletét. A félsötétben kivillogott a gyermek szemefehérje.

— Ne reszkess! Majd megfizetnek még ezért. Mámka nem először teszi őket bolonddá — mondta a gyerek törékeny, kisiús hangon.

— És te nem félsz?

— Előbb félttem. Hát hogyné! A parancsnok a mieink közül négyet akasztatott fel a tűzoltókamra előtt... De most már semmi, most már két hete van a nyakunk a baltájuk alatt... hát megszoktuk.

Muszja a kisfiú felé húzódott. Számára, aki egészen más világból jött, nagyon megnyugtató volt ennek az apró kis muzsiknak a szomszédsága.

A hangok... mintha valamin vitatkoztak volna a fal mögött.

— Amint látom, a mamád sem fél tőlük!

A kisfiú könyökre emelkedett. Sovány, hosszú arcocskáján büszkeség jelent meg.

— Az egyik közületek... az anyámról azt mondta... olyan, mint az acél... Bizony! Ezt mondta! Most már hallgat is rá az egész kolhoz!

Megint nyikorgott az ajtó. Végre! Muszja összekuporodott és hunyorgatott. A vaslábak dübörgő léptei újra felhangzottak a tornác nyikorgó lépcsőin és az utcán csöndesedtek el. A kamra ajtajában megjelent a háziasszony. Sápadt volt. Egyik orcájára vér freccsent. De görcsös ujjai között egy üvegecske fehér tablettát tartott.

— Adott. Levágtam egy tyúkot, kezembe fogtam, úgy hajoltam meg előtte. Majd mondd meg ott, akinek kell: a fritz se mind egyforma. Egyiknek tetszik a háború... a másiknak meg egy cseppet sincs ínyére. Mind sóhajtozik: nicht gut, nicht... A háború is nicht gut, Oroszország is... nicht gut és ez az élet is: nicht gut! Némelyik esténként előszedi zsebéből a fényképeket... felesége, gyereke van rajta, némelyik már az unokáját is előszedheti, csak nézi, pislog rá és sóhajtozik nagyokat. Volt már úgy is, hogy egészen megbátorodtam és bizony megkérdeztem: Hitler is nicht gut?... A német egészen belesápadt, körülnézett, kinyitotta az ajtót, bekukkantott, bebújt és benézett az ajtó mögé és csak azután intett nekem: az is nicht gut!... Vannak, vannak közöttük ilyenek is!

Muszja úgy érezte, hogy megszokott szavakkal nem lehet megköszönni a bátor kolhozasszony tettét. Hozzákezdett hát, hogy elmondja neki Sztálin elvtárs szavait, de a gazdasszony félbeszakította:

— Ezt kedvesem, mink is tudjuk... Akkor mi még nem voltunk megszállás alatt. Amikor a bátyuska ezt mondta, még szabadok voltunk. Inkább azt mondd meg nekünk: hamarosan visszafelé fordítják-e a németeket?... Olyanformán vagyunk, hogy már ideje lenne! Egy kicsit messzire engedték őket.

— Hamar, nagyon hamar. Most már nem sok időbe telik.

— Hát bizony, minél előbb, annál jobb lenne. Fogytán a

türelmünk! Annyi könnyünk hullt már, hogy folyó lehetne belőle... No, menj, menj! Csak az orvosuk elé ne kerülj valahogy... az igazi fasiszta! Egyetlen fiatal lány meg nem szabadul tőle.

Muszja a kebelébe rejtette a drága üvegcsét, de búcsúzaskor mégegyszer megpróbálkozott, hogy a ruhát átadja az asszonynak. Hanem az komolyan megharagudott:

— Rakd csak vissza! Nincs most annak ideje! Nem krump-liért jöttél. Hallottad! Majd elkísérlek, nehogy a kezük közé kaparintsanak, galambocskám.

Az asszony magára vette öreg, kifakult kabátkáját, fejét kendővel kötötte be, spárgán lógó fenőkövet akasztott a vállára, a kaszát is elővette, Muszja kezébe pedig gereblyét nyomott. Mindent lassan és meggondoltan csinált... Látszott rajta, hogy váratlan vendéget nem egyszer kísért hasonló módon.

— Hát kötszer nem kell? — kérdezte, amikor az ajtókilincsen volt már a keze. — Mi a szemétből összegyűjtjük az ócska köllözőszereiket s kifőzzük lúgban. Tegnap ugyan sokat adtam oda, de akad még egy kevés...

— Nem, nem kell! De azért köszönöm magának, nénikém!

Muszja az asszonyhoz szaladt és össze-vissza csókolta durva, széltől kifújtt orcáját.

— Nincs most ennek ideje... — húzódott el ridegen az asszony. — No, gyerünk!

A sisakos őr mellett mentek el, aki géppisztolyával járt le-fel a ház előtt. Merészen kikerülték az előbbi két öreg németet is, akik most hordágyon lepedővel letakart holttestet cipeltek. Elhaladtak a kórházi szállítókocsi előtt, amelybe két vastagfarú, rövidre nyírt farkú ló volt fogva. Az ekhós szekérből elfojtott sóhajok hallatszottak. Éppen most érkeztek ezek a sebesültek...

Elhagyták a falu bejárata előtt járkáló két hallgatag őrt és kiérték a mezőre. A leány mohón szívta be a tiszta, estéli levegőt, a száradó széna illatát.

— És még azt is add át: nagyon gondatlanok már ezek a... fritzek. Különösen éjjel nem nagyon őrködnek. Befeküsznek a házba s úgy horkolnak, hogy az egész kolhoz, de még a kemence is megremeg bele.

Amikor az erdei útnál elbúcsúztak, Muszja visszaadta az asszonynak a gereblyét. Az asszony viszont egy kis, vászonba

burkolt csomagot nyújtott át, amelyből a falusi kenyér jó szaga áradt.

— Megint csak a magadét hajtod — dörmögte az asszony, amikor a leány köszönetni kezdte. — Az enyimeknek is bizonyosan adnak egy darab kenyeret ott nálatok. — Aztán suttogva mondta: — Tán azért mégis meg tudnád mondani, hamar viszszatérnek-e? Nagyon keserves ám nekünk sokáig várni...

— Hamar, hamar, nénikém — felelte Muszja olyan meggyőződéssel, mintha ismerné a szovjet parancsnokság tervét. Hanem az asszony fáradt, okos szemének egy kis mosolyát elkapva, hozzátette: — De hiszen ő is megmondta a beszédében, hogy hamar.

— Nem, nem igaz! Azt nem mondta, hogy „hamar” — felelte mogorván az asszony. — Ő soha be nem csapja a népét. Na, menj!

Muszja a mezei úton ment. Még sokáig látta a német temetőben a nyírfakeresztek sorai között az asszony fehér keszkenős fejét. Már rózsaszínűre festették a lemenő nap sugarai.

A faluban, az ellenség torkában Muszja megfélemedezett a társáért érzett aggodalomról. Most, hogy egyedül maradt, rémülten gondolta meg, mennyi időt elvesztegetett. Egyre gyorsabban ment, néha futásnak is eredt. A tablettás üvegecskét magához szorítva úgy érezte, hogy a szíve ver az üvegecskében, ki akar repülni onnan, mint valami eleven madár. Az erdő mögött már lebukott a nap. Búcsúzó fényében véresen lángolt a fenyők csúcsa.

Az erdei úton, nem messzire onnét, ahol az ösvényre kellett fordulnia, már sötét volt. A helyet Muszja reggel megjegyezte, két égerfaágat helyezett mindkét oldalon a rejtett kis útra. De most már egészen megsűrűsödött az alkonyat s a bokrok és ágak tömör fallá folytak egybe. A kislány sehogy sem tudta megtalálni a letört gallyakat. Mint a madár, amelyet fészkrétől szakított el a szél, úgy keringett és nézelődött a sötétben, majd kezével kezdte kitapogatni az útszéli bokrokat. De a letört égerfaágak sehol sem voltak.

Hirtelen az a gondolat vágott az agyába, mi lesz, ha valaki véletlenül félredobta az ágakat? Mi lesz, ha eltéved és többé nem találja meg visszafelé az utat? Ettől a feltevéstől egyszerre úgy elhagyta az ereje, hogy a földre rogyott.

Elképzelte, amint Mitrofán Iljics a szénakazalban fekvé rá-gondol és hívja . . . Borzalmasan érezte magát. Felugrott, a bok-rok összekaparták arcát, kezét. A sötétségben botladozva újra keresni kezdte az elvesztett utat. A hold éles sarlója az erdő mögött már magasan állt, s ő még mindig az út mentén bolyon-gott. Végül teljesen elerőtlenedve zuhant a bokrok közé s a fáradságtól és kétségbeeséstől összetörve azonnal el is aludt.

Életében most aludt először erdőben egyedül. A szél ijesztően zúgott. A közelben bánatosan sóhajtozott egy letört fenyő. És valahol, nem messze, szinte emberi hangon üvöltött a bölöm-bika. Apró felhőcskék futottak el sietve a hold mellett, mintha csak valamilyen veszély elől menekülnének. De Muszja ebből semmit sem látott és semmit sem hallott. A reggeli nyirkos köd keresztül-kasul járta, de sem a nyirkosságot, sem a hideget nem érezte.

Álomtalanul aludt, ahogy csak nagyon fáradt gyerekek al-szanak. De a reggeli szellő első fuvallatára felébredt. Talpra ug-rott. A harmattól nedves és friss erdei illat összekeveredett a kenyér szagával. Valóságos éhség-görcsöt érzett: de nem volt ideje enni. Az erdő már kibontakozott a sűrű szürkés hajnali homályból.

Végigfutott az úton és majdnem maga mellett látta a kétfelé tört fenyőt. Erdei bolyongása közben élesen kifejlődött látó-képessége. Azonnal megismerte a fákat és az úton futás közben is észrevette az ismerős követ, amely tegnap kutyafejre emlékez-tette. Végül, két lépésnyire ettől a kőtől, meglátta a már vörö-södő két égerfa-ágat, amellyel az ösvény fordulóját megjegyezte. Most már futott, ahogy csak erejéből telt.

Csodálatos augusztusi reggel volt. A harmat-mosta termé-szet olyan ragyogó, s a levegő olyan átlátszó és tiszta volt, hogy a táj elvesztette távlatát és valahogy laposnak látszott. Lepkék himbálóztak a bokrok ágain. Nehézbombázókra emlékeztetően vad-méhek dongtak. Minden ragyogott, csilingelt és napfény ömlött el mindenén. De a levegőben már valami a nyár végéről beszélt.

Futott és nem vette észre azt az enyhe szomorúságot, amely előmlött a természetén. Néha megállt egy pillanatra, hogy lélek-zetet vegyen, hogy megnyugtassa erősen dobogó szívét, aztán újra futásnak eredt. Átugrált fatuskókon, keresztül tört a bokrokon . . .

— Csak el ne késsek és élve találjam! — mondogatta. És még azt sem vette észre, hogy az idő megváltozott. Az eget szürke fátyol vonta be. Elsötétedett. Valósággal megfakult minden és aprószemű eső szemerkélt.

Elcsigázottan, de mint futóbajnok a végcél előtt, Muszja kiugrott a tisztásra. Minden imbolygott, ködben úszott előtte. Ott vannak ni... a szénakazlak! Végrel Erejét összeszedve rohant a szélső kazalhoz, szétnézett, aztán felkiáltva, mintha tarkón lőtték volna, arccal a szénába esett.

Mitrofán Iljics nem volt a kazalban.

Kifújta magát s keresésére indult. Átkutatta a szénát, körülszaladta s megnézte a szomszédos kazlakat is. Az öreg nyomtalanul eltűnt.

Elfelejtkezett az óvatosságról, hangosan kiáltozta a nevét. Visszhang felelt az erdőből. Most még jobban érezte a magányt. Ujra visszarahant a szénához és kutatni kezdett. Leásott a kazal aljáig, a nedves fűig. A hátizsák sem volt ott. Talán ez mégsem az a tisztás és ezek sem ugyanazok a szénakazlak?

— Ó, ha így lennel! — sóhajtott. De ott volt a tűz nyoma és ott szürkült a fűvön a krumpli haja, amit ő maga öntött ki a vízzel együtt.

Elfogta a kétségbeesés. Arccal belevetette magát a szétcibált szénakazalba. Ott feküdt mozdulatlanul, megdermedve s nem volt ereje se a lábát, se a kezét mozdítani. Mintha valami rúgó pattant volna meg belsejében, ami eddig az egész idő alatt olyan jól működött. Kész! Minden erőlködés, minden áldozat hiábavaló volt. Érdemes-e még tovább is élni?

De hová tűnhetett el minden? És mindez csak azért történt, mert ő, Muszja Volkova elment s itthagya beteg, gyámoltalan társát? És nem rejtette el úgy, ahogy kellett volna!... Úgy sóhajtozott, mintha testi fájdalmat érezne.

Egészen a közelből könnyed nesz hallatszott. A sokat bolyongott ember különös érzékével tudta most, hogy nincs egyedül: valaki figyeli. De azért nem ijedt meg. Nyomasztó közöny bénította meg akarátát. Megint száraz ág reccsent.

Muszja felugrott, de visszapattant és a szénakazalhoz szorult.

Körülbelül tíz lépésnyire tőle, az apró, ritkás nyírfák között magas fiatal nő állt. Fehér kendő volt a fején. Nyugodtan, kíván-

csian nézett Muszjára. Áruló remegés fogta el a kislányt, de ki-
egyenyedett, kifakult fürtjeit megrázta és büszkén hátravetette
fejét:

— Maga kicsoda? Mit akar?

Közönye eltűnt. Belülről berzenkedett benne valami és újra
kész volt harcolni.

— Miért mereszti úgy rám a szemét?

— Jónapot kívánok — mondta az ismeretlen kellemes mell-
hangon. — Csak nézem magát és csodálkozom: mit kereshet
itt a kazalban? Elvesztett talán valamit?

— És mi baja van ezzel magának? Talán a maga szénáját
cibáltam össze?

— Ah, dehogy, ez nekem egyáltalán nem baj. Csak azt né-
zem, hogy ez a kislány mit turkál itt a kazalban? Gondoltam,
megkérdezem, hátha segítségre van szüksége...

Az ismeretlen nő sietség nélkül beszélt, „cuppantós”* volt a
kiejtése, ahogy nem az idevalósiak, hanem Muszja földijeit be-
széltek. Cselovjek** helyett czelovjeket, csip helyett „czip”-et
mondott. De azért kiejtése nem rontott a beszédjén, ellenkezőleg,
valami sajátos színt adott neki és Muszját szülővárosára, szülő-
helyére emlékeztette.

Közben az ismeretlen lassan kijött a bokorból, tenyerével
megigazította kendője alatt sűrű, gesztenyeszínű fürtjeit, a ken-
dőt feljebb húzta homlokából s Muszja most megláthatta kerek
arcát, fekete szemét, sötét szemöldökét, amely olyan bársonyos
volt, mintha tussal rajzolták volna a barna, selymes bőrre.

Az volt az érzése, hogy ő ezzel a nővel már találkozott. De
hogy hol... arra nem emlékezett. Az asszony sötét, jószabású
gyapjú kosztümöt viselt, amelyet városi szabó varrhatott, feje
falusiasan, nagy puha kendővel volt bekötve. Így öltözködtek a
gazdag kolhozok ismert asszonyai, amikor megbeszélésre jöttek
a városba.

Az ismeretlen nő lábán tiszta vászonkapca és csinos bocskor
volt. Lábszárára a kapca oly művésziiesen volt tekervé, hogy láb-
ikráját nem fedte el. Ilyen lábbelit Muszja életében egyszer lá-
tott, az „Iván Szuszanyin” című operában.

* Cuppantós. Ha „cs” helyett „c”-t mondanak.

** Cselovjek: ember.

Az ismeretlen arckifejezésében volt valami szokatlan vonás, ami azonnal szembe tűnt. Valami... de, hogy mi, azt a kislány nem értette meg mindjárt: talán a vidám, friss külső, vagy a nyílt, egyenes tekintet, vagy valami méltóságteljes biztonság... Ezért hasonlított azokhoz, akikkel Muszja már itt, a megszállott területen találkozott.

Ugy érezte, hogy az ismeretlentől nem kell félnie.

— Nem látott itt egy beteg embert? — kérdezte és kínlódva próbált visszaemlékezni arra, hol is láthatta ezt a nyílt, szép, feketeszemöldökű arcot. — Itt, a szénakazalban feküdt...

— Olyan fiatal, fehérarcú volt? — kérdezte az ismeretlen barátságosan, de nem minden ravaszság nélkül nézegetve Muszját.

— Á, dehogy, öreg, magas, hajlotthátú, szakállas... Már járni sem tudott, megbetegedett.

— A nevét tudja?

Az asszonyon látszott, hogy ismeri Muszja útitársának sorát s talán az eltűnt értékekről is tud.

— Vajjon nem a németek küldték ezt ide? — villant Muszja agyába, de hirtelen el is vetette ezt a gondolatot. — Nem, nem lehet. Olyan kedves, jó arca van és szeme is gyöngéd, sajnálkozó... És különben is, mit árthat, ha a németek megtudják is a nevét! Mindegy, ha az értékek már úgy sincsenek meg. — Kissé gondolkozott és megszólalt: — Koreckij Mitrofán Iljics... Mi együtt akartunk át... Vagyis azt akarom mondani, adományokat gyűjtöttünk a falvakban.

Muszja vállán mozgott a kenderzsák.

— Akkor magát Kátyának hívják?

Amint ezt kérdezte, az ismeretlen mereven a szemébe nézett a kislánynak.

... Persze, hogy ismerős nekem ez a szép szem. De vajjon hol és mikor láthattam. Ez bizonyosan tud is valamit... De ha tudja, miért talál ki nekem más nevet?...

Muszja megszólalt:

— Nem, engem Marijának, Marija Volkovának hívnak... Koreckij elvtárssal át akartunk menni a fronton és eljutni a mieinkhez — mondta keményen és kihívóan nézett az asszony szemébe.

Az ismeretlen mosolygott. Nyíltan, szélesen mosolygott, barna arcából kivillantak nedves, nagy, egyenletes fogai.

— Én pedig Matrjona Rubcova vagyok, a „Vörös szántóvető” kolhozból. Talán már hallott róla. A maguk kerületében van. Nagyon neves kolhoz volt valamikor.

Muszját nagy, erős kezével magához vonta, megölelte és azt mondta halkán, kedvesen:

— Koreckij. Mitrofán Iljics megparancsolta, hogy mi magával együtt sokáig éljünk... Ő meghalt. Este, napnyugtakor halt meg. Már el akartuk temetni, csak magára vártunk.

Muszja a hír hallatára olyan kicsinek, tehetetlennek és fáradtnak érezte magát, mintha az utolsó hetek minden nehézsége és félelme egyszerre szakadt volna rá.

Az asszonyhoz simult, aki gyöngéden, anyai módon tekintett rá. Ettől visszatarthatatlanul ömleni kezdtek könnyei és görcsös, fájdalmas zokogásba tört ki.

— Sírjon csak, Mása, sírja csak ki magát. A sírástól minden fájdalom megkönnyebbül — biztatta Matrjona Rubcova. — Jó, hogy Mitrofán Iljics nyitott szemmel és világos ésszel halt meg. Halála előtt elmondta nekünk az akaratát... Folyton magáról beszélt és nyugodtan halt meg...

Muszja Matrjona Rubcovára vetette nagy, szürke szemét, amely könnyekkel telve még nagyobbnak látszott. Tekintetében egyszerre volt riadtság, rémület, könyörgés és reménység.

— És a zsák? Hol a zsák, amit hoztunk?

— Kislány, megőrzött magánál valami igazolványt? ... — kérdezte Matrjona.

Muszja kihúzta blúza alól a kis viaszkosvászon zacskót, amelyben komszomol-könyvét és egy igazoló írását őrizte. Ezek szerint „Volkova Marija Nyikolajevnánek a város kiürítése előtt kiadták kétheti fizetését.” Matrjona Rubcova megnézte az iratokat. Összehasonlította a sovány, hetyke arcú, szív-ajkú leány igazolványán lévő fényképet a leégett, széltől kicserzett arcú, megemberesedett eredetivel és visszanyújtotta a papirokat.

— Rendben van. Ne sértődjék meg, kislány: nagyon jól tudja, hol van és hol találkozunk. A fasiszták ravaszok, jól tudják magukat álcázni — és Muszjához közel hajolva, súgva mondta: — Amiatt, amit kérdezett, ne nyugtalankodjék. Hűséges kezekbe került... Abból még egy szemecske se vész el... Men-

jünk a holttesthez és búcsúzzunk el. Ideje eltemetni... Jó és értékes ember volt...

Mitrofán Iljics holtteste régi, használt lepedővel volt leterítve. A nyírfák árnyékában, kis erdőcskében feküdt. A fehér halotti lepel alól csak a feje látszott ki, frissen levágott nyírfágakon pihent. A lesoványodott arc viaszossárgán fénylett, de nyugodt és szigorú volt. S mintha fáradtan, mélyen aludna.

Magas fenyő tövében várt a megásott sír. Két ásó volt bedugva a nedves, sötétsárga homokba. A sírt ismeretlen asszonyok állták körül. Részvétellel nézegették Muszját. Matrjona Rubcova hozzájuk lépett és suttogva mondott nekik valamit. Az asszonyok sóhajtottak és bólogattak. De Muszja nem hallotta halk beszélgetésüket, nem látta résztvevő pillantásukat. Semmit sem látott és semmit sem hallott. Némán állt hűséges elvtársa holtteste mellett és nem tudta eltépni tekintetét az elhúnyt arcáról.

Szeme száraz volt, de belül kínzóan, viharosan és vigasztalanul zokogott. Legborzalmasabbnak azt érezte, hogy az az ember, aki helyettesítette apját és az ő megszokott világát, amelyből a háború kiragadta, most már nem fogja biztatni, siettetni, és nem is szidja többé könnyelmű gondolkodásáért. Nem közli vele az erdei élet titkait, amelyeknek olyan nagy tudója volt. És most nincs kivel folytatni az utat. Ennek már örökre, helyrehozhatatlanul véget.

Muszja sóhajtott és körülnézett. Távolabb, hallgatag csoportban, kezüket mellükön összekulcsolva, vagy tenyerükkel orcájukat befödve, az asszonyi fájdalom ősi tartásában, álltak az ismeretlen asszonyok. Muszjának most újra eszébe jutott, éppúgy, mint amikor Matrjona Rubcovát megpillantotta: miben különböznek ezek másoktól, akikkel az utolsó hetekben találkozott? Mintha nem is megszállott földön élnének, hanem megszokott környezetükben.

Az alacsonyan lógó szürke ég szitáló esőt hintett szét. S az erdő egy pillanatra sem hallgatva, szüntelenül és szomorúan suttogott.

— Honnan ez a szomorú suttogás? — töprengett a leány és körülnézett. A nedvesség lepergett a száraz ágakról és a magas fenyőkről. Apró cseppek hulltak a nyírfakerékre, amely meg-

megrázta nedves leveleit. Dús cseppek koppantak súlyosan a kövér páfránybokrokra.

A páfrány levelei remegtek és himbálóztak. Róluk, mint a tetőről a csurgón át, vékony, ragyogó erecskék szaladtak le és hulltak az áfonyabokrokra, a zöld mohára s onnan a földre...

A vízcseppek mozgása okozta az erdőnek ezt a szüntelen, szomorú suttogását. Sírt az erdő.

Matrjona Rubcova, mintha kitalálta volna miről gondolkozik a lány, kivált az asszonyok csoportjából, hozzá lépett, gyöngéden átölelte, mint barátnőjét vagy húgát s úgy suttogta:

— Sírjon, csak sírjon!... Attól megkönnyebbül... Sok könnyet fogad mostanában magába a föld... De élni mégis kell. Kell, kislány, kell...

— Hol is láttam én ezt az asszonyt? — Muszja újra csak erre gondolt, amikor új ismerőse szemébe nézett.

Amíg a sors váratlanul össze nem hozta őket az erdei tisztáson, Mitrofán Iljics nyitott sírja mellett, Muszja nem találkozott Matrjona

Nyikiticsna Rubcovával. De a kislányt nem csalta meg első benyomása. Ezt a szép, nyugodt energiát sugárzó arcot nem is egyszer látta lapok és folyóiratok fényképein. Ha találkozásuk első pillanatában nem lett volna annyira megrendülve, emlékezett volna Matrjona Rubcovának, az ismert állattenyésztő-asszonynak a nevére is. Hiszen nemcsak abban a kerületben tudtak róla, ahol Muszja is élt, hanem az egész Szovjetunióban...

A helyi és fővárosi lapok fényképészei gyakran látogattak el a „Vörös szántóvető”-be. A fiatal nyírfák tövében álló Matrjona Nyikiticsna tarka, szélben libegő sálja alatt két mulatságos pofácskájú kis borjút szorított magához. A fényképen annyi kedves és fiatalos vidámság ömlött el, hogy a nemzetközi versenyen aranyérmet kapott... Nagyítva adta ki mellékletként az ismert képes hetilap. S ezért a kolhoz-szépség és a kisborjak képével, amely az új falut is jelképezte, gyakran lehetett találkozni parasztházakban, munkáslakásokban, klubokban és kis olvasószobákban.

Matrjona Nyikiticsna nem egyszerre vált híressé. Viszonylagosan rövid életútja nem volt egyszerű és könnyű.

Anyja árva parasztlányka volt, akit jószívű szomszédok neveltek fel. Jóformán gyerek volt még, amikor akarata ellenére férjhez adták egy éltes, egyedülálló emberhez, egy földbirtokos béreséhez. A kislánynak fiatalságán és ritka szépségén s fárad-

hatatlan dolgos kezén kívül semmije sem volt. Ócska, omladozó, üres kunyhójának tetejét zöld moha lepte be, s jóformán összeomolva állt, a nagy, kereskedő-falu felé vezető úton. A férje szerencsétlen, komor, kevésbeszédű ember volt, aki sokat csalódott életében.

Matrjona nem emlékezett apjára, aki rongyos, foszladozó ruhájában az uraság tanyájáról a faluba menet, a hóviharban megfagyott a mezőn. Matrjona három éves volt, s kis fiútestvérét anyja akkor szoptatta.

Az élettől el nem kapatott parasztasszony hősieken viselte bánatát. Nyáron kis kunyhójának kertecskéjében kapálgatott, másoknak segített a kapálásban s az aratásnál, cséplésnél dolgozott, télen napszámba járt lent tilolni, vagy eladásra kesztyűket kötött. Így táplálta kicsinyeit. A három és félesztendő Matrjona dajkálta kistestvérét és ötéves korában már segített anyjának gyapjút fenni és gombolyítani. Földjük nem volt. Később, érett korában is visszaemlékezett Matrjona arra a télre, amikor a zúmarás falvak fölött, a sárga, fagyos levegőben mozdulatlanul állt a füst. A hófúvás egészen elborította a házat, a hó fehér hullámmal emelkedett az ablakokig, rázúdult a tornácra és elzárta a kijáratot. A lyukas tetőn a tornácra is beesett a hó betört a kunyhóba és keskeny csíkban feküdt a bejáratnál. Elő lénynek nyoma sem látszott a hóbuckákon. Senki el nem hányt, senki le nem taposta a havat.

Anyja, gyerekeit ócska, keshedt subával takargatva be, a kemence mellett üldögélt s szinte hajnaltól-hajnalig kötött, egyre csak kötött s a kislánynak úgy rémlett, mintha mindig ugyanazt a hagymahajjal barnára festett kesztyűt kötne. A szobában fehér párának látszott a lehelet. Csak akkor szakította félbe görcsös munkáját az asszony, amikor gyújtóst kellett a tűzre tenni, vagy jéggefagyott ujjait melengette a hóna alatt. Gyakran rekedten s olyan kínosan és nehezen köhögött, hogy a gyerekek sokszor azt hitték, megszakadt valami a mellében.

Tavasszal, amikor a hó már elolvadt s az ablak alatt csendben hulltak a nagy cseppek, és az udvaron, az öreg fűzfán kétségbeesetten károgtak a varjak, Matrjona segített anyjának felásni a kert nedves földjét, amely langyos és éles trágyaszagot árasztott. Ezek voltak a legboldogabb idők. Anyja ilyenkor megfiatalodott, megszépült, nyaka lebarnult s arcát természetellenes pirosság öntötte el. Úgyesen forgatta az ócska ásót. A kis-

lány és öccse a magas kerítés mellett, a földön ülve gyökerestől húzogatta ki a dudvát. A tavaszi levegőtől feléledt hollók hangosan káromgva építették újjá régi fészkeiket. A nap süttött s átlátszó pára lebegett a fekete, nedves föld fölött. Anyja hirtelen köhögni kezdett, az ásó kiesett a kezéből. Erőtlenül ereszkedett a földre, amelyet még a tavalyi száraz fű fedett. Köhögés közben vért köpött. A kislányt félelem fogta el.

A két gyerek, már hajnalban, amikor a többi falusi gyerek még aludt, felkelt s egy vödörrel elindult a faluba, hogy trágyát gyűjtsön a konyhakertjük számára. Arra igyekeztek, ahol a gulya legelt. De a kis kertre nagyon sok trágya kellett, nappal is útnak indultak hát. Ilyenkor a parasztyerekek utánuk szaladtak, száraz „lócitromokkal” hajigálták meg és durva szavakat kiabáltak utánuk.

— Trágyaszedők, trágyaválogatók... — Ezt még csak eltűrte a két gyerek, de amikor a „göthös asszony gyerekei” gúnynévvel illették őket, amely anyjukat is sértette, ezt már alig tudták elviselni. A csendes, félénk kislány ilyenkor néha felkapta az első, kezébe eső göröngyöt, tégladarabot, vagy botot és sírva rohant kínzóira. Ilyen nappali kirohanások után a gyerekek üres vödörrel, összekaparva, összeverve és sírva kerültek haza. Anyjuk vigasztalgatta őket. A vért a kútnál mosta le arcukról és sóhajtozva ismételtette mindig ugyanazt a közmondást:

— Erőssel ne verekedj, gazdaggal ne perelj!

A gyerekek egész nap kapáltak a kertben, gyűjtötték a trágyát, cipelték a locsoláshoz a kútról a vizet, s az anyjuk eljárt idegenekhez szénát gyűjteni, vagy kertet öntözni és művelni... Nyáron még csak megvoltak valahogy. Megnőtt a fiatal fű, a mezőkön megjelent a sóska, s a kerítéseknél a friss csalán... a csalánból és sóskából levest főztek. Később beértek a bogyók s utána a gomba jött... Ezt már nemcsak maguknak szedték, hanem el is adtak belőle a nyaralóknak. Aztán megérett a gyümölcs. Ilyenkor anyjuk kék karikával árnyékolta nagy, szomorú szemében is vidám szikrácskák csillantak. Nyári estén, amikor a melegtől ellustult kakasok kukorékolásával együtt az apró ablakon át beáradt a szobába a száradó széna illata és beförték a lemenő napsugarak aranyos kékéi, anyja megfésülte a régi fafésűvel hosszú, hullámos haját, aztán koszorúba tűzte büszke fején és sokáig elnézegette tükörképét a szivár-

ványosan ragyogó sötét üvegben. Ilyenkor mindig egy szomorú dalt énekelt

*Szép vagyok, szép vagyok,
Csak rongyos az ingem,
Ezért nem vett senki
Feleségül engem...*

A kislány elüldögélt anyja lábánál és arról álmodozott, ha megnő, ha nagy lesz, uraknál fog dolgozni hajnaltól hajnalig, sok pénzt keres, azon kecskét vesznek, az majd tejet ad és az anyjának is meglesz, amire legnagyobb szüksége volna és meggyógyul. Valamennyien együtt dolgoznak, nem lesznek ilyen szegények, megjavíttatják a tetőt, vesznek asztalt, padot, embermódon élnek és senki sem merésze majd gúnyolni őt meg a kisöccsét, hogy „göthös asszony gyerekei”. És nem dobálják őket lótrágyával sem. Anyja majd mindig olyan szép és vidám lesz, amilyen nagyon ritkán szokott lenni. A legfontosabb, hogy pénzt gyűjthessenek és kecskét vegyenek rajta. A szomszédasszonyuk, Agátha, mindig mondogatta, hogy a zsíros kecsketej talpraállítaná az anyját. A kecskéről, csak úgy álmodozott, mint amely minden bajtól és rossztól megszabadít, mesebeli alakká változott a kislány gondolataiban, akár a tűzmadár tolla, vagy mint az Iván-napi éjszaka virágai.

Már javában folyt a háború. Gyapjút senki sem akart többé eladni. A kesztyűk vásárlói — kocsisok, marhakereskedők, kis boltosok — elmentek Keletporoszországba, vagy Lengyelország pusztaságain senyvedtek a lövészárkokban. Matrjona Rubcova anyja a kisiút bezárta a hideg házba, megparancsolta neki, hogy az ajtót senkinek ki ne nyissa, s hogy gyerekeit megmentse az éhhaláltól, kislányával együtt elindult kegyes adományokat gyűjteni.

Büszkesége nem engedte, hogy a maga falujában kéregessen. És nem is adtak azok falubélinek. Az anya kislányával együtt a távolabb fekvő falvakat járta. Muralovot, Kadinót, Pozsitnovót és a járási központot, Kljucsát. Nagyon fősvényen adogattak az emberek. Voltak, akik maguk is örültek volna egy darab kenyérnek. A házba telepedni, hogy kissé megmelegedjenek... dehogy engedték őket.

— Menjetek isten hírével. Magunknak sincs mit ennünk! — mondogatták.

Az anya és kislány néha megtettek tízenöt-húsz versztet is naponta és tíz karéj száraz, penészes kenyérrel tértek meg. Ez alig volt elegendő két-három napra. Otthon a két gyerek ki sem mert menni az utcára, mert a többi gyerek azonnal rákezde:

— Kolduskák, tetveskék...

Az anya tavasszal halt meg. Éppen nagy áradás volt és Matrjona a tizenkettedik évébe lépett. A falusi tanács elhatározta, hogy az árvák mellé gyámot állít. De a kislány, emlékezve anyja történetére, ezt határozottan visszautasította. Kijelentette, hogy senkinek semmi köze a kisöccséhez sem és majd csak megélnek valahogyan. A gyerekek kitartóan dolgoztak télen-nyáron, dolgoztak nappal és gyakran még éjjel is. Anyjuk, halála előtt meghagyta nekik: táplálják magukat a kertből. A kislány nagy igyekezettel természetett zöldségféléket s elvitte a járási központba a piacra, Kljucsába. A jobbmódú szomszédoknak segített a kaszálásnál. Aratott is, télen pedig, szintén, anyja példájára, gyapjút font és gombolyított, megfestette hagyma hajával és megkötötte kesztyűnek.

Így élt a két gyerek néhány esztendőn keresztül.

Matrjona felnőtt és erős, éveit meghazudtoló komoly fiatal leány lett belőle. Ügyesen vezette szegényes kis gazdaságukat. Értelmes, fürge hallgatag és szívós volt. Jegoricsev nevű gazdag falusi ember, észrevéve a fiatal leány jótulajdonságait, „megsajnálta” és nyár idejére odavette magához napszámosnak. Komenció járt volna neki: egy zsák liszt, ruha vagy csizma. Ő inkább egy borjút kért a gazdától. Jegoricsev gúnyosan ritkás szakállába mosolygott, ostobának tartotta a leányt, de éppen ezért beleegyezett. Nála nyolc simenthali tehén állt az udvaron és nagyon meg volt elégedve, hogy egy borjúval megúsza a fizetséget.

Ó, hogy dolgozott ezen a nyáron Matrjona az idegen földeken! A kamrába, ahol a béresek aludtak, még be sem szűrődött a világosság, s ő már felkelt. Ő is feküdt le mindig utolsónak. A jószág között, a konyhakertben, a kaszálásnál és aratásnál is versenyt dolgozott a felnőttekkel. Abban reménykedett, hogy a gazda majd csak meghálálja szorgalmát... Álma a kis, bársonyos szőrű és kerek gondolkozó szemű, fehérfoltos piros bor-

júró!... segített elviselni az erejét meghaladó munkát, meg a napszámosok és napszámosasszonyok gúnyolódásait, akik túlbuzgósága miatt nem szerették a kislányt.

Néha egy percre átszaladt a mezőn, vagy a réten, felkereste öccsét s egy-két szóval megmondta, mit csináljon a háznál, vagy a kertben. A mogorva és hallgatag fiúcska szintén arról ábrándozott, hogy saját jószága legyen. Ki is ravaszkodta, hogy ne csak konyhakerti munkával foglalkozhassék. Elkért a szomszédjuktól egy ócska, rozsdás kaszát, amely a padláson hevert, kiélestitte és reggelenként elindult a szomszédos állami erdő felé. Ott titokban lekaszálta a fák között a füves foltokat, este zsákban hazacipelte a szénát és elrakta a ház félreeső üres zugaiban.

Végre teljesült az álom. Késő ősszel, amikor a gazda tágas kamrájában már kifésülték az utolsó lent is és felakasztották a gerendákra, a tető alá: a falu szélén, a megroppant sötét kunyhó udvarán megjelent a kisborjú. A gyerekek, össze sem beszélve, annak a kecskének az emlékére, amelynek álmódosításuk szerint az anyjukat kellett volna megmentenie, „Gidácská”-nak nevezték el. A borjút kasos szekéren maga Jegoricsev hozta el az árváknak.

A kis állat nagyon furcsán viselkedett, semmiképpen nem akart megállni a lábán és elfordult az izes ennivalótól. A fiatal leány rosszra gondolva, átszaladt a szomszédokhoz. A szomszéd megnézte a kisborjút és öklével Jegoricsev házáat fenyegetve, köpött egyet. Aztán igyekezett, hogy rá se nézzen a megriadt árvákra és kiment a házból. A szomszédasszony együtt sírdogált Matrjonával és kijelentette, hogy a kisborjú beteg, nem erre a világra való és sokkal jobb lesz, hogy levágja, amíg nem késő. Így legalább eladhatja a húsát.

A fiatal leány öccsével együtt Jegoricsevhez rohant, bementek a házba, a tiszta szobába, ahol a szamovár duruzsolása mellett árulta a kupeceknek a lent. Matrjona kijelentette, hogy a borjút le kell vágni. Jegoricsev, aki apró, ráncos arcú, élénk, fürge szemű beteges emberke volt, eleinte sóhajtozott, jajgatott és együttérzőnek mutatkozott. Amikor a fiatal leány rápirított és megkérdezte tőle a vendégek előtt: rosszul vagy keveset dolgozott-e neki... Jegoricsev széttárta kezét és azt mondta: hogy jól dolgozott, ahhoz szó sem fér, nem sajnálta az erejét, de ő is ura volt a szavának... S dicsérte a borjút... azt a borjút, amit a leány meg is kapott. Nem is emilyen-amolyan falusi borjú az,

hanem válogatott, tiszta simenthali fajta. Igaz, nem a legjobbat adta, de erről nem is volt szó. És különben is, senki se ellensége önönmagának... Tehát semmi oka sincs, hogy lármázzon és tiszteletreméltó embereket háborgasson.

Matrjonának azt tanácsolták, menjen el a kombed* elnökéhez, egy Ignát Rubcov nevű sánta matrózhoz, aki nemrégén tért vissza a polgárháborúból. Ignát végighallgatta a kislányt, hatalmas, szőrös kezét ökölbe szorította. Megfeszített karján tetovált horgony és sellő fénylett. Olyat ígért a kuláknak, hogy a kislány majdnem elsüllyedt szegyenletében. Utóbb mogorván azt mondta:

— Hát, kislányom... ezt se bírósággal, se a kombed határozatával nem lehet elintézni. Ha a „Szegénység”-ben, vagy a „Bocskor”-ban meghurcolják, vagy a pofájába vág ünnepkor valami részeg keze, ez nem elég azért, hogy árvákat károsított meg.

A kisborjú már nem is állott fel s napról-napra csak senyvedt. Matrjona és öccse éjszakákat virrasztottak a kisborjú mellett. Amikor már kezdett felfordulni a szeme, a kislány újra átszaladt a szomszédba, kölcsönkérte a kis kéziszánkót, szénát hintett rá és felrakta a Gidácskát. És a gyerekek a szánba fogva magukat, hét versztnyire, Kljucsába, a falusi kórházba húzták el Gidácskát.

Az egyik melléképület elé álltak a szánkóval. A kisborjút karjukra vették és a betegek csodálkozására, egyenesen a doktor rendelőjébe mentek. A doktor előbb dühbe jött, majdnem toporzékolt, hívatta a kapust, hogy a gyógyulás templomából dobja ki a gyerekeket a ronda borjúval együtt. De a két testvér anynyira sírt, olyan szívhezszólóan könyörgött, hogy ebben a különös látogatásban az orvos megérezte az árvák fájdalmát. Dühé könyörületre változott és kiadta az utasítást, vigyék a borjút a kórház meleg lóistállójába. Aztán megvizsgálta a szokatlan páciens, telefonon konzultált a járási állatorvossal, a gyógyszerésznél valamiféle mixturát rendelt, s azt egy kis gumilabdából ő maga töltötte Gidácska szájába.

Tavasszal, amikor a sovány és piszkos állatok, amelyek egész télen a trágyalében heverték, szinte megrészesgélve nyargaltak ki az ólból, a még fel nem szikkadt, sáros utcákon, ahol már szépen zöldelt a fű, Matrjona és Koljka is kihajtották a gulyába az ő

* Komitet bednoti rövidítése, magyarul: Szegényparasztok Bizottsága.

Gidácskájukat, amelyet előzetesen, szokás szerint, száraz istenfűvel füstöltek meg.

Nyáron Matrjona megint napszámba járt Jegoricsevhez. Most már hosszúra nyúlt kamasz-lány lett, akinek gyerekesen pufók arcában kerek fekete szem villogott. A munkában egy sorba került a felnőttekkel és némelyik férfinál sem dolgozott kevesebbet. És bármily hosszúra nyúlt a munka, inkább lemondott a pihe-nésről, de szakított magának annyi időt, hogy hazaszaladjon. Gondoskodott öccséről és megnézte kedvencét, megsimogatta kemény, ragyogó szőrét, adott neki jó darab kenyérhaját, amelyet megpuhított a béresnek kijáró vacsorája levében. Vagy ropogós korai uborkával kínálta, amit blúza ujjában lopott ki a gazda melegházából.

A sokféle munka közül, amelyet reggeltől-estig Jegoricsev gazdaságában végzett Matrjona, a jószággondozást szerette legjobban. A jószág fölött Jegoricsev felesége uralkodott, aki az egész járás legházsártosabb asszonya hírében állott, s nem hagyott a kislánynak pillanatnyi nyugtot, s nem takarékoskodott a hátbavágásokkal és a nyaklevesekkel sem. Matrjona zúgolódás nélkül tűrt mindent és csak azt figyelte, hogyan bánik az asszony híressé vált teheneivel, mivel eteti, itatja őket, s minden tudását felhasználta a maga Gidácskája javára.

Télen a kislány a házba vitte be a borjút. Ő és öccse hét versztnyiről, a kórházból vödörben hozták el a moslékot, amelyet a doktor rendeltére volt „páciensének” gyűjtöttek. A gyerekek mindenről lemondtak és jóformán éheztek, de Gidácskát nem táplálták rosszabbul, mint Jegoricsev a jószágait. A jobbmódú muzsikok nem is hagyták békén a kislányt, unszolták, adja el Gidácskát, vagy cserélje ki másokra és bőkezűek lesznek a cseréért.

Az ilyen ajánlatokra Matrjona haragosan felcsattant. Hogyan is lehetne Gidácskát eladni? Hiszen ő volt a beteljesült álmuk. Tőle reméltek bőséges életet. Az árvák családjának kedves tagja volt Gidácska. A legjobb falatjukat neki engedték át, erejükön felül dolgoztak érte, abban a reményben, hogy hamarosan megjutalmazza őket minden eddigi fáradozásukért.

Matrjonának nem volt ideje iskolába járni. De öccse mégis arra kényszerítette, hogy tanuljon. A kisiú segítségével és az ő tankönyveiből tanult meg írni és olvasni.

A következő évben ellett Gidácska először. Borjacskája erős, nagyhomlokú kis bika volt. A tehén most már olyan nagymennyiségű tejet adott, hogy a kislány állandó szállítója lett a községi kórháznak. Az árvák élete egyszerre megváltozott.

A faluban híre terjedt, hogy a szánta Ignát Rubcov, ugyanaz a Rubcov, akihez a kislány Jegoricsevre ment panaszkodni... valamiféle mezőgazdasági kommunát szervezett és elnevezte „Vörös szántóvető”-nek. Azt is beszélték, hogy a kommuna céljaira a tanács igénybevette a földbirtokos majorját a parkkal és az urasági épületekkel együtt. Jegoricsevnél, ahol Matrjona még mindig mezei munkát végzett, a kommunát gúnyosan „Vörös nyomorék”-nak nevezték, mert ahogyan a gazda nevetve elmesélte, elsőnek nyomorékok álltak be: Rubcovon kívül a görbe Zozulin Nyikita szíjgyártó, meg Zsenyka, a félkezű pásztor. Utánuk nincstelen szegények jöttek a falu környékéről és azt beszélték róluk: előre örvendeznek a lehetőségnek, hogy munka nélkül csíphetnek le egy darabkát az ajándéksüteményből...

A kislány hallotta a gazdáék kárörvendő tréfáit, de nem hitt nekik. Néhány béres, a legdolgosabbak, a legértelmesebbek közül való, be sem várva, hogy ledolgozott munkája bérét megkapja, Jegoricsevtől a „Vörös szántóvető”-be vonult. Ignát Rubcovot, a szélesvállú, markos embert, aki a forradalom évfordulóján széles vörös szalaggal átkötött régi tengerészkabátjában szokott végigmenni a falun, azért is tisztelte a kislány, mert sem Jegoricsev, sem a többi gazdag nem szerette. Egy vasárnap, öccsével együtt, ő is megjelent a volt urasági házban, amelynek oszlopsorai között köteleken most folt-hátán-folt fehérenmű száradt.

A gyerekek bementek a deszkával leválasztott kamrácskába, ahol mint a felbolygatott méhkasban, lárma és zűrzavar kavargott. S valahol a tető alatt, ferde mennyezetű szobácskában megtalálták a szánta matrózt s megkérdezték:

— Árvákat felvesznek a kommunába?

A matróz vastag hangon felnevetett. Miért ne vennének? Az övük lesz a kommunában a... vörös sarok! És lelkesedve kezdte elmondani a gyerekeknek, hogy a kommuna megvédi a szegénységet a Jegoricsev-féle kulákbándától. Egészen nekitüzesedett, amikor azt bizonygatta, mennyivel érdekesebb az embereknek együttesen dolgozni s megpróbálta előttük lefesteni azt a szokatlan és derűs életet, amely a kommuna tagjai előtt áll.

Nem hiába beszéltek faluszerzte, hogy Ignát Rubcov az októberi napokban a hajón, amelynek ő is matróza volt, egyike lett a legkedveltebb szónokoknak.

Az igazságos élet képe, amikor már nem lesznek Jegoricsevek és senki sem merészeli bántani és megkárosítani az árvákat, erősen belevésődött a gyerekek szívébe. És hiába fenyegetőzött Jegoricsev, hiába sipította a felesége, hogy majd megfizet még az a könnyelmű matróz, amiért elbolondítja a szerencsétlen árvákat, s hiába tanácsolták a gyerekeknek a komoly szomszédok, hogy várjanak még és nézzék meg, mi lesz; Matrjona és öccse, Koljka hittek a matróznak, feliratkoztak a kommunába. Azt gondolták, hogy annál rosszabbul, ahogyan eddig éltek, már úgysem lehet élni.

Kis motyójukkal, amelyhez nem volt szükségük szekérre, a lány és a kisfiú elvitték a kommunába egyetlen vagyonukat... örömeiket és reménységüket... Gidácskát, hosszúlábú, vörösszínű, csillagos-széles homlokú elsőszülött kis bikaborjával.

Ezekben a napokban történt, hogy az emberek a csábító, de még mindenki előtt ismeretlen kollektív útra lépésük előtt néha titokban eladogatták felszerelésüket, s barmaikat beállították a rokonaik udvarára: majd meglátjuk, hogyan fordul a dolog... Ha úgy esne, hogy rosszra fordul, akkor se kell majd koldusbotot venni a kezükbe... Gidácskát a kommuna hatalmas, üres udvarára vezették. Ő volt a második, Rubcov tehene után.

A matróz földije előtt azzal vált híressé... hogy hős volt, hogy az imperialista háborúban egész sor György-keresztet szerzett, a polgárháborúban pedig bátorságáért bőrkabáttal, bugygyos nadrággal és ezüst karddal tüntette ki a parancsnokság... Most mégis az a hír járta, hogy amikor az árvák hozzávezették Gidácskájukat, a kis bikaborjával, nem állta meg sírás nélkül. Szeme még mindig nedvesen csillogott, amikor később a kommuna tagjainak, akik a szokatlan esemény alkalmával az udvaron gyűltek össze, azt mondta:

— Nevezzétek ocsmánynak Iváska Rubcovot és köpjetek a szemébe, ha tíz esztendő elteltével nem fog virágozni ez a mi kommunánk. És annyi jószágunk lesz, hogy amikor a gulya este a rétről hazafelé ballag, a port már a járási székhelyről is látni majd.

A következő napon a falusi tanácsból szószólok jöttek Rubcovhoz, szemrehányást tettek neki s észre akarták téríteni. Szavát is vették, hogyha a kommuna tönkremegy, Gidácskát nem adja el, hanem visszajuttatja az árváknak.

A „Vörös szántóvető” nem ment tönkre. Az első időkben akadtak benne élősdiék, akadt elég értelmetlenség és zűrzavar is, megért dagályt is, apályt is, keresztülment minden elképzelhető betegségen, de a bolsevik matróz körül lassan tömör ember-mag alakult ki, amely hitt a kollektív élet hatalmas erejében s nem kedvetlenedett el semmiféle sikertelenségtől és nem dőlt be semmiféle beugratásnak.

És bár a matróz halántéka az örökös gondoktól idő előtt megöszült, és széles, csontos arcán a kulákgolyó ejtette sebtől még ott volt a hosszú kékes forradás, együtt dolgozott az új, nagy gazdaság kommunárjaival. Csak a nagy fordulat esztendejében szervezték át a kommunát a falubeliek kívánságára szövetkezetté. Hamarosan ez lett a kerület leggazdagabb kolhoza.

A „Vörös szántóvető”-nek jó volt a földje, a méhese, a lenje. S volt halastava, ahol tükörpontyok úszkáltak. De leghíresebb volt — büszkesége és legfőbb gondja a szövetkezet embereinek — a fajtisza állattenyésztő gazdaság. A fajtisza tehénből, Gidácskából, amelyet az árvák már az első napokban a kommunába hoztak és a Churchill-névre hallgató erőteljes tenyészbikából, amely a kis fehércsillagos homlokú vörös borjúból lett, két-fajta utód származott, amely később a „Vörös szántóvető” válogatott, nagy törzsgulyájában a legjobb fajtájú jószágot nevelte.

A szövetkezettel együtt nőtt Matrjona. Nagyszerűen megállta a helyét és a kiváló dolgozó hírnevét vívta ki magának. Öccse, Nyikoláj nyáron a tejgazdaságban segített nővérének, dolgozott a kaszálásnál és aratásnál is; közben elvégezte a középiskolát és elment tanulni Leningrádba. Onnan aztán nem is tért vissza a „Vörös szántóvető”-be. Erdőkutató tudományos munkás lett belőle és valahol, távoli szubtrópusi vidéken dolgozott.

Matrjona, már mint felnőtt fiatal leány, a parasztfiatalság esti iskolájába járt. Évek multával művelt ember lett belőle is. Szenvedélyesen olvasta az állattenyésztéssel foglalkozó folyóiratokat, füzeteket és mindent, ami érdekeset és értékeset talált bennük, igyekezett a szövetkezet gazdaságában felhasználni. A kolhoz vezetőségét egyre újabb követelésekkel gyötörte, új és

tökéletesebb felszerelést csikart ki a jószágtenyésztés számára, összegyűjtötte az állattenyésztésben szerzett tapasztalatait s megfigyeléseit terjedelmes füzetben írta meg. Állandó levelezésben állt a moszkvai Állattenyésztő Tudományos Intézettel. Az intézet laboratóriumában már régtől fogva figyelték a „Vörös szántóvető”-t élenjáró tapasztalataival. 1936-ban a szovjet lapok sokszor közölték a kolhozasszonyok nagyszerű eredményeit, a tejhozam növekedését. A „Vörös szántóvető” tehenészetéről állandóan beszéltek...

Nemcsak kolhozemberek, hanem tudósok is jöttek a kolhozba Matrjona Nyikiticsna tapasztalatait megismerni és tanulmányozni. A kolhoz vezetősége az érkező vendégek számára néhány állandó vendégszobát rendezett be a kultúrházban.

Amikor megbeszélésre a Kremlbe hívták az ország állattenyésztőinek legjobbjait, elutazott a meghívásra az egykori nincstelen árva, Matrjona Nyikiticsna is. A magas, csinos nő nem volt zavarban, paraszti komolysággal lépett a gyűlésterembe és öntudatosan foglalta el helyét.

Kinyílt a tölgyfaajtó. A küszöbön megjelent egy katonás alak. Sohasem látta, de megismerte. Mint a legközelebb álló emberrel az élet nehéz pillanataiban, mint az apjával meghánytvetett vele gondolatban mindent, s örömében és bánatában teljes lelkével ragaszkodott hozzá. Alig néhány lépésnyire ülőhelyétől állt meg, amikor Matrjona Nyikiticsna meglátta. A leány felugrott és elfelejtkezve az ünnepélyes ülésről, a körülötte ülő emberekről, önfeledten, mint egy kislány, tapsolni és éljenezni kezdett.

Sztálin egy pillanatra az ajtóban maradt, kezét összekulcsolta és szeme kedvesen mosolygott. Mindenkit megnézett a tapsoló és kiáltozó teremben, de Matrjona Nyikiticsna úgy érezte, hogy csak őt nézi, hogy ez a gyöngéd atyai pillantás csak neki szól, aki apját sohasem ismerte. A legnagyobb emberi boldogságnak ez a pillanata százszorosán megjutalmazta Matrjona Nyikiticsnát szomorú, örömtelen gyerekkoráért.

Most Sztálin fegyvertársai vonultak be a terembe. Fényképről jól ismerte őket Matrjona. Valamennyien a tölgyfaasztal mellé ültek és megkezdődött a tanácskozás. A „Vörös szántóvető” küldötte, Matrjona nyugodtan és figyelmesen hallgatta a beszédeket és jegyzeteket készített róluk. A körülötte lévők tekintete akarat-

lanul is megállapodott a festő ecsetjére méltó délceg orosz szépségen.

Nyugodtan, öntudatosan figyelte a Kremlben a Párt és Állam vele is tanácskozó vezetőit. Szinte hihetetlennek látszott, hogy ezt az asszonyt csúfolták valaha a „göthös asszony lányá”-nak, s hogy a szomszéd gyerekek utálkoztak vele játszani; hogy valaha rongyos bocskorban, egy darabka kenyérért könyörgött idegen ablakok alatt.

Tíz évvel a háború előtt, amikor a „Vörös szántóvető” jó híre kezdődött, Matrjona Nyikiticsna férjhez ment Jákov Rubcovhoz, a kolhoz lovászához, annak az Ignát Rubcov matróznak a fiához, akinek annakidején a kislány olyan határtalan bizalommal adta át Gidácskát.

A fiú szégyenlős, fiatal legény volt. Mindig egymás mellett ültek a téli esték komszomolgyűlésein. Sokszor gyalogoltak hóviharban a hét kilométernyire fekvő Kljucsára, ahol a parasztfiatalság esti iskolájában tanultak. Matrjonának megtetszett a fiú szivélyessége, szerénysége. Sohasem dicsekedett, soha nem akart másokat megelőzni, de mindig kész volt a segítségre. Csak a közösség ügyeiben volt szigorú, hajthatatlan és kemény.

A szép, fiatal lánynak az egész környéken híre terjedt s nem volt nyugta a kérőktől. Volt közöttük jóképű és vidám fiú is. „Célozgatásokkal” teli részletes leveleket irogatott neki a fiatal, kerületi agronómus s amint mondani szokás, „menet közben” tette meg házassági ajánlatát az egyik lovassászlóalj hevesvérű parancsnoka, aki hadgyakorlatkor a „Vörös szántóvető”-ben volt rövid időre elszállásolva. Az Állattenyésztő Intézet szőke, rokonszenves tudósjelöltje, aki az állattenyésztésben történt újításokról szóló könyve számára anyagot gyűjteni jött a kolhozba, arra akarta rábírni a fiatal leányt, hogy menjen Moszkvába tanulni. Bátortalanul és finoman célzott arra a lehetőségre is, amely tartós és hosszú szövetséget biztosítana tudomány és gyakorlat között.

De nem ezek az irigylésreméltó kérők nyerték meg a válogatós szép lány szívét, hanem a piruló, csendes, szerény Jása, aki maga gondolt erre legkevésbé.

Egyszer a lány, amikor visszafelé jöttek a kerületi komszomol megbeszéléséről, kijelentette, hogy megöregszik, ha arra vár, amíg Jása megcsókolja. Erre aztán a fiú a boldogságtól elkábulva csókolta meg. Jása többször is megismételte merész cselekedetét

és mivel a ló nem érezte gyeplőt tartó kezét, a zab felé fordult s ők mindketten berepültek az árokba...

Esküvőjük eseményszámba ment a kerületben. Eljöttek a lapok munkatársai, akik eddig is figyelemmel kísérték a fiatal kolhoznyica munkaeredményeit. A falusi komák a bőséges lakomagyönyörűségei közben sóhajtoztak s azt jövendőlték, hogy a fiatalok nem élnek majd sokáig együtt, mert „nem egymáshoz illő pár!”

Minden jövendölés ellenére egyetértés és szeretet uralkodott az építésztervezte új házban, ahová a fiatal Rubcovék beköltöztek. A kolhoz sokféle ügyes-bajos dolga nem akadályozta meg Matrjona Nyikiticsnát abban, hogy három gyermekének jó anyja legyen. Rubcovék az elsők közé tartoztak, akik lemondtak saját kertreszükről, kijelentvén, hogy szükségleteiket bőségesen fedezi munkanapjaik járandósága. Ez a kijelentésük nem kis zavart okozott a járási vezetőségben, amely még nem ismert ilyen esetet és nem tudta határozottan eldönteni, „elhajlás”-e ez a fiatal pár részéről, vagy sem.

Az ország minden részéből gyalog és járműveken érkeztek emberek a „Vörös szántóvető”-be, hogy megismerkedhessenek az élenjáró állattenyésztés tapasztalataival. Ezek a vendégek megnézték Rubcovék házatáját is. A gazdasági vezetők még le is rajzolták ezt a szokatlan, magastetejű, cseréppel fedett hajlékot, a faragott, faoszlopos terrasszal, amely a régimódi tornácot helyettesítette. Még a szemöldökgerendákat is lemérték. S amikor hazazértek a fajtiszta állattenyésztés tapasztalataival, az etetés receptjével, az etetővályúk rajzával és az istálló tervével, széjjelvitték a hírért annak, hogyan is él Matrjona Rubcova, a híres állattenyésztő s férje, Jákov, a szerény kolhozlovász.

Matrjona Nyikiticsna fényképei gyakran jelentek meg a lapokban és folyóiratokban. A levélhordó sokat morgott, amiért az ország minden városából annyi levelet kellett kézbesítenie. Ignát Rubcov, aki még mindig vezette a „Vörös szántóvető”-t, tréfálkozva mondogatta, hogy már kiszúrta a lyukat a kabátján az arany medáliák számára és már keretet is csináltatott a diplomának, amelyet az Össz-Szövetségi Mezőgazdasági Kiállításon kap majd a kolhoz a kiváló állattenyésztésért.

De a háború halomra döntötte a kedves terveket s a munkával felépített szép és jó életet.

Már a háború első éjszakáján, a zöldes reggeli homályban idegen repülőgépek raja vonult kelet felé a „Vörös szántóvető” fölött. Békés városok bombázására indultak ezek a gépmadarak. Egy öregasszony, Praszkovja Nyefedova az egyik beteg borjúnál töltött álmatlan éjszaka után hazatérve esküdözött, hogy a repülőgépek szárnyán az „antikrisztus” jelét látta. Estefelé Matrjona Nyikiticsna az asszonyokkal az ablaknál állt és nézte, hogy a biborvörös aranyos naplementében hogyan üli meg az utat a szekerek felvert pora. A szekereken a kerületi katonai bizottsághoz behívott kolhozparasztok ültek.

Matrjona férje is közöttük volt. Másnap Ignát Rubcov is felült kasos kétkerekű talyigájára s a mozgósítás helyére kísérte a lótenyésztő ügetőlovait. Elutazása előtt szokatlanul sokáig és ünnepélyesen búcsúzott a menyétől és csókolgatta az unokáit. Matrjona Nyikiticsna észrevett a talyigán egy erősen megfőtött zsákot és mindjárt arra gondolt, hogy itt nemcsak a lovakról van szó.

És így is volt. Amikor átadta a lovakat a katonai megbízottnak, a kolhoz elnöke elindult a kerületi bizottsághoz. Azon igyekezett, hogy minél kevésbé sántítson. Bement az első titkár dolgozószobájába s bejelentette: a frontra akar menni és követelte, hogy mivel ő tagja a kerületi bizottság plénumának, intézzék el ezt az ügyét a katonai parancsnokságnál... Nem számít, hány éves... a lába pedig... nem akadály.

Ignát Rubcov ittasan és mogorva hangulatban tért vissza a városból. Nem vették be a hadseregbe. A kerületi párttitkár még meg is haragudott s rákiáltott öreg barátjára, megparancsolta neki, azonnal hordja el magát a kolhozba s úgy vigyázzon a „Vörös szántóvető” híres fajtiszta gulyájára, mint a szemfényére. Egész álló nap bezárkózott a házába s annyira meg volt bántva, hogy még az unokáit sem engedte magához. Estefelé kissé megnyugodott és a kolhozparasztok újra láthatták elnökük testes alakját a kolhozirodák épülete felé bicegni. Felszerelte az embereket és szekerekkel valahová nyugatra küldte, hogy ott védelmi vonalat építsenek.

Matrjona Nyikiticsna most már férje helyett is dolgozott. Arra is szakított időt, hogy a szarvasmarhákat és a lóistállót is

ellenőrizze. Éjszakánként ócska fegyverrel állt őrséget a népvédelem őrhelyén s elvégezte az ápolónői tanfolyamot is. Az emberek száma felére apadt a kolhozban, bevonultak a hadseregbe. A legerősebb és legmunkaképesebb otthonmaradtak elmentek lövészárkot ásni. A többi kolhozbeli — leginkább asszonyok, — bár elcsigázottságukban elnyomta őket az álom a fejőrocskák mellett, vagy a konyhakert veteményes ágyai között, mégis minden munkát elvégeztek s közben arról ábrándoztak, ha férjük vagy testvérük visszatér a győzelem után, lesz majd min csodálkozniok a férfiaknak s lesz mivel megvendégelniök a hazatérteteket.

Közben a Szovjet Tájékoztató Iroda jelentései egyre riasztóbbak lettek. Még azok a lusta asszonyok is, akik nagyon szerettek aludni s eddig sem a brigádvezetők zsörtölődései, sem a „Borona” című faliújság gúnyos cikkei nem hatottak rájuk, most minden hívás nélkül reggel hatkor összegyűltek a kolhozvezetőség tágas szobájában, hogy meghallgassák a rádióbemondó komor hangját, amint a Szovjet Tájékoztató Iroda közléseit olvassa.

A jelentés megnevezte az ellenség kezébe került helyeket és megjelölte a harc eltolódásának új irányait. És mégis, az emberekben az a reménység élt, hogy talán csak a főparancsnokság ravaszkodása ez, csak stratégiai kelepcébe akarja csalni a fasisztákat s úgy rájuk csattantják majd a kelepécét, mint farkasra a csapdát. És hirtelen, mintha csak baltával vágták volna fejbe mindnyájukat... Ignát Rubcov azt a hírt hozta a kerületi aktiva üléséről, hogy megkezdődik a kerület kiürítése.

Még ugyanaznap kelet felé irányították a kolhoz gép- és traktorállomásának traktorait. A második menettel a jószágnak, a „Vörös szántóvető” gazdaságának és büszkeségének kellett indulnia. A központból megjött a rendelkezés, hogy egyetlen fajtehenet sem szabad veszni hagyni. A felelősség a híres gulya épségéért és megőrzéséért teljes egészében Rubcovot terhelte, akinek teljhatalmú megbízása volt, hogy útközben bárhol, bármely helyen takarmányt szerezzen be.

A vén balti tengerész, miután meggyőzték arról, hogy közmert viharos életrajzával, nagyon is szembetűnő sántaságával nem alkalmas sem földalatti munkára, sem partizánkodásra, jellegzetes energiájával nekifeküdt a kiürítés előkészítésének. El-

határozta, hogy nemcsak a törzskönyvezett állatokat indítja útnak, hanem magukkal viszik az egész fajtisza gulyát és a tehenészet leltárában lévő felszerelést is.

A tejeskannákat, bödönöket, szeparátorokat s a könnyű, kézi vajzurbolókat... egyszóval mindent összepakkoltak, amit csak el lehet mozdtítani s amit az új helyen használni lehet. A tehenek kíséretére a legjobb kolhozasszonyokat válogatták ki. Az utazásra két családnak jutott egy fogat. A kolhozasszonyok azt kérték az elnöktől, hogy Matrjona Nyikiticsnának külön kocsit adjanak.

Egy éjjel szomorú sürgés-forgás kezdődött. Kisírt szemű asszonyok jöttek-mentek. A tehenek riadtan bőgtek. Matrjona a fáradtságtól majdnem összeroskadt. Becsomagolta a leltári tárgyakat, berekedt, kiabált a tehenész-asszonyokkal, a fejőnőkkel és megnyugtatta a sírókat. Az elutazás előkészületeit a zöldes ragyogású júliusi csillagok fényénél, sötétben kellett elvégezniök. Valahol, nem nagyon távoli országutak fölött szünet nélkül üvöltöttek az ellenséges felderítők. Néha, hol itt, hol ott, megremegett a láthatáron a sötétség: a robbanások vörös fénye törte meg. A fekete üvegek megzörrentek kereteikben és megnyikordult a kapuk és ajtók sarka.

Csak reggeltájt jutott Matrjona Nyikiticsna eszébe, hogy magának semmit sem csomagolt be. Átadta az utolsó előkészületek vezetését a pirosarcú és lármás Varvara Szajkinának s a falun keresztül hazafelé rohant, a cseréptető ház felé, amely sötétben rajzolódott ki a világosodó keleti ég hátterében.

Az üres szekér a terras elött állt, a ló egy faragott oszlophoz kötve állva aludt. Nagy nyaláb széna volt elibe dobva.

Matrjona Nyikiticsna berohant a házba és válogatás nélkül kezdte összedobálni és batyukba kötni a puha holmikat. Minden darab kedves volt neki, mindent szeretettel vásárolt és minden kis rongydarabot sajnált. A szekérre még a fele sem fért fel annak, amit feltétlenül el akart vinni. Az asszony keservesen sírva dobta földre a batyut és újra hozzálátott a csomagoláshoz, de most befutott hozzá Praszkovja. Az öregasszony szitkozódott és jajveszékelt. Két fajtisza kisborjút, a híres Gidácska dédunokái elhagyták: a nagy sietségben elfelejtették elvinni a számukra kijelölt szekéren.

Matrjona Nyikiticsna a síró, mérges öregasszonyt hallgatva,

elgondolkozott. Az jutott eszébe, amikor öccsével együtt a kis szánkón elvitték Gidácskát a községi kórházba és hirtelen, még maga előtt is érthetetlen elkeseredettséggel, kezdte ledobálni a balyukat a szekérről. Csak a kézitáskát hagyta ott, s a legnélkülözhetetlenebb holmival megtömött zsákok, amelyben a gyerekek élelmiszere volt. A szekérre felültette gyerekeit, s az öregasszonyt, megcsapkodta a lovakat és vágtatva hajtott el a kisborjúk istállójához.

— Hints a kocsiba szalmát és hozd ki a kisborjúkat!

— Matrjuska, az isten szerelmére, hiszen azt sem tudjuk, hová megyünk. Minden nélkül maradsz — mondta ijedten az öregasszony, aki maga elég kapzsi és zsugori volt.

— Megmondtam... Hozz szalmát és takard be a borjúkat vízhatlan vászonnal. És vigyázz, hogy lábacskáikat össze ne törjék a szekéren — mondta zsörtölődve Matrjona.

Otthagytá batyuit a földön, a ház előtt. Most, amikor úgyis el kellett szakadnia mindentől, ez egyáltalában nem volt már borzasztó. Inkább valami megkönnyebbülés-félet érzett.

... A „Vörös szántóvető” jóságai sok-sok napon át kelet felé vonultak. Az első kilométerek után Ignát Rubcov letért a megadott menetirányról s az úttól távolabbra, kevésbé járt erdei útra terelte a gulyát. Így elkerülte, hogy a katonai autók áradatával találkozzék s torlódást idézzon elő, ha folyón keltek át. Megóvta embereit és az állatokat a német bombázógépek támadásaitól is, amelyek ezekben a napokban hajnaltól-hajnalig dobálták bombáikat az utak fölött.

Rubcov kétkerekű, fonott, rúgós kocsiján ülve, a gulya előtt hajtott s a pihenő idejére jó legelőhelyet keresett. Közben megbeszélte a kolhozokkal, hogy „írás ellenében” zabot és takarmányt adnak ki nekik. Amikor a gulyával átvágtak a nagy országúton, keresztbe állította a szekereket az úton és a közöttük képződő átjárón hajtotta át a marhát. Veszteségük eddig jelentéktelen volt... Három darab egyéves borjú került teherautók alá s néhány lesántult tehenet adtak át a frontra vonuló Vörös Hadseregnek. Még a tejtermékek sem veszttek kárba: a tejet odaadták az egészségügyi csapatrészeknek, de leggyakrabban egyszerűen beleöntötték a katonák csajkájaiba.

A gulya egész nap, néha még éjszaka is vonult. S amennyire csak lehetett, az utóbbi időben még a pihenőt és a legeltetést is lerövidítették. A szüntelenül mozgó emberek, jószág és lovak csontig lefogytak, a por beléjük marta magát. Annyira el volt csigázva állat és ember, hogy a teheneket hajtó asszonyok néha megbotlottak és elestek s azonnyomban el is aludtak. S mégis, a front állandó közeledése még fokozottabb sietésre hajszolta a gulyát, amely aztán az ismeretlen, ember nem járta utakon bolyongott.

Mindjobban hallatszott mögöttük éjjelenként az ágyúdörgés. Ezt már meg is szokták. Mint ahogyan, hozzászoktak az ellen-séges repülőgépekhez, amelyek állandóan a fejük fölött röpködtek. Egy alkalommal az ágyúk nem a hátuk mögött, hanem valahol tőlük jobbra dörögtek. Ignát Rubcov megállította kétkerekű talyigáját és hallgatózott. A dörgés egészen a közelben hangzott. Visszafordult. Lovát ostorával kíméletlenül megcsapkodva vág-tatott a gulya elé és úgy üvöltötte a hajtóknak:

— Olyan gyorsan menjete, ahogy csak tudtok! Ne alud-jatok, ha életben akartok maradni!

Meggyorsítva a menetet, a gulya tovább haladt az előbbi irányban. S már azt hitték, hogy ez az izgalmas nap szeren-csésen be is fejeződött.

Estefelé a hátuk mögött, a gulyától felvert porfelhőben mo-torok berregése hallatszott. A szekerek, hogy szabaddá tegyék a közeledő tankok számára az utat, a szokott módon oldalra tértek. A hajtók botokkal kergették a teheneket és a borjakat.

Ilyenformán már többször megtisztították az utat a gulyá-tól, ha valahonnan tankok kerültek eléjük. Ilyenkor frissen fejt tejjel itatták meg a fiúkat és megtudakolták a front híreit. Éppen ezért a most hirtelen megjelenő tankok sem okoztak semmiféle pánikot. A hajtók ügyesen végezték a maguk dolgát, a fáradt gulya sárgás-fehér hullámokban áradt le az útról. De most a gépek, amelyek teljes erővel rohantak, a gulyához közeledve sem csökkentették sebességüket. Az első tank abba a szekérbe ütkö-zött, amelyen batyukon ülve Praszkovja unokái is rázódtak. A tank összenyomta a szekeret és tovább rohant, maga mögött hagyva egy halom összetört forgácsot és a véres testeket. Majd-nem eltaposta a hajtó asszonyokat is, akiknek az utolsó pilla-

natban valahogy sikerült félreugraniok. A tank beleszaladt a gulya végébe.

A rémülettől bőgő jószág, a szekerek, az anyjukat jajgatva kereső gyerekek, rémült és dühöngő asszonyok, minden és mindenki valóságos pánikba esett. Csak amikor már az első tankok elrohantak és eltűntek a porban s az úton a gulya mellett eláradt a második és harmadik tankhullám, látták meg az emberek a páncélon az ismeretlen fehér keresztet, kardokat, pikkáaszokat... Meglátták és megértették, hogy ellenséges gépek húznak előre s ezek most megelőzik a gulyát és elzárják előle az utat kelet felé.

És ekkor az öreg Praszkovja jajgatásába, a megrémült gyerekek sírásába belevegyült a hajtóasszonyok kiáltozása is. Az emberek izgalma az állatokra is átragadt: szívfacsaróan és panaszosan bőgték a tehenek s bánatosan vonítottak a kutyák.

A megszállók tank-támadást hajtottak végre, nem a gulya volt hát legfőbb gondjuk s így a „Vörös szántóvető” csapata elég könnyen megmenekült az ellenséges támadástól. Különben is mit jelentett ez a veszteség ahhoz képest, hogy most a gulya a kísérrőkkel és valamennyi emberrel együtt saját frontvonalától elvágva az ellenség hátszágába került?

Ignát Rubcov kis ideig megsemmisülve nézte az ellenséges gépek friss nyomát: az erdei úton feltépett zöld gyepet; aztán felemelte ostorát és jelt adott az embereknek, hogy gyülekezzenek kétkerekű talyigája mellett. Az asszonyok úgy rohantak hozzá, mint a szélvihar első kitörésére a bárányok a pásztorhoz. Rubcov komoran nézett végig a körötte összegyűlt embereken és egyszerűen megkérdezte:

— Most mihez fogunk?

A kolhozasszonyok szorosan egymás mellett álltak, lábukat váltogatták s megrezzenve minden távoli lövés zajára, hallgattak. Az úton, a nyomott csöndben csak Praszkovja néne üvöltött...

— Mihez fogunk most, polgártársak? — ismételte Ignát Rubcov olyan elgondolkozó hangon, mint amikor az ember önmagát kérdezi meg.

Csak sóhajok válaszoltak.

A legjobb fejőasszony, a mindig vidám, talpraesett, élesnyelvű Varvara Szajkina most szipákolva mázolta szét poros arcán a könnyeket:

— Vissza kéne térni, haza, Ignát Szaveljevics... Ha már úgyis ránk csattantották az egérfogót, mint az egérre... — mondta s bizonytalanul nézett elcsöndesedett társnőire. — Mi mást tehetünk?

A tömeg megremegett, megmozdult. Az úton az öregasszony még hangosabban, még fájdalmasabban jajveszékelt. Szajkina nehezen és hangosan sóhajtott.

— Hiába törjük a fejünket, nem tudunk mást kigondolni. A fasiszták elvágják az utunkat, mi ki nem jutunk innen. Ez lett a sorsunk...

Szajkina elsírta magát. A mögötte álló fejőasszonyok, tehén- és borjúgondozónők gyászos hangulatban mondogatták:

— Nagy keserűség ez nekünk, szerencsétleneknek... Hová leszünk?... Kinek van már miránk szüksége?... Lement a mi napocskánk. Nem látunk mink már semmit fényes e világból...

Rubcov hallgatott, izmai remegtek. A régi forradás, amelyet kulák golyó ejtett arcán, felfújódott és megvörösödött, ami nála mindig az izgatottság jele volt. A szövetkezet életében sok bonyolult fordulatot élt már meg az öreg kolhozvezető. Nem volt olyan nehézség, amit ő el nem hárított az útból. S azt is tudta mindig, mit kell mondania a népnek. De ilyen nagy baj, ilyen nagy felelősség még soha nem szakadt rá. Hogyan lépjen fel, mit mondjon ennek a megzavart, megrémült, fejvesztett asszony-népnek?

Felébredt benne a régi balti matróz, aki részt vett a Téli Palota ostromában. Ha nincs tapasztalat, akkor... megmondja a szíve, mit kell tennie. Végigjártatta tekintetét a síró tömegen:

— Vigyázz! Ne bőgjetek! Enélkül is elég nedves az erdő!

A hirtelen támadt csöndben hallani lehetett, hogyan susog a szélben a fenyves, hogyan lélezkzik és hogyan harapja a tisztáson a füvet az elbolyongott jószág. A távolban kakukk számolta ki valakinek fáradhatatlanul a hosszú-hosszú esztendőket. Rubcov kiégett pipáját szortyogtatta. Egy órával ezelőtt, az ellenséges tankok megjelenésekor aludt ki. Azóta mindig a markában tartotta kiégett útitársát s időnkint gépiesen szippantgatott.

— Szóval: azt mondjátok... haza? Jószágostul? Hogy a mi tiszta fajtehenecskéinket felfalják a fasiszták? Hogy tejükből, vajukból erőt gyűjtsenek? Hogy a te Fjodorodat, a te Lukicsodat,

vagy a te Nyikoláj Sztjepánovicsodat még jobban kínozhassák? Ezt akarnátok?

Ignát szeme Szajkina széles arcára meredt.

— Hogy vesszen minden? A jószág is? — kiabálta most az elnök kétkerekű talyigájához furakodva Praszkovja. Fekete volt a portól és a könnyektől. Ősz haja szétbomlott csomókban röpdösött kisírt, összekapart arca körül. Mint az élő, megtestesült bánat állt a tömegben.

Az öregasszony Varvara Szajkinához rohant:

— Mit mondtál te? Hogy haza kell vinni a jószágot? ...

— Hát mit tegyünk? Nem lehet ezekkel a szarvastankokkal átjutni a fronton — mondta, de rögtön vissza is ugrott a tömegbe.

Az öregasszony az arcába köpött:

— Csak ez jár neked... Te szégyentelen... Ezt nézd meg... hogy mit csinálnak ezek a gazemberek! — A szétzúzott szekér maradványaira mutatott. — És mi tápláljuk őket a mi kolhozjavainkkal? Igen? No, ki van még amellet, hogy a gulyát haza kell vinni?

Az asszonyok tekintetüket félrefordítva sóhajtoztak:

— Dehát mitévők legyünk? ... Hiszen nem jutunk el a mieinkhez... A tehenekkel nem repülhetünk keresztül a fronton, mint a madarak — jegyezte meg halkán Szajkina, előrelátóan társnői háta mögé bujva.

— Ha mást nem lehet, vágjuk le a jószágot... Inkább a varjak tépjék szét, minthogy az aljas németek javát szolgálja — kiabálta Praszkovja.

Az asszonyok szinte megriadtak az öregasszonytól. Nem... ezt a csodálatos gulyát semmiképpen sem szabad leölni. Hiszen annyi munkát, gondot pazaroltak rá! Megsemmisíteni régi büszkeségüket a kolhoz dicsőségét? ... Még csak gondolatnak is istenkáromlás!

— Öregasszony... elvesztette már az eszét — mondogatták. — Ilyen jószágot a kés alá...

— Etettük, ápoltuk őket, éjjel nem aludtunk, úgy dajkáltuk valamennyit, mint a gyereket... Matrjosa, Matrjosa, hol vagy? Hallod, mit kárál ez? ,

Az asszonyok Matrjona Nyikiticsnához szaladtak:

— Beszélj te vele!

Matrjona Nyikiticsna nem vett részt a rögtönzött asszonygyűlésen. Amikor a tankok rárohantak a gulyára, lekapta a szekérről az ő kis Iriskáját és Zójáját, odébb futott velük és sápadtan, megdermedve dőlt egy nyírfának. Nem látta a pillantásokat, amelyek reménykedve fordultak feléje s nem hallotta a kérdéseket... Mintha megsiketült és megvakult volna...

— Utólérték a fasiszták! — Ez a borzalmas gondolat le-sujtotta... Úgy érezte: vége az életnek! Csak állott dermedten, magához szorította rémült, elcsöndesült gyerekeit.

Ignát Rubcov elgondolkozva és izgatottan szívtá kialudt pipáját. Neki is, mint a többieknek, borzasztó volt még elgondolnia is, hogy leöljék ezeket az ápolt teheneket, amelyeknek óriási tögye olyan súlyos volt, mint egy zsák búza. Még a tavasszal olyan különös szeretettel készítette elő őket az Össz-Szövetségi Mezőgazdasági Kiállításra. És ez a hatalmas, göndörszörű bika, a Pán, gyönyörű, gőgös pófájával, amelyért a kolhoz már kétszer kapott díjat... és ezek a vékonylábú, mulatságos kis borjúk... az egész híres gulya, itt fekszen az idegen erdő tisztásán, varjak és farkasok örömére. Mert mi mást lehetne tenni, ha a német tankok már elébük kerültek?

Rubcov dühöt és rémületet látott az asszonyok szemében fellángolni még a gondolatára is, hogy a jószágot meg kell semmisíteniök... Milyen türelemmel és kitartással szoktatta rá az embereket, hogy szeretettel legyenek a közösség java iránt! És rá tudta nevelni őket! Erre büszke is volt! Mennyi önfeláldozó munkát, mennyi nemes emberi érzést, mennyi reménységet fektettek ebbe a gulyába! És most minden... minden összeomlott...

Görcs fojtogatta a torkát. Itt, az erdőben nem kapott elég levegőt. Feltépte zubbonya nyakát. A gombok, mint az érett bogyók, hulltak róla a fűbe.

Dehát hogy is lesz ezután... Hiszen Sztálin megparancsolta, hogy a sereg kényszerű elvonulása után még egy falat kenyérhez se juttassák az ellenséget.

— Hát akkor... hogyan? Átadjuk a fasisztáknak a jószágot? — kiáltotta és azon volt, hogy hangja dühöngő és kemény legyen.

Az asszonyok elcsöndesedtek. Rubcov felé fordították kérdő, könyörgő, rémült szemüket. Az asszonyok, lányok és gyerekek

tapasztalt vezetőjüktől várták a határozatot... Reménykedve várták, hátha talál valami másfajta, kevésbbé borzalmas kivezető utat. Nagynehezen legyűrve torkában az előtörő görcsöt, Ignát Rubcov hangosan és haragosan kiáltotta:

— A „Vörös szántóvető” nem fogja a fasisztákat táplálni! Leölni! Leölni... mindent... Semmi szín alatt sem adjuk nekik!

Matrjona Nyikiticsna mintha most ébredt volna a nehéz álomból. Letette a fűre gyerekeit, a tömeghez közeledett. Az asszonyok utat engedtek neki s reménykedve néztek rá. Apósa mellé állt, végigsimította arcát, mintha valami láthatatlan pókot akarna onnan lesöpörni.

— Dönts te a kérdésben... Mondd meg, mi a te véleményed — mondta rekedten Ignát és ostorával csapkodta sánta lábán a csizmaszárat.

Az asszonyok szorosan körülvették Matrjona Nyikiticsnát s várakozóan néztek az arcába:

— Gyerünk: beszélj, beszélj! — mondták.

— Az én véleményem az, hogy nem öljük le a jószágot — mondta halkán, de nagyon meggyőzően Matrjona Nyikiticsna.

— Nagyon jól van! Még mit ki nem gondolt ez a görbelábú ördög... Leölni!... Ezeket a kisborjakat úgy neveltük akár-csak a gyerekeinket... Csak éppen hogy cucliból nem szoptattuk... Leöldösni?... Ki tudná rájuk emelni kezét?...

— Dehát mit csináljunk? Köröskörül az átkozott fasiszták — mondta majdnem suttogva Praszkovja és újra zokogni és jajgatni kezdett.

— Az én véleményem az... — kezdte újra Matrjona Nyikiticsna. — Hány napja vagyunk már az erdőben? Látjátok, milyen itt a rengeteg?... Járatlan, irdatlan, némely helyre még a nap-sugár se tud bejutni. A jószágot be kell hajtani az erdőbe és meg kell várni, amíg a mieink visszajönnek. Mert ők vissza fognak térni. Igaz?... Ez az én ajánlatom.

A tömegben elégedett suttogás futott végig. Milyen egyszerű! Hogy ez eddig senkinek se jutott az eszébe!

— Igaz! — kiáltotta örömmel valaki.

— Mi igaz? Hol lakjunk?... Mit eszünk?... Mit adunk a jószágnak? Fenyőtobozt rágunk? Fatuskót harapunk? — kérdezte kételkedve Varvara Szajkina. De megvilágosodott arcán

látszott, hogy ő is örül az új tanácsnak és csak megszokásból ellenkezik.

Az előttük álló nehézségektől senki sem ijedt meg. A fontos: megőrizni a teheneket, borjakat, bikákat, lovakat, hogy meg

ne érezzék a fenyegető veszélyt és a tisztásokon bolyongva, nyugodtan legelésszenek.

— Nem halunk éhen amíg teheneink vannak...

— Hát kenyér, meg krumpli? ... Nyírfával lakunk jól? Nem vagyunk szopós borjúk, nemcsak tej kell egyedül...

— A tejet majd elcseréljük az embereknel. Nem pusztaság ez...

— Ezt a jó ajánlatot mindenestül elfogadjuk. — Majd csak elleszünk valahogy az erdőben. A fasiszták nem laknak itt örökké... Na, te elnök, mért hallgatsz? A menyed sókkal okosabban látja a dolgot... Ő meg csak... leölni! ... Jól kifundáltad! — kiabáltak össze-vissza az asszonyok.

Rubcov összehúzta bozontos szemöldökét. Menye ajánlata új kivezető utat mutatott. Igaz, ilyesmire a kiürítés egyetlen utasítása sem gondolt. Az öreg nem felelt, hanem csizmaszárából egy ócska katonai térképet húzott ki. Az egészségügyi zászlóalj orvosától kérte el. Most kiterítette a kétkerekű kocsi ülésére és figyelmesen tanulmányozta... Az út, ahol őket a német tankok utólérték, a térkép szerint tömör, hatalmas zöld erdőt szelt át, amelyen ritkásan csíkozott kék pontok mocsaras foltokat is jeleztek.

— Mi lenne, ha a menyére hallgatna? Nem tréfadolog ez! És vajjon nem lehetne megmenteni a gulyát? És ha mégse sikerülne? Ha a fasiszták rájuk bukkannának? ... Leölni a jószágot bármely percben lehet. A kerületi párttitkár búcsúzáskor bőkezűen átadott néhány gránátot s a finn háborúban zsákmányolt három régi angol fegyvert is ajándékozott a híres kolhoznak. A kerület utasításai a legszigorúbban meghagyták és a kommunisták felelnek érte, hogy a kolhoz egyetlen báránya se jusson az ellenség kezére. De ami most a „Vörös szántóvető”-vel történt, azzal nem számoltak előre.

Mint az élet nehéz perceiben mindig, az öreg falusi bolsevik most is megpróbálta elképzelni, mit is tanácsolna neki Sztálin elvtárs. Hogyan is áll a dolog? Ő azt kötötte a lelkükre, hogy ne hagyjanak az ellenségnek egyetlen falat kenyeret se. Ezek sem akarják a megszállókat táplálni... Még leölve sem akarják itthagyni a jószágot. És Sztálin mindig arra tanít: legyetek merészek...

Ignát Rubcov most szemügyre vette azokat, akikkel mindig ki kell tartania olyan megpróbáltatások között, amelyeknél súlyosabbal, bonyolultabbal életében még nem találkozott. Különböző emberek voltak itt. Valámmnyi nagy hévvel és lelkesedéssel dolgozott, ami persze nem ment láрма, veszekedés és kiabálás nélkül. De el tudják-e majd viselni az erdei élet szokatlan nehézségeit? És most, ebben a pillanatban vajjon helyesen cselekszik-e, ha ő, az öreg bolsevik, tudatosan szegi meg a Párt utasításait? Helyes-e, ha ő, a régi tömegszervező, azt mondja ezeknek a tehenész-asszonyoknak, a fejőnőknek, a borjúápolóknak, akiknek az arca szeme helyeslést sugároz, hogy: kitartani! Mert ezek bármilyen megpróbáltatást is magukra vállalnak. És inkább elhullanak a harcban, csak hagyja meg nekik a reményt, hogy a híres gulyát megmenthetik!

Még egyszer megnézte a térképet. A hely jó, bár elvitathatatlan, hogy a német tankok bekerítették a gulyát... mégis, a jószág és az emberek nyomtalanul eltűnhetnek az erdőben, mint a szénakazalban egy marék hangya.

— Gyerünk már, forduljunk be az erdőbe! Minek vakargatod a tarkódat a papír felett. Nem az irodában ülsz!... Most nincs idő határozatot írni!... Vagy várjuk meg, amíg a németek ráknézúdulnak?... Elnök, ha a nép követel valamit, teljesítsd!... — sürgették az elnököt az asszonyok.

És Ignát Rubcov az izgalomtól rekedten szólt a néphez:

— Legyen az akaratotok szerint! A jószágot nem öljük le!

Néhány asszonymak meghagyta, segítsenek az öreg Praskovjának unokái eltemetésében. Ignát elindította a gulyát s az első kereszteződésnél derékszögben fordult el arról az útról, amelyen az ellenséges tankok utólérték. Ezen az úton vagy tíz kilométert haladva, áthajtotta a jószágot egy sekélyes folyócskán s egy ösvényen át a gázlóról egyenesen az erdőbe indították.

A gulya eleinte egy fűvel benőtt téli úton haladt. Később is, általában, járatlan utakon mentek. Mind mélyebben és mélyebben hatoltak a sűrűségbe, amelyet a térkép zöld színnel jelölt. Hajnaltól-hajnalig vonultak, de csak lassan és nehezen mozogtak előre. Öt napon át vándoroltak az emberek a jószággal az erdőn keresztül, átkeltek a medréig kiszáradt folyón, a fehér, nehezen járható homokban, amely keservesen recsegett a

szekerek kereke alatt. Néha utat vágtak maguknak a bokrok között, néha a mocsaras területeken rőzseutakat csináltak. S volt úgy, hogy ők húzták a szekereken a kisborjúkat, cókókjukat, az erdei patakok kényelmetlen meredek partjain átkelve.

A hatodik napon olyan sűrűségbe értek, ahová békeidőben legfeljebb télen jártak a vadászok. Itt egy mély szakadékbán, sűrű bokrokkal benőtt meredek helyet választott ki Ignát Rubcov a táborozásra.

3

A szokatlan, új erdei lakótelepen a kolhozparasztok meggyőződhettek vezetőjük gazdasági tehetségéről és előrelátásáról.

A tábort szervezve, Ignát Rubcov igyekezett az új élet számára mindent megszerezni, ami csak tőle telt. A nehéz, háborús helyzetben még egy szöget is szégyen volt az államtól kérni. A szekereken nemcsak a tejgazdaság feltétlenül szükséges felszerelése volt, s nemcsak kaszák gereblyék, sarlók, amelyeket a kerület utasításai szerint felhasználtak az úton, hogy megszerezhessék az állatok élelmét, de elhozták a szeparátorokat, vajverőkészülékeket, sajtkészítő-formákat és a kaflanokat, ács- és lakatosszerszámokat, szögekkel telt ládákat, dróttekercseket és más nélkülözhetetlen dolgokat, amelyek nemcsak menetelésük közben, de új lakótelepükön is feltétlenül szükségesek voltak az élet megszervezéséhez. Indulásuk pillanatában Rubcov az egyik szekérre egy könnyű, mozgó kovácműhely felszerelését rakta fel. Ezt a holmit rendszerint a kaszálásra induló brigádok vitték magukkal ha valamelyik távolabbi pusztán dolgoztak.

Most mindez felmérhetetlen értékű kincsnek bizonyult. Amint a szakadékbán a szekerek megállapodtak és a gulyát is összeterelték, az elnök posztó zubbonyát és buggyos katonanadrágját vászonból készült traktoros munkaruhájával cserélte fel. Ebben sántikált otthon is, ebben fabrikálgatott a villanytelepen vagy a gépeken. Most, mint jó gazda, már arra készült, hogy tartósan és alaposan rendezkedjenek be az erdei telelésre.

Első naptól kezdve összeállította az állatgondozónők és fejőnők brigádját és szigorúan megszervezte a munkát. Az öreg Praszkovját kinevezte fő-borjúgondozóvá, segítségül adván melléje a gyerekeket, a legkisebbtől a legnagyobbig.

A nagyobb fiúkból állította össze a lovászok csoportját. Vezetőjük Varvara Szajkina tizenöt éves öccse lett. A tíz legerősebb és legleleményesebb asszonyt az építők brigádjába osztotta be. A tehenészet és a lótenyészet vezetésével a menyét bízta meg... Az építkezést ő maga vezette.

Az öreg balti matróz, akinek a forradalomig egy talpalatnyi földje sem volt, s régebben a szülőfalujában ácsmesterséggel, asztalossgal, meg lakatosmesterséggel kontárkodott, valóságos ezermester volt. Ha a „Vörös szántóvető” megalakulásának első napjaiban, a földeken, a gazdasági udvarban és a kolhoz irodájában lustálkodókat vett észre, akiknek sehogyan sem állott kezében a szerszám, vagy a munka, markába köpve mutatta meg nekik, hogyan kell dolgozni. A lusták és munkakerülők orra lekonyult a szégyentől és megalázottságtól. S miután a körülállók kinevették őket, félénken a szerszám után nyultak. És bármi volt is: balta, fűrész, kasza, ásó, vagy a szeparátor forgató karja... sőt még a traktor is, vagy akár a vékony üvegből készült pipették a laboratóriumban, a matróz kezében otthonosan mozgott minden. És bármihez kezdett, ügyesen és gyakorlottan folyt a munkája.

Néhány nap alatt elkészült a lejtőn a jószág számára az akol, s balra a meredek parton földbevált kunyhókat építettek, vékony gerendákkal, fenyőgallyal, földdel és pázsittal fedték be. Minden család külön földkunyhót kapott. A kényelem kedvéért a brigádok tagjait egymás mellé helyezték el. Amikor már ezekkel készen voltak, fákat döntöttek és a szakadék lejtőjén meleg olákat ástak télire.

Matrjona Nyikiticsna munkája is sikeresen folyt. Az úton tizenkét állat, közte két tehén hullt el. Ezek között volt a híres tejelő „Szépség”, amelyet a német tankok tapostak el. De az úton, az erdőben, öt borjúval is szaporodtak. Az erdei újszülötteket Nyírfácskának, Fenyőcskének, Fenyőfácskának és Tisztás-kának, a kis bikaborjút, amely egészen különös, fekete-szőrű, zöldszemű és dühös állat volt, Fasisztának nevezték el.

De az öreg Praszkovja, aki elvesztvén unokáit, most már teljesen a borjú gondozásának élt, a súlyosan megsértett kis bikaborjú védelmére kelt s megkérte Rubcovot, nevezzék el a kis állatot Tölgyfácskának. A gulya eleinte messze elkalandozott a sűrű erdei legelőkön, ahol még délben sem lepték el a legyek

s a kaszát soha nem látott fű nagyon is kedvére volt a teheneknek.

Már erdei életük első napjától kezdve pontos feljegyzéseket vezettek a munkanapokról s Varvara Szajkina szigorúan a munkanapok szerint osztotta ki a tejet, túrót, tejfelt. A tejtermékek számára hatalmas, árnyékos helyen állították fel a kamrát. A szokatlan körülmények között életrekelt, megszokott kolhozrend önbizalmat adott az embereknek; hittek a kolhoz-életforma megőrzésében.

A táborban való első vesződések után Matrjona Nyikiticsna a maga kis lakását hozta rendbe. Megnagyobbította a földkunyhóját. Szélesebbre ástott a fal mentén, a bemélyedésbe kecskelábakat állított, gerendákat rakot rájuk, s a maga és gyerekei számára fenyőlevelekből puha ágyat vetett oda. A ládát, amelyben a borjúknak való abrakot tartották, asztalnak használta és kis terítővel borította le. Az asztal köré kis fatönköket rakott.

Amikor már berendezte a kis kunyhót, felfüggesztette Sztálin képét, ugyanabból a folyóiratból, amelyik az övét is közölte. Matrjona Nyikiticsna a lapot táskája mélyén találta. Nagyon megörült neki. A fényképet a bejárattal szemben függesztette fel, hogy az ajtóból érhessék a nap sugarai. A gyerekek otthoni szokás szerint élővirág koszorúval díszítették.

A következő reggel, amikor a család a rögtönzött asztal mellett teázott, a kis Zója kijelentette, hogy neki itt, az erdőben sokkal jobban tetszik, mint otthon. Vologyka, az idősebb, csak azt sajnálta, hogy nincsen rádió...

Matrjona Nyikiticsnának eszébe jutott a friss fától illatos, kedves otthon és sóhajtott. De szomorkodni nem nagyon volt ideje. A szokatlan erdei körülmények között a nagy gazdaság szüntelenül megkövetelte szemét és kezét.

Az erdei táborban a dolgok nem mentek rosszul. Csak az állatok téli élelmezésének előkészítése okozott állandó nyugtalanságot Matrjona Nyikiticsnának. A szabadabb órákban, amikor a jószág az erdei legelőket járta, a fejőasszonyok s az ápoló asszonyok fűvet kaszáltak a mocsaras réteken. A gyerekek szárítgatták, megforgatták a szénát és boglyába rakták. Csak kilenc kaszájuk volt s a nyár már vége felé járt: a kaszások legőnfeláldozóbb munkája mellett sem lehetett remélni, hogy

sikerül annyi szénát begyűjteniök, amennyi egy ilyen nagy gulyának kell télire. Azonkívül nagy volt a ménesük is.

Ugyanezek a gondok bántották Ignát Rubcovot is. Néha, amikor a táborban már mindenki aludt s a szakadék csöndjét csak a fenyők zúgása és a szúnyogok döngése zavarta, az öreg lemászott rugalmas, mogyoróágakból készült fekvőhelyéről, világot gyújtott és az alig pislákoló fény mellett a térképet tanulmányozta.

A tábor helyét ügyesen választották ki. Ezért nem is tehetett magának szemrehányást. A hely lakatlan, út se volt a közelben, s a szakadékból csak az ég látszott. A kunyhókat a fenyőfák alá, a bokrok bozótjaiba ásták s ezeket a bokrokat nem is volt szabad kivágni.

Fájdalmas volt, hogy a tábor messze esett a lakott helyektől. Sem híreket nem hallhattak, sem tejtermékeket nem tudtak búzára, krumplira vagy kására elcserélni. Amit az emberek hazulról magukkal hoztak, már elfogyott, s hiába adták bőségesen a raktárból a tejet, túrót, vaját, az orosz lélek mégis mindig a kenyér, a scsi és a krumpli után sóvárgott.

De ez végeredményben nem volt olyan kétségbeejtő. Az emberek, amikor elhatározták, hogy elrejtik a gulyát, sokkal nagyobb megpróbáltatásokat is magukra vállaltak. Hanem a takarmány, a takarmány! Ez a legfontosabb. Még elgondolni is rettentő, hogy a féltett jószág télen majd a szemük láttára hull el s a mérhetetlen veszélytől megóvott állatok az éhségtől fognak elpusztulni.

Rubcov egyre csak a térképet nézte. A tömör, zöld erdőt és a kékekkel vonalazott mocsarat. Még csak jele sincs itt emberi lakóhely közelségének. De hogyan lehet ez? Nem hazudik-e vajjon a térkép? A kolhoz-vezető nem hitte el, hogy a hatalmas erdőség, sok kis folyójával, a nagyszerű erdei legelőkkel, a háború előtti évek virágzó szocialista gazdaságában kihasználatlanul hevert. Egyszer alaposabban megnézte a térképet és észrevette rajta az apró számokkal feltüntetett kiadás dátumát: „1929”. Fütttyentett. Persze hogy hazudik a térkép. Azóta már sok víz folyt le.

Elhatározta, hogy felkutatja a közelebb eső s legeltetésre és kaszálásra még alkalmasabb helyeket. Megjegyzett magának térképén néhány helyet. Kétkerekű kocsiján menyével együtt

már másnap elindult. Sokáig kocsiztak a néptelen erdőben és átmentek a kiszáradt medrű folyócskán. S amint a folyócska nyugatra kanyarodott, a fordulónál hirtelen megnyílt előttük a terjedelmes rét. Mint óriási hangyabolyok sora, kazlakban állt rajta az esőtől megvörösödött széna. Rubcov türelmetlenül rántotta meg a gyeplőt. Ügetve hajtott ki a tisztásra s fiatalosan leugorva a kocsiról, elégedetten kezdte szívni kialudt pipáját.

— Negyvenkét kazal... Egész „Széna-készültség!” Megélünk... nem kell búsulni.

Matrjona Nyikiticsna bedugta kezét a kazalba. A felső réteg alól kihúzott egy csomó szénát, nyomogatta, szagolgatta. Még meg is kóstolta. Bár a széna már tavalyi volt, nem porlott el és nem volt dohos: jó réti széna. Jó gazda lehetett, aki ezeket a kazlakat összerakatta.

— Nincs semmi baj. A széna jó és elegendő! De kivel lehet majd elszámolni érte, kik lehetnek a gazdái?

A lejtőn Ignát Rubcov egy nagy, tágas, gerendákból jól megszerkesztett, zsindelyes tetejű fészert vett észre. Máris megszületett agyában a gondolat: a fészert el kell bontani és át kell vinni a szakadékba.

— Minden szovjet... tehát a miénk! — felelte menyének és a gazda szemével vizsgálgatta a beszűrődő napsugaraktól megvilágított, mégis félsötét szénaszárítót. — Majd elszámolunk a szovjethatalommal. Ha a német ide nem jutoított el, nem vagyunk megszállott kolhozban, tehát minden vagyon az örökösöké... Majd ha visszajönnek a mieink... nekik majd elszámolunk.

Ignát vidáman bicegett a réten s elégedett arccal szopogatta pipáját. A szénát tapogatta s azon gondolkozott: mégis érdemes volt az erdőből idejönni.

— Jó dolog ez, nagyszerű! — hajtogatta egyre.

Valószínűleg itt volt valamelyik szovhoz szénaközpontja, vagy tán valamilyen katonai egységnek vagy nagy gazdaságnak hatalmas tartaléka s a kiürítés alatt elfelejtkeztek róla. A kazlakhoz dél felől vezető keréknyomokat is benőtte már az utifű és kőmény. Ennek különösen örült Ignát: hiszen az ellenség így nem lalálja meg az utat.

-- Jól van, jól van, polgártársak! És amíg kiszagláshatnák és megtudnának valamit a szénáról, már hült helye lesz! De a

pajtának is! Még a nyomát is elmossa az eső — mormogta az öreg matróz.

A mahorka kékes, maró füstje lengett Rubcov után... Fejében érdekes tervek rajzottak. Soha nem szerette hosszú időre elraktározni az elvégezni való dolgokat. Azonnal fel akart ülni kétkerekű kocsijára, hogy sietve idehívassa az embereket, de Matrjona Nyikiticsna izgatott suttogása hirtelen megállította:

— Apácska, valaki van ott a kazalban... Hallja?... Mozog...

Találkozni itt, a szénatartaléknál valakivel... nem nagyon illett Rubcov tervébe. Hallgatva tolta menyét a talyigához s egy mozdulattal megértette vele, hogy üljön fel. De a legközelebbi kazal irányából világosan kivehető sóhajtást hallottak. A sajnálat az ismeretlen iránt, akinek valószínűleg segítségre van szüksége, győzedelmeskedett minden gazdasági elképzelésen. Matrjona Nyikiticsna a kazalhoz szaladt s a szénába vájt mély lyukban egy nagy sovány öregembert látott, aki a hátán fekvé, nehezen, erőlködve lélekzett. Gyulladt, lázas szeme fájdalmasan nézett maga elé.

— Muszja, Muszja, te vagy? — hívott valakit türelmetlenül az öreg.

— Apácska, egy ember van itt... kiáltotta Matrjona apósának, aki a kocsi mellett állt és őt figyelte. — Ez meghall!

Ignát Rubcov a kazalhoz sietett.

Az öregember már nagyon nehezen lélekzett. Hol Muszját hívta... hol esküdözni kezdett, hogy rábízza az értékeket. Félrebeszél és nem válaszolt a kérdésekre. Após és menyé hallgatva álltak mellette. Tudták, már semmivel sem segíthetnek ezen az emberen.

Matrjona a szénában kis edényt vett észre. Kiszórta belőle a bogyókat és vízért szaladt a patakhöz. Ignát kigombolta az öreg zubbonyának gallérját és nadrágszíján is tágitott. Megnedvesítették a haldokló verejtékező homlokát és a szívére is nedves ruhát tettek. A beteg felocsúdott, könyökére emelkedett, mohón nyúlt a víz után s hangosan nyelte. Kemény borostával benőtt bőre alatt sebesen mozgott kiálló ádámcsutkája.

Amikor az öreg végre elvette szájától az edényt — kinyitotta

szemét s maga előtt látva a két idegen arcot, rémülten visszaesett.

— Ki, kicsodák maguk? — kérdezte rekedten és reszkető kezével görcsösen túrkált maga körül.

— Emberek vagyunk... emberek! — válaszolta határozatlanul Ignát, akinek sehogy sem tetszett ez a mozdulat.

— Magának jobb lenne, ha nyugodtan feküdne és nem kapkodna fegyver után — tette hozzá Matrjona Nyikiticsna az ismeretlen kézmozdulatait figyelve.

Az öreg szomorúan elmosolyodott és kezét a mellére helyezte.

— Nincs fegyverem — mondta olyan halkan, hogy szavait nem is annyira hallották, mint inkább szájmozdulatairól találták ki... — Nem tudják, hol van Muszja Volkova?... Soványka... szőke kislány... sí-ruhát visel...

Matrjona Nyikiticsna tagadóan ingatta fejét. Az öreg újra rekedten lélezgett, kezével olyan mozdulatokat tett, mintha mellét akarná széttépni. Arcán nagy cseppekben jelent meg a verejték, fuldokolni kezdett és öntudatának utolsó erőfeszítésével suttogetta:

— Vízet...

Újra magához tért, zavaros szemében értelmes kifejezés derengett. Előbb Matrjona Nyikiticsnát nézte meg jól, benne láthatóan jobban megbízott, utána Ignát Rubcovra pillantott. A haldokló szinte tanulmányozta az ismeretlen embereket. Aztán feje alig észrevehető bólintásával intett az asszonynak, hogy hajoljon hozzá. Az asszony letérdelt s füle majdnem érintette a beteg sápadt, mozgó ajkait..

— Muszja Volkova valahol... suttogetta alig hallhatóan az öreg. — Mi a mieinkhez igyekeztünk.... A széna, széna... A zsák... ott vannak az értékek... Óriási... a városi banké... Állami vagyon... Nem tudtam elvinni... Hirtelen, akaratának utolsó erőfeszítésével felkönyökölt s egy pillanatra felélénkült szemmel nézett az asszonyra és annak apósára. — Esküdjének meg, hogy elviszik oda — és szemével kelet felé intett. — Átadni... A becsületes szovjet ember szavával esküdjetek... Mondjátok: esküszöm!

Matrjona Nyikiticsnát megdöbbenetette a hülő testű, félig halott ember szenvedélyes és makacs akaratereje. Izgatottan suttogetta:

— Esküszöm!

— És maga! Maga is!... mondta állhatatosan a haldokló és követelőően nézett Rubcovra. Látszott rajta: utolsó erejét használja fel, hogy könyökére támaszkodva maradjon. .

— Akkor ez más, szent dolog: esküszöm! — felelte az öreg balti matróz és szinte katonásan kiegyenesedett, amikor a szót kimondta. — Kit illetnek a kincsek?

— Az államot — suttogta a haldokló és erőtlően esett vissza.

Az élet már elszállt a szeméből, de keze még mindig a szénában túrkált. Matrjona Nyikiticsna megfogta a hűlő kezét s úgy érezte, hogy alig észrevehetően, mintha lehellet érte volna, a haldokló ujjának mozdulatával megérintette az ő tenyerét. Az aszszony újra közel hajolt hozzá és most sem elhaló szavaiból, hanem mozdulataiból találta ki: a beteg azt akarja, hogy várjanak meg valamiféle Muszját.

— Hát hol van? Hová ment?

De az öreg már kinyúlt és feküdt egyenesen, arcán szigorú, de megnyugvó kifejezéssel. Ignát lassan leemelte fejéről bőrsapkáját.

Aztán hallgatva távolabb vitték a holttestet, a fiatal nyírfák árnyékába és betakarták illatos ágakkal.

— Vállaltuk, most már teljesítsük az akaratát, ahogyan parancsolta — mondta Ignát Rubcov.

— Úgy látszik, állami pénzt hozott — suttogta Matrjona Nyikiticsna, szinte attól félve, hogy megzavarja a fűben fekvő öreg nyugalma.

— Menjünk, vegyük át a hagyatékot — felelte szintén hal-
kan az após.

Megálltak a szétcibált kazal mellett.

— Valamiféle zsákról beszélt. És egyre csak kotorászott. Talán azt kereste. Csakhogy itt semmiféle zsákot nem látni. Itt egy kis vödör, ott egy rongyban krumpli, s nincs itt semmi egyéb, ami zsákhoz hasonlítana.

— Fel kell túrni a szénát — tanácsolta Ignát Rubcov.

A matróz tapasztalt ember volt, elégszer találkozott már a halállal. Az imperialista és a polgárháborúban sok harcostársa halt meg karja között. Rábízta az utolsó akaratát barátja, egy falusi aktivista, aki 1927-ben a kulákok ellen harcolt és egy kulák eresztett golyót beléje. A „Vörös szántóvető”-beliek és a szomszé-

dos szövetkezetben az emberek, ha elérkezett haláluk órája, gyakran küldtek Ignát Rubcovért... a hűséges, igazságos emberért... hogy elmondják neki végakarataikat... De ennek az ismeretlen öreg embernek a halála még a tapasztalt és sokat próbált Ignátot is megrázta.

Hallgatva kutatták át Rubcovék a kazlat. Először a hátizsákot húzták elő a szűkös élelmiszer-tartalékkal. Aztán az úton használt edényt és mindenféle, fiatal leánynak való apróság került elő. Végül mélyen lenn a földön, a napsugár nélkül nőtt sárgás fűvel betakarva, megtalálták az erősen bekötött, súlyos zsákot.

Kioldozták. Matrjona Nyikiticsna a fogával kezdte bontogatni az engedetlen spárgacsomót s először ő nézett bele a zsákba... Belenézett és úgy ugrott fel, mintha kígyót látott volna. Ignát lehajolt és csak a fejet ingatta. Felemelte a zsákot, megrázta, a súlyát mérgette, aztán letette a fűre és csodálkozva nézett a nyírfák felé, amelyek alatt az öreg holtteste feküdt.

— Azt hiszem, hogy ezért legalább két ilyen gulyát lehetne venni, mint a miénk — mondta. — Oh jaj, szegény öreg! Ilyen súlyt cipelni nem kis dolog!

Matrjona Nyikiticsna leült a fűbe és elcsodálkozva babrált a drága kincsben. Ott nem a kazalban talált értékek izgatták, hanem az öreg ember és a kincsek szokatlan eredete. Ez az ismeretlen ember es valamilyen Muszja nevű kislány ezeket a drágaságokat az ellenségtől megszálalt területen vitték keresztül. Semmi mást nem gondolhatott. De hogyan kerülhetett ilyen vagyon ennek a tehetetlen embernek a kezében? Vajjon kinek is esküdött most ő meg, hogy megőrzi és rendeltetési helyére juttatja ezt a hatalmas értéket?

A zsákban kotorászva, valami papír akadt a kezébe, amely szorosan össze volt göngyölve és cipőzsinórral átkötve. Ignát széttekerte a papírt és hangosan olvasta a leltár felírását. Átlapozta az oldalakat és csak akkor értette meg, hogy két ismeretlen ember hozta és megőrizte a kincset, amelyet senki rájuk nem bízott és amiről talán senki nem tudott. És ezt el akarták vinni a front túlsó oldalára. Most értette csak meg ezeknek az embereknek nagy önzetlenségét.

— Apácska, hiszen ezek a mi... a mi városi bankunkból... Ők is olyan utat tettek meg, amelyet mi — mondta elgondolkozva Matrjona Nyikiticsna.

Ignát lekapta fejéről kivörösödött, összerepedezett bőrsapkáját.

— Igazi bolsevik lélek! — mondta ünnepélyesen és Mitrofan Iljics Koreckij holttestére nézett. — Erős bolsevik volt.

Most, élete végén így tisztelték meg, igaz hódolattal az öreg pártonkívülit.

4

Ignát Rubcov a kincseszsákokat a kétkerekű kocsi fonott kasába rakta. Otthagyta menyét a holttest mellett, hogy várja meg az ismeretlen Muszját. Ő maga elment a táborba a kolhozasszonyokért.

Estefelé ásóval jöttek meg az asszonyok. A sírgödröt a tisztás szélén ásták, annak a magas fenyőfának tövében, amelynek dús, zöld csúcsát reggelenként a felkelő nap sugarai elsőnek érintették meg és lemenőben is tőle búcsúzott utolsónak a nap. A holttestet régi lepedőbe takarták s az elhunyt mellére mezei virágot tettek.

Ignát Rubcov elmondta a kolhozbeli asszonyoknak, ki is volt ez az öreg, mit hozott magával és mennyire meg kellett feszítenie akarateréjét, hogy ezt halálos órájában el is mondhassa. Temetés előtt feldíszítettek a halottat; az asszonyok tisztelettel nézegették, de egy kis csodálkozás is vegyült ebbe a tiszteletbe.

Beállt az éjszaka, de Muszja még mindig nem jött. A temetést másnapra halasztották. Az asszonyok megvacsoráztak és az egyik szénakazalba feküdtek le.

Valamennyien rosszul aludtak. Az újhold éles sarlója az erdő fölé emelkedve, megvilágította a tisztást s a sötét erdőt, a hallgatag rétet és a szénakazlak tetejét bőkezűen hintette be hideg, ezüstös fényével. Minden ragyogott a holdfényben. A fákon fekete árnyak feküdtek. A tücskök hangosan ciripeltek.

Távolabb a nyírfák alatt a még el nem temetett öreg ember halotti leple fehérlett. Az asszonyok akaratlanul is erről az emberről gondolkoztak. Később férjük jutott eszükbe, hogyan verekszik valahol a fronton az ellenséggel. Eszükbe jutott otthonuk, amely elhagyottan maradt mögöttük s mélyet sóhajtottak. Hogy elűzzék a riasztó gondolatokat, különféle históriákat meséltek kincsekről, vérről, büntetésekről, amik mindig beleszövődtek a nép elképzelésébe a gazdagsággal kapcsolatban. Sokan elszunyókáltak már

beszélgetés közben, de ha valaki újra mesébe kezdett, egyszerre felélénkültek.

Ezek a szénakazlak valamennyiük szemében sokkal értékesebbek voltak, mint a váratlanul talált kincseszsák. Arannyal nem lehet a jószágot etetni, itt pedig ez a rengeteg széna... Most már nem lesz baj a táborban, még a legvadabb télben sem.

— És majd meglátjátok, a mi drága hadseregünk visszatér és kisegít bennünket a bajból — mondogatták.

Ha megőrizhetnék a gulyát, felnevelhetnék a borjúkat és még új kis borjúk is lesznek majd... Ha visszahajthatnák épségben, jótápláltan a kolhozba a jószágot, az otthonmaradtak elcsodálkoznának:

— Jóegészséget, honnan jöttök? — mondanák. Mi meg szomorkodtunk: azt gondoltuk, hogy a farkasok már a csontotokat is régen felfalták...

Ezek az ábrándok elűzték szemükről az álmot. S már azon vitatkoztak: átvigyék-e a szénát a szakadékba, vagy hagyják itt, amíg leesik a hó és könnyebben szállítható a téli úton. Éjfélig is elbeszélgettek a gazdaságról, de hajnal előtt már felserkentek.

Reggel felé, amikor a hideg eső felébresztette őket, megjelent Muszja és ezektől az idegen emberektől megtudta a szomorú hírt. S amidőn a friss sír fölött már a vörös halom emelkedett, amelyet a nedves homok szeszélyesen mintázott ki, a fiatal lány megértette nagy veszteségét, s gyámoltalannak, egyedülállónak érezte magát. Nagy könnyecseppjei hangtalanul ömlöttek végig barna, hámlós orcáján.

— Sírjon, csak sírjon, kedves, a könnyektől a legnagyobb bánat is megenyhül — mondta Muszjának Matrjona Nyikiticsna és az ő fekete szeme is nedves volt.

A többi asszony, falusi szokás szerint, illedelmesen törölgette könnyeit fejkendője sarkával.

Muszja csak nézte őket és azon tűnődött, kikkel is hozta össze a sors. Különösen meglepte a kislányt az a zömök, éltes férfi, az ócska, kivörösödött, repedezett bőrkabátban. A sír mellett állt, kiegyenesedve, mint katona az őrségen, børsapkáját összeszorított balkezeiben tartotta.

— Kicsodák maguk, elvtársak? Partizánok, ugye? — kérdezte Muszja.

Ezek az ismeretlen emberek olyan résztvevően érezték át az ő bánatát és annyira különböztek azoktól, akiket eddig a német sereg hátamögött látott bolyongása közben, hogy csak partizánoknak tarthatta őket. Nem külső benyomások okozták ezt. A szemnek szinte észrevehetetlen volt a különbség ezek és más emberek között. Muszja maga sem tudta miért, talán a sokhetes, állandó óvatosság és ösztön vezette rá, hogy ezek között az emberek között olyan jól és biztonságban érezheti magát, mintha már át is jutott volna a front túlsó oldalára és ott ébredne fel a szabad, ellenség által meg nem szállt földön.

— Ugye, hogy partizánok?

— A tehenek körül partizánkodunk — felelte egy pirosarcú, teltekeblű asszony. — A tejes sajtárokkal viaskodunk.

— Te Várjka, magad se tudod, mit fecsegsz... — szakította félbe egy kicsi, sovány, haragos külsejű öregasszony. — Ennek a kislánynak ilyen nagy bánata van, te meg csak vigyorgsz... Kolhozasszonyok vagyunk mi, kedvesem, a ti körzetetekből való kolhoznyicák... Az ott ni, Matrjona Rubcova, Matrjona Nyikiticsna... Bizonyosan hallottál már felőle... Hoogyne... hiszen te is a közelben élsz, ő meg a mi híres... Rubcova elvtársnőnk...

Csak most, amikor a csinos, okos arcú, új ismerősre nézett, emlékezett rá Muszja, hogy kevéssel a háború előtt látta egy lapban, meg a filmhíradóban ezt a szép asszonyt, aki fehér köpenyben, mint valami orvos, vezette végig a hosszú épületeken a jóltáplált, foltosszőrű tehenek között a szomszédos kolhozok paraszt- és agronómus küldöttség tagjait, akik a Szovjetunióhoz csak nemrég csatlakozott Baltikumi Köztársaságból jöttek.

— Hát hogyan kerültek maguk ide? Mit csinálnak itt?

— Az itteni erdei manóknál keressük meg munkaegységünket — nevetett Varvara Szajkina.

Az erdei tábor történetét Matrjona Nyikiticsnától tudta meg Muszja, amikor a szállásra mentek. Az asszonyok csapatokban vonultak, megszokott dolgokról beszélgettek: a talált széna minőségéről, s arról, hogyan kell elosztani az abrakot a borjúknak. Szó esett a leány előtt ismeretlen tehén-betegségekről is. Az asszonyok külseje olyan mindennapi és megszokott volt, mintha nem mélyen az ellenség mögött, az erdő sűrűjében mozognának, hanem nyáron, aratás idején, barátságos csoportokban térnének

haza este a mezőről. A fiatal leány derűs volt és elégedett. Annyi bolyongás után a véletlen ilyen emberekkel hozta össze! S állandóan feszült, idegesítő helyzetétől megszabadulva, hirtelen nagy fáradtságot érzett.

Csak ment, ment, alig vonszolta lábát és arról ábrándozott, hogy olyan helyre juthasson, ahol lefekhet és aludhat... aludhat és semmitől sem kell óvakodnia, hanem alszik, alszik az övéi között. Muszja nem is emlékezett rá, hogyan jutottak haza az úton. Csak a füst tűnt fel néki, amely szürke, egyenes és dús volt, mint a róka farka s csak akkor vette észre, amikor a fáktól árnyékolt meredek szélén megállt. Azon sem volt ideje csodálkozni, hogy itt az emberek nem félnek tüzet rakni, hogy messzire hallatszik a kutyaugatás és egész sereg apró gverek kíséri őket. S a kocsi is bátran zörög, amelyen ócska bőrkabátiában a sánta ember ül.

Muszja otthon érezte magát, leült a fa alá, hogy cipőzsinórját kioldozza s közben észre sem vette, hogy lefeküdt a puha, nedves erdei mohára, aztán... Ezen a napon s még a másikon sem, semmit nem látott és semmit nem hallott...

5

Csak harmadnap délben ébredt fel, vidáman, könnyű lélekkel. Hol is van most? A földkunyhó keskeny bejáratán beáradó forró napsugarak a fal közepére erősített Sztálin-arcképre hulltak. A fénykép alatt félkör-alakban a világoskék nagy, erdei harangvirágok megőrizték csipkézett kelyhük nedvességét.

— Az enyéimnél vagyok! — örült a fiatal leány.

Kis ideig mozdulatlanul feküdt, s boldog volt, mert véget ért nehéz és veszélyes útja. Nem kell már óvatosan felfigyelni minden neszre!

Kivülről, a fenyők megszokott halk suttogásával mindennapi hangok törtek be. A kolhoz életét jelezte a zaj, amely neki most mindennél kedvesebb volt. A jóllakott tehenek lustán bőgtek, a bárányok aggodalmasan bégettek, a sajtárok csörömpöltek, a kalapács ritmikusan csengett, kaszákat fentek és fejszék döngtek tompán...

A földbevált kunyhó menyezeten nagy, kék légy dongott.

Muszja mozdulatlanul feküdt a fenyőlevelekkel beborított priccsen és nem tudta levenni tekintetét az előtte függő fényképről. Nagyon sokszor látta már ezt a képet, de soha ilyen rendkívülinek, mint ma: mintha csak a kedves, megszokott világba való visszatértét s az álmát jelképezné, amely erőt adott neki a hosszú erdei úton. Szíve hevesen dobogott az örvendező várakozástól s mohón szívta be a kunyhó illatát. Az jutott eszébe: így érezheti magát a partra vetett hal, amikor visszatér a hullámok közé.

Hirtelen elfojtott gyereksuttogást hallott:

— Nézd, már felébredt!

— Iriska, szaladj csak és mondd meg mamának!

A lépcsőn gyors, könnyed lábacsókák topogtak. Később egy vékony, harmadik hangocská kérdezte:

— Nénike, ugye te már felébredtél?

Csak most értette meg Muszja, hogy ez a „nénike” megszólítás neki szól. Jó kedve lett. Felült fekvőhelyén. A gyerekek, mint a megriasztott cinegék a kunyhó másik sarkában mozgolódtak. A félhomályban új ismerőse szemére emlékeztető két pár fekete gyerekszemet látott Muszja.

— Néni, maga nem fog többet aludni? — kérdezte a sarokból egy sovány, barnaarcú, hét év körüli fiúcska.

— Te ki vagy? Hogy hívnak?

— Vologyának. Anyám megparancsolta, hogy ha maga felébred, üljön le mindjárt és egyen.

Vologya gondosan levette a terítőt, amivel az asztalon volt valami lefedve. Muszja látta, hogy a terítő alatt egy edényben aludttej s egy másikban tej van, mellette nem nagy darab kenyér. Mohón enni kezdett. A kislány, akit Zójának hívtak, szintén kijött a sarokból. Jóltáplált, rózsásarcú kis jószág volt.

— Te ezentúl nálunk fogsz lakni? — érdeklődött Zója. — Néni, igaz, hogy te kincset találtál?

Az evés élvezete közben Muszja ijedten gondolt arra, hogy a drágaságokról már ez a csöppség is tud. De igyekezett növekvő aggályoskodását elűzni: hiszen ezek az emberek valamennyien hozzá tartoznak. Miért kéne valamit eltitkolni előttük? A földbe-vájt lépcsőkön újra mezítelen lábacsókák topogtak. Iriska jött vissza, aki nem hasonlított fiútestvéréhez és húgocskájához, mert pisze, szőke és szeplős volt. Lenhaja két szoros varkocsba volt fonva. Utána az anyja, Rubcova jött.

— Felébresztették mégis ezek a kis haszontalanok? . . . Pedig megmondtam nekik! — szólalt meg kellemes mellhangján az asszony. — Igaz, már ideje volt felébrednie. Ó, hogy aludt maga! Még azt sem vette észre, amikor behoztuk. Csak elnéztem, hogy alszik, még az ágyúdörgés sem ébresztette volna fel. Hát az úton nem aludt eleget?

Muszja el akarta mondani, hogy kéthetes bolyongásuk alatt az erdőben egyszer sem tudta magát kialudni. De csak odaszorította arcát Matrjona Nyikiticsna melléhez s hangosan, gyerekesen elsírta magát.

— No lám, csak így egyszerre! — csodálkozott az asszony. — Allítsa csak derűsre a barométert és igyekezzék enni. Az apósom, a mi elnökünk, itt tesz-vesz a kunyhó körül és már türelmetlenkedik, mert szeretne a maguk kincseiről beszélgetni.

Muszja gyorsan felöltözött. Matrjona Nyikiticsna megtalálta a zsákból a lány ruháját, ki is szellőztette, hogy gyűrődései kismuljanak. Különös érzése támadt: tulajdon ruhája, amelyben néhány héttel ezelőtt olyan jól érezte magát, most szokatlan és kényelmetlen volt. Mintha szűkebb lett volna, zavarta a mozgásban. Bátortalanul ment ki a kunyhóból és hunyorgatott a szemébe tűző, ragyogó déli naptól. Aztán észrevette az ismerős férfit, arcán a széles forradással. Néhány lépésnyire állt a tűz mellett, tűzesített vasat fogott a kezében és ócska munkaruhát viselt. Dús, ősz, mohaszerű szemöldöke alól gyönyörködve nézett Muszjára.

Nem engedte ki kezéből a tüzes vasat, baljával erősen megszorította Muszja kezét és mintha csak hordó mélyéről beszélne, megszólalt:

— Ignát Rubcov, a „Vörös szántóvető”-ből — dörögte, aztán hozzátette: — Talán hallott is már rólam. Hiszen majdnem földik vagyunk . . .

Tenyere olyan kemény volt, mint a csizmatalp.

A választ be sem várva, a művészettel kifaragott háromszögletű tölgyfatuskó fölé hajolt és folytatta félbeszakított munkáját. Betűket égetett a fába . . . Muszja elolvasta:

— Itt nyugszik Koreckij M. I. szovjet polgár, aki harcosan, hőiesen halt meg a posztján a . . . — Rubcov figyelmesen folytatta a betűk égetését, amíg a vas ki nem hűlt. Akkor visszadugta a tűzbe, a fadarabot ledobta és széles, jóságos mosollyal,

amelyről nem lehetett tudni, hogyan került nagy, szélcserezett arcára, megkérdezte:

— Kialudtad magad, kis vándor? Bizonyosan nyugtalan-kodsz a zsák miatt? De ne nyugtalankodj. Nálam van. Egy morzsácska nem sok, annyi sem vész el belőle. No, apróságok, el innen! — szólott unokáira. Megvárta, amíg a meztelen lábcskák topogása elhalt, aztán a fatönkre mutatott, amelyből a sír-
emléket fűrészelte le: — Üljetek le, asszony elvtársak! — és amikor leültek, parancsoláshoz szokott hangon hozzátette: — Mi, Matrjonával együtt, párttagok vagyunk. Üljetek le és tégynékünk mindenről jelentést!

Muszja kezdte elbeszélni bolyongásuk történetét. Rubcovék csak hallgatták és résztvevően bólogtak. A kislány becsületesen beszámolt az öreggel való vitájáról, vajjon érdemes-e a kincseket vinni, vagy inkább hagyják valami magános helyen a Vörös Hadsereg visszatértéig? ... Később elmondta, hogy társa sürgetésére olyan úton mentek, amely távol volt az emberjárta helyektől. Mindig az erdő sűrűjét választották s ez nehezítette és lassította meg útjukat. Ignát Rubcov erre felnevetett és megjegyezte:

— Lám csak, azonnal meglátni, ki mikor született... Egyrészt igaza volt az öregnek. Háborús időben még egy srófnak se szabad az úton heverni és elkallódnia... Itt meg ez a rengeteg kincs. Hiszen ezért fegyvereket lehet vásárolni... Egész ezredet lehet felszerelni az árából... Te meg elástad volna!... A másik dologban az öreg tévedett. Neked volt igazad. A szovjet embert a német hátszágban nem szabad elkerülni. A szovjet ember becsületes dologban mindig segít... De most beszélj csak tovább... Félbeszakítottalak...

Amikor Muszja elbeszélésében odáig ért, hogy Mitrofán Iljics a mocsárba süppedve a neki nyújtott mentőrúdra a zsákot akasztotta, az öreg matróz olyan győzedelmesen nézett a leányra, mintha a maga hőstettéről lett volna szó.

— Ilyenek ám minálunk az emberek! — és menyéhez fordult. — Beszélj csak el a borjúgondozóidnak és fejőasszonyaidnak, hadd tudják meg, hogyan kell megvédeni a szocialista közösség vagyonát.

Rubcov elgondolkozva mozgatta a tűzben a vasrudat

— Ez igen, ez ember volt a talpán! Csak az embereket nem kellett volna elkerülnie... Ez... fölösleges volt. Erre szükség

lehetett a cári időkben, amikor a kovász még erjedt. Akkor az boldogult, aki jól tudta a fogát vicsorgatni. Egy ember magában... szépségeim... olyan volt, mint a magános fa a mezőn. Mennél magasabbra nyúlt, annál gyorsabban csavarta ki a szél... De a kolhoz... az olyan, mint egy egész fenyőerdő. Az erdő megállíthatja a szélrohamot és akármeekkora a vihar, elbírja, elereszti maga fölött...

Felállt, kihúzta a tűzből a benne tartott rudat, hogy kiégesse az emléktáblán az utolsó szót:

— ...szocializmusért... — Később, amikor a vas újból kékleni kezdett és füst szállt alóla, Ignát kiegyenesedett és sóhajtott:

— No, kedvesem, pihend ki magad nálunk egy kicsit, igyál sok tejet és adunk melléd társnak igaz és becsületes embert... Aztán neki az útnak. Az öregednek megesküdünk, hogy amilyen gyorsan csak lehet, eljuttatjuk az értékeket a szovjet hatalomnak.

Muszja akaratlanul is Matriona Nyikiticsnához húzódott. Hogyan!... Hát lehetséges, hogy újra elkezdődik borzalmas útja. Megint űzött vadnak érezze magát és ne embernek? Újra csak félszemét merje behúnyni és örökké csak figyeljen, figyeljen?

— Talán hamar befejeződik a háború...

— Nem, a végét még nem lehet látni. Messzire van. Nem jött még el a mi napunk — sóhajtott Ignát Rubcov.

— De mikor jön el? — kérdezte szomorúan Matriona Nyikiticsna. — Ha elgondolom, hogy ezek már a folyón túl vannak és letapossák a mezőt, felégetik a házakat... Miért engedjük őket? Elgondolni is borzasztó, mennyi földünk, mennyi emberünk van már a kezükben... — Sóhajtott, az ajkát rágta és elfordult.

Rubcov újra bedugta a vasrudat a tűzbe és elgondolkodva nézte, hogyan szállnak a szikrák a kékes salakban tüzesedő fémből.

— A mult esztendőben az Októberi Unnepkor — kezdte újra, — vendégségben voltam védnőkeinknél, a mozdonyjavító gyárban. Elnéztem, amint az egyik műhelyben a mozdonyok számára rúgókat hajlítottak. Izzásig hevítették a rudat és úgy hajlították. Ha az acél jó, annál tartósabb és rugalmasabb lesz, mennél jobban nyújtják. Erősnek is kell lennie, mert végeredményben: ez mozgatja a mozdonyt. De ha kiegyenesedni engednék, megint csak összekunkorodna.

— Az a rúgó? ... És ezt most miért mondtad el, apácska?

— Minél többet gondolok a háborúra, annál gyakrabban jut eszembe ez a rúgó. Ott volt Napoleon, szorongatott, hajlított bennünket, összeszorultunk, összeszorultunk és — Napoleon egyedül ment el innen... Ezért gondolok én a rúgóra. Visszavonulásunkban Ioszif Visszarionovics Sztálin nagy tervét és a mi nagy győzelmünket látom... Szorítja, szorítja a rúgót, de amint az kirúgódik, nem lesz többé Hitler! Az ellenség elvérzik. Hallani se lehet majd róla! Ilyen emberek vannak ám minálunk.... — Ignát megmutatta nyomorék ujjával a még be nem fejezett felírást az emléktáblán. — Várjatok csak, emlékezzetek majd a szavamra: kiugrik a rúgó és repülnek a fasiszták. Ajjaj, de még hogy repülnek!... Csak az a kérdés... marad-e majd belőlük, aki repüljön! Marad-e közülük hírmondónak valaki?

— Csak minél előbb így lenne! — kiáltotta Muszja.

A kolhozbeli öreg kommunista szavai újszerűen mutatták meg a kislánynak a borzalmas képet: a szülővárost, a hullákat az úton, a megsemmisített falvakat...

— Talán segítenek majd a szövetségeseink — mondta Matrjona Nyikiticsna. — Hogy is hívják csak azt a... nálunk a kommunában volt egy hasonló nevű bika... No, Churchill, vagy hogy hívják... Azt ígérte, a győzelemig harcolnak... Hiszen az erős nép...

— Ígértel Emlékszel még, menyecske, mennyire haragudtam a fejőasszonyokra, amikor annak a gyönyörű jószágnak ezt a nevet adták? Churchill! Tudod te, kicsoda ez? Aha, nem tudod! De én tudom! Emlékszem rá a tizennyolcas esztendőből, hogy milyen barátom volt ő énnekem — Rubcov rácsapott sánta lábára. — Ezt az emléket küldte nekem. Egész életemre. Murmanszk alatt szereztem. Nem, menyecske, csak te benne ne bízz! Varjú a varjúnak nem vájja ki a szemit... Az ember ne sajnálja a maga kezét, mert csak ebben bízhatunk mink: csak a magunk kezében, meg a mi Bolsevik Pártunkban... Senki más meg nem ment bennünket... Se az isten, se a cár.

Rubcov megtömte pipáját és erős, sárga fogai közé harapta. Sokáig bajlódott a rágyujtással. Akkor eltette a vasrudat, kioltotta a tüzet és elégedetten nézegette a befejezett emléktáblát:

— No, jól elfecsegtem veletek az időt... — mondta. — Isten veled, te szépség, pihend ki magad és gondolkozz az útról.

Sántikálva, de fiatalos fűrgeséggel futott le a lejtőn a meredek mélyére és eltűnt a bokrok között. Nemsokára messziről

hallatszott dörgő hangja és a hanglejtésből lehetett kitalálni, hogy összeszidott valakit.

— Újra elmenni... — mondta bánatosan Muszja és a már eloltott, de még füstölő paraszat nézte.

— És mikor lesz ennek vége? — felelte Matrjona Nyikiticsna, és széttaposta a füstölő széndarabkákat. — Milyen szépen éltünk!... De most azt gondolom, hogy az én emberem talán már holtan fekszik valahol, a nap sūti, varjak keringenek fölőtte, a legyek ellepik és nincs senki, aki lezárja a szemét... Ennek a Hitlernek a torkát tudnám elharapni!

Matrjona Nyikiticsna majdnem kiáltva mondta az utolsó, izgatott szavakat. Különös volt látni ezt a felizgatott asszonyt. Olyan hatalmas, csendes folyóra emlékeztetett, amely megduzzadt az esőzésektől s hirtelen megváltoztatva eddigi nyugodt folyását, háborog és kiönt medréből.

— És merre van most a front? Mennyit kell még addig menni? — gondolta Muszja.

— Néha látom: sebesülten ül a bokrok alatt, vér csurog belőle, szája kiszáradt, hív engem... Köröskörül emberek harcolnak a fasiszták ellen, de csak hív, hív és fölőtte gonosz legyek donganak... Ha azt mondaná most nekem: Matrjona, hagyj mindent és menj el ápolónőnek: én odadobnék mindent... a gyerekeket, a gazdaságot... és elmennék. Nem csak az enyémmnek akarnék segíteni, hanem másoknak is... És még...

— Matrjona Nyikiticsna! — kiáltott most valahonnan fentről egy dallamos női hang.

Az asszony összerendezte; tenyerének olyan egyszerű mozdulatával törölte meg szemét, amilyen egyszerűen nyugszik meg és folyik nyugodtan tovább az esőtől megduzzadt patak vize, amely hatalmasan megáradva kitört, hullámokat vert és újra visszatért medrébe.

— Megyek, megyek, egy percig sem tudtok nélkülem meglenni... Muszja, ha szüksége lenne rám, keressen a tehenek mellett. Különben szóljon Vologyának, vagy Iriskának, ők megtalálnak.

Matrjona Nyikiticsna könnyedén futott felfelé az úton, a szürke égerfa bokrok között és már onnan a gerincről hängzött a szava. Valószínűleg Muszjához szólt:

— Apósom igazat mondott: kiugrik a rúgó... Ó, nagyon kiugrik...

Amíg Rubcov — egyedül ő tudta, milyen úton — összekötést szerzett a külvilággal, híreket kapott a front helyzetéről és kigondolta az útirányt, addig Muszja Volkova a „Tehenek szakadéka”-ban élt, ahogyan a „Vörös szántóvető” kolhoz táborának új települési helyét nevezték.

A kislány gyorsan összebarátkozott a földbevált kunyhók lakóival, megismerte a híres „rekord”-teheneket, sőt a tehenész asszonyok csodálkozására, barátságos találkozása volt a foltos bikával, Pánnal, aki komor és kötekedő jellem hírében állt a táborban. Még a kutya is elkerülték ezt a hatalmas, izmos, s végletekig vad állatot. A bika, ez a kötekedő, látszólag komoly, de alattomos, mindig körültekintgető, ideges, vérrel előntött szemű állat könnyen a szarvára kapott valakit. Vagy, ami még rosszabb, hirtelen a kerítéshez nyomta az embert... És most, a fejőasszonyok legnagyobb csodálkozására, nagyon barátságos volt a Tehenek Szakadékanak legújabb lakójával.

Muszját meglátva, Pán már messziről, láncát csörgetve, tüdejének minden erejéből, üdvözlőn elbödült. Átdugta hatalmas, ostoba fejét a kerítésen s mint a kutya, a kislány tenyeréből vette el a krumplit vagy a füvet, s közben óvatosan érintette meg a feléje nyújtott kezét meleg, bársonyos szájával.

Muszjára eleinte különösen hatott az őserdők mélyén megtelepedett kolhoz-tábor. Nem az volt a csodálatos, hogy emberek lakták ezt a járatlan helyet, ahol évszázadokon át csak a madár-csicsergés, a szél zúgása és a vadállatok üvöltése zavarta meg a csendet. Az lepte meg, hogy az emberek gyorsan beleérték magukat, s itt, az erdő sűrűjében is megőrizték szívükhöz nőtt szokásaikat és életformájukat, amelyet a gazdag birtokról, a „Vörös szántóvető” gazdag, bőventermő földjeiről hoztak magukkal.

Reggel, amikor az erdő még csupa rózsaszínű szürkesség volt s a nap első sugarai, megannyi arany lándzsaként még csak keresztül lopakodtak a fák koronáin és befúrták magukat a lombok között meghúzódó ködös félhomályba, a brigádvezetők felköltötték embereiket. A szakadék mélyéről, ahol a kövek között halkan csobogott a hideg forrás, idehallatszott a mosakodó emberek lármája. A meredek parton szürke épület emelkedett. Itt, az építők, akárcsak a harkályok, kopácsoltak baltájukkal. Szaggatott, dallamos hangok hallatszottak. A tölgyfa-tönk mellett,

ahol az esztergapadot és az üllőt felállították, Ignát Rubcov izzó-vörös, málnaszínű vasdarabot fogott a csípővassal és a gazdaság számára valami tárgyat kovácsolt... Verte, döngette a vasat szünet nélkül. Két kisfiú felváltva nyomkodta a tábori fűjtatót.

A tisztáson, a kis patak mellett, ahol nagy üstben főtt a közös reggeli, kellemes ételszag érzett. Fel-felvisított a szeparátor centrifugája és dübörgött a vajverő dugattyúja. A fenyőfák alatt, a nagy barlangban, ahová már beette magát a tej szaga, a fehér köpenybe öltözött Varvara Szajkina vette át a fejőasszonyoktól a még habzó, meleg tejet. Muszja itt különösen annak örült, hogy az erdei tábor dolgos, mindennapi sürgés-forgásában semmi sem emlékeztetett a fenyegető veszélyre, amely körülvette az itt élő embereket. A szovjet élet morzsányi kis szigete volt itt, azon a nagy területen, ahol a fasiszták a maguk rendjét akarták meghonosítani.

Matrjona Nyikiticsna nevelve beszélte, hogy az ő új kis barátnője annyira megismerkedett már itt az asszonyokkal, mintha évek óta együtt élt volna velük. Az emberek itt gondosabbak, összetartóbbak és önmagukkal szemben követelőbbek voltak. Valószínűleg azért, mert különös éberséggel figyelték magukat is, egymást is. A megszokott kolhoz-élet segített elviselni az otthon utáni bánkódást és az erdei élet nehézségeit.

Muszja rövid idő múlva már nem is csodálkozott ezen. Ő maga is belemerült a tábor dolgos életébe. Eleinte annak segített, akinek éppen szüksége volt rá. De ez a munka csak rövid ideig elégítette ki. Annál is inkább, mert Ignát Rubcov olyan szigorú tábori életmódot teremtett meg, hogy itt mindenkinek a maga dolgát kellett végeznie.

Muszja elgondolkozott ezen és elment az elnőkhöz, aki a tábori kovácsműhelyben a nagyobb fiúk segítségével abroncsokat rakott a kerekre... Kijelentette, hogy nem akar itt élősdimódjára élni. Osszanak ki rá olyan munkát, amit el tud és el is fog végezni.

Rubcov helyeslően nézett Muszjára, de foglalkozását félbe nem hagyva, megkérdezte:

— Hát mit szeretnél csinálni? Nézz körül és válaszd ki, ami a szívednek kedves.

Muszja már hamarabb széjjelnézett. Neki a kisborjúk tetsettek meg nagyon. Az apró, tarka, vidám, hosszú és vékony-

lábú borjúcskák, amelyeknek szerinte „valamennyinek egyforma arca volt”.

— Jó — mondta Ignát és bíráló szemmel nézegette a most kovácsolt, még füstölő kereket. — Hát jó, hadd legyenek a kisborjuk... de a dolog nagy felelősséggel jár. Mondd meg Praszkovja néninek, hogy az einök téged az ő keze alá rendelt. Mondhatom, nagyon szép a munka a kis borjúkkal. Csak jól nézd meg, hogy megszerezhesd a munkanapokból a hozományodat. Tudod-e, milyen munkanapegysegek voltak nálunk a „Vörös szántóvető”-ben?

Igy hát Muszja Volkova, aki értett ahhoz, hogyan kell érdekes dolgokkal igazában foglalkozni, kezdetben a kolhoz legtapasztaltabb borjugondozónője, Praszkovja keze alatt kezdte meg új pályatutását. Hamarosan beletanult, hogyan kell egymastól nemcsak nevük, hanem szokásaik, jellemük szerint is megkülönböztetni a kisborjakat. Hamar megtanulta azt is, hogyan kell számukra ennivalót készíteni. Almot rakott alájuk, etette, tisztogatta és gyógyíttgatta őket. Legjobban tetszett neki a legfiatalabb borjúk számára készült ólacska, a „csecsemőotthon”, ahogyan az asszonyok ezt a kedves kis sarkot nevezték, ahol a „meredek hotel”-ben még a „mamácskájukkal” voltak elhelyezve az újszülött bocik: Nyírtácska, Fenyőtácska, Fenyőcske, Tisztácska és Tölgyecske... Ez a nagyhomlokú, játékos kis betyár bikaborjú, aly tudott megállni hosszú lábain, mert még jobbra-balra szétbicsaklottak.

Praszkovja civakodó természetéről volt híres a kolhozban. De a kislány hamar felfedezte a mogorva arcú, örökké elégedetlenül dörmögő asszonyban a jóságot és az igaz lelket. Az asszony kezdetben kikergette a kislányt a kisborjúk óljából, ahová tarka ruhában jött... „bikát ijesztgetni”... ahogyan az öregasszony mondta. De úgy folytatta a civakodást, hogy maga cipelte át a „szomorú vándor” hátizsákját és egyéb holmiját a saját földkunyhójába, amely a borjúólak mellett volt és a piccsét is átadta a kislánynak, magának pedig a földön vetett ágyat.

Muszja örömmel költözött vezetőnőjéhez. Kellemetlen volt neki Matrjona Nyikiticsnát három kisgyerekével összeszorítani. Az öregasszony Muszját sánta nagymamájára emlékeztette, aki nagyon elkényeztette legkedvesebb unokáját. Praszkovjának új lakótársnője segített elviselni az egyedüllétét. Az öregasszonyról

tudták a kolhozban, hogy szenvedélyesen szeret beszélni. E szenvedélyéhez persze hallgatóságra volt szüksége...

Dehát ez az asszonyos fogyatékoság nem nagyon bántotta a fiatal leányt. A tapasztalt öregasszony érdekesen és kifejezően beszélt és soha nem bocsátkozott ismétlésekbe. Amikor kedves „bocijaira” került a szó, az öregasszony valóságos poétává lett és Muszja fáradhatatlanul szívta magába a kis növendékállatok nevelésének tudományát.

Az öreg asszony elbeszélése szerint minden kisborjúnak megvannak a maga szokásai; megkövetelik, hogy hozzájuk alkalmazkodva foglalkozzanak velük. Fáradhatatlanul fecsegett a vidám, játékos Tisztáska huncutságairól, az elkényeztetett Fenyőcske szeszélyeskedéseiről, aki néhanapján enni sem akar és hogy megjöjjön az étvágya, evés előtt a nyakacskáját kell megcsiklandozni. Mesélt a nagybendőjű, közönséges Fenyőfácskáról, amely se apjára, se anyjára nem fájzik és minden ceremónia nélkül löki el szomszédját az ízletes mosléktól. Megrajzolta a kis bika, Tölgyecske sötét jellemét: álmatag szeme úgy csillog bársonyos szőre között, mint két kis tó, de az öregasszony képmutató egykedvűséget és szokatlan álnokságot vélt kiolvasni belőlük.

Praszkovja komolyan állította, hogy az ő munkája a borjú-
ólban... a földkerekség legfelelősebb munkája. Amikor a tábori élet kezdetén valamivel „megsértették a kisborjúk érdekeit”, az öregasszony megtörülte kezét kötényében, fejkendőjét álla alatt szorosabbra kötötte s merészen kiállt harcolni Matrjona Nyikiticsnával és Ignát Rubcovval, aki titokban félt is tőle. Ahelyett, hogy a maga kényelméről gondoskodott volna az öregasszony, arról álmodozott, hogy külön kis ólacsák és etetőhelyek épüljenek, amilyeneket tavaly a mezőgazdasági kiállításon látott.

— Haljak meg búcsúztató nélkül és feküdjek jeltelen sírban, de egy jó kis külön etetőt kivereksek a kis állatoknak. És ez a sánta erdei manó, ez a Rubcov is majdcsak beadja a derekát...

— Vajjon most az etető a legfontosabb? Háború van és köröskörül itt vannak a fasiszták...

Az öregasszony kissé meghökkent, elgondolkozott, de azonnal megfelelt a kérdésre.

— Fasiszták? Ez igaz... De uram isten, ezek nem maradnak itt örökké! A fasiszták, kislányom, olyanok, mint a kolera: sokakat lekaszáll, de aztán egyszerre csak eltűnik... Ugyan hová

is gondolt az úristen, hogy ilyen utolsó fajzatot engedett meg-
nőni a földön!...

Praszkovja kunyhójának egyik sarkában ott sötétlettek az
öreg, légyiszkos ikonok, amelyeket már a szű is keresztül-kasul
rágott. Ezeket az ikonokat nem akarta otthagyni a faluban, „ne-
hogy az antikrisztusok meggyalázhassák”.

Az öreg asszony hívő volt a maga módján, de az ő istene
egyszerű isten volt. Valahol, egy kissé magasabb helyen ült, mint
a kolhoz elnöke, szükség esetén hozzá lehetett fordulni és valamit
kérni magának, vagy a kisborjúknak, de ha úgy fordult a sora,
egy kicsit még haragudni is lehetett rá.

— Tudod, Másenyka — mondta Muszjának, — amint elkezd-
dődött a háború, én, bűnös, épp a legnehezebb munkaidőben
tizenöt kilométert futottam a templomba. Számítsd csak ki...
másfél munkanapom veszett oda. Adtam gyertyára, adtam a tá-
nyérba is, meg a pópának is... Semmit sem sajnáltam és úgy
könyörögtem: „Úr Jézus, ne engedd rá a mi kolhozunkra ezt a
tengernyi antikrisztust és ne engedd, hogy az én kisborjaim ilyen
nagy útra keljenek!” És látod, mégse hailgatott meg! Láthatod,
itt vagyunk az erdőben, a szakadéokban, mint valamiféle fene-
vadak... És a kis unokák, a tiszta, bűntelen kis csecsemők...
— Az öreg asszony szája legörbült, sóhajtozott, szipogott, hara-
gos szemét az ikonra emelte és szemrehányóan kérdezte. — Hát
nem látod ezt? Mire nézed te a napot? Mit akarsz? Nincsen már
benned semmi lelkiismeret? Megengeded, hogy ezek a gazem-
berek ezeket a bűntelen, tiszta kis csecsemőket a tankjaikkal...

Ha egy kis szabad ideje akadt, remegő hangon régi, szomorú
falusi dalokat énekelt és Muszja elkapva a melódiát, szavak
nélkül kísérté.

Az új, fiatal borjúgondozónő csengő, tiszta hangja, amely
olyan volt, mint a szakadék mélyén a patak vize, végérvényesen
kibékítette az öreg Praszkovját, aki valamikor fiatal korában,
még mielőtt férjhez ment, első énekese volt a falunak. Amikor
megtudta, hogy helyettese énekesnő akar lenni, az öregasszony
olyan gyöngédséggel vette körül, mintha Muszja lenne a leg-
kisebb és leggyámoltalanabb a gondozására bízott kisbocik
között.

Esténként, amikor a szakadéokban az alkony már leszállóban
volt és csak a gerincen álló fenyők csúcsán lángolt még a le-

nyugvó nap, a lányok és a fiatalabb asszonyok két kidöntött fára ültek, amelyek között letaposott kis térség volt. Ez a gerenda már kifényesedett a sok üléstől és a kolhoz klubja előtt álló padokat helyettesítette.

Varvara Szajkina balalajkán játszott. A húrok hangját elnyomta a lányok éneke:

*Akár a ktsborjú, olyan a babám,
Csak egy különbség van, mégpedig nagy árn!
A ktsborjú csókol, de itt az a baj:
Az én babám csókot adni nem akar...*

Egyik huncut csasztuska a másikat követte s keményen verődtek a sarkok a ledöngölt földhöz. Az éles, kiáltozó hangok és a balalajka zengése felebresztették az erdei éjszakát. A feiriasztott alvo madarak lerepültek az ágakról, szárnyuk suhogott és verdesett a meleg sötétben. De a legnagyobb vidámság közepette fel-felsőhajtott valamelyik asszony:

— Hol van vajjon most az en drágám?

A balalajka hangja megszakadt, megszűnt a sarkak kopogása, asszonyok, leányok visszaültek a gerendára, egymáshoz szorultak és halk, szomorú beszélgetés kezdődött arról, vajjon mit is csinálhattak a fasiszták a „Vörös szántóvető”-vel... és beszélgettek a férjeikről, akik, ki tudja, hol harcolnak...

Egy ilyen csendes pillanatban, ezeknek a „mulatságoknak” egyik állandó látogatója megkérte Muszját, hogy énekeljen.

Az augusztusi égen élesen ragyogtak a szétszórt csillagok. A még alacsonyan járó hold, fényét rárajzolta a hullámozó erdőfalra. Titokzatosan és riasztóan suttogtak a fenyők. A hűvos éjben a szellő éppen csak, hogy megérintette az éger- és mogyorobokrok hervadt leveleit s azok álmosan, halkan suttogtak valamiről. Az erdei csöndben különösen hangzott a dal a téli estéről, a havas szélviharról és a száműzött költő magányosságáról.

Muszja még a moszkvai titokzatosan csendes teremben, ahol életének legbolderabb napját élte át — még ott sem énekelt olyan szépen, mint itt, az erdőben, ezek előtt az asszonyok előtt, akik büszkén viselik az élet szokatlan nehézségeit az erdő sűrűjében is. A dal mintha az egész végtelen teret betöltené és eljutna egészen a ragyogó csillagokig. S amikor Muszja valódi izgalommal halkan mondta:

*„Igyuk ki a keserű poharat,
Hol a kancsó? Felvidul a szív...”*

... meghallotta ... csakugyan hallotta feleletül azt a csöndet, amelyben idehallatszott a távoli bagoly huhogása s az eltitkolt sóhaj és a sötétben már nem látható hallgatóság halk zokogása.

Fülét elnyomott sírás ütötte meg. A kislány előre lépett és látta, hogy balalajkájára támaszkodva, a kövér, barnaarcú és mindig vidám Szajkina sír.

Ezen az augusztusi éjjelen Muszja még erősebben hitte, mint amikor az a csodálatos asszony a moszkvai színház kulisszái mögött összecsókolta ... hogy valamikor, lehet, tán nem hamar, bizonyára nem hamar, de okvetlenül énekesnő lesz belőle.

7

Egyszer, kora reggel Matrjona Nyikiticsna már felöltözött, gyorsan megreggeliztette gyermekeit, hogy kimenjen a telénészetbe, amikor a földkunyhoba léjött hozzá Ignát Rubcov.

Vastag hangon szólt be a küszöbről:

— Jóegészséget nektek ... — Kis ideig eljátszogatott unokáival, aztán jelentéktelen dolgokról beszélt még és pipájából szippantgatva régi történetekre kezdett visszaemlékezni. Beszélt a Micsurin-féle ültetvényekről, meg arról is, hogyan akarta egyszer a szomszédos „Harcos”-kolhoz elnöke becsapni a méh-családokkal, ő meg milyen ügyesen öntött tiszta vizet a pohárba, amitől aztán rögtön kiderült a ravaszság.

Matrjona Nyikiticsna nagyon jól ismerte apósát s egyre ijedtebben nézegetett rá. Érezte, hogy amikor ez a szófukar és alapos ember semmiségekről fecseg, bizonyosan valami fontosat akar mondani, csak azt nem tudja, hogyan kezdje el a nehéz beszélgetést. Az asszony megriadt.

— Mi a baj, apácska? Ne kertelj, mondd csak el! — kérte végül.

A kolhoz elnöke összeráncolta bozontos szemöldökét és miközben érdes tenyeréből egy szálkát igyekezett kihúzni, így szólt:

— Mért volna baj? Csak valami ügyről ... De az apróságok

addig, mars... a szabadba, kifelé. Nekünk, anyáttokkal párt-
ügyről van beszélnivalónk.

Amikor az unokák meztelen kis sarkának kopogása elhang-
zott a földbevéjt lépcsőkön s kifutottak a szabadba, Ignát kihúzta
a szálkát és a sebet nyállal megnedvesítve, megszólalt:

— Matrjona, mi... két kommunista, itt vagyunk a „Tehenek
szakadéka”-ban, ketten vagyunk kommunisták. A pártgyűlést
megnyitom. Döntsünk arról, ki viszi közülünk az aranyat.

Matrjona Nyikiticsna már maga is nem egyszer gondolko-
zott a titokzatos kincs sorsáról és sokszor voltak már miatta
aggályai is: vajjon nem kellene-e útnak indulni a kincsekkel...
De mindig elűzte a gondolatot, mint a szemtelen és gonosz őszi
legyet.

— Mása... erős kislány, igen erős! Dehát lehet-e egyedül
rábízni ilyen nagy kincset? Valamelyikünknek el kellene kísérni.

Egy pillanatra Matrjona Nyikiticsna maga elé idézte a már
átélt borzalmat, amikor a fasiszták utólérték az ő csoportjukat
az úton. Felkapta az Iriska ágyán heverő rongybabát. magához
szorította és úgy suttopta:

— De apácskám, nekem gyerekeim vannak! Megtehetem
én ezt?

— A gazdaságról nem kell neked magyaráznom. A tábor
dolgát te sem intézed rosszabbul nálam — mondta Ignát döngő
hangon. S bosszankodva csapott nyomorék lábára. — De ez az
átkozott Churchilltől kapott emlék nem engedi... Tudod, milyen
nehezemre esik a gyaloglás. Itt meg... erdők... szakadékok...
Nem lehet kétkerekű talyigán a fasiszták között mászkálni.

Ignát nem tudta eltitkolni izgatottságát. Hol a zsebébe dugta
pipáját, hol megint előhúzta. Két nagy keze remegett. A seb az
arcán megvörösödött és mintha meg is duzzadt volna. Látszott,
hogy nehezen beszél erről az öreg matróz. A szavakat csak nagy-
nehezen lökte ki magából.

— Én, menyemasszony, nagyon sokat gondolkoztam már
ezen. Ha csak úgy vennénk a dolgokat, akkor persze... ez nem
is a mi dolgunk, ez bennünket csak távolról érdekel. Az lenne a
legkönnyebb, ha azt mondanánk: törődjön csak mindenki a maga
dolgával! Itt van, szép kislány, a zsákod, itt egy kis ennivaló
is az útra és mind a vízig szárazon... Te így helyesnek gon-
dólnád? De van-e nekünk, mint párttagoknak jogunk ahhoz,

hogy ezt a fiatal leányt ilyen kockázatos útra elengedjük? Micsoda kincsek vannak itt...

Matrjona Nyikiticsna hallgatott. Remegő ujjai a bábú ruháinak ráncait rendezgették. Ignát felugrott. Ügyesen mozgott az asztal és a széket helyettesítő fatönkök között, és sántikálva járkált a kunyhóban.

— Én folyton azt az öreg embert látom magam előtt... Már kezdett kihűlni és még akkor is azon járt az esze: — Esküd jetek meg!... — Pedig Mása is azt mondja, hogy pártonkívüli volt. Mi meg... te meg én? No, mik vagyunk?

Az asszony újra magához szorította a bábút. Mintha valaki el akarta volna tőle venni.

— Zojka még alig három éves — suttogta alig hallhatóan. — Hiszen rá még nagyon kell ügyelni.

Ignát leült az asztal mellé, maga elé rakta kezét, ujjait erősen összeakasztotta, sokáig hallgatott s pipájából szippantgatva, vastag füstöt eregetett. Arcán megfeszült a bőr, vörös volt, halántékán úgy kidagadtak a kék erek, mintha csak valami súlyosat, erejét meghaladót emelt volna fel.

— Pedig menned kell, Matrjona Rubcova — mondta végül. Hangja rekedt volt, s lélekzése szaggatott. — Semmi mást nem tudok kigondolni. Menned kell! Az unokáimmal majd én törődöm, teljes felelősséggel vállalom ezt előtted és a fiam előtt.

— Mikor kell indulni? — kérdezte Matrjona. Hirtelen felugrott, hátat fordított apósának és megállt Sztálin képe előtt.

Ignát Rubcov is annak a képét nézte az asszony vállán keresztül, akit sok évvel ezelőtt, egy komor pityeri* reggelen először látott. Láttá, amint lassan lelépett a vagon lépcsőjéről, a Finnlandt-pályaudvar perronja felé ment és mellette egy másik férfi, aki éppen olyan drága volt neki, mint emez... Lenin... Az akkor még fiatalos arc minden vonását megőrizte emlékében. S ez a fekete, mindent tudnivágyó szem kedvesen és ravaszatosan nézegette a perronon a munkások, katonák és matrózok tömegét. És mint mindig, a nehéz percekben, a kolhozbeli bolsevik gondolatban most is hozzá fordult tanácsért. Mi a tennivaló? Helyesen cselekszik-e ő, ha ezt az asszonyt, unokáinak az anyját ilyen veszélyes útra küldi? Helyeslő választ kapott... Hirtelen megnyugodott és ahogyan a gazdaságban is szokta a rendelkezéseket osztogatni, azt mondta:

* Pityer: Szentpétervár beceneve volt.

— Még ma készüljétek fel... Holnap hajnalban induljatok!

Matrjona Nyikiticsna szintén a képet nézte, de semmit sem látott belőle, mert könnyei eltakarták. Nem a képet látta, hanem annak élő mását, az élő embert, amilyen volt akkor, ott az állattenyésztők gyűlésén, ahol órákon át figyelte. Jóságos, szigorú szemmel nézett az asszonyra, olyan gyöngéd, alig észrevehető mosollyal, amelyet a tömött fekete bajusz alatt, nem is annyira látni, mint inkább sejteni lehetett. Sztálin mosolygott, és ő, a parasztok volt árvája, a „göthös asszony leánya”, megvitatta a kormány tagjaival az állattenyésztés problémáit. Az asszony csak nézett rá és érezte: ünnepélyes öröm tölti el keblét s gondolatban azt mondta neki: semmit sem sajnál s ha kell, az életét is odaadja a haza boldogságáért.

És most itt, a földbevált kunyhóban újra maga előtt látta. Megismételte a szavakat s szilárd határozottságot és meggyőződést érzett...

Ugyanebben az időben, a másik földkunyhóban nagy csupor aludttejet és korpából készült száraz kenyeret reggelizett. Praszkovja néni és Muszja. Az öregasszony talált végre valakit, aki szívesen, gúnyos mosoly nélkül hallgatta őt és még szemében sem látszottak a gúnyolódó lángocskák, amiket Praszkovja különösen nem szeretett hallgatóinál. Mesélt neki kedves témájáról:

— ... És igaz, csakugyan igaz, amit te beszélsz, hogy megnyit ér a kincs? Nem való az borjúgondozónak... A te kincsed, lányom, itt van, itt keresd a borjak mellett! És mit gondolsz? A mi szűkös kunyhónkban csak a szép jószág teszi a gazdagságot? Csak aki nem elég komoly, mint ez a Várjka Szajkina, akinek mindig csak a ravaszságon jár az esze, az mond ilyeneket, hogy... az a Praszkovja... „a borjak istenanyja”. És én csak azt felelem erre annak a veresképűnek: te ostoba, te butasággal megvert teremtés, hát a te rekord-tejelő teheneid hol nőttek fel? No? Hát Praszkovjánál a borjúgondozóban... Hol is nőhettek volna fel máshol? Te nagyszájú... Hát honnan veszed te a jóhíred? Erről van szó!

Az öregasszony olyan diadalmasan nézett a leányra, mintha nem is Muszja, hanem állandó ellenfele, Varvara Szajkina ülne vele szemben. Később titokzatos mosoly jelent meg arcán s az asztalon áthajolva bizalmasan suttogta:

— És mit gondolsz, a mi híres, nevezetes Matrjonánk mivel kezdte? Mi? Hát kisborjúval. A Gidácska nevű kisborjúval. Amíg

a kisborjú nem volt, ki volt Matrjoska, mi? A legeslegutolsó kis kéregető koldus. Krisztusra mondom. Erről ő már maga is beszélt a gyűléseken, amikor beküldték a Kerületi Tanácsba. Így mondta: — Én, polgártársak, kéregető koldus voltam!... — Mindenki hallotta... — fejezte be az öregasszony.

A kunyhóban kis időre csönd állt be. Csak a fakanalak kocoglatták az alumíniumbőgréket. Muszja a maga gondolataira felelve, énekelni kezdett egy szomorú dalt, amelyet Matrjona Nyikiticsnától hallott:

*„Szép vagyok, szép vagyok,
Csak rongyos az ingem,
Ezért nem vesz senki
Feleségül engem...”*

Az öreg asszony letette a kanalat és reszkető, de még mindig kellemes hangjával az énekbe vegyült:

*Bánatos szívemmel
Kolostorba megyek,
Szent ikonok előtt
Ontom könnyeimet.*

— Csodálatos! Talált valamit, amit a könnyeivel öntözzön — szakította félbe Muszja a dalt. — Hát aztán... a bánat: a rongyos ing? Dolgozott volna többet, kereste volna meg a pénzt, akkor jobban ruházkodott volna! És minek sírni, szentképek előtt imádkozni? Micsoda butaságok ezek?...

Az öregasszony gyöngéd mosollyal nézte Muszját. Nem tudta bizonyosan: komolyan gondolja-e a kislány, vagy csak vele akar kötekedni? De az meg, mintha semmi sem történt volna, csak ette jó étvággal az aludttejet.

— Csak elnézlek benneteket, mai fiatalokat. Semmit a világon nem tudtok, nem akartok megérteni. Te azt hiszed, hogy az semmi. „Kereste volna meg”!... Azt mondod. Könnyű ezt mondani! Én az esküvőmig egy folt-hátán-folt karton ruhácskában divatoztam. Mulatságban is... Mindig csak ebben az egyben. „Kereste volna meg”!... De hol kereste volna meg? Könnyű most nektek: „Jónapot kívánok, hová osszuk be magát? Akar a tehenészetben? Vagy a kis borjúknál inkább? Vagy talán a kol-

hozban agronómus óhajt lenni? Vagy inkább az állatorvosságot akarja kitanulni?...” „Dolgozott volna!” Hogy te milyen okos vagy! A mi falunkban, Kljucsában, pedig nagyon gazdag falu volt, ha nem is a falu fele, de a harmada nagybőjtör a tarisznyát csak a vállára vetette és idegen ablakok alá ment egy darabka kenyeret kéregetni:

— Adjatok könyöradományt, Krisztus nevére kérek... — mormolták... Te meg csak azt mondod: „dolgozott volna többet”!... Könnyű ezt nektek, mai fiataloknak csak így mondani.

Muszjának nagyon tetszettek ezek a mesék a multról és mosolyát elrejtve, óvatosan ostromolta kérdéseivel az öregasszonyt:

— Betegek, vagy mifélek voltak ezek a koldusok?

— Persze, hogy betegek is voltak — felelte az öregasszony és gúnyosan nézegette társát. — Betegek is voltak... A mi nyomorúságos környékünkön mindenki az ótvartól szenvedett. Te erről a betegségről bizonyosan nem is hallottál. Ugy fedte a beteg fejét, mint valami sapka... Hidd el, kedvesem, még rágondolni is borzasztó... Voltak köztük betegek is, de több egészséges ember ment világgá, mint beteg. A beteg hogy ment volna?... Csak elhevert a szent szobrok alatt és várta a halált.

— Hát mért kellett várni? Mentek volna kórházba, aztán gyógyították volna magukat...

Az öregasszony összecsapta két száraz kezét.

— Uram istenem, miféle értelmetlenségeket beszélsz te itt, Máska? Hát mondd csak könyörgöm, mire tanítanak benneteket ott a komszomolcok iskolájában? Nem mondanád meg, miféle kórházba mehettünk volna akkor? Volt valamiféle falusi kórház a járásban, de az legalább harminc versztnyre volt. Akinek volt lova, igaz, elmehetett a kórházba. De akinek lova volt, az nem is betegedett meg, ótvarban. Abban csak szegény emberek betegedtek meg. A szerencsétlen szegény addig háromszor is elnyúlt az úton, amíg a kórházba eljutott. Kórház! Most már doktorok, meg fercselek* kényeztetik a népet. De akkor még azon is gondolkozni kellett, ha a javasasszonyhoz akart menni valaki. Annak is legalább öt tojást kellett adni, hogy elsopánkodjon az ember felett. Kórház! Eh, te! Azt mondod, kórház!...

Megragadta kanalát és elkeseredetten nyelte az aludttejet. Gyorsan, hangosan és jóétvággyal evett.

* Felcser.

A tábor már ébredt: a fejőasszonyok a sajtárokkal csöröm-pöltek s mint a tücskök a szénában, úgy felelgettek egymásnak a kaszaverő kalapácsok. Valahol a szakadékon túl, kocsikerekek zörögtek, tehenek bőgtek és az egész táboron végighallatszott, amint Várvara Szajkina kiabálva szidott valakit.

— Kinyitotta már a szemét... a balalajka! — dörmögte mérgesen az öregasszony és félretette a kanalat, de előbb lenyalta. Aztán a sötét ikonra sandított és háromszor hanyagul keresztet vetett. De hirtelen valami érdekes jutott eszébe és újra Muszjához lépett. — Persze, te el se hiszed, hogy a mi környékünkön néha egész falvak koldultak. Kérdezd csak meg Matrjoskát, ezt a Nyikiticsnát. Ő majd megmondja neked.

Az öregasszony szeme lángolt. Arcán a ráncok éles sugarcskáiban szaladgáltak le s fel. Muszja érezte rajta, hogy új és érdekes históriába kezd.

— Azt már elmondtam neked, hogy Matrjoska, ez a mi Nyikiticsnánk hogyan jutott a borjúval ilyen magasra? Gidácskának hívták a kisborjút. Így volt-é, nem-é, mert ezt magam is Mihajlovóból való asszonyoktól hallottam: egyszer Matrjoska, meg testvérkéje, Kolja a falujukból üres tarisznyával Mihajlovóba mentek. Ezen a napon nékik, a szegény árváknak, senki, semmit nem adott... Amint mennek a mezőn, egyszerre csak jön egy nagy hóvihar, de olyan, hogy a kinyujtott kezük végét se látták meg... Csak mentek az árvák, de már a madzagból font bocskoruk is megfagyott. Hiába topogtak, a dermesztő fagy már a csontjukig átjárta őket. Hát csak elfogta az árvákat a félelem. Elvesztették az utat. Ahová csak léptek, kötésig hó, mindenfelé... Itt a szerencsétlenség. Az erejük fogytán volt már. Leültek valami kerítésfelére, csak ültek, ültek és zúgolódni kezdtek isten ellen. Gondolták magukban: Úr Jézus, hát mire nézed te a napot, hát ezt nevezed te igazságosságnak? Más embereknek hagymával meg kásával töltött sült tészta, meg még káposztával töltött sütemény is jut, nekünk meg száraz kenyér héja sincs a tarisznyánkban. És az erőnk is fogytán... Hát nekünk így kell meghalni? Vagy mit csináljunk? De ez már a téli Nyikoláj napján volt. És tudod, nálunk milyen fagyok szoktak lenni.

— Ezek a kis ostobák sem találtak jobbat, akihez fellebbezhettek volna — mosolygott Muszja gúnyosan.

De az öregasszony tovább beszélt. A kislány letette kanalát,

állát tenyerébe fektette. Szemében olyan érdeklődés ragyogott, hogy a néni megbocsátotta szavait.

— Csak te ne szakíts félbe, hanem hallgasd, mi lesz tovább... Eppen ahogy az istent káromolják és zúgolódnak, hát egyszer csak valahonnan a hóviharból elébük terem egy kis öreg ember, őszecske, őszecske, gyengécske nagyon, de az arculatján... szigorúság. Csak jött, oszt aszonta:

— Kik vattok tik, emilyen-amolyan neveletlen, ostoba kölykök? Ilyen szóval emlékeztek meg az istenről?

— De a mi Matrjoskánk... akinek már akkor is jól fel volt vágva a nyelve, mintha egyenesen a kolhoz vezetőségével beszélt volna, csak aszonta neki:

— Hát így kell velünk beszélni nagyapó-elvtárs? Hát hogyne zúgolódnánk ellene, amikor ő, rólunk, árvákról egészen elfelejtkezett és nekünk az ő hanyagsága miatt itt kell éhenpusztulnunk a hóviharban?

És Matrjoska olyan kritikát zúdított rá, hogy az öreg felettül megrántotta a kezében tartott kötelet... és a kötelecskén... csak megrándult egy vörösfoltos borjacska. A kisborjú bizonyosan egész idő alatt ott volt, de a vihar miatt nem lehetett látni.

— Igazatok van, gyermekeim... — mondta az öreg. — Az isten nagyon el van halmozva munkával, sok a tennivalója. De a kritikával nem sokra mentek. Itt van nektek ez a borjúcska, vezessétek haza, de nehogy még egyszer járassátok a szátokat az úristen ellen...

— Ahogy ezt mondta, a hóvihar mégjobban nekikeseredett és az öregecske már el is tűnt. De később megszűnt ez a vihar, féle, a szél lecsendesedett és az ég kicsillagosodott. Csak nézgettek az árvák: környeskörül... senki. Eltűnt az öreg, de még csak nyoma se maradt a hóban. Mindjárt csak az jutott az árvák eszébe, hogy vajjon nem szent Nyikoláj küldetett-e el hozzájuk? ... És ezzel a Gidácska nevű kisborjával jutott el Matrjoska ilyen magasra. Koljka, a testvére, most már tanult ember, valahol erdőket ültet. És maga Matrjona meg hová emelkedett!... A Kremlbe, Sztálin elvtárshoz utazott... Csak verjük ki a fasisztákat, oszt' emlékezz jól a szavamra, nem lesz máskülönben, minthogy Matrjosa a Legfelsőbb Tanácsban fog ülni... De ez mind csak a borjú miatt van. Hogy így volt-e egészen, azt magam se tudom. mihajlovói öregasszonyok beszélték így el. Én ahogy hallottam, úgy adom tovább. De Gidácskára én magam

is emlékszem. A legelső tehát volt a „Vörös szántóvető”-ben. A „Gyönyörű” és a „Mályva”, ezek a rekordtejelők az ő unokái...

A földbe vájt lépcsőkön léptek hallatszottak. Matrjona Nyikiticsna jött be. Muszja megörült neki és arra akarta kérni, beszéljen Nyikolával való találkozásáról és a Gidácskáról, de kérdezősködését megállította Rubcova szigorú arckifejezése.

— Siess csak, Praszkovja néni, a kisborjúkhoz — mondta Matrjona Nyikiticsna és idegesen rángatta ujjával fehér kendője rojtjait. — Nekem Másával négy szemközt kell most beszélnem.

— Igaz bizony, jól elfecsegtem itt az időt... — vallotta be az öregasszony és kapkodva borította a bőgre fölé az agyag köcsögöt, amelyből sárga, zsíros, hideg aludttej ömlött ki. — Ül le, Nyikiticsna, egyél, mindjárt vidámabb lesz a beszélgetés... Hogy is tudtam máma úgy elfecsegni az időt... Magam is csak elcsudálkozok rajta...

Matrjona Nyikiticsna csak állt a kijáratnál és kioldozta meg visszakötötte a rojtos sálát. Mintha csak ezzel a semmiséggel lenne elfoglalva. De Muszja megérezte, hogy az asszony nem jó hírrel jött és azt is sejtette, miről lehet szó. Szíve erősen dobogott.

— Menni kell, ugye? — kérdezte alig hallhatóan.

Hangjában kis reménység rezgett, azt gondolván, hogy tévedett és Matrjona Nyikiticsna nem ezért jött.

— Igen. Holnap.

A kislány leereszkedett a padra, teste elerőtlenedett és keze sehogyse akart engedelmeskedni.

— Együtt megyünk.

Muszja megrezzent:

— Hogy-hogy? Maga is?

Matrjona Nyikiticsna csendesen bólintott. Elgondolkozó és szomorú volt az arca. De Muszja nem vette ezt azonnal észre. Együtt mennek ezzel az asszonnyal, akit már úgy megszeretett — az út így nem is látszott olyan borzasztónak.

— Ó, hogy örülök: tehát, együtt, ez igen! — a kislány ragyogva szaladt Rubcovához és hozzásimult. — Én nagyon gyáva vagyok, már sokszor álmodtam, hogy megyek, megyek, egyedül, az arannyal... s amikor felébredtem, a hideg verejték folyt végig rajtam... Köszönöm magának, nagyon köszönöm!

— Mit köszöngetsz? — sóhajtott az asszony és zavartan nézegette a leány dús, kemény fürtjeit.

Matrjona Nyikiticsna arcáról nem tűnt el az aggodalmaskodó kifejezés. Muszja az asszony szemében mély szomorúságot és riadtságot látott. Csak most gondolt rá hirtelen: hiszen jövődöbeli útitársnőjének... gyermekei vannak, azokat itt kell hagynia az erdőben. És nemcsak az életét kockáztatja most, hanem hosszú időre el kell válnia három gyermekétől is.

— Milyen útálatos, önző teremtés vagyok — gondolta undorodva Muszja. — Még örülni tudtam annak, hogy egy anya elmegy a gyermekeitől. Az ember csak magára, mindig csak magára gondolt!

— Matrjona Nyikiticsna, kedvesem, engedjen engem egyedül. Én odajutok, átadom és miattam nem kell nyugtalankodni! — suttogta sűrgetően a kislány.

Az asszony sóhajtott, elmosolyodott s ez a pillanatnyi mosoly olyan volt, mint amikor a nap sugarai áttörnek a felhők mögül és rövid időre megcsillannak az ömlő eső húrjai között...

— Hát engedhetünk egyedül? Hiszen ezek olyan értékek...

Matrjona Nyikiticsna közben valamin elgondolkozott és a takanalat forgatta a kezében. Muszja, hogy megtörje a súlyos csöndet, szomorúan tréfálni kezdett:

— Nekem azt mondták, hogy maga szent Nyikolájtól kapta a Gidácskát.

Az asszony néhány pillanatig csodálkozva nézett Muszjára, mintha nem hallaná, vagy nem értené a szavakat. Később magásra húzta bársonyos szemöldökét és szemétől a szája sarkáig vékonyan, mintha túvel rajzolták volna, kifejező ráncocskaja jelent meg.

— Bizonyosan Praszkovja fecsegett. Ó, az a vén szarka! Hiszen jól tudja, mindent nagyon jól tud... Azt is, hogyan lett belőlem ember és hogyan kerültem a „Vörös szántóvető”-be a „vagyonommal”. Jól tudja, mégis mindenféle számárságokat fecseg... Azelőtt ilyen mesék járták a vénasszonyok között, de most már ideje lenne elfelejtkezni az ilyesmiről... Annak a szent Nyikolájnak, akitől azt a borjacska kaptam, a többi kom-szomolccal együtt sajátítottuk ki a földjét. Nagyon gazdag kulák volt. Csak egyetlen egy gödörben öt tonna elásott rozsot találunk nála. És az egész meg volt rothadva... Mennyi idő telt el azóta! És mégis úgy rémlik nekem, mintha ez a „szent” mindig a szemem előtt állna... Azért a kis borjúért hajnaltól-hajnalig úgy úsztam nála a verejtékben, mint az uborka a sósvízben. Majd

elmondom egész életemet. Hiszen hosszú útunk jut, lesz időnk a beszélgetésre.

Matrjona Nyikiticsna elgondolkozott és hirtelen megfiatalodott a vidám, kedves mosolytól. Fehér fogai kivillantak és megvilágították barnára sült arcát.

— Jobb lett volna, ha nem Praszkovját kéri meg, hogy meséljen. Ő a kisborjakat hasmenés ellen szenteltvízzel gyógyította. Kérdezze meg csak akárkitől! Az egész kolhoz majd meghalt nevéttében. Ugy kezdődött, hogy tavasszal marhavész ütött ki nálunk... hasmenésük volt a borjúknak... Természetesen azonnal mindenféle rendszabályokat alkalmaztunk. Az állatorvosunk segítségére a kerületből még egy másik orvos is érkezett. Vesztegzárat létesítettek, ahogyan azt már szokás. De Praszkovjának ez kevés volt. Elhivatta titokban a pópát... Elvitte a borjúistállóba és az tüstént hozzá is kezdett a varázsláshoz. De amikor a pápa ki akart surranni, Pán, a bika, észrevette. Hiszen tudja már, milyen izgága legény az. Észrevette és... körülkergette a hosszúhajút az udvaron... A csészét, amiből bepermetezte a borjakat, az asszonyok a ganéjban találták meg. Elvitték neki... Erre persze az öregasszony nem szeret visszaemlékezni. De aztán mi is alaposan bepermeteztük őt a vezetőség előtt olyan medecinával, hogy csak no... De most már eleget fecsegtünk. Gondoljunk a magunk dolgára.

Átölelte a kislányt, magához vonta és most először tegezte.

— No, Mása, készüljünk. Ahogyan a nóta is mondja: útunk messze visz... tudod.

Sokáig álltak összeölelkezve, elgondolkozva.

8

Nagyon gondosan válogattak össze mindent.

Ignát Rubcov jól tudta, milyen bonyolult és veszélyes útra küldi az új barátnőket és igyekezett, hogy semilyen apróság el ne kerülje figyelmét.

Mindenekelőtt arra volt gondja, hogy se külsőségekben, se az utasok ruhájában ne legyen semmi olyan, ami magára vonhatná a fasiszták figyelmét. Menyét, aki még a tehénistállóba menet is mindig szépen és akkurátusan felöltözködött, kényszerítette, hogy váljon meg a ruhájától és angóra-kendőjétől.

Matrjona Nyikiticsna egy öreg tehenész-asszonytól kölcsönként flanell-szoknyát vett fel, fejét Praszkovja fekete, öregasszonyos kendőjével kötötte be, lábára fonott bocskort vett, mert apósa szerint az előttük álló útra nem való másfajta lábbeli. Muszja meg elviselt flanell sportruhájába és bakancsába öltözött.

Ha az úton meg nem nő a haja és vékony, lányos nyaka ki nem látszik, ebben a kosztümben mindenki kamasz-fiúnak gondolhatja. Ignát azt tanácsolta neki, hogy a biztonság kedvéért vágja le a haját, de a kislány erről hallani sem akart. Az öreg csak legyintett.

Ignát Rubcov úgy gondolta el a dolgot, hogy az útitársak adják ki magukat éhező városiaknak, akik kis cók-mókjukat enni-valorra akarják elcserélni. Ő már jól tudta, hogy a fasiszta sáskahad gyorsan fölemésztí a városok élelmiszer-készleteit és ezernyi ezer ember indul majd éhségtől hajtva a távoli falvak felé, hogy valamilyen ételmet szerezzen. Ezért az utasok zsákjába senmi olyannak nem szabad bekerülni, ami elárulhatná őket. Egy váltás fehérenemű, két flanell-takaró, amelyet szintén cserélni visznek, s valami trikó-féle, amit szükség esetén felvehetnek meleg alsóruhának. Az értékeket egyetlen zsákba rakták; a kincseszsákot egy meg sokkal nagyobb méretű zsákba dugták és rá rozs-réteget üntettek. Ha a fasiszták meg találják tapogatni a zsákot, vagy belenéznek, semmi különösöt nem találnak. Azt hihetik, rozsot szereztek kásának.

Ignát azt tanácsolta, hogy tekintettel a közeledő ősze, sűrű erdőbe ne vegyék be magukat, falutól-faluig menjenek a kevéssé járt ösvényeken. Kerüljék az ellenség-megszallta falvakat, de ahol németek nincsenek, menjenek be a faluba és kérjenek éjszakai szállást a jó emberektől.

Muszja elhatározta, hogy az út előtt jól kialussza magát. Ezért még este elbúcsúzott valamennyi új társnőjétől, de elaludni mégsem tudott. Egész éjjel nyitott szemmel feküdt, hallgatta a szúnyogok vékonyhangú dűnnögését, Praszkovja néni sóhajtozásait és zokogását. Alig hajnalodott, az öregasszony felköltötte, apró keresztekkel vetett rá, kísírta magát és a ködben Matrjona Nyikiticsna földkunyhójáig kísérte.

Ott sem aludtak. Már pattogott a gyújtós.

— Vovka, aztán jól vigyázz. Te most, mint legidősebb maradsz itthon — hangzott letről Rubcova izgatott rendelkezése. — Tégy meg mindent, amit nagyapa parancsol! Neki nincs ideje

utánatok nézni, nehéz dolgok vannak a vállán. Vovka, etesd meg jól a legkisebbiket, megértetted? Ariskával együtt dajkáljátok Zojkát!

Muszja lement a konyhába. Az anya gyermekei ágyára borult. Vologya nyitott szemmel feküdt. Félt felkelteni húgocskáját, aki békésen szuszogott álmában és mozdulatlanul fekvé inge ujját szopta. A kisfiú arcán végigfolytak a könnyek.

Matrjona Nyikiticsna talpraugrott, amint Muszját észrevette. Már fel volt öltözve és sietve kötötte be fejét a sötét kendővel. Legalább tíz évvel látszott öregebbnek.

— Mama, mama, ne menj el! — suttogta a fiúcska, lenyelve könnyeit és sovány testecskéje rázkódott a takaró alatt. — Nem szabad... ne menj el...

— Ne sírj! Hát miért sírsz? Nagy fiú vagy te már!... Nem-sokára nyolc éves leszel. Ha nem lenne háború, már iskolába is kerülnél! — mondta sietve az anya és elfordult. Még mindig a kendővel bajlódott, mert félt a gyermekeire nézni.

Most Ignát Rubcov lépett be a földkonyhába. Szokatlanul komor volt, mintha nem is aludt volna. A küszöbről a két nő felé bólintott s olyan könnyedén nyujtotta át a kenderzsákot, mintha nem arannyal és gabonával volna megtömve, hanem szénával.

— No, Matrjona, nagy volt a te híred a háború előtt is, de most majd még nagyobb lesz!... Szolgáld a hazát. Őrizd meg a kincseket és add hűséges kezekkel

Átadva a zsákot, Muszjához lépett. Dohánytól kesernyészagú súlyos kezét a kislány vállára tette.

— Te pedig, szépség, te csak bízzál benne! Ő bolsevik, benne nem csalatkozol... No, menjetek. Vagy mi lesz már?... — s vissza sem nézve, kiment a konyhából.

Matrjona Nyikiticsna hátára vette a nehéz zsákot, megigazította a lenvászonszíjakat és határozott léptekkel indult a kijárat felé. Eles gyerekkiáltás állította meg. Az asszony össze-rezzent, sóhajtott, mintha megsebesült volna. Eltolta apósát. Visszarohant. Térdre esett a kis ágy előtt. Átölelte a két fekete és a szőke varkocsos fejcskét s fuldokolva sóhajtott:

— Gyerekeim, kicsikéim! Mi lesz veletek most?... Drága szép kicsinyeim!... Én kis véreim!

Vologya megdermedve kapaszkodott anyja nyakába. Ariska

és a csepp Zója álmosak és ijedtek voltak s arcocskájukon látszott, hogy nem értik, mi történik.

Muszját annyira megrázta ez a jelenet, hogy kirohant a kunyhóból és majdnem feldöntötte a kijáratnál álldogáló Rubcovot. Ott voltak körötte a megriadt, szokatlanul hallgatag Praszkovja, Varvara Szajkina és még többen az erdei telep lakói közül.

Matrjona Nyikiticsna kiegyenesedve, határozott léptekkel jött most felfelé. Kendőjét mélyen szemébe húzta s azt mondta az asszonyoknak:

— TörődjeteK majd a gyerekeimmell!

Az asszonyok zavartan álldogáltak, lesütötték szemüket, mintha szégyelnék, hogy ők most itt maradnak, amíg társnőjük ilyen veszélyes útra indul. Ignát Rubcov keményen megszorította az útnak indulók kezét. Nyikiticsna mindenki előtt mélyen meghajolt.

— Bocsássatok meg nekem, ha valakit közületek... Minden jót, polgártársak!

Büszkén kiegyenesedett, megigazította a zsák szíját és vissza nem tekintve, könnyed léptekkel ment az ösvényen, a szakadéokban suttogó fák között. Muszja utána lépkedett. A szürke, félig átlátszó homályból még sokáig utánuk hangzott a búcsúszó és a fuldokló gyereksírás.

Amikor minden elcsöndesedett, s a fák között már nem látszott a kolhoz-tábor füstje, Muszja váratlanul szinte testében is érezte, hogy most közeli hozzátartozókat hagyott el. Ezek között könnyen, megszokottan lélekzett, jól élt és most újra egy más, ellenséges légkörbe tart, ahol mindent... másként, óvatosan kell nézni, hallani, érezni... Tán egy óra hosszat mentek hallgatva, aztán Matrjona Nyikiticsna lelassította lépteit, megvárta Muszját és karonfogta.

— Látod, Másenyka, most itt maradtunk kettesben és mint ahogyan a kis forgácsot sodorja a patak vize, úgy sodródunk mi is valamerre. — Megigazította vállán a zsákot. — Ne szomorodj. Nem lehet, hogy te meg én elveszünk.

Még este megbeszélték, hogy bemennek a faluba, ahol Muszja orvosságot szerzett Mitrofán Iljicsnek. Matrjona Nyikiticsna megvárja a kincssel a kis erdőben, a leány pedig elmegy az ismerős asszonyhoz. Tudták, hogy valahol nem nagyon messze, át kell menniök egy nagy folyón, ahol még nemrégén soknapos harcok

dúltak. De előbb valami becsületes embertől értesülést akartak szerezni az átkelés helyéről és a front helyzetéről.

Hajnakra elértek Mitrofán Iljics sírjához. A tölgyfából készült fejfa alacsony halom fölött emelkedett, a kis halomra gondos kezek pázsitot raktak. A fenyők álombaringatóan suttogtak. A szél-ingatta fák teteje, mint megannyi festőecset meredt az ég kékjére... Feketén mélyedtek a fejébe Rubcov égetett betűi. Kiterjesztett szárnyacskáival világoskék pillangó sütkérezett a napon és hozzátapadt az egyik betűhöz. Odébb gondterhelten duruzsolt egy bozontos darázs.

Muszja meg akart állni a sír előtt, de térdé összezsugorult s ráborult a friss föld- és fűszagú kis halomra. Az utóbbi napokban, amíg a kisborjakkal foglalkozott és a munkával járó gondokkal volt eltelve, keveset gondolt elhalt útítársára. Csak most, amikor végképpen el kellett búcsúznia a sírtól, érezte igazában, mily erősen hozzá volt kötve ehhez a zsörtölődő öreg emberhez, akinek csontjai most már örökre ott pihennek a zúgó fenyők alatt.

— Menjünk. Megesküdtünk neki, hogy mindent eljuttatunk rendeltetési helyére... Az esküt teljesíteni kell! — mondta komolyan Matrjona Nyikiticsna és határozott mozdulattal állította talpra a kislányt.

Ahogy megbeszélték, Rubcova az erdőben maradt, Muszja pedig lopva jutott el az ismerős szénapajtáig. Most nem találta ott a fűzfakosarat, felkapott hát egy nyaláb szénát és ugyanazon az úton, ahogyan először orvosságért jött ide, futva ment a faluba. Hevesen vert a szíve, de mégis biztonságosabban érezte magát, mint akkor.

Az úton egyetlen némettel sem találkozott. Az utca üres volt, a kerítésekről hiányzott a telefonvezeték. A vöröskeresztes zászlók is eltűntek a tetőkről. Az eső elmosta már a földről a kerekek cikk-cakkos nyomait. Csak a falu forró, szokatlan délideji csöndje zavarta meg és tette óvatossá Muszját.

A kislány, ki nem engedve kezéből a nyaláb szénát, megfordította az ajtón a kilincset és bátran lépett át a küszöbön a félhomályos tornácra. A léptek zajára a házból kijött az ismerős asszony. Meglátva Muszját nem csodálkozott, semmit sem kérdezett, csak szomorúan elmosolyodva, a szénára nézett.

— Dobd le ide. Nincs már, aminek odaadhatnánk... Az átkozott fasiszták minden jószágunkat elhajtották. Amint kezdtek szétszedni a kórházat, megérkezett a gazdasági főnökük s még egy fia bárányt sem hagytak meg a kolhoznak. A felcser, aki mindenre azt mondta „nicht gut”, kiállt értem, de majdnem elvitték őt is emiatt a parancsnokságra... No, gyere be. Vagy mit akarsz?

A háziasszony kinyitotta az ajtót. A szobában éles orvosság-szag terjengett, de már semmi sem emlékeztetett arra, hogy benne idegen emberek laktak.

Az asszony leült az ablak előtt és térdén összekulcsolva bütykös, eres kezeit, hallgatva nézett Muszjára. Ráncos, barnára égett arca most még szárazabbnak és szigorúbbnak látszott.

— Már egy hét óta nem hallatszanak ide az ágyúink. Egyedül maradtunk — sóhajtott. — No, hát az orvosság használt-e?

— Meghalt a beteg. Elkéstem.

— Mit tehet az ember? Legyen könnyű neki a föld! Nincs egyedül... Mostanában mindenütt csak a halál arat — felelte az asszony. De rideg, fáradt szeme pillanatra átmelegedett és gyöngéd lángocskák villantak meg benne. — A nővérke, az a fiatal, az erdőbe ment a sebesültjeinkhez. Felszedelőzködtek. Már harmadnapja, hogy elmentek. A hadsereghez akarnak eljutni.

Muszja megvidámodva a hírtől, kérte az asszonyt, legyen segítségére, hogy átjuthasson a folyó túlsó oldalára.

— Most nagyon nehéz, mert a mieink a visszavonuláskor minden hidat felrobbantottak. A németek vertek egy hidat, de azt úgy őrzik, mint valami kincsházat. Bár van egy kis gázló, de azt is folyton figyelik. Éberén figyelnek mindent, még ijedősebbek lettek. Az utak, meg a vasútvonalak mentén kivágják az erdőt. A partizánok meg mindenütt felbukkannak. Látszik, hogy alaposan megcsiklandoztátok ott őket...

Még mindig mozdolatlanul ültek, a háziasszony kutató tekintettel vizsgálta Muszját. A kislány elvörösödött. Most is valaki másnak nézi őt ez az asszony és az ő javára írja mások munkáját.

— Mit beszélnek a partizánokról? — kérdezte kitérően.

— Ezek a beszélgetések olyanok, mint a szarkacsörgés... Azt mondják, derekasan viselkednek. Az utakon kezdenek dolgozni, kisiklatják a vonatokat. Az egyik vonat, nem messze tőlük, a folyóba zuhant. Csak úgy ágaskodik kifelé a vízből.

A fritzek most halászhatnak ott. A híddal együtt repült a vonat is a levegőbe.

— És nagy volt a németek kára?

— Mit kérdezed? Nektek hoz hasznót, ti számoljátok össze...

— És hogyan mentek át a folyón a sebesültek?

Az asszony sóhajtott.

— Van egy kis gázló... Az ingovány egészen odáig vezet, de nagyon sok tehén fulladt már bele. Az igaz, németek ott nemigen mutatkoznak. De máskülönben nagyon veszélyes ám ott járni... Igen jó vezető kell oda.

Muszja visszaemlékezett rá, hogyan süllyedt a mocsárba Mitrofán Iljics. Hogyan lett egyre kisebb és kisebb, mintha csak elolvadt volna. A hideg végigfutott a hátán.

— Mi nagyon fontos dologban járunk. Segítséget kellene kapnunk — mondta és olyan meggyőzően próbált beszélni ahogyan Matrjona Nyikiticsna szokott.

— Kéne, kéne... Én, kedvesem... nem tartozom senki-nek semmivel. Én már régen megfizettem az adósságaimat — felelte izgatottan az asszony s kinézett az áblakon és kémlelte az üres, napfényel előntött, halott utcát.

Egy nagy, eltévedt légy bánatos makacssággal koppant neki a homályos üvegnek. A kemence mellett, mintha csak hegedűjét hangolná, tücsök cirpelt.

— Hát ha kell, akkor nincs mit beszélni! — válaszolta végül a háziasszony. — Ha másképp nem lehet, az én Kosztyám is elvezet benneteket. A nővérkét meg a sebesülteket is ő vezette át. Azelőtt meg a bekerítésből kimenekülteket kísérte. Az én fiam már egy egész ménest is átvitt. Ismeri a dörgeést!... — Felállt, sokáig nézett ki az ablakon. Amikor visszafordult, arca szomorú volt. — Mit is csinálók én evvel a buta fejemmel?... Az uram, nem tudni hol, a fronton van. Már a megszállás előtt sem kaptam tőle egyetlen levelet sem. Az idősebb fiaim is a harctéren vannak és még ezt a fiamat is, aki öregségemre táplálóm, segítségem lehetne... hány-szor küldtem már az ellenséges golyók közé.

Muszja felugrott, valamit mondani akart, de az asszony szigorú pillantása visszaintette a helyére.

— Engem ne agitálj... Engem már megagitáltak!... mondta.

Kiment a szobából és egy pillanat múlva az ismerős kisfiúval tért vissza. A gyerek, ingébe törölgetve földtől maszatos kezét, illedelmesen köszönt, leült, láthatólag megismerte a fiatal leányt de ezt nem adta értésére, csak lopva, kutató pillantásokkal nézegette Muszját.

— Te ismered a gázlón az utat?

— Amelyik a Kámenyin vezet át? Hát hogyan ismerném! Ott szoktunk tavasszal szigonnyal csukát fogni — mondta kisfiús hangon. A sebesült Miskin kapitány, amikor átkísértem a túlsó oldalra, azt mondta nekem: — Te, Kosztya testvér, igazi felderítő vagy!... És még én ne tudnám!

Közben a háziasszony néhány szem főtt krumplit meg egy darab kenyeret kötött egy kis batyuba s szemét lesütve mondta Muszjának:

— Nektek nem adok, nincsen semmim. A keresetünket, amit a munkanapok után kaptunk, a német gazdasági főnök kiszivattyúzta belőlünk... Csak te légy óvatos, fiacskám. Ne mássz sehová a golyózáporba. Ha valami történik, bújj el jól és fekdj le.

— Tudom én azt már jól — mondta lángbaborult arccal a gyerek, Muszjára sandítva, s amikor anyja meg akarta csókolni, elfordult: — Menjünk már... vagy mi lesz?

Hallgatva mentek a kerítésig. A nap, még mielőtt lebu-kott volna az erdő mögött, rávetette vörös sugarait a völgyre. A búcsúzó napfényben még meglátták a német temetőt. A temető most már nemcsak a halmot foglalta el, hanem lenyúlt egészen a vasúti töltésig. A nyírfakereszteket, amelyek a régi, szigorú rendben álltak, rajokban szállták meg a varjak. A lemenő nap utolsó sugaraiban mintha csak a halottak szétszórt hamva piroslott volna. A fiatal leány akaratlanul is megállt. A kis kolhozfiú nagyosan, gúnyosan elnevette magát.

— Hát nem látta még? Nézze csak, nézze! Ez még nem minden, ott ni, a töltésen túl, ott is vannak. Az egész nyírfaligetet elhordták keresztnek! — Kezét nyujtotta. — Menjünk, míg a szél nem arról fúj. Mert akkor nagyon nehéz szag jön onnan.

Amikor a keresztek már a hátuk mögött maradtak, Kosztya megállította Muszját.

— Maguknál a partizánok közé ilyeneket is felvesznek, mint én?

— Hát te milyennek képzeled a partizánokat? — tért ki a felelet elől Muszja.

— Hogy milyennek képzelem? Hiszen vonatokat fordítanak a hídról a folyóba! A mi sztárosztánk... Zsorka Metyelkin... azt beszélik... őt... a fasiszták, valahol Velikije Lukinál, vagy hol, ahová a partizánok zárták, kiásták a börtönből. Most meg mintha az eszét vesztette volna... Nappal a kolhozban járkál, komiszkodik, fenyeget, de amint a nap lemegy, berúg, ül a tornácon és üvölt: Elveszett az én fejcském, letépték a partizánok... — Néni, maguknál sok fegyver van? — kérdezte a kisiú.

A gyerek nagyon csalódott és elkeseredett volt, amiért az elképzelt partizán-osztag helyett két nénit kellett a folyón át-kísérnie. Csak legyintett... Kezdetben le is akarta fújni a vállalkozást, de amikor mégis elindultak, egy óra hosszáig sértődötten hallgatott és semmi mást nem felelt kérdéseikre: mint:

— Igen... Hát még mit nem... Nagy kedvem van hozzá!...

Az utasok szintén hallgattak. Hallgatták a csöndet. Az éjszaka holdas volt, de mégis sötét. A földet egészen befedte a tejfehér, térdig érő sűrű köd. Mintha tollas takaróval lett volna leterítve. A hold oldalról világított és a csillagokkal sűrűn telehintett égen, a láthatár túlsó szélén olyan csillaghullás volt, mintha jelzőrakétákat lőttek volna ki szüntelenül.

A mocsaras síkságon túl már egészen sűrűn nőtt a nád. Az út keskeny ösvényen vezetett. A fiúcska alakja, amely övig veszett a ködbe, mintha úszott volna előttük. Muszja azon igyekezett, hogy el ne veszítse szeme elől. A föld vizesen cup-pogott a lábuk alatt. Jobbra és balra, hol szétnyílv, hol tömör falként mozogva susogott a magas nád és rázta-rázta sötét, még nem pelyhes bugáit. Mindennek mocsár-szaga volt és csak úgy árasztotta a nappalról őrzött meleget.

Az utasok feje fölött, egész idő alatt, magasan, apró csoportokban, repülőgépek húztak nyugat felé. Látni nem lehetett

őket, de motorjuk hangja hol elfulladt, hol meg dübörögve uralkodott el a hűvös éjszakában. Mintha a békák brekegése, a nádas suttogása s a lábak cuppanása is feloldódott volna a zúgásban.

— A mieink... Berlin fölé repülnek — szólalt meg megfordulva végre Kosztya. — Hányadik éjjel mennek már el felettünk... Oh, most bizonyosan jól befűtenek a fritzeknek!

Az utasok akaratlanul is megálltak. Ebben a pillanatban a motorok pontosan a fejük felett berregtek. Muszja mintha a sötét gépek árnyékait is meg tudta volna különböztetni egymástól. Ettől a szíve is megkönnyebbedett, s úgy rémlett neki, hogy a hűvös éjszakában, a mocsár kigőzölgése s a bugyborékoló víz figyelmeztető bugyogása közben valami kis dalt hall távolról, az ingoványon át.

— Vastag a köd. Nem sokat lát az ember felfelé! Ők meg repülnek és nem térnek le az útról — mondta elgondolkozva Muszja. — Régebben azt hittem, hogy a repülők útjukat éjjel a csillagokhoz igazítják.

A kisleány fölényesen elnevette magát, mintha ő már régen tudná a repülőgépek éjszakai útjának a titkát.

— Eh, Másenyka, ezek most Berlinbe repülnek. Egy kis ajándékot visznek Hitlernek és reggelre már haza is érnek az övéikhez.

— Nekünk meg mennyit kell még mennünk — szólalt meg Matrjona Nyikiticsna sóhajtván, de hirtelen meghökkenve tette hozzá: — Hanem erről beszélni sem érdemes... Odajutunk! Oda kell jutnunk. Nincs jogunk hozzá oda nem jutni. Igaz?

A kisleány elkapta a szavak különös, rejtett gondolatait. Nem, ezek nem menekültek, mint ahogyan eleinte gondolta. Ha menekültek lennének, miért mennének éjjel, a fejüket kockáztatva a mocsáron keresztül? Világos, ezek a nének valamiféle különleges feladatot hajtának végre. Az is lehet, hogy a partizánok felderítői. Lehet, hogy fontos híreket visznek. Az is lehet, hogy zsákjukban lövedék, vagy robbanóanyag van. És be akarván bizonyítani utitársainak, hogy ő sem csak emilyen-amolyan közönséges kolhozbeli kisleány s katonai dolgokban ő is jártas valamennyire, kijelentette, hogy ezen az úton már sokszor vezetett át fegyveres embereket a túlsó partra. Kiderült, hogy ez a nádasban kígyózó ösvény, amelyet a

falusi halászok tapostak, titkos összekötő vonalként szolgált. Az ösvényt nem ismerik a megszállók és a lakosság ezen az úton tartja az összeköttetést a túlsó parttal. Csak tegnap ment át harminckét sebesülten egy ápolónővér, aki a túlsó parton elrejtje és a kolhozasszonyok segítségével gyógyítja, talpra állítja őket.

Ez a történet különösen érdekelte Muszját. Amikor először járt a faluban, Kosztja anyja azt hitte, hogy valami bátor fiatal leány küldte oda... Kosztja elbeszélése szerint ez a fiatalnak vélt leány idősebb asszony volt, akit a sebesültek „mamácskának” neveztek. Paraszt-ruhát szerzett magának és bátran járt-kelt a megszállott területeken. Kívánságára a parasztasszonyok a német felcsereknél tyúkjaikat és bárányaikat orvosságra cserélték el s összegyűjtötték a németek használt kötszereit. Kosztja meg a többi kolhozgyerek hordta a gyógyszereket és az élelmiszert az erdőbe.

A kisiú büszkén mondta el, hogy amikor a sebesülteket a túlsó partra vezette, Miskin kapitány, akit súlyos lábsebe miatt hordágyon vittek, azt mondta neki: ha visszatér az övéihez, a vetlinói kolhozról jelentést tesz a legfelsőbb katonai parancsnokságnak.

— De kolhoz már nincs. A fasiszták szétverték a kolhozt. A kolhoz elnöknőjét, Glása Filimonovna nénit felakasztották, ez az akasztófára való Zsorka Metyelkin a németek kegyelméből sztároszta lett, ráült három falu nyakára. És egyre csak azt üvölti, de úgy, hogy majd kidagad a szeme, hogy:

— Ti most in-di-vi-du-a-lis-ták vagytok!...

A kisiú csak nagynehezen tudta kimondani az idegen szót és elvörösödött. Nagyon goromba szónak gondolta és most azon törte a fejét, illet-e ezt nők előtt kiejteni.

Matrjona Nyikiticsna teljesen magához tért. Kérdezgetni kezdte a gyereket, mit csinálnak a megszállók a kolhozokban? Beszélgetésükben Muszja számára teljesen értelmetlen szavakat használtak: „osztatlan alapítke”, vagy „gabonataralék”. A kislány csak azt értette meg, hogy mégis be tudták csapni a sztárosztát és kézről-kézre adva rejtették el a szövetkezet vagyonát.

A beszélgetés nem érdekelte Muszját. Kissé hátramaradva hallgatta a csendes táj hangjait: a nádas susogását, a békák

fájdalmas brekegését a víz bugyborékolását és a repülőmotorok zúgását.

A hold most a hátuk mögött világított és rövid, fekete árnyékot vetett a menetelők lába alá. Muszja azt gondolta, hogy ezt a fénylő kört most a Berlinbe repülő pilóták is látják; a vörös katonák is, meg azok a szerencsés emberek, akik vidáman és boldogan élnek az előttük lévő területen, a front mögött, a meg nem szállt szabad földön. Lehet, talán éppen az első harc-vonalban, az ő apja is most a holdat nézi. Talán elalvás előtt kimászott a fedezékből, hogy elszívjon egy cigarettát. Talán az anyja, aki éppen most jött ki a tornácra, szintén látja és bekiált Muszja kisöccsének: ideje már lefeküdni.

Szüleire emlékezve hirtelen forró vágy fogta el otthona után és most azon csodálkozott, hogyan is szánhatta magát arra, hogy elszakadjon a családjától.

— Kedveseim, kedveseim! Emlékeztek még a ti ostoba Muszjátokra?

Maga elé képzelte, mi is lehet most otthon. Egyik kép a másik után jelent meg előtte... Annyira elgyönyörködött bennük, hogy észre sem vette, amikor az előtte járók kiértek a nyugtalan folyó kanyarjához. Berzenkedve csapkodtak át a felkavart hullámok a homokzátonyon. A szaggatott vízfelületen ezüstösen foszforeszkálva ringott a holdsugár. Hideg pára úszott a víz fölött.

Muszja összeresztette:

— Brrr!...

— Mi az, le kell vetkőzni? — kérdezte dideregve Matrjona Nyikiticsna.

— Hát hogy lehetne másként? Itt mély a víz. Némely helyen a nyakamig ér, de van olyan pontja is, ahol a lábam el se éri a fenekét — felelte a kisleány.

— De én nem tudok úszni — mondta ijedt hangon az aszszony és hallgatta a víz gyors bugyborékolását a kövek között.

Kosztja fontolgatva mérte végig a magas alakot.

— Nem baj, te magas vagy, át tudsz menni... A nyakadig fog érni. Csak arra vigyázz, nehogy a víz a kövekkel örvénybe sodorjon. Ott örvényes ám... uhh!...

— És ha mégis elsodor? — Matrjona Nyikiticsna rémülten nézte a nyugtalan, ritkás ködbe vesző folyót.

A kisiú gúnyosan elnevette magát:

— Ha félsz, hát félsz. Akár a tyúk. Itt már gyerekeket is kísértem át. Volt köztük elég, aki egyáltalában nem tudott úszni... és mégse féltek.

— S átjutottak?

— Öten örvénybe kerültek.

— És belefulladtak?

— Hármat kihúztak... Volt közöttük egy, Toljkának hívták, ó, micsoda nagyszerű gyerek volt. Ugy úszott... Ez húzta ki...

— És a másik kettő?

— Tölcsérbe kerültek... Ez a Toljka lemerült már egészen megkéült, maga is rengeteg vizet nyelt, de nem találta meg őket. Az aztán legény volt a talpán. Még az ördögtől sem félt. Az egyik közülük, Száska, olyan kis sápadtka és nagyon köhögött... Az a Tolja a parancsnokuk.

— Nem azt szokta mondogatni: „azt a kutyafáját!” — kérdezte Muszja. Hirtelen ráemlékezett az erdei tisztáson álló rémült gyerekekre, akik az ipariskolások egyenruháját viselték,

és a barna kisfiúra, akinek szemében annyi szenvedés tükröződött. — Lehetséges volna, hogy ezek a kisfiúk még mindig kelet felé mennek? És meg is előztek? — tündődött Muszja.

— Az-az-az... — mondta örömmel Kosztya. — Hát te ismered őket? Ők is hozzátok tartoznak? — kérdezte felélénkülve, de hirtelen elakadt. — Hát ha menni kell, hát megy az ember és ne jártassa hiába a száját. Még sötétben kell nektek tovább menni a parttól? ... Ott a fasisztáknál mindenfelé őrszemek állnak.

Kosztya tapintatosan a bokor mögé ment és reszketve a hideg, éjszakai nedvességtől, hamarosan meztelenül lesett ki onnan. Amikor látta, hogy társai gyorsan levetkőznek, a maga ruháját a fűbe dugta, futva kiment a tisztásra s máris a parton kopogott meztelen lába s futtában ugrott a hangosan csattanó vízbe:

— Uu, de hideg! — hangzott alulról a kiáltása.

A két nő levetkőzött s a kisfiú tanácsára a zsákokba rakták holmijukat. A zsákot vállukhoz erősítették. Matrjona Nyikiticsna határozott mozdulattal leereszkedett a partról, kipróbálta lábával a vizet és halkán jajgatni kezdett, mert a jéghideg víz szinte égette lábujjaít.

Muszja a parton állva gyönyörködött utitársnőjében. Magas, szép alak volt, fején a nehéz hajfonatok koszorúba tűzve... Elgondolkozva, határozatlanul állt a csillogó víz szélén. Erős, szépvonalú teste ezüstösen fehérlett a holdvilágnál.

— Gyerünk, gyerünk, nem kell összekucorodni! — hallották kis kísérőjük kiáltását.

Matrjona Nyikiticsna határozott mozdulattal bement a vízbe. Muszja, bár fázott és félt, de nehogy elmaradjon, gyorsan elfutott és vacogva bukdácsolt a zátony nagy, csúszós kövei között. Az égetően hideg víz nagy erővel csapódott a lábához. Mintha csak előre lökte volna valaki a kőtaraj, a csendes, titokzatos örvény felé. Muszja hirtelen maga elé képzelte a két hős gyereket, akikkel az erdei úton találkozott. Lehet, hogy épp itt, mellette fekszenek valahol a mélyben, ahol a bajszos, nagyfejű harcsák úszkálnak.

Maga előtt látta utitársnője szép nyakát, amely olyan volt, mint valami antik szoboré. Matrjona Nyikiticsna, aki nem tudott úszni, széttolva maga előtt a morajló vizet, bátran moz-

gott a folyó közepe felé. A víz már melléig ért. Muszja úgy úszott, mint a hal s látva társnője bátorságát, elszégyelte magát. Meggyorsította mozdulatait, egész testével belemerült a vízbe s társnőjéhez közeledett, hogy szükség esetén segítségére lehessen. Nyugtalansága társnője miatt azonnal elnyomta félelmét. Kosztya, akinek lába már nem érte a víz fenekét, előre úszott, kétségbeesetten erőlködve az ár ellen. Időről-időre visszánézett és fuldokló hangon kiabálta:

— Balra, balra! Utánam tartsanak!

Végre sekélyebb lett a víz és az útifársak egymást kézenfogva léptek ki a puha, homokos földnyelvre. Az árban sodródó kísérőjük sokkal lejjebb úszott partra. Mint a kis sündisznó, összehúzódott, ugrált egyik lábáról a másikra és a füléből rázta kifelé a vizet. Egész teste libabőrös volt, vacogott a foga. Később elfordult a két nőtől és az utolsó tanácsokat adta nekik:

— Amint felértek a partra, menjetek egyenesen az erdőbe.. Ott egy ösvény vezet jobbra, a malomba. A malomhoz ne menjetek. Azt mondják, ott a fritzek vannak őrségen. Forduljatok balra, az erdőn át, Kadinóba, onnan meg Malinovkára... Ott a kolhozok az erdőszélen vannak. Megértettétek?...

— Te egészen megfagytl. Itt a kendő melegedj meg. Gyere, majd megdörzsöllek — nyugtalankodott a gyerek miatt Matrjona Nyikiticsna, aki már felvette hosszú ingét.

— Megfagyok? ... Hát azelőtt nem fagytam meg? — elugrott az asszonytól, befutott a földnyelvre és máris felcsapott alatta a víz.

A holdfényben csillogó szőke feje hamarosan a folyó közepén bukkant fel.

— Eh, ez a háború... Egy percnyi nyugtot nem ád az embernek — sóhajlotta Matrjona Nyikiticsna.

— Még csak meg se köszönhattük neki — sajnálkozott Muszja.

— Itt nincs mit köszönetni, mert mi, Másenka, valamenynyien ugyanazt az ügyet szolgáljuk. S nem köszönetért, nem haszonlesésből és nem is kitüntetésért tesszük

A folyótól útjuk olyan területen vezetett keresztül, amely hosszú ideig a szovjet hadsereg védővonalául szolgált, s ahol az ellenség lassan, nehéz, kitartó harcokkal ment előre. Nemcsak az országút mentén fekvő falvak voltak elpusztítva és fel-

égetve, hanem az úttól oldalra eső terület is, amerre csak ellen-séges erők mozogtak. Nemcsak a folyók, patakok partja s a lejtők és szakadékok voltak lövedékekkel, aknákkal, összeégett tankokkal elborítva, hanem a magaslatok, erdei utak és a védelem számára alkalmas egyéb helyek és a sík terepen a mezők és rétek is. Mintha mindezt valami történelemelőtti időkből való állat-falka pusztította és taposta volna el. Még a folyón túli erdőknek sem kegyelmezett a háború. Az egész sűrű erdő ki volt döntve, s az évszázados fenyők és nyírfák forgácsokban heverték a földön...

Muszja rémülten nézte a zöld és szürke tankok maradványait. A feketére égett fűből hol itt, hol ott emelkedett ki az elégett repülőgépek elformátlanodott alumínium-váza. Matrjona Nyikiticsnát, aki nyugodtabban viselte el a háborús dúlást, inkább az elégett gabona-asztagok fekete foltjai, s mellettük a tehenek és lovak felfúvódott hullái sujtották le. Fájt neki a felmagzott, elpusztult széna, az összetaposott, beérett gabona, amelyből már kipergett a szem s a kalászbokból már kilátszott a kicsírázott magvak fehér bajuszkája.

Mindenfelé kis földhalmok emelkedtek. Kereszt volt a kis földbuckákon, vagy sokszor az sem, néha földbeszúrt boton sisak szomorkodott...

Mindennél leverőbb volt a teljesen elnéptelenedett vidék. Nem elhagyott, hanem kihalt volt a táj... Mindenütt az emberi kéz munkájának gyümölcseivel találkoztak, de egyetlen hangot nem hallottak sehol: se tehénbögés, se kutyaugatás, se távoli kakaskukorékolás nem örvendeztette meg őket.

Járni ezen a néptelen területen, amely arról beszélt, hogy itt nemrégén még élet virult, sokkal borzalmasabb volt, mint áttörni a legsűrűbb erdőn. Egy ízben, amikor a szélről tönkretett, megbarnult lenföldön mentek keresztül, Matrjona Nyikiticsna már nem bírta tovább: belekapaszkodott a lenbe, kitépett néhányat és ügyes kis kévékbe kötötte.

— Ez aztán a len, ami itt terem!... A legjobb minőségű. Egész vagyon! — mondta szokatlanul tompa hangon és mint a kisgyerek, magához szorította a selymesen susogó, barnásárga kévét. — Micsoda termés, micsoda gabona! És minden kárba ment! Eh, kislány, ha mi szovjet emberek nyugodtan megélhetünk volna ezt az őszt!

Estefeié rozsföldön mentek át. A tömör, súlyos kalászek szemeiket pergetve, bánatosan hajoltak a lábukhoz. Erősen érzett a gabona érett szaga. Itt is ott is kövér fürjek riadtak fel lábuk alól.

Matrjona Nyikiticsna váratlanul megállt. A rozsban, arcra borulva, német katona feküdt. Talán itt bújt meg a dombon, a gabona közt és innen lőtte az utat, amíg valaki szuronnyal hátba nem döfte. Sisakja a fűvön hevert és körülötte töltényhüvelyek voltak elszórva. A rozson át susogó szellő megborzosolta egyenes, kemény, vörös haját, amely állott lenhez hasonlított.

Matrjona Nyikiticsna gúnyosan nevetett, élesen megfordult és tovább ment. Csak amikor a mező eltűnt a fák mögött, mondta elgondolkozva:

— Szinte nem ismerek magamra. Annak ott gyűrű volt az ujján... Láttad? Bizonyosan felesége és gyerekei vannak. És az anyja várja. Sírnak is utána... S én meg egy cseppet se sajnálom. Mert ezek az átkozottak tették tönkre a mi életünket... A mi szép életünket.

*

Muszja most könnyebben haladt, mint előbb. Nemcsak azért, mert a „Vörös szántóvető” erdei telepe bőkezűen ellátta őket élelmiszerrel, még cukorral is, hanem mert Ignát Rubcov azt a tanácsot adta nekik hogy az úton ne kerüljék el a szovjet embereket, hanem bízzanak erős segítségükben.

Később, amikor elhagyták a folyómenti s a hosszú harcoktól elpusztított tájakat, az úton menekültekkel találkoztak s azokhoz csatlakoztak. Velük tartottak az úttól távolabb eső kolhozokba és ha nem volt ott a német parancsnokság vezetője, vagy a sztároszta nem halmozta el őket gorombaságokkal, megkockáztatták, hogy valamelyik pajtában vagy házban töltsék az éjszakát.

Nagyon megörvendezettte őket hogy itt, a fasiszták háta mögött, a szovjet emberek nem estek kétségbe, hanem nagy kockázattal megőrizték a régi rendet és elrejtették a közösség javait. Muszja itt megtudta, hogy a legegyszerűbb kolhoztag is, öreg és ifjú egyaránt, önfeláldozóan teljesítette Sztálin elvtárs utasításait...

Az egyik faluban hosszú sor akasztófát láttak. Természetellenesen megnyúlva, oldalra billent fejjel, csendesen himbálóztak rajta a kivégzettek. „Az aratási munkák szabotálásáért” — világosította fel az utasokat a kartonpapír felírása, amely tűvel volt az akasztottak ruhájára erősítve.

Gyakran a szemükbe ötlött a házak falára, a falusi tűzoltókamrák kapujára ragasztott tarka, képes plakát: egy vörösarcú német tiszt kövér kezével rámutat a bocskoros, hímzett inggallérú és még a nyekraszovi-időben szokásos toronysüvegű, festői ruhába öltözött, szakállas, jóllakott parasztra. A felírása ez volt:

— Amit betakarítasz: a tiéd.

De a plakáton más felírás is volt. Szénnel vagy krétával írták rá:

— Hazudsz! Nem csapsz be! Vedd el, oszt' fulladj meg tőle!”

Az utak mentén esőverte érett gabona hevert. Gazzal benőtt borsóföldek, szélről letört len és gyökeréig kiszáradt fű mindenütt.

Gyakran találtak füzetekből kitépett lapokat. Kézzel írt felírások voltak ezek s a távirdaoszlopokra ragasztották őket. Azokra a kis deszkákra, amelyek a németek útjelzői voltak. Valamennyi arra intett, hogy ne vessék magukat alá a parancsoknak, ne menjenek a mezőre, s kerüljék el a fasiszták gabonabegyűjtő helyeit. Valamennyi egy és ugyanazon mondattal fejeződött be:

„Halál a hitleri betolakodókra!”... — hangzott a háború himnuszának komor befejező akkordja.

Ezek a szerény, sebtiben írt irkalapok éppen úgy mint a Berlin bombázására induló repülőgépek éjszakai berregése, megvidámították az utasok súlyos perceit.

— Tudja, Matrjona Nyikiticsna, amikor ezeket a kis kitépett lapokat látom mindig szeretnék valami különösen hősiecs dolgot véghez vinni! Nem tudom mit: vonatot robbantani, vagy megölni valamilyen magasrangú fasiszta gazembert, raktárt felgyújtani... mindegy nekem akármit, csak valami olyat, hogy megtudnák ott, a fronton túl... Még ha meghalnék is, hadd haljak meg, csak azt mondják később: Lássátok, ilyen volt Muszja Volkova. Hallottatok róla? Egyszerű kislány volt, velünk tanult, táncolt, énekelt és íme, mit ki nem gondolt.

— Azt hiszed, Mása, hogy mi ketten kis dolgot művelünk?

— Nem, de azért avval mégsem lehet összehasonlítani!... Ez mégsem az! Ez olyan, mint lövészárkot ásni... Az is kell, persze, de miféle öröm az, túrni a földet, túrni mint a vakond. Én valami olyat szeretnék, valami különöset, nagyot, ami a hazának nagy hasznára lenne és magának Sztálin elvtársnak jelentené és ő azt mondaná: Nagyon helyesen cselekedett Volkova elvtársnő, adják át neki a köszönetemet... Maga látta őt? Milyen?

Matrjona Nyikiticsna magához szorította a fiatal leányt. Milyen különös volt most, itt, a megszállott földön, a betakarítatlan mezők, az elpusztított falvak, az úton felhalmozódott, elégett gépek és a felfúvódott állati hullák között visszaemlékezni a felejthetetlen napokra, amelyek a Kreml termébe vezettek. Rubcova mintha megfiatalodott volna, izgatottan arról kezdett beszélni, hogyan és milyennek látta és hallotta őt az állattenyésztők tanácskozásán. Ehhez a témához később még gyakran visszatértek. És Matrjona Nyikiticsna emlékezetében mindig új, érdekes részleteket talált és Muszja nem fáradt el hallgatásukban. De az asszony gyakran szakította félbe elbeszélését.

— Gondold csak el, Mása! — kiáltotta. — Ezek akarnak bennünket kiirtani! Olyan élet után... Ostobák! A napot akarják kioltani?

Reggelenként néha Matrjona Nyikiticsna elgondolkozó hangulatban volt. Arca mozdulatlan, zárkózott lett s a szemében bánat és rémület jelent meg. Muszja jól tudta, hogy útítársa az ilyen pillanatokban férjére, gyermekeire gondol. Hogy ne zavarja, igyekezett kissé távolabb elmaradni tőle.

— Tíz esztendeig éltem együtt az urammal — mondta váratlanul egy ilyen pillanatban Matrjona Nyikiticsna. — Velünk is, mint mindenkiel, megesett, hogy néha-napján erős szavakkal vitakoztunk. Egyszer, amikor Zojkával voltam teherben, nem engedett tanfolyamra a kerületbe. Akkor ott akartam hagyni, szavamra mondom! Képzeld csak el, hogy én egy ilyen parancsnokhoz kerültem! És most mégis úgy érzem, hogy annál jobban, ahogyan mi éltünk, nem lehetett volna... Igazán nem! Hol is lehet az én Jásenykám? Most már éjjelenként nedves idők járnak, neki meg a finn háború után reumája volt. Ki főz most neki málnát, amikor az izületei megdagadnak?... Hát neked, kislányom, senkid sincsen?

Muszja zavarba jött. Még barna arcbőréen is átütött a pirosság.

— Ugyan! Persze, hogy nincs... és nem is lesz! Elképzelem, mi jó van abban, ha van egy... olyan fiúcska... A hetedik osztályban, a mi osztályunkból, de még a párhuzamos „B”-ből is minden fiú szerelmes volt belém, de én... fűtyülök rájuk... Kellenek is nekem!

Az asszony arca jóságos lett s gyöngéd anyai kifejezés jelent meg rajta.

— Akkor hát még senki sem sebezte meg a szívecskédet?

Muszja becsületesen megemlékezett összees imádóiról: A hirtelen nőtt Arszejáról, aki szerelő volt a városi villanytelepen és azt ígérte, hogy különleges rádiót szerkeszt neki; a határőr alhadnagyról, Fégyáról, aki szépen énekelt és gitározott s találkozásaik alkalmával lelkesülten mesélt a határőrszolgálat romantikájáról... Aztán a kiszámíthatatlan Borjkáról, aki a pedagógiai intézet hallgatója volt s minden alkalommal elfelejtette és összezavarta a találkozások helyét és idejét... Ezek valamennyien elváltakoztatták a hangjukat, ha a bankba telefonáltak neki. Valamennyivel eljárógatott sétálni a városi parkba és nyilvános hangversenyekre. A zeneiskolai előadásokra mindig virágot hoztak neki, tavasszal orgonát, jázmin... ősszel pedig őszirózsát, vagy gyöngyikét. A szomszédok kertjéből lopták el hősiesen. Igaz, nagyon kedvesek voltak ezek a fiúk, de hogy a szívét „megsebezték” volna? ... Isten őrizze! Soha egynek se engedte, hogy megcsókolja.

— Matrjona Nyikiticsna én valószínűleg soha nem megyek férjhez. Minek? Kell is az nekem!... De ha még valamikor szóba is kerülne ez a kérdés... először is, csak a háború után lehetne. Másodszor, akkorára én már híres leszek, na mondjuk, nem híres, de legalább ismert nevű énekesnő... és harmadszor, az nem lehet ám akármilyen legényke, annak minden tekintetben valakinek kell lennie, okosnak, szépnek... Érti, Matrjona Nyikiticsna? Lehet, hogy akkor majd meggondolom, nem lehetetlen...

— Ej, Másenyka, ne az arc szépségét keresd! Az én Jásám-nak az arca nem nagyon szép... és nekem mégis mindenkinél jobban tetszik. Ha tudnád, mennyit búsultam utána! Néha olyan szomorú vagy fáradt vagyok, hogy a kezemből majd kiesik a

munka, a szemem lecsukódik, a lábam nem visz sehová és ha ilyenkor róla kezdek gondolkozni... mintha csak az élet vizéből innék... onnan meríték erőt.

Ilyen beszélgetések közt, felidézve a kedves multat, a békebeli élet minden drága apróságát, ment az asszony és a fiatal leány a megszállott földön, kelet felé. A távoli országút fölött állandóan porfelhő látszott: ott éjjel-nappal szakadatlan áradatban vonultak az ellenséges gépek, kis autók, traktorok, vontatókocsik, vasaló alakú páncélokocsik, nagy és kis tankok, önműködő gépágyúk... s a szél emberi, vagy inkább vadállati hangokat hozott.

A gigantikus ütközetek napjaiban napról-napra nőtt a feszültség, a megszállóknak kisebb gondja is nagyobb volt, mint a két szegényesen öltözött, tarisznyás nő, aki a néptelen utakon, hol az egyik, hol a másik, lakóhelyéről elűzött, hajléktalan csoporthoz csatlakozott.

Csak egyszer állította meg őket, az egyik keresztútnál, a német járőr. De a katonák megvetően néztek a rongyosokra, s amikor kitapogatták, hogy zsákjukban csak örletlen rozs van, elkergették őket.

A két nő feje fekete kendővel volt bekötve, arcukat, kezüket hamuval dörzsölték be s kóborló, elcsigázott öregasszonyokhoz hasonlítottak. Emberek közé meggömbülve és botra támaszkodva mentek. Se útitársaiknak, se éjjeli szállóhelyeik házigazdáinak nem jutott volna eszébe, hogy a görnyedt nők egyike, aki poros, piszkos menekültnek és a megszállott területek szerencsétlenjei élő megtestesítőjének látszott, ugyanaz az ismert nevű kolhozasszony, akinek fényképe némely itteni házat is díszítette, a másik pedig... fiatal kislány, még szinte gyerek.

9

Egyszer, estefelé Muszja különös, bíborszín visszfényt vett észre, amely a felhőket nyugtalanítóan vörösre festette.

Matrjona Nyikiticsna azt állította, hogy az erdőn túl már a hold emelkedik fel és másnapra szeles időt jósol. De a hold hamarosan eltűnt és a láthatár mégsem halványodott el. Ellenkezőleg, a visszfény mindinkább élénkült és gyorsan terjedt a keleti égen. Tűzvész volt. Az útitársak örvendezve nézték egy-

mást. Hát ilyen közel lenne a front? De nem akadt, akitől megkérdezhették. Akikkel találkoztak, mind éppen olyan hontalan bolyongó volt, mint ők és semmi értelmeset nem tudott mondani. A megszállók röplapjai állandóan azt bizonygatták, hogy hadseregük sikeresen nyomul Moszkva felé. A partizánok kézzel írott falragaszai viszont azt közölték, hogy az ellenséget feltartóztatták. Mit jelentett hát a tűzvész?

A következő este a tűzfény már a sötétség leszállta előtt látható volt. Egyszerre több helyen tört fel, gyorsan lángra lobbant s tömören, baljóslatúan füstölgött a föld fölött. Ágyúdörgés nem hallatszott.

Reggelre minden tisztázódott. A két nő valóságos emberáradattal találkozott szembe. A kevésbé járt ösvényeken, az erdei utakon nyugat felé rohantak az emberek. Gyerekekkel mentek, roszkatag aggastyánokat vezettek karonfogva, nyomorúságos kis cók-mókjukat a hátukon cipelték, biciklin, vagy gyerekkocsin tolták. Voltak, akik négyesével, hatosával fogták be magukat a kocsirúd mellé és úgy vonszolták szekerüket a rajta lévő batyúkkal. Néhányan kötélre tehenet vagy bárányt húztak maguk után.

Ezektől a menekültektől borzalmas dolgokat tudtak meg. A fasiszták a német hadsereg háta mögött, a partizánok elleni védekezésül, „halott zónát” teremtettek. Különleges büntető szakaszokkal sorban felégették a falvakat, lakóhelyeket és lakótelepeket. Az egész lakosságnak megparancsolták, hogy hat óra leforgása alatt ürítse ki lakóhelyét és vonuljon a folyón túlra nyugat felé. A megállapított határidőn túl minden élőlényt... embert vagy állatot, amely nem hagyja el a megnevezett helyet, megsemmisítenek... Csak azokkal tettek kivételt, akiket munkára mozgósítottak, vagy akik különleges igazolványuk alapján más elbánásban részesültek. Ezeknek különös alakú, fém igazoló-lapjuk volt.

A két nő megtanácskozta a dolgot és elhatározták, hogy mennek tovább. Meggyorsították lépteiket, hogy minél előbb, még mielőtt teljesen elnéptelenedik a környék, átjuthassanak a halálra ítélt területen. Most már az alkonyatot sem kellett bevárniuk, hogy a fellángoló tüzeket láthassák. Előttük, jobbra, balra... gigantikus füstfelhők emelkedtek mindenütt, mint megannyi hegycsúcs

— Hová, hová mentek? Megúntátok már az életeteket? — kiáltozták a menekültek a makacsul kelet felé haladó két nő után és szomorúan ingatták fejüket. — Bizonyosan eszűket vesztették szegények...

— Mit csudálkoztok ezen? — kérdezték mások. — Nem tréfa az ilyen borzalom!

Déltájt az utakon méginkább megnövekedtek a menekülő tömegek. Hogy a „halott zónából” kijussanak, már nem mentek, hanem futottak... futottak batyu nélkül, csomag nélkül s karjukon a rémülettől elcsöndesedett, megnémult kis gyerekeiket cipelték. A két nőt, akik továbbra is az emberárral szemben folytatták útjukat, nem igen méltatták figyelemre.

Ezek a menekültek azok közül valók voltak, akik nem hittek a fenyegető parancsban és nem hagyták el a kiszabott időben megszokott lakóhelyüket. Zavarosan mondták el, hogy a megjelölt órában fekete egyenruhás, halálfejes, motorbiciklis katonák törnek a falura s nem érdeklődve aziránt, maradt-e valaki a házakban vagy sem, beszögezték az ajtókat, s a falakat valamiféle folyadékkal locsolták be. Pillanat múlva a ház, mindenestől, ami csak benne volt, a lángok martaléka lett.

Feketeruhás németek! Muszja visszaemlékezett azokra a hatalmas, jóltáplált gazemberekre, akik az ő szülővárosában azzal mulatoztak, hogy az öreg orvost géppisztolyukkal lövöldözve kergették végig az utcákon. Rémületében megragadta Matrjona Nyikiticsna kezét.

— Matrjona Nyikiticsna, menjünk a földeken, a réteken át... Maga még nem ismeri ezeket a feketéket. Ezek olyan... olyan...

A kislány nem talált megfelelő szavakat.

— Fasiszták, Muszja... — mondta az asszony. — Mind egyformák, akármilyen nemzetiségűek is és akármilyen öltözetet viselnek. Menjünk, menjünk, minél gyorsabban, nekünk most nincs időnk... Nézz csak jól körül. Ha ott elvágják előlünk az utat, akkor mit csinálunk? Viszafelé megyünk?

És ők csak mentek, mentek, szembe a menekülő emberekkel és azon voltak, hogy ne hallgassanak se a kiáltásokra, se a könnyekre, sőt még az utak mellett üldögélő erőtlen öregeket se vegyék észre. Egy égett ruhájú, bozontos ember, akinek arcán is égett sebek voltak, látva, hogy a két asszony egye-

nesen a pokol felé tart... elébük rohant és el akarta állni útjukat. De a két nő sietve elkerülte. Mentek, összeharapták fogukat... Egyetlen gondolatuk volt: átvinni a kincset ezen a tűzláncon, keresztültörni ezen a szörnyűségen...

Valamilyen láthatatlan határnál megszűnt a menekültek áradata. Előttük teljesen kihalt az út. Újra a megszokott csönd vette körül őket. Ugy érezték, hogy az egész föld pusztaság, halott. És ez olyan nagyon borzalmas volt...

A távolban váratlanul motor berregett. Anélkül, hogy összebeszéltek volna, átugrották az árkot és amennyire csak erejükből telt, botladozva és az indákba akadva, keresztülfutottak a krumpliföldeken. Futottak, ameddig csak a lábuk bírta. Végül is Matrjona Nyikiticsna már nem bírta tovább a futást és fel-sóhajtott:

— Tovább nem tudok! — és nehézkesen ereszkedett a földre.

Muszja is elterült mellette. A vér a halántékában lüktetett. Megfeszített figyelemmel próbálta elkapni a csöndben a távolodó motor zaját, a kiáltásokat és a ritka lövéseket. Aztán Matrjona Nyikiticsna felállt és felemelte Muszját is.

— Menjünk!

Most már a mezőkön lépdeltek, nehogy beleütközzenek a keresztutakon a büntető szakaszokba, amelyekre a menekülők figyelmeztették őket. Hallgatva mentek, pillanatonként megállnak és füleltek. De nem hallatszott semmi élő hang, még a madarak éneke és a tücskök ciripelése is megszűnt.

Ez már csakugyan halott zóna volt.

Az éjszakát is nyírfa-ligetben töltötték. Tüzet nem raktak, Egész éjjel egyikük sem hártya le szemét. Ültek egymás mellé szorulva, gépiesen szedegették ki a magvakat a kalászból és a szájukba tették. Köröskörül, borzalmas, csöndes táncot lejtve, nagy és kisebb tüzek lángoltak fel. Beszélgetni nem akartak. Sírni szerettek volna, de elapadt a könnyük. A szívük különösen elnehezedett.

Amikor pitymallani kezdett, elhagyták erdei menedékhelyüket, kimentek a rozsföldekre, ahol helyenkint gránáttölcsérek feketéllettek.

Az alaesonyan lógó szürke felhőkből halk, aprószemű eső esett. Az agyagos talaj hangosan cuppogott talpuk alatt.

Délben a két nő az úton nagy csoport civilruhás embert látott elvonulni. Kísérők az út szélén, óvatosan, figyelve mentek. Mögöttük, megterhelve és a gidres-gödrös úton ingadozva, egy vasalóorrú, ódivatú teherautó mozgott előre.

Az asszonyok a rozsban megbújva várták, amíg a domb mögött el nem tűnt a csoport, aztán folytatták útjukat. Minden facsaró víz volt rajtuk, s a szürke eső csak szitált. Előttük ködösen rajzolódott ki az erdő széle. Oda törekedtek, arról álmodoztak, hogy ott majd megbújnak, elvesznek a fák között és az utóbbi napok élményei után, igazában kipihenik magukat.

Az erdő már közel volt. Az esőn keresztül is meg lehetett különböztetni a nyírfák bodros koronáit és mögöttük a gyertya-egyes fenyőket. De hirtelen lövésszerűen dörrenő éles kiáltás szegezte őket a földhöz. A kiáltás oldalról jött:

— Halt!

Megdermedtek s nem mertek egymásra nézni. Muszja tért magához elsőnek. El akart szaladni. De Matrjona Nyikiticsna kezénél fogva tartotta:

— Allj! Különben golyót eresztenek belénk.

A kislány értetlenül nézett az asszonyra: megadni magukat? Matrjona Nyikiticsna meggörbülve, mindkét kezével botjára támaszkodott. Mintha semmit sem értene, csak nézett előre. Muszja csak most vette szemügyre a két németet, akik nedves kis sapkát és az előtte ismerős rövid fekete kabátkát viselték s rajta a bal kezéljükön a halálfej-jelet. Kijöttek a bokrok közül s a cölöpöket átugorva, géppisztolyukat kezükben tartva, mentek a két nő felé.

Egyikük, vállas, széles mellű, pulykatojás arcú, Muszjához közeledett, megvetően nézegette ócska rongyait, megérintette a zsákot és undorodva törülte meg kezét a nedves fűben. Aztán valamit parancsolt a másik. Ő maga újra átugrott a kerítésen és eltűnt a leshelyen. A katona géppisztolya csövével meglökte Muszját és az erdőszélre mutatva, vékony, majdnem női hangon kiáltotta:

— Futni! Futni!

Az asszonyok csak álltak és nem akartak mozdulni. Muszja megfigyelte kísérőjük arcát. Még fiatal volt s elhízott. Rövidlátó szintelen tehén-szeme természetellenesen nagynak tetszett a vastag, aranykeretes pápaszem alatt. Szája duzzadt és rikító

piros volt, mint egy gyulladáshoz seb; állá nem is volt s alsó ajka szinte eltűnt nyaka vörös ráncában. A rövidlátó, sápadt, egészségtelenül dagadtarcú, visszataszító ember láttán fagyos rémület futott keresztül rajta. Mint amikor váratlanul mérges kígyót vesz észre az ember...

— Futni! Futni! — parancsolta fenyegetően az SS.

Felső ajka felhúzódott és kilátszott ragyogó fogsora.

— Nem, ez nem kegyelmez... És ettől nem is kell kegyelem. Nem szabad bemenni az erdőbe ezzel az undorító döggel! — gondolta Muszja és úgy érezte, hogy hirtelen kővé dermedt. Valami megpattant benne. Elfelejtkezett magáról, egész testét az undor rázta:

— Ölj meg itt! Ölj meg! Te átkozott fasiszta... Ölj meg...

A színtelen szem csodálkozva meredt a kis fekete öregasszonyra, aki fiatalos hangon kiabált valamit. A katona levette és megtörölte esőtől és portól piszkos pápaszemét s minden gonoszkodás nélkül, szinte gépiesen, de erősen és fájdalmasan vágott öklével Muszja arcába.

Muszja nem is értette meg azonnal, hogy mi is történt. Nem tudta elhinni, hogy őt valaki megütheti. Egy pillanatra csak állt, megingott és csodálkozva nézett ellenségére, de semmi egyebet nem látott rajta, mint a szokatlanul vastag szemüveget. Csak pillanatok múlva jött rá, hogy ez az áll-nélküli gazember megütötte. Fékezhetetlen düh-hullám csapott fel benne.

De mielőtt még rávethette volna magát a fasisztára, erős kéz ragadta meg hátulról és lefékezte mozgását.

— Ne merészd!... szólalt meg füle mellett egy parancsoló hang.

Muszja újra megmozdult, de Matrjona Nyikiticsna nem engedte el.

— De ez megütött... ez a szemét... Ez a fasiszta... Eltűrjem?... Ez... engem?...

— Jusson eszedbe, hogy nemcsak magadat kockáztatod — súgta újra halkán, józan nyugodtsággal Matrjona Nyikiticsna.

Muszja hevevése is lelohadt. Gyöngeséget érzett magában. Az áll-nélküli katona kivicsorította acélos, csillogó fogsorát.

— Futni! Futni! — brekegett és íegyverével az erdő felé mutogatott.

— Varangyos béka — szitkozódott bágyadtan a kislány.

Neki most már mindegy volt hová megy, mindegy volt: él-e, vagy meghal.

Nem emlékezett rá, hogyan jutott el az erdő széléig, ahol hallgatag és hozzá hasonlóan rongyos, piszkos nők tömege között találta magát. Orrából megindult a vér, nagy, vörös cseppekben hullott flanell kabátjára. Valaki odaszólt neki:

— Ülj le.

A kislány leült a földre, arcát megtörülte kezével és meglátva tenyerén a vért, odatörülte a nedves mohához. A dühkitörés minden erejét elvette. Csak ült egy fának dülve s üres szemmel nézett maga elé.

Matrjona Nyikiticsna, aki mindig könnyen összebarátkozott az emberekkel, már beszélgetésbe elegyedett egy csapat asszonymal és kezdte kikérdezgetni őket: kik ők, miért vannak itt és mi vár rájuk. Valamennyien véletlenül idekerült emberek voltak, akiket az őrség a „halál-zóna” határán tartóztatott fel.

Hogy miért fogták el őket... azt senki sem tudta, és különbözőképpen beszéltek róla. Volt olyan, aki azt mondta, ha elfogták őket, majd átvezetik a tilos zóna határán túlra, mások azt bizonygatták, hogy az elfogottakat nem vezetik el, hanem agyonlövik. A harmadik azt állította, hogy majd elhajtják őket a partizánok által tegnap felrobbantott hídhoz, hogy kijavítsák. A negyedik azt erősítgette, hogy a hidakat a németek maguk javítják ki és az asszonyokat arra kényszerítik, hogy tisztítsák meg az aknáktól a földeket. De a legtöbbjük arra hajlott, hogy elviszik őket sáncot ásni és erődítéseket építeni, amelyekkel a németek az utakat akarják megvédeni a partizánok ellen. A környékbeli asszonyok azt beszélték, hogy az ilyen munkákat már el is kezdték az összes körzetekben és a megszállók az erdőszéleken téglából, betonból és vasgerendákból apró erődítményeket építenek.

A „partizán” szót a foglyok nem ejtették ki hangosan. Csak suttozták és óvatosan nézegettek az örök felé. De mennyi reménykedéssel ejtették ki ezt a szót! Csak most értette meg Matrjona Nyikiticsna: a megszállás rövid ideje alatt a partizánok ezen a környéken nem kevés bajt okozhattak az ellenségnek.

— Ez a mi örünk, úgy látszik, új ember. Nyugodt. Az itteni németek ijedtek, körültekintők, folyton forgolódnak, mint amikor gatyá nélkül ül az ember hangyabolyba — mondta gúnyosan

nevetve egy nagýtermetű asszony, akinek össze sem ért a mellén az ócska vasútas köpeny.

Az a katona, aki Muszját megütötte, maga mellé helyezett két hosszú fanyelű gránáttal a kezeügyében, a legnagyobb lelki-nyugalommal ült egy fatönkön. Térdén géppisztolya feküdt. Rövidlátó szemével néha az asszonyok felé pislantott és zseb-késével nagy igyekezettel faragcsált valami fadarabot.

Muszja fokozatosan megnyugodva, erőt vett fásultságán és sem rémülete, sem undora nem tudta megakadályozni, hogy kíváncsian figyelje az SS minden mozdulatát.

A fasiszta kifaragta a fadarabot, aztán utóbb kése pengéjének fokával simítgatta, posztónadrágjához dörzsölgette, fényesítgette. Kését bekattantotta, lassú mozdulattal szarvasbőrtokba helyezte és bedugta kabátja zsebébe. A megfaragott fadarabbal pedig fülét kezdte piszkálni. Piszkálta, megszagolgatta, újra nadrágjába törülte és megint a fülébe dugta a fácskát. Arckifejezése az egész matatás közben olyan volt, mint amikor az ember gondolataiba mélyedve, teljesen egyedül marad önmagával.

— Nézd csak, ez bennünket nyilván nem is tart embereknek — szólalt meg Muszja háta mögött Matrjona Nyikiticsna.

— Hát ő maga ember? — szólott közbe egy magas női hang. Valaki egy nagyot köpött.

A kislány körülnézett. Matrjona Nyikiticsna a hátizsákján ült, egy csoport asszony vette körül és mellette a kövér vasútas-ruhás asszony gubbasztott.

— Hej, ha most iderepülnének a partizánok! — sóhajtott valaki.

— Hát itt vannak valahol? — elevenedett fel Matrjona Nyikiticsna.

— Vannak, de nem a mi tiszteletünkre.

— Hát hol vannak? Sokan vannak?

— Ugyan ki számolta meg őket az erdőben? Sokan lehetnek, ha a fasiszták így rémüldöznek tőlük. Hiszen azért égetik fel a falvakat, meg az erdőket.

— Az utak, meg az országút mentén se azért építenek erődítményeket, hogy szebb legyen a hely.

— Csak adna valaki jelt a partizánoknak. Ugy álmodoznak itt tőlük az asszonyok, mint éhes disznó a makkról... Bizony akkor ez a mi kínzónk nem nagyon piszkálgatná a fülét — nevetett a vasútasruhás asszony.

Ez az idősebb, kövér nő különösen Matrjona Nyikiticsnára nézegetett apró szemének haragos, nyugodt és éles pillantásával. Mintha valamit keresett volna rajta és közben az SS-re is pislogott félelem nélkül és undorodó, gúnyos mosollyal.

Csöndesen szitált az aprószemű eső. A szélroham átjárta az ázott ruhákat. A nedvesség csontig hatolt. Az asszonyok suttogva adták tovább egymásnak a híreket a partizánok hőstetteiről és szavaikból az a reménység áradt, hogy a partizánok rajtaütnek a fasisztákon, s kiszabadítják, megmentik őket is az ellenség gyalázkodásától és a haláltól. Matrjona Nyikiticsna nem osztozott ebben az önállító reménykedésben. Nem olyan egyszerű az! A zsákján ülve, egy pillanatra sem felejtkezett el annak tartalmáról és folyton azon törte fejét, hogyan lehetne a kincseket megmenteni vagy elrejteni. Hogyan lehetne a kísérő figyelmét másfelé terelni és elásni a zsákot itt, a puha, zöld mohában. De nem lehet, mert észreveszi! ... Vagy talán amikor elhajtják őket, észrevétlenül a bokorban hagyja? Vagy az lenne a legveszélytelenebb, hogy eldobja az úton, be a cserjésbe, megjegyzi magának a helyet, s aztán megszökik, visszajön és megkeresi?

De az ötleteket, valamennyit elejtette s azonnal újakon kezdett gondolkozni.

— És ha elszaladna az ember, hogyan lehetne megtalálni a partizánokat? — kérdezte a vasútas asszonyt.

— Ha én tudnám, azt hiszed, itt ülnék veletek, mint a bolondgomba a fenyő alatt? — kérdezte gúnyosan az asszony.

— Hát állj fel kedvesem, tedd a kezedet a szád elé és ordíts: partizánok, au-u, hol vagytok ... — szólalt meg egy gúnyos vasúti hang Matrjona Nyikiticsna háta mögött.

Az asszony összerezzen és körülnézett. Mögötte ráncos arcú, ősz öreg ember állt. Olyan volt, mint a szárított gomba. Az egyetlen férfi ebben a nagy fogolytömegben. Matrjona Nyikiticsna azonnal észrevette, amint idekerült. Ócska vasúti kabát volt rajta s tépettellenzős, kifakult vasúti sapkát viselt.

— No, evvel bizonyosan meg lehet beszélni a szökést — gondolta Matrjona Nyikiticsna. De az öreg csak ült a bokorban, kezét mélyen kabátja ujjába dugva, összekuporodott, mint a sündisznó. S mintha aludt volna. Nagy sapkáját úgy a fülére húzta, mint a női főkötőt. Olyan megtépázottan és tehetetlenül zsugorodott össze, hogy Rubcova, miután jól megnézte, letett szándékáról.

De aztán váratlanul megjelent a háta mögött. Zöld félszeme,

mint a macskáé, óvatos és rosszakarató ravaszkodással pislogott. Bal szájaszélén kis barna nikotinfolt sötétedett. Az öregnek erős dohányszaga volt. Ez az erős dohányszag Matrjona Nyikiticsnának azonnal szenvedélyesen dohányos férjét juttatta eszébe. Ezért valahogy, a többiekkel ellentétben, vonzódást érzett az ismeretlen iránt.

Rásandított az SS-re, aki éppen most fejezte be fülpiszkálását és körmeivel kezdett foglalkozni.

— Eh, ha én azt tudnám, hol lehetnek ezek a partizánok és hogyan lehetne hozzájuk eljutni! — mondta Matrjona Nyikiticsna és az öregre nézett, aki most nem is látszott olyan egyszerűnek és tehetetlennek.

— Hát ki tudja azt? — kérdezte érdes hangon és zöld szeme áthatóan nézte Rubcovát. — Mi szükséged lenne rájuk, kedveském? Valami dolgod van velük?

Haragos pillantásától az asszony egészen kijött sodrából. De nem felelt. Az öreg, akár a sündisznó, újból összegubbaszkodott az égerfabokor alatt, sapkáját még mélyebben a fülére húzta és Matrjona Nyikiticsna úgy hallotta, hogy vékonyan és füttyülve horkol. De amikor feléje fordult, elfogta az öreg összehúzott szemének kutató pillantását.

— Nem, ravasszal nem főz az ember együtt kását — gondolta Matrjona Nyikiticsna és zsákját a kövér vasútas asszony felé húzta. S a partizánokra többet nem is gondolva, halkan a kövér asszonyt próbálta meggyőzni a menekülés szükségességéről. Itt valamennyiünk sorsa világos. Üljenek és várjanak? Jobb lenne megrohanni ezt a pápaszemest, aztán egyenkint szétszóródni. Persze, lesz olyan is, akinek a fejébe kerülhet, de a többiek megmenthetik magukat...

— Csupasz kézzel a géppisztoly ellen? — mosolygott gurlyorosan a kövér asszony. — Hiszen ennél még gránátok is vannak. Ide dobja és kész... Egy halom rongy lesz belőlünk...

A német gondosan megtisztogatta körmeit és most már a körömszálkákat rágcsálta.

— Inkább gránáttól meghalni, mint barom módjára a vágóhídon elpusztulni!

Matrjona Nyikiticsna elfordult a vasútas asszonytól és Muszjához húzódott. A kislány már egészen magához tért. Szeme sarkából nézegetett az örrre, aki toalettje rendezésével volt elfoglalva. Muszja balszeme alatt kék folt sötétlett. Matrjona Nyikiticsna

gyöngéden magához szólította útítársát. A lány nem felelt azonnal.

— Undorító féreg nem sérthet meg senkit — kezdte, mintha csak saját gondolataira felelne. — Az undorítót, a szennyest, ha egy mód van rá, szét kell taposni, de haragudni rá... egyszerűen nevetséges lenne...

— Széttaposni csak ésszel lehet... Az undortól, vagy a szenny mérgétől meghalni... ehhez nem kell nagy hősiesség — folytatta Rubcova és örült, hogy útítársnője most már nyugodtabban vizsgálja a dolgot.

A vasútas asszony Muszja felé pislogott és megkérdezte Matrjona Nyikiticsnától:

— Ez veled van? Vagy kicsoda ez?

— Beszélj csak! Ne zavartasd magad.

— Nem szoktam magam zavartatni — a kövér asszony fesztelenül leheveredett a földre. — Hallgass ide, miről beszélek. Azt akarom neked mondani: csak úgy egyszerűen elröpülni innen nem tudunk, mint ahogyan a csirke sem tud a karvaly elől. Itt, asszonykák, valami okosat kell kigondolni, hogy ennek itt ne legyen ideje lármát csinálni. És nehogy segítséget hívhasson a környékről. Sokan vannak errefelé lesen... Ezt valamivel ide kell csalni s akkor rá kell esnünk, de úgy, hogy ne legyen ideje lőni...

— Sokat megöl majd ijedtében...

— Sokat-é, nem-é, de én, asszonykák, meghalni nem vagyok hajlandó... Itt mindent szép csendben-rendben kell megcsinálni. Terv szerint...

Az őr felállt, lesöpörte nadrágjáról a levágott körömdarabkákat s kezét le nem véve géppisztolyáról, néhány tornagyakorlatot végzett. Aztán, mintha csak fel akarna melegedni, járkálni kezdett a réten. Amikor visszatért a fatönkhöz, ahol a gránátok hevertek, leült és újra dagadt, fehér kezének a körmeit kezdte vizsgálni. Alakja, keskeny, csapott válla s dagadt, bágyatag arca nőies volt.

Muszja megfigyelte rajta a szadista kíváncsiságot, amellyel ezt a rongyos, kiéhezett, esőverte menekült-tömeget vizsgálgatta. Mások szenvedésének ez a bántó figyelése különösen felbőszítette a leányt.

— Tudják mit... — súgta hirtelen és egészen felélénkült.

Mindkét asszony közel húzódott hozzá és mindhárman sokáig sugdolózva, óvatosan tekintettek az őr felé.

Az eső csepergett. A súlyos cseppek hangosan koppantak a fákról. A hideg szél az emberek csontját is átjárta. A fogoly asszonyok meggörnyedve összeszorultak, úgy melengették egymást. A hallgatag, meggémberedett tömeg közepén váratlanul visító civakodás csapott fel. Senki sem vette észre, hogyan tört ki. Két, rongy-cafatokba öltözött asszony valami zsákot rángatott s dühösen és hangosan szidalmazta egymást.

Az őr eleinte óvatosan, a gránátot is közelébb húzva magához, felállt, s hogy jobban lássa, mi is történik a kör közepén, ahol most már verekedni is kezdtek, előre nyújtotta a nyakát. Utóbb, a fegyvert el nem engedve, a fatönkön lábujjhegyre emelkedett... Két asszony verekedett. Már otthagyták a zsákot és egymás hajába kapaszkodtak. Az őr vastag ajka mosolyba szaladt. Dagadt arca téglaszínben égett.

A magas asszony feldöntötte a kisebbet, s az hanyattvágódott. A magas, figyelemre se méltatva a dühös kiáltásokat, eltolta a többieket és már fojtogatni kezdte ellenfelét. Ez volt a verekedés legérdekesebb pillanata... De a foglyok mind szorosabb körbe húzódtak a verekedők körül s elfogták az őr elől a kilátást. Leugrott a fatönkről, a tömeg közé futott és géppisztolya tusával vert utat magának.

Hogy mi történt később, azt senki sem láthatta. Olyan zaj hallatszott, mint amikor tojáshéjat repesztenek. A géppisztoly a földre esett. Az őr puha teste lankádtan összezsugorlott és a földre hullt.

Csönd állt be. Vékony női hang hallatszott.

— Mindenki szaladjon... De ne a mezők felé! Az erdőbe! Az erdőbe!

A vasútas asszony súlyos kődarabbal a kezében állt az őr teste mellett. Eldobta a követ, szétnézett és ahogy csak vastag lába bírta az erdő sűrűje felé nyargalt. A tömeg, mint a pitypang pelyhe a szélben, szétrepült a tisztásról. Egy pillanat múlva üres volt a rét.

Muszja és Matrjona Nyikiticsna mindenkit megelőzve futottak, amíg le nem roskadtak a vastag, nedves zöld mohára. Sűrű fenyves vette körül őket.

Egyedül voltak.

Tartalékjuk, amit a bőkezű Ignát Rubcov rakott zsákjukba, már régen kiapadt. Az erdőben töltött éjszaka után reggeli készítéséhez láttak, de újkrumplin kívül, amit az este ástak ki az elhagyott földeken, egyébük nem volt. Megfőzték a krumplit, de csak annyit fogyasztottak belőle, hogy egy kevés tartalékot is félretehessenek. A leggazdaságosabb beosztás mellett is legfeljebb egy napra való eledelük maradt. És mégis arra határozták el magukat, hogy elkerülik a lakott területeket, utakat és átvágnak az erdőn.

Az erdő sűrűje, vihartörte torlaszaival, vadállataival, a süpedő mocsarak csalfa ingoványaival most már, az utóbbi napok élményei után nem tűnt olyan borzalmasnak. Az útirányt nem ismerték, de Muszja már tízféle jelből is tudta, hogy merre kell kelet felé menniök.

Ezen a kellemetlen reggelen először érezték az őszt közeledtét. Nemrégén még zöld volt az erdő, de most már az örökzöld fenyők között finoman sárgult a nyírfák koronája és már szürkült, helyenkint vöröslött a rezgőnyárfák levele. A mogyoróbokrok buján sárgállottak az erdő sűrűjében, s a dombokon és az apró tisztásokon mintha aranyos lángokban égtek volna.

A szélvihartól dühösen cibált, alacsonyan úszó felhők valósággal belekapaszkodtak a fenyők tetejébe. A fák megrázták ágait és hideg vízcseppeket zúdítottak a vándorok nyakába. De mégis jó volt itt, ebben az őszi, hűvös erdőben. A sikeres meneküléstől felszabadultan nevettek, énekeltek.

— Maga jól megütött engem... Még most is fáj! — emlékezett vissza vidáman Muszja.

— Hát te, úgy belekapaszkodtál a hajamba, hogy na... Egészen összekócoltad!... Most aztán ki se fésülöm — felelte Matrjona Nyikiticsna. — Nagyon jól kitaláltad, hogyan csaljuk oda...

Egymásra néztek és újra kacagtak. Az erdei visszhang bátorítanul, szinte bizalmatlanul csengte vissza vidám nevetésüket.

— Amint kieszéltem ezt a dolgot, mindjárt a zsákra gondoltam. Jó atyácskám-anyácskám! A vér is majd megfagyott bennem. Hátha a nagy zűrzavarban elemeli valaki? Körüljártat-

tam a szemem: hát csak ott fekszik a kedves, fekszik, hever... összetaposva... Senkinek se kellett...

Mindketten a zsákra néztek és újra elnevelték magukat... Az égbolt szinte válaszolt a nevetésükre. A ritkuló felhők között, kis kék ablakocskán élesen és símogatóan kilesett a nap. A fűvön, a fákon, az ágak között kifeszített pókhálókön vidáman csillogott, ragyogott az esőcseppek miriádja.

— Kiegyenesedik... A rúgó kiugrik, Másenyka... Emlékszel, hogyan mondta az apósom. Mennél jobban összenyomják, annál nagyobb üt...

Ugy ragyogott és szikrázott Matrjona Nyikiticsna szeme, mint körülöttük minden, Esőmosta arcán, a naptól megbarnult selymes bőrön barnás pirosság ütött át. Mosolygós szájából két sor gyönyörű fog villant elő. Az asszony hirtelen és szokatlanul megfiatalodott.

— Fogunk mi még úgy élni, mint azelőtt... Akkor gyere majd el hozzánk, Másenyka... A „Vörös szántóvető”-be!... Ugy fogadlak majd, mint a kishúgomat... Ó, milyen jó nálunk a kolhozban! — Rubcova felsóhajtott, szemöldökét összehúzta és halkán hozzátette: — Jó volt...

— En tanulni megyek!... De azért okvetlenül meglátogatom. No, már csak mint énekesnő... Jó lesz? Megérkezem és valamennyien összegyülekeznek: Praszkovja néni, Varja Szajkina, Ignát Szaveljics és az összes ismerősök... En majd estélyi ruhában leszek, hosszú fehérben... nem, dehogy is, nem fehérben, mert azt mondják, a fehér vastagít, inkább világoskékben. Az arcomhoz különben is a világoskék illik legjobban. Kimegyek és eléneklem ugyanazt, amit a „Tehének szakadéka”-ban énekeltem... Akarja, hogy énekeljek?

És meg sem várva az engedélyt, énekelni kezdte kedves „Téli esté”-jét. De nem tudta végigénekelni: a dal a szó közepén szakadt félbe. Fa reccsent, súlyos léptek hallatszottak és a nedves, fekete bogyóval behintett égerfa bokrok közül két férfi tartott egyenesen feléjük

— Gyorsan, semerre se nézz — súgta Matrjona Nyikiticsna és irányt változtatva gyorsította meg lépteit.

Nem válogatták az utat, csak rohantak a borókával, farkasbogyóval és mogyoróbokrokkal benőtt erdőn át. Sietve mentek és nem mertek visszafordulni. Hátuk mögött ágak reccsentek és léptek hallatszottak. Az ismeretlenek követték őket.

Ekkor Matrjona Nyikiticsna mégegyszer irányt változtatott, hogy kikerüljön talán véletlenül egybeeső útjukból. De az üldözők nem maradtak el, már nemcsak lépteiket, hanem lélekzét-vételüket is hallották.

— Fussunk — mondta Matrjona Nyikiticsna és megigazította a súlyos zsák szíját.

A bokrok hirtelen előttük reccsentek meg és egy hatalmas, vállas, szőkehajú, német egyenruhás fiatal legénnyel találták szemben magukat. A legényen úgy megfeszült a nem rászabott idegen egyenruha, mint a trikóharisnya.

— Jóegészséget — mondta a fiatalember a legtisztább orosz nyelven.

Levette sapkáját s barna arcáról letörölte a nagy verejték-cseppeket. Ritkás, göndör, lenszínű szőke haja szintén izzadt volt és fürtökben tapadt homlokához. Bő, buggyos nadrágjának zsebei valószínűleg gránátokkal voltak kitömve. Karján sasos díszítés látszott s szűk kabátja alól kirajzolódott az övében elhelyezett revolver agya.

A két nő egymásra nézett és megállt. Nem volt hová menekülniök.

A szőke nyomában a bokrok közül, a rétről ugyanaz a vasúti egyenruhás görbe öregember jött elő, akire a foglyok csoportjában már tegnap figyelni kezdtek. Kezében fogott sapkája tele volt kemény, válogatott szép gombával. Feje fénylő, tar búbját göndör hajpohly nőtte körül. Német géppisztoly lógott a vállán.

— Hogy megkínoztak ezek az átkozott asszonyok! Ki megy így az erdőn keresztül? Futnak, mint az expressz vonat az utolsó állomás felé. Az embernek majd kiugrik a szíve...! — mondta.

Félszemét, amelyben most nem csillogott a gonoszkodó, gúnyos lángocska, az asszonyokra meresztette és vékony hangján csúfolódva recsegte:

— Hát mért szaladtatok úgy? Vagy nem farkasokkal... emberekkel akartatok találkozni? Hiszen, ha jól emlékszem, mi már ismerősök is vagyunk egy kicsit. Hát jó reggelt, ahogy mondani szokták!

Az öreg Matrjona Nyikiticsna felé kacsintott és diadalmasan nézett magas társára, aki mellett ő csak amolyan nyomorult kis ócska kunyhóra emlékeztetett. A legény meg olyan volt, mint egy

most épülő, magas, új ház. Gombával teleszedett sapkáját letette a földre, pipáját dohánnyal tölte meg. A pipának olyan hálós fedele volt, amilyent a szabadban dolgozó emberek szoktak használni.

A legény határozatlanul rágta alsó ajkát s kutatva nézte a két nőt. Fiatal arca olyan barnára égett le, hogy széles szemöldöke, hosszú színtelen szempillája s még csak serkedő bajusz-kája úgy vált ki belőle, mint a sűrű fű a mocsarak mohájából. Külseje különös és vad volt. A nők riadtan néztek egymásra s csak a szemükkel intettek, hogy sok jót nemigen várhatnak...

— No most már üdvözöltük egymást és búcsúzhatunk is. Mindenki megy a maga útján. Jó utat maguknak... — mondta Matrjona Nyikiticsna erősen hangsúlyozott falusi éneklő hangon és lassan megrántotta Muszja kezét.

De hiába váltak el az ismeretlenektől, azok nyomon követték őket.

— Nézd csak, Nyikola, még vezetnek is bennünket. No, áldás rájuk... hiszen mi is arra megyünk — recsegte a hátuk mögött az öreg. — Így megyünk páronkint, köröskörül fatönkök, gyökerek... Baj, nagy baj. De itt a két dámácska, kedvesek... És ez nagyszerű, elsőrangú! Meglátod, újra olyan dalocskát énekelnek, amilyeneket mozielőadások előtt szoktak...

— Policáj! — súgta halkan Matrjona Nyikiticsna és hirtelen eszébe jutott, amikor tegnap ez a kis öreg alvást színlelt, de lopva az asszonyok beszélgetését hallgatta és összehúzott szemhéja alól figyelte őket. — Bennünket kerestek...

Muszja hallgatott. Még elgondolni is borzalmas volt, hogy ide a szűzi erdőbe is, ahol olyan szabadon lehetett lélekezni, ahol semmi sem emlékeztetett a megszállásra, még ide is elér a fasiszták keze.

Matrjona Nyikiticsna az öreg bolondozásaiból egész idő alatt gonoszkodó indulatot érzett ki. És mintha az a rosszindulatú zöld szem egyenesen az ő málháját célozta volna meg. A magas legény felé fordult, mert ez, eltekintve az ellenség egyenruhájától, sokkal rokonszenvesebb volt neki.

— Menjenek csak... menjenek a maguk útján és mi is megyünk a magunkén. Jó?

A fiatalemberre nézett. Fekete szemében annyi báj volt s

kérő hangjából annyi finomság csengett, hogy a legény már nem bírta tovább és elfordult. De a görbe öreg újra előre ugrott és gyors beszédjének a szavai úgy gurultak, mint a mogyoró:

— Hát mi ez? ... Eljöttek a bejárat szemaforhoz ... s az állomás nem fogadja ... Jónapot kívánok, vissza lehet fordulni ... jöjjenek hozzánk gyakrabban, amikor nem vagyunk otthon ... Hát mért nem szívelhetnek bennünket? Nézz csak rá ... Vova királyfi! És én? Nem jelent az semmit, kedveském, az öreg esztergapad tovább forog ... Menjünk csak együtt, legalább nem lesz olyan unalmas. Majd beszélek neked a partizánokról: hol állnak meg, hogyan lehet hozzájuk jutni és milyen út vezet oda ... Mindent megtudhatsz, amit akarsz ...

Tüntetően megrántotta vállán himbálózó fegyvere szíját.

— Hagyd abba, ne recsegj! — szakította félbe a fiatal. — Maguk kicsodák?

Az útitársnők most már egyáltalán nem kételkedtek abban, hogy előttük ... policájok állnak. Az utolsó időben nagyon sokat hallottak arról, hogy a hitleristák az elfoglalt városokban kien-gedik a börtönökből a spekulánsokat, rablókat, gyilkosokat és ezekből verbuválják a felügyelőket, sztárosztákat, polgármestereket és policájokat. Minden valószínűség szerint a fasiszták tegnap szándékosan dugták hozzájuk ezt a görbe öreget, hogy kiszimatolja, nincs-e valaki a foglyok közül összeköttetésben a partizánokkal.

Ó, milyen gyönyörűséggel kapaszkodott volna Muszja ebbe a nikotintól bűzlő nevetséges pofába s a szemtelen, könyörtelen félszemébe! Ez a fiatal, habár német viseletben van is, mégsem látszik olyan aljasnak. Nagy, nyílt és rokonszenves az arca. Ez bizonyosan nem jókedvéből állt be a megszállókhoz. Hiszen most is elfordul: restelli magát, hogy ilyen szégyenletes kötelességet vállalt. Tehát: a lelkiismeret még nem halt ki egészen belőle ...

Muszja tüntetően háttal fordított az öregnek, de folyton hallotta és idegesítette, hogyan szipákol állandóan pipájából és érezte is az erős bagószagot. A leány mesélni kezdte mondókáját a legénynek. Hányszor segített rajta már ez a história, amelyet elég gyakori változatokkal cifrázott. Most a történet úgy hangzott, hogy otthon nincs ennivalójuk, a gyerekek hasa felpuffadt az éhségtől s most megbízták őket az ismerősök, menjenek el a falvakba és cseréljék el maradék holmijukat élelmi-szerre.

Ebben az esetben, mivel láthatólag német zsoldosokkal volt dolguk, Muszja még azt is hozzátette, hogy mielőtt útnak indultak, kikérték a parancsnok úr engedélyét is.

A kislányban kétségtelenül volt színészi hajlandóság. Elbeszélését a legsiralmasabb részletekkel színezte ki és annyira elragadtatta magát, hogy szemében még könnyek is csillantak. Érezte, hogy a fiatal policáj nagyon résztvevően hallgatja. Izgalmában még szipákolni is kezdett. Muszjában felébredt a remény: talán mégis megsajnálja és elengedi mindkettőjüket ez a fiatalember. De az öreg továbbra is gúnyos bizalmatlansággal figyelte őket. S amikor a kislány részletesen leírta, hogy a tiszt úr, aki őket tegnap este az úton feltartóztatta, tévedésből elvette tőlük az igazolványukat, amelyeket a parancsnoktól kaptak, az öreg szemében rosszindulatú diadal lángolt fel.

— Allj! Tiszta hazugság! Ti, galambocskáim, milyen városból valók vagytok?

— Most nem is tudjuk, mit csináljunk... — folytatta Muszja, mintha nem is hallotta volna a kérdést. Továbbra is csak a fiatal felé fordulva beszélt, azzal az elbájoló mosollyal, amelynek valaha az osztály párhuzamos „B”-jében egyetlen fiú sem tudott ellenállni. — Borzasztó... hogyan tudunk engedély nélkül hazamenni.

— Mért nem felel? — kérdezte hirtelen elkomorodva a fiatal.

— Mit kérdezett? Ah igen, hogy honnan valók vagyunk? Olyan zavart vagyok... Mi Uzlovóról... — mondta határozottan Muszja. Uzlovó azon az úton feküdt, amelyiken jöttek.

A férfiak jelentősen összenéztek.

— És hol laknak? Melyik utcában? — érdeklődött az öreg.

— Nem messze a piactól, Volodarszkij-utca huszonhárom — mondta Muszja gondolkodás nélkül...

A fiatalember mégjobban elkomorodott. Nem tudván érzését ellitkolni, elfordult és megérintette kabátja alatt revolvere agyát.

Matrjona Nyikiticsna az öreg háta mögött intett Muszjának, de az már magától is rájött, hogy rajtakapták a hazugságon és most minden erejéből azon volt, hogy zavarát elrejtse.

— Ahá! Tehát földik vagyunk, igazán remek, nagyszerű. Majd iszunk együtt egy teácskát — recsegett az öreg.

Muszja érezte, hogy könnyekig elvörösödik a fiatal óriás pilantása alatt. Elkínzottan gondolta:

— Anyácskám, hát mért jövök én mindig zavarba? Hiszen ezek itt ellenségek, ezeket be kell csapni. Mért pirulok el? Nem szabad elpirulnom.

— Hol van az a Volodarszkij-utca? — kérdezte komoran a magas legény. — Én abban a városban születtem, de ilyenre nem emlékszem. Vaszilij Kuzjmic, te sem tudod, merre van?

— Aha, aha, hát mit mondtam? — ujjongott az öreg. — Itt van ni, ez a zsák, amelyik miatt tegnap verekedtek! — Az öreg odaugrott Matrjona Nyikiticsnához, ráemelte fegyverét. — No, mutasd csak meg, mi van a zsákban! — pattogta.

Az asszony büszkén, egyenesen és felmagasodva állt az öreg előtt. Gögösen nézte végig tetőtől-talpig és tekintetében olyan rettenthetetlen megvetés volt, hogy a vénember azonnal leengedte a fegyvert és zavartan nézett a fiatalra.

— Menjünk, Mása! — mondta parancsoló hangon Rubcova és éles fordulattal, nagy léptekkel elindult kelet felé.

Muszja utána rohant.

— Ez... ez... a fekete szemöldökű mindent kikérdezett. Hol vannak a partizánok, hogyan lehet hozzájuk jutni? — hallották hátuk mögött az izgatott, recsegő hangot.

— Elvesztünk — mondta Matrjona Nyikiticsna.

Muszja maga elé képzelte, hogyan veszik el barátnőjétől a zsákot, hogy örülnek és gúnyolódnak majd fölöttük a meg nem őrzött kincsek miatt. Hangtalanul, szomorúan mondogatta:

— Nem tudtuk elvinni! Mennyit túrtunk, szenvedtünk, megnyit átértünk... és minden hiába volt. Most az ellenséghez jutnak a kincsek.

A leány agyában egy gondolat villant fel, amitől szíve olyan erősen kezdett verni, hogy ujjá hegye is elhidegedett. Itt a hőstett, amiről álmodozott! Megáll, ráveti magát a banditákra, beléjük kapaszkodik, addig karmolja és tépi őket, amíg csak egy csepp élet lesz benne. Matrjona Nyikiticsnának ezalatt sikerül elrejtőznie az erdőben. Vagy kihasználja az alkalmat s valahol elrejtí a kincset.

— Fusson... én majd feltartóztatom őket! — súgta az asszonynak Muszja.

De mielőtt még Matrjona Nyikiticsna válaszolhatott volna, a magas fiatalember újra elállta útjukat. Kezében revolver volt. Nem rázta öklét és nem fenyegette őket, de a fegyver világosan mutatta: a legény szükség esetén szemhunyorítás nélkül meghúzza a ravaszt.

— Vegye le a zsákot! — parancsolta a fiatalember Matrjona Nyikiticsnának.

Rubcova még a ráírányított csőre se pillantva hirtelen, megváltozott és asszonyosan visító szavakkal öntötte el a férfiakat.

— Banditák!... A muzsikok mind a fronton vannak, a németek ellen harcolnak... te meg az ördög szekerét húzod... Olyan, mint egy torony, s ilyen pofával pisztollyal búvik meg az erdőben. Leszedi az asszonyokról az utolsó rongyot is... Aljas, undorító senki! Nem szégyenled magad? No mondd csak, nem szégyenled magad? Nem sül le a bőr a bandita pofádról?

— Vegye le a zsákot! — ismételte meg még fenyegetőbben a legény s arccsontjai úgy mozogtak, játszottak, mintha égő, megfeszült bőre alatt forognának.

— Aha, aha, nem adja! — kiáltotta az öreg, aki Matrjona Nyikiticsnától tisztos távolban állt meg. — Mit rejtegetsz a zsákban? Mi? Mutasd meg azonnal! — és félszeme rosszindulatúan villogott.

Matrjona Nyikiticsna hirtelen megnyugodott s kiegyenesedett.

— Lőj hát, te fasiszta!... Csak azt ne feledd el: hogy a mi férjeink visszatérnek és minden csontocskánkért kérdőre vonnak benneteket. A föld alá is hiába bújtok, mert titeket még a föld se fogad be.

Az asszony nyugodtan, de fáradtan mondta ezeket a szavakat, szemét a távolba, az égre meresztette, ahol lágyan úszva siettek kelet felé a dús, ragyogó szélű felhők.

Muszja csak nézte a fiatal, nyíltarcú, világoshajú óriást, akinek kék szeme olyan gyerekesen tiszta volt, hogy az égen úszó felhők visszatükrözödték benne... Nézte és elkínzottan tépelődött: mi kényszeríthette az ilyen fiatal embert, aki már bizonyosan a szovjetek országában nőtt fel, hogy az ellenség szolgálatába álljon, magára vegye az ellenség rongyait, német fegyverrel kóboroljon az erdőben és a saját, fegyvertelen és védtelen polgártársait üldözze.

Hogyan tudta, hogyan merte ez elárulni a Hazát?

Hogyan jutott el idáig... Hiszen olyan nagyszerű fiúnak látszik... Mit csinálnak a fasiszták ezekből az emberekből?

A kislányban életének ez az első csalódása még a rémületet is elnyomta, elűzve a gondolatot, hogy tán egy pillanat múlva már itt hever érzéstelenül és mozdulatlanul s többé soha nem hallja, hogyan susog az erdő és nem látja, mint futnak a naptól aranyos felhők a világoskék égen.

1

Most kissé eltérünk elbeszélésünk vonalától és elmondjuk, hogy a Szovjetállam történetének e nehéz óráiban mi kényszerítette a szőke-

hajú fiatal óriást arra, hogy az ellenség egyenruháját viselje, pisztolyt fogjon s idegen gyárakban, idegen, ellenséges országban dolgozzék.

Nyikoláj Zseleznov egy vasutas telepen született, éppen abban a városban, amelyet Muszja olyan rosszul választott ki meséjében. Nagyapja mint mozdonyvezető dolgozott a nagy vasúti csomópont mozdonyjavító műhelyében.

Nyikoláj apja már a mozdonyvezetők oktatómestere volt. A családi hagyomány alapján fivérei szintén a mozdonyjavító műhelyben kezdték életútjukat. De kis idő múlva a fiatal Zseleznov-nemzedék kiröpült a szülői fészekből s öröklött hivatásukat más foglalkozással cserélték fel.

Szemjon, a legidősebb fivér, mint sorkatona szolgált és aztán sem tért vissza a javítóműhelybe. Parancsnoki iskolára ment, sikeresen elvégezte és Távol-Keletre került. A mozdonyvezető-oktatómester különböző helyekről kapott levelet fiától. Olyan helyekről, amelyeket még a részletes vasúti térképen sem talált meg. Szemjon az értesítései alá, neve mellé eleinte azt írta: „szakpar.”. Később: „százpar.”-t s végül „őrnagy”-ot írt. Egy levelét, amelyet a finn háború idején a Karéliai-földnyelvről küldött, már így írta alá: Sz. Zseleznov alezredes.

Másik bátyja, Jevgenyij, már az ipariskolában egészen ritka tudásszomját árult el a technika iránt. Szabad idejében, amikor pajtásai horgászni, vagy gombát szedni mentek, ő a padlásra mászott és a kis padlásablak mellett mindig gyalult, élesített vagy szerkesztett valamit. Amikor helyettes-mozdonyvezető lett s már arra készült, hogy a mozdony „balszárnyáról”, a mozdony „jobbszárnyára” telepedjék át, a feltalálók szenvedélye annyira eluralkodott rajta, hogy a javítóműhelyben már kiváló újítnak tartották. A „mozdony jobbszárnyára” kerülni, vagyis mozdonyvezetővé lenni nem sikerült neki. Egyik merész termelési javaslatát a műhely vezetősége Moszkvába küldte és Jevgenyij Zseleznovot, a mozdonyvezető-helyettest a népbiztos magához rendelte. A feltalálónak nagy jutalmat adtak és közölték vele, hogy rajzait a részletmunkákat készítő kísérleti intézetbe küldték és javaslatát mozdonymodelljeik megalkotásánál a tervezők fogják felhasználni. Búcsúzáskor a népbiztos azt tanácsolta a helyettes mozdonyvezetőnek, hogy tanuljon, sokat tanuljon.

Hat esztendő múlva Jevgenyij már mint első tudományos munkás dolgozott a szülővárosához egészen közeleső Közlekedési Intézetben.

A harmadik testvér, Georgij, apja kedvence, tovább kitarzott az apjától öröklött mestersége mellett, mint két bátyja. Mozdonyvezetőnek született. Apja észre sem vette, amikor fűtő fia a „mozdony balszárnyára” került. Hidegvérű, nyugodt, a munkában egészen az aprólékossáig pedáns ember volt. Mert kockázatot vállalni s gyorsan és merészen határozott. Georgijnak minden könnyen sikerült. Alig volt két esztendeig helyettes, már a mozdony jobbszárnyán foglalta el helyét, s egy esztendő múlva már az volt a vélemény róla, hogy igazi mestere a nagyon megterhelt vonatok vezetésének. Az öreg mozdonyvezető-oktató titokban szinte irigyelte fiát, de természetesen, büszke is volt a sikereire. Néha dicsekedve mondta a klub étkezőjében a vele egykorú mozdonyvezetőknek, akik évtizedek óta dolgoztak már mozdonyon s a vezetés minden csínját-bínját ismerték:

— Tehetség, igazi tehetség!

Georgij a vasúti telepről nősült. Feleségül vette szomszédjuknak, Vlasz Karpovnak a lányát. Az após a javítóműhely főmestere, Georgij apjának kebelbarátja volt. A dolgok úgy alakultak, hogy a harmadik fiú, a két öreg nagy öröme, elszakíthatatlanul és örökre hozzánőtt a rozsdával, olajjal átitatott műhelyhez. De

egy alkalommal, a választások idején, beválasztották Georgijt a pártvezetőségbe s a párttitkár helyettese lett. Szerencsétlenségére a párttitkár megbetegedett és Georgij, aki mint minden Zseleznov, fáradhatatlan volt a munkában, egyidőre búcsút vett a mozdonytól és a pártmunkába vetette magát.

Ezt a munkáját olyan szeretettel végezte, hogy a következő választáson egyhangúlag a műhely pártszervezetének titkárává, az üzemi pártbizottság tagjává, később pedig a városi pártbizottság vezető tagjává választották. Így, ilyen észrevétlenül gördült új vágányokra élete. Olyan odaadással dolgozott, hogy hamarosan, mint a kerület legjobb kezdeményező pártmunkását emlegették. Egy dolog zavarta őt... elméleti felkészültsége nem volt elegendő és megkérte a kerületi párttitkárt, küldje el Moszkvába a Felső Pártiskolába. Vele ment a családja is.

A mozdonyvezető-oktató szombat esténként kis kertcskéjének lugasában üldögélve egy kis itóka és jó hazai harapnivalók mellett el-elbeszélgetett barátaival a „Zseleznovokról” és eldicsekedett, milyen magas állásokat töltenek be fiai. De azért mozdonyvezető-lelke mélyén sohasem bocsátotta meg a fiúknak, hogy az ősi hivatáshoz hűtlenek lettek. Elárvult házában járkálva gyakran sóhajtozott és szemrehányóan csóválta fejét, amikor fiai fényképét nézte. Most minden gondolata legfiatalabb fia, Nyikoláj felé szállt, aki nemcsak az öreg becsvágyát legyezgette, hanem az egész műhely és az egész vonal büszkesége volt.

Nyikolájt, mint a legfiatalabb gyereket szokás, elkényezteték odahaza. Anyja nagyon szerette a fiút. Kislányt várt, amikor Nyikoláj született. S bánkódva a kislány után, kislányos ruhákba öltöztette a fiúcskát s göndör lenszőke hajába égszínké szalagot kötött. De ezt csak akkor merte megtenni, ha férje éppen úton volt. Az apa a kisiút maga mellé, a műhelybe szánta, elvezette az óriási üzembe, ahol útjuk után kiszuszogták magukat az acélszörnyetegek. A fiúcska minden félelem és különösebb kíváncsiság nélkül nézegette a borostyánszínű kenőléktől csöpögő hatalmas kerekeket, az óriási dugattyúkat a ragyogó gépek oldalán, amelyek mintha olajcseppeket izzadtak volna. A nagy, erős barna-arcú fiú — talán, mert szülei, mindegyik a maga módján, annyi figyelemmel vették körül, — csendes, elgondolkozó és álmodozó természetté fejlődött.

Kolja nem játszotta az állomás gyerekeinek kedves játékát,

a „vonatot”. A többi kisiú lebarnult lábikrával nyargalászott a poros utcákon a mozdonyt utánozva s fűjtatva:

— Puh-puh-puh...

Hangos tutulásukkal felverték az egész környéket. Nyikoláj nem rohangált velük, hanem az ablakban ülve, öklére támasztott állal figyelte a kiskertben a tyúkokat, meg az ablak alatt álló, napfényben csillogó jávorfa leveleit. Máskor, a ház mögötti kiskertben hanyatt fekve, órákig szemlélte, hogyan változtatják meg formájukat a vonatok után húzódó hosszú, göndör füstfelhők. Hallgatta a szorgalmasan fűtőngető gőzgépek tolatásának zaját, a váltóőrök szűnyog-visításhoz hasonló síp-jelzését, a tehervonatok gördülését, az ütközők távolodó koccanásának hangját, a táviró-vezeték titokzatos, halk és sohasem szűnő zúgását.

Az iskolában Nyikoláj nem volt nagyon szorgalmas. De kiváló emlékező és képzelő tehetségével, ha szórakozott volt is az órákon, mégis gyorsan felfogta a tanító gondolatait és jó bizonyítványt vitt haza. Az apa szerette volna fiába már kicsi korában beleoltani a szeretetet a munkája iránt s ezért az iskolai szünetekben magával vitte és megmutogatta neki a munkapadokat, a csavarszorítókat. Egyízben a szabályok ellenére a kisiút a brigáddal együtt útra küldte. Nyikoláj az apjától rábízott feladatot pontosan, de minden lelkesedés nélkül végezte el. Az öreg mozdonyvezető, mint minden igazi mester, aki fiatalokkal foglalkozik, csak sóhajtott és a fejét ingatta.

Hogy a gyermek kedvet kapjon apja foglalkozásához, az apa már a harmadik osztályos fiúval is kísérletet tett. Előkereste a csavarszorítókat, szerszámokat, amelyekben még a kis Jevgenyij gyönyörködött... és egy kis munkapadot csinált a fiúnak. De Nyikolájt ez is hidegen hagyta. A csavarszorítók és a többi szerszám is, egész nyáron használatlanul rozsdásodtak, amíg csak az apa egyszer, hogy ne is emlékeztessék pedagógiai balsikerére, össze nem szedte és zsákba rakva, fel nem hajította a padlásra.

A fiú sokat és össze-vissza olvasott. Színházba és moziba járt, de ebben sem talált valami nagy gyönyörűséget. Most már felnőtt, puha lenszőkehajú, erős fiú volt, s a ruha mindig úgy állt rajta, mintha kinőtte volna. Egyáltalában nem hasonlított a barnára sült, gyorsmozgású, az élethez makacsul ragaszkodó Zseleznov-fajtához. Apja, ha ránézett, titokban sóhajtozott: nem, a legkisebb nem sikerült úgy, mint a többi... Szórakozott, egy-

kedvű, nem olyan, mint az eleven, műhelybeli fiatalság... Éppen csak hogy tanul és él...

De a mozdonyvezető-oktató, aki már néhány fiatal mechanikus-nemzedéknek jó útravalót adott a hivatásához, ebben az esetben mégis tévedett. Egy nyáron a gyerek elkerült az úttörők táborába s ott váratlanul megszerette a természetet. A fiatal természetbarátok egyik legaktívabb tagja lett. Minden idejét a biológiai kutatóhelységben töltötte el, etette a kövér, lusta halakat, tisztogatta a nagytorokú, fecsegő csízek, s a szerény, de díszes hófajdok kalitkáit, legyeket fogdosott a békák, gyíkok, tritonok és az iskola-aquárium más nagybendőjű lakói részére.

Zseleznovék házában, amely olyan volt, mint egy tiszta fehérneműs szekrény fiókja, egyszer csak egy töröttszárnyú kis csóka jelent meg. A csóka lármázott és egyéb csúnya szokásai is voltak. Később egy kövér és csendes sündisznó került hozzá társnak. A triton-család egy nagy, négyszögletes üvegedényben, az ablak között kapott helyet. Valamennyien elég békés lakótársak voltak. Nyikoláj anyja engedelmesen takarított utánuk és kibékült az erős, kellemetlen szaggal is, amelyet az állatok az otthonába hoztak. A társaság hamarosan egy sikló-kígyóval gyarapodott és ekkor a gondos és engedelkeny anya, aki kedvencéért bármilyen áldozatra is képes volt, kezdte elveszíteni türelmét.

Az új lakó nem elégedett meg a tágas lakóterülettel, amelyet Nyikoláj szobájának széles ablakában jelöltek ki neki. Macacs fejével átfúrta a tüllhálót és nesztelenül kimászott. Váratlanul, nem nagyon megfelelő helyen, az éppen kimosott, kivasalt és kosárba rakott fehérnemű között fedezték fel, ahol a sikló vidáman sütkezett s aztán bemászott a szülők ágyába. A megzavart sikló nem szégyelte magát és természetből fogva civakodó hajlamú lévén, dühösen sziszegett, fejét felemelve, éles, hegyes, kék nyelvecskáját is megmutatta. Az öregek, fiuk kedvéért eltűrték még ezt a lakót is.

Egyszer azonban a sikló megsértette az illendőség és vendégszeretet összes szabályait. Éppen akkor kúszott be észrevétlenül a szobába, amikor ott az utca-bizottság ülésezett s a városi építész a vasutas-telep kertészeti tervezetéről szóló előadását hallgatták. A sikló a sok idegen ember láttán és az idegen szagoktól is izgatva, felemelte fejét, harci állásba helyezkedett és vésztióslón villogtatva pikkelyeit, harci hangokat sziszegett.

Az utca-bizottság szétfutott. Az előadó a pánikban a fiókoszekrényre ugrott, a földre szórta a rajzokat és terveket.

A siklót egy csípővassal kihúzták a sarokból és kidobták a szemétre. De a Zseleznovék házában történt „sikló-incidenst” még sokszor megtárgyalták a telepen lakó komák, szomszédok és a mozdonyvezetők brigádjaiban is nagy nevetés közben emlegették.

Az apa még ez után sem akadályozta meg fia kedvtelését. Hadd hozzon, ha akar, akár egy krokodilt a házhoz s hadd lán-goljon fel benne a makacs zseleznovi-szikra, csak ki ne repüljön az otthoni fészekből, mint a bátyjai. Így gondolta el az apa. De Nyikolájnak már megvoltak a maga elgondolásai, amelyekkel egyre gyakrabban és többet foglalkozott. Korainak látta, hogy tervét közölje szüleivel, — nem akarta előre elkeseríteni őket. Elhatározta, hogy természetkutató lesz. Arról álmodozott, hogy vadállatokat fog megszelídíteni és lakóhelyüket megváltoztatva, az ország erdőiben telepíti meg majd azokat.

Családja nyomdokain haladva, Nyikoláj befejezte a vas-utas iskolában a mozdonyvezető-helyettesi tanfolyamot. Innen mozdonyra került. De mint a többi Zseleznov, ő sem sokáig uta-zott fűtőként, hanem mint a mozdonyvezető helyettese foglalta el helyét a mozdonyon. Az apa örült: végre az ő útján halad ez a fia. Egy valamit azonban nem értett. Fiatal mozdonyvezető-neveltjei közül mindegyiknek volt valami vesszőparipája: volt közöttük olyan, aki úgy ismerte az utat, hogy jóformán behunyt szemmel is elvezette volna a vonatot. A másik a karbantartásban tűnt ki, a legaprólékosabb fémizomzatig ismerve a gépek „orga-nizmusát”, még az úton sem félt semmiféle kísérletezéstől; a harmadik akkurátusságával tűnt ki, gépének legapróbb részecs-kéi is mindig ragyogtak. De Nyikolájnak mindezekből a tulaj-donságokból csak egy-egy kevés jutott: kitűnő helyettes volt... de semmi egyéb. És ez a felismerés nagyon elkeserítette az apát.

Az öreg Zseleznov tudta, hogy a fia jól tanul az esti isko-lán. Csak azt nem tudta, hogy amikor kihajlik a mozdony fül-kéjének ablakán, nemcsak az utat és az út jelzéseit figyeli, hanem a mellette elrohanó erdőket nézi és arról álmodozik, hogy idővel, amikor az ember akarata érvényesül majd, ezekben az igazi vad-állatokkal teli erdőségekben, akkor itt jávorantilopok, gyorslábú kecskék, nyestek és cobolyok élnek, szabadon tenyészik majd a

fekete róka és az ördög tudja még milyen fajtájú hasznos állat, amelyet ő, Nyikoláj Zseleznov tenyészt ki.

Arról sem tudott az apa, hogy a vasúti csomópont mozdonyvezető brigádjának telefüstölt pihenőhelyiségeiben, ahol az öreg masinisták a dominó-kockákat csattogtatták, a fiatalok pedig technikai könyveik vagy rajzaik fölé hajoltak... a Zseleznov-család legifjabb tagja Darwint és Tyimirjazevet olvassa és el-ábrándozik azokról az időkről, amikor tíz esztendő alatt áll be az a változás az állatok életében, amely természetes fejlődés útján millió és millió esztendők alatt megy végbe.

Nyikoláj elhatározta, hogy beiratkozik a városi pedagógiai intézet biológiai fakultására. A cél felé törve, jelentkezett benne az igazi zseleznovi jellem. Teljes erejével belefeküdt a mozdonyvezetői munkába, de arra is volt ideje, hogy sikeresen befejezze az esti középiskolát. De most, amikor az élet... ahogyan a mozdonyvezetők szokták mondani „a fővonalra futott”, amikor azt várhatta, hogy minden elrendeződik, előre nem látható körülmények zavarták meg tervét. A mozdony, amellyel Nyikoláj utazni szokott, az első helyet foglalta el az osztályon. A kom-szomol-szervek választásánál a fiatal helyettes mozdonyvezetőt, akinek bizonyítványa és beadványa az intézet felvételi bizottsága előtt feküdt, egyhangúan a kom-szomol-bizottság titkárává választották.

Nyikoláj a pártbizottság titkárától, Sztjepán Tyitics Rudakovtól kért tanácsot, aki híres mozdonyvezető, apjának tanítványa és barátja volt. Most mitévő legyen? Vegye vissza a kérvényét? Az apró, sovány Rudakov széttárta a karját.

— Megválasztottak, hát szolgálj a népet! A műhely nagyobbodik! Bejönnek a kolhoz-fiatalok, azokat üzemi életre kell nevelni és vezetni. És ki nevelheti őket, ha nem a Zseleznovok: az apa a mozdonyműhelyben, s a fia... a kom-szomol-szervezetben. Hiszen a Zseleznov-család minden vonalon híres-nevezetes!...

A párttitkár élénk, barna, csillogó szeme gyöngéden mosolygott.

— Azt hiszed, én nem búsulok a mozdonyom után? Én, testvér, olyan masiniszta vagyok, hogy ha bekötöd a szemem, hang után is megmondom, hány kilométert futott a mozdony... És látod? Engem is megválasztottak... Tehát szolgálom a Pártot és igyekszem a bizalmát kiérdemelni.

A párttitkár szemében most már kialudtak a gyöngéd szikrák és komolyan, szinte haragosan mondta:

— Dolgozz jól, hozz rendbe mindent és bolsevik szavamra . . . elengedünk . . . a sündisznóidhoz, meg a siklóidhoz, ha addig magad is meg nem gondolnád a dolgot. De addig becsületesen, lelkiismeretesen kell dolgoznod, szégyent ne hozz a Zseleznov-családra!

Nyikoláj átvette a Komszomol ügyeit és Zseleznov-módra: kitartóan, leleményesen és hévvel dolgozott.

Az új komszomol-titkár gondosan előkészítette a gyűléseket, felszólalásait komolyan átgondolta, sőt előre meg is írta, azon igyekezve, hogy minden mondata világosan fejezze ki a szükséges gondolatokat. Segített a fiatal újítoknak kezdeményezéseikben s meg-meglátogatta beteg elvtársait. Hamarosan beválasztották a kerületi pártvezetőségbe és bevitték a kerületi párttitkárságra. Szívvel-lélekkel végezte komszomol-munkáját, de gyermekkori szenvedélye megmaradt benne. Két műhelyi gyűlés között, ha volt néhány szabad perce, vagy hosszú előadásokon az elnökségben ülve, most is tanulmányairól, a tudományos munkáról álmodozott.

Egy év múlva, kora tavasszal, Nyikoláj megjelent Rudakov dolgozószobájában és határozott formában emlékeztette ígéretére.

— Hát persze — mondta elgondolkozva a párttitkár és szep-lős kezével rövidre nyírt bajuszát babrálta. — Hát persze, ezért a kitartásért csak dicsérhetlek. A dolgokat rendbe hoztad. Neveltél helyettest?

— Neveltem.

— Tudom. Rendes gyerek . . . Sajnálom, hogy így van, dehát mit tegyünk? Megkérjük a komszomolcokat, hogy engedjenek el, te siklóvadász! . . . És hol akarsz tovább tanulni?

A titkár kérdésében titkos nyugtalanság csengett. Rudakov jól tudta, mily nehezen viseli el az öreg Zseleznov, ha ezt a fiát is ki kell engednie a fészekből. És most, a híres mozdonyvezető legifjabb gyereke is elmegy hazulról. Amikor megtudta, hogy Nyikoláj a szülővárosában akar tanulni és szüleinél akar élni, a titkár megkönnyebbülten felsóhajtott. Még meg is ígérte: segítségére lesz majd az öregnél, hogy minden fölösleges vita nélkül engedje tanulni, hiszen nem szakad el mégsem a családjától . . .

Ugy, látszott, hogy minden nagyszerűen megy. Az öreg Zseleznov nem ellenezte fia szándékát. Aminek meg kell történnie,

azt nem lehet elkerülni! Nyikoláj abbahagyta a mozdonyvezető-helyettesi munkát. Most már megvalósíthatja az álmait!

A fiú a város melletti tó homokos strandján feküdt úszónadrágban és éppen a felvételi vizsgára készült, amikor hírül vette a háború kitörését. Nedves hajjal, könyvét övébe dugva, bolyhos törülközővel a vállán, szaladt egyenesen a kerületi katonai parancsnokságra. De útközben elfogta a párttitkár küldönce.

Rudakovot kis dolgozószobájában találta. A szobában olyan sűrű volt a dohányfüst, hogy a szürke levegő élni látszott és hullámokban keringett. Eldobott cigaretta-csutkákkal voltak tele az asztalon, a földön, az ablakpárkányokon heverő hamutartók. Ez mind arra vallott, hogy itt reggel óta sok ember fordult meg és valamennyien nagyon izgatottak voltak. A sovány Rudakov ezalatt a néhány óra alatt még jobban lefogyott, a nagy aranyszínű szeplők még sokkal észrevehetőbben kiültek sápadt arcán.

— Sütteted magad? A napocskán füstölöd a sonkádát? — kérdezte ridegen és komoran méregette Nyikolájt.

Kijelentette, hogy Nyikolájnak az intézetre gondolni sem szabad. Megtiltotta, hogy a katonai parancsnokságra menjen. Az ő csomópontjukon, amely fontos szerepet játszik a Balti köztársaságokkal való vasúti összeköttetésben, rendkívüli állapotot hirdettek ki. Nyikolájnak folytatnia kell a komszomol-ügyek vezetését. A lehető leggyorsabban állítsa át a munkát hadi vágányra. A fiatalokból alakítson századot a megsemmisítő zászlóaljak számára. A műhelyekben meg kell teremteni a komszomolcok front-brigád-jait.

Így Nyikoláj most másodszor szakította félbe álmodzásait. Még arra sem ért rá, hogy elsirassa. Tapasztalatból tudta, hogy a legjobban meggyőző agitáció a személyes példamutatás. Be ment a műhelybe, ott találta apja szekrényében a tartalék munkaruhát, felöltötte és beállt a fiatalok brigádjába. A fiúk a komszomolcok mozdonyait javították. A munkaidő végefelé már mindenki tudta a műhelyben: a fasiszták támadására a komszomolcok azzal válaszoltak, hogy kötelezték magukat: a mozdonyokat az eddigi két nap javítási idő helyett tizennyolc órai munkával hozzák rendbe.

Nyikoláj összekötötte komszomolbeli munkáját a termelő munkával. Munka után kivezette a fiatalokat a mezőre: katonai gyakorlatokat végeztek, löni és gránátot hajítani tanultak. Utána

a komszomol-századok futóárkokat, óvőhelyeket ástak. Éjjel a légelhárításnál és a tűzrendészetnél teljesítettek szolgálatot s megtanulták, hogyan kell a kártevők ellen harcolni. A komszomolcok csak felváltva és megszakításokkal aludtak.

Már a háború első napjaiban annyira beleélte magát a rideg életmódba, annyira beleadta minden erejét, egész lelkét és akaratát, hogy egykori álma, a tudományos munka, neki magának is távolinak és különösnek tűnt. És ha rengeteg munkája közben még akadt szabad perce, most nem a biológiára vagy a botanikára gondolt, hanem azon töprengett, hogyan lehet a kézfegyverrel lelőni a „mécses”, amelyet az utak fölött „aggatnak fel” a német felderítők s hogyan lehet a kezét arra szoktatni, hogy ne remegjen és a célgömb ne az égen „sétáljon”, amikor lassan célba veszi a leereszkedő ellenséges ejtőernyőst. Megtanulta, hogyan kell leküzdeni magában a dermedtséget, amely akarata ellenére vesz erőt az emberen, amikor a repülőgépről ledobott bomba egyre hangosabb vijjogással zuhan a föld felé.

A fiatal vasutasokból összeállított megsemmisítő századot megdicsérte a Komszomolszkája Pravda. A népbiztos-helyettes egyenesen Nyikolájt kérte a telefonhoz s köszönetet mondott a műhelybeli komszomolcoknak hősiességükért, bátorságukért és önfeláldozó munkájukért. De még örülni sem volt ideje. A szelektor közölte a Szovjet Információs Irodának azt a hírért, hogy az ellenség a fővonalon újabb és újabb állomásokat foglalt el. És ahhoz mérten, ahogyan az úthálózat nyugat felé csökkent, nőtt annak a csomópontnak a megterhelése, ahol Nyikoláj dolgozott. Most már haza is alig került.

Nyikoláj komszomolc elvtársaival együtt az érkező brigádok pihenőszobájába költözött. A büffében ebédelt s apjával is néha, mind ritkábban, munka közben találkozott. Apja újra elfoglalta helyét a mozdony fülkéjében s megvetette alapját a mozdonyvezetők brigádja hazafias mozgalmának. Az ő brigádja nem hagyta el a mozdonyt. Az emberek az úton aludtak, a tehervagonban, amelyet erre a célra kapcsoltak a vonathoz. A kezdeményezés utánzása gyorsan terjedt a front fővonalán. Nyikoláj nagyon örült apja sikerének, de még csak arra sem volt módja, hogy ebből az alkalomból üdvözlhesse... mert apja ismeretlen helyen járt a vonatával.

Egyszer, amikor a légiriadót már lefűjták, a megsemmisítő század körzetében közölték vele, hogy a közeli kiserdőben rom-

boló különítmény ereszkedett a földre. Nyikoláj felkeltette bajtársait. Egyenesen a vonalra szaladtak, menet közben gránátokat és gyújtózsínórokat vettek magukhoz és megtöltötték öreg fegyverüket. Éppen ebben a pillanatban érte utól Nyikolájt szomszédjuk és apjuk jóbarátja, Vlasz Karpov. Izgatottan kiabált valamit. De a kiserdő már egészen közel volt. Nyikoláj tovább futott. Karpov újra utólérte és futás közben kiabálta, hogy a Zseleznov-kertre bomba esett és a ház ég.

Nyikoláj egy pillanatra megállt.

— Az anyám? — kérdezte gyorsan.

— Él! ... Átköltözött hozzánk ...

Nyikoláj megnyugodott. Legyintett és elvtársai után futott. Amikor az erdőt átfésülték, sebesültjeiket a segélyhelyre küldték s az elfogott és megölt diverzánsok írásait és fegyvereit átadták a katonai parancsnokságnak — akkor fogta el Nyikolájt a szomorúság és a rémület.

Ekkor jutott eszébe a poros fűvel benőtt, állomás melletti utca, a vörös kerítés mögött a kis zömök ház, amely vidáman nézegett ki a jávorfák levelei közül. Enélkül a házacska nélkül Nyikoláj el sem tudta képzelni az utcát. Szívébe fájdalmasan belenyilallott. Megkérte helyettesét, hogy amíg ő elfut a tűzhöz és megnézi anyját, vegye át a telefonnál a szolgálatot.

De a szirénák újra légiriadót üvöltöttek. Dühösen csengett a telefon. Rudakov mindenkitől, aki csak itt volt, azt követelte, hogy menjen az ötödik vágányon álló menekültekkel telt vonat-hoz tüzet oltani. És voltak még más sürgős ügyek is. Nyikoláj éjjel felülvizsgálta az őrségeket, gyújtóbombákat oltott el és kijavította a megsérült mozdonyt. Reggel felé a párttitkárság irodájában ülészektek. Amikor az ülés befejeződött, behúzódtott egy sarokba és térde közé szorított fegyverére támaszkodva elaludt.

Amilyen mértékben közeledett a front, úgy növekedett a teherforgalom áradata. Az óriási vasúti csomópont gigantikus méretű táborrá változott, megtömve emberekkel, mindenféle holmival és teheráruval. Az idegen, aki ezekben a napokban valamilyen vonattal idekerült, azt hihette, hogy ebben az emberi tolongásban minden összekavarodott. A szűk és zavaros pályaudvaron és a síneken állandóan zaklatták a parancsnokságot. A vagonok tömve voltak, az emberek fürtökben lógtak még a fékbódékon is és az állomás rakodóhelye tele volt a kiürítés során ideszállított javakkal. S az ellenséges repülőgépek egy pillanatra sem tűntek

el az égről... A szirénák és a mozdonyok kürtjei üvöltöttek, a légelhárító ágyúk dörögtek. Az állomás fölött még ezen a ragyogó nyári napon is sötét és komor volt az ég.

De a forgalmat irányítók, akik teljesen elkülönítve dolgoztak térképük, telefonjuk és grafikonjaik mellett és külső benyomások nem zavarhatták őket: gondolatban folyton maguk előtt látták a vonatok áradatát. Tudták, amiről a be nem avalottak nem tudhattak: a vasúti csomópont szíve ebben a káoszban is éppen olyan pontosan ver, mint a béke napjaiban, s az összes hivatalban minden fennakadás nélkül, megfeszítetten dolgoznak. És tudták azt is, hogy gyárakkal, üzemekkel, intézetekkel, tudományos laboratóriumokkal, a múzeumok kincseivel a legpontosabban indulnak kelet felé az evakuáló vonatok, és ugyanolyan időközökben jönnek visszafelé a katonákkal, hadianyaggal és technikai eszközökkel megrakott szerelvények.

A forgalom irányítói, akik a külvilágtól munkaszobájuk falával elválasztva a forgalom legbonyolultabb feladatait oldották meg, el sem tudták volna képzelni, miért is lenne ez lehetetlen és megmagyarázhatatlan... Hiszen a meglepő kitartással és szervezettséggel végzett munka, s a levegőből állandóan bombázott vonatok sebessége, amelyek az égő állomáson robogtak keresztül, néha még a békebeli rekordokat is megdöntötte...

Most már Nyikoláj sem dermedt meg rémületében, ha a levegőben felvisített a repülőbomba, mint a hirtelen lefékezett kerék. Csak az égre nézett és miután tévedés nélkül megállapította, hová is zuhanhat, folytatta munkáját.

A vasúti csomóponton megedződtek az emberek. Eleinte a szirénák hangjától akaratlanul is összeszorult a szívük, de kéőbb, ha a sínek fölött szünet nélkül gyakorlatoztak is a „csukák”, a rendezőpályaudvaron vonatokat állítottak össze, az állomási forgalmi hivatalnok igyekezett túloldítani a távoli és közeli légelhárítók üvöltését, hogy megérttesse magát a vonat vezetőjével.

A javítóműhely munkapadjainál rendületlenül dolgoztak. Az elektromos hegesztők a félhomályban kék villámokat szórva folytatták az oldalba lőtt mozdonyok javítását, mintha mi sem történt volna. És ha a változatos és veszélyes munka közben a bajtársak néhány perces pihenéshez jutottak, ezt az időt az álcázott páncélvonaton töltötték el.

Ezt a vonatot ajándékba készítette a javítóműhely fiatalsága a Szovjet Hadseregnek. Úgy határozták, hogy „Komszomolec”-

nek nevezik el. A „Komszomolec” hatalmas páncélvonat volt. Vastag vaslemezekkel borított, öreg „csuká”-ból készült. Két, fémből gyártott perronjával jól megfelelt a nagy katonai gazdaság követelményeinek. A tábornok, aki átvette az ajándékot, forrón megszorította a fiatal hazafiak olajos kezét.

Ünnepélyesen kísérték el az újszülött páncélvonatot a frontra. A komszomolcok a legjobb hangulatban voltak. Nyikoláj megkereste a műhelyben Rudakovot, hogy a legnagyobb részletességgel mondja el a tábornok dicsérő szavait. Ott váratlanul szülei-vel találkozott össze, akiket már egy hete nem látott. Apjuk és szomszédjuk, Vlasz Karpov a gyalupad előtt álltak és közös fazékból ettek. Mellettük nagy halom rozsdás vason anyja ült, aki a reggelit hozta nekik. Fia láttán felsóhajtott, arca ráncai között nagy könnycseppek folytak végig. Kezet nyujtott Nyikolájnak. A fiú örült a viszontlátásnak, de örömébe a büntudat kellemetlen érzése is belévegyült.

Az öregek nagyon megváltoztak. Apja lefogyott, háta meggörnyedt, s vállát fáradtan leengedte. Sűrű, szénfekete haja ezüstösödni kezdett halántékán. Anyja, szokása ellenére, fejét falusiasan, sötét kendővel kötötte be. A mindig eleven, dolgos teremtésből csöndes öregasszony lett. Kidagadt kékeres kezét fáradtan rakta térdére. Arcát sok apró ránc hálózta keresztül-kasul; mindig gyöngéd, vidám, eleven, világoskék ragyogó szeme most mintha megfakult volna. Mellette az olajos padlón, kékesen csillogó szilánkok között Vlasz Karpov kislánya, Julocska játszadozott.

— Nyikoluska, mi bajod? Beteg vagy? — kérdezte anyja halkán s riadtan nézett fiára. Levette a fazékról a kendőt és elébe tolta. — Egyél, fiacskám, hiszen bizonyosan éhes vagy.

Nyikoláj csodálkozva nézett szüleire. De hirtelen úgy érezte, hogy ő maga is nagyon fáradt és mintha meg is öregedett volna.

— Mi most a kománknál, Rudakovéknál lakunk. Gyere oda, Nyikoluska, hiszen már az alsóruhád is fekete rajtad. Váltani most ugyan nincs mivel, de csak gyere el, kimosom — ismételte meg anyja, amikor fia farkasétvágygal hozzálátott a fazékban lévő tojásos krumplihoz. — Gyere már el és nézd meg, hogy bombáztak le bennünket. Csak egy nagy gödör maradt a ház helyén. Gyere el, mert én majdnem mindig egyedül vagyok. Az apád sokszor hetekig se mutatkozik. Mindig úton van, kóborol, mint a cigányok. Már el is felejtette az otthonát.

— Hallgass már, mama!... — szakította félbe feleségét az öreg és legutolsó frontútjáról kezdett beszélni fiának.

De Nyikolájnak hirtelen eszébe jutott, hogy miért is jött. Felugrott, megcsókolta anyját, bólintott az öregek felé és szaladt Rudakovot megkeresni. Még az sem érdekelte, hogy Julocska, akivel Karpovékat a sors öregségükre ajándékozta meg, s akit még a széltől is óvtak, miért játszik az olajjal beitatott padlón. Csak később tudta meg a párttitkártól, hogy Karpov feleségét fasiszta gyilkosok ölték meg: alacsonyra ereszkedve, gépfegyverből lőtték az élelmiszerüzlet előtt álló asszonyok sorát.

Rudakov zavartan hallgatta Nyikoláj ünnepélyes jelentését a frontra kísért páncélvonatról. A párttitkárral éppen most közölték, hogy egy német páncélos seregnek sikerült áttörnie és elfoglalnia a szomszédos vasúti csomópontot. Hamarosan arról is kaptak híreket, hogy néhány kisebb állomást is elfoglaltak. A kerületből megjött a parancs, hogy a keletre eddig még el nem indított gyárakat és városi intézményeket sürgősen evakuálják és a vasúti csomópont személyzetét és forgalmát a legszükségesebbre szorítsák. Mindezt teljesíteni kellett, anélkül, hogy a forgalmat a fő-vasútvonalakon csökkentették volna.

A legnehezebb napok következtek be. Olyan napok, amikor az élel tévedés nélkül állapította meg, hogy ez vagy az az ember mit ér igazán. A szilánkoktól megrongált mozdonyokat már nem a műhelyben, hanem az udvaron javították. Az utat a frontig most már csak rövid órákkal és kilométerekkel lehetett mérni.

Rudakov összehívta a pártaktívát. Felolvasta azoknak a kommunistáknak a névsorát, akiknek a műhely felszerelésével kellett a hátszágba utazniok. Később azokat hívták be a városi pártbizottságra, akiknek ott kellett maradniok az utolsó óráig a vasúti csomóponton. Ezek, miután elindították kelet felé az utolsó vonatot, elmentek az erdőbe. Az öreg Zseleznovék elutaztak, Nyikoláj ott maradt. Őt az általános kiürítés idejére a vonal biztonságának felelőssévé nevezték ki. Vele együtt bajtársainak is le kellett tenni a vizsgát az erdőbe menetelük előtt.

A fasiszta hadvezetőség valószínűleg arra számított, hogy váratlanul foglalhatja el ezt a fontos vasúti csomópontot s ezért eddig még korlátozta a vonatok bombázását. Most, hogy tudomást szerzett az állomás leszereléséről és elszállításáról, elhatározta, hogy nagy bombatámadást zúdit az uzlovói pályaudvarra.

Az ellenséges bombavetőők nagy rajokban igyekeztek a vasúti csomópont felé, mint a fáradt lóra a bögöly. Sem a vadászgépek legönfeláldozóbb ellentámadása, sem a nagy légelhárító ütegek nem tudták elűzni őket. Egyes rajok már keresztültörték az állomás védővonalán... A legnagyobb baj az volt, hogy a csomópont közvetlen szomszédságában torlódtak össze a háterszágba szánt lőszereket meg sebesülteket szállító vonatok. S ebben az időben érkezett az állomásra egy benzinnel és olajjal megrakott szerelvény is,

Bombaszilánktól tüzet fogtak az olajtartályok. Az olaj szétfröccsent és robbanva égett a síneken. A közelben egy nagyhasú, repülőgép-benzinnel telt tartály állt.

Nyikoláj bajtársait, akik a robbanás helyéhez közel őrködtek, a légnyomás a földhöz vágta. De a következő pillanatban a parancsnokuk már az égő olajos tartályhoz rohant és maga után vonta elvtársait is. A fiúk látták, hogyan bukik le vezetőjük a kerekek alá, hogyan kúszik a talpfákon a bugyborékoló tűzhöz. Azonnal megértették, hogy a lánggal égő ciszternát akarja lekapcsolni, elkülöníteni a benzines szerelvénytől. Mint mindig: a komszomol-szervező a maga példájával agitált. A fiúk és lányok utána rohantak. Amikor a súlyos kapcsolólánc végül is a földre zuhant, a bajtársak lángoló ruhában, a forró vastól összeégett kézzel kezdték eltolni a lángoló tartályt. A borzalmas tűz lassan távolodott a szerelvénytől. Aztán egyesült erővel tolták el az egyik égő benzines tartályt is. Üres vakvágányon robbant fel és nem tett lényeges kárt a körötte állókban.

Hátuk mögött már dörögtek a különös, szaggatott robbanások, amelyek nem hasonlítottak sem a légelhárító ágyúk dörgéséhez, sem a bomba robbanásához; a szomszédos sínen egy lösszerrel megrakott vagon lángolt. A robbanások mind gyakrabban ismétlődtek. Az izzó hüvelyek, a vagon deszkázatának forgácsai, a vastető rongyai széles körben szóródtak szét. Végül a robbanás ereje letépte a vagon tetejét is, s az messze elrepült...

— Odább kell tolni a szerelvényt — adta ki a rendelkezést Nyikoláj, túlkiabálva a recsegést-ropogást. Piszkos, kormos, égett ruhájú bajtársai újra vezetőjük után rohantak.

A sebesültszállító vonat mellett rohanók az ablakokon át meglátták a sebesültek eltorzult arcát. Valaki vontatottan kiáltott...

Ott állt az égő vonat. Mint a vihar, terjedt a tűz. A levegő izzott, s mint a fecskendőből a víz, sugarakban ömlött a láng.

A füstben és koromban Nyikoláj homályosan látta elvtársait, amint nagy erőlködéssel tolják a vagonokat. Valamelyikük a sínre esett és többé nem is kelt fel. Valaki kiabált, leült és sebét nyomkodta. Nyikolájnak hirtelen az agyába vágott, amikor egy különösen fülsiketítő robbanás a sebesültszállító szerelvény mozdonyfülkéjéből két sötét emberi alakot dobott ki. A talpfákra zuhantak és ott is maradtak fekvve, a pályatesten.

Később látta, amint a talpfákon átugrálva, kabát nélkül, ingujjban, mezítláb fut az apja és szomszédja, Vlasz Karpov. Mindketten eltűntek a mozdonyfülkéjében és egy pillanat múlva a sérült szerelvényen összezsattantak az ütközők, megmozdultak és lassan gördülni kezdtek a kerekek. A sebesültszállító vonat eltűnt a füstben. A löszerszállító vagonok tolatását folytatva, Nyikoláj véginkább azon csodálkozott, hogy apja és szomszédjuk, mintha csak éppen akkor ugrottak volna ki az ágyból, hálórúhában szaladtak a mozdonyhoz.

A löszeres vagonokat végre elvonszolták. Friss szél fújt; Nyikoláj erős fájdalmat érzett égett arcán és kezén. Mellette Rudakov állt. Mint valamennyien, ő is fekete volt a koromtól. Haja összepörkölődött, bajuszának balfele eltűnt s ajka fölött véres, égett seb látszott. Égett karját gyomra fölött könyökig bedugta zubbonyába. A párttitkár a megpörkölődött, fáradt bajlársáknak egyszerű, mindennapi szavakat mondott arról, hogy most a komunisták, komszomolcok és a pártonkívüli bolsevikok... mint az öreg Zseleznov és Karpov, a lehetetlent is véghezvitték: mentették a sebesülteket, a benzint és a löszereket.

Azt mondta, hogy az ilyen népet nem lehet legyőzni. Szavait szokása szerint jobbkeze mozdulatával akarta nyomatékosabbá tenni, de feljajdult és elsápadt, mert zubbonya alá dugott keze nem engedelmeskedett.

— Köszönöm, gyerekek! Nem hozunk szégyent a vasutasok dicső nevére!

Ezekkel a szavakkal szokta befejezni beszédjét a nehéz munka után.

Csak a késő éjszakai órákban tudott Nyikoláj a komszomolszervezet szobájában, a papírkötegeken kis időre elaludni. Elvtársai, akik eljutottak a segélyhelyre, bekenték és átkötözték sebeiket, megmosakodtak és ettek valamit. Aztán felhúzták a gra-

mofoant és folyton ugyanazt az egy lemezt játszották: „A lármás bálon, az ijesztő nagyvilági zajban...” énekelte egy tenor a sokszor lejátszott lemez recsegése közben.

— „A lármás bálon...” — mosolygott szomorúan Nyikoláj.

Különös és szokatlanul kellemes volt hallgatni a finom, szerelmes dallamot a távoli ágyúdörgések, a fáradt bajtársak horkolása közben. S a perronon lármásan rakták be a ládákat és a becsomagolt vasúti felszerelést a munkások.

Nyikoláj különös hangokra ébredt. Azt hitte, éppen csak most hűnta le szemét. A dal szavai még a fülében csengtek... Nem, valószínűleg sok idő telhetett már el. Bajtársai aludtak, egyikük a gramofont tette a feje alá párna helyett... Mi történt? Nyikoláj még a háború heteiben is jókedvűen ébredt reggelenként. Felugrott, szétnézett. A ruhájáról üvegszilánkok hulltak a földre.

— Vajjon a telefon? — de a telefon hallgatott. A sarokban barátságosan cripelt egy tücsök. Lent pedig egyre hallatszott a kiáltozás:

— Elfoglalták... elfoglalták! Még egyszer!...

Hirtelen ijesztően suhogott valami a feje fölött s egy pillanat múlva, nem messze robbanás hallatszott. A műhely kupolájáról üvegszilánk záporozott. Most már világos: az ellenség a város alól ágyúból lövi a vasúti csomópontot.

Nyikoláj felkapta puskáját, lökdödni kezdte a mellette alvó helyettesét és megparancsolta neki, ébressze fel bajtársait.

— Hallod? — és fejével arrafelé intett, ahonnan az ágyúdörgött. — Vezesd ki a fiúkat! Vizsgáld meg a fegyvereket!

Ő maga elszaladt, hogy a párttitkárt megkeresse. A javító-műhely hatalmas termét csak homályosan világította meg az elsötétített lámpa, nyomasztóan üres volt, mint egy elhagyott lakás, amikor már kihordták belőle a bútorokat. Ott, ahol már gyerekkorától kezdve látta a sorban álló munkapadoknál a dolgozókat, most csak a beton fundamentum sötétlett és csak a padlóba vert csapszegek álltak ki. A munkások nagy ládát cipeltek. Az öreg Zseleznov kommandírozott nekik. Téliesen volt öltözve. Görény-prémmel bélelt bundát és báránybőr-sapkát viselt... Nem messzire még néhány lövedék robbant. A kupoláról mindig egyre hulltak az üvegszilánkok.

Az öreg Zseleznov már messziről észrevette fiát. Amikor a munkások kicipelték a ládát, átölelte Nyikolájt és fáradtan borult a vállára.

— Elhajtanak bennünket az otthonunkból... Elutazunk... Te fiacskám, ne menj, ahová nem muszáj. Hallod? Az életet csak egyszer adják az embernek... Anyád egészen oda van: folyton csak sír és gyötri magát...

Nyikoláj arcán érezte apja borotvátlan, nedves arcának érintését. Most nagyon sajnálta ezt a rideg, hallgatag embert, aki azelőtt soha, soha nem panaszkodott.

— Vigyázok magamra, apám! — mondta és csak nehezen tudta legyűrni izgalmát.

— Vigyázz, fiacskám, de csak úgy vigyázz, hogy azért a Zseleznovokra szégyent ne hozz! Bennünket, Zseleznovokat, mindenütt ismernek — suttogta az öreg. S meghallva a munkások lépteit, könnyedén tolta el magától fiát. — Csak menj, menj, nem érek rá, most nem rólad van szó... Héj, mozogjatok ott! Elaludtatok, vagy fáradtak vagytok?

Nyikoláj letörölte arcáról az apja könnyeit és a pártirodába szaladt. De Rudakov nem volt ott. Nem találta a titkárt sem a műhely felszerelésével megrakott legutolsó szerelvényénél, sem az állomáson, az omladozó fal mellett, ahol csak a telefonkezelőnő volt. A vasútvonalon sem látták. A pályatesten hol itt, hol ott robbantak a lövedékek, de ezek már a légi bombázások után cseppet sem hatottak borzalmasnak. Majdnem minden szembejövő azt állította, hogy az imént látta Rudakovot, de hogy hol lehet most, senki meg nem mondta.

Az állomás romjait megkerülve, Nyikoláj végre meglátta a párttitkárt. A műhely váltókezelőjével, Vaszilij Kuzmics Kulakovval volt. A váltókezelő, apró, görbe öregember, arról volt híres a műhelyben, hogy mindenkinek megmondta a gyűléseken is a véleményét, s ahogy sokan mondták: „Értelmetlen aktivitásban szenvedett”.

Rudakov a fordító-korongnál csinált valamit, amit Nyikoláj nem értett. Aztán a váltóórrel együtt befutottak a műhelybe és azon a helyen, ahol az imént álltak, lángoszlop és füst emelkedett dörögve az ég felé.

Ugyanilyen lángoszlop tört fel a főváltónál is. Talpfa-darabok repültek a levegőbe és a sínek, mint a dugóhúzó, tekeredtek össze. A vízszivattyú felől is tompa robbanás hallatszott. S mint-

ha hirtelen lecsapódva, minden szétolvadt volna a füst és por gomolygásában. Súlyos, tompa dörgés szállt a nyugati elágazás felől.

Nyikoláj megértette: mindennek vége! Megértette és a síneken keresztül ugrálva, futott a műhelybe a párttitkár után. De beleütközött a műhely felszerelésébe s ez elvágta az útját. A perronon felhalmozott ládákon a vasutas telepről ismerős emberek ültek: férfiak, komor, megkövesedett arccal, s asszonyok, magukhoz szorítva ijedt gyerekeiket. S mintha csak a szülőföldről búcsúzna, bánatosan és hosszasan füttyentett a mozdony. A hátramaradtak az elnyomorított és összetekerőzött sínek mellett gyülekeztek. Senki sem integetett, senki sem kiabált búcsúzó szavakat. Az ottmaradtak között volt Nyikoláj is és csodálkozva látta maga mellett a szomszédjukat, Karpovot, kislányával, az apja vállán ülő Julocskával. Csak a csöppség integetett kezecskéjével s vidáman kiabált valamit a már gyorsan távolodó vonat után.

A perronon álló Nyikoláj szinte csak álmában látta, hogy megy el mellette a vonat. Bent az egyik vagonban, a többiek között, ládán ült az apja meg az anyja. Anyja összegörnyedt és vaksin, tompán meredt maga elé. Apja sapka nélkül, de bundában, mintha csak testével akarta volna védeni a veszedelmektől, átölelve tartotta az asszonyt. Borotvátalan arcán nagy könnycseppek folytak végig. Mereven nézte a tömeget, valószínűleg fiát kereste köztük. Nyikoláj látta őket, de félt megszólalni, nehogy elsírja magát. Az elutazóknak is, az ottmaradtaknak is egyformán megkövesedett az arca s egyformán bánatos volt a szeme.

Abban a pillanatban, amikor a vonat meggyorsította menetét, s már csak az utolsó vagonok kerekeinek kattogását lehetett hallani, a műhely fekete ajtaján kiugrott Kulakov, a váltókezelő. Mint a nyúl ugrált egyik talpfáról a másikra, utolérte még az utolsó fékbódét és valami feketét dobott fel rája.

— Kapjátok el ezt a söprűt is! Ezt se hagyjuk Hitlernek! — ordította vékony, recsegő hangján.

A kísérők ideges feszültsége kissé felengedett. Még mosoly is nőtt az arcukon.

— Nini, a népi javak gondozója!...

— És mér ne lennék én a gondozója? Mindent felpakoltak, hát majd ezt a seprűt fogom neki itthagyni? A seprűt a jelenlegi konkrét esetben szintén nem kell itthagyni az átkozott fasisztáknak.

És a félszemű Kulakov kacskintva, betyárosan húzta fülére vasutas-sapkáját. A nevetés végigfutott a tömegen. És már nem néztek olyan bánatosan a szemek, amikor a viadukton túl eltűnt az utolsó vagon fékbódéja is.

— Parancsnok elvtárs, a partizán szakasz, a komszomolc bajtársak százada... — kezdte volna a jelentést Nyikoláj és mereven kiegyenesedve állt Rudakov előtt.

— A tankok a város előtt vannak... — szakította félbe a párttitkár s kezével abba az irányba mutatott, amerről a közeli harcok hangja hallatszott. — A komszomoljaidat majd én viszem el. Te szaladj az állomásra, a telefonhoz. Zója Hlebnyikova van ott egyedül. Nehogy valami baj történjék, kísérjétek a szerelvényt a kitérőig. Megértetted? Aztán vedd át az utolsó parancsot a kiűritésről, add tovább a készüléken s utána robbantsd fel a kapcsoló-központot. Bennünket a Kis-Ligetben keress, az Egynapos Üdülőnél.

Nyikoláj nem válaszolt. Rohant az állomás felé. Amint a szilánkokkal teleszórt perronon átfutott, egy erős légnyomás majd nem a földhöz vágta. A föld megindult a lába alatt. Szétnézett, felkiáltott és megdermedt helyén. Ott, ahol már kora gyerekségétől megszokta a műhely fekete kupoláját, most az összetört és bekormozott üvegek különös mozaikoknak látszottak s föléjük magasan sötét, tépett felhők emelkedtek.

Az állomás romjai között, amelyek most színházi díszletekhez hasonlítottak, még mindig ott ült a kicsi, soványarcú telefonkezelő. A fiatal lány halálsápadt volt és körülötte minden: a lehulló falburkolat, a falak még megmaradt része, ahol a vonatok menetrendje függött, a politúrozott készülék burkolata, minden... össze volt fröcskölve vérrel. A telefonkezelő homlokát a faltörmelékhez szorítva különös testtartásban ült.

— Krjukováig még nem értek el a fasiszták — suttogta szürke ajka alig hallhatóan és csodálkozva nézett Nyikolájra. — A mamámmal ezt ne közöld... Törd össze... a készüléket.

Nyikoláj csak most vette észre, hogy a telefonos kislány blúzán nedves folt sötétlik.

— Nem bírom tovább... Vedd le a kagylót... Mamát, mamát ne izg... Anyácskám!... Ma... — leejtette fejét.

Nyikoláj megragadta. Csodálatosan könnyű teste élettelenül lógott a karjaiban. Ekkor értette meg, hogy ez a kicsi, csöndes telefonkezelő fiatal lány, akinek hangját a gyűléseken soha

hallani nem lehetett, akit soha nem láttak a táncmulatságokon, megvédte és megállta a helyét a maga posztján. Nyikoláj távolabb, óvatosan a földre helyezte a testet, levette a lány füléről a hallgató kagylót és gyöngéden lesimította a haját.

Hallgatta a recsegést, amely most, mintha arról jött volna ahol eddig még nem volt front. Megszakítás nélkül arra figyelt, mi megy végbe a megcsonkított pályán. A harci zaj oldalra tolódott, a gyári kerületbe. A lövedékek robbanása fokozatosan megszűnt. Látható volt, milyen makacs dühvel lövöldöznek a vörös katonák s milyen szervezeten vonulnak a töltések védelmé alá.

Aztán távolról feltűntek... oldalra fordított újságos kioszkhoz hasonló valamik... Még... és még.

— Tankok! — találta ki Nyikoláj. Ormányukból gonosz, vörös szikrák repültek. A páncéljukon katonák ültek. Az állomás irányába mozogtak, motorjuk üvöltött és hernyótalpuk csikorogott a síneken. S mintha nagyszemű eső csapkodott volna a pocsolókba, kis lövedékeik egyre tépték az utat. A szélcsendben fekete füst emelkedett. A távolban néhány lelőtt gép égett.

Az átéltek után Nyikoláj nem rémült meg. Csak amiatt bánkódott, hogy az ellenség megjelenhetett itt, ahol az apja, bátyjai és ő maga is dolgozott. Feltette a fejhallgatót, elővette pisztolyát, megtöltötte, beigazította a biztosítékot s leült a faltörmelékre, a kislány holtteste mellé.

A kagyló még mindig hallgatott. A katonák szarvas sisakjukban, felgyűrt ujjú kabátban, rövid szökellésekkel, egész idő alatt a bejáratot löve, közeledtek a helyhez, ahol a javítóműhely volt s ahol most csak óriási gödör tátongott. Feleletül gyakori lövések hallatszottak a töltés mögül. Mind több és több szürke figura maradt fekvé az úton. De az épen maradtak egyre másztak és másztak. Az első már megjelentek a műhely romjai között. Nyikoláj már izgatott arcukat is meg tudta különböztetni. Most ismerős lányhang hallatszott a kagylóban:

— Zojka, hallod? A hatvankeftedik elment... Mi van nálatok?

— Zója Hlebnyikova hősi halált halt a posztján... suttogta Nyikoláj a kagylóba. — Itt most a komszomol-bizottság titkára, Zseleznov beszél. Add le a vonalon: Rudakov az emberekkel terv szerint cselekszik. Nálunk némelek vannak. Most felrobbantom a központot! — Már meggyújtotta a zsinórt és azt figyelte,

hogyan fut rajta végig szikrázva a láng. Mégegyszer felvette a kagylót: — Kislány, add át a vonalon, hogy az uzlovói kommunisták és komszomolcok az utolsó leheletükig küzdeni fognak. Add tovább: Halál az ocsmány fasisztákra! Add tovább: Éljen Sztálin elvtárs!

Magáról megfeledkezve, torkaszakadtából üvöltött. A németek már a perron felé kúsztak: amint meghallották a kiabálást, pergőtűzet nyitottak a hang irányában. Súlyos léptük már a fapadlón döngött, amikor robbanás hallatszott... téglá- és falzuhatag hullt a magasból és az állomás romjait vörös por és füstfelhő borította el.

2

Nyikoláj Zseleznovnak, aki gyerekkorától ismerte Uzlovónak minden kis zsákutcáját, az ellenség orra előtt sikerült kijutnia az állomás romjai közül. Átfutott a keleti oldalra, onnan pedig a vasutasok által lakott városrészbe. A robbanástól megrémült katonák nem üldözték.

A harc az állomásnál folytatódott.

Estefelé Nyikoláj utolérte Rudakov szakaszát, amely éppen az első pihenőt tartotta az úgynevezett Kis-Ligetben.

Valamikor ezen a helyen rendezték a komszomolcok a május elsejei multságokat. Később a vasutasok szervezete épített itt Egynapos Üdülőházat. Mozdonyvezetők, műhelymesterek lakatosok jöttek ki ide szombatunkint családjukkal, gyermekeikkel, hogy a jó hűvösben, az erdei csöndben, a vidáman zümmögő szamovár mellett elteázgassanak. Dominót, saskát játszottak és jó társaságban el-elszopogattak egy-két pohár itókat. Amíg az öregek a műhely dolgairól beszélgettek, a fiatalság énekelt és táncolt.

Ebbe az erdőbe, amely a városon túl, a tó jobbpartján terült el, a németek még nem tudtak betörni. Itt virágos lugasokban, kis asztalkák tarka vászonernyői alatt és a fiatal, alacsony törzsű fenyők között, a csipkézett verandák mellett, a nyitott olvasóban töltötte a szakasz az éjszakát.

A tó kellemes csöndjét csak a zöldes levegőben úszó parti fecskék csivitelése zavarta meg. Mintha csak még jobban éreztetni akarták volna az események tragikumát. Az emberek úgy határoztak, hogy nem a verandára vagy a padokra, hanem a puszta földre fekszenek. Szomorú gondolatokkal terhelt hever-

tek a csöndben. Csak a szökehajú Julocska volt nagyon elégedett a váratlan kirándulással. Apja vállán hozta ide az erdőbe. Allandóan vidáman csevegett, mint valami játékos kis cinege. Egyik csoport partizántól a másikhoz menve kacagott, csacsogott, örült a melegnek, az erdőnek, a napnak.

Kulakov, a váliókezelő, akinek már sikerült a kedvverítő szerepét magához kaparintania, recsegő hangján vidám históriákat mesélt el a körülötte lévőeknek, mintha ezek a históriák mind vele történtek volna meg és elbeszélése végén szaggatott és gyakori nevetéssel jutalmazta önmagát. A tréfák után a hallgatóság hangulata még rosszabb lett.

Az öreg maga is gyorsan belátta, hogy ma ezeket az embereket semmivel sem lehet felvidíteni. Megértette... Elcsöndesedett és mint a sün, összekuporodva ült egy fenyő alatt.

Az általános csönd e pillanatában jelent meg Nyikoláj Zseleznov. Valamennyien körülvették és kérdésekkel halmozták el.

— A csomópontot elfoglalták, a harc a gyári területben folyik — mondta Nyikoláj, aztán hallgatva nyújtotta át Rudakovnak a telefonos kislány vértől lucskos komszomol-könyvét.

Nem beszélt egy szót sem, de a partizánok mindannyian a sapkájukhoz emelték kezüket.

Így kezdődött Nyikoláj Zseleznov új, erdei élete.

A partizánok mindennapjai nem annyira romantikusak, mint inkább nehezek voltak. Rudakov hosszú, gyors menetelésekkel elvezette csapatát egy távoli, sűrű erdőbe. Itt a legtöbb partizán számára váratlanul, fegyverekkel, lőszerral és élelmiszerrel megpakott hely várta őket. Amíg a partizánok földkunyhókat ástak és berendezték azokat, addig parancsnokuk munkájuk megszervezésével foglalkozott. Ő csak így mondta: „a munka”. Mert már fiatal korában, amikor személyvonatokat vezetett, hozzászokott ahhoz, hogy mindenféle dolognál a legfontosabb... megszervezni a munkát.

Szakaszát szigorúan csapatokra osztotta és gondoskodott arról, hogy mindegyikben erős párt- és komszomol-réteg legyen. Az aknászok csoportjában, ahol a vasúti sínek elleni háborút kellett vezetni, a közlekedésnél dolgozókat részesítette előnyben: mert ki ismerheti jobban a legsebezhetőbb pontokat, mint maga a gazda? Az aknászok vezetője Vlasz Karpov lett, aki éveken keresztül szolgált az utászoknál és jól ismerte a robbantási munkálatokat. A „könnyű lovassághoz” a gyors-diverziókra, az autó-

és teherszállító utakra, az ellenséges parancsnokságok és raktárak megtámadására Nyikoláj Zseleznov neveltjeit jelölte ki... Ezek mind mozgékony, szívós, fegyelmezett fiatalok voltak. Az összekötők kis csoportjába az öregek közül olyan kipróbált kommunistákat rendelt ki, akiknek tiszteletreméltó és jámbor külsejük volt. Az volt a feladatuk, hogy mint menekültek kóboroljanak az utakon, behatoljanak az ellenség megszállta falvakba s tartsák az összeköttetést a lakossággal, a szomszédos partizán-szakaszokkal és a városbeli földalattiakkal. A legidősebb emberekből állította össze Rudakov „a lakásügyi és gazdasági osztály”-t. Az asszonyok és leányok, akik aránylag kevesen voltak, az „egészségügy”-höz kerültek.

Nyikolájt jelölte ki először a „könnyű lovasság” vezetőjévé. De a fiú hamarosan a legfontosabb és legveszélyesebb munkára ment: felderítőnek. Párja Vaszilij Kuzjmics Kulakov lett. Zseleznov eleinte protestált az öreg ellen, de Rudakov nem törődött ellenkezésével, annál is kevésbé, mert sokszor bebizonyosodott már, hogy nagyon jól érti az emberek összeválogatását.

A fiatal vasutas nem egykönnyen élte bele magát a rideg partizánéletbe, amelyben kevés volt a romantika, de sok a munka, balszerencse és nélkülözés. Eleinte azt hitte, hogy a németek, amint elfoglalnak valamilyen területet, megszállják az összes falvakat, községeket, minden házat, minden utat ellenőriznek és minden bokrban megbújik közülük valaki.

De hamarosan kigyógyult ebből a betegségből és gyorsan megtudta azt is, hogy az elfoglalt szovjet terület továbbra is szovjet marad. S arról is meggyőződött, hogy a bátor, de nagyon óvatos partizán számára semmi sem félelmetes. És ami különösen értékes volt az ő szakmájában, megtanulta, hogy bármelyik faluban, még ott is, ahol a fasiszták helyőrséget tartanak, bátor embereket mindig lehet találni s ezek az emberek minden erejükkel készek a felderítő számára a szükséges adatokat megszerezni, megmutatják a rejtett utakat és ellátják táplálékkal.

Rudakov szakasza gyorsan elsajátította a háború művészetét. Ehhez hozzájárult az a mindennapi, megszokott tárgylagosság, amelyet a parancsnok a partizánok legbonyolultabb ügyeibe is belevitt. A szakasz feloszlott egységeit az öreg üzemiek megszokásból „műhelynek”, a harci feladatokat „intézkedéseknek”, s a katonai gyakorlatokat a „műszaki ismeretek minimumának”, „techminimumnak” nevezték. A „műhelybe” állás

előtt felolvasták Rudakov gondosan kidolgozott „házi rendszabályait”, amelyek a legaprólékosabb szabályzati előírásokkal és a partizánok harcos életével foglalkoztak.

„R.” elvtárs szakasza, — ahogyan a Szovjet Tájékoztató Iroda beszámolójában a csoportot nevezte, — szigorú kiválasztással egészítette ki sorait falusi vagy városi aktivistákkal és a körülkerítésből kimenekült katonákkal. Nem sokkal azután, hogy a frontvonal kelet felé nyomult, Rudakov a szomszédos szakaszokkal együttműködve, az utakon urává lett a helyzetnek.

A megrémült fasiszta parancsnokság az első hetekben kénytelen volt a környéken lévő parancsnokságoknak, vasúti csapattesteknek és a hátszágbeli helyőrségeknek a legszigorúbb rendelkezéseket szétküldeni. Előnyomulásnál a legnagyobb elővigyázatosságra, óvatosságra s a raktárak és katonai célpontok őrségének megerősítésére utasította őket. A partizánszakasz harci csoportjai egyik feladatot a másik után oldották meg. Csak az „aknászok műhelye”, ahogyan Rudakov tréfásan mondotta, volt még „kezdeti állapotban”. Amíg a németek a vasútnál nem jöttek rendes kerékvágásba, addig az árkászok csak apróbb kirándulásokat tettek a főútvonalakon és alig lépték túl a „technimumot”.

A hadműveletek, amelyeket Rudakov és szomszédjai fejlesztettek ki ezekben az erdei körzetekben, a rölapok amelyek a városok és a falvak kerítésein, az útjelző táblákon, vagy éppen a német parancsnokság épületeinek falain jelentek meg, állandó rémületben tartották a fasisztákat a partizánok bosszúja miatt, amely eluralkodott a hátszágai helyőrségekben is, súlyos veszteségeket okozva a németeknek. A fasiszta hadvezetőség az úthoz közeleső erdőket széles csíkban kivágatta, megteremtven a „holt zónát”, ahonnan minden élőlényt kiűztek, vagy megsemmisítettek. Ezekhez a hadműveletekhez Lengyelországból különleges SS-csapatokat hoztak, olyanokat, akik már Varsóban is hírhedtek voltak borzalmas cselekedeteik miatt. A Gestapo a partizánosztagokba is elküldte a maga kémeit, akiknek az volt a munkájuk, hogy az ellenséget a rejtett erdei harcosok nyomába vezessék.

A partizán törzs Rudakovnak is parancsot adott ki, hogy az új emberek felvételénél legyen nagyon óvatos és igyekezzék a kémeket leleplezni és elfogni.

A szakasz parancsnoka Nyikolájt és Kulakovot bízta meg,

hogy jussanak be a „holt zóna” körletébe, figyeljék meg a bűntető csapatok taktikáját és igyekezzenek nyomába jutni a németbérenceknek, akiket a partizánok ügyének aláaknázására küldenek szét a fasiszták. Ennek a feladatnak az elvégzésére Nyikoláj német katonai egyenruhát vett magára, géppisztollyal felszerelve, mintha az elfogott Kulakovot kísérné a parancsnokságra.

Két teljes napig bolyongtak a felderítők a „holt zóna” elnéptelenedett területén. Azt már kitudakolták, hogy milyen csapatok garázdálkodnak itt. A kárhozatra juttatott falu szélén becsúsztak és elrejtőztek a harangtorony romjai között. Látták, amint motorkerékpárosok kíséretében törtek a falu utcájába a teherautók a gyújtogatókkal. A motorkerékpárosok elállták a ki- és bejáratokat: a katonák kiugráltak a teherautóból, sorban felgyújtották a házakat. A munkát teljesen „gépesítve” és nagyon szervezeten végezték. Amíg az SS-ek egyrésze a házakat semmisítette meg, addig másik részük elfogta az ottmaradt lakosságot, oszlopba állította őket és kíséret mellett elvezette valahová.

— Hová? ... Agyonlőni? ... Munkára? ... Fasiszta rabságba? ... — Nyikoláj megértette, milyen fontos világosságot deríteni a „holt zóna” eltűnt lakosságának sorsára. Az is megtörténhetik, hogy a tömegesen összefogott emberek egyike-másika a rémülettől fejvesztetten beáll a Gestapo kémjének. Rájöttek: mindenről pontos tudomást csak úgy szerezhetnek, ha valamelyikük szintén bekerül egy ilyen csoportba.

A felderítők megtanácskozták a dolgot és elhatározták, hogy ezt a rabságot is megkockáztatják. A bőbeszédű Kulakov most nagyon tiltakozott az ellen, hogy a főszerepet Nyikoláj játssza. És igaza volt. Nyikoláj külseje sokkal feltűnőbb volt: az SS-ek úgysem hitték volna el, hogy ilyen hatalmas legény csak úgy, minden cél nélkül lézeng a hátszországban. Különben is, Nyikoláj ruházata sem volt megfelelő. És a „holt zónában” a német egyenruhát polgári ruhára kicserélni a lehetetlenséggel volt határos. Egyszóval megegyeztek abban, hogy az öreg előre kigondoltan belekerül a hajtóvadászatba, elfoghatja magát, de Nyikoláj igyekszik valahol a közelben tartózkodni, hogy szükség esetén géppisztolyával és gránátjaival segítse kiszabadulni elvtársát.

Nyikoláj az útmenti bokrokban rejtőzött el. Láta: Kulakov féleszünek tetteti magát és az úton botladozva beleesik a kelepcebe ... Amikor összeütközött a katonákkal, nagyon jól megjátszotta a megijedt embert, s amikor megütötték, a keresztet

hányta, imádkozott és jajgatott... A megfigyelő egyik bokorból a másikba kúszva, addig figyelte elfogott párját, amíg csak a kísértő be nem lökte az öreg az erdő szélén összegyűjtött asszonyok tömegébe.

Most már nem maradt más hátra, mint várni. A partizánélet sok mindenre megtanította Nyikolájt. Azelőtt nem tudott volna tétlenül várakozni. Most az aprószemű eső egyhangúan zizegett a leveleket... Görcsösen ásítózni kezdett. Hogy álmoságát elűzze, levette sapkáját, arcát a szitáló eső alá tartotta, kényelmetlenül helyezkedett el s hogy még kényelmetlenebb helyzetben üljön, két fenyőtobozt is dugott maga alá... Semmi sem segített. Az eső susogó zaja, a falevelekről egyhangúan hulló esőcseppek már-már álomba ringatták és körülötte minden: a bokrok, a fák, a nedvességtől fénylő fű... már kezdett a távolba, a homályba úszni...

— Nem szabad elaludni! Elaludni nem szabad! — parancsolt magára Nyikoláj.

Az erdő széléről váratlanul verekedés zaja csapott fel... Visító asszonyi hangok, tompa ütések hallatszottak. Nyikoláj mellett hamarosan néhány asszony futott be az erdőbe. És a bokrok mögül kiugrott Kulakov. Félszeme izgatottan ragyogott és barna arca piroslott. Az öreg kézenfogva cipelte a kerekarcú, vastag, vasutasruhába öltözött asszonyt.

— Itt van, maga Második Katalin. Jól megkopogtatta a németet és kiszabadította az egész ménest — kiáltotta Kulakov, mikor hármásban elűntek az erdő sűrűjében. — Cárasszony, kiemelkedő természeti tűnemény...

Az ismeretlen asszony bátor fellépése a legjobb ajánlás volt. A felderítők megértették, hogy ez előtt nem kell titkolózni. Tudomást véve a vasutasok partizán-szakaszának létezéséről, az asszony csak összezsáptá kezét.

— Kedveseim, én meg csak töröm a fejcském, hogy én szegény árva, hová legyek? Bevesznek asszonyokat a partizánok? Én is közületek való vagyok, pályaőr a négyszázharminckettedik kilométeren. Elszöktem a bódéból, az erdőben lakom, sátorban és mindig csak azon jár az eszem, mit is kéne csinálni... Mondjátok meg, tik mind Uzlovóról valók vagytok? Hát a mi vonalunkról van nálatok valaki?

— Te, drágaságom, nem is Második Katalin vagy, hanem inkább Első Péter! — lelkenedett Kuzjmics, körüljárva az asz-

szony hatalmas, oszlophoz hasonló termetét és gyönyörködve nézegette félszemével. — Azonnal látni, hogy vasúti csontocska vagy! Hiszen mink egy törzsből származunk, galambocskám, egyből...

— Hát a fiacskámmal mi legyen? Én nem vagyok egyedül. Ő is velem van. De még csak a harmadik osztályba jár. Kire hagyjam? — kérdezte aggodalmasan az asszony-pályaőr, akit csakugyan Katalin cárnőnek lehetett nevezni.

— Morzsácskám, ez nem változtat a dolgon. Minden rendben van. Van nálunk egy parancsnok, úgy hívják, hogy K. elvtárs, annak van egy hároméves kislánya, vele jött a szakaszba... Háton cipeli, ha kell...

Jekatyerina nagyon megörült.

De Nyikoláj, Rudakov parancsára emlékezve, másként nézte a dolgot. Eppen most, amikor a németek kezdenek a rendes kerékvágásba jönni és helyreállítják a vasúti közlekedést, nagyon fontos volna, hogy legyen náluk teljesen megbízható emberünk, aki a helyén áll éppen a vonalon. Azt tanácsolta Jekatyerinának, térjen vissza a bódéjába, menjen csak munkára a németekhez és megígérte neki, hogy eljuttatják hozzá a parancsnok utasításait, azokból majd megtudja, mi a teendője.

Mintha hályog esett volna le az asszony szeméről, Nyikolájra, német egyenruhájára meredt, aztán hirtelen megragadta kabátja zsinórját és az arcába sűvöltötte:

— Te gazember, mire tanítasz te engem? — aztán fenyegetően Kulakovhoz fordult. — Hát te miféle partizánhoz vezettél, te görbe erdei manó?

Ellökte Nyikolájt és elszaladt. Utána futottak és menet közben magyarázták neki, hogy nemcsak az a partizán, aki nyílt harcban veri az ellenséget, hanem az is, aki titokban figyel és lesből mér csapásokat éppen a legérzékenyebb helyekre.

Végül is Jekatyerina megállt és gondolkodóba esett.

— Hát osztán mivel tudjátok tik bizonyítani, hogy nem a németeknek dolgoztok, mi? — és fenyegetőleg nézett az emberekre. — Mondjátok meg, ha vasutasok vagytok... Hát kifélék vagytok?

Nyikoláj megmondta a nevét.

Jekatyerina összecsapta a kezét:

— Iván Zaharics Zseleznov fiacskája? Én a te papácskáddal már kétszer is együtt pihentem a szanatóriumban. Csakhogy

nem hasonlítasz hozzá, ő olyan fekete, mint a bogár... Bizonyosan te vagy a legkisebb. És hol az apád?

Csak mindezek után egyezett bele Jekatyerina abba, hogy egy időre visszatérjen a 432-es őrházba, ahol, mint a szakaszban szokták mondani: a „partizánok szeme” lesz. Az asszony elment, de meghagyta, hogy ne késedelmeskedjenek az utasításokkal, mert ő még egy napot sem akar úgy szolgálni a németeknek, hogy az a partizánok hasznára ne legyen. Hiszen, ha haszon nélkül dolgozik, a náluk végzett munka szégyenletes és megbocsáthatatlan.

Amikor Jekatyerina súlyos léptei már elhangzottak és lába alatt nem recsegték a kidőlt fák száraz ágai, Kulakov társa füléhez hajolt és titokzatosan suttogott:

— Ez még nem minden... Én, Nyikola testvér, két olyan német farkaskutyát figyeltem meg, hogy csak na!... Tiszta fajták... — És kezét megtörölve, elmondta az öreg, hogy a lefoglaltak között, ott a tisztáson, hirtelen a szemébe ötlött két nagyon gyanús asszony, akik beszédjükéről ítélve nem lehetnek idevalósiak... — A szavukból azt vettem ki, hogy valahonnan jöttek... De honnan... miért?... Az egyik, a magasabb, símahajú, fekete szemöldökű, egyenesen mellém ült és egyre csak próbálkozott:

— Hol vannak a partizánok? Sokan vannak-e? Hogyan lehet hozzájuk eljutni?... A másik meg, a kisebb, az ugyan nem beszélt semmit, de látni rajta, hogy mint „alárendelt” dolgozik. Mindketten valami zsákot őriztek. Piszkos, foltos a zsák, de miatta egymás hajába kapaszkodtak, valamin nem tudtak meg egyezni. Vagy csak tán éppen azért csinálták, hogy az ember szemét kitöröljék vele? Én, Nyikola testvér, félszemmel is élesen látok, talán jobban, mint te a kettővel. Előttem nem lehet eltitkolni semmit! És mindjárt felfogtam ésszel: csak jól nézd meg őket, Kuzmics, ezek éppen azok közül valók, akikről a parancsnok elvtárs beszélt... Itt van ni, mondd csak meg nekik gyorsan, hoi vannak a partizánok!... Ilyen fogásokkal akar ez a mi fővonalunkra eljutni.

Nyikoláj elgondolkozott:

— Igaz? Ez a kettő... csakugyan... olyan Gestapo-ügynök, akikre a partizán-törzs figyelmeztetett?... És hol vannak?

— Bízd csak Kuzmicsra! Kuzmics, testvér, élesen lát és mindent észrevesz. Amikor a fasisztát leütötték. én azonnal csak

azt figyeltem, hogy ezek merre futnak. Hát látom: valamennyien az erdő széle felé, azok meg... csak be az erdőbe... Te kedvesem, hallgass csak Kuzmicsra. Ha Kuzmicsra hallgatsz, nem fogsz elveszni! No, testvér, szedjük elő a pipát meg a dohányzacskót, mert dohány nélkül egyenesen fuldoklom, meg az értelmem is elhomályosodik.

A felderítők elhatározták, hogy mielőtt besötétedik, utólérik a két gyanús nőszemélyt. Elindultak az öreg által kijelölt irányba és minden nehézség nélkül meg is találták a két pár lábnyomot, amely pontosan látszott a nedvességgel átítatott zöld mohában. Az egyik pár nyoma nagyobb, mélyebb és ovális formájú. A másik sokkal kisebb; a talp meg a sarok lenyomata is tisztán látszott.

— Ők azok! — kiáltotta örvendezve a váltóőr. — Látod, a fekete szemöldökűé súlyosabb és bocskor nyoma, a kicsi... cipőben jár. Pontosán a jó irányban megyünk, testvér, előirányzat szerint.

A nyomok kelet felé vezettek, az erdő mélyébe. Eleinte csak a láb első része nyomódott be mélyen. Nyikoláj rájött... futottak. Később a lábbeli orra alig érintette a földet, s a nyomok már egyenesen süppedtek be. Tehát a nők már lépésben mentek, s láthatólag megnyugodtak.

De üldözésük azért nem volt könnyű, mert az eső tovább szemerkélt és olyan aprószemű volt, hogy szinte porzott. Szürke lerakódással lepte be a mohát, a fűvet és az ágakat: a lábnyomok egyre inkább a fűbe vesztek és az ágak is megsötétedtek az egyenesen szürke háttérben.

A felderítők nagyon kifáradtak, de a két nőt ezen a napon mégsem sikerült utólérniök. A sűrűsödő alkonyat leszálltával az erdő nedves, tömör homállyal telt meg. A nyomok kezdtek elveszni. Fenyőágakat tördeltek és éjjeli nyugalomra helyezkedtek.

Még alig pitymallott, de a fáradhatatlan Kuzmics már felébresztette társát. A fenyőtörzsek és a falevelek úgy ragyogtak, mintha éjszakának idején lakkal vonták volna be. Nyikoláj néhány testgyakorló mozdulatot végzett s kihajtotta testéből a fázást. Ezalatt társa testvériesen elosztotta a karéj partizánkenyeret, amely savanyú volt és alsó héjáról apró széndarabok akadtak a foguk közé... Ez volt az utolsó ennielőjük.

Kisidőre előjött a nap. Az eső azonban még mindig szitált, s kellemetlen félhomály borult az erdőre. A partizánok gyorsan

megtalálták a megjegyzett fát. A törés helyén a fa átlátszó, illatos könnyei csorogtak. A lábnyomok a szűzi zöld mohában most méginkább látszottak. A két férfi összenézett és gyorsabban kezdett lépkedni a nyomok után, örülve, hogy talán kelet felé menő, s a partizánok táborát mindjobban megközelítő kémeket érnek utól.

Keményen zizegtek a száradó levelek. Az erdők koraőszi borús napjainak megszokott, rothadó gombaszaga érzett. A tisztáson hol itt, hol ott fénylett fel a keserűgomba sapkája. A mohát feltúrva, a nap felé emelték fehér, rojtosszélű tányérjukat. A fátöknök között a vidám nyúl gomba aranylott, a szárazabb helyeken a boróka gomba bársonyos sapkája bukkant fel.

Kulakov látva ezt a gomba-bőséget, csak sóhajtozott. Végül is nem bírta tovább, lekapta fejéről vasutas sapkáját és teleszedte boróka gombával, kiválogatva az aprókat és keményeket.

— Nézd csak, nézd, Nyikoláj, mennyi vagyon vész itt kárba. Mind elsőrendű minőség. Mennyi áldás! És senki sem szedi. A férgek eszik meg... Ezt a Hitlert egy hangyabolyba kéne ásní, hadd ennék meg a gazembert morzsánként, elevenen a hangyák.

Mint ahogyan a kovács nem hallja munka közben a kalapács egyenletes ütéseit, a mozdonyvezető a kerekek kattogását, éppen úgy megtanulta Nyikoláj is bolyongásuk napjaiban, hogy ne figyeljen mindig útítársa fecsegéseire. Csak ment, gondolataiba mélyedve. Beszívta az erdő illatát, forró arcát a fákról hulló hűvös eső alá tartotta. Valamikor, amikor az erdőkre és lige-tekre csak a rohanó mozdony fülkéjéből bámult, arról álmodozott, jó volna bevenni magát napokra az erdő sűrűjébe, hallgatni a madarakat és tanulmányozni a vadállatok életét! És most... itt van, az erdőben! De agya most egyébbel van elfoglalva. Egész lényé más kívánságokkal telt el: most mindent meg kell tenni, hogy minél gyorsabban összetörjék az ellenséget... és kiűzzék az országból.

De az erdő mégis csak csodálatos! Itt nem jut eszébe se a fasisztákra, se a „holt zóna” borzalmas képére gondolni, se ezekre az emberi nyomokra, amelyeket most követniök keil... Milyen gyönyörű és hatalmas az orosz természet! Mennyi szerény szépség és mennyi bölcs költészet van benne... De mi ez?

Valahol, elől, az erdő sűrűjében, nem is nagyon messze, tiszta női hang halkan énekelt:

*Felhő takarja az eget,
Havat söpör a fergeteg...*

A partizánok megálltak. Nyikoláj szíve hevesen vert. Ezt a dalt szokta énekelni az anyja, amikor varrása fölé hajolt, vagy a konyhában foglalatoskodott. Most, itt, az őszi illatokkal telített erdő sűrűjében az ismerős dallam, amelyet a távolság még lágyabbá tett, valószínűtlenül szépnek hangzott. És hozzá még, mintha csak a nap is a dalt akarná hallani, hirtelen áttörte a ritkás felhőket és áradóan ragyogó sugara betört az erdőbe, amely azonnal megelevenedett, megfiatalodott, ragyogott.

— Ők azok! Úgy látszik, a dallal jeleznek valakinek — sutogta Kulakov és kinyújtotta öreg, eres nyakát. — Nyikola, ne vesztegessük az időt. Hallgass rám! Észrevétlenül oldalba kapjuk őket és minden rendelkezésünkre álló haderőnkkel rájuk csapunk.

— Rendben van... menjünk... — felelte kis gondolkozás után Nyikoláj.

A partizánok jobbra mentek s az asszonyokat megkerülve, kijöttek a bokorból és elállták útjukat.

A dal elhalt. Az ismeretlen nők megijedtek és nem akarva beszélgetésbe elegyedni, tovább igyekeztek. Ez gyanús is és természetes is volt. Az ilyen időkben és ráadásul a sűrű erdőben barki megijed, ha észreveszi, hogy üldözik. Ezek pedig csak... nők!

De ki kell deríteni, hogy kicsodák, mifélek. Nyikoláj megállította az ismeretleneket. Első pillantásra külsejük nagyon kellemesen hatott rá.

— Az ördög vitte volna el, milyen szép arca van ennek az idősebbnek. Még a veszély pillanatában sem veszti el a magabiztosságát és méltóságteljes kifejezését! — gondolta Nyikoláj.

A fiatalabbra eleinte ügyet sem vetett: afféle piszeorrú kislány, kék folttal a szeme alatt és nyaka is össze van kaparva. Csak a szeme szép: nagy, szürke és tiszta. De milyen dühösen néz ez a szép szem a hosszú szempillák alól!

— Valószínűleg ez énekel! — találta ki valahogyan a partizán és mereven nézett a kislányra.

Nyikoláj a német egyenruhában hirtelen nagyon kellemetlenül kezdte magát érezni az ismeretlenek előtt. Nagyon szeretne volna, ha a két nő igazi, becsületes szovjet ember és mindaz, amivel Kulakov gyanúsítja őket, badarságnak bizonyul.

Hanem az öreg még gyanakvóbban nézegette a feltartóztatott nőket. Különös, tegnap, ott, a foglyok között, egészen öregasszonyoknak látszottak, de ma... egy éjszaka alatt csodálatosan megfiatalodtak...

Közben a fiatal sietve és idegesen kezdte mesélni históriájukat a partizánoknak. Folyamatosan, akadozás nélkül beszélt, gyakran fölöslegesen is és végül a „parancsnok úr” engedélyére hivatkozott. A szomorú és megrázó történet nagyon valószínűnek látszott. És Nyikoláj hallgatva, gúnyosan nézte társát:

— Ej, te túléber elvtárs! Nem hiába mondták rólad még a javító-műhelyben, hogy fölösleges aktivitásban szenvedsz... Ugyan miféle fasiszta zsoldosok ezek? Hát lehet árulónak ilyen szeme?

Kuzmics csak hunyorgatott.

De most a kislány váratlanul az ő városukat nevezte meg. Nyikoláj belülről magára parancsolt:

— Vigyázz! Tartsd magad, mint egy partizán!... — most vette csak észre, hogy az ismeretlen nő a legártatlanabb arckifejezéssel hazudik és hazudik. És itt ez a zsák! Hogy megriadtak mindketten, amikor ő az idősebb nő hátán lógó zsákhoz próbált közeledni. Hát lehetséges volna az, hogy ezek itt csakugyan fasiszta bérencek?

Most Kulakov nézett diadalmasan. Zöld félszeme csúfolódóan hunyorgott, mintha azt mondaná:

— Eh, te partizán! Akkorára nőttél, akár a távirdapózna, de az eszed azért nem szaporodott meg. Olyan ereje van, mint egy tehervonat: mozdonynak, de egy kedveskedő lány-pillantástól azonnal elolvad, mint a szalonna a serpenyőben... És még hozzá, felderítő!

Nyikoláj, érezve, hogy Kuzmicsnak igaza van, olyan szigorú hangon, amilyen csak telt tőle, rászólt az idősebb asszonyra:

— Vegye le a zsákot!

De ekkor az idősebb nő olyan hamisítatlan dühvel vetette rá magát, olyan megvetés lángolt fel szemében, amikor a szót kimondta: „fasiszták”, hogy a fiatalember újra ingadozni kezdett:

— Lehetséges ilyen őszinte hangon hazudni?

Amióta Nyikoláj a partizánoknál felderítőként dolgozott, sok mindent látott már és különben sem volt idealista. Látta a szovjet hatalom leggonoszabb ellenségeit különböző résekből elő-

mászni, látta, hogy banditák és tolvajok, akiket a megszállók a börtönökből kiengedtek, hogyan szedik le maszkjukat, látott embereket, akik tiszta haszonlesésből szolgálták a fasisztákat, s látott kishitűeket, akik gyávaságból adták oda magukat. Valamennyi mögött sötét múlt állt és valamennyiükre a kitaszított-ság Káin-bélyege volt nyomva. Ilyen szörnyek láttán a partizánok ugyanazt érezték, amit a vadász érez az erdőben, amikor fürtelmes és veszélyes fenevaddal kerül szembe.

De most, először érzett Nyikoláj kétségeket felderítő munkája közben. A tények óvatosságra készítették, de szíve visszautasította a gyanút. Izgatottan kiáltotta:

— Kicsodák maguk? Mondják meg az igazat!

— Mi becsületes szovjet emberek vagyunk... tudja meg!
— felelt az idősebb és úgy fordult, hogy a zsák ne legyen látható. — Nem úgy mint maguk! — És az asszony megvetően tette még hozzá: — Banditák!

— No, no... az ilyen szavakért... — Kulakov felemelte fegyverét.

Nyikoláj keze remegett és szája is megvonaglott. Érezte, hogy a megsértett öreg képes valami helyrehozhatatlanra ragadtatni magát. Az ismeretlenek elé állt.

— Mi partizánok vagyunk... ha tudni akarják! — mondta tagoltan és tekintete a fiatalabb nő arcát figyelte, vajjon milyen halást tesznek rá ezek a szavak.

A két nő örvendő pillantással nézett össze, de az idősebbik figyelmeztetően húzta fel szemöldökét.

— Mit hazudsz itt össze-vissza a partizánokról?! A partizánok a fasiszták ellen harcolnak és nem az utakon szedik el az asszonyoktól a kis holmijukat. Ha már magad nem is szégyenled, legalább a partizánokat ne ócsárold!

— Mutasd csak, mi van a zsákodban, mutasd csak te, ravasz kigyó! — ordított Kulakov, géppisztolyát rázva, szinte sírt sértődöttségében.

— Ha az igaz, hogy maguk... partizánok, akkor vezessének a parancsnokhoz, neki megmutatjuk! — mondta keményen a magas asszony és szavaiban annyi biztonság csengett, hogy nemcsak az igazság, hanem az erő is az ő oldalán volt.

Ez jó megoldás! Hiszen mindenképpen a különítménynél kell őket előállítani. Nyikoláj erélyesen megparancsolta a két letartóztatott nőnek, hogy menjenek előre és hangosan, hogy

azok is hallhassák, figyelmeztette Kulakovot: ha az ismeretlenek futni kezdenének, utánuk kell lőni.

Órákig mentek hallgatva keresztül az erdőn, amíg csak a nap delelőre nem ért. Kuzmics néha lehajolt, ha valami különlegesen szép borókagombát talált. Nyikoláj a fiatalabb nő háta mögött lépkedett és időnkint annak tarkóját nézegette. Úgy látszik, régen nem lehetett borbélynál: világosbarna haja megnőtt és sűrű fürtökben kunkorodott göndör kis pelyhecskékkal beáryozott, barnára égett nyakára.

Amikor az ösvény a farkasbogyó bokroknál éles kanyarral eltért, a kislány váratlanul megfordult. Nyikolájnak nem volt ideje, hogy elfordítsa tekintetét. Szemük találkozott. A fiú érezte, hogy szíve riadtan ver és a vér forrón fut arcába. Partizán léteére még zavarba is jött. Hogy egy ilyen lehámlott s pisze orrú, bozontos hajú kislány pillantásától elpiruljon... ez már sok egy kicsit! Ilyesmi még soha meg nem történt vele. És most már azt is érezte, hogy milyen nehéz elvenni a tekintetét erről a vékony lány-nyakról, amelyen aranyos, apró pihék göndörödnek. Ekkor az eszéhez fordult:

Mindez... az erdei élet miatt van. Attól van, hogy régen nem látott már fiatal leányokat. Mert, mondjuk csak meg az igazat, mi szép van ezen a leányon? Az idősebbik, az igen... az igazi szépség, magas, sudár!... Ha elmegy melletted, olyan, mintha a nap is kisütne. Minden ragyog körülötte. Gyönyörűség ránézni. De ez... Olyan kis tökmag! És ez a lyukas sínadrág! A bakancsa talpa is dróttal van odaerősítve. Hát még a lába... És milyen hatalmas bakancsban jár! De a járása azért mégis könnyed, és rugalmas is... olyan ez, úgy repked egyik buckáról a másikra, mint valami pillangó... És a szeme... a szeme egyszerűen csodálatos. És a hangja... A hangja még csodálatosabb. Úgy hangzott, amikor énekelt, mint valami távolodó pásztorsíp, vagy mint a tengeren a morajló hullám... De az ördög vigye el... mi ez? Ah, persze... azért van az egész, mert a fiúk az utolsó éjszakán a műhelyben azt a lemezt játszották a gramofonon... Gyönyörű dallam. És a szöveg is nagyon szép... Ki is írta ezt? Talán Alekszej Tolsztoj.* Hogy is van ez tovább?... „Nekem vékony termeted és gondolkodó

* Alekszej Konsztantyinovics Tolsztoj gróf (1817—1875), orosz költő. Nem azonos Alekszej Tolsztoj (1883—1945) íróval.

arcod tetszett, a szomorú és csengő hangod, azóta..." Azóta... a nevetés vagy hang?... Elfelejtettem... Egyszóval, valahol valami hangzik... Nahát, csak hadd hangozzék! Nem, semmi különös nincs ebben a lányban. Csak a szem huncut és szemtelen. Ostobaság! Nem érdemes rá gondolni se! Es különben is, minek?... A Gestapo talan éppen ilyen szépeket válogat ki... Mert hajol ez le?

— Hé, egyenesen! Az ösvényről le ne térjenek! — szólt rájuk meg szigorubban Nyikoláj.

Az idősebbik megállt és visszafordult:

— Mi lesz, gyerekek, nem pihenünk? Ideje lenne. És nagyon meleg is van...

Az asszony a kendőjével legyezgette lángoló arcát s olyan bizalommal es egyszerűen beszélt, hogy meg az öreg Kulakov is, aki az elfoglaltaknak minden mozdulatára figyelt, beleegyezett, hát csakugyan, éppen ideje lenne már egy kicsit leülni és husolni.

A fűbe ültek, a sűrű, lombos mogyoróbokrok árnyékába. Nyikoláj figyelmet nem kerülte el, hogy az asszony, mintna véletlenül tenne, de bizonyosan nem ok nélkül, a zsakjára ült. A fiatalabbik nő zsákjából törülközőbe csavart néhány szem főtt krumplit vett elő, melynek heja már nyálkás volt. Négy egyenlő részre rakta szét. A terítő közepére kis bádogdoboz sót helyezett.

— No, tessék, asztalhoz! — hívta őket otthonos hangon és még hozzátette: — mind elosztottam, sajnos, nincs több krump-link. Vacsorára odaérünk a maguk táborához?

— Amikorra kell, majd odaerünk — dörmögte Kuzmics.

— No nézd csak, milyen szigorú... — nevetett az asszony, majd nagyot sóhajtott. — Egyenek. Vagy mi lesz?

A nyugalom és a bizalom, ahogyan az asszony viselkedett, az öreg váltóórt is kibékítette. Észrevette, hogy az asszonyoknál egy kis bogrács van, amiben meg lehetne főzni a gombát. Vízért szaladt és ügyesen tüzet rakott. Az idősebbik nő a gombát gyorsan és ügyesen felaprította.

Nyikoláj egy mohával belepett kis buckán feküdt. A szép bokrosan nőtt selymes fűvet nézegette. A kerekded, húsos levelek, amelyek szélén hosszú, piros bolyhok nőttek, szélesen elterpeszkedtek a mohán. A partizán száraz tűlevéllel érintette meg az állátszó cseppeket, amelyek harmatként csillogtak minden levélen. Teljesen elmerült ebben a foglalkozásban s nem vette

észre, hogy valaki figyeli. De amikor reccsent az ág... keze azonnal pisztolya felé nyúlt. A partizán szétnézett: a szürkeszemű lány állt mögötte.

— Maga mit nézeget? Ezeket a csodálatos füveket?

— Igen, a csodálatos füveket — Nyikoláj nevetett, elcsípte a levegőben dűnnyögő szúnyogot és óvatosan letette egy átlátszó ragadós csepp közepére. A levél bolyha megrezsent, mozgott, befelé hajlott. A szúnyog még vergődött a ragadós masszában, csapkodott hosszú lábaival, de a levél bolyha erősen tartotta. A kicsiny levél összehajlott, mintegy ökolbe szorult. A szúnyognak vége volt.

— Milyen érdekes? Mi ez? — kérdezte a kislány a partizán mellé ülve.

Nyikoláj mogorván elhúzódott tőle:

— Csodálatos füvecske — ismételte és kutatón nézett a leányra. — A természet órákat ad nekünk az éberségből: hogy ne higgyünk a gyönyörű... füvecskéknek.

De a kislány nem sütötte le a szemét. Tágranyitott sugárzó szemében csak élénk érdeklődés tiszta fénye látszott... és semmi más.

— A fű megfogja a szúnyogot? Nem értem...

— Ez egy kis mocsárvirág... Nagyon ravasz növény. Elcsípi a hiszékeny, ostoba rovarokat és belőlük táplálkozik... — felelte hidegen Nyikoláj és igyekezett nagyon ellenséges képet vágni, de folyton azon gondolkozott: — Miért áll ez itt?... Mit mereszti úgy rám azt a nagy szemét?

Leült egy buckára és észrevette, hogy rövid, szűk kabátja kigombolódott s a gyűrött posztó alól kilátszik a melle. A partizán elvörösödött. Be akarta gombolni kabátját, de egyetlen gomb sem volt rajta: észrevétlenül szakadtak le. A gazdasági főnök nem tudott a fiú alakjára szabott német kabátot találni. Olyan szűk volt valamennyi, hogy csak a meztelen testére tudta felvenni.

A kislány egyik szeme gúnyosan mosolygott, aztán felugrott, a zsákjába túrt s visszafordulva kezében tűt, hosszú cérnát s egy csomó gombot tartott.

— Vesse le — parancsolt a fiúra.

Nyikoláj még jobban elvörösödött.

— Rajtam semmi más nincs... — mondta alig hallhatóan.

— Akkor így is jól van. Így is fel lehet varrni.

A kislány letérdelt, közelébb húzódott Nyikolájhoz és ügyesen kezdte felvarrni a gombot. Fűrge ujjai néha megérintették a fiú nyakát. A gyöngéd érintéstől a partizán néha megremegett. Mintha elektromos szikra pattant volna ki az ujjak hegyéből.

Amikor felvarrta a gombot, a lány meghajolt, hogy elharapja a cérnát. Lehelete Nyikoláj arcát érte. A fiú teljesen megfeszítette testét, nehogy megmozduljon.

— Muszja, nehogy a szívét hozzávarrd — jegyezte meg a másik nő.

Muszja elharapta a cérnát, elhúzódott s szemöldökét összehúзва, elégedetten nézegette munkáját. Egyszerre csak huncutkodva felnevetett.

— Ne féljen, Matrjona Nyikiticsna, nincsen ennek szíve! ...

Könnyedén felugrott, barátnőjéhez szaladt és valamit súgott neki.

Az égő tűz mellől már erősen áradt a fazékban fortyogó fehér gomba illata.

— Eh, vitte volna el az ördög. Ha lenne egy kis zsírozóm, úgy megsütöttem volna ezt a gombát! ... — sóhajtotta Kuzmics és a tűzbe pislogva, egy kis sót dobott a bográcsba.

— Nálunk ezt tejfelben sűtik. Ráöntik a tejfelt és a gomba csak úgy pőfög, fortyog benne. És olyan fí-inom lesz — mondta ábrándozva a kislány, miközben a maradék cérnát a tűre tekerte, a tűt a kabátja hajtókájába tűzte.

— Messze van az, ahol maguk laknak? Hol készítik így a borókagombát? — kérdezte Kuzmics, mintha csak egészen véletlenül jutott volna eszébe és közben a tűzzel babrált.

Ekkor a fiatalabbik nő megnevezte a várost, amely innen messze, nyugat felé esik és ahol, ahogyan Nyikoláj már régebben hallotta is, kissé cuppantva ejtik a „c”-ét.

Kuzmics felugrott és megrázva száraz, apró öklét a fiatal leány előtt, diadalmasan kiáltotta:

— Na mégis beleestél! Reggel meg mit mondtál? No? Mikor hazudtál, akkor, vagy most? No, beszélj! Kit szolgálatsz? A németeket? No, felelj, te aljas!

Nyikoláj megpróbálta az öregot lecsendesíteni, de Kulakov rátámadt elvtársára:

— Eredj innen, Szent Nyikola! Megsavanyodtál, mint a gomba! No, kinek volt igaza? Jobb lesz, ha Kuzmicsra hall-

gatsz! Kuzmics nem csap bel... — és újra a kislányhoz fordult. — No, mért fordulsz el? Te, eladtad magad a fasisztáknak? Nézz csak rám, te utolsó és felelj! Eladtad a Hazát, ez az igazság! Majd szemenhajítlak, te szemérmetlen nőszemély! .. Té... németek farkaskutyája!

De erre már felállt az idősebb asszony is. Nyugodtan lerázta szoknyájáról a gombahulladékot és azon az egyenletes, magabízó hangon, ahogyan csak erős jellemű asszonyok szokták megnyugtatón heveskedő férjüket, azt mondta, tetőtől-talpig végigmérve az öreget:

— Hát te meg mit lármázol? Mit gondolsz, kivel beszélsz, a menyeddel, vagy kivel? Ki adott neked jogot arra, hogy vallassz? Kiféle vagy te? Megmondtuk: vezess a parancsnokhoz... Hát vezess... Na elszaladnánk .. akkor lőj... Ez meg csak itt lármázik!...

A gombát hallgatva fogyasztották el és igyekeztek egymásra nem nézni.

Az idősebb nő összeszedte az edényeket, vállára vette a súlyos zsákot és ugyanolyan nyugodtan, mint az előbb, azt mondta:

— Menjünk! Mert ez még ráveti magát itt az emberre! Megbolondította a sok bagózás!

Mentek tovább a csendes erdőben. A leány újabb nyelvbottlása Nyikolájnak sem hagyott nyugtót: — Miért hazudik? Miért zavarja össze a dolgokat? Lehetséges volna, hogy csak-ugyan besúgó?

Erőszakosan tolakodtak agyába a riasztó gondolatok és újra felhangzott fülében a régi dal-szöveg:

*„A lármás bálon, a zűr-zavarban,
Véletlenül megláttalak,
De titok takarta vonásid...”*

— Nem mondom, jó kis bál! És a titok is kissé különös! A legkülönösebb az, hogy ilyen őszinte tekintettel tud hazudni. De vajjon miért? Mi miatt?... — Aztán arra gondolt Nyikoláj, ha ő találkozna össze az erdőben fegyveres ismeretlen emberek-

kel, akik német egyenruhát viselnek, vajjon megmondaná-e nekik az igazat?

Dehát ez az átkozott zsák!...

Hogy figyelmét elvonja róla, halkán énekelni kezdett. Csengő leánynevetés hallatszott az erdő ünepélyes csendjében.

— Ez újra csak ő... „Szomorkás és csengő a nevetése...” Ördögöt szomorkás! És vajjon kit nevet ez ki?

— Magának még annyi hallása sincs... — fordult a kislány Nyikoláj felé. A nevetés elfojtotta szavát, csak a kisujja hegyére mutatott. — Magának gyerekkorában bizonyosan medve lépett a fülére? Igaz?

— Én nem vagyok Kozlovszkij, az operaénekes, nálam nem a hallás a legfontosabb — válaszolta nem nagyon szellemesen az elképedt partizán.

— Leütni a fasiszta gazembereket, jó hallás nélkül is kitűnően lehet. És a mi Nyikolánk az ilyenekben elsőrangú specialista — sietett társa segítségére az öreg Kulakov. — Ő a ti testvéreiteket, a fasisztákat...

Ekkor valami egészen különös és váratlan dolog történt. A kislány az öregre rontott, belekapaszkodott kabátja szélébe és mielőtt még védekezhetett volna, úgy megrázta, hogy kabátja szétrepedt és feje úgy rángatózott, mint valami rongybábué.

— Mit mondtál?... Mit mondtál, te?... Hogy mered te ezt?...

A megzavarodott Kuzmics igyekezett kitépni magát a belekapaszkodó kézből, de nem sikerült neki.

— Hát ott a csapatban azt tanítják nektek, hogy a becsületes embereket sértegessétek, mi?... Miféle partizánok azok?... Hát akkor tudod, kik vagytok ti?...

— Engedj el... Te kenetlen kerék!... — rángatta el magát a lánytól Kuzmics.

— Mása, hagyd ezt a vén medvét. Menjünk! Majd elintézi a parancsnok... Majd kiírja neki a munkanapját... Most már megoldozott érte.

Nyikoláj tilokban örült a történeteknek.

— Hogy nekiment ez a lány! Nem, így tettetni nem lehet! De jó forró feje van, az az egy bizonyos! Nem fél ez semmitől!

és senkitől!... — hangosan és békítően azonban ezt mondta — Menjünk csak, menjünk. Még hosszú az út...

Ismét alig látható vadászösvényen haladtak. Az erdő hol ritkult és mocsaras területbe ment át, hol meg újra sűrű, hatalmas őserdővé változott, amelyet megtépázott a vihar. Csak a száraz ágak recsegése hallatszott lábuk alatt és a kapzsi szajkók rikácsoltak a tölgyfák alján, a lehullott tobozokon verekedve. Meg a szarkák csörgése hallatszott, amelyek néha el-elmaradoztak, néha ismét elérték őket, a csöndet megzavarva.

Az ösvény elhagyott erdőirtáson vezetett keresztül. Nemrégén még nyilván fejszék kopácsolása, villanyfűrészek csengése, emberi hangok lármája és a kidöntött fenyőtörzsek tompa zuhanása hangzott itt. Nagy, gépesített fűrésztelep volt ez. A fával burkolt út mentén kész gerendák halmai és méterekbe rakott száraz hasábfák kockái emelkedtek. Mint hullák a harmezőn, heverték a kivágott, de még fel nem dolgozott, sárguló tűlevelekkel belepett fenyőtörzsek. A bokrok közül kilátszott az ottmaradt, esőtől megrozsdásodott gép. Mellette már teljesen benőtte a fű a villanymotort.

Dugóhúzóként összekunkorodott, rozsdás drótok nyúltak el a gaz között. Távol a bokrokban, mint alvó elefánt, állt egy lehántolt gerendákkal megrakott traktor. A gerendák már teljesen megszőrkültek az esőtől. Az erdő, mintha meg akarná magát bosszulni a kidöntött fák miatt, sietve nőtte be az ösvényen az emberi nyomokat fűvel, bokrokkal, bársonyos mohával.

Az utasok nem néztek szét. Ez az elnéptelenedett hely különösen nyomasztó volt. Egy vidám kis mőkus ugrott a fáról a traktor tetejére és csodálkozva nézett apró, fekete, csillogó gombszemével a közeledő emberekre: vajjon honnan is kerültek ezek ide?... Apró lábával megvakarta fülecskéjét. Farkát szétterítve végigfutott a gerendákon. Onnan az ágakra lendült fel. Világoslila pelyhét hullatta az iván-tea füve. A rozsdás gépek vasát, a keskenyvágányú erdei vasút síneit is vastagon benőtték és eltakarták a különböző erdei növények.

— Hej, de pusztá lett a mi földünk! — sóhajtott fel Kuzmics és botjával az útját álló tatárka túlalakú fejecskéjére ütött. — És honnan az ördögből van ez a sok fertelmes fű? Mikor itt

van az ember, észre se veszi, de ha pusztá a hely, akkor egyszerre magasra nő. Itt van ní, ez is!

Senki nem válaszolt. Amikor már mögöttük maradt a traktor, amely a háború miatt nem szállíthatta rendeltetési helyükre a gerendákat, Kuzmics csak úgy magában mormogta:

— A lakott területen is így van... Amíg szovjethatalom volt, az emberek emberi módon éltek, már semmiféle mocskot nem lehetett látni. És amikor a fasiszták jöttek, hogy honnan mászott elő ez az átkozott csőcselék... a polgármesterek, meg mindenféle policáj?...

Az öreg jelentősen sandított az ismeretlenekre. De azok mintha nem is hallották volna, mit mondott. Az öreg, ahogy csak erejétől tellett, ráhúzott botjával a tatárka-bokorra. A bot eltört és vége, mint a bumeráng, nagy ívet leírva, koppant vissza az öreg fejére. Kuzmics köpött egyet és legyintett. Beletörődött már abba, hogy az életben semmi sem sikerül és megszokta a hasonló váratlan dolgokat.

Estefelé, amikor az alkony észrevétlenül ereszkedett le az erdőre, a szűz mohában különböző irányban elágazó, járt ösvények rajzolódtak ki.

— Megérkeztünk volna? — kérdezte az idősebb nő. Feljebb dobta vállán a zsák szíját és tenyerével ledörzsölte homlokáról a verejtéket.

A partizánok nem válaszoltak. A szétágazó ösvények egyre tisztábban látszottak. Az ismeretlen nők nyugodtan mentek, sőt Nyikolájnak úgy rémlett: nem is fáradtak és még meg is gyorsították lépteiket. Se félelem, se zavar nem látszott rajtuk. Kuzmics megértette, hogy ez mit jelent. Igyekezett barátságos beszélgetést kezdeni az idősebbel.

Nyikoláj elgondolkozott.

— Nem lehetetlen, hogy szovjet diverzánsok, akiket különleges feladattal dobtak le a hátszágba. Erről aztán igazán nem beszélhetnek az első jötlmenttel. Lehet, hogy valamelyik nyugaton működő csapat összekötői. Talán valami földalatt dolgozó pártbizottság küldöttei — okoskodott magában. — Akkor aztán póruljárunk Kuzmiccsal együtt, amiért kelleténél éberebbek voltunk. No, de micsoda nyelve van ennek az öregnek. Csak úgy szúr, tép, marcangol. Ez az asszony azt mondta rá: „kendertörő!” Ha jól emlékszem, ez valami kalapácsféle,

amivel a kendert tilolják. Az öreg meg semmit sem tudott ezekről a nőkről. Mégis fasiszta ügynököknek nevezte őket. Hát lehet német bérenceknek ilyen igaz tiszta szemük? És ez a fiatalabbik... Micsoda kislány ez! Egész álló nap bírja a járást! En bizony férfi létemre is elfáradtam! Szívesen végignyúlnék a földön. Ő meg még most is hogy lépked... Még tán hegyre is mászna!... Milyen könnyed léptei vannak. Olyan hajlékony és finom... Hogy tud ez énekelni! „Tetszik nekem finom alakod s elgondolkozó szemed”... Igen, igen, elgondolkozó! És milyen kedves az arca...

— Allj! Kik vagytok?

A bokrok között zömök alak jelent meg. Az ember hosszú sárgás kabátot és vasutas sapkát viselt, arca sovány s nyugodt pillantása olyan békés volt, mintha csak a perronjegyeket kérte volna. Géppisztolyát keresztben tartva állta el az utat. Megismerve saját felderítőiket, leengedte fegyverét, az utat azonban még mindig elállta.

— Ezek... veletek vannak? — mutatott rá a nőkre, akik nem titkolt kíváncsisággal nézegettek körül.

— Ugy van! Minden teljesen rendben van — felelt jelentősen Kuzmics: — Amíg oda voltunk, minden rendben ment? Ugy ahogy lenni kell?

— Nem unatkoztunk — felelte az őr és mereven nézett a két nőre.

— A mieink, mieink! Engedj! — erősítette meggyőződéssel Nyikoláj.

Most már nem kételkedett abban, hogy a két ismeretlen nő... becsületes szovjet-ember. Diadalmasan nézegetett a gyanakvó Kuzmicsra. Most nem arról van szó, hogy kettejük közül ki látott világosabban. Az lenne a fontos, hogy ő, Nyikoláj Zseleznov nem csalódott ebben a szürkeszemű kislányban. Nem hiába tetszett meg neki.

Lelke mélyén már haloványan megcsillant a vágyakozás: talán lehetséges, hogy ez a leány ittmarad velük a különítményben...

Megint megmozdultak a bokrok. Két ipariskolai egyenruhát viselő legényke lépett elő. Erősek, egészségesek voltak, mint a makk. Az egyik fegyvert tartott kezében, a másiknak a zsebéből a zsákmányolt gránátok nyele ágaskodott ki.

— Állj! — mondta határozott hangon az, akinél a fegyver volt.

— Mieink — felelte Nyikoláj.

— És ezek?

— Velünk vannak. Hagyd már őket anyámasszony katonája — mondta Kuzmics és már ment volna is, de a legényke ráfogta fegyverét.

— Nem lehet — felelte. — Petyka, hívd az őrség vezetőjét! — parancsolta bajtársának.

Egy pillanat múlva Petyka magas, sovány férfival tért vissza. Az őrség vezetőjének arcát egészen a szeméig úgy beleppte a szőr, mintha szakálla karakül-prémből lett volna. A szíjjal lefogott vasutas-kabát jól illett hajlékony termetére. Suttogva beszélgetett Nyikolájjal, aztán kiadta a parancsot:

— Átengedni!

A szakállas és a két fiú utat engedtek. Az utitársak mellettük mentek el. De amikor a két nő már előre ment és elhagyták az őrséget, Nyikoláj észrevette, hogy a szakállas partizán, mintha valami eszébe jutott volna, még mindig mereven néz a leány után. A két legényke szintén utána bámult és izgatottan suttogott.

A hatalmas fenyők szétterpesztett ágai alatt most már egész ösvény-hálózat tárult eléjük. Ezek az ösvények hol szétágaztak, hol ismét összefutottak, a hatalmas fatörzseket kerülgetve. Sűrű kenyér savanykás illata érzett. Távolabb, a fák között, egész sor apró földkupac látszott. Itt is, ott is tüzek füstölögtek. A füst szürke félhomályként terjengett a földtől a fák koronáig.

A tisztás közepén már hunyóban volt a hatalmas máglya. Körötte nagy csoport, különféle ruhába öltözött ember ült. Szétszedett aknavetőt nézegettek. Német tábori egyenruhát viselő, idősebb, szemüveges, magashomlokú ember magyarázott és mutogatott nekik valamit a beolajozott részeken. Odébb a fűvön szoros varkocsba font hajú, csepp kislány játszott egy nagy komondorral. A kislány zsebkendőjéből áfonya-bogyókat válogatott. Az éretteket felfelé dobálta. A kutya fogát csattogatva, röptében kapta el a bogyókat és fintorogva, tettetett igyekezettel rágcsálta. A bogyó láthatólag nem nagyon ízlett neki és csak azért ette meg, mert nagyon szerette kis gazdáját.

— Kérem, itt üljenek le — mondta Nyikoláj, a durván faragott padra mutatva, amely egy asztal köré földbe vert cövekeken nyugodott. — Üljenek le itt Kuzmiccsal. Én azonnal visszajövök.

Lábát fáradtan vonszolva haladt a földkunyhók között, de látták, hogy nem ment messzire. Az egyik előtt, amely a földbevált kunyhók központjában volt, megállt, megigazította kabátját, és csizmáját egy fűcsomóval törülte le.

Az asszonyok fáradtan ereszkedtek a padra. Az idősebbik nyögve dobta le a zsákot. Felállt. Homlokát összeráncolva, tenyerével dörzsölgette fáradt derekát. A fiatalabbik melléje ült, s mindketlen, bármennyire elcsigázta őket ez az út, kíváncsian nézegették a tábor s a tűznél ülő embereket. A partizánok meg őket nézegették. Még az is, aki német egyenruhát viselt, abbahagyta a magyarázgatást, letörülte kezét és sapkáját akkurátusan félrevágta. A sapkán ferdén odavarrt kicsi szalag piroslott.

— Honnan került magukhoz ez a csöppség? Talán valami árva? — kérdezte az idősebb nő Kuzmicstől.

— Mért volna árva? ... — Az egyik parancsnokunk kislánya ... Julocska — felelte az öreg és könnyes hangon kérdezte. — Mondják már meg végre, kicsodák maguk? Hogy az ördög vitte volna el magukat.

A két nő összenézett és hallgatott. Aztán Muszja a vöröszalagos, német-ruhás emberre mutatott. Összesúgtak az asszonnyal aki nyugtalanul megkérdezte:

— Az ott ... az is a maguk partizánja?

— Ha sokat akarsz tudni, hamar megöregszel — tért ki Kuzmics a kérdés elől.

A földkunyhóból, ahol Nyikoláj eltűnt, egy övvel leszorított ipariskolai egyenruhát viselő, csinos, fiatal, barna gyerek lépett ki. Az asztalhoz szaladt és betyárosan a fülére csapott, zsákmányolt tiszti sapkája ellenzőjéhez emelte jobb kezét. Látható örömmel jelentette:

— Asszony elvtársak, mehetünk a parancsnokhoz! Lépésben indulj! Neked pedig, Kuzmics, megparancsolták, hogy itt várj!

A két nő összeszedte holmiját. Az ipariskolás segíteni akart. Felkapta a nagyobbik zsákot, de szinte ijedten ejtette ki

kezeből. Csodálkozva nézett a zsákra, amely szokatlanul nehéznek bizonyult. Elpirult, felemelte és a vállára vetette. Szeme most találkozott a leány szemével.

A fiú elsápadt, mereven a lányra nézett és örvendezve kiáltott fel:

— Maga az?

A leány is megismerte a fiút.

— Hát ideértetek? — kérdezte és nevetve nézett a kistermetű, ügyes legénykére.

— Köszönöm magának — felelte az ipariskolás. — Akkor nem is volt rá időm, hogy megköszönjem... Hogy maga milyen nagyszerűen viselkedett... a kutyafáját...

Hamarosan lementek a parancsnoki kunyhó lépcsőin.

Kuzmics egyedül maradvá, komoran sóhajtott:

— Micsoda história ez? És ez a fiúcska vajjon honnan ismeri? Csudálatos! — Leült a csöpp kislány mellé, játszani próbált a kutyával, de pillantása zavart és riadt volt. — Azt parancsolták, hogy várjak. Még csak a kunyhóba se hivatott le a parancsnok. Már látszik, hogy Nyikoláj panaszkodott rám. És még ez nevezi magát barátnak?!

— Kuzmics bácsika! De Kuzmics bácsika... — rázta a kislány az öreg vállát. — Kuzmics bácsika, mondd meg Julocskának, a Dámkának is volt gyereke?

— Volt, kicsikém, volt!

— És hol vannak most a kis kutya-gyerekek, Kuzmics bácsika? Nem hallod, Julocska azt kérdezi: hol vannak a Dámka kis gyerekei? De bácsil...

— Nem tudom, Julocska, nem tudom. Ezt se tudom, meg azt se tudom.

— Megölték a fasiszták, úgy-e? ... Mért hallgatsz?

Kuzmics csak ült bús gondolatokba merülve és észre sem vette, mikor lépett hozzá a sudártermetű, csinosan öltözött, tömött karakül-szakállú partizán, aki a belső őrségen megállította őket. Mirko Csernij volt, régi ismerőse, együtt dolgoztak a javítóműhelyben. A szakállas nehezen lélekzett, barnás szemé-
fehérje izgatottan ragyogott s finoman hajlott orrának cimpái remegtek.

— Hol vannak azok, akiket hoztatok? — kérdezte.

— A parancsnoknál vannak kihallgatáson — felelte morgván Kuzmics.

— Kik ezek? Az a kicsi... kicsoda?

— Hát honnan tudjam én azt? Az erdőben gyanúsán viselkedtek. Ezért tartóztattuk le őket. Te talán tudsz róluk valamit?

Mirko nem válaszolt, hanem ahogy csak a lába bírta, futott a parancsnoki kunyhóba. Kuzmics látta, hogy vitatkozik a kunyhó előtt álló őrrrel, aki nem akarja beengedni és fejét ingatva gondolta:

— Ennek is elment az esze...

Végre kijött a kunyhóból Nyikoláj. Az öreg már távolról látta barátja arcán a széles mosolyt és megértette, hogy most aztán igazán semmi jót sem várhat a maga számára.

— Tudod kik ezek? — kérdezte ünnepélyesen Nyikoláj.

— Akárkik is, mi közöm ehhez? Ezt csak intézze el a vezetőség — felelte az öreg és tovább játszott a kutyával. — Az én dolgom csak annyi, mint a kakasé: az ébresztés. Én kukorékoltam, aztán tőlem akár sohse virradjon.

— De ezek hősnők ám!

Az öreg érezte, hogy most bajba került. Nem köszönik meg a viselkedését. De azért reménykedve pislogott félszemével bajtársára, aki szinte ragyogott az örömtől.

— Hát rólam... ezek... ott... a parancsnoknak nem beszéltek?

— Dehogynem. Azonnal. Elsősorban. Hogy mi mindennek nevezted el őket. Meg hogy hogyan fenyegetted meg őket a géppisztollyal. Szóval mindent... De ez csak semmiség, nevettek rajta. A fontos az, hogy tudód-e, kik ezek?

Nyikoláj hirtelen megfogta az öregot és megforgatta a tisztáson. Nyomukban mindenütt Julocska és vidám ugatással szaladt utánuk Dámka.

— Hagyj engem békében, ha már neked elment az eszed! — próbálta lerázni magáról Kuzmics. És amikor Nyikoláj végre békében hagyta, az öreg dühösen köpött egy nagyot: — Semmiség! Nektek minden semmiség! De Kuzmics mindenért legyen felelős!... Világos... nekem már csak ilyen a foglalkozásom... Én váltoállító őr vagyok. A váltoőr mindig mindenért felel...

Amikor Muszja Volkova megismerkedett a partizántáborral, csodálkozott és egy kicsit kiábrándult. Úttörő éveiben ezt a szót: „partizán”, az ő szemében dicsfény vette körül. Amikor most a megszállott területeken mént keresztül, véletlenül utitársaitól állandóan hallott a partizánok dolgairól, az elbeszélések már szinte legendaszámba mentek. Gyakran bukkant az erdei harcosok nyomára. Képzeletében kialakult a Nagy Honvédő Háború partizánjának alakja, akinek jellemében sajátosan egyesül Gyenisz Davidov vadászainak huszáros szilajsága, Fagyeev Metelicájának hősi lendülete és a Vszevolod Ivanov könyveiben leírt partizánok komor, őserdőben született hatalma.

Még azután is, hogy Nyikoláj megmondta, kicsodák is ők, a kislány nem hitte el egészen, hogy ez a nehézkes fiatal legény és félszemű bajtársa ... csakugyan partizán.

De különösen meglepte Muszját a partizánok parancsnoka, akihez elvezették. Muszja várta, hogy fegyverekkel teleaggatott, szakállas embert lát majd maga előtt, aki szokatlan harcias szavakat mond. A parancsnoki kunyhóba menet maga is felkészült rá, hogy ugyanolyan hangnemben válaszoljat. És itt, most a sebliben összetákolt, ágynak is, lócának is szolgáló deszka-fekhely mellett felemelkedett és elébük jött egy alacsony vöröses ember, akinek sápadt, szeplős arca betegesnek látszott és rövidre nyírt bajusza is vöröses volt.

Sötétkék posztóból készült félkatonai ruhába volt öltözve. Revolvertokja, ahogyan a civileknél szokott, szíjon, a hasa közepén lógott. A vállára vetett, vasutas jelzésű ócska vattás kabátja és általában külseje nagyon hétköznapi volt.

Nyílt, egyenes tekintete és szigorú barna szeme, meg az a két mély ránc, amely sovány arcán húzódott, és szorosan összecukott, vékony sápadt ajka is megmutatták: erős akarat él ebben az emberben. A tisztelet, amellyel a körötte lévők feleje fordultak, arról beszélt, hogy igazi parancsnok. A bajtársak hallgatnak rá, sőt talán még félnek is tőle.

— No, polgártársnők, üljenek le és mondják el, kik és mik maguk? Nekem azt mondták, hogy a partizánok parancsnoká-

val akarnak beszélni. Hát én az volnék — mondta éles hangon és a durván összeácsolt, földbe erősített lócára mutatott.

Mindezt otthoniasan mondta, közben még a tenyerébe is köhintett, úgy hogy Muszja fejéből mind kiröpültek az útközben kigondolt gyönyörű szavak.

A parancsnok barna szeme nyugodtan, kíváncsiság nélkül, de figyelmesen tanulmányozta a két nőt. Bajusza hetyke mosolyt rejtegetett. De ez nem zavarta Muszját. Könyökét az asztalra helyezve kényelmesen leült. A feszült óvatosság, amely idáig kísérte, most már teljesen eltűnt. Mint amikor a kolhoz táborába, a Tehenek Szakadékába került, most újra érezte, hogy átlépte a láthatatlan idegen határt, a gonosz, érthetetlen világ elmarad mögötte... Most újra az az érzés ébredt fel benne, hogy az övéi között van.

— Hát mit beszélhetünk mi itt magunkról? Most olyan helyen vagyunk, ahol sem a szónak sem az írásnak nem szabad hinni! — felelte fáradtan Matrjona Nyikiticsna ásítását elnyomva. — Itt csak a tényeknek hihetnek.

Sietve kötözte ki batyuját, kihúzta belőle a kisebb kenderzsákot, amelyre nedves rozs ragadt, miután kioldozta, felemelte és tartalmát kiborította. Az asztalra ragyogva, csörömpölve hullott az arany és mindenféle drágakő. A parancsnok sovány arca egyszerre megdermedt, csodálkozást, megdöbbenést tükrözött.

— Egész vagyon! — mondta kis hallgatás után. — Kié ez? Honnan hozzák?

— Majd ő elbeszéli. Mondd csak el, Másenyka...

Matrjona Nyikiticsna ásítva nyujtózkodott. Muszja csodálkozva nézegette barátnőjét. Mi különös történhetett ezzel az asszonnyal, aki az egész úton példája volt a fáradhatatlanságnak? Az asszony teljesen összeroskadt, meggömbült, elernyedten ült s szinte dülöngélt jobbra-balra.

A parancsnok sovány arcát kis öklére támasztva, figyelmesen nézegette a leányt.

Muszja izgatottan és zavartan mondta el a történetet, egészen attól a pillanattól kezdve, amikor véletlenül ottmaradt a megszállott városban. És hogy ez a kevésbeszédű, szigorú ember ne csípje rajta valami tévedésen, vagy ami még rosszabb, kételkedni találjon a szavában, a kislány olyan reszle-

tességgel mondta el a dolgokat, hogy sehogyan sem tudott a legfontosabbhoz közeledni. A parancsnok türelmesen hallgatta és szórakozottan babrált az értékes csecsebecsék között. Néha összenézett a kunyhóban egybegyűlt emberekkel.

— Várjon csak! — szakította félbe Muszját, mintha valami eszébe jutott volna. — Hogy hívják azt a várost, ahonnan maguk jöttek?

A kislány megmondta. A parancsnok szeme körül ravasz-kás ráncok képződtek. Szeme most már vidáman és gyöngéden ragyogott.

— Adjutáns — rendelkezett halkan. — Keresse meg és hívja ide Csernyijt.

Az egyik partizán élesen nyikorgó új esizmájában kiugrott a kunyhóból. A parancsnok összehúzott szemmel, mereven nézte Muszját.

— De hol van az öreg pénztárnok, akivel együtt vették át ezeket az értékeket a vasutasoktól?

A leány összerezsent. Gondolatolvasó ez a vörös ember, vagy miféle? Hát honnan tud ez Mitrofán Iljicsről és a vasutasokról? Hiszen az ő elbeszélésében még nem jutott el addig, amikor a vasutasok a bankban megjelentek.

— A pénztáros meghalt — mondta halkan a kislány és szemét lesütötte a parancsnok pillantása előtt. — De honnan tud maga róla?

A nyikorgó csizmájú, símán fésült piperkőc adjutáns vissza-érkezett. Utána jött az a göndörszakállú partizán, aki olyan mereven és csodálkozva nézett Muszja után, amikor társnőjével keresztülhaladt a belső titkos őrségen.

A fiatal leány előtt most nagyon ismerősnek tetszett ez a csontos arcú, sudár férfi. Persze... valahol már látta is. A bejövő csodálkozva nézett hol a leányra, hol a halom kincsre, amely homályosan csillogott az asztalon. A különböző színű drágakövek élesen villogtak a kis ablakon keresztültörő rózsaszínű esti fényben.

— Megismerik egymást? — kérdezte Rudakov és hirtelen elnevette magát, de olyan csengő hangon, hogy körülötte valamennyien nevetni és beszélgetni kezdtek.

A belépő karakül-szakállas partizán is mosolygott. Sűrű fehér foga megvillant. Muszjának azonnal eszébe jutott, hogy

ez a barnaarcú, vakító fehérfogú ember nem más, mint aki a bankban, az irodai íróasztal ócska posztójára rázta ki a zsákból az aranyat.

Mindketten majdnem egyszerre kiáltottak fel:

— Hát akkor maga adta át nekünk? — kérdezte Muszja.

— Maga pedig ide cipelte? ... — kérdezte Mirko. Fiatalsan kihúzta magát, s bokáját összevágta. — Parancsnok elvtárs, engedje meg, hogy jelentsem ... hogy mi ezekért az átkozott csecsebecsékért Innokentjevvel együtt akkor pártbizottsági megrovást kaptunk ... A mennykő üssön beléjük.

— Itt van ni, nem vesztek el — felelte szórakozottan Rudakov. Elmélyedve olvasta a halom arany között talált írásokat.

Olvasta és csodálkozva ingatta fejét. A vörös embereket jellemző élénk pír teljesen elöntötte az arcát.

— Ezek aztán emberek! — kiáltott fel végül, tenyerével a papírra csapva, amely újra be akart göngyölödni.

Hangosan elolvasta a leltár feliratát, amelyet Mitrofán Iljics okleveleinek baloldalára írt, aztán elfordult az ablak felé és sokáig nézegetett valamit. Amikor visszafordult, szeme egészen nedves volt.

— Ne dohányozzatok itt! Ki engedte meg, hogy dohányozzatok? Lélekzeni se lehet! — mormogta és mereven nézte az összegöngyölödött leltárt. — Megvakulok ettől a füsttől! Még a fejembe is hasogat ... Hagyjátok abba a dohányzást!

A földkunyhóban senki sem dohányzott. Csak kátrányos fenyőillat, a csizmák nedves bőrszaga, s nyirkos gomba különös éles szaga érzett, mint minden katonai táborban.

Matrjona Nyikiticsna megnyugodva hajtotta fejét az asztalon nyugvó kezére és mélyen aludt. Rajta kívül mindazok, akik a kunyhóban voltak: a parancsnok, a partizánok, Muszja, a hegyes oldalszakállas adjutáns, a sovány, barna ipariskolás, aki nem tudni miért, szintén itt volt, valamennyien elnéztek a ragyogó, halom arany, a drágakövek felett a leltárra amely az asztal másik végén feküdt.

— Én pedig már azt hittem, parancsnok elvtárs, hogy ezek a kincsek elégték. Hiszen a fasiszták azonnal betörték utánunk a város központjába. Már mi is alig tudtuk a szerelvényt elvezetni. Gépfegyvertűzből vittük ki — mondta utóbb Csernij. — Nem is tudom, hogyan lehetett ennyi kilométeren kereszt-

tül ezt a súlyt cipelni? Ó, ezek a vászoncselédek! Bocsánatot kérek, parancsnok elvtárs... ezek az asszonyok!

A parancsnok szorosabban összecsavarta Mitrofán Iljics papírajait és újra átkötötte a cipőzsinórral. Arca szigorú és zárkózott lett.

— Hát, köszönöm... A szovjet hatalom nevében... köszönöm. A Vörös Hadsereg nevében... köszönöm... — mondta s apró, erős szeplőkkel borított kezével megrázta Muszja kezét. — Most menjenek és pihenjenek! Mi majd itt kigondoljuk, mit is kezdünk magukkal. — Ránézett az asztalra borult, alvó Matrjona Nyikiticsnára, összegyűrt kendőjére, mély alvástól kipirult barna arcára, aztán elmosolyodott. — Nem, várjatok csak. Ne ébresszétek fel! Maguk maradjanak itt, legyenek itt a háziasszonyok, aludjanak, én megyek majd át a vezérkar sátrába, a szabad levegőre. Kész!... Most kifelél!...

A parancsnok összehúzta övét, felrántotta magas vadász-csizmája szárát, magával vitte fegyverét, irattáskáját s a többiek kíséretében a kijárat felé ment. Már kívülről ért Muszjához éles parancsszava, hogy a kunyhó körül éjjel-nappal őrség álljon és figyelmeztetni kell mindenkit, hogy ne lármázzanak.

Aztán minden elcsöndesedett. Csak az őrlépkedése és Matrjona Nyikiticsna egyenletes lélekzése hallatszott.

Muszja átcipelte alvó társnőjét a vitorlavászonnal leterített ágyra. Maga is melléje feküdt. Azonnal elaludt s még vetkőzésre sem vesztegette az időt. Álmában történt-e, vagy csakugyan igaz volt, lépteket hallott, távoli lódobogást, fojtott hangokat. Ugy rémlett neki, mintha ismét gyermek lenne és egy öreges hang, amely régen meghalt nagyanyja hangjához hasonlított, rábeszelné, hogy vetközzék le. Mintha a nagyanyja jött volna oda, kis gyerek-ágyához, megigazította feje alatt a párnát, lábát beburkolta a takaróba, és ebben a takaró-zsákban olyan kényelmes, olyan meleg volt a fekvés, hogy csak aludni és aludni akart.

Az álom elvezette gyerekkorába. Amikor felébredt, még akkor sem tért vissza mindjárt a régmúlt boldog napokból. Ugy érezte, ha kinyitja szemét, az ágya hálóján keresztül meglátja az ismerős szobát, játékait, a nagyanyját és anyját. Szerette volna mint gyerekkorában, a fejére húzni a paplant. De a paplan helyett hideg, bőrszerű valami akadt a kezébe. Muszja

kinyitotta szemét és meglepetésében felkiáltott. Alacsony, szűk, gerendákból tákolt helyiségben feküdt. A hosszú, földbeásott lábú asztal mellett, Matrjona Nyikiticsna ült, egy alumínium-csuporból élvezettel itta teáját és aprókat harapott egy darab cukorból. A helyiségben még egy, értelmes arcú, nagyorrú, sovány öregasszony is volt, aki különös ruházatot viselt: letűzött, vattázott kabát és nadrág, kötszerből készült fejkötő volt rajta és egy kormos, lapos edényből éppen forró vizet töltött egy csuporba.

— Tudja, mennyi ideig aludt? Több mint huszonnégy óra hosszát. Még akkor sem ébredt fel, amikor Matrjona Nyikiticsnával megcseréltük a fehérneműjét — mondta az öregasszony Muszjának. — Nagyon ritka az ilyen, lethargiához hasonló állapot.

Csak most vette észre Muszja, hogy kombiné helyett friss, nem az ő alakjára szabott, nagy férfiing van rajta. A vitorlavásznát, amelyen elaludt, lepedővel cserélték fel. Párnáján is huzat volt, a takarójára pedig, hogy melegebb legyen, prém-béléses bőrkabátot dobtak.

— Már azt gondoltam, Másenyka, hogy a búcsúzást is átalszod. Mert én újra útnak indulok. Ideje már visszatérni... Anna Mihejevna, töltsön nekem még egy csuporral... Valósággal kívántam már egy csésze teát, vágyakoztam utána...

Matrjona Nyikiticsnán meglátszott, hogy már megfürdött. Barnás arcának bőre selymes lett, szemöldöke félköralakban ragyogott, mintha csak tussal rajzolták volna. Haja, amely széles koszorúban feküdt fején, még dúsabbnak látszott.

— Búcsúzni? Micsoda útra? ... — Muszja nem értette meg egyszerre. — Megint nekivágni annak a borzalmas vidéknek? Miért? ... Maradjon itt.

— Hát mit csináljak, Másenyka? Hiszen a gazdaságban szükségük van rám az embereknek. A Tehenek-szakadékában csak ketten vagyunk kommunisták, én meg az apósom.

— Majd csak meglesznek... Kedves, maradjon még...

— Jaj, kis drágaságom! Minek maradjak? A dolgot veled megcsináltuk. Ezt itt... — és oldalt intett a kincseszsák felé, amely egy ronggyal volt letakarva, — ezt most hűsége kézbe adtam és nyugodt a lelkiismeretem. Most... a gyerekecskéimhez, a kicsinyeimhez megyek. Várnak, bánkódnak utánam az

én kedveseim. Másenka, minden éjjel velük álmodom. Hívnak, kis kezecskéjüket nyujtogatják. Csak eddig nem beszéltem neked erről...

— De akkor én is magával megyek! Együtt jöttünk, együtt megyünk! — Muszja kiugrott az ágyból. Most telve volt vidám határozottsággal. — Egyedül unalmas és veszélyes, együtt jobb... Mi most már tapasztaltabbak vagyunk. Ügye, hogy így van?

Muszja leült a padra barátnője mellé és maga alá húzva meztelen lábát, az asszonyhoz simult. A nagyorrú öregasszony, akiből erős gyógyszerszag áradt, egyre csak nézte a kislányt és sóhajtott. Matrjona Nyikiticsna mint valami kisgyereket, kezdte simogatni Muszja kifakult, kemény fűrtjeit.

— Sztjepán Tyitics Rudakov elvtárs úgy határozott, hogy nekem vissza kell térnem az enyéimhez. Emberek is jönnek velem. Úgy gondolják, hogy télire a partizánoknak sajtót és vaját hoznának. És talán a jószágot is ide lehet terelni, amelyik nem olyan értékes fajta... Te meg, Másenka, úgy látszik, egy darabig itt partizánkods. Ez itt... a partizán doktornő, Anna Mihejevna, együtt laktok majd az orvos-kunyhóban. És neki segítesz.

— Elvégezte a Vöröskereszt-tanfolyamot? — kérdezte az öregasszony, miközben újra teával töltötte meg a csuprot. — Akar teát?

— Semmiféle doktorkodás nem kell... Matrjona Nyikiticsnával akarok menni — jelentette ki határozottan Muszja és meztelen lábával még toppantott is.

— Majd, ha a háborúnak vége lesz, valamennyien a magunk útján járhatunk. Te énekelni tanulsz, én meg talán beiratkozom az Állattani Intézetbe, ha felvesznek. Anna Mihejevna még arról álmodozik, hogy újra valami üdülőhelyen lesz orvos. De addig mindegyikünk oda áll, ahová parancsolják, ahol a leghasznosabbak lehetünk a háború alatt. — Matrjona Nyikiticsna mindezt nagyon keményen mondta de amikor látta, hogy a leány egyszerre csak megsértődik, hirtelen hangosan korholni kezdte. — Ejnye, te mezítlás... itt ül meztelenül, egy szál ingben... ha valaki a férfiak közül véletlenül bejönne? Öltözz és azonnal menj a fürdőbe. Itt élnek az erdőben és mégis olyan

fürdőt építettek, amilyen még nálunk, a kolhozban sem volt... Mi lesz hát, Másenyka, hiába beszélek én neked?

Hirtelen, mintha csak tíz esztendő lökött volna le a válláról, Matrjona Nyikiticsna vidám és huncutkodó falusi lány lett és csengően nevetve emelt fel a sarokból két lombseprőt és megmutatta.

— Az a félszemű, az a Kuzmics, aki a géppisztolyát ránk fogta, nézd csak meg, milyen bokrétát hozott! Mi Anna Mihejevnával éppen fürdőről álmodoztunk, ő meg csak befordult valahonnan az útról, a kunyhók mögül és ideadta ezt és aszonta: fogadja el tiszta szívből, fogadja el és bocsásson meg, amér az úton zavart csináltam... Látod, az öreg mérges gomba mégis talált valamit, amivel elém állhat... Különben nagyon jó lombseprők, úgy lehet velük csapkodni, hogy fürdés után az embernek még a lelke is felfrissül.

— És az... az a hosszú nem jött el? — kérdezte Muszja olyan arccal, mintha minden figyelmét az öltözködés foglalná el és ezt éppen csak azért kérdezné, mert egyéb beszélőnivalója nincsen.

— Az a Nyikoláj, vagy hogy hívják? — Matrjona Nyikiticsna jelentősen nézett az orvosnőre. — Az a medve? Az a lőcslábú?

— Mért volna medve? Olyan legény, mint a többi... Mit nevet?

Muszja egykedvűnek akart látszani, így aztán méginkább szemet szúrt az izgatottsága. Bosszúságára, még a füle is úgy lángolt, mintha valaki erősen megcibálta volna.

Matrjona Nyikiticsna átölelte és erősen magához szorította.

— Mért pirultál úgy el? Hiszen olyan piros az arcocskád, mint a hajnal. Itt volt, itt volt a te Nyikolájod, az a tiszteletreméltó férfiú. Zsákmányolt szappant hozott nekünk. Még egy kis üveg kölnivízzel is megajándékozott... Te meg az ő ingében ülsz itt...

Muszja megnézte magát a bő, zsákszerű, durva, sárgás anyagból készült katonaingben. Kellemes volt, de egy kicsit röstellte is, hogy azt az inget hordja amelyet talán még nemrég az a hosszú, szégyenlős legény viselt. De észrevette

barátnője ragyogó szemében a gyöngéd mosolyt s kelletlenül mondta:

— Igazán, kell is nekem az ő inge! Hol az enyém?

— A magáé, kedvesem, széjjelfoszlott, amikor Matrjona Nyikiticsnával álmában átöltöztettük — mondta Anna Mihejevna s közben magának és reggeliző társának is teát öntött.

A gazdasági főnök, akit a partizánok tréfásan „Zav. vosz”*-nak neveztek, nagy, szögletes ember, ápolt, dús, holló-fekete szakállal, javíthatatlan zsugori hírében állt a partizánok között. Muszját nagyon barátságosan fogadta s minden akadékoskodás nélkül, teljes katonai fehérműt adott neki, amelyen a hervadó erdő szaga érzett. Még sokáig turkált a ládákban s legkisebb számú buggyos nadrágot, vattás kabátot és csizmát kereste elő Muszjának. Miután a lány mindent megpróbált, a gazdasági főnök az egészet csinos batyuba csavarta s gáláns mozdulattal a kislánynak átnyujtva kijelentette, hogy a legjobbat adta mindenkől.

Kedvére gőzölte magát a tüzesített kővön párolgó vízzel, a pihenésre szánt magas deszka-polccal felszerelt, gerendákkal megtámasztott tágas partizán-fürdőben. Muszja nem öltötte magára a kapott holmit, hanem egyetlen épen maradt, virágos ruhájába bújt, felvette selyemharisnyáját és lakk szandálját, amelyet bolyongása közben is megőrzött. Öltözködés közben egyre azt furcsállotta, hogy a ruha is, a cipő is valahogy kényelmetlenné vált.

Tükör helyett a kád vizében nézte meg magát. Gondosan megfésülködött. Haját a tűzhely kihűlő kövei fölött gondosan megszáritotta. Ruháját lesimítgatva érezte, hogyan tér vissza ereje és szokatlan örömmel futott ki a fürdőből.

A táborni fősvényen ragyogta be az őszi nap. Muszja egy távolabbi földkunyhó felé igyekezett, amely előtt a szélről sem libbentve, vöröskeresztes fehér kendő lógott. Ó, milyen kellemes, hogy szép ruhába öltözve, tisztának, frissnek, fiatalnak érezheti magát!

A tisztáson, akárcsak a táborba érkezése napján, a partizánok megint valami zsákmányolt fegyvert tanulmányoztak. Voltak olyanok is, akik a kunyhók előtti gerendákon üldögélve

* „Zav. vosz” orosznyelvű rövidítése a munkásokat ellátó gazdasági intézménynek.

tisztogatták, fegyvereiket. Akadt, aki dominót játszott és a magakészítette kockákat kirakosgatta az útra. Egész tömeg ember állt egy fenyő előtt, amelynek vastag törzsén papír fehérlett: a Szovjet Tájékoztató Iroda aznapi jelentése. Az emberek a legkülönbözőbb ruhában voltak. Akadt ott vasutas egyenruha, volt, aki katonai zubbonyt, vagy egybeszabott kék soffőr-ruhát viselt, másokon agyonmosott orosz ing, szűk német zubbony és köpeny volt. Némelyek bársonyhajtókás fekete gumiköpenyt terítettek magukra.

A tarkaruhás, sovány, napégette, élesarcú fegyveres emberek között egyszerre elegáns selyemruhában és lakkcipőcskében egy vékony kislány jelent meg. Keresztülment az erdei táboron, mint valami látomás, amely egyenesen a távoli, kedves, háború előtti életből került ide. Volt, aki csodálkozva, volt, aki lelkesülten, ki meg gyöngéd szomorúsággal nézte a kislányt. Olyan volt, mint a késő őszi napsugár, amely hirtelen-váratlan tör át a hideg, ólmos felhőkön.

Muszja érezte ezeket a pillantásokat, de igyekezett úgy viselkedni, mintha nem venné észre.

Már messziről meglátta Nyikolájt, aki türelmesen járkált a kórház-kunyhó bejárata előtt. Tüzdelt vattás kabátjában és nadrágjában még magasabbnak és erősebbnek látszott. A fiatal lány, mintha észre sem vette volna, megállt a fenyőszlopra ragasztott hadijelentés előtt és a kutyával játszadozott. De nőies aprólékossággal már megfigyelte, hogy a partizán frissen borotválkozott és haját gondosan lesímította, bekente valamivel.

Muszja dúdolván ment tovább és hanyagul nézegetett szét.

— Ó, maga az? — kérdezte csodálkozó hangon, amikor már majdnem beleütközött a fiatalemberbe.

Nyikoláj olyan tekintettel nézett rá, mint amikor az ember sötétből hirtelen éles világosságba kerül.

— No, jónapot kívánok. Mit csinál itt? Talán mégis .. mondja, nem fogna velem kezét? — a kislány alig tudta visszafojtani a nevetését, de azért továbbra is komolyan érdeklődött — Mivel kente így be a haját? Ricinusolajjal?

— Uh... hogy milyen is maga! — nyögte kínosan Nyikoláj.

— Mit mondott? — kérdezte Muszja és ravaszkodva süttötte le szemét.

De Nyikoláj nem ért rá válaszolni. Távolról lódobogás közeledett s a fák között feltűnt egy lovas. A kórházkunyhó bejárata előtt vágatás közben szállt le lováról. A nyeregből a földre dobta magát, ügyet sem vetve a fiatalokra, de talán észre sem vette őket. Csizmájával ledübörgött a falépcsőn s még a kunyhó mélyéből is kihallatszott izgatott hangja.

— Az átjárónál egy menetelő oszlopra vetették magukat a fiúk. Folyik a harc. Sebesültjeink vannak. A parancsnok elrendelte, hogy gyógyszereket és kötszereket vigyünk.

A partizán már ki is ugrott a kunyhóból és továbbfutott a parancsnokság kunyhója felé. Izzadságtól fénylő, habos lova a kantárt maga után húzva ment lovasa után.

Amikor Muszja meg akarta kérdezni Nyikolájt, hogy mi történhetett az átjárónál, észrevette, hogy a fiú eltűnt. Valaki vadul kolompolt egy fenyőtörzsre akasztott vagonütközőn. A fák között emberek bukkantak elő. A partizánok fegyveresen futottak csoportjaik gyülekezőhelye felé.

A riasztó, parancsoló kolomp-hang sokszorosán visszhangzott az erdőben.

Muszja a kórház-szobába szaladt. A bejáratnál az orvosnőbe ütközött. Az öregasszony menetközben húzta vattás kabátjára a fehér köpenyt. Matrjona Nyikiticsna a vízhatlan vászonba csomagolt segély-táskával sietett utána.

— Magukkal megyek! — kiáltotta Muszja.

— Így, ilyen ruhában? — Az orvosnő bosszúsan nézte végig Muszja ruháját, cipőjét.

— Magukkal megyek. Én kitűnően végeztem el a vöröskereszt tanfolyamot.

— Öltözzék át! De gyorsan! Maga ugyan jól megválasztotta az időt a cicomázkodásra...

Anna Mihejevna valóságos átváltozáson ment keresztül. Semmi sem maradt meg benne az iménti, jólelkű, teázó öregasszonyból. Arca rideg lett és hangjából határozottság csengett. Néhány pillanat múlva Muszja vattás kabátban, fűrtjeit a sapka alá dugva, rohant a vasalt kocsi után, amely autókereken himbálózott. A nagy, rövidfarkú ló, amelyet nyilván zsákmányolhattak, egykedvű kocogással húzta a szekeret az

úttalan erdőn át s hamar utólérte a partizánok ritka rajvonalait.

Muszja és Matrjona Nyikiticsna késő éjszakáig, s aztán kis megszakítással egész éjjel az orvosnő mellett dolgoztak: segítettek sebet mosni, kötözni, kifőzték a műszereket és sínbe rakták a törött részeket.

Muszja reggel felé, amikor már szinte összerogyott a fáradtságtól, a betegszoba ajtófélfájának támasztva fejét, elaludt.

Rudakov adjutánsa ébresztette fel. Matrjona Nyikiticsnával álldogált a bejáratnál. Csizmáját hangosan nyikorogtatta.

— Bocsánat, a parancsnok elrendelte, hogy azonnal menjen hozzá — mondta és bokáját összecepta.

Előreengedte a két nőt. Amikor kiléptek a konyhából, Muszja észrevette, hogy ez a piperkőckődő fiatalember ezen az éjszakán lesoványodott és megsápadt. A lövöldözés már megszűnt, de az útjukba kerülő partizánok valamennyien fegyvert viseltek. Elcsigázottnak és komornak látszottak.

Rudakov az asztalra könyökölt, s fejét tenyerébe hajtva ült a konyhóban. Mintha mélyen elgondolkozott volna. Nem emelte fel jöttükre a fejét. Később, álmatlanságtól gyulladt szeme pillanatokig teljesen értelmetlenül nézett Muszjára és Matrjona Nyikiticsnára. Mielőtt megszólalt, sokáig köhécselt. A két nő mindebből megértette, hogy a parancsnok egyszerűen elaludt az összegyűrt, karikákkal és nyilakkal telerajzolt ócska térkép fölött.

Kis köhécselés után Rudakov egyszerre kiegyenesedett. Barna szeme már szigorúan és nyíltan nézett. Nyoma sem volt benne az álmos kábulatnak. A térképen vörös ceruzával mutogatva, elgondolkozva mondta:

— A helyzet nagyon összekuszálódott. Kezdetben a fasiszták, hogy közlekedési vonalaikat mentsék előlünk, köröskörül mindent felégettek. Én megparancsoltam a romboló különítménynek, hogy leginkább a „holt zónában” dolgozzanak. Megmutattuk az ellenségnek, még ha halálra kínozzák is a békés lakosságot, akkor sem védhetik meg az utakat. A fasiszták ezt meg is értették és megváltoztatták a taktikájukat. — Rudakov fázékonyan megrántotta vállát, vattás kabátjába burkolózott és kezefejét is kabátja ujjába dugta. — Utánunk szí-

matoltak. Hogy-hogy nem, de pontosan megtudtak mindent. Tegnap egy zászlóaljat irányítottak ellenünk. Hogy mi történt... azt tudják?

Matrjona Nyikiticsna és Muszja egyszerre bölintottak. Rudakov figyelmesen nézett hol az egyikre, hol a másikra, mintha csak lelkük mélyéig akart volna hatolni pillantásával és megtudni, mit is gondolnak.

— Röviden: maguknak, mindkettőjüknek, el kell innen tűnni — folytatta. — Maga... Matrjona Nyikiticsna... még ma elmegy. Te, Volkova, az első alkalommal átrepülsz a frontvonalon és magaddal viszed az értékeket.

A parancsnok felállt és teljesen elfelejtkezve arról, hogy nincs egyedül, sokáig nézegette a térképet. Kemény körmével kopogtatott rajta, aztán hamisan dúdolt valamit.

— Várjanak csak — mondta hirtelen. — Rubcova elvtársnő, a maguk táborában lovak és szekerek is vannak?

— Tizenkilenc szekerünk, bricskánk és húsz lovunk van — felelte Matrjona Nyikiticsna. Gazdasági ügyekben nagyon szerette a pontosságot.

— Úgy, úgy, igen... — A ceruza lassan mozgott a papíroson. — Mondja meg hát az elnöküknek, hogy nekünk élelmi-szert egyelőre ne küldjön. Lehet, talán mi megyünk el magukhoz. Lehet! Nagyon is lehet! Nézze csak, helyesen mértem le a térképen a maguk táborhelyét? És az átkelést? Nagyszerű. Most már elmehet. Adja át üdvözetünket mindenkinek és mondja meg, nehogy kidugják az orrukat... Mert nemcsak a fronton, hanem az erdőben is, mindenütt, folyik a harc. No, búcsúzzunk! — Erősen megszorította Matrjona Nyikiticsna kezét s a kijáratig kísérte a két nőt. — És ahogyan mondják: magának többé se híre, se hamva... Arra nem kell figyelmeztetnem, hiszen nem kisgyerek, hogy rólunk egy szót se... Inkább harapja le a nyelvét...

Estefelé Matrjona Nyikiticsna a partizánok álcázott őrhelyén elbúcsúzott Muszjától. Rubcova kísérőjeül Rudakov két partizánt jelölt ki, két teljesen gyanútlan külsejű öregot, akikről a szakaszban úgy tudták, hogy a legügyesebb összekötők. Muszja kísérője Nyikoláj lett. A búcsúzásnál a férfiak tapintatosan félrehúzódtak és leültek dohányozni.

Muszja, arcát barátñője vállához nyomta és erősen hozzá-simult. Fogát összeszorította, nehogy hangosan elsírja magát. Az asszony elgondolkozva simogatta a lány fejét. Matrjona Nyikiticsna se vált meg könnyen tőle, bár most, hogy lekerült válláról a terhes kincs, gondolatai már messze jártak.

— No, mi bajod... mi bajod? — beszélt gyöngéden a kislányhoz. — Majd csak vége lesz a háborúnak, tanulni fogsz, énekesnő leszel és eljössz hozzánk... Mi Másenyka, úgy fogadunk majd léged, de úgy, ahogy még a legérdemesebbeket sem fogadják. Majd megismered a férjemet, a gyerekek akkorra már nagyobbak lesznek... — Egyszerre hevesen suttogva folytatta. Hangja remegett. — Hiszen ha most elgondolja az ember, hogyan éltünk, milyen jól éltünk! Én, Mása, még életemben se vágtam le egyetlen tyúkot sem. A vértől iszonyúan félek. A férgeket vagy a kígyókat is sajnáltam volna megölni. De most, azt hiszem, át tudnám harapni bármelyik hitlerista torkát.

— Én is... én is — suttogta Muszja.

A sűrűsödő alkonyat félhomályából udvarias köhécselések figyelmeztették a búcsúzkodókat. A partizánok eloltották cigarettájukat s a csutkát vigyázva visszarakták dohányzacskójukba.

— No, eleget csókolóztak már? Azt hiszem... elég is lesz — siettette őket az egyik öreg.

— Minden jót — mondta hangosan Matrjona Nyikiticsna, eltolta magától Muszját s gyorsan megindult a partizánok felé, akiknek sötét körvonalai élesen rajzolódtak ki a kialvó alkony háttéréből.

— Minden jót, a viszontlátással — kiáltotta Muszja és vissza sem nézve, haladt a tábor irányába. Szomorú volt. Sírni szeretett volna. Nyikoláj hallgatagon, súlyos léptekkel ment utána. A kislány bosszankodott. — Miért nem jön ide ez a kedves fiú? Miért nem fog karon és miért nem mond gyöngéd, vigasztaló szavakat? — és azon töprengett, hogyan van az, hogy a háború súlyos napjaiban még az olyan összeférhetetlen természet is, mint ő, könnyen megbarátkozik a környezetével?...

Egy reggel, amikor Muszja már véglegesen megszokta új helyét s a kórház-kunyhó ajtaja mögött benzinben mosta ki a véres kötszereket, a vitorlavászonfüggöny mögül patkócsattogás hallatszott. A zaj a kunyhó előtt csöndesedett el. Megnyikorgott a nyereg és tompa dobbanás hallatszott a földön, amint a lovas a földre ugrott.

A kislány még arra sem ért rá, hogy lerázza kiázott kezéről a szappanhabot, amikor szétnyílt a függöny és a küszöbön, az éles déli napfényben a parancsnok jelent meg. Könnyökön felül szorította meg Muszja nedves kezét és úgy suttogott, mint az összeesküvők:

— A Nagy Földön* már tudnak az aranyadról. A partizán vezérkar elrendelte, hogy készítsünk repülőteret. Az értékekért repülőgépet küldenek. Te is azon repülsz majd. Már várnak.

Rudakov vidáman nézett a lányra. Muszja zavartan állt. A szappanos víz a kezéről a saját készítményű teknőbe csepegett, ahol, mintha élne, sziszegett a szappanhab.

— Mit is akarok még mondani? — gondolkodott Rudakov. — Ah... igen! A kerületi párttitkár személyesen parancsolta meg nekem, hogy mondjam meg: derék kislány vagy. És azt is megparancsolta, hogy az egész kerületi pártszervezet nevében csókoljalak meg... — A parancsnok a zavarba jött Muszjához hajolt és nevetve mondta: — Az orcádat kedves, add csak ide az arcocskádat.

Muszja arca a szűrős bajusz érintésére lángbaborult. De Rudakov már bement a „szobába”. A tágas kunyhó mélyén vidáman üdvözölte a sebesülteket, akik baráti módon válaszolgattak. Feleleteiből látszott, hogy szeretik, becsülik a parancsnokot és örülnek jöttének. Rudakov mindenki számára valami kis tréfát, kellemes hírt és okos szavakat tartogatott.

Muszja zavartan hallgatta a parancsnok hangját. Nem vehette ki az egyes szavakat, de mosolygott. Hirtelen neki is jókedve támadt. Miért? Talán attól, hogy napsugárral jött be ide, a félsötét kis fürkébe a parancsnok a nagyszerű hírrel: ott, a frontvonalon túl már tudják: megmentették az értékeket, és azokat ő őrizte meg és senki más. Vagy tán a parancsnok tréfás csókjának örült, amely gyerekkorára emlékeztette, amikor regge-

* Nagy Föld: így becézte a német megszállás alá került nép, s különösen a partizánok a szabad Szovjetuniót.

lenkint még aludt és apja, mielőtt elment az ezredhez, megcsókolta?

— Vajjon hol lehet most apa? Hát mama? Bárcsak megtudnák, hogy az ő bolondos Muszjájuk él! Sőt, olyan dolgot vtt véghez... — De leginkább annak örült, hogy a Nagy Földről hamarosan külön repülőgép jön érte. Még itt vacsorázik a partizántáborban, de a reggelijét már a front túlsó oldalán költi el.

Nem, nem ezért, határozottan nem ezért! Hát szeretne innen elrepülni? Hiszen itt a kórház-kunyhóban sokkal nagyobb szükség van rá, mint ott az írógép mellett, vagy ami aztán igazán nevetséges: a zongora mellett, a zeneiskolában. Hát lehetne most a végtelenségig adagiokat énekelni, írni a zeneleckéket ma, amikor háború dúl, amikor a sebesültek ápolásra várnak, amikor e mögött a függöny mögött egyre hallatszanak a sóhajok? De hiszen ott, a frontvonalon túl is vannak kórházak! A szorgos női kéz ott sem fölösleges.

— De Muszjka, — biztatta most magát — csak valld be becsületesen, mi is tart itt téged?

Kiegyenesedett. A szappanhab már rászáradt a kezére.

— Tehát van még valami... „Igenis jelentem” — ahogy azt a partizánok mondták. Ravaszkan kacsintott és a teknő fölé hajolva, újult erővel kezdett a mosáshoz. Annyira elmerült kellemes gondolataiba, hogy észre sem vette, amikor a parancsnok kiment a sebesültektől s eltűnt a függöny mögött, pillanatokra nyalábnyi éles napsugarat engedve be a kis fülkébe.

Nem, nem repül ő innen sehová! Teljesítette Mitrofán Iljics utolsó akaratát: az értékeket hűségesebb kezekbe tette le. Most csak hadd gondoskodják róluk Rudakov, ő a parancsnok! De Muszja Volkova itt marad, elmegy felderítőbe, megtanulja az aknák kezelését, vonatokat robbant, résztvesz az ellenséges helyőrségek megtámadásában, ahogyan azt a többi partizán is teszi. Szabad idejében pedig az erdőben sétál... Nyikolájjal.

A fürge, fiatal kezek egyre dörzsölték, nyomkodták a kötszert. Vízet cserélt. Habzott a szappan és a mozdulatok ütemére Muszja halkán, magában énekelni kezdett. Igen, úgyis van! Miért kellene neki innen elrepülni, mikor olyan csodálatos emberek vannak körülötte? Itt van ez az öregasszony, akit a sebesültek csak „doktorká”-nak hívnak! Mirko, a cigány, aki néha-néha betér a kórházba, hogy a „nővérekének” valami zsákmányolt

apróságot hozzon. Aztán az ipariskolás Tolja, akit a partizánok „kutya-fáját” néven becéznek. És, még, persze... itt van Nyikoláj.

A fiatal lány éneke egyre hangosabban csengett. Kigyúlt, mint a tűz, amelyre száraz gallyat dobtak. De Muszja, aki a mosással volt elfoglalva és közben új barátaira gondolt, észre sem vette, hogy már hangosan énekel és nagyon csodálkozott, amikor a kis fülke függőnye mellett kidugta bekötözött fejét az öreg partizán, Oszip bácsi.

— Nővérke, énekelj hangosabban. A sebesültek követelik. Mert némelyik nem hallja.

A földkunyhóból hangok hallatszottak. A kislány mindegyiket ismerte. Hiszen végtelen éjszakákat töltött el ágyuk mellett. A sebesültek össze-vissza kiabáltak.

— Nővérke, énekelj előlről... — kérték. — Hangosan énekelj, hadd hallja mindenki...

— Nekem az énektől mintha a sebem is begyógyulna... Ojh, kezd mégegyszer!

Muszja derűs és gondtalan lélekkel ment be a kunyhóba. Olvan volt, akár a pacsírta, amikor a föld fölé, végtelen, magasságba, egészen a nap közelébe emelkedik. Ujjaival, amelyeknek hegyét kimarta a mosás, megigazította hófehér kendővel lekötött fején az előrehulló fürtöket. A fülledt helyiségben, ahol alig egy perccel ezelőtt még hangos nyögések és sóhajok hallatszottak, most minden elcsöndesedett. És ebben az áldott csöndben felhangzott a fiatal, tiszta hang egyre erősödő, egyre vidámabb életeli csengése...

A kórház gondterhes, éjszakai munkától megnehezített szolgálatában észrevétlenül múltak a napok és hetek. Eddig Muszja nemcsak, hogy nem vett részt a felderítő harcokban, vagy hidak és ellenséges katonai szerelvények felrobbantásában... egyszóval nemcsak hogy nem vitte véghez azokat a mindennapi, de hősi cselekedeteket, amelyekről a sebesültektől hallott, hanem még arra sem volt ideje, hogy a partizántábor központjában úgy szétnézzen, ahogy kellett volna. Még alvásra is alig futotta idejéből. Mivel leleményes és könnyű felfogású volt, nagyon sokat tanult már Anna Mihejevától. Az öregasszony is első segédjének tartotta. A sebesültek annyira ragaszkodtak hozzá, hogy nem maradhatott el tőlük hosszabb időre.

Egyszer megkísérelte Muszja, hogy áttétesse magát az árkászokhoz. A büntető-osztag nyomása a partizánokkal szemben

napról-napra erősödött és az összecsapások mind gyakrabban fellángoltak. Vlasz Karpov, aki gyakran a hadműveletek színhelyére távozott, Julocskáját Anna Mihejevnánál helyezte el.

A kislány egész napon át a kórház-kunyhó mellett játszott. Hűsége barátját, Dámka kutyát zsákmányolt medáliákkal és keresztekkel aggatta tele, melyeket a sebesültektől kapott ajándékba. Julocska a homokban „lövészárkot” ásott, sorba állította a kilőtt hüvelyeket, támadást indított a németek ellen, akik „védelmi állásban” voltak. Az egész táboron végighallatszott csengő kiáltozása és Dámka izgatott ugatása.

Anna Mihejevna jól tudta, hogy ez az apró embercsemete, nyúl farknyi farkocskával, jobban megnyugtatja a betegeket, mint bármilyen gyógyszer, amiben egyébiránt már jóideje nem nagyon bővelkedtek. Megsértve a szigorú szabályokat, amelyek szerint a „poluklinikán”,* ahogyan a partizánok tréfásan elnevezték, idegeknek tilos volt megjelennie a sebesültek helyiségében, a csöppség minden akadály nélkül jött-ment ki-be, Muszja kötszerből parányi köpenyt és vöröskeresztes fehér fejkendőcskét is varrt neki. Julocska naponta háromszor, reggel, délben és este, fontoskodva járkált az ágyak között s hőmérőt osztott szét a sebesültek között.

Amikor ez a csöpp kislány ragyogva és kedvesen, mint a reggeli napsugár, a homályos kórház-kunyhóban megjelent, a komor erdei harcosok, akik egyidőre kidőltek a sorból, elfelejtették fájdalmukat és szenvedéseiket.

Karpov nagyon ritkán látogatta meg kislányát. Különös volt látni, amikor ez az idősebb, zárkózott, hallgatag ember a gyerekekkel rövid időre együtt lehetett. Órák hosszat, mint egy szobor, ült mozdulatlanul, ha Julocska elaludt a karján. Néha játszott is vele s ha senki nem volt a közelben, négykézláb hordozta a hátán a gyermekeket a kunyhó körül. Muszja egy ilyen alkalommal arra kérte Karpovot, tanítsa meg őt a robbantás mesterségére. A partizán csodálkozva nézett a fiatal „nővérré”, kis ideig gondolkozott, aztán bólintott s azt mondta, hogy este „jelzéskor” legyen az árkászok csoportjánál.

Muszja a jelzett időben megjelent a tisztáson, ahol egy vén, alulról kétfelé ágazó fenyő törzsén egy vagon ütközőtányérja lógott.

* Poluklinika: félklinika, klinika-forma. Tréfás elnevezés.

Az ismert árkász sötét tetőfedő bádoglappal és egy zsákkal a hóna alatt jött el az oktatásra. A bádoglapot úgy illesztette a fenyőhöz, mint az iskolai táblát, a zsákból pedig kis faládát vett elő. Ebben fém: réz- és alumínium-géprészek voltak. Szép rendben mindent lerakott a fűre, zsebében rongyot és darabka krétát talált, mindezt bedugta a „tábla” alá. Mozdulatai gyakorlottak és lassúak voltak. Muszja úgy érezte, hogy előtte nem a partizánok robbantója, hanem egy iskola tanítója áll, aki az óra megkezdésére készül. A fekete bőrtokban lévő, zsákmányolt nehéz revolver, amely az övéen lógott, csak zavarta mozdulatait.

De méginkább hasonlított tanítóhoz, helyesebben egy sztahinovista tanfolyamon előadó öreg mesterhez, amikor magyarázni kezdett. Lassan, dörögve beszélt és közben krétával a bádoglapra rajzolta a vasútvonalat, az akna vázát és a robbanóanyagot. Aztán letörülte ronggyal a rajzokat és mást rajzolt helyettük. A kréta nyomát gyakran megnyálazott ujja hegyével dörzsölte le.

Muszja eleinte zavartan hallgatta a magyarázatot, gyakran elnézte a hallgatók napbarnított arcát és figyelő szemét, összeráncolt homlokát. De az előadás egyre inkább érdekelte. Most már Vlasz Karpov minden szavára figyelt és elfeledkezett mindenről: belemerült az akna-harc titkaiba.

Megtanulta, hogy a hadianyaggal telt szerelvények kisiklását legalkalmasabb úthajlatban véghez vinni. Ott a vagonok nem siklanak ki egyszerre, hanem egymásba torlódnak. Az erősen összeakaszkodott fémvázak hosszú időre eltorlaszolják és megrongálják az utat. Ellenben a katonákkal megrakott vonatokat sokkal jobb a magas töltésekről kisiklatni. A kislány elbámult a meglepő pontosságon, amelyet az aknászoktól megköveteltek, amikor a talpfák alá behelyezik az aknákat. Az aknát úgy kell elrendezni, hogy a gyújtószerkezet átengedje a homokkal megrakott és a katona-vonat előtt biztosításnak beállított vagonot. A németek ugyanis most minden vonat előtt ilyet járattak. A robbanóanyag csak akkor működik, ha a katonákkal teli vagonok kerekei rázkódtatják meg.

Muszja előtt valóságos tudomány bontakozott ki. Tudomány, amely bonyolult, komor és... veszélyes volt. Karpov ezt nem is titkolta. Az embereket, akik az ő csoportjába kéredztek, mindig figyelmeztette arra, hogy az aknász csak egyszer tévedhet az életben... Ezért mindenkinek gondolkodási időt adott és csak másodszori kérése után vette maga mellé. Azt beszélték, hogy

Karpov „tanulással kínozza az embereit”. A többi „műhelyben” a partizánoknak volt szabad idejük és ráérték a folyóban fürödni, vagy a napocska alatt heverészni és énekelni. Az aknászok mindig el voltak foglalva a maguk fegyvereivel. És hozzá mégis sokkal szívesebben jöttek az emberek, mint más osztagokba.

— No, mindenki megértette? — kérdezte Karpov és figyelmesen törölte le a bádoglapról a rajzókat.

— Már megtanultuk... Tudjuk... Minden világos, parancsnok elvtárs — válaszoltak lármásan a partizánok, akiket már elfárasztott a hosszú foglalkozás.

— Nem ravasz dolog ez — mondta ásítózva és nyújtózkodva egyikük, magas, kissé hajlott hátú legény, akinek katonai köpeny volt a vállára vetve.

Karpov hunyorogva, gúnyosan nézett rá:

— Tehát nem ravasz dolog? És be tudnád állítani?

— Parancsára, parancsnok elvtárs — jelentette feszesen, katonásan a kérdezett.

— Jó. Itt van, nesze, egy akna — Karpov odanyújtotta neki a csinos kis faládát. — A robbantót majd a helyszínen helyezzük el. Az akna meg van töltve. Parancsot kapsz, hogy aknázd alá a vasútvonalat. Itt van, vedd el és mutasd be, hogyan fogod elhelyezni. De nagyon óvatosan... Az akna éles... valódi...

A partizán elvette a fadobozt és úgy tartotta kinyújtott karjain, ahogy a tapasztalatlan apák tartják újszülött gyermeküket. Aztán fürgén és értelmesen magyarázni kezdett.

Karpov hallgatta s elgondolkozva forgatott kezében valami részecskét. Hirtelen felkapta a fejét:

— Allj! És mikor rakod le a kavicsokat, mikor ásd ki az akna számára a talpfák alatt a gödröt?

A partizán elhallgatott és körülnézett elcsöndesedett bajtársain. A hallgatók óvatosan egymásra néztek. Muszja, aki egész idő alatt félve pislogott a töltött akna felé, most elfeledkezett róla és közelebb húzódott Karpovhoz.

— Nono... hát mi is lesz azokkal a kavicskákkal? — sürgette a fiút Karpov és csak a szemével mosolygott.

— A kavicsot... úgy ahogy kell... oldalra.

— És aztán?

— Mit aztán? Az aknát behelyezem, homokkal beszórom és a kavicsokat meg a... helyükre.

— Jól mondja? — kérdezte Karpov.

Válasz helyett félénk suttogás hallatszott. Valaki bizonytalanul mondta:

— Igen, valahogy így... ilyenformán...

— Na, akkor tönkremegy az aknátok. Hiába fáradoztatok, hiába kockáztattátok a fejetekeket... dörmögte Karpov. — Mert bizony az aknátokat az őrjárat azonnal észreveszi. Hiszen a vonalon a kavics mindig olajos és fekete. Így van? ... De ha csak egy szem kavics gurul le a vonalon, már akkor is, akár egy versztnyiről meglátszik. A fasiszta... nem ostoba ám! Mi hát a tennivaló? — Karpov újra a táblához lépett és lerajzolta a vasútvonal profilját. — Először is, ha az ember éjjel visz aknát a vonalra, vigyen magával sátorlapot, tegye maga mellé... így ni... leteríti, nehogy friss homokkal szórja be a vonalat. Másodszor: a kavicsot szépen rá kell rakni a sátorlapra, még pedig úgy, ahogy a vonalon hevert. Harmadszor: ha már mindent elvégeztetek, akkor a kavicsokat ugyanolyan sorrendben kell visszaszarakni a helyükre, ahogy elszedtük. Nehogy egyetlen kő is megforduljon! Megértettétek?

Muszja egészen elmélyedt Karpov magyarázatában. Maga elé képzelte, amikor majd ő mászik éjjel a sínek felé, ugyanilyen apró ládával, amelyben hatalmas robbanó erő van; visszafojja lélekzetét, hallgatózik a csöndben, rárakja a sátorlapra a fekete, olajtól ragadós köveket, kiássa a recsegő homokot. A ládát a talpfák alá helyezi és...

Valaki megrázta a vállát:

— Mása, Mása! Anna Mihejevna haragszik. Sebesülteket hoztak. Köztük az egyik nagyon súlyos eset. Mindene dárabokban lóg... — suttogta fülébe Oszip bácsi. Az öreg partizán már lábbadozott s önkéntes küldöncmunkát végzett a kórház körül.

Muszja panaszosan nézett Vlasz Kárpovra:

— Csak menj, mindenkinek megvan a maga kötelessége — mondta az aknász.

Muszja felöltötte fehér köpenyét. Haját fejkendője alá dugta és beszaladt a kunyhó vászonzüggönnyel takart részébe, ahol a saját készítményű hordágy mellett már dolgozott Anna Mihejevna. Az öregasszony haragos pillantásokat vetett a lány felé.

— Mindjárt, mindjárt, csak megmosom a kezemet... — mondta bűnbánóan Muszja.

Oszip bácsi vizet öntött a kislány kezére s elmondta, hogy

az újonnan érkezettek — gépfegyveresek. Ellenséges őrzőjárat fedezte fel őket. Mindketten sokáig lőttek a magát erősen tartó ellenségre. Amikor hátulról támadtak rájuk, az egyik gépfegyveres ügyesen kivágta magát s gránátot dobott az ellenségre. A repeszek lekaszálták a rájuk rohanókat, de a partizánok maguk is megsebesültek. Segítségükre siető társaik szinte az ellenség hullái alól szedték ki őket.

— Nagyszerűen dolgoztak! — fejezte be elbeszélését az öreg.

A gépfegyveresek közül az egyik a vállán sebesült meg könnyebben, a másik eszméletlen volt. A könnyű sebesültben Muszja csodálkozva ismerte fel azt az idősebb, nagyhomlokú németet, akit a táborban érkezésükkor is alaposan megnézett. A német kérte, hogy először a súlyos sebesültnek nyujtsanak segítséget. Anna Mihejevna-nak és Muszjának ő maga segített, hogy bajtársáról leszedjék a véres ruhaneműt.

A súlyos sebesült sokáig nem tért magához. Amikor Muszja lemosta a vért a sebesült sűrű szakállal benőtt arcáról, majdnem felkiáltott: a partizán Mirko Csernyij volt. A hideg víztől visszanyerte eszméletét. Amikor meglátta, hogy meztelenre vetkőztették és nők vannak körülötte, izgatottan kapott a lepedő után és betakarta csupasz testét. De azonnal elernyedtt és csöndesen eldőlt a földön. A lepedőn sötét vérfoltok törtek át.

Mirkót az ágyra fektették. Testének alsó része, különösen a lába, apró, tépett sebekkel volt tele. Mindegyikben szilánk volt. Narkózis nélkül kellett azokat eltávolítani. A sebesült elvesztette eszméletét, hánykolódott, nyögött, fogát csikorgatta, de mikor magához tért, elcsöndesedett, és sötét, komor szeme mogorván nézte Muszját. Teste megfeszült és valósággal kővé merevedett.

— No, most már itt vagyok maguknál és nem kell találkára menni! — mondta halkán Muszjának és halovány ajkán mosolyhoz hasonló rezzelés villant át.

Csernyij bajtársa, Kunz, az idős német, pillanatra sem távozott el a súlyos sebesült mellől. Egész éjjel ott ült Mirko lábánál és csak nagynéha fintorgott ő is fájdalmában, vállsebe miatt.

A következő napon Muszjának annyi elfoglaltsága volt, hogy nem maradt ideje oktatásra menni az aknászokhoz. Még Julcskát sem tudta rendesen megejteni. A csöppség nagyon megszokta, hogy hozzá mindenki figyelmes. Most is Muszjához ment. megrángatta köpenye szélét és sértődött hangon mondta:

— Muszja néni, Muszja néni, Julocska is enni akar!

Anna Mihejevna, aki a világon legjobban a hivatását szerette, eleinte nagyon bizalmatlanul nézegette csinos segítőtársát. De Muszja olyan hihetetlen türelmet árult el, annyi gyöngédség volt benne a sebesültek iránt s oly gyorsan sajátította el új munkájának legszükségesebb ismereteit, hogy a szigorú öreg doktornő nyugodtan rábízta a sebesülteket. Még azt is elismerte, hogy kissé féltékenykedik segítőtársára.

Muszja lett a partizán-kórház kedvence. Ha valami miatt kis időre eltávozott a kunyhóból, különböző hangok kiabálták:

— Mása, Mása! ... Nővérke! ...

A sebesültek nem csak azért ragaszkodtak hozzá, mert olyan alaposan megtanulta új mesterségét: óvatosan mosta ki a sebeket, kötést cserélt és felrakta a síneket ... Azért is szerették, mert fehér köpenyes, csinos kis alakja, fiatalos hévvel égő arcocskája és fejkötője alól kiszabadult engedetlen hajfürtjei, friss tavaszi derűt hoztak a betegeknek. Az öreg partizánok, akik megfigyelték, milyen nesztelenül mozog az ágyak között, visszaemlékeztek fiatalságukra és saját leányaikra. Az érettebb férfiak feleségükre és kisgyermekükre gondoltak. A fiatalok pedig bálványozták a nővérkét ... Valamennyien kicsit szerelmesek is voltak belé, azzal a halk és tiszta katonaszerelemmel, amely a háború súlyos nehézségei között, a sáros lövészárokból, lőporfüstben és vérben virágzik ki. Az ilyen szerelem önzetlen, tiszta és nem követel viszonzást.

Muszja érezte ezt és igyekezett mindenkivel egyformán viselkedni. Nem választott magának kedvencet és ha voltak szabad percei, mindegyiknek ugyanolyan kedvesen vágta le a körmét, igazította meg a párnáját. S akinek szüksége volt rá, azt meg is borotválta. De bármit csinált is, mindig énekelt, mintha csak egyedül lenne és ez különösen tetszett a gyámoltjainak.

— Amikor én magát először láttam a bankban, egy cseppet sem tetszett nekem. Kis barázdabillegetőhöz hasonlított — vallotta be egyízben Mirko, amikor Muszja éppen a szakállát borotválta.

Az erős szörzet sercegve, pattogott a vékony penge alatt. A fehér szappanhab maszkja alól komor, lángoló szem nézett Muszjára. A kislány nagyon jól tudta, hogy ez a szem minden mozdulatát szüntelenül figyeli. Ezek a pillantások megzavarták.

Mirko Csernyij volt az egyetlen a sebesültek közül, akivel szemben mindig félszegnek és bizonytalanoknak érezte magát.

— Most mindig azon csodálkozom, hogyan is gondolhattam én ilyesmit magáról...

— Hallgasson, Mirko, mert még elvágom az orrát— próbált tréfálkozni Muszja, de érezte, hogy ez a beszélgetés, kényelmetlen fordulatot hozhat.

Folytatta a borotválást, de tekintete elkerülte a fiatal partizán szemét. Keze megremegett.

— Még azt gondoltam... barázdabillegető... Most aztán látom, micsoda is maga! — folytatta Mirko makacsul. — Hát bizony, kedves bárisnya, Csernyij akkor nagy bolondságot csinált...

— Én nem vagyok kisaásszony... És azonkívül ne forgassa a fejét — szakította félbe bosszúsan a lány.

— Ezt nálunk, a mi cigánytáborainkban így szokták mondani: „Kedves kisasszony”. Mert hiszen én cigány vagyok, én még táborban születtem. Mi talán ezer évig kóboroltunk a világban, határok nélkül, otthontalanul. De aztán szétszóródott a táborunk. Minek csavarogni, amikor már senki sem kerget bennünket? Szakmát tanultam. Mozdonyvezetőhelyettes lettem, így utazgattam. Ez is kóbor foglalkozás: ma itt, holnap ott... Sok lányt láttam, kedves kisasszony, de olyannal, mint maga, nővére, még nem találkoztam. Lázba hozta a szívemet.

Most már sutlogni kezdett. Forró lehelete a leány arcát égette. A konyhó szokatlan, súlyos csönddel telt meg, csak a kemény szakáll-szőrzet pattogott a borotva alatt.

— Maga most talán azt gondolja, hogy nekem az aranyon jár az eszem. Arany?... Hát mi az arany? Hiszen akárcsak maga, én is vittem — folytatta Csernyij. — A maga kisujja, nővére, többet ér, mint az arany... Én magát még álmomban is látom. És tudja, hogyan látom?

— Jaj... No, látja, megvágtam... Mindenféle ostobaságokat fecseg a kezem alatt! — kiáltotta Muszja. Kiegyenesedett, szürke szeme összeszűkülött és megsötétedett. — Ha még egy árva szót is szól, elmegyek... — Érezte, hogy a sebesültek valamilyen nyien figyelik beszélgetésüket, azért haragját tréfával próbálta enyhíteni. — Félarca aztán borotvátlanul marad...

A tágas kunyhó azonnal vidám, zűrzavaros hangokkal telt meg:

— Alaposan megborotválta a cigányt!

— Nem megy ez, mert a szemafor tilosra van állítva!

— Ilyen kis fecsegőt minden kis megállónál annyit lehet találni, amennyit csak akar az ember! Még ingyen sem kell senki-nek... Hát még ennek a kislánynak...

Mirko a törülközővel letörülte arcáról a szappanhabot, a fal felé fordult és nem engedte magát tovább borotválni. Így feküdt egészen estig.

Muszja már félt tőle. Ha átkötözte sebé, igyekezett, hogy ne nézzen rá és került vele minden beszélgetést. De a férfi szénfekete szeme hallgatva üldözte. És Muszja még akkor is magán érezte pillantását, amikor elfordult tőle.

Estefelé néha betévedt a kórházba Nyikoláj is. Ugy tett, mintha kis „szomszédját”, Julockát jött volna megnézni. Karjára vette a kislányt és kiment vele. De Muszja jól tudta, kinek szól ez a látogatás, és ha volt rá alkalom ő is kiszaladt.

Hármasban mentek. A kislányt, aki középen lépkedett, kézen fogták. Az erdő szélén bolyongtak. Nem mentek messzire a kórháztól. Csak hallgattak, vagy jelentéktelen szavakat váltottak egymással. Néha Nyikoláj legyőzte féltékenységét, harctéri híreket mondott el, beszélt a vasuti alagutak felrobbantásáról, vagy két katonavonat kisiklásáról. Ezt a munkát Vlasz Karpov szervezte meg. Hírt hozott a partizánbíróság üléséről amelyet árulók fölött ítélkezve egy nagy faluban tartottak meg. Aztán elmondta, hogyan dobták a páncéltörőgránátot az uzlovói „Üttörők Házá”-ban elhelyezett katonai mulató helyiségébe.

Amikor a partizánok hősiességéről beszélt, Nyikoláj mindig felélénkült. De ha Muszja személyes dolgokra akarta terelni a szót, tüstént elhallgatott. Saját magáról nem szeretett beszélni. Ugy érezte, nincs mivel dicsekednie.

Nyikoláj, Rudakov utasítására, most a partizán-repülőtér építését vezette. Sietve dolgoztak a nagy, száraz réten, amely egy tűzegmocsárba ékelődött. Bár a partizán tudta milyen fontos ez a munka, mégis bántotta a lelkiismeret, hogy a feszült, háborús időkben, amikor bajtársai, mind, néha még az öreg összekötők is, a megszállók ellen harcolnak, ő fatönkök irtásával, gödrök betömésével és buckák elsímításával foglalkozik.

Allandóan meghasonlott lelkiállapotban élt. Elismerte, milyen fontos, hogy minél gyorsabban fogadhassák a repülőgépet, amely az értékeket elviszi és a sebesülteket elszállítja. Mindezt addig kell végrehajtani, amíg a hó le nem esik, mert a hóban feltűnő minden nyom. Ezért is sietett minden erejével gyorsítani az építkezést. A felderítőkön keresztül a környező falvak hűséges embereivel a következő cselhez folyamodott: felfegyverzett partizánok törtek a falvakra, lövöldöztek, lármáztak, vad fenyegetésekkel körülvették a kunyhókat s aztán az egész falu, mintha kényszerrel menne, fegyveres kíséret alatt, szekerekkel, lapátokkal, fejszékkel felszerelve indult a munkára. A kolhozbeliek örömmel és nagy igyekezettel dolgoztak. Az erőszak látszatára azért volt szükség, hogy a Gestapo így tudja a dolgot és megmentse a parasztokat a fasiszták bosszújától.

Az építkezés gyorsan haladt, Rudakov, aki nem szokott bőkezűen bánni a dicsérettel, többször is köszönetet mondott Nyikolájnak a jó szervezésért. De még ez sem szerzett örömet a fiatal partizánnak. Hiszen ő, akarata ellenére, Muszja távozását siettetni. Hiába akarta elhessegetni ezt a gondolatot, álmában is csak ez járt az eszében. Most már tudta, hogy szerelmes. Szerelmes: életében először.

Az évszak, a rendestől eltérően, nagyon száraz volt. Ésténként nagy csönd feküdt az erdőn. A fák mintha áttetszők lettek volna. Gyorsan sötétedett, hűvös lett, de Nyikoláj és Muszja nem akartak egymástól elválni. Julocskát, aki már-már elaludt, egy vattázott kabátba burkolták. Szótlanul, csak néha tekintve egymásra, felváltva cipelték a karjukon. Amikor már teljesen sötétedett és a hatalmas égboltozaton mindenütt felvillant a remegő, szinte élő csillagok rajának a fénye, Nyikoláj sóhajtozott. Valahonnan a bokrok alól egy idejében eldugott zacskó áfonyát szedett elő, átadta Muszjának és eltűnt, mintha a föld nyelte volna el.

Muszja visszatért a földkunyhóba, ahol Anna Mihejevnnával lakott. Julocskát elhelyezte az ágyában, amely egy félbevágott kosárból készült. Ez a kosár egy nagyméretű bomba tokja volt. Aztán bement a kórterembe s egyenlő adagokban elosztotta a bogyót a sebesültek között.

Azon a napon, amikor Muszja a többi újonc partizánnal együtt arra készült, hogy fogadalmat tegyen, a kislány már reg-

geltől fogva nagyon izgatott volt. Eppen a bogyót akarta elosztani, amikor olyasmi történt, ami alaposan elrontotta jó hangulatát. Mirko Csernyij sértődötten villantotta rá szemét és az osztogató kezét eltolta magától. Az áfonya vörös zápoként hullt a földre. Egy pillanatra csönd támadt, aztán egyszerre két sebesült is leugrott ágyáról és a Muszját megsértő emberhez szaladt.

— Mit csináltál, te tökkelütött?

— A nővérke azzal tisztel meg, hogy megvendégel, te meg...

— Nekem nem kell a tisztelet. Egye meg csak ő maga. Tudjátok ti, honnan való ez a gyümölcs? — Csernyij az ágya szélén ült. Máskor vértelen arcán most vörös foltok ütöttek ki és finoman metszett orrcimpája remegett. — Kérdezzétek csak meg tőle magától, honnan veszi a bogyót? Hadd mondja meg.

Muszja érezte, hogy a jelenlévők tekintete feléje fordult. Hirtelen eltakarta arcát és kifutott a szobából. Fejét egy fenyőfa törzséhez szorítva elkinzottan gondolta:

— Mit akar ez tőlem? Hogy merészel bántani? És mind, valamennyien, hogyan merészelik? ... Hiszen én valamennyit egyformán szeretem ...

Aztán az őszi este hűvös levegője lassan megnyugtatta.

Lentről, a vastag vászonfüggöny mögül, tompa, izgatott hangok hallatszottak, aztán elcsondesedett a kunyhó. Később Oszip bácsi jelent meg Muszjánál. Odalépett a fa tövében álló lányhoz és köhécselt.

— Nővérke, ne hallgasson rá. Ne törődjön vele ... — kezdte. — Sebesült ... olyan ilyenkor, mint egy kis gyerek, nem lehet koinolyan venni. — Az öreg megint köhécselt. — Az emberek kérik, jojjön a sátorba ... Ez a veszett ördög bocsánatot akar kérni ...

— Mit akar tőlem? ... Menjen csak vissza az ágyába ... harmat hull, megárt — felelte fáradtan Muszja.

— Nem, nem megyek egyedül. A nép nagyon kéri, nővérke... Az egész szoba ... — tartott ki követelése mellett az öreg.

A lány bement a kunyhóba. A csönd nem volt olyan terhes, mint előbb; lehiggadt, lecsillapult minden, mint vihar után az erdőben. A sebesültek felemelkedtek ágyukon és szigorúan nézték Csernyijt, aki elnyújtózva feküdt. Sápadt arca szürkésnek látszott a fehér párnahuzaton. Lassan, nehézkesen Muszja felé fordult.

— Bocsásson meg nővérke ... az idegek ... — mondta,

tompá, idegen, hideg hangon. Később, mintha csak saját magát győzte volna le, könyökére emelkedett és már melegebben magyarázta: — Ez az átkozott seb, mintha a tengelybe homokot szór-
nak... úgy nyikorog. Maga nővére. ne gondoljon rólam semmi

rosszat. En... nők ember vagyok. A feleségemet Zinának hívják... gyönyörű asszony. Folyton csak ő jár az eszemben. De most... hogy a fék felmondta a szolgálatot, leszaladtam a hegyről...

A sebesültek hallgattak s szemmelláthatóan helyeselték a bocsánatkérés formáját. Csak Kunz, a német nézett csodálkozva Csernyijre, Muszjára és a többiekre. A történetek nagyon meglepették.

A fiatal leány is megnyugodott és eszébe jutott, hogy sietnie kell a gyülekezésre, ahol az újonc partizánok fogadalmat tesznek. És éppen ezt a boldog érzést, amellyel ezt az órát várta, zavarta meg a kórházban lejátszódott eset.

A „gyülekező” előtt nagy tűz égett. A fogadalmat tévők három sorban álltak fel. Muszja a balszárny szélén volt. Szemben vele álltak a tábor „veteránjai”. A szél néha magasra csapta a tábortűz lángjait. Ilyenkor a fény néha kirágadott a homályból egy-egy elgondolkozó arcot, vagy géppisztoly agyán nyugvó kezét, vagy puskacsőjét.

Rudakov a tűzhöz ment, „vigyázz”-t vezényelt, elővett a kabátja belső zsebéből egy ív papírt és ünnepélyesen olvasta a partizán-eskü szövegét. A partizán-újoncok egyszerre ismételték a mondatokat:

— En, a nagy Szovjetunió polgára, hűséges fia a hős szovjet népnek, esküszöm, hogy kezemből a fegyvert ki nem engedem, amíg az utolsó fasiszta rablót hazánk területéről ki nem irtottuk...

— Ki nem irtottuk! — kiáltották egyszerre az utolsó szavakat a fiatal hangok.

— ...tottuk ...tottuk ...tottuk... — válaszolt az erdei visszhang.

Szél fújt. A fellobbanó lángok megvilágították az ünnepélyes arcokat, égő szemeket. Muszja minden elkeseredettsége és nyugtalansága elmúlt. Az eskü egyszerű szavainak komor ereje magával ragadta. Rudakov papírról olvasta a mondatokat. A tűz fölé hajolt, hogy jobban lássa a szöveget, de Muszja mégis úgy érezte, hogy ezek a szavak az ő lelke mélyén fakadtak és onnan robbantak ki forrongva. Lelkesülten mondta tovább:

— Esküszöm, hogy minden erőmmel segítem a Vörös Hadsereget, hogy a veszett hitleri fenevadat megsemmisíthesse. Esküszöm, inkább az ellenség ellen vívott elkeseredett harcban halok

meg, de nem engedem, hogy magam, családom és az egész szovjet nép a fasiszmus véres rabságában sorvadjon.

Szíve erősen vert. Hideg futkosott hátán az izgalomtól. Még mindig feszes állásban, a többiekkel együtt, ünnepélyesen folytatta:

— Ha mégis. gyöngeségből. gyávaságból, aljas szándékból megszegném eskümet és elárulnám a nép érdekeit, haljak meg a legszégyenteljesebb halállal: elvtársaim kezétől. Vérért vért, halálért halált!

Az utolsó szavakat Muszja tele torokkal kiáltotta. Annyira fel volt hevülve, hogy amikor az eskümintát alá kellett írnia, rossz helyre írta a nevét.

A parancsnok üdvözölte az esküt tévőket és valamennyinek megszorította a kezét kicsi, nagyon erős kezével.

A partizánok a tűz körül maradtak. Muszja nagyon szeretett a tűz mellett üldögezni az esti órákban, amikor a partizánok szabad idejükben összegyűltek, szovjet dalokat énekelték és a dalok szárnyán visszatértek a front túlsó oldalán élő kedveseikhez. De Muszja ma nem tudott velük énekelni.

Elment az emberektől és lassan a földkunyhók között vezető „utcán” át, a partizán kórház felé lépkedett. Mögötte gyors léptek hallatszóttak.

— Volkova elvtársnő! — kiáltotta bátortalanul egy kisleány hangja.

A leány megállt. Ilyen hivatalos hangon itt senki sem szokott hozzá beszélni. Még a kórház vezetője, Anna Mihejevna se szólította a vezetéknévén. A sötétségből Tolja, régi ismerőse, a kis partizán bukkant elő. Valami nem nagy, de súlyos tárgyat nyújtott át neki. Muszja megnézte. Egy Walter-rendszerű tiszti revolver volt.

— Ezt magának hoztam! Maga most partizán lett. Eh, az ördög vigye, nagyszerű jószág! Egy fasiszta őrnagytól vettem el. A fiúk ezért már német géppisztolyt, szájharmónikát, meg öngyújtót is ígértek nekem. Nem adtam. De magától nem sajnálom. Viselje!

— Köszönöm! — a meghatott Muszja meg akarta szorítani a kis partizán kezét, de az olyan gyorsan tűnt el a sötétségben, ahogy megjelent.

Érezte, nem tudna elaludni, amíg örömét el nem mondja másoknak. S határozatlan léptekkel a kórház felé indult.

— Talán lesz valaki a sebesültek között, aki még nem alszik...

És csakugyan, a vászonfüggöny mögül tompa hangok szűrődtek ki. A szobában hevesen vitatkoztak valamin: tréfával vegyes kemény szavak állították meg Muszját a küszöbön:

— ... Én nem törődöm azzal, hogy itt van Rudolf Ivanics. Én nem szoktam az igazságot eltitkolni! Én nyíltan megmondom: nagyon kártékonyak vagytok ti... németek — mondta vastag rekedt hangon Oszip bácsi. — A te nemzedet, Rudolf Ivanics elvtárs... a medvéhez hasonlít. Mint amikor a méhek a kasukba hordják szorgalmasan a mézet és csak jön az a tányér! alpu... és egyszerre, be a kasba a mancsával. Mindent összerombol és agyontapos az aljas, csak hogy idegen mézet szopogathasson. No, mit szólsz ehhez? Nem így van talán?

— Én semmit sem mondok. Nekem nem lehet ellenvetésem — felelte a német, pontosan igyekezve kiejteni az orosz szavakat.

— Hallgatsz? Hitler leszoktatott benneteket arról, hogy igazat mondjatok. Elharaptátok a nyelveteket — hallatszott Csernyij izgatott hangja. — Te Rudolf, mi vagy most? ... Partizán? Igen, partizán. A fasisztákat velünk együtt ütöd? Igen, velünk ütöd! Velem együtt ömlött egy gépfegyvernél a te véred is? Igen, ömlött! Ebből az következik, hogy ugyanolyan szavad van neked, mint nekünk, bármelyikünknek. Hát miért hallgatsz? Beszélj!

Muszja csöndesen állt a földkunyhó küszöbén. A partizánok elvtársi és baráti viszonya az átszökött német Kunzhoz mindig meglepte, sőt eleinte még kellemetlenül is érintette. Valamikor, az ötéves terv első éveiben Kunz szovjet gyárakban dolgozott és türelemmel megtanulta az orosz nyelvet. Amikor átjött a partizánokhoz, hogy őszinteségét bizonyítsa, magával cipelt egy eszméletlen állapotban lévő, megkötözött SS-tisztet. A csoportban lelkiismeretesen oktatta a partizánokat, hogyan kell a zsákmányolt fegyverekkel bánni, és bátran harcolt a német fasiszták ellen. Muszja mindezt tudta. De mégis, ennek az embernek jelenlétében akaratlanul is óvatos és zárkózott lett. A sebesült partizánok viszont... emberek, akik sokat szenvedtek a megszállóktól, elvesztették otthonukat, családjukat, megszokott, kedves munkájukat, — orosz szokás szerint Kunzot „Rudolf Ivanicsnak” nevezték, megosztották vele dohányukat, kedélyesen gúnyolták is néha, és amin Muszja nem győzött eleget csodálkozni, semmiben sem különböztek el tőle.

Most megmerevedve állt a függöny előtt és különös érdeklődéssel hallgatta vitájukat.

— Rendben van! Felelj, amit gondolsz!

— Ne zavartasd magad, nem vagy Hitlériában. Itt hozzátartozóid között vagy. Nem cipelnek el a Gestapóhoz.

— Nekem nagyon nehéz válaszolni Oszip elvfárs-bácsi szavaira — mondta végül is a német.

— Allj! Én majd segítek neked — avatkozott bele újra a beszélgetésbe Csernyij. — Oszip bácsi megsértette a te népedet... Igaz? Ezt akarod mondani? No, mondd meg hát akkor egyenesen.

Tompa láрма hallatszott. Muszja megértette, hogy senki sem alszik és mindenki részt vesz a vitában.

— Te ne üsd bele az orrod a más beszédjébe. Téged senki sem kérdezett. Csak hadd válaszoljon maga Rudolf Ivanics... Mit mentegeted őket? ...Hiszen vérrel öntötték el az egész világot.

— Ki mentegeti? — ellenkezett Csernyij. — Már megmondtam nektek: aki ellenünk háborúval jön, legyen az német, olasz, finn, vagy akárki, én azt ütni fogom, amíg csak erő lesz a kezemben. És ha a kezemet elveszítem, akkor a lábammal harcolok. Ha összehatorkozom a lábamat, a fogammal harapom át a torkukat... De mit tehet erről Rudolf? Mi együtt lövöldöztünk a fasisztákra, együtt ontottuk a vérünket és most együtt heverünk itt, a kórházban. Hadd legyen csak ő német, én mégis azt mondom neki: itt a kezem... no, fogd meg, Rudolf!

— No jó, Rudolf Ivanics... különleges német. Én, a fasiszta gazemberekről... azokról... — szólalt meg Oszip bácsi. — Az ilyen németnek kezet adok. No, Rudolf Ivanics, fogjunk kezet. Gyerünk és csókolózzunk össze, vagy mit akarsz... Így ni...

A szobán derűs, halk nevetés futott végig.

— Verekedéssel kezdődött és pohárköszöntővel végződik.

— Így is van jól... Más, ha valaki német... más, ha valaki fasiszta... Mindenféle nemzetben akadhat fasiszta.

— Eh, ha én kedvem szerint tehetnék, ezeket az SS-eket, meg ezeket a Gestapósokat mind elevenen hangyabolyba dugnám. No, Rudolf Ivanics, nem ellenzed?

— Én is segítenék — felelte a német.

— Akkor hát rendben van, Rudolf. Én úgy gondolom, összehatorkozunk mi Hitlert... és egész Németország megköszöni, földig hajlik előttünk. Hát ehhez mit szólnál?

A függöny mögött feszült csönd támadt. Muszja mintha a szívdobogását is hallotta volna.

— En nem tudok oroszul olyan szót mondani — kezdte lassan, izgatottan a német. — Olyan szót, hogy megmondjam, milyenek maguk valamennyien... milyen nagy lelkek...

Muszja kibújt a függöny mögül, megállt a bejáratban s könnyes szemét végigjártatva a sebesülteken, remegő hangon mondta:

— Kedveseim, gratulálhatnak! Most már, mint maguk... én is partizán vagyok.

4

Közben a helyzet egyre riasztóbbra fordult.

A sok hírhozó, akikkel a kolhozokon át került a csoport összeköttetésbe, mind azt közölte, hogy a fasiszta parancsnokság a környező falvakban büntető-osztagokat vont össze. A német hadbiztonság tisztje, akit Kuzmicsnak sikerült fürdés közben elkapni s a puszta hatás kedvéért, meztelenül, egy szál csizmában állított elő a csapatnál, fontos bizonyítékokat adott. A csapat-törzstől parancs érkezett, hogy történjék bármi, de őszre fel kell számolni a partizán egységeket, és működésüket a vasútvonalak és az országutak körül meg kell bénítani ezen a területen. A hidegtől és a rémülettől reszketve, a tiszt még hozzátette, hogy a büntető csapatok egyesített vezérkara, amely Uzlovóban alakult meg a partizánok ellen, tervet dolgozott ki. Részleteket nem tud, de a fasiszták nagy reményeket fűznek ehhez a tervhez.

Később eljött Rudakovhoz a 432-es kilométer pályaőrnöje, ugyanaz a Jekatyerina, akit Nyikoláj szervezett be. Az asszony közölte, hogy német katonai szerelvényen, amelyet a partizánok siklattak ki az ő pálya szakaszán, már a kisiklás után tűz ütött ki. A vagonok szinte minden ok nélkül, vörös lánggal égni kezdtek. A németek, akik a segélyvonattal érkeztek az eset színhelyére, ahelyett, hogy oltáshoz fogtak volna, szétszaladtak és csak távolról, fejüket ingatva figyelték a mind jobban elharpózó tüzet.

Jekatyerina a roncsok között egy vasládában kétökölnyi nagyságú különös gömböket talált. Az átlátszó hártýából készült

burok szürkés-zöldesen csillogó folyadékkal volt tele. A talált tárgyat a pályaőr nő egy német gázálarcról leszedett fémtokba tette és elhozta a csapatnak.

A partizánok parancsnokai sokáig nézegették az érthetetlen zsákmányt. Ekkor az egyik gömb leesett a földre és szétment. A kiömlő folyadékból nagy, vöröses láng csapott fel. Se víz, se homok nem tudta eloltani. A láng gyorsan égve, a földkunyhó fagerendájába kapott. A partizánok éppen csak a legszükségesebbet tudták megmenteni. A kártékony gömböket gondosan becsomagolták, hogy újdonságként szállíthassák a Nagy Földre.

Rudakov a tűz után a törzs kunyhójába költözött és egész éjszaka a térképe fölött gunnyasztott. A kék ceruzával körülkerített falvak, amelyeket a büntető-századok foglaltak el, a térképen széles patkot formáltak. Mintha körülölelte volna a mocsaras erdőt, amelynek közepén a partizán-tábor feküdt. Csak a tűzeges mocsárral határolt északi rész maradt nyitva. A nagy-kiterjedésű területet járhatatlannak vélték.

Vajjon mit terveznek a fasiszták? Miért szüntették be az utóbbi napokban majdnem teljesen a harcokat az első vonalban a partizan-megfigyelők ellen? Megijedt talán az ellenség a veszteségtől, amely a feltépett és kidontott fák között húzódó erdei úton, az összezsapások közben érte? Nem, ez a feltevés nem látszott valószínűnek. A foglyok, — egyik a másik után, erősítették, hogy van egy parancs... minél gyorsabban megtisztítani a partizánok kezén lévő területeket. De akkor köröskörül miért olyan mély a csönd?

— Eh, csak készülne el minél gyorsabban az a repülőtér! Elindíthatnánk a sebesülteket, elküldhetnők a kincset, eljuttathatnánk ezeket az ördögi gömböket és akkor megterheles nélkül sokkal könnyebben vállalkozhatnánk harci feladatokra. Úgy, úgy, úgy... Vajjon mit terveznek ezek? Blokádot? De hiszen a partizánok romboló és robbantó csoportjai keresztülszívárognak az erdőkön. A harc a vasútvonalakon és a fő-összekötő útvonalon nem szűnt meg. Nem, itt valami más van... És még hozzá ezek a gömbök... És miért patkó és miért nem bezárt kör? — Rudakov megdörzsölte tenyerével makacs, domború homlokát, s rézsárga bajuszkáját tépdeste. — Itt valami más van. De mi, mi, mi? Hogyan jöhetne rá?

Másnap, az esti szürkületben megjött Nyikoláj. Jelentette a parancsnoknak, hogy a repülőtér majdnem készen van. Régebb.

ha már kivilágosodik, elvégzik az utolsó simításokat. Fogadhatják az összekötő és betegszállító repülőgépeket. A terv szerint az építés munkálatai csak egy hét múlva fejeződtek volna be. Így aztán Zseleznov közlése kellemesen és váratlanul érte.

A máskülönben tartózkodó modorú Rudakov erősen átölelte és orosz módra, háromszor megcsókolta a fiatal partizán arcát. Fölvidult és rendelkezést adott segéd tisztjének, hogy nagy éjszakai munkára kell előkészíteni a leadóállomást. Megkérte, hozzon egy üveg pálinkát az ő érintetlen tartalékaiból. Az üveget Nyikoláj elé állította, maga pedig leült, hogy megírja közléseit a Nagy Földre. Közben észrevette: a nap hőse hozzá sem nyúl a pálinkához, csak ül komoran a padon, szemét a földre mereszti és kedvetlen az arca...

— Mért lógotod az orrod?

— Minden rendben van, parancsnok elvtárs. Megengedi, hogy elmenjek? — kérdezte a partizán, mintha most ébredne fel.

— Nem iszol? Hiszen megszolgáltad...

— Köszönöm, majd máskor.

— No, elmehetsz.

Nyikoláj megfordult és lassan a kijárat felé indult. Rudakov felemelte a flaskót, megrázta, aztán elgondolkozva maga mellé tette. Alaposan megismerte az embereket. Zseleznovot meg éppen gyerekkora óta ismerte. Jól tudta, valami szokatlan gond, sőt lehet, hogy bánat nyomja a fiatal partizán szívét. „Talán megbetegedett?” — Mint párttitkár, régen megszokta, hogy anrószagokról sem szabad elfelejtkezni, ha emberről van szó. Gondolatban feljegyezte emlékezetében, hogy adandó alkalommal meg kell „gyóntatni” a fiatal partizánt.

A parancsnok gyorsan evett néhány harapást, azzal indult is a sátorba, ahol már szűnyoghöz hasonlóan dűnyögött a rádióleadó. Keresték Moszkvával az összeköttetést. Rudakov a segéd tisztjén keresztül kiadta a rendelkezést, hogy készítsenek elő néhány szekeret, amelyek majd a sebesülteket a repülőtérré szállítják. Aztán Volkova betegápoló nővér után küldte segéd tisztjét.

— Mi van még? Azt hiszem, mindent elintéztem! — Rudakov fáradtan leült egy fatönkre a sátor mellé s úgy kinyújtózkodott, hogy az ízületei is ropogtak. Utána élvezettel rágyújtott.

Békevilágban, a munka végeztével, a javítóműhelyből hazatérve, vagy sokáig elhúzódó gyűlés után, szeretett a házacskája előtti kertbe ballagni és beszívni a dohányvirág, a rezedá, a sárga

viola erős éjszakai illatát, egyedül üldögetni s egyik cigarettáról a másikra gyújtva összegezni aznapi élményeit és átgondolni a holnapi nap teendőit.

Ezt a szokását Rudakov elhozta a partizánok erdejébe is, abba az életbe, amely telve volt váratlan eseményekkel és veszélyekkel. Bár az elmúlt éjszaka le sem fekhetett és mellette a kapcsolót csattogtatva kereste a rádió-kezelő a Nagy Földet, a parancsnok, szokása szerint, most is az éjszakában, a szép időben, a csillagokban és a hűvösségben gyönyörködött. Távolabb, a sötétben, egyik lábukról a másikra nehezdedve, álmosan lélekeztek a lovak. A tábor távolabbi részén harmonika szólt. Ebben az éber és elcsöndesedett erdőben váratlanul és kedvesen, valahonnan, talán a konyhából, tompa férfihang és szagztatott női nevetés hallatszott.

Mindez emlékeztetett a békebeli életre, amely most úgy rémlett fel Rudakov szemében, mint távoli és kedves ifjúsága. Mosolyogva, mohón szívta be az őszi erdő erős illatát, éppen olyan élvezettel, mint fiatal korában, amikor még fűtő volt és néha felhevülten, fáradtan, szénporosan kitárta mellét a nedves esti szél rohamának.

Nem hallotta, hogy Muszja lépett eléje. A lánv hangosan összeütötte bokáját és kezét halántékához emelve, látható gyönyörűséggel jelentette:

— Csapatparancsnok elvtárs, parancsára, Volkova partizán megjelent.

Rudakov felemelte szemét, de nem felelt azonnal.

— Ül a fűre, Volkova partizán. Ül le és vadd be... vágyakozol a Nagy Földre?

Muszja nem felelt. Állt mereven és azon volt, hogy eltalálja, mit hoz számára ez az éjszakai hívás.

— Miféért hallgatsz? Holnapra repülőgépet kérek a Nagy Földről. Készítsétek elő a sebesülteket az elszállításra. Óvatosan, kíséret mellett vigyétek át őket az új repülőtér körzetébe. Ha repülőgépet ígérnek, akkor hajnalig be kell fejezni az átszállítást. És ami a legfontosabb, csendesen, láрма nélkül kell őket odavinni.

— A sebesülteket átszállítjuk a röptérre — felelte örömmel Muszja. És újra összezsattantotta bakancsa sarkát.

Tehát semmi különös! Őt itt hagyják és az utolsó napok homályos aggodalma fölösleges ijedelem volt.

— Megengedi, hogy elmenjek?

— Várj csak, hová sietsz? Hosszú most az éjszaka, ráérünk — állította meg Rudakov. Szerette a jó híreket a beszélgetés végére hagyni. — Még van valami! Szedd össze a magad holmiját is. Te együtt röpülsz a sebesültekkel. A kincseket viszed magaddal. Megértetted?

A kislány csak állt, állt. A sötétség eltakarta arcát. Rudakov nem látta, inkább csak érezte, hogy szavai nem örvendeztették meg, hanem inkább megzavarták, talán el is szomorították Muszját.

— Parancsnok elvtárs, engedje meg, hogy itt maradhassak a csapatnál — kérte halkán a leány.

Itt van ni... Hát ez mi? Már a második ember, aki olyan furcsán nyilatkozik meg az ő baráti szavairal... Rudakov egymás mellé állította a két esetet s hirtelen valami sejtés világot ágyába. De rá sem ért még az egészet átgondolni, a rádiókezelő, akit a kapcsolók alól könnyed sercegéssel szétrepülő elektromos szikrák kék fellángolása világított meg, boldogan kiáltott ki a sátorból:

— A „Nagy Föld!”

Rudakov a készülék felé indult. Menet közben volt még ideje szigorúan a leányra szólni:

— Volkova partizán, teljesítsd a kötelességedet!

Muszja hajnalig szállította a sebesülteket. Nyikoláj kíséretnek kéredzkedett, mert ahogy Rudakovnak jelentette, éjjel senki sem találja meg az utat a repülőtérhez. O meg jól ismeri! Az első szeker lovat maga Nyikoláj vezette kantáron. Az út a kiszáradt tőzeges mocsaron keresztül vezetett. Pontosabban: út egyáltalán nem volt, csak a szűz földeken mentek a cs. l. agok jarasa után. Némely heiyen a sebesülteket karonfogva kellett vezetniök s azokat, akik járni nem tudtak, hordágyon vitték. A lovak még az üres szekereket is nehezen húzták. Nyikoláj derékon fogta a sebesülteket és megállás nélkül, a sportember nagy, egyenletes lépteivel vitte át valamennyit a számukra járhatatlan területeken.

A sebesülteket az erdő szélén, sűrű fenyves között, a leszállóhelyhez közel helyezték el. Muszja régi ismerősei, az építőbrigád-ból való ipariskolásoknak a védelme alatt hagyta őket. Tolja volt a parancsnokuk.

— A helyettesem! — mutatta be Nyikoláj a fiút Muszjának. — Nagy szakértője a röptér-építésnek. Legendás partizán. Szavajárása és egyben beceneve: „kutyafáját”.

— Ó, mi már régen ismerjük egymást — mondta kedvesen a leány.

— Mióta?

— Régen, még az úton, távol innen...

— Akkor az életemet mentette meg — mondta kisfiús hangon Tolja. — Elmondtam már magának, Zseleznov elvtárs, hogy a vipera megharapta a lábamat.

— Hát maga volt az, Muszja, aki a mérget kiszívta?

— Ki lehetett volna más? — mondta a gyerek. — Ha ő nincs, akkor, a kutyafáját, én már kaput lennék. — De nem akarta tovább folytatni a beszélgetést, pajtásai felé fordult, akik távolabb, egy csoportban aludtak. — Hé, sasok — szólt a gyerekekre. — Gyerünk csak szénáért! De gyorsan ám!

— Ilyen véletlen, és maga... — suttogta Nyikoláj és bátor-talanul fogta meg Muszja kezét. — És ma meg már hamar el is repül... végleg...

— Miért végleg? Egyáltalában nem végleg — Muszja felsóhajtott. — Amikor először láttam ezeket a gyerekeket, messze-messze voltunk innen. Elcsigázottak voltak, sebesültet vezettek, beteget cipeltek. És akkor azt gondoltam: felmerültek előttem, mint az álomban és utána elvesztek a végtelen világban... Aztán újra beléjük botlottam. Amikor ezt a kisfiút megmarta a kígyó. És megint csak elkerültünk egymástól. Kiegett föld, pusztaság, rémség került az útunkba. Azt hittem, csak én, meg Rubcova tudtunk ezen áttörni... — Most Muszja nagy izgalomában mindkét kezével Nyikoláj ujjait szorongatta. — Átadom a kincset és visszatérek. Vissza kell térnem.

A partizán csak állt, meg sem moccant és ragyogó, boldog pillantással nézte a kislányt.

Muszja úgy érezte, hogy csak kis híja és elsírja magát. Elengedte a fiú kezét.

— Ne beszéljünk erről. Most ne...

Nyikoláj erőt vett magán s kissé felélénkülve kezdte elbeszélni, hogy ezek a kis partizánok az ötletekben, kezdeményezésekben kifogyhatatlan vezetőjükkel megtámadták a németek útépítő raktárát, gazdagon megrakodtak építőanyaggal s utána felgyújtották a raktárt. A fiú az építő munkában is jó vezetőnek

bizonyult. A legnagyobb munka közben magyarázta meg a munkásoknak, hogyan lehet legeredményesebben irtani az olyan fenyőtönköket, amelyek mélyen a földbe gyökereznek. Az egyik öreg kolhoz-paraszt, aki az építésnél dolgozott, a kis partizánt „miniszteri koponyá”-nak nevezte el.

Muszja szórakozottan bólogatott minderre, de közben egészen másra gondolt. A háborúban milyen csodálatosan keresztetik néha egymást az emberi sorsok! Hány nagyszerű emberrel találkozott már az úton, amíg szülővárosából ide, a partizán-erdőbe ért: Matrjona Nyikiticsna, Praszkovja néni, Rubcov, az idősebb kolhozasszony és fia, Kosztja, Anna Mihejevna, Mirko, Rudakov, Tolja és végül Nyikoláj, ez a nagy gyerek, aki magáról, saját dolgairól egy szót sem beszél, de órákhosszat dicsérgeti bajtársait. Hány jóbaráttól kellett eddig Muszjának megválnia! És holnap csakugyan örökre el kell búcsúznia a partizánoktól? Örökre? Talán mégsem. Hiszen már Toljával is háromszor találkozott. És kivel is veszekszik az most ott? Kire kiabál bicsakló kamaszhangján olyan erőszakoskodva?

— Zseleznov elvtárs, Zseleznov elvtárs! Nézze csak, mit csinál ez a maga kiváló Toljája! — hallatszott a sötétből a helyettes gazdasági főnök izgatott hangja.

— Hát mit csinálok? Talán a fűvön feküdjenek a sebesültek?

— Nagyon jó fiúk ezek, csak nincs elég önfegyelmük... — mondta Nyikoláj Muszjának és szaladt, hogy segítsen kis helyettesének, akit makacssága miatt kellemetlenség fenyegetett.

Muszja puha, zizegő tözgebuckára ült és újra elgondolkozott azon, milyen különös néha az élet! Milyen régen is találkozott Nyikolájjal! Némrég még nevetségesnek látta esetlen nehézkességét és most... most elnézi, hogyan egyenesedik fel a fiatal fenyő, amelyre hirtelenjében rálépett a legény erős lába. Messziről hallgatja a hangját és a szíve ijedten s boldogan ver. S mintha semmi közük sem lenne ahhoz, hogy büntető-különítmények veszik körül a partizánteletet, hogy elkezdődhetnek a nehéz harcok, az erdei kórházba újra sebesültek kerülnek és ki tudja... hiszen az is lehet, hogy ő is utolsó óráit éli! De ő kész lenne elviselni a legnehezebb nélkülözéseket. Itt élni veszedelmek között. Csak ne kellene elrepülni innen. Elválni ettől a szőke óriástól. Hiszen ha együtt lehet vele, semmi sem nehéz, semmi sem borzalmas! Csak azt szeretné, ha ő maga is csinálhatna

valami merészet, szokatlant, amiezt a fiút csodálkozásba ejtené, ami megnyerné tetszését.

Érzi, hogy ma nem volt tartózkodó. De természetesen többé nem mutatja, hogy mennyire érdekli a fiú.

— Kell is nekem... Ezek a kisfiúk... rémesen nagyképűek. Ha észrevesznek valamit, nagyon is fennen hordják az orrukat...

Igen, nem is érez iránta semmi különöset. Csak mint ember érdekli... És mégis, mennyire elszomorodik már csak a gondolatára is annak, hogy holnap el kell búcsúznia... Ó, ezek a kincsek! Hát nem elég, amit eddig tett? Köteles most még a boldogságát is feláldozni miattuk?

A boldogságát? Csakugyan ez a boldogság? Igen, igen... Miért is hazudna magának, miért is titkolná saját maga előtt is? Hiszen szereti Nyikolájt. Igen, szereti, most szeret először és talán életében utoljára...

De hamarosan repülőgépbe ültetik. A frontvonal mögé viszi ezt a súlyos, unalmas zsákot, amelyet bizoryosan, nélküle is nagyszerűen átadnának. És most már csak néhány óráig maradhatnak együtt.

Kelet felől már rózsaszínűvé vált az ég. Hideg lett. A felkelő nap színei derűs és csendes napot ígértek. A csillagok hol sűrűsödtek, hol elmosódtak. A levegő zöldesen áttetszővé vált. Köröskörül minden: az erdő széle, a tőzegmocsár, a repülőtér számára megtisztított foltos rét, már tömören, világosan, észrevehetően rajzolódott ki... Végre megreccsentek a bokrok és megjelent Nyikoláj.

— Már egyedül akartam elmenni — mondta hidegen Muszja, elrejtve örömét, amely a fiú közeledtére elfogta. — Én ma utoljára vagyok maguknál... Kissé figyelmesebb is lehetne.

→ Muszja, ha nem én vagyok itt, az a zörgőcsontú zsugori okvetlenül becsukatja ezt a fiút... Rudakov meg, ha valaki akaratoskodik, tudja... annak nem kegyelmez.

— És jól tette volna, ha becsukja. Ez a maguk híres Toljája már nagyon elkanászosodott — mondta kegyetlenül Muszja és vállát megrántva, gyors léptekkel ment át a mocsáron a szürke erdő felé.

Nyikoláj büntudatosan ballagott a lány után. Alig tudta utolérni. Ugy mentek, mint kezdődő ismeretségük idején, amikor a táborba kísért a két nő. Mint első találkozásukkor, most is a

régi románc csengett a partizán fülébe. Csak mégsem egészen úgy. Most az ifjú szerelem dalát hallotta ki belőle, a szerelem dalát, amelynek nem kell se vallomás, se szép szó, se jelentőségteljes pillantás és amely mégis magával ragadja, megbénítja s az egekbe emeli az embert és beszél, beszél helyette.

— Muszja, nem ismeri ezt a románcot? ... — Alekszej Tolstoj írta a szövegét.

— „A lármás bálon”? Igen? — A kislány megállt, s várakozón nézett útitársára.

Muszja reggeli félhomályban ragyogó, tágranyílt szeme olyan nagynak és mélynek tetszett, mint a tiszta forrásvízű erdei tó.

— Mindig ez zsong a fejemben, fülemben, ahányszor csak magával találkozom ... Honnan találta ki?

— Csak úgy egyszerűen kitaláltam ... — Muszja sóhajtott. — Elénekeljem? Csakhogy nagyon nehéz kíséret nélkül. Nagyon bonyolult dallam.

És a szomorú mocsár fölött, amelynek távoli szélein a nedves hűvösségben, leshelyeken partizánok és fasiszták lapultak, halkán felcsendült a dal.

Muszja egymás mellé rakta az idegen, régimódi szavakat, amelyeket ő maga akart elmondani és amelyek a lelkét eltöltötték. A külseje szinte nevetséges volt. Letűzött, vattás kabátja hosszú ujját feltúrta. Nagy buggyos nadrágot és súlyos csizmát viselt, amelynek szára szintén olyan hosszú volt, hogy vissza kellett hajtania. De ebben a pillanatban Nyikoláj a legszebb lánynak látta, akit valaha ismert.

A fiú mozdulatlanul, szinte félve állt. Attól tartott, hogy egy óvatlan mozdulatával elijeszti a dalt. Ajka hangtalanul ismételte a lány szavait: „Az éjszaka magányában fáradtan lefekszem s látom szomorú szemét, hallom vidám szavát” ... A lánnyal együtt suttogta a szöveget és azon tűnődött, milyen tisztánlátó is a költészet, hogy közel száz évvel ezelőtt milyen szépen és finoman fejezte ki a költő azt, amit Nyikoláj Zseleznov partizán most érez.

Muszja még énekelt, de a felderítő partizán éles füle közeledő léptek hangját fogta fel. Megszokta a váratlan veszélyeket. A zaj óvatosságra intette és önkénytelenül revolvertáskájához kapott.

— Rosszul énekelek? — kérdezte sértődötten Muszja, észrevéve, hogy Nyikoláj nem hallgatja.

— Jönnek... Valaki jön — suttogta a partizán. Minden ceremónia nélkül betolta a leányt a bokorba és erővel leültette.

A léptek egyre közeledtek. Most már Muszja is hallotta. Kattant a géppisztoly biztosító závarja. És hirtelen, nem messze, a bokrokon túl, Rudakov tűnt fel. Sovány volt és lebarant, de könnyedén ugrált egyik buckáról a másikra. Utána a segédtszije sietett, az az ápolt szakállú, divatosan öltözködő partizán, nyikorgó csizmában, akit Muszja magában „Don Petruccio”-nak nevezett. Don Petruccio hátán géppisztoly himbálózott, s övében két gránát lógott.

Muszja gúnyosan nevetett, félretolta Nyikoláját és kilépett a bokorból. De Rudakov már észrevette őket. Szeme körül sugárasan apró, ravaszokás ráncok képződtek.

— Mi az gyerekek? Ilyen későn, vagy ilyen korán? Nem is tudom, hogy mondiam? A mocsár közepén énekeltek? — kérdezte. Amikor segédtszije szolgálatkészen nevetni kezdett, a parancsnok barátságtalanul ráncolta homlokát. — Mi van ezen nevetnivaló? A nap még nem jött fel, hát nem tudom korán van-e nekik, vagy későn? Nekünk... korán van. Mi már ki-aludtuk magunkat.

Nyikoláj és Muszja tétován álltak a parancsnok előtt. Nem tudták, hová rejtsek pillantásukat. Rudakov barna szeme ravaszokásan pislogott. Most már megértette, miért jelentette olyan szomorúan Nyikoláj, hogy a repülőteret határidő előtt fejezték be... És a lány is ezért szomorodott el, amikor megtudta, hogy a Nagy Földre kell repülnie... Elnyomta jóságos mosolyát és majdnem parancsoló hangon mondta:

— Zseleznov, velem jössz és megmutatod a repülőtéren építkezést. Ott vannak-e a mesebeli hőseid és a te Toljád? Jó. Majd megbeszéljük a jelzés módszereit.

Nyikoláj zavartan nézett Muszjára.

— Téged, Volkova, majd ő kísér a táborba — intett Rudakov a segédtszif felé, akinek erre csak úgy ragyogott az arca... — Ott most nézik át a kincsek leltárát és neked ott kell lenned. Megmondták: húsz órákor érkezik a repülőgép... Készülj az indulásra.

Feleletet sem várt s egyik buckáról a másikra ugrálva, tovább ment. Nyikoláj kisé lassabban követte.

Muszja hidegen, tetőtől-talpig végigmérte a ragyogó Don Petrucciót, pillantása ápolt szakállán állt meg, megvetően összehúzta szemét. Élesen megfordult, s gavallérját maga mögött hagyva a tábor felé sietett.

Nem is figyelt arra, hogyan vizsgálták át Mitrofán Iljics leltára szerint az értékeket. Az üres kórház valahogy nagyon komoran hatott. A kis öntöttvas kályhán már forrt a tea. Anna Mihejevna és Julocska reggeliztek. Az öregasszony megkérdezte, miképpen helyezték el a sebesülteket, vigyáz-e rájuk valaki és hogyan érzik magukat. Csészét tett Muszja elé is. De a kislány egyszerűen árulásnak érezte volna, hogy ilyen reggel után teázgasson. Sietve felelgetett a kérdésekre, aztán halaszthatatlan dolgaira hivatkozva, magával vitte Julocskát és elindult, hogy amint gondolatban el-elmondogatta, „a tábortól búcsúzzon”. Ha szerencséje lesz, tán Nyikoláj is visszatér a repülőtérről és találkozhatnak.

Muszja búsan bolyongott a kunyhók között, szórakozottan hallgatta a csöppség fecsegését és zavartan felelgetett a szembejövő partizánok üdvözlésére.

A tábor lassan ébredt álmából. A fiatal partizánok ing nélkül, mezítláb, törülközőjükbe burkolózva futottak a patakhoz. Az öregek agyagból készült, fákon függő mosdóknál mosakodtak. Voltak, akik a szájukból freccsentették kezükbe a vizet. A deszkabetű alatt két kövér, paradicsomarcú leány főzte a kívülről agyaggal bemázolt, nagy vas-üstben az ételt. A tűzhely felől csiriz szaga lengett és mindenki kitalálhatta, hogy újra „szőke” lesz reggelire, ahogyan a megúnt kását nevezték. Távolabb, két fatönkön, két szélesvállú bácsi ült egymással szemben. Két másik partizán géppel nyírta a szakállukat. A borbélyok és „klienseik” fegyvere ott hevert a fűvön.

Megjelent a rádiókezelő, a Szovjet Tájékoztató Iroda reggeli hadijelentését hozta. Nyomában egyre több partizán tolongott. Sokan még fel sem öltöztek, és akadt, aki meg sem borotválkozott még. A rádiókezelő a papírlapot puha kenyérbéllel ragasztotta a fenyőfára. Az emberek azonnal szorosan körülállták.

— Gyerekek, hé... akik elől álltok... olvassátok hangosan!
— lármázott egy alacsony növésű legény, akinek még csak fél

lábán volt csizma és hiába igyekezett, hogy a szorosan előtte tömörülők háta mögül valamit is lásson.

Valaki hangosan olvasta a jelentést. A hírek nem lehettek valami nagyon vidámak, mert csöndben hallgatták és ugyanolyan csöndben ment is mindenki a dolgára. Igyekeztek elkerülni egymás tekintetét.

Amikor a fenyőnél már senki sem maradt, Muszja Julockával odalépett a jelentéshez. Azonnal ez a mondat csapódott a szemébe:

„Csapataink súlyos harcok után elhagyták...” Ezeket a szavakat nem olyan olvashatóan írták, mint a többi. Látszott, hogy a leírónak reszketett a keze... A mondat szíven ütötte Muszját. De hirtelen eszébe jutottak annak a falusi kommunistának hittél és meggyőződéssel teli szavai:

— Nem baj, nem baj, mennél jobban összenyomják a rúgót, annál erősebben pattan vissza és annál erősebbet üt. — Maga előtt látta a csupagond Rubcovot, nagy, tetovált, fáradhatatlan kezét. És a szíve azonnal megkönnyebbült.

— Talpald meg úgy, hogy Berlinig el ne kopjon! — kiáltotta Muszja egy fiúnak, aki csizmát javítani telepedett egy fenyőfa alá.

A legény leverten nézegette a teljesen széttaposott csizmát. A csizma tulajdonosa, fiatal partizán, gyűrött katonaruhában, igyekezett rábeszélni a mestert, hogy mentse meg a lábbelit és ösztönzésül egy zsákmányolt öngyújtót nyújtott át neki. Muszja szavaira mindketten megfordultak. A csizmadia kiegyenesedett, markába köpte a szögeket és „ügyfelére” kacsintott.

— Én csak azt mondom, nővérke, ki parancsolta ennek, hogy úgy fusson a németek elől, hogy a csizmája is széjjel menjen?

— Ne a nyelveddel, hanem az árral dolgozz, — komorodott el a csizma gazdája. — Hogy te milyen nagy hős lettél!

Muszja tovább ment. A szemben lévő tarka sátorból énekeszó és varrógép zörgése hallatszott. Két nő énekelt halkán. A partizánok ruháit javígtatták.

Mindennapi dolgok voltak ezek. Cseppet sem romantikusak. De az erdei tábor mindennapi munkája Muszjának most mégis különösen kedves volt. Szomorúan bolyongott apró útitársával a földkunyhók között. Vidám, néha nem is nagyon finom meg-

jegyzések és tréfák röpültek utána, de ez nem zavarta: a kórházban megtanulta, hogy a durva erdei harcosok külseje mögött tiszta, hűséges, gyöngéd lélek lakozik.

Milyen boldog lett volna, ha ezek között a napégette, rekedt-hangú, önfeláldozó emberek között maradhat, ha részt vehet harcaikban, szolgálhatja őket minden erejéből s bekötözheti sebeiket. De most már gyorsan, nagyon gyorsan elragadja a repülőgépből a táborból, erről a golyósebzette földről.

— Muszjecska néni, Muszjecska néni... mikor lehet már otthon lakni?... Julocska haza akar menni... Muszjecska néni... — szakította félbe töprengéseit a csöppség.

Julocska hangjából sértődöttség csengett: Muszja néni nem hallgat rá, egyre csak néz, valahová messzire, a szeme meg olyan, mintha vöröshagymát aprított volna...

Muszja volt eddig a legvidámabb és leggyöngédebb néni, akit Julocska ismert, de ma reggel óta nem figyel az ő apró pajtására.

5

Nyikoláj egész nap nem mutatkozott a táborban.

Csak amikor a nap sugarai már a függöny nyílásán törtek a kunyhó bejáratához; amikor már esteledni kezdett és hangosan dőngtek a szúnyogok, esett be fáradtan, lihegve a kunyhóba. Amikor Muszját és Anna Mihejevnt meg látta, üdvözlés helyett azt kiáltotta:

— Ez aztán a nagyszerű!

Később észrevette, hogy a leány már útra öltözött, letűzött kabátját összegöngyölve, mellette egy tönkön fekszik az ismerős zsák, s rajta kékdedő, vörös tokban a tiszti „Walter”-pisztoly... amelynek Muszjánál való titokzatos megjelenése mindig érdekelte, sőt kínoztá a fiatal partizánt... Elkomorodott és feült a kecskelábakon álló priccsre.

— Illenék levenni a sapkát, fiatalember — jegyezte meg Anna Mihejevna. — Itt hölgyek vannak.

Muszja türelmetlenkedett, gyorsan derékszíjára kapcsolta a revolvertököt, övét megszorította és a zsák után nyúlt.

— Magát, ugye, értem küldték? — kérdezte határozott hangon Nyikolájától s időt sem adva, hogy csodálkozzék, gyorsan hozzá-

tette: — Megyek, megyek! ... No, viszontlátásra, Anna Mihejevna, ne búsuljon! Ami a gyógyszereket illeti, minden kívánsága itt van — és zsebére csapott. — Még a lelkükből is kirázom, ne nyugtalankodjék. A legmagasabb helyig is elmegyek érte, ha kell. Már ismer engem ... Zseleznov elvtárs, talán maga vinné a zsákot ... Nehéz tárgyakat rendesen a hölgyek kísérői szoktak vinni. Nem igaz, Anna Mihejevna?

— Tökéletesen így van, Muszenyika ... Vigyázz magadra. Ott fent bizonyosan nagy a hideg. Meg ne hűlj. Csavard be a nyakad. Anginát, vagy bronchitist kapni nem lenne valami nagyon kellemes ...

Az öregasszony a kijáratig kísérte a leányt, összecsókolta és zsebébe dugott egy doboz köhögés elleni mentás pirulát ... — ez volt az egyedüli nyalánkságuk.

Amikor már elbúcsúztak, Muszja hirtelen megállt, visszahant a kunyhóba az ágyacskához, amelyen kövér kis kacóját a paplanra téve, puha szájacskáját felfújva aludt Julocska. Muszja magához szorította kis barátnője aivó, meleg fejecskéjét, egy pillanatra megdermedt ... Julocska fel sem ébredt, de átölelte al-mában Muszja nyakát.

Nyikoláj türelmetlenül köhécselt. Muszja óvatosan lefejtette magáról a csöppség kezét, megcsókolta és lábujjhegyen kiment a kunyhóból.

A fiatalok a repülőtérré mentek. Az őr a fenyőtörzs mellett hangtalanul elhagyta helyét s a jelszót kérte. Zseleznov felelt. A lány mégegyszer visszanezett, a távolban égő tábortűz felé, s határozott mozdulattal karonfogta Nyikolájt. Néhány percig hallgatva mentek.

— Gondolsz majd rám? — kérdezte Muszja. Először tegezte a fiút.

— Én magát soha ... sohasem foglak elfelejteni ... Én téged, téged ... Olyan jó, hogy tegezel.

— Gondoltál már arra, hogy nekünk a háború után okvet-lenül találkozunk kell?

— Hát hogyne ... feltétlenül!

— No, de ha valami történik a mi repülőgépünkkel ma, amikor átrepülünk a front felett, akkor többé nem találkozunk!

Muszja eddig még soha nem gondolt komolyan a halálra, nem is félt tőle, de most nagyon elszomorodott.

— Gondolok rád, amíg csak gondolkozni tudok... És maga... és te, Muszja? Hiszen engem is megölhetnek. Én nem kérlek arra, hogy örökké emlékezz rám, de azért néha... gondoldj rám. Jó? Megteszed?

Hol talált akkor ilyen szavakat ez a tartózkodó fiatalember? Igaz, sok bölcseséget nem mondott. Beszélgetésükben leggyakrabban a „te” szócska hallatszott...

A külső őrségnél megegyeszer megállították őket. Az őr, lámpájával boldog arcukra világítva, kis borsos tréfát szeretett volna megereszteni, de megismerte a nővérkét, s összeharapta száját.

— Hány óra — kérdezte, csak azért, hogy mondjon valamit és rágyújtott.

Keresztülmentek a kiszáradt mocsáron, botladoztak a bukákon, a bokrok ruhájukba akadtak, arcukba ágak csapódtak, de ők mindebből semmit észre nem vettek. Mintha felhőkön mozogtak volna. A távolság a tábortól a repülőtérig nagyon rövidnek tetszett.

A rét közepén tűz égett. A magas lángok mevilágították a kis partizánok ismerős alakját és arcát. Tolja valamit magyarázott és kezével hadonászott. A tűztől nem messzire, a kivilágított zóna mögött, Rudakov ment. A sötétben láthatatlanul lépkedett mögötte a segédtiszt. A Nagy Földről várt repülőgép tiszteletére új szíjat öltött magára. Ennek nyikorgása árulta el jelenlétét.

Muszja a sebesülteket ment megnézni. Szénában, ponyvával letakarva, hallgatagon feküdtek a csendes éjszakában és cigarettájukból idegesen fújták a füstöt. Valamennyi izgatott volt. Előzőleg élénk vita folyt közöttük. A kedvenc nővérke megjelenését a sebesültek barátságos zajjal fogadták.

— Elfelejtkezett rólunk, vagy mi? ... Úgy fekszünk itt, mint a talpfa az ágyazásban.

— Mit hallott, nővérke? Repülünk, vagy itt kell meghalnunk?

— Az éjszaka már elmúlik és még mindig nem jönnek. Azt mondták... este jönnek... Hát hol vannak? A németeket várják? ... Mintha csak rájuk várnának... A fasiszták se alusznak álm!

— Hallgassatok. Csendesebben!

A hangok hirtelen elhaltak. De a pittypalatty száraz hangján és a távoli tűznél beszélgetők ideszűrődő zaján kívül egyebet nem

is hallottak. Csernyij szólalt meg, színlelt vidámsággal, de csak azért, hogy megtörje a súlyos csendet.

— Mi itt, nővére, már bánkódtunk maga miatt. Hová leszünk, gondoltuk, mivé tesz bennünket a mi Másenykánk? Rólam már a nadrág is leesik, annyira kiszáradtam.

— Füllent a cigány — tréfálkoztak a többiek. — Ne higgy neki, nővére. Ni, milyen kövérre ette magát a kórházi kosztos... Mint egy gőzmozdony!

— Ez a feketeképű eleped minden nőért — mondta valaki rekedten a sötétben és nevetve énekelte: „Hej, de nagyon megszerettem...”

— Nono, a női nemről csak hallgassunk... Házas ember vagyok én.

— Kár, hogy Rudolf nem jön velünk. Kiiratkozott a névjegyzékből. Az úton nem lesz kivel veszekedni...

A röptér felől ujjongó kiáltás hallatszott:

— Repülől! Itt a repülől!

A tűz mellett összeverődtek és szétváltak a fekete alakok. Lábak topogása és kiáltások hallatszottak. De a zűrzavar sem tudta a közeledő motorzúgást elnyomni. Sárgás benzinlábbal pontosan, mintha csak a földből tört volna elő, a tér szélét bekeretező nyolc máglya egymásután lángolt fel. A tüzeket bottal megpiszkálta valaki és egész szikraoszlop keringett a levegőben. A motor zúgása erősödött. A repülőgép már a fejük fölött úszott láthatatlanul és feketén a csillagokkal beszórt égen. De hirtelen mindenkinek úgy rémlett, mintha elcsöndesedett volna a zaja.

— Elmegy — mondta valaki a sebesültek közül leverten. — Nem a miénk!...

— Visszajön. Azt hiszed, ez is olyan, mint amikor a tyúk a létrára ül! Szét kell neki nézni mindenfelé.

— Csendesebben! Megint berreg... Halljátok?

De semmit sem hallottak. Csak valami madár sírt... Az erdőszélen, a sebesültek között és ott a téren is, csönd támadt. A tüzek, amelyeket most senki sem élesztet, már nem szórták az ég felé ragyogó szikráikat, most egyenletesen és bágyadtan égtek. A háttérben mozdulatlan emberi alakok sötétlettek.

Muszja szíve erősen vert. Lehetséges volna, hogy ápoltjait, akik abban a reményben, hogy a Nagy Földre kerülnek, bátran és férfiasan viselték el a nehéz utat a repülőtérhez... most majd vissza kell szállítani a táborba? De valahol öntudata mélyén,

boldog, önző hang csendült. Hát legyen úgy! Kigyógyítjuk őket itt is, az erdőben. S akkor Muszja Volkova is itt maradhat és nem kell neki Nyikolájától elválnia.

Újra hallatszott az imént eltűnt motor zaja. Újult erővel élesztgették a tüzet. A szikraoszlopok újra az ég felé emelkedtek. A repülőgép a fejük fölött körözött, hol közeledett, hol távolodott. A földön pedig remény és kétségbeesés váltakozott az emberek szívében.

Végre az égen fellángolt és lehullott, mint valami zöld csil-lagocska, a jelző-rakéta. A csavarok zúgása fűtten sziszegéssé változott. Mint a mesebeli sárkány, kék fényt freccsentve zuhant le a repülőgép. Kereke ott berregett a földön felgyulladt legtávo-labbi tűz mellett, s aztán mint az elégedett győző: motorját zúgatva húzódott a nagy máglya felé. A partizánok odarohantak, ahol az óriási madár szárnyai ragyogtak a tűz fényében.

Muszja már akkor odaszaladt a repülőgéphez, amikor a pilóta még csak a gép ajtaját nyitotta és lábát is alig engedte le a földre. A partizánok türelmetlenül néztek a félsötét, nyitott ajtóra, ahol egy kis lámpa pislogott homályosan. Tapogatták, símogatták az éjszakai harmattól nedves gép szárnyait, mintha csak arról akartak volna meggyőződni, hogy nem álmodnak-e és csakugyan igazi repülőgép jött a Nagy Földről!

A pilóta leengedte lábát és leugrott. De nem érte el a föl-det... Erős kezek ragadták meg, felemelték és felfelé lódították. Tehetetlenül bukdácsolt a levegőben és kiáltozott:

— Fiúk, hagyjatok már, megőrültetek? Összetörtök... Mi-féle ostoba divat ez... A szívem...

Végül is a földre állították. A pilóta megszorongatta az érdes kezeket, megcsókolta a szőrrel benőtt arcokat és dohány-szagú szájakat s nem győzött felelni a sötétből feléje szálló kér-désekre, amelyek mintha sose akartak volna véget érni. De a háta mögött halk, parancsoló hang hallatszott:

— Oszoljatok...

A tömeg helyet engedett Rudakovnak, aki erősen megrázva a pilóta kezét, bemutatkozott:

— Rudakov, a különítmény parancsnoka! Levél van?

A pilóta vastag, öt pecséttel lezárt levelet húzott ki a táskájából. A tömeg most a kormányshoz rohant, akinek szőrme-csizmája már kilátszott a kabinból. De az öröm első kitörése

már ellanyhult. A kormányost már nem dobálták a levegőbe. Minden oldalról körülvették és kérdésekkel ostromolták

— Mi hír Moszkváról? Hol készül a támadás? Hogy érzi magát Sztálin elvtárs? Mi az a „Katyusa”? Azt beszélük, hogy már megjelent a fronton. Hogyan lőnek vele?

Még arról is érdeklődtek, hogy milyen az időjárás a front túlsó oldalán. Mintha szabad földön még az éghajlatnak is másnak kellene lennie, mint itt, a megszállott területen.

A kormányos nagyon tapasztalt legény volt, nem először vezetett repülőgépet a partizánok titkos, erdei röptereire. Nem hiába jött ki lassan a gépből, várt, amíg a partizánok legviharosabb örömkítőzéseiket már rázúdították a kevésbé tapasztalt pilótára... Most megállt nagy, kutyabőr csizmájában a bámuló emberek között, a kérdéseken csak szélesen elmosolyodott s egyre csak azt mondogatta:

— Jól megy minden. A rend teljes. — Nyugodt, rövid feleletei miatt a partizánok különösen jólétesült és rokonszenves embernek tartották.

Közben a hivatalos levél után a pilóta Rudakovnak egy vastag, gondosan leragasztott és még cérnával is átkötött borítékot adott át. Ezt Rudakov felesége küldte. A parancsnok elvette a levelet és a tűz felé fordult. Fel akarta nyitni, de erőt vett magán, bedugta zsebébe s a pilótát a hozott rakományról kezdte faggatni. Erre néhány pillanat múlva nehéz ládák és újságokkal megtömött batyuk jelentek meg a gép ablakában. A sötétből a csomagok felé nyúló kezek óvatosan fogtak meg mindent... finoman engedték le a földre, mintha a ládákban nem acél és robbanóanyag, hanem finom kristályüveg és porcellán lett volna.

Az erdő széléről már vezették és hozták a sebesülteket. De kiderült, hogy a repülőgép egyszerre csak hat embert tud magával vinni. A sebesültek száma pedig hét volt. És volt még egy tifuszbetegük is... az ismert nevű kolhozparaszt, Baharev, aki nemrég jött a különítményhez. A kilencedik Muszja lett volna. Ő a gép végénél állt, lehorgasztotta fejét és nem vett részt az általános örömben. Előtte a lábánál, a hátizsákja mellett, a gondosan átkötözött és lepecsételt zsák feküdt. A leány előtt, szemét le nem véve róla, Nyikoláj állt, mintha örökre magába akarná zárni arcát. A fiú még a tűz élénkítő, vörös fényében is halál-sápadtnak látszott.

Muszjának úgy rémlett, hogy még karórája ketyegését is hallja. Az indulásig már csak néhány pillanat van hátra s ezek a pillanatok egyre fogynak... Ekkor váratlanul, gondterhelten hozzájuk lépett Rudakov és azt mondta, hogy a kincsért majd egy másik gépen jön egy különlegesen erre a feladatra kirendelt ember. Muszjának meg kell várnia annak az érkezését. Nyikoláj és a leány annyira megörültek ennek a fordulatnak, hogy a parancsnok szinte dühbe jött.

— Fiatalság — bolondság... — mondta bosszúsan.

Muszja és Nyikoláj mosolyogtak. Nagyon drága volt nekik minden óra, amelyet együtt tölthettek.

A repülőgép elment.

Mindenki az újságoknak esett. Pillanat alatt szétvagdalták a burkolaton a zsineget. A tűztől megvilágított papírlapok mint hatalmas tűzvirágok szirmai terültek szét a sötét réten... Olvasták, tapintgatták és kézről-kézre adták az újságokat. Dátumukkal senki sem törődött. A cikkekből nemcsak azt olvasták ki, amit a szavak jelentettek, hanem azt is, amit a sorok közül szerettek volna kihámozni... Minden haditudósításban célzást kerestek a készülő ellentámadásra.

Hogy kissé megnyugodjanak, Muszja hangosan olvasni kezdte az öregeknek a Pravdát. De ebből semmi sem lett... Mindenki maga akarta látni a szívének oly kedves újságot. Eltolták mellőle a kislányt, és folytathatta az olvasást.

Most odajött Rudakov és félrehívta Muszját. Zavart hangon, amelyet nála még elképzelni is nehéz volt, kezdte:

— Volkova, nagy kérésem lenne hozzád... Hogy úgy mondjam: személyes természetű. Tudod, nekem, ott... — és arra felé mutatott, amerre a gép elrepült — nekem ott... családom van. Feleségem és gyermekeim. Itt azt írja a feleségem: jól élnek, ne nyugtalankodjam és hasonlókat. Megnyugtat. De én úgy érzem, hogy szűkösen vannak... Érted?...

A lány csodálkozva nézett a parancsnokra. Ugyan miért olyan zavart? Furcsa egy ember! Hát ő nem szolgált rá, hogy gondoskodjanak a családjáról?

— A feleségem azt írja, — folytatta Rudakov — hogy visszatértemig megőrzi az új prémbundámat és még néhány más holmimat, hogy a győzelem után mindjárt civilruhába öltözhessek. Hogy teljesen otthon érezhessem magam! Hogy tetszik ez neked? ... Nagyon kérlek, Volkova, ők most ott élnek... — meg-

mondta a város nevét, amely ideiglenesen területi központ lett. — Oda okvetlenül el kell menned. Látogasd meg őket és vidítsd fel egy kicsit. Beszélj rá szegénykét, hogy adjon el mindent, ami az enyém... Azt írja, hogy őrizi... Ojh, micsoda népség ezek az asszonyok!

Nyilván, mert Rudakov mindedig gondosan elrejtette környezete elől a maga személyi ügyeit, most különösen furcsa volt a gondos apa és szerető férj szerepében.

— Elmegyek a kerületi párttitkárságra és mindent elmondok. Csak ne nyugtalankodjék. Majd elintézem, hogy mindent megkapjanak, amire szükségük van.

— Nem, nem, Volkova! Ezt megtiltom! Hallod? Te bizonyosan el sem tudod képzelni, hogyan él most az ország. A leghatározottabban megtiltom. Mondd meg neki... adjon el mindent, és az egészségén kívül semmit se kíméljen. Az egészség... ma mindennél fontosabb! Milyen furcsa asszony, milyen furcsa!... És még arra kérlek, Volkova, ha beszélsz majd vele, olyat ne mondj, ami megijeszthetné. Egy szót se! A feleségem ideges egy kicsit. Mondd, hogy itt nyugodtan élek, no, mondjuk, úgy, ahogyan egy erdőkitermelésnél él az ember. A németek a fronton támadnak, nincs idejük velünk foglalkozni. Mi meg itt csak úgy fenntartjuk a rendet. Mondd el neki, hogy jó, szabad levegő van itt, gyönyörű a természet, vadászni járunk, gombát szedünk. Nem baj, nem baj, csak ne jöjj zavarba, ő elhiszi. Hiszen, ha igazán vár valamit az ember, el is hiszi, amiről álmodozik...

— Parancsnok elvtárs, parancsnok elvtárs! — hallatszott a helyettes gazdasági vezető hangja.

Mintha csak villanykapcsolót csattantott volna be valaki: Rudakov arcán kialudt a gyöngédség finom színe. Egy pillanat múlva a parancsnok már a tűznél volt és hideg hangon rendelkezett. Muszja már szinte azon tűnődött: jól hallotta-e az imént Rudakovot, aki még egy perccel előbb zavartan magáról és a távoli családjáról beszélt?...

A repülőgépen ideszállított ládák között megbékülten járkált a gazdasági vezető és Tolja. A fiú a felírásokat olvasta: „Géppisztolyok”, „Töltények”, „Aknák”... A gazdasági vezető lelátárba vett mindent. Mindketten el voltak ragadtatva a Nagy Föld bőkezűségétől.

— Zseleznov elvtárs, nézzen csak ide. „Aknák”. Mágneses! Kél láda! Most aztán reszkessenek a fritzek! — kiáltotta Tolja.

Nyikoláj és Muszja távolabb, a tűz mellett állva, egymás kezét fogták. Már nem zavarta őket, hogy körülöttük emberek vannak. Nem gondoltak semmi másra, mint arra, hogy hamarosan, talán néhány óra múlva, újra felhallatszik a motor bűgása s el kell válniok, talán örökre...

— Ahogy meghallom a repülőgépet, meg fogom csókolni, szavamra, megcsókolom a száját — gondolta Muszja. Ugyanerre gondolt Nyikoláj is. Arra már elszánta magát, hogy férfiasan viselkedjék, ne veszítse el a gyorsan múló percek, de minél inkább múltak ezek a percek, annál nagyobb zavar fogta el. Nagy keze, amely óvatosan szorongatta Muszja hideg, vékony ujjait, már remegett egy kisé.

Az ifjúság tékozlásával, bármelyikük, gondolkozás nélkül életét adta volna minden percért, amely kitolja a válás idejét. Még amikor délen vörösen villant a láthatár és a repülőtérrig hallatszott az ágyúk tompa dörgése, még akkor sem ocsudtak fel és nem vetlék észre a tűz körül támadt zűrzavart.

— Zseleznov elvtárs, a parancsnokhoz! — kiabálta Tolja futva. Nehezen lélekzett, a hangja szaggatott volt.

Csak ekkor tért magához Muszja és Nyikoláj. A távoli dörgésektől, a lövések villanásától és a robbanásoktól elfogta őket a rémület. A büntető-osztag a partizánok fő táborának körzetében támad! Ez a gondolat talpraállította a fiatalokat. Egy pillanat múlva mindketten a réten át a tűzhöz szaladtak.

Rudakov már nyeregben ült. A tűz fényében ló és lovas mintha bronzból lettek volna öntve. A kolhozparasztok közül való éltesebb partizán, aki a különítmény istállójában teljesített szolgálatot, kantárszáron tartott egy megnyergelt lovat.

— Hol vesztetek el? Látjátok, mit csinálnak? Könnyen lehet, hogy a repülőtérré támadnak. Nagyon kockázatos a második repülőgép leszállása. Meg kell neki tiltani... Vörös rakétákkal kell dolgozni. Volkova mint ápolónő ittmarad a sebesültek mellett. A helyettese ez a hogyhívják... ez a „kutyafáját”. A zsákot el kell ásni. A gránátokat, amelyeket most hoztak, meg kell törölni, és előkészíteni a szétszétásra. Mindenki, aki tud, fogjon fegyvert... a repülőtérré védelmére. Várjátok meg további parancsait! Zseleznov, lóra, utánam!

Rudakov megsarkantyúzta lovát s már el is tűnt a sötétben Nyikoláj zsákmányolt pejparipáján vágatott utána.

A tompa tűzérési dőrejek mind erősebben hallatszottak. A tűznél felnyitották a ládákat. A vastagon megolajozott, zsíros papírba csavart új szovjet géppisztolyok általános lelkesedést keltettek. A géppisztolyok nehéz dobtárait külön csomagolták és még a Nagy Földön gondosan megtöltötték.

A hadi dolgokban nagyon leleményes és járatos Tolja segített a gazdasági vezetőnek és Muszjának a röptér bejáratánál csapdákat állítani. Csernyijnek és Baharevnek, akik szintén a következő útra maradtak, Muszja egy-egy géppisztolyt vitt. Mirko, kezébe véve a fegyvert, azonnal megvidámodott. Óvatosan letörölte ruhája ujjával a kenőcsmaradékot és kipróbálta a závárt. A partizán szeme föllángolt.

— Úgy látszik, nővérke, a sors nem akarja, hogy elrepüljünk — mondta. — No, azért ne búsuljon, lehet, talán jobb így. Játszunk mi még ezekkel a játékokkal! — gyönyörködött az új fegyverben.

A partizán hamar kitalálta, hogyan kell a különítményben még nem látott új szovjet fegyvert megtölteni és hozzáillesztette a dobtárat.

— Ez igen! ... Mi ehhez képest a német fegyver? Semmi! ... Ez legalább hetven patronos ... Valóságos gépfegyver! ...

Muszja Csernyij mellé ült. A partizán tapasztalt harcos volt és Muszja nyugodtnak érezte magát mellette.

— Hogyan történt, Mirko, hogy maga nem repült el az első géppel? Most már a Nagy Földön lenne a hozzátartozóinál.

— Maga nélkül, nővérke, mint a mozdonynak váltó nélkül, nincsen utam — felelte félig tréfásan, félig komolyan a partizán.

Muszja újra kényelmetlenül érezte magát. Mirko fekete szeme villogott. A leégett tűz világánál jól látszott lefogyott arca és finom, remegő orrcimpája.

— Átázott ... Mindjárt betakarom magát ... A sebei nem fájnak?

— Mit törődöm én most a sebekkel? — mondta a partizán hevesen, szagztatottan. Elfordult és a távoli robbanások lobbanó fényét nézte.

Muszja is arra felé figyelt. Nyikolájra gondolt. Ő már bizonyosan a védelmi vonalakban harcol és természetesen a legveszélyesebb helyen ...

— Mi történik most ott? — suttogta szomorúan.

— Nyilván támadásba mentek át a fasiszták.

— A mieink, szegények... mi lehet most ott velük?

— „Szegények!” Azt mondja!... A szegények mi vagyunk... Ugy heverünk itt az ilyen nehéz pillanatokban, mint a tők a kertben. Eh, Mása, de eljátszogatnék a fritzekkel ezen a balalajkán, cigányosan, csak a lábam jó lenne.

Fütytyentett és megrázta a géppisztolyt.

— Ó, mi ez? Mirko, kedves, mi ez?

A tűzéség már elcsöndesedett, a robbanások is elmaradtak, de hirtelen, végig a láthatáron megvilágosodtak az erdő sötét csipkái: bíborvörös, fénytelen tűz borította el az ég felét. A tűzvész nőtt, szélesedett és végül is úgy felmagasodott, hogy szinte a csillagokig ért.

A váratlanul kitört, érthetetlen lángok olyan megdöbbenő látványt nyújtottak, hogy a repülőtéren maradt partizánok alig vették észre a felettük elszálló repülőgépet. Csak akkor hallották meg, amikor másodszor is elhúzott és motorja egészen a fejük fölött berregett. Lent lágyan pukkant a rakétapisztoly. A vörös csillagocska úszva emelkedett az ég felé és csendesén szétpukkadva, hosszú üstökös módjára hullt lefelé.

Muszja rémülettel és örömmel vegyes érzésekkel hallgatta, hogyan csendesedik el a távolban a motor zaja. Már közeledett a napfelkelte, az ébredő hajnal enyhe világossága fokozatosan elnyomta a tűz fényét. A heves déli szél az égő erdő kesernyészagát hozta a repülőtérhez. Muszja egy furcsán bozontos fenyő alá ásta el zsákját, ott, ahol Nyikolájjal majdnem egész éjjel állt. A helyét fenyőtűkkel hintette be és visszament Csernyijhez és Baharevhez.

Ezek már teljes hadi készségben voltak. Fialat fenyő mögött feküdtek géppisztolyukkal és tartalékdobtárukkal, figyelték a tűzvészt, amelynek félelmetes, gonosz színe egyre csökkent a világosodó reggelben.

A sebesült és a beteg halkan beszélgettek.

— Ezek kipörkölnék bennünket az erdőből. Így van! Legyűrni nem tudnak, de ki akarnak égetni, mint a poloskát — mondta Csernyij.

Az öreg Baharev nedves hajával és lángoló arcával még

mindig a fél eszméletlenség állapotában, vadul nézte a szürke, bodros füstöt.

— Mit csinálnak! Hogy ezek mit művelnek! . . . — sutlogta lázas, megrepedezett ajka.

Hirtelen felkapta géppisztolyát. Lőni ákart, de Csernyij kiütötte kezéből a fegyvert.

— Csak feküdj, katoná! — betakarta bajtársát és Muszjára mosolygott.

— Mi történik ott? — sutlogta a leány és a füstfelhőt nézte, amely már elborította a pirosló friss napot.

6

Nyikoláj az első kilométerek után elmaradt Rudakov mögött. Amikor a tüzérségi tűz elcsöndesedett, a verejtéktől nedves, habzó lován a tábor felé vágatott.

Alig piroslott még a hajnal. Bár a sűrű ködben a fák még nem rajzolódtak ki élesen, csak olyannak látszottak, mint zavaros vízben a tükörkép, a partizánok azonnal megértették, hogy az ellenséges ágyúk nem vaktában lőttek, hanem a csapást egyenesen központi telepükre mérték.

Az utat hol itt, hol ott, kidöntött fenyők állták el. A lovak lába alatt friss homokgödrök keletkeztek, amelyeknek még sötét volt a széle. A fák között undorító égett szag lebegett.

A paripa, ügyet sem vetve gyakorlatlan lovasa ösztökélésére, sietség nélkül, óvatosan lépkedett. Váratlanul felnyerített és oldalt ugrott: az út mentén partizán holtteste feküdt. Valószínűleg őrségen állt . . .

A tábor néptelen volt. A partizánok, úgy látszik, valamenynyien az állásokban harcoltak. A túlsó oldalról sűrű puskalövések és gépfegyver sorozatok makacs kattogása hallatszott. A törzs kunyhójánál, kantárját a földre lógatva Rudakov lova állt. Senki sem kötözte meg. Harapdálta a füvet. A segédtsízt nem volt az ajtónál. Nyikoláj bekopogtatott, de választ sem várva belépett a kunyhóba.

Itt mindent elmozdítottak a helyéről. A bejárat mellett összekötözött batyuk hevertek. Az asztalnál Rudakov és még két másik parancsnok hajolt a térkép fölé. Rudakov megnevezte a körülöttük

fekvő falvakat és Karpov, a térképet nézve, komor hangon felelgette:

— Elfoglalták... elfoglalták... elfoglalták...

A parancsnok egy pillanatra elgondolkozott, ujjával végigtörölte rézszínű bajuszát és újra a térkép fölé hajolt. A sarokban, szalmán, a prémes parancsnoki bőrkabátba burkolva, édesdeden szuszogva Julocska aludt.

Nyikolájnak ideje sem volt, megérkeztét jelenteni, mert utána hangosan dübörögve a lépcsőkön két partizán jött le, feketén, megpörkölve, sapka nélkül. Ruhájukon rengeteg égett folt látszott.

— Terjed a tűz! — mondta rekedten az egyik s könyökével a falnak támaszkodott.

— Égünk! — kiáltotta majdnem fuldokolva a másik. — Gyujtogatnak! — Rudakov felnézett a térképről. Nyúzottan, szigorúan felemelkedett és hideg, fáradt szemmel nézett a belépőkre.

— Hogyan álltok? — kiáltott rájuk váratlanul, s fenyegetően. — Jelents előírás szerint!

A partizán összerezsent, mintha megütötték volna. Nem tudott elszakadni azonnal a faltól, de kezét nadrágja varratára engedte.

— Égünk, köröskörül minden ég! — mondta, mintha csak álmában beszélne.

— Vigyázz! Jelents sorjában!

A partizán most végleg magához tért, kihúzta magát és tompa, szaggatott hangon, de már összefüggően elmondta, hogy milyen veszély fenyegeti a tábort. Az előőrsök a külső gyűrűben, leshelyükön ülve, minden különösebb veszteség nélkül szerencsésen túléltek a tűzérségi támadást. A partizánok már támadásra készültek, amikor hirtelen észrevették, hogy köröskörül, előttük, mögöttük, egyszerre sok helyen, különös, vörös lángok csapnak fel. Olyan volt ez, mintha érthetetlen okoknál fogva, maga a föld lángolt volna fel... Aztán egyszerre csak az apró fenyőkbe kapott bele a tűz, amely az éles szélben egyre jobban terjedt. Mint a fergeteg nyomult a tábor felé.

Rudakov odább tolta a beszélőt és két ugrással kinn termett a kunyhóból. Az erdőn még a hajnal hűvös köde terpeszkedett, de mintha sötétvörös vérrel lett volna átitatva. A baljóslatú tűzvész már a fenyők tetejéig ért.

— Világos — mondta a parancsnok halkan és nyugodtan, mint aki nehéz feladatot oldott meg. — Itt van ni... ezek a titokzatos kis gömbök.

Egy pillanatig elgondolkozva dörzsölgette ujjával tömött bajuszát.

— A térképet!

Most már minden oldalról jöttek a partizánok. Megrémültek az új, ismeretlen fegyvertől, amelyet az ellenség ellenük alkalmazott. Megpörkölt, égő ruhában jöttek, nedves rongyokat nyomkodtak égő sebeikre, egymásnak kiáltoztak valamit bajtársaikról, akik elpusztultak a lángtengerben. Sietve mentették a földkunyhóból hátizsákjukat és bőröndjüket.

A fák között lármás tömeg jelent meg. Menet közben egyre sokasodva igyekeztek a parancsnoki kunyhó felé. Rudakov összehunyorított szemmel nézte a közeledőket. Erőltetett nyugalommal cigarettát vett elő. Sokáig nyomogatta ujjai között, aztán addig fújta szopókájába, amíg az elől jövők ordítózva és puskájukkal hadonászva melléje nem értek.

Körülvették a parancsnokot, aki most szájába dugta a cigarettát és gyufa után kutatott. A felizgatott tömegben, a lármázó emberek között sziklához hasonlított, amely szilárdan áll a viharos áradatban.

— Ég, minden ég köröskörül... Ég!

Háta mögött valaki izgatottan és gonoszkodó hangon elkiáltotta magát:

— Ő meg cigarettázik!... Eh, azt a becsületes anyját!... Az ilyennel elevenen égünk meg!

Rudakov nyugodtan nézett a rája támadó emberek arcába s azok akaratlanul is lesütötték szemüket hideg tekintete előtt. Ezek az emberek mind újoncok voltak, az utóbbi időben kerültek a különítménybe, leginkább kolhozparasztok a megszállott területekről, „körülkerítettek”, akik hosszú erdei bolyongás után a németek kezébe estek, majd megszökve ide menekültek. Ezek az emberek jól, elszántan harcoltak, de az új, ismeretlen eszköz, amelyet az ellenség most ellenük alkalmazott, ez a borzalmas tűzfal, amelyet a szél a tábor felé hajtott, megijesztette, megzavarta őket.

„... Mit mondhatok most ezeknek?... Hogyan nyugtassam meg ezeket az embereket, akik partizán harcokban edződ-

tek meg, de még nem halt ki belőlük a németektől való rémület?”... — gondolta Rudakov és nyugodtan, szinte élvezettel szívta cigarettáját. A baj az volt, hogy a tömegben egyetlen egy vasutas sem akadt, akit a parancsnok alaposabban ismert volna.

— Parancsnok elvtárs, majd azután szívd a cigarettádat, ha kivezetted a népet a tűzből — kezdte most az egyik.

— Mit törődik ő azzal? ... Ő maga majd csak megmenekül.... Neki van lova tartalékban is... — mondta egy másik.

A tömeg megmozdult és felzúgott. Nyikoláj, Karpov és a segédtsízt szorosan a parancsnok mellé álltak, de mintha ez még olaj lett volna a tűzre.

— Minek álljátok körül? A tűztől nem zárhatjátok el... — ordították.

Valaki vállon ragadta Rudakovot. A parancsnok megfordult és csodálkozva nézett a beléje kapaszkodó kézre. Szemét a sovány, borotvátalan katonára emelte, akin rongyos, jelzés nélküli köpeny volt; — sapkája, — ugyancsak csillag nélkül — a fülére csúszott. Csendesen kérdezte, de úgy, hogy a hátul állók is hallhassák:

— Hát te mit ordítasz?

A katona elkapta a kezét. Igyekezett a tömegbe veszni s úgy mormogta zavartan:

— Hát mér hallgassak? Hát maga nem látja, mi történik?

Most már az egész erdő füsttel volt tele.

— Hát mi különös történik itt? — kérdezte hangját emelve Rudakov.

— Azt a vak is látja!

— Köröskörül felgyújtották a fasiszták az erdőt. Erről van szó! Elpusztulunk, mint a sikló a hangyabolyban! — kiáltották minden oldalról.

— Mit csináltok falun, ha ég a ház? — kérdezte a parancsnok a piszkos katonához lépve. — A fejetekhez kapkodtok? Őszt' ordítottok? Hogyan viselkednek a kolhozisták, ha tűz üt ki? No?

A parancsnok hideg biztonsága már hatni kezdett. Hangja nyugodtan és megfontoltan csengett.

— Elő a fegyvert! És a gyülekezőn sorakozz! — parancsolta Rudakov. — Aki üres kézzel jön, visszamegy a fegyveré-

ért a lángok közel! A kommunisták és a komszomolcok itt maradnak! Teljesíteni a parancsot!

Körülbelül tizenöt ember maradt ott. A kommunisták, komszomolcok, meg a vasutasok: a különítmény gerince folytatta a harcot az égő erdőben az állásoknál. Azoknak, akik itt voltak, Rudakov megparancsolta: egyik részük Karpovnak segít aláaknázni a központi raktárakat és a földkunyhókat, másik a segédtsízl vezetésével elvonja az embereket az állásokból és szervezeten kivezeti őket a tűzből a központi táborba. A harmadik rész Nyikoláj vezetésével kocsin és lovon a hadi felszerelést és a sebesülteket szállítja el.

Az emberek hamarosan szállingózni kezdtek az állásokból. Valamennyien fegyveresek, valamennyiük ruhája füstös, barna és lyukas; arcuk fekete, mint a bányászoké. Egyenesen a patakhoz futottak és sokáig, zajosan szűröcsölték a vizet. Legnagyobb részük vasutas volt, de bekormozódott arcuk teljesen egyformának tetszett. Nyikoláj csak a hangjukról ismerte meg őket. Néhány sebesültet is hoztak. Egyik partizán a vállán cipelte összeégett társát.

— Fektesseitek le jó helyre. Alaposan összeégett. Az égő fedezékből lövöldözött, nem akart kijönni. Alig tudtuk kicipelni — mondta a partizán és óvatosan engedte le terhét a szalmára.

Az összeégett ember eszméletlen volt, sóhajtozott, forgolódott és lázálmban érthetetlen szavakat kiáltozott. Nyikoláj az antifasiszta németet ismerte fel benne, akit a kórházban Muszjánál látott néhányszor. Kunzot óvatosan szekérre tették.

A tábor szervezeten hagyták el. Amikor a menetoszlop vége elhagyta a külső vonal őrségét s a partizánok rendben, nagysietve elvonultak, a hátuk mögött, az erdő mélyén, robbanások dörrentek. Egy, kettő, három... Minden robbanásra megremegett a levegő. Most olyan erős dörgés hallatszott, amely megreszkettette a földet és mint a vihar, lármásan vonult el a fenyők koronáján.

Hamarosan, esetlenül vágatva a segédtsízt nehéz lován, Vlasz Karpov érte utól a menetoszlopot. Sovány arca beesett, szeme szomorú volt.

— No, nincs már táborunk? — kérdezte egy idősebb partizán a nyergébe kapaszkodva.

— Elvégeztük a dolgunkat! — felelte Karpov rá sem nézve és remegő ajkát megnedvesítette nyelvével.

— Hallottuk... hallottuk a munkádat.

— Ha meg hallottátok, minek kérdezősködsz?

Julocska, akit az utolsó hónapok mindenhez hozzászoktat-
tak, egész idő alatt nyugodtan aludt a meleg parancsnoki subá-
ban, amíg csak a tűzérési tűz meg nem kezdődött. Nyikoláj-
nak, akit Karpov elküldött, hogy a tábor felrobbantását elő-
készítse, az apa utasítást adott arra is, hogy nézzen a kislánya
után. A fiú az alvó csöppséget a karjára emelte. Julocska ki-
nyitotta a szemét, esodáلكozott a vörös fényen, amelyben való-
sággal táncoltak az ismerős fenyők, ásított, nagy bizalommal
a partizán mellére dőlt s újra elaludt. Néha nehezen lélekezett.
Köröskörül füst lepett el mindent. A kislány felébredt és panasz-
kodni kezdett:

— Julocskának keserű a szája...

Aztán egészen felébredt és kíváncsiskodott: hová siet min-
denki. El akarta foglalni kedvenc helyét. Nyikoláj vállán. Így
szokta minden menetnél. Kényelmesen ül, mindent lát, mi kell
egyéb? Julocska hátrafelé is nézegetett, hogy lássa az oszlopot,
amely mint sötét kígyó, tekergőzött a szürke füstben. Úgy
érezte, hogy repülőgépen ül, magasabban a felhőknél. Jókedve,
kerekedett, még énekelt is. Amikor hátuk mögött feltűnt az apja,
igazi lovon, Julocska azt se tudta, hová legyen örömében. Tüs-
tént el is határozta, hogy nem repül, hanem a ló hátára ül.
Ugrálni kezdett a partizán vállán, vidám kiáltásokkal ösztö-
kélte:

— Gyi, gyi, lovacska!... Szaladj csak gyorsabban!

Julocska nagyon elszomorodott, amikor apja leszállt és
másnak adta át a lovat. Amikor Karpov a kislányhoz közele-
dett, Julocska az apjába kapaszkodott és átmászott az ő vál-
lára... Elfoglalt új állásából büszkén nézett le a bácsikra, akik
ma, nem tudta miért, nem mosolyognak, nem beszélgetnek és
egyáltalán nem is törődnek vele... Haragszanak talán? Hát
haragudjanak! Kellenek is neki! Hiszen ma vele van az apja,
nem siét, nem beszél... Erősen átölelte nyakát s le, egészen a
füléhez hajolt:

— Apácska, hová megy Julocska? De apácska!...

Ez nem is kérdés volt. Egyszerűen csak beszélgetést akart kezdeni a gyerek. De az apja nem felelt, csak mélyet sóhajtott.

— Apácska, Julocska azt kérdezi, hol fogunk mi most lakni? Hol lesz Julocska ágyacskája?

A kislány makacskodva rázta apja fejét, rázta és csodálkozott, hogy apró kis tenyere a szőrös arcon valami meleget és nedveset tapintott. A gyerek fölemelte a kezét és nyelvecskéjével megízlelte... sós volt. Lábával egyensúlyozva ügyesen előrehajolt, hogy apja arcába nézhessen. Karpov élesen elfordította fejét.

— Apácskám! — a kislány szeszélyeskedve fújta fel szájacskáját. — Julocska azt kérdezi, hol fogunk mi lakni? Vagy nem hallod?

A partizán végül, a kislány előtt ismeretlen, tompa hangon válaszolt.

— Ez alatt a fedél alatt, kicsikém! — és a rózsaszínben játszó égre mutatott. Messze s végtelenül terült el a szürke füst, egészen ellepve a földet. — Magas tető ez, kislányom. Mindenkinek akad hely alatta. Tartós. Ezt semmiféle fasiszta le nem rombolhatja és fel nem gyújthatja.

7

A lármás zűrzavar, amely hajnalban az újoncok között keletkezett, azonnal elült, amint a különítmény gerince a központi táborhoz ért. Rudakov az állásokból vont ki őket, ahol kitartó harcot folytattak. Ezek az emberek bátran szembenéztek a legbonyolultab meglepetésekkel is, amelyek azonnali tájékozódást és merész elhatározást kívántak. Parancsnokuk a partizánháborúhoz szükséges pontosságot és szervezettséget s a vasutasok megingathatatlan nyugalma kívánta meg tőlük.

Az éles szél óráról-óra erősödött és gyorsan szétfújta a lángokat, de az égő erdőből Rudakov hadi rendben vezette ki osztagát. Felderítőket küldött előre és a szárnyakon biztosító őrzőjáratokat meneteltetett. A partizán ifjúság Nyikoláj vezetésével, géppisztolyokkal felfegyverezve, a menet élén haladt. Azt a feladatot kapta: ha ellenséges záróállást fedezne fel, menet közben rohamozza meg és vágja át magát észak felé.

A parancsnok az égő erdőben tájékozódva, azonnal megértette, hogy a tűzgyűrű, amellyel az utóbbi hetek szárazsága miatt és a szél segítségével a fasiszták körül tudták fogni a partizán tábort, nem teljes. A fennmaradt résen út nyílt a repülőtérhez és még azon túlra, az áttekinthetetlen kiterjedésű tűzegmocsárra, amelyet a térképen halványszürke vonalak jeleztek. A kis tavakat ritka kék pontokkal, a patakokat kék erecskével tüntették fel.

Érthetetlennek látszott, hogy az ellenséges törzs nagy gondal előkészített büntető hadművelete rést hagyott számukra. Talán sok embert vesztett azzal az igyekezetével, hogy a partizán körzetet karmai közé kaparinthassa, s most nem tudta magát elhatározni, hogy behatoljon a mocsárba, ahová nem cipelhette magával ágyúit, aknavetőit és páncélkocsijait? Vagy pedig a büntető-expedíció vezetői, akik sietve jelentették a vezérkarnak a partizánok kiirtását, most féltek attól, hogy a szovjet erők tartós védelmi harcba kezdenek, s ezért szándékosan hagyták ezt a kijáratot az erdőn, mocsaras pusztaságon? Lehet így is, meg úgy is... És éppen ebben rejlett az ellenség új, megfejthetetlen ravaszsága...

De bármit terveztek is a németek, más kivezető út nem volt. Biztosító rendszabályokat alkalmazva a váratlan kelepccék ellen, Rudakov a rés felé indult különítményével.

Amint a mocsárhoz értek, Nyikoláj utasította az elővédet, készüljön harcra. A partizánok a gyujtószerkezetet az övükön lógó gránátokba nyomták, géppisztolyukat kezükben fogták, így helyezkedtek el állásaikban. De harc nem következett be egészen tíz óráig, amikor a nap már érezhetően melegítette a hátukat.

Az elővéd kiért a röptér közelébe. Onnan, új géppisztolyukkal integetve, szembe futottak velük azok a partizánok, akik ott töltötték az éjszakát. Legelől az ipariskolások jöttek, s Nyikoláj azonnal észrevette köztük barátját, Tolját.

A repülőtéren pihentek meg először. A partizánok leültek a földre, lerakták terhüket, de a fegyvert maguk mellett tartották és egyre hátra, dél felé nézegettek. Senki sem vetette le csizmáját, még a vattás kabátot sem, pedig az idő alaposan kimelegedett. Így ültek, komor pillantásokat vetve az elhagyott tábor felé. Ott, a napot is eltakarva, szürke füstfelhők nyúltak fel az égig. A déli szél a föld felé hajtotta a füstöt.

A parancsnok egy fatönkön ült. Elgondolkozva rajzolgatott egy fűzfavesszővel a földre. Tudta, hogy az ellenség, amely váratlanul alkalmazta ezeket az ördögi „gömböcskéket”, nem habozik és megismétli a támadást, mihelyt meggyőződik arról, hogy a partizánok különítménye kicsúszott az égő csapdából. Igaz, a térkép nem jelzett észak felé erdőt.

Közvetlenül a repülőtér megtisztított szakasza után kezdődik a tőzegmocsár s ott nincs sem út, sem lakótelep. De ilyen szárazságban a mocsár is tüzet fog...

Mozdonyvezető korában Rudakovnak nem egyszer alkalma volt megfigyelni a gép fülkéjéből a tőzegtüzet... A végtelen szürke tengeren marón lapul a földhöz a füst... Tűz ez, láng nélkül. Szem nem láthatja, hogyan ég a talaj. Borzalmasak ezek a tüzek, hosszú ideig tartanak és csak nagy esőzések tudják eloltani.

Vajjon nem erre gondoltak-e a fasiszták, amikor rést hagytak a tűzgyűrűben?

Az ég félelmetesen derült volt. Menni kell, menni, sietve, mozogni, milyen gyorsan csak lehet. A mocsarakban kell elrejtőzni, amíg az üldözők meg nem győződnek arról, hogy az erdőben az összerombolt földkunyhókon kívül semmi sem maradt.

De volt itt még más baj is. Futva jött a rémült gazdasági főnök és jelentette, hogy minden igyekezete ellenére sem sikerült a Nagy Földről küldött lőszerek egy részét a szekerekre rakni.

— Hát a teherhordó kocsik?

— Minden fölöslegesen ledobáltak. Magam láttam. Még Anna Mihejevna is gyalog akar menni.

— Be kell fogni a teherkocsikba a hátraslovakat.

— Rudakov elvtárs, hát hol vannak ilyen lovak? Hiszen csak öt van a magáéval együtt. Mit számítanak ezek? Pedig az aknák... ilyenek ni — és a fegyverkenőccsel bemaszatolt vastag hüvelykujját emelgette. — A lelkem sír... ilyen kincseket itt hagyni!

— Hát mit tanácsol?

A gazdasági főnök tehetetlenül tárta szét karját.

Rudakov elkeseredetten húzta át mindazt, amit a vesszővel a földre rajzolt. Milyen kevés fegyverük volt egész idő alatt! Kijavítottak mindenféle ringy-rongy zsákmányt, amelyet a har-

cokban szereztek. Saját készítményű aknákkal robbantottak. Hány bátran és merészen kigondolt robbantási kísérlet ment kárba éppen amiatt, mert a táborban gyártott bombák nem robbantak a kellő pillanatban! A fegyverek és lőszer hiánya nem engedte növekedni a csoportot. Most pedig, amikor a Nagy Föld ilyen bőkezűen ellátta őket mindennel, a felszerelés jórészét el kell dobni!

— Kommunisták és komszomolcok hozzám! — adta ki az utasítást Rudakov a segédtisztjének.

Még nem határozta el, hogy mit fog mondani. Egyszerűen, régi szokása szerint, mindig a bolsevikokhoz fordult. Azok úgy gyűltek össze, mintha már maguk is várták volna ezt a hívást. Valamennyien fegyveresen jelentek meg. A hátizsák is rajtuk volt. Rudakov megmutatta nekik a még ki nem csomagolt ládákat, amelyekről a gazdasági főnök az ipariskolások segítségével feszítette le a fedelet. Sárga, kemény viaszréteg alatt szép sorjában voltak elhelyezve, akár csak a drága cukorkával teli dobozok, a becsomagolt mágneses aknák, a formás téglalakú robbanó töltények és a géppisztoly patronok.

— Ezek itt nem fértek fel a szekerekre. Nincs mivel vinni. Mit csináljunk, elvtársak? — kérdezte Rudakov.

A partizánok hallgattak. Mindegyiknél fegyver, tartalék patronok, batyu, vagy összecsavart köpeny, hátizsák, egy váltás fehérnemű, tartalék kenyér, s különféle apró holmi volt. Mindenre szükségük volt az úton a hajlék nélküli tábori élethez. Sokuknak még a zsebe is tömve gránátokkal. Az aknászok, meg az idősebb emberek, akik a gazdasági főnök mellett dolgoztak, robbanóanyaggal rakodtak meg. Erejük minden megfeszítésével, zsákokban vitték a nehéz terhet.

Valamennyien tudták: nagyon veszélyes út előtt állnak. Ezért a tábort elhagyva minden lehető magukkal akarják vinni. Rudakov is megértette: nem követelheti, hogy az emberek többet cipeljenek, mint amennyit máris visznek.

A gazdasági vezető könyörögve nézett a partizánokra. A menetben reggel azt beszélték, hogy ez a kövér, barnaarcú, dús szakállú férfi sírt, mint egy kisgyerek, amikor Karpov elhelyezte a bombát a kiürítés előtti időkben épített központi raktár gerendái alá. A szakállas sietett, megpakolta ládákkal lovát és mindenféle katonai holmival tömte meg hátizsákját. Többet nem tehetett.

— Hát mi legyen, elvtársak? Mi legyen? — mormogta most zavartan.

— Felrobbantsuk? — kérdezte Rudakov.

A gazdasági vezető a ládákhoz hátrált, mintha csak testével akarná megvédeni.

Ekkor az elgondolkozó, egyik lábukról a másikra nehezedő emberek sorából kilépett Kuzjmics. Géppisztolyát a lábához tette, letépte magáról vízhatlan vászonzsákját, megfogta a csücskénél és egész tartalmát kirázta a fűre.

— Ha már az embernek ilyen jó napja van, vágja fel az utolsó uborkát is.

És bizonyára azért, hogy az ingadozókat megakadályozza a gondolkodásban, lábával szétrúgta azt a kis csomagot is, amelybe fehérneműjét göngyöltte. Csak egy zacskó mahorkának kegyelmezett meg. Ezt felemelte és óvatosan a zsebébe dugta.

— Én... gyönyörű szűz vagyok, engem hozomány nélkül is feleségül vesznek — kacsintott Kuzjmics zöld félszemével és az üres zsákot a gazdasági vezető felé nyújtotta. — No, te közgazda, rakd csak ide a cukorkáidat!

Egyszerre megtört az emberek nyomott hangulata. Nevetve, tréfálkozva, mintha valami vidám dolog történnék, valamenynyien kezdtek üríteni hátizsákjukat. A földön már százféle tárgy hevert: törülközők, tükröcskék, kis lábasok, tartalék cipők, flaneltakarók, csizmadiaszerszámok, könyvek... pedig könyv máris olyan kevés volt a különítményben, hogy mindegyiket több részre tépték, hogy minél többen olvashassák ugyanegy időben.

Mindezek helyére a gazdasági vezető, aki csak úgy fuldoklott a buzgalomtól, mágneses aknákat, patronos dobozokat tömött.

A többi partizán most észrevette, hogy a kommunisták és a komszomolcok csinálnak valamit a Nagy Földről érkezett ládák körül... Közelebb léptek. A történeteket figyelve csak kis ideig ingadoztak s ők is nekiláttak, hogy hátizsákjukat kiürítsék.

— Ne sajnáld, elvtárs! Elkergetjük a fasisztákat! Visszajön a szovjethatalom és akkor majd lesz mindenünk! — tüzelte őket Kuzjmics és megigazította vállán a nehéz terhet. — A szovjet hatalom nélkül meg úgyse kell semmi. Még az élet se! — És Rudakovra kacsintott. — No, gazda, ugye nem volt rossz az észszerűsítési javaslatom? Mi? Hiába van csak félszeme Kuzjmicsnak, élesebben lát, mint némelyek, akiknek a látáshoz megvan a teljes felszerelésük.

Közben Muszja és Nyikoláj kiásták a kincses zsákot. Odamentek a partizánokhoz, akik a ládák körül foglalatoskodtak.

A halomban heverő tárgyak közé egy kedves, tarka ruha és egy lakk szandál is repült. Összes személyes javaiból Muszja csak egy fésűt hagyott meg, amelyet a gondos Mitrofán Iljics-től kapott.

— Itt van ni! Ezt itt mind összeszedik majd! — lármázott Kuzjmic. — Uh, a fasiszta ócskásoknak jó hasznuk lesz ebből. Idemásznak majd, oszt' azt gondolják, hogy a paradicsomba kerültek: minden a kezük ügyébe esik... csak össze kell szedni, mint a bogyót.

Rudakov zavartan hallgatta az öreg fecsegését és mosolygott.

— Bizony — gondolta el magában. — Komoly, borzalmas megpróbáltatások előtt állunk. De hadd égjen a mocsár, hadd gyujtsanak fel a fasiszták körüskörül mindent, ezek az emberek nem reszketnek, nem vesznek el. Az ilyenek áttörnek minden akadályon, kijutnak és győznek!

Félóra múlva a különítmény újra észak felé vonult. Iménti helyükön csak a sok összetört láda, a sok vastagon bevazelinózott papír és a bokrok közé dobált partizánholmi maradt. A keserű füst már körüskörül kavargott, a nap elmerült a sűrű felhőkben. A mocsár fölött fojtó alkonyat ült.

Rudakov az elővéd-csapattal gyalog menetelt. Köhécselt. Minden pillanatban megtörülte könnyező szemét és magában áldotta a füstöt, amely a menetoszlopot eltakarta. Csak egy gondolat járt könyörtelenül a fejében s ez úgy kopogott az agyában, mint az óraketyegés:

— Gyorsabban, gyorsabban, minél gyorsabban!

8

Muszja eddig hatalmas terhet vitt: a kincses-zsák bizony nehéz volt. De amikor látta, hogy még az öreg Anna Mihejevna is, pápaszemét felrakva, gondosan kis táskájába helyezi a géppisztolyba való patronokat, ő sem állta meg tovább, ő is mindent kidobált és a kincs fölé két nagyon nehéz dobozt tett a zsákba. Csak nagynehezen tudott a súlyos, erejét meghaladó teher alatt meggörnyedve lépést tartani a kórház-kocsival.

A vér a halántékában lüktetett. A füle úgy zúgott, mint valami nagy kagyló. A lába elgyöngült, elnehezült és alig tudta felemelni a földről.

Anna Mihejevna néhányszor felajánlotta neki, hogy üljön fel a szekérre, vagy tegye fel a zsákokat. De Muszja mindig tagadóan ingatta a fejét. Hiszen a többiek sem visznek kevesebbet! Inkább összeesett volna ezen a száraz, letaposott mólón, sem hogy felhasználja a lehetőséget és megszabaduljon az önkéntesen vállalt tehertől. Haragudott magára, ha csak felvillant is benne ez a gondolat.

A nap, bárhogy eltakarta is a füst, titokban tovább szárította a földet. Az élszakasz olyan nagy port vert fel, hogy semmit sem lehetett látni. A déli szél, amely élesen az utasok hátába fújt, a port összekeverte a füsttel. Mintha megsűrűsödött volna a levegő. Az emberek egyre nehezebben lélekztettek és keserű ízt éreztek. A legelől haládók, köztük Rudakov is, mindinkább meggyorsították lépteiket.

Muszja úgy érezte néha, hogy eszméletét veszti. Ez mindennél borzalmasabb volt. El nem tapossák, az valószínű... Fel is szedik és terhét is viszik... De hogyan lesz azután? Ő komoszomolka... Hogyan néz majd elvtársai szemébe? Nem, nem,

nem fog sem elesni, sem elmaradni! Hogy elűzze ezt a kínzó gondolatot, arra kényszerítette magát, hogy elfelejtkezzék a csípőjében és térdében sajgó éles fájdalomról.

Gondolatban kedves dalait énekelte. Így már sokszor segített magán, még a Mitrofán Iljicscsel való meneteleése közben is... De most ez sem hatott. Amikor szeme előtt csillogó körök rajzoltak és hányás fojtogatta, a föld valósággal kicsúszott lába alól... De beleharapott az ajkába és az éles fájdalom elűzte az ájulást.

Muszja előtt úgy himbálózott minden, mint a csónak. Porhullámban úszott az utolsó kórházkocsi, amelyen, kezével a szekér oldalába kapaszkodva, Baharev, az öreg partizán feküdt. Vele együtt Mirko Csernyij és Kunz, akil Csernyij követelésére tettek át az ő szekerükre. Minden zökkenő éles fájdalmat okozott nekik. A német eszméletlenül feküdt, fogát csikorgatta és keservesen nyögött. Talán, hogy ne hallják a nyögést, a maguk fájdalmát elrejtsek, végnélküli régi dalokat és vidám ismétlődő sorokat énekeltek a partizánok.

*Az apa nem hitte fiának,
Hogy van a földön szerelem...*

dalolta halkán és szakadatlanul Csernyij.

Muszja úgy érezte, hogy mélyen beesett szeme egyre őt nézi. Mirko utolsó szavait Baharev is elkapta. Nagyon szenvedett a tifuszláztól, olyan verejtékes és izzadt volt, mintha a gőzfürdőből jött volna. Halkan és rekedten mondta:

Hogy van halálos szerelem...

A vastag por és füst keverékéből két hang hallatszott ki:

„Vidám beszélgetés...”

A két hang hol egymásba folyva, hol egymást űzve szomorúan énekelte:

*Tőr villant a fiú kezében
És önnön szívébe hatolt
Ez ám vidám beszélgetés...*

A dal nem volt gyors ütemű és szomorú sem, inkább ravasz-
kás, ugrató... Messzire hatolt, elhalt a fülledt levegőben, de
azonnal feltámadt megint.

Muszja elhallgatta a vég nélkül ismétlődő dal szövegét és
azon volt, hogy ügyet se vessen Csernyij pillantására. Ugy gon-
dolt ezekre az emberekre, mint akik önfeláldozóan harcolnak és
hősiesen viselnek el mindenféle szenvedést. Rájuk gondolt, meg-
állt és elszégyelte magát, amiért akaratlanul is az az alattomos
gondolat fészkelte a fejében, hogy nem lesz nagy baj abból, ha
felteszi a maga terhét a szekérre...

— Nem, nem teszem! — úgy kergette el ezt a gondolatot,
mint egy szentelen szúnyogot. — Nem, eszem ágában sincs...
Nem árt ez a kis megpróbáltatás... Majd kiderül, igazi kom-
szomolka vagyok-e, rászolgáltam-e erre a kitüntetésre?

A föld mint mágnes vonzotta lábát. Nagy erőfeszítéssel
emelte, ha lépett. Vállában és csípőjében éles szúrást érzett.
Egyre gyakrabban gyötörte a hányinger, egyre sűrűbben ugrál-
tak szeme előtt a szivárványos karikák.

Belekapaszkodott a szekér oldalába és szigorúan magára
parancsolt:

— Menj! El ne ess!... ne ess el! — És most csoda történt.
A vállán lévő zsák elvesztette súlyát. — Mi ez? A szivárvány-
színű körök eltűntek. Előtte minden a helyén volt: a szekér, a
lovak, a partizánok alakja a homályos porfelhőben...

Szétnézett. Mellette, de valamivel hátrább, az ő apró léptei-
hez igazodva, ment Nyikoláj. A sárga por belepte. Csak a szeme
maradt meg derűsnek és meglepően kéknek. Erős, egyenletes
fogai kifehértettek nyitott, remegő ajkai mögül. A vállán két lő-
szeres ládát cipelt. A ládák nem voltak nagyok, de súlyosak le-
hettek, a tartókötel olyan mélyen nyomódott összegöngyölt kabát-
ján át a vállába, mintha kétfelé vágná... Nedves trikó-inge oda-
tapadt hatalmas testéhez. Minden izma külön mozgott. A verej-
ték kacsaringós nyomokat vágva, patakokban folyt le arcáról.

Nyikoláj hallgatva vette le a zsákot Muszja válláról.

A lány tagadóan ingatta fejét és elhárította a fiatal parti-
zán kezét.

— Milyen kedves, milyen jó!... — gondolta. — Ő maga
három helyett cipekedik és még segíteni is akar.

Beszélni nem volt ereje, de nem engedte el forró tenyerét és
keze érintése a legszebb szónál is szebben beszélt.

Valahol a magasban repülőgép zúgott. A portól és füsttől nem látták, de zúgásából kitalálták a partizánok, hogy ellenséges felderítő került föléjük, amelyet a fronton különböző neveken emlegettek: „légi őrmester”, vagy a „fasiszták szeme”, vagy „Fritz a kocsirúddal”. Néha valósággal megdermedt a levegőben és olyan undorítóan visított a fejük fölött, mint egy szúnyog. Rendszerint félték ezektől a repülőgépektől. Borzalmas szokásuk volt: felderítés közben apró bombák eregetésével szórakoztak, ha csoportokat láttak valahol. De most még csak ügyet sem vetettek a gépre.

Az emberek súlyos terhük alatt imbolyogva mentek előre. Megbotlottak és elesetek. Mentek, mentek, mentek és mint kisebb-fajta győzelemnek, örültek minden újabb lépésüknek.

Nyikoláj Muszja mellett lépegetve, titokban megemelve vitte a zsákot. A helyzetüket is mérlegelte. A „Fritz a kocsirúddal” ott lóg a fejük fölött, a levegőben. A leghevesebb támadás közben, amelyről annyit rikoltozott a berlini rádió, ellenük... maroknyi szovjet ember ellen, az ellenség, mélyen a hátszágban, hadsereget és tüzérséget volt kénytelen elvonni a frontról... A partizánok tehát teljesítették feladatukat, mert, ha nem is nagyon nagy erőket, de mindenesetre erőket kellett elvonniuk... Nem baj, ha felrobbant is a raktáruk, az se baj, ha ebben a hőségben, a kiszáradt mocsár úttalan térségében cipekednek. Hadd jöjjenek az új, ismeretlen bajok és megpróbáltatások... Nem baj, válalnak mindent, folytatják a harcot!

— Nincsenek-e sokan ilyenek mint mi? — kérdezte magát váratlanul és fennhangon Nyikoláj.

Muszja csodálkozva nézett rá. Megértette:

— Ő is arra gondol, amire én! — s gyöngéden megszorította a fiú kezét.

— Muszja, ez gonoszság, természetesen, de nem tudom legyőzni magamban azt az aljas kis örömet, hogy te nem repültél el és itt vagy mellettem.

A lány megnedvesítette száraz, poros ajkát és alig hallhatóan nevetett.

— Tudod, mire gondoltam most? — suttogta a lány. — Arról álmodozom, hogy most, itt, mindjárt, a mocsár közepén feltűnik az a kis bódé, amely a városban a bank előtti téren állt és ásványvizet árultak benne. A bódében rengeteg a zöld üveg és bennük szénsavas bugyborék látszik. Uhh, milyen remek!

Nyikoláj egy szót sem felelt, megszorította a leány kezét és eltűnt a porban. Muszja újra a szekér oldalába kapaszkodott.

A sebesültek vontatottan énekelték ismerős dalaikat, amelyek most már nagyon szomorúan csengtek... A tüzes, sokszínű karikák újra ott úszkáltak Muszja szeme előtt. Botladozott és mindkét kezével a szekérbe kapaszkodott. .

— Csak el ne essem... mert akkor nem lenne erőm felállni.
— Kivárta az ének taktusát, mélyen beszívta a fülledt levegőt. Kitépte gondolatait a múltból és halkán énekelt:

*Az apa nem hitte fiának,
Hogy van a földön szerelem...*

Az utolsó ütemet elnyújtotta és a hang sokáig csengett a porban, fülledtségben. Csernyij felült a szekéren. Muszjára mosolyogva kísérté az éneket és együtt fejezték be:

Vidám beszélgetés...

Anna Mihejevna a batyuk között szunyókálva felébredt és csodálkozva nézett a sebesültre!

— Eh, nővéрке, legalább énekeljünk együtt — kérte Csernyij.

De Muszja már a második versszakot énekelt. Baharev könyökére emelkedett. Valószínűleg öntudatlanul engedelmeskedett a lányhang hívásának és rekedten, vontatottan dalolt.

A német nem nyögött már. Csodálkozva, szinte rémülten nézett maga elé és próbálta megérteni, hogy tehetetlen szomszédja a szekéren és ez a kislány, aki meggörbülve cipeli súlyos terhét, csakugyan énekel... Vagy ez mind csak lázálmban történik?...

Amikor a harmadik versszakot énekelték, Muszja meghalotta, hogy már nemcsak a szekéren lévők kísérik a dalt.

Énekelt az egész menetoszlop. A dal nőtt, szélesedett, egyre messzebb terjedt és behatolt a sűrű homályba is. Mint a mágnes a fémforgácsot, úgy vonta a dal az embereket oda, ahol az előénekes hangja csengett. A menet összetömörült. A mögöttük haladók is énekelték. A kórház-szekér körül verődött össze a tömeg, s alaktalanul bandukolt a sötétedő alkonyatban.

A dal, mintha kiszáradt ajkukat forrásvízzel enyhítette volna, felfrissítette a fáradt arcokat. Az emberek megigazgatták vállu-

kon a ládákat és a szétszedett gépfegyver-részeket. Mintha terhük megkönnyebbedett volna! Mintha kevésbbé fájna fáradt hátuk! Még a mocsár levegője sem olyan fojtó!

Muszja megérezte milyen felfrissítő, vidámító ereje van énekének. Megérezte, hogy a művészet, amelyről álmodozott s amelynek egész életét akarta szentelni még a legborzalmasabb viszonyok között is hatalmas erő... Amint elhangzottak a régi dal utolsó szavai, sietve újba kezdett. Azt énekelte, amit a partizánok esténként mindig olyan szívesen daloltak:

„Völgyvidéken, hegygerincen át...”

Szinte kiáltotta, attól félve, hogy nem fogják kísérni, de már sok hang belevágott:

„Tör előre a hadsereg...”

Erezte, hogy összekapcsolódik az egész fáradt menettel. Behúnyta a szemét és halkabban, de ütemesebben folytatta:

*„A fehérek partvidékét
Hogy csatában nyerte meg.”*

Az utolsó szavak után hetyke, pajkos fütyty hallatszott. Csernyij, két ujját szájába dugva, szeme fehérlését villogtatva, sebeiről megfélemlítve fütytyentett.

A kedvelt dal mindenkit magával ragadott. A lányhang, amely a versszak elején felröppent, most elmerült a rekedt, fáradt hangok között. Mintha maga a homály énekelt volna...

Muszja érezte, hogy a dal milyen hatalmat adott neki. Legyőzte vele a fáradtságot, a hőséget, a szomszúságot! Hatalmat, amely vidított és visszaadta az önbizalmat. Igyekezett hát, hogy a dalok el ne apadjanak. Ezért énekelte önfeledten egyiket a másik után.

Eleinte a kedvelt, háború előtti dalokat énekelték: a „Katyusa”, a „Hadi úton”, a „Három tankista”. Később az idősebb partizánok a „Kovácsok”-at, a „Kommunárok seregé”-t, a „Mozdony”-t, a „Bátran megyünk harcba”, sőt a még régen elfelejtett „Komszomol dalt” is, amelyből Muszja csak egy nem nagyon értelmes mondatra emlékezett. Amikor már kifogytak a

dalból, az öreg mesterek és a javítóműhely brigádvezetői a kórházi kocsihoz nyomultak és ott énekelték: „Az ellenség meg nem törí a mi büszke Varjágunkat”. Ezt a „Zajongott, égett a moszkvai tűz” és az „Arany hegy” váltotta fel. Utánuk a katona szenvedéséről énekeltek...

A dalok közül Muszja sokat nem ismert. Mintha csak maguktól születtek volna. El-elkapta a szavakat és arra gondolt, milyen jól is tette, hogy kitartott terve mellett és a zeneiskolában tanult. Milyen dicsőség az ilyen dalos nép énekesnőjének lenni!

Mintha régesrégen lett volna, hogy a kislány, mint az érett kalász, meghajolt a nagy teher alatt. Most ment, vidáman, egyenesen, még a szekeret sem fogta, csak ment és elfelejtkezett a reá váró megpróbáltatásokról.

Végre felhangzott a régen várt vezényszó: „Pihenő!”

Muszja ledobta a zsákot, segített a sebesülteknek, hogy a kocsiról leszállhassanak, azután nagy gyönyörűséggel heveredett el a száraz mohán. Kis pihenő után, mint tapasztalt gyalogló, levetette cipőjét és megnézte fáradt lábát. Bármilyen gondosan húzta fel cipőjét indulás előtt, a lábán mégis foltok látszottak, amelyek nagyon égtek. Feltépte a mohát és beásta lábát a hűvös agyagba.

— Ha legalább egy korty vizem lennel — gondolta.

S mintha csak a gondolatát leste volna, edénnyel a kezében Nyikoláj jelent meg. Az edény kormos oldalán friss cseppek csurogtak.

— Alig találtam meg! Semmit sem látni ebben a porban — mondta és a lánynak nyújtotta a vizet.

A lábát lelökte és vállát könnyed sóhajjal rángatta helyre. Muszja az edényhez nyomta száraz, reszkető ajkát. Néhány nagy kortyot ivott, megállt, hogy lélekzethez jusson s akkor észrevette a német merev tekintetét.

Kunz hallgatott. De gyulladt szemhéja alatt szinte'len szemének mohó pillantása el nem tudott szakadni a vízcsepptől, amely a leány térdére hullott. Muszja sietve nyújtotta neki az edényt.

— Danke schön! — hálálkodott rekedten Kunz és óvatosan remegő kezébe vette az edényt.

Az összeégett német fuldoklón, mohón ivott. Görcsösen nyelte a vizet, szőrös ádámcsutkája mozgott.

Muszja észrevétlenül lenyalta a blúzára hullott cseppet. De Kunz végre elszakította száját az edénytől és hálálkodva adta vissza. A kislány egykedvűen mondta, hogy már eleget ivott és a maradékot Csernyijnek ajánlotta fel. De az haragosan rázta fejét:

— Idd csak meg magad!

Az edény Baharevhez került. A beteg mohón megfogta, egészen kiitta s még nedves oldalát is lenyalta. Muszja a kemény zsákra tette a fejét; szemét lehúnyta és igyekezett nem gondolni se a vízre, se a repülőgépre, amely a fejük fölött zümmögött valahol. És arra sem akart gondolni, hogy nemsokára újra menni kell, nem tudni hová és nem tudni mennyi ideig...

Feküdt, mozdulatlanul és minden izma örült a nyugalomnak.

9

A csapat már két napja menetelt.

Mint előbb is, az állandóan szomorú mocsár fölött száraz köd ült. Rudakov parancsa szerint most már egy napra csak fél adag száraz kenyeret kapott mindenki. Az utolsó fölösleges tartalékot már megették. A menet iramát azonban nem csökkentették. Az emberek beleszokva a menetelésbe, könnyebben bírták a fáradságukat, mint az első nap. Táplálkozásukat nagyon megkönnyítette a kék boggyó és a korán érő kljukva*, amelyből ezen a járhatatlan területen olyan bőségesen termett, hogy a bokrok távolról rózsaszínűnek látszottak. Marokszámra lehetett szedni.

A pihenők alatt vízzel töltötték meg az edényeket és kulacsokat. A mozdonyvezetők és a forrásához hozzáédzett fűtők rászoklatták az embereket arra, hogy a vizet az úton kissé meg kell sózni. Akik megfogadták ezt a tanácsot, nem izzadtak annyira és nem is gyötörte őket annyira a szomjúság.

Legtöbben mezítláb mentek, a csizmát és a cipőt a hátizsákra akasztották. Az üldözőket eleinte nem hallották. De az elenséges légi felderítő, most már nem a „Fritz a kocsirúddal”, hanem egy nagy repülőgép, amelynek a menet a „mankó” gúnynevet adta, el nem maradt a partizánoktól, megtalálta a menetet a nagy porban is. Egész idő alatt a közelben keringett.

* Kljuka: vörös boggyó, savanykás üdítő, és tápláló. (A ford.)

Ez a „mankó” távolról daruhoz hasonlított, amely maga alá húzta a lábát. Most már el nem maradt a menettől. De semmiféle ellenséges szándékot nem árult el. Nem lőtt, nem dobott bombát, sőt nem is közeledett. És leginkább ez nyugtalanította Rudakovot... Érezte, hogy az üldözők nem veszik le szemüket a menetről és készülnek valamire. De hát mit lehetne itt tenni? Köröskörül, amerre csak a szem ellát, apró, podagrás fácskákkal benőtt szürke homokbuckák terültek el. Még a nyúl sem tudott volna itt elrejtőzni, nemhogy ekkora csapat, szekerekkel és ígáslovakkal. A menekülés egyetlen lehetősége az volt, hogy minél előbb elhagyják ezt a szabad terepet és elérjék az erdőt. A parancsnok mindjobban lerövidítette a pihenőket és sürgette az embereket.

Harmadnap hajnalán visszaküldte Nyikolájt és még három másik komszomolcot, hogy a már megtett úton felderítést végezzenek. A felderítők fáradtan és ingerülten tértek vissza. A bronzszínű tőzegpor egészen belepte őket. A parancsnok feltevése igazolódott. A menet nyomában, tíz kilométernyi távolságra elmaradva, nagy ellenséges gyalogság mozgott. SS-csapat volt, ahogyan azt a felderítők az ellenség fekete egyenruhájából megállapították. Húsz teherhordó ló jött utánuk gépfegyverekkel és kiskaliberű aknavetőkkel. Nyikoláj közel mászott az ellenséges táborozó helyhez és megfigyelte, hogy az üldözők nagyon elcsigáztak, megviseltek, lesóványodottak és arcukat piszkos szőr nőtte be.

Ezek a hírek a lehető legnagyobb gyorsaságot követelték. Rudakov sorakoztatta az embereket és az éjszakai menetelés rendjét megbontva, megparancsolta, hogy azonnal induljanak. A menetet átrendezte. Az erős elővédeket kisszámú felderítőkkal cserélte fel. A felderítők után a teherkocsik mentek a hadi- és élelmi-szerekkel meg a sebesültekkel. Utánuk a tűzkeresztségen át nem esett, tapasztalatlan újoncok haladtak. A menetet Rudakov vasutasokból alakult erős, harcképes egységgel zárta le. Vlasz Karpovot tette meg a menet vezetőjének, ő maga a segédtsíjfével és törzsparancsnokával az utóvédnél tartózkodott.

A csapat élén most egy magas ember haladt; apró szőke kislány ült a vállán. Jobb csapatvezetőt Rudakov keresve sem találhatott volna. A partizánok nagyon szerették a hallgatag Karpovot, aki a menet élén úgy vitte kislányát, mint a Haza szimbólumát.

A csöppség hol aludt, hol fecsegve apja fejéhez hajolt. Apja nem is figyelt rá. Rugalmas, széles lépteivel csak ment fáradhatatlanul.

— Apa, apa, nézd már ... megint repülőgép! Ez a tegnapi mankó. Látod, kering!

Karpov összereszt. Ezen a napon hajnal óta erős és éles északi szél fújt a menettel szembe. Frissítő hűvösséget lehelt és oldalra septe a lábak alatt halmozódó száraz tűzegport. A lát-határ kitisztult, a közeledő repülőgép egészen jól látszott. A partizánok ügyet se vetettek a régi ismerősre. Amikor a repülőgép alacsonyra ereszkedett és el akart repülni a menet fölött, fegyvertűzet nyitottak rá és elűzték. Elkanyarodott és visszament dél felé.

Már el is felejtkeztek róla, amikor távolról újra egyenlőtlen, növekedő zakatolás hallatszott.

— Apa, nézd csak, mennyi mankócskát vezet a mankó — jelentette örvendezve Julocska.

Apja vállán ülve, valósággal a légi megfigyelő szerepét töltötte be.

A partizánok szétnéztek. Hat sötét pont tapadt az égre a mocsár fölött. Gyorsan közeledve nőttek ...

— Menet... oszolja! — hallatszott távolról a parancs, de a tapasztalt harcosok maguktól is szétszóródtak és megmerevedtek a buckák között. Csak a fegyverek csöve emelkedett a földről a közeledő repülőgépek fogadására.

A repülőgépek újra megkerülték a menetszlopot és széles körben haladtak előtte. Sietés nélkül, alacsonyan repültek. A partizánok szabad szemmel is látták, hogy a farkukról apró, alig észrevehető, leginkább borsószemekre emlékeztető valami hull le... A buckák között fekvő partizánok találgatták, hogy mit jelent ez?

A repülőgépek még nagyobb félköröket írtak le és fokozatosan észak felé tűntek.

Mivel robbanás nem történt, az emberek felemelkedtek. Az oszlop megint útnak indult.

A motorok hangja már a messzeségbe vészett, amikor hirtelen, azon a helyen, amely fölött a repülőgépek köröztek, füst-felhők és tompafényű vörös lángok jelentek meg. A füst, mint a cölöpkerítés, állta el a menet útját. Mind magasabbra és maga-

sabbar emelkedett. Az északi szél a partizánok szemébe fújta. A füst bolyhos terítő módjára fedte be a mocsarat.

A menet élén habzó lova nyakához simulva, vágásban nyargalt a parancsnok segédtsíjtje. Szájrol szájra adta Rudakov parancsát:

— Minél gyorsabban ... előre.

A füst hamar beburkolta a mocsarat. Fojtogató égésszag terjengett. Valamennyien megértették, hogy a fasiszták felgyújtották a menet előtt a tőzeget, s a tűz, amelyet a szél is élesztget, egyszerre észak, nyugat és kelet felől tör rájuk. Mintha ollóba akarnák fogni a partizánokat. Csak hátulról látszott az el nem ködösített láthatár: mintha csak onnan jöhetett volna segítség ...

Vlasz Karpov elkomorodott. Óvatosan emelte le elcsöndesedett kislányát a válláról, melléhez szorította s betakarva kabátja szélével, szinte futva ment szembe a tűzzel. A fiatal géppisztolyosok, akik elővédben haladtak, utána siettek. S a buckákon zökkenve, hánykolódva húzódtak előre a szekerek és a kórházkocsik.

De a menetoszlop középső részén, az újoncok között, megakadt a mozgás s az emberek csomóba verődtek. Hol reménykedve nézegettek visszafelé, ahol még a füsttől el nem árasztott átjáró volt, hol rémülettel figyelték az elővéd csapatait, a szekereket, melyek gyorsan közeledtek a bíborszínű tűzvész felé.

A középen már eltűntek, beleolvadtak a füstbe. Lódobogás hallatszott. Rudakov vágatott az elmaradt tömeghez.

— Mi az ... mért álltatok meg? — kérdezte és lélekzetét is visszafojtva nézte őket. Azonnal körülvették.

— Hát hová menjünk? ... A pokolba?

— El van vágva az út ...

— Gyerünk, parancsnok elvtárs, forduljunk vissza, amíg el nem lep mindent a tűz ...

— Parancsolj vissza mindenkit. A tarkódat vakarod? ... El akarsz égetni bennünket? ...

Rudakov összehúzott szemmel nézte meg a partizánt. Mintha csak megcélozta volna ... Arca nyugodt volt, csak szempillája remegett az izgalomtól.

— No lám — mondta félhangosan. — No lám, a pánikkeltő akarva-nem akarva a fasisztáknak dolgozik. Agitálni most nincs idő. A pánikkeltőket magam fogom lelőni! Megértetted? És most ... előre, utánam ...

Rudakov megmarkolta lova kantárát és a tűz felé vágatott.

Mindazok, akik még egy perccel ezelőtt rémületükben és határozatlanságukban vissza akartak menni, most mintha csak vihar hajtotta volna őket, a parancsnokuk után rohantak a füstbe. Később két szabályos láncba fejlődve, gyors léptekkel követte őket a gárda... a vasutasok csapata, amely elzárta őket a visszafelé vezető úttól.

A tűzgyűrű közléről nem látszott olyan borzalmasnak. Eddig még csak a mohába kapott bele a láng. A tőzeg nem égett. Szájukat és orrukat ruhájuk ujjával vagy zubbonyuk szélével betakarva, az emberek keresztülfutottak az alacsony lángokon, a füstoszlopokon, a fekete hamun és a szikratengeren. A legnehezebb volt a horkoló, két lábon táncoló lovakat keresztül vezetni a tűzön. De végül azokat is átvitték.

Csak a kórházkocsi felfűjt gumikerekei pukkantak ki a forróságtól. A sebesültek kínlódva rázkódtak a buckákon. Átültették a hátraslovakra és szíjjal kötözték őket a nyereghez. Baharovot a parancsnoki lóra ültették. Vállára takarót borítottak s a takaró szélét a melléhez kötözték. Eszméletlen volt és arról beszélt, hogy egy kisfiúval megy az éjszakában. Az öreg felugrott a nyeregen, sarkával rúgta a lovat, amelyet Muszja vezetett kantárszáron. Néha felnézett a betegre. Az öreg szakállas, lesóványodott arcában kisfiús hévvel izzott a szeme, szürke ajka mosolygott. Muszja nézte az öreget és félelem fogta el.

Nem hiába keringtek az ellenséges repülőgépek a mocsár fölött. Az első tűzeső után következett a második, a második után a harmadik. A szél elfújta az égett mohát, némely helyen a vörös, apró láng már átszivárgott a felületen. A keserű füst sűrűsödött és egyre fojtogatóbb lett. De amit a háborúban egyszer már sikerült elhárítani, vagy legyőzni, az nem félelmetes löbbé...

A partizánok az előttük haladó csapat homályba vesző alakjaihoz igazodva meggyorsították lépteiket. Hamu és szikrafelhő emelkedett a lábuk alatt. Eltakarták arcukat és visszafojtották lélekzetüket. Ügyeltek, hogy el ne veszítsék az irányt, el ne tévedjenek a füstben. Az erősebbek segítettek a gyöngébbeknek. Átvették a fegyvereiket. Voltak, akiket karon kellett vinni. Mentek és szakadatlanul egymás nevét kiáltozták.

Muszja semmit sem látott maga előtt és csak a hangok után igazodva vezette a lovat, amelyen a tifuszbeteg hánykolódott. Baharov hol sóhajtozott, hol a fogait csikorgatta, hol meg

hirtelen nevetésbe tört ki. Vigyázni kellett rá, nagyon, nehogy az égő mohába essék vagy megfulladjon a füstben. A beteg és tehetetlen emberről való gondoskodás elvonta Muszja figyelmét a borzalmas út nehézségeiről.

Mennyi ideig mentek ebben a keserű, fojtogató füstben? Nappal van-e most, vagy este? Nem tudta volna megmondani. Valahol az út végén véletlenül Nyikolájba ütközött, de nagyon egykedvűen fogadta a találkozást.

A fiatalember vállán, az előbbi terhen kívül, még valakinek a fegyvere himbálózott. Egy hangosan jajgató, idősebb embernek átölelte a vállát, így segítette a menetelésben.

— Ó, nincs már erőm! A belsőmet kirágta a füst! Ó, ne hagyj el engem, te legény, nem bírom a lábam! ... Ó, csak jönné már a halál!

Nyikoláj észre sem vette Muszját. Arca mintha kőből lett volna ... Cipelte az öreget, mereven előre nézett és ment ...

Csak mentek, mentek, mentek!

Muszja nem is tudta, hogyan jutott fel a homokdombra ... A füst ritkult. Fenyőillat áradt. Lába alatt száraz erika ropogott. Csak itt, friss levegőt szippantva állt meg és nézett körül.

Egy majdnem kiszáradt patakon át valami homokos halom lejtőjéhez vonszolták magukat a partizánok. Itt magas fenyves emelkedett, a gyantás fatörzsek a lemenő nap narancsszínű fényében lángoltak.

De lent, a domb lábánál, a sötét, elégett tájon, egészen alacsonyan a láthatár aljáig terjedt a füst. Ebből a füsttengerből botladozva, egymást támogatva bukkantak elő a kormos emberek. Felkapaszkodtak a domb oldalán, nyitott szájjal, mohón nyelték a levegőt s aztán végigvágódtak a földön. A domboldal sötétlett az erőtlenül heverő testektől. De a homályból egyre új meg új alakok tűntek elő.

Nyikoláj újra megjelent. Most már egyedül volt, az öreg ember nélkül, de a géppisztoly, a fegyver és a ládák nála voltak. Muszja feléje kiáltott. De hangja gyöngye volt. Nyikoláj nem hallotta. Hátával egy fának támaszkodott és szemét végighordozta a lejtőn, az össze-vissza heverő partizánokon.

— Engem keres! — villant Muszja egyába és halkán elnevette magát.

Érezte, hogy ellenállhatatlanul húzza valami a földre. Leemelte a nyeregből a beteg partizánt és elhelyezte egy fenyő

alá. A ló kantárját fához akarta kötni, de erre már nem tellett az erejéből és leroskadt a ló lábához.

A korai őszi alkonyat elmosta a körüllevők körvonalait. A sötétség sűrűsödött. A csillagok egyre élesebben ragyogtak, Muszja feje fölött a Tejút húzódott. Később a láthatár mögül nagy, baljóslatú vörös korong bukkant ki. Feljebb emelkedve egyre erősödött a fénye. A földön tiszta és éles hűvösség ömlött el. A sötétből ezüstösen váltak ki a fenyőtörzsek. Alattuk, messze lent, élénk piros szegéllyel határolt, tompa színű füsttel beburkolt végtelen mocsár terült el. Muszja még mindig mohón szívta a hideg levegőt, aztán lehunyta a szemét és azonnal elaludt. De álmában is folytatta a menetelést, minden erejét összeszedve vonszolta botladozó lábát...

10

Igy ment álmában az úton, amelynek nem akart vége szakadni. Hirtelen megállította valami. Megijedt. Hiszen menni kell, menni, bármi történjék is. De valami érthetetlen, borzasztó dolog a helyén tartotta és nem engedte. Megfeszítette erejét, előre rántotta magát és... kinyitotta a szemét. A hideg hold oly élesen világított az arcába, hogy egy pillanatra hunyorogni kezdett. Amikor újra kinyitotta szemét, a segédtsízt haragosan hajolt föléje.

— Végre! Hogy te hogy' alszol! — mondta. — Gyorsan, a parancsnokhoz. Már egy órája kereslek, és félórát költögetlek.

Muszja felugrott s ijedten szétnézett, a lovat keresve. A ló állva aludt a fenyő tövében. Felállt, a fához kötötte a kantárt és fáradt, megnyomorgatott vállára emelte a súlyos zsákot. Idegesen ásítózott s a hidegtől dideregve ment a segédtsízt után.

— Mi a baj, nem tudod? — érdeklődött Muszja.

— Majd megmondják — sóhajtott kitérően a segédtsízt. A válaszból Muszja megértette, hogy semmi jó nem vár rá.

A tüzek már leégtek. Itt-ott még pislákol a parázs, de sok helyen már elhamvadtt; mindenfelé alvó emberek feküdtek. Halották erős horkolásukat és értelmetlen mormolásukat. Valaki kiáltózott álmában.

A nagy tűz mellett Julocska aludt egy batyun. Mellette szétterített köpenyből készült sátorban feküdt Rudakov. Elgondolkozva

rágta ceruzája hegyét. Fel sem pillantott a segédtsztre, de csizmája nyikorgásából kitalálta közeledtét s azt dörögte:

— Magát legjobb lenne a halálért küldeni, akkor mind életben maradnánk! — Aztán Muszjához fordult: — Ül le, Volkova, hosszú beszélgetésünk lesz!

Muszja leült és Rudakovot nézegetve, próbálta kitalálni, miért is hívatta.

A parancsnok a „Vörös szántóvető” nyári tábora iránt érdeklődött Megkérdezte, mennyi ott az állat, milyen jellegűek a „Tehenek Szakadéka” területének természetes határai. Az oda vezető utakról is kérdezősködött. Később a mély hajlataiban celofánnal megragasztott térkép nyugati része felé fordult és sokáig nézte.

— Atkeltetek ti itt egy folyón? — kérdezte, ceruzájával megbökvé egy kék eret, amely végigkígyózott a térképen.

A lány a parancsnok válla fölött nézte és olvasta az ismerős falvak nevét.

— Itt, igen... Miért?

A parancsnok nem felelt, de megkérte, írja le részletesen az utat, amely a gázlóhoz vezet és írja le magát a gázlót is.

— Odamegyünk? — kérdezte Muszja és örült, hogy viszontláthatja Matrjona Nyikiticsnát, Praszkovja nénit, Rubcovot, akikre úgy gondolt, mint hozzátartozóira.

— Lehet, lehet! — felelte Rudakov s a ceruzát a térképre helyezve, megérintette a leány élénkülő arcát. — Nem csak lehet, de így is lesz! Írhatsz levelet a barátnődnek! Tíz nap múlva átadom neki.

— Levelet? Minek levelet írni? Hát én?

— Te a másik oldalra még, keletnek. Átmegy a fronton — mondta keményen Muszja szemébe nézve Rudakov. — A törzs legutóbbi parancsa így hangzik: Át kell adni a kincseket! A második repülőgépet, amely érte jött, nem fogadhattuk. Így van? Tehát, át kell adni!...

A leány ijedten és sértődötten nézett a parancsnokra.

— De miért éppen nekem kell mennem?

— Először is, mert neked már van tapasztalatod. Igen, igen... és nem is kevés tapasztalatod... Másodszor: nem akarom megakadályozni azt, hogy végig vidd, amit olyan jól elkezdted... Harmadszor: Volkova partizán, a parancsnok rendelkezését nem szabad bírálni.

Ezeket az utolsó szavakat Rudakov szárazon és keményen ejtette ki, de amikor észrevette, hogy a kislány szürke szeme könnybe borul, lágyabban folytatta:

— Veled mennek, na, ez a... mindig elfelejtem a nevét... az a „kutyafáját”, az az ipariskolás... És Nyikoláj Zseleznov... Zseleznov lesz a csoport vezetője.

Látta, hogy felragyog a kislány szeme. Erre cinkosan elnevette magát.

— Nincs ellenvetésed? No, semmi?... Tudom én, kihez kit kell vezényelni. Az úton majd megható románcokat énekelhetnek. Vidámabb lesz a menetelés... Írj hát levelet a barátnődnek... És a szüleidnek is írf. Hiába... — lassabban beszélt, de most elakadt. — Hiába, no, a háborúban sok minden történik. Lehet, hogy én előbb tudom kézbesíteni a levelet. — És talán, hogy minél előbb elsimítsa nyelvbtlását, haragosan rászólt segéd-tisztjére: — A felderítők visszajöttek?

— Még nem! — jelentette vigyázzba merevedve a fiú.

Rudakov elkomorodott, mintha a foga fájt volna meg.

— Menjen. És jelentse, ha visszatértek... Te, Volkova maradj! Végy a táskámból papírt és kezdj a levélhez! Itt írhat sz — mondta Rudakov és újra a régi térkép fölé hajolt. — Nem szeretek egyedül lenni. Egyszerűen nem tudok. Megszoktam az embereket.

— És Nyikoláj... Zseleznov elvtárs beleegyezett? — érdeklődött Muszja.

— Mi? — a parancsnok nem nézett fel azonnal a térképről. — Ah, Nyikoláj? Próbálná csak meg, hogy ne egyeznék bele... ilyen körülmények között... Azt mondd, hogy a folyó medre kavicsos? Erős a víz sodra az átkelésnél? Szekerek átmehetnek rajta?

Az egyenlőtlen világításban, az újra fellángoló tüzek fénye mellett, hol elhomályosodtak, hol élesen ragyogtak a szeptemberi ég bársonyos hátterében a csillagok.

Muszja a parancsnoki táskára helyezte a papírt és elgondolkozott a levélen.

Mit írjon szüleinek? — Rudakov nem tudta elrejtteni nyelvbtlását. De enélkül is megértette, miről van szó... Igen. Meleg levelet kell írnia, hogy az anyja, az öccse, a hugocskája tudja meg, milyen volt ő, miről gondolkozott... Általában Muszja

rose gondolt a halálra. De ebben a percben nem tudott nem gondolni rá.

— Ej, mit kell itt okoskodni? Azt írom, ami jön — határozta el. A ceruza gyorsan szántotta a sorokat. Valósággal özönlöttek a gondolatai, s alig győzte leírni.

„Drága mamám, apám, Klávocska, Vitya és Vovik öcsém! — írta. — Elmegyek, fontos feladatot hajtok végre. Lehet, később ti is megtudjátok és azért akarok most beszélgetni veletek, kedveseim. Bocsássatok meg nekem, amiért annyi bajt és keserűséget okoztam nektek, nem hallgattam rátok és nem utaztam veletek. De őszintén szólva, ezt még most sem sajnálom. Hiszen nem rosszaságból tettem, tanulni akartam azt, amit nagyon szeretek. Az ügyet szolgálđ mindenek előtt, ahogyan apa szokta mondani. Kedveseim! Azt is gondolhatjátok, hogy a ti bolondos Muszjátok elfelejtett benneteket. Nem, mindig rátok fogok emlékezni, mindig velem lesztek s amikor nagyon nehéz lesz a helyzetem, mindig csak az én drága mamácskámra gondolok, vele beszélgetek majd és megtanácskozok vele mindent.

Nem lehetetlen, hogy evakuált barátaim közül valamelyik azt mondja nektek, hogy elpusztultam, vagy, ki tudja, mit fecseg. Talán azt, hogy a németekkel maradtam. Ne higyjétek el, ez hazugság! Élek, egészséges vagyok és dolgozom a mi szeretett Hazánkért. Hogy hogyan és mint... azt most nem írhatom meg. De higyjetek nekem és majd megtudjátok! Élek és harcolok, talán nem úgy, mint a katonáink a hős Vörös Hadseregben a fronton, no de én is jól dolgozom és mindent megteszek, ami csak tőlem telik és nem sajnálom az életemet. Csak ne szégyenkezzetek a ti engedetlen Muszjátok miatt. Igaz, makacs vagyok, de soha nem voltam kétszínű. Ha Hazámnak szüksége lesz rá, én, a leninista-lenin Komszomol tagja, bármilyen feladatot teljesítek és ha kell... meghalok a kommunizmusért.”

Muszja elképzelte: az anyja olvassa a levelet, persze sír, körülötte szipogva állnak öcsikéi és nővérekéje, akit még nem is látott, hiszen még egészen pici volt, amikor elutaztak. Muszja valamennyiüket sajnálta, de legjobban önmagát. Torka összeszorult. De makacsul megrázta fejét.

„Drága mamácska, apa, kedves öcsém és hugocskám! Csak ne féljétek, én nem pusztulok el. Tudom, megérem, hogy legyőzzük a fasisztákat és újra énekelhetek. De még sokat kell harcolni és valószínűleg sokáig nem látjuk egymást. Nem sajnálom, hogy

idekerültem, mert amíg a fasiszták a mi földünket tapossák, hogyan is lehetne addig tanulni? Hát tanulhat az ember addig énekelni? Majd győzünk és boldogan élünk. Akkor elvégzem az iskolát és elmegyek hozzátok...

„El tudod-e képzelni, mamácskám, hogy mint színésznő érkezem haza? A színlapokon mindenütt nagy betűkkel lesz a nevem: Marja Volkova szólista. Ti majd az első sorban ültök és én hosszú estélyi ruhában kijövök a színpadra és apa azt fogja kérdezni tőled:

— Csakugyan? Ez a mi kis harapós Muszjánk? Ezt nem hittem volna.

„Ó, hogy elábrándoztam. Hát szabad most erre gondolni? De álmodozás nélkül nem lehet se dolgozni, se élni, se harcolni. Ugy-e igaz, mamácskám?”

Muszja átolvasta, amit írt és elgondolkozott. Nem, a levél nem sikerült. Itt lent a domb lábánál az ezüstös holdfényben füst szállong és átható őszi hűvösség borzongatja az embereket. A hold fagyosan ragyog az égen. Brr! Muszja melengette kezét a tűzön, sóhajtott és tovább írt:

„Erősen, erősen öllelek benneteket, drága, szeretett kedveim. Mindig rátok gondolok és találkozásunkról álmodozom. A ti kis harapós Muszjátok.”

Még le sem ragasztotta a borítékot, amikor a sötétségből Nyikoláj lépett a tűzhöz. Olyan fekete volt, hogy arca ki sem emelkedett a sötét háttérből. Csak fogsora és szeme fehérje villogott az aranyos tűzfényben.

— Az ellenség a magaslathoz közeledik. Onnan, délkelet felől. Most vagy hét kilométernyire van — jelentette és Muszjára sandított, akinek keze a borítékon volt.

A leánynak úgy rémlett, hogy a hír hallatán Rudakov összerázkódik és mintha a hátát valami nagy súly nyomná, még mélyebben hajol a térkép fölé.

— De lassan jönnek. És ugyanazon a csapáson, amelyiken mi jártunk, a patak mentén. Nem fordulhatnak vissza. Köröskörül ég minden — folytatta Nyikoláj. — Széthúzódtak, teljesen el vannak gyötörve.

A parancsnok talpra ugrott:

— Segédtsízt, ébressze fel Karpov embereit. A domb bal oldalán géppuska-fészket kell ásni. Embermélýségre. Tartósan. Nehogy aludjanak menet közben!

Megvárta, amíg a segédtsízt csizmájának a nyikorgása elhal, aztán Nyikolájhoz fordult:

— Nézd csak a térképet. Mi most nyugat felé megyünk. Ezen a töltésen keskenyvágányú vasút van, amelyen tőzeget szállítanak, látod. Ez homok, ezt semmiféle kémiai szerrel meg nem lehet gyújtani. De köröskörül hadd égjen minden, így jobb: a szárnnyakról nem tudnak megkerülni... Mi elmegyünk, de te, meg ő — Muszjára intett — és ez a te ipariskolásod, az a „kutya-fáját” kelet felé mentek. Itt, ezen a kiszáradt árkon — és rámutatott a térképen feketén kipontozott vonalra, amely a magaslattól a mocsáron át az erdőig, a térkép szélébe olvadó zöld foltig húzódott. — Jobb az árok mentén menni. Most bizonyosan vízzel van tele. De a tűz miatt is veszélytelenebb. Megértetted?

Rudakov kiegyenesedett és hirtelen, mint aki egyszerre tisztté változott vissza, hidegen, acélos hangon mondta:

— Zseleznov partizán, maga... a csoport vezetője. Megparancsolom, bármilyen áron is: a kincseket juttassa át a fronton. Megértette? A megőrzéséért a fejével felel.

Nyikoláj és Muszja egyszerre meredtek „vigyázz”-állásba.

— Parancsára, parancsnok elvtárs... az értékeket átadni — válaszolta röviden Nyikoláj.

Rudakov összegörnyedve hajolt a tűz fölé és dideregve nyújtotta ki sovány kezét. Nyikoláj száraz gallyakat dobott a tűzre. A tűz fellángolt, a sárga lángok magasra csaptak, a szikrák az ég felé szálltak. A csillagok kihunytak. A sötétség, amely körülvette a tüzet, messzebb húzódott. Valahonnan az erdő széléről hangok hallatszottak. Csengve ütdtek egymáshoz az ásó, s csattogva vágta a fejszék a fát.

— Minek az állás, Rudakov elvtárs? — érdeklődött a fiatal partizán.

— Hiszen mind elmennek — tette hozzá Muszja.

Rudakov még jobban a tűz fölé hajolt. Muszjának úgy tetszett, hogy a parancsnoknak nehéz erre a kérdésre válaszolni.

— Az állás? — sóhajtott. — Az állás: védelmi állás. Addig kell őket visszatartani, amíg el nem szakadunk az ellenségtől. — A parancsnok kiegyenesedett, csizmájával megkopogtatta a tűzből kiálló üszköt. Egész szikraözön repült az éjszakába. — No, menjetek; készüljétek az útra. A gazdasági vezető a legjobbat adja, amink van, csak kérjétek tőle. Főlősegeset ne vigyetek. És

még... figyelmeztessétek azt a gyereket. En már beszéltem vele. Egyébként: van rá szükségetek?

Rudakov egyenként, kutatóan nézte a két fiatal embert. Muszja és Nyikoláj lesütötték a szemüket. Miért kérdezi ezt a parancsnok? Hát persze, hogy szükségük van rá! Ez a veszeke-dős, dühös, furfangos, természetes eszű legénvke nélkülözhetetlen elvtárs lehet az úton. Jobbat el sem lehet képzelni.

— Hát jó, menjete hárman! — egyezett bele a parancsnok.

Amíg Nyikoláj és Tolja gondosan széjjelosztották és elrakták a zsákokba a holmit, Muszja abban a meggyőződésben, hogy nélküle is nagyszerűen eligazodnak, lefeküdt a bokorba, fenyő-gallyakat tett maga alá és hamarosan elaludt. Álmában is hallotta, hogy útitársai hogyan lihegnek a zsákok fölött, hallotta és mosolygott. Kellemes érzés, hogy gondoskodnak az emberről...

Közeledett a hajnal. A sápadt hold már az erdő mögé ereszkedett. Mindent... a fákat, a füvet, a homokot s a partizánok ruháját is csillogó kristályokkal lepte be a dé. Ebben a hajnal előtti órában a kommunistákat és a komszomolcokat a parancsnokhoz hívták. Az emberek a kórházkocsinál gyűltek össze. Muszja Nyikolájjal akkor ért oda, amikor már valamennyien együtt voltak. Még a kis öreg Anna Mihejevna is megjelent. Ott volt a sebesült Csernyij is. Valaki odavezette és leültette egy fenyő tövébe.

— Elvtársak, újra nagyon nehéz megpróbáltatások előtt állunk — mondta egyszerűen Rudakov. — Arra kényszerítenek bennünket, hogy egy másik körzetben, nyugaton helyezkedjünk el. Ott nagyon sok a vasútvonal. Elképzelhetitek hát, hogy ott sem fogunk unatkozni. Az erdőség óriási... száz kilométereket felégetni nem lehet.

A parancsnok megállt s tenyerével megtörülte szűrös bajuszát. Ebből a mozdulatából a kommunisták, akik sok éve ismerték már, megértették, hogy most tér át a legfontosabbra.

— Nyugatnak megyünk a keskenyvágányú vasút töltése mellett. A vasút itt, a dombon túl kezdődik. — Rudakov, elvtársai arcába nézett és gyorsan, keményen befejezte: — De az elvonulásunkat fedezni kell. Értitek? Fedezni, legalább két kézi géppuskával. Ezt a kis magaslatot kell elzárni előlük. A dombot nem kerülhetik meg, azt a tűz nem engedi. Vissza kell tartani őket, amíg a menetoszlop el nem vonul... Amíg erőnk van... tartani... Így áll a dolog!

Csönd lett. Csak lent, a száraz mocsár felől hozta a szél a távolban égő fák recsegését.

— Szükség lenne két önként vállalkozóra, aki jól ért a géppuskához — mondta halkán Rudakov. — Azt mondom... önként vállalkozóra, mert az utolsó percig kell verekedni. S ehhez olyan emberek kellene, akikben megbízhatunk. Ennyi az egész.

Muszja szíve hevesen vert. Ez a hőstett, amelyről ő annyit álmodozott. Ez nem olyan, mint cipelni a megszállott földön keresztül ezt a kincses zsákot, amely hasznos ugyan az országnak, de... mit kezdhet az ember, például ő, Muszja Volkova — a gyűlölt aranyával? ... Igen, ő menti meg a csapatot! Benne meg lehet bízni!

Nyikolájra nézett... és mintha csak tükörbe nézett volna. A fiatalember széles, nyílt arcán éppen ilyen izgalom látszott, ő is éppen olyan kutatón nézett Muszjára, ahogyan az őrá. Egyetértően bólintottak egymás felé és kézenfogva együtt léptek a parancsnokhoz. S egyidőben velük, igaz, nem olyan ünnepélyesen ragyogó arccal, mint ők, mozdultak meg a többiek is. Rudakovot szoros, tömör embergyűrű fogta körül.

A tűz mellől Csernyij rekedt, izgatott hangja hallatszott:

— Rudakov elvtárs, el ne felejtkezz rólam! Nem dicsek-szem, tudod... de jobb géppuskás, mint Csernyij, nincs a különítményben.

Rudakov meghiúsítottan nézett a körülötte álló emberekre. Jól ismerte valamennyit és alighanem számított is erre az egyöntetű ajánlkozásra.

— Elvtársak, drága elvtársaim!... — kezdte fojtottan, de hangja azonnal tárgyilagos lett. — Ha valamennyien ajánlkoztok, akkor majd én magam választok... Ti ketten... nem, nektek más, de nem kevésbé fontos feladatotok van — és határozott mozdulattal tolta el Nyikolájt és Muszját.

— Parancsnok elvtárs, gyere ide! — követelte Csernyij, aki egy fába kapaszkodva emelkedett fel s úgy állt meg, a fa törzsének támaszkodva. — Légy az apám és engedd Mirkót úgy meghalni, ahogyan az partizánhoz méltó... A Hazáért, Sztálinért! — És segítségért fordulva a többiekhez — soványan, feketén, arcából csak szemefehérje villant ki — próbálta meggyőzni. — Az ördögbe is, miféle partizán vagyok én így lábatlanul? Csak teher vagyok. akit cipelni kell. Vízet adjatok! Engedjétek meg, fiúk,

hogy gyorsan befejezzem az életemet. Ne bántsatok meg! A cigány Csernyij nem fog szegyet hozni a szovjet hatalomra.

Nagyon szomorú volt ránézni. Mindnyájan szerették volna, ha mielőbb leül, de ő csak állt tovább, körmeivel a fa kérgébe kapaszkodva.

— Hát jól van, legyen, ahogy akarod: maradj! — mondta Rudakov.

Rudakov tovább nézegette az embereket, akik a tűz körül szorongtak és minden kommunista, akire a pillantása esett, előbbre lépett. A parancsnok egy pillanatig elgondolkozott: aztán tovább siklott a pillantása és a következőn állt meg.

Az izgatott Muszja egész belsejében remegve, tágranyitott szemmel figyelt. Ezek az emberek, akik között idősebbek, családosak is vannak: maguk jelentkeznek hőstettek végrehajtására, éppen úgy, mint Nyikoláj vagy ő... És mindezt olyan nyugodtan és megszokottan teszik, mintha szégyelnék azt is, ha egy kicsit izgatottak... Milyen nagyszerű ember ez a Csernij! „Gyorsan befejezni az életet!” Az ilyenek, akik szeretik az életet, mennek a halálos harcba!... És Karpov!... Észrevette, hogy az öreg partizán arca ma különösen sápadt és ünnepélyes. Várta, mikor esik rá a parancsnok pillantása. De már nem tudta kivárni... s ő maga mozdult előre:

— Engem engedj, engem, Sztyepán Tyitics, nem hozok szegyet a vasutasok nemzetségére!

Mindenki megfordult. Karpov távolabb állt a tűztől, mint mások. Csak arcát világította meg a láng. A partizánok jól tudták, mennyire gyűlöli a megszállókat s ismerték vas elszántságát. Nyugodtan elvonulhatnak, mert tudják, hogy amíg ennek a száraz, inas embernek a szíve ver, az ellenség nem éri el a magaslatot. Erre gondolhatott Rudakov is és gyöngéden nézett öreg bajtársára. A tűz körül támadt izgatott csöndet csak a leégett ágak pattogása zavarta meg néha.

De hirtelen beugrott a körbe Vaszilij Kuzjmic Kulakov s elállta az utat Karpov előtt.

— Mér egy ilyent hagynánk itt?... Mondd csak, könyörgöm... Neked unokád van és kislányod, ott alszik, ni. Jól kigondoltad!... Hát én mire való vagyok? Én, testvér, egyedül állok, mint a szemafor a mező közepén. Csak ágaskodok az életben. Engem, igen, engem hagyj itt, parancsnok! Engedd meg

Kuzmicsnak, hogy öreg napjaira a népet szolgálhassa! Az meg ott csak kiugrik, hogy „én!” Te, testvér, neveld csak fel a kislányodat! Mondd csak meg az embereknek, kire hagyod Julocskát... Nem is gondolkozik, oszt’ csak kiugrik... Hogy te milyen hevesfejű vagy!

Még az ünnepélyes pillanat se fékezte Kuzmics komikus, kapkodó természetét. Kész volt lármázni, alkudozni azért a veszélyes jogért, amely talán élete utolsó feladata lesz. A parancsnok elé lépett, a mellére vert száraz öklével és sírós fintorral bizonygatta:

— Én, hála istennek, alaposan kitanulmányoztam a géppuskát. Kérdezzétek csak meg Nyikoláj Zseleznovot: együtt tanulmányoztuk. Hé, Nyikola, te igazságos... tanúskodj mellettem a parancsnoknál. Hát ez meg már miféle új rend? Távol akarjátok tartani Kuzmicsot a komoly dolgoktól? Hát nekem életem végéig mindig csak a váltót kell igazgatni? Ravaszok vagytok! Sztyepán Tyitics, légy könyörületes és engedd Kuzmicsot is előlépni!

Rudakov megölelte az öreget és magához szorította. A parancsnok mindig hideg szeme, amely előtt néha még a nem nagyon félénk partizánok is reszkettek, most meghatottan nézett Kuzmics arcába. Mintha csak emlékezetébe akarná vésni minden arcvonását.

Muszja nem bírta tovább. Elment a tűz mellől s innen, a sötétből figyelte, hogyan búcsúznak el a partizánok Kuzmicstól és Csernyijtől.

Kuzmicsnak hirtelen eszébe jutott valami, kihúzott zsebéből egy általános irigységet keltő tárgyat... az erős szűzdohánnyal megtömött hosszú zacskóját. Kivett belőle egy marékka; aztán meggondolta, még töltött hozzá egy kicsit, és az egész zacskót odanyomta az első, kezeügyébe eső partizán markába:

— Ezt oszd el, hadd füstöljenek. És emlékezzenek Kuzmicsra: volt köztünk egy félszemű legény, aki nagyon szerette a dohányt!...

Nyikoláj utolsónak búcsúzott el az ottmaradóktól. Sokáig tartotta átölelve Kuzmicsot, mintha nem tudna tőle elszakadni. De az öreg dühösen mormogta:

— Menj csak, menj, te legény... És nehogy nekem az életben füstölj, mint valami tüzes üszök... Verd a vasat, amíg me-

leg... Menj, ideje már... És még valamit: harcolj, maradj olyan, amilyen vagy... tiszta... Tiszteltetem apádat. Szeretett engem, bűnös embert. Mondd meg neki, Kuzmics ráemlékezett a búcsúzásnál... No, menj csak, te hosszú ördög! Szedd a sátorfádat!...

Az öreg szinte ellökte Nyikolájt és hátat fordított neki. Nyikoláj Csernyijhez ment, de az valahová a magasba nézett és nem vette észre a neki nyujtott kezét.

Utolsónak Muszja búcsúzott. Kuzmics nem állhatta meg tréfálkozás nélkül.

— Eh, legalább életem végén szép kislánnyal csókolóztam! — mondta és megtörölte kezével a száját.

Zöld szemével kacsingatva, ügyetlenül bökte meg ajkával Muszja orcáit, de a leány komoly csókot nyomott az öreg érdes, megrepedezett szájára.

Később Muszja Csernyij mellé ereszkedett le, aki mogorván ült a fa tövében. A partizán hideg, erős ujjaival megragadta a leány kezét.

— És engem, engem is csókolj meg... — suttogta. — Csókolj meg, kislány! Nincsen énnekem semmiféle Zinám, feleségem. Azt csak kitaláltam. Egyedül vagyok, mint az égen a hold. Senkim nincsen...

Muszja akaratlanul elhúzódott tőle, de mindjárt meg is gondolta, megfogta a vállát és a férfi nagy, vágyakozó szemébe nézett.

— Nem kell, menj csak! — mondta halkan a partizán s eltolta a kezét. — Légy boldog!..

Az öreg partizán, Rudakov lovásza, elővezette a parancsnok lovát.

— Sztyepán Tyitics megparancsolta, hogy hagyjam itt maguknak — mondta mogorván és hangjában nem titkolt sajnálkozás bujkált. — Csak vigyázzanak rá, ne hagyják a tűzben... Hová kössem?

— Menj csak innen a lovaddal! Hagyd, ahol akarod! — lobbant fel hirtelen Csernij. Elfordult a lánytól s Kuzmicsnak kiáltott: — Hozzák ide a géppuskákat és a töltényszalagokat... Majd magam vizsgálom át!

Még sötét volt, amikor félóra múlva a magaslat nyugati hajlatáról a keskenyvágányú vasút töltéséhez ereszkedett le a különítmény és azonnal el is tűnt a kesernyész, sűrű homályban.

Égy ideig még hallatszott a fegyverek csörgése, amint egymáshoz ütdtek a sötétben... Lovak nyerítettek és dobogtak, kerekék zörögtek és végül... minden elcsöndesedett.

Nyikoláj, Muszja és Tolja a keleti lejtőhöz futottak, átbújtak a kék bogyó- és málnabokrokon, megtalálták a mély, kiszáradt árkot, beleugrottak és elindultak arrafelé, ahol a füst mögött már rózsaszín derengett... ahol már egyre élénkebben világosodott, jelentkezett a hajnal.

Amint a nap felkelt és első sugarai keresztül törtek a füstön, átfutottak a mocsáron, megaranyozták az apró, görbe nyírfákat, a satnya, tüdővészes kis fenyőfákat és a buckák tetejét... nyugatról, az erdős halmok felől, az emelkedő füstből, mint valami magas szigetről, amelyet előntött a rózsaszínű napfény, száraz, dühös géppuska sorozatok kerepelése hallatszott. Mesziről jött és nem volt hangosabb tulajdon visszhangjánál. Muszja úgy érezte, hogy ez a gépies, megszokott és nem kellemes hang önfeláldozó barátainak búcsúszava, a legyőzhetetlen partizán testvériség himnusa és a szovjet ember diadala.

1

A fokozatosan hal-
kuló géppuskatűz messze
kísérte a három parti-
zánt, akik gyors tempó-
ban igyekeztek kelet felé.

A m ly áro enekén
mentek. Helyenként csak nedves volt a meder, de néhol
víz csillant meg. Rozsdás szivárványszínű hártya vonta be a
vizet... A nedves tőzeg cuppogott lépteik alatt s az utasok lélek-
zetükön kívül most már csak a távoli lövések hangját hallották,
amely megzavarta a mocsár fölött ülő őszi csöndet.

Hallgatva mentek.

Elöl nagy léptekkel, elgondolkozva és komoran Nyikoláj ha-
ladt, mellén géppisztollyal és a súlyos zsák a hátán. Utána, el nem
maradva tőle, lépegetett Tolja, szintén géppisztollyal, övében grá-
nátok voltak és csizmaszárában kés bújt meg. A menetet Muszja
zárta be a könnyedén övébe tűzött kis tiszti „Walter”-rel. Nyiko-
láj és Tolja mentesítették a tehertől. Hátizsákjában csak a köny-
nyű alumínium edényt hagyták meg és egy zsákmányolt sátor-
lapot, amelyet csak az ő erőszakoskodására vittek magukkal.

Muszja könnyedén és gyakorlottan ment. Gondolatai ott jár-
tak, ahol a két önfeláldozó ember most egyenlőtlen harcát vívta...
Jártas volt már a hadi dolgokban, elképzelte, mi folyik ott...
Távolról gyakori, rendetlen géppisztolylövés hallatszottak.
A fasiszták támadásba mentek át. De azonnal megszólaltak a

géppuskák. Vad recsegésbe keveredett minden... Aztán a géppisztolyok egyszerre elhallgattak. A géppuskák néhány sorozatot adtak le, aztán... csönd. Csak a talpuk alatt tocsog a nedves föld.

A lány megkönnyebbülten sóhajtott fel. Visszaverték a németeket! És szinte kirajzolta maga elé, mintha csak tulajdon szemével látná, hogyan Mirko megtörli kezével izzadó, puskaportól megbarnult homlokát... Kuzmics meg kacsingatva, izgatottan nevet és remegő újjaival két cigarettát sodor, egyiket magának, másikat társának és óvatosan szedegeti vastag, kolbászalakú zacskójába a dohánymorzsákat... De hiszen... a zacskót dohányosól a távozóknak adta, amikor elbúcsúzott...

Az emlékezéstől elszorult a torka. A távolban újra dühödten, perlekedően csattogtak a géppisztolyok és szitkozódó sorozatokkal feleltek a géppuskák. Muszja gondolatban újra látta Kuzmicsot és Csernyijt, haragos, engesztelhetetlen szemüket és a reszkető fegyverhez símuló arcukat.

Az ilyeneket nem lehet összetörni! Már-már reménykedett, hogy a géppuskások elhúzzák a sötétség leszálltaig és éjszaka Kuzmics elviszi Csernyijt a parancsnok lován.

A száraz, alig hallható fegyverlövések közé most rövid, tompa dörrenések vegyültek, — mintha valaki hordó fenekét verné az öklével.

— Gránátok — találgatta Nyikoláj és megállt. — Odakúsztak a gazok és kézigránátokkal némitották el őket...

— Mit mondasz?... Gránátok! — szakította félbe Tolja. — Hát magukhoz engednék őket a gránátokkal? Hallod? Ördög vigye... ez géppuska... Micsoda gránátok lennének ott? Aknavetőkől hajigál a fritz! Aknavetőket cipeltek magukkal és most abból lőnek...

— No, ha csak aknavetők, akkor még megmaradtak a mieink... Újoncokat talán megijeszthetnek. Láttad, milyen fedezéket ástak? Mi azoknak egy akna? Hacsak a fejük búbjára nem esik...

Mindhárman hátrafordultak és hallgatóztak. Az aknavetők elhallgattak. Újra nyugtalanító géppisztoly dörrenéseket hallottak, de ismét túlharsogta azokat a géppuskasorozat, amely pontos volt, mint a pneumatikus kalapács egyenletes kattogása.

— Óh, a kutyafáját, ezek aztán lőnek!

— Elég! Menjünk! — adta ki a parancsot Nyikoláj.

Tovább mentek. Muszja elgondolkozva mondta:

— Majd ha elűztük az ellenséget, azon a magaslaton szép márványemléket kell emelni. És vörös csillag égjen rajta, hogy éjjel-nappal lássák az emberek ezt a csillagot és emlékezzenek rá, hogyan harcolt itt két partizán a fasiszták ellen.

— Igen! Csakhogy nagyon sok ilyen emléket kellene állítani — válaszolta szétnézve Nyikoláj. — Talán nem is lenne annyi márványunk.

Végtelen fekete lejtő húzódott a mély árok mentén. Némely részét a „mostohaanya” nevű kis szürke növény nőtte be. A sötét-rózsaszínű szultánkák mélyen lehajtották harmatos fejüket és pelyhes, érett magvaikat. Néha bebókokoltak az árok közepéig és himbálózva símogatták a vándorok arcát. Hűvös érintésükre Muszja összerezett, csodálkozva szétnézett és újra elmerült gondolataiba.

Most is előtte volt a kép, amikor a partizánok búcsúztak... Ő a sötétből figyelt. Milyen nagyszerű emberek! Milyen testvériesen bántak vele, az otthontalan kislánnyal, aki véletlenül került a táborukba.

Hát még Rudakov! Valósággal acélból öntötték. Milyen zavarban volt, amikor a repülőtéren a családiáról beszélt! Ha valamikor olyan lehetne mint ő... ha úgy megedzhetné magát, hogy ilyen akaraterős, ilyen nyugodt legyen. Pedig külsőre... egészen közönséges ember! Ha valahol találkozna vele... és nem figyelmeztetnék rá, fel se tűnnék az embernek. Kihez is hasonlít? Igen... az öreg Rubcovhoz. Vagy talán a bank vezetőjéhez, Cserednyikovhoz... Pedig valamennyien különbözők és mégis egyformák. Miben? Nem, nem! Olyan, mint ezek, nem lesz ő soha! De legalább egy kicsikét hasonlítana hozzájuk!

Hát ez a Karpov! Hogy csodálkozott rajta. Száraz embernek hitte. De amikor Kuzmicstól búcsúzott, hirtelen elhúzódott a bokrok közé és Muszja hallotta, amikor a kislány megkérdezte tőle:

— Apa, mondd meg Julocskának... mér sírsz?

De ki gondolta volna, hogy ez a szenvtelen ember, akinek ajka vékony, mint a cérna, sírni is tud?

„Muszjka, Muszjka, megéltél tizennyolc esztendő, de az

embereket még mindig a külsejük után ítéled meg! Ugy, hogy ez rokonszenves, ez meg nem rokonszenves...”

— Mi ez? — Újra lőttek. De a géppuska alig hallatszott. Mintha hozzá nem értő ember a szomszéd szobában varrógépet berregtetne. — Ott még lőnek. Azok ám az emberek... De csak ők lennének ilyenek? Milyen is vagy te, Muszjka? Milyen furcsa voltál ott, a tűznél! Akár egy primadonna az operában. Elkiáltottad az óhajodat, hogy ott akarsz maradni a gépfegyvernél! A többiek egészen nyugodtan beszéltek erről, egészen egyszerűen, mint ami magától értetődik. Nem, nem, mikor leszel, te, galambocskám olyan, mint Rudakov! Neked még Kuzmicstól kellene tanulnod.

Elgondolkozott azon, ami mögötte elmaradt, s észre sem vette, hogy a szél egyre erősödik és a levegő mind keserűbb a füsttől. Elborult a világos, hideg égbolt és a nap elhomályosult.

Nyikoláj már régen nyugtalanul figyelt. Most megállította bajtársait és kimászott az árokból. A mocsár egészen a láthatár széléig terjedt és mint valami óriási prém, szürkén, vastagon lepte el a füst. A szél megtépdeste ezt a prémet, cibálta a földön, fújta a tüzet és észak-keletnek űzte. Ha a szél meg nem szűnik, a lángokat úgy hajthatja, hogy elvágja előlük az utat. Persze, északnak is fordulhatnak, hogy a tüzet elkerüljék, de akkor itt kell hagyniok ezt a védő árkot...

— Menjünk csak tovább az árokban — döntött Nyikoláj. — Tolja meg elöl, Muszja utána... én hátul maradok. Menni, amilyen gyorsan csak lehet. Hallottátok? Előre!

Amikor Muszja utolérte Nyikolájt, a fiú megfogta a kezét és igyekezett a szemébe nézni. A leány elfordult. Elhúzta a kezét... Muszja még mindig azokkal időzött, akik a dombon harcoltak és ez a félénk símogatás, úgy érezte, sérti a hősokeket...

A partizánok már szinte szaladtak. A szél sűrű, kormos, szikrát sodró füstöt hajtott feléjük. Érezték a közeli tűz forró lehelletét is. A levegő tűrhetetlenné vált. Halántékukon a vér riadtan lüktetett és ami a legborzasztóbb volt, Muszja szeme előtt újra rajzottak azok a szikrázó körök.

— Csak el ne veszítsem az eszméletemet... Akkor a fiúknak is meg kell állniok miattam. Az pedig...

— Gyorsabban, gyorsabban... — sürgette Nyikoláj.

Tolja ügyes kis alakja hol eltűnt a lustán gomolygó füstben, amellyel már az árok is megtelt, hol újra felbukkant valahol és végül mintha egészen beleolvadt volna a gomolygásba. Muszja megértette: elmarad... A szél éles lármája már riasztó susogást, recsegést és fojtott sziszegő zúgást hozott. A levegő olyan forró lett, mintha tüzes kemencéből áradna. A lélegzés nehéz és mintha a belélegzett levegővel együtt forró, keserű ital ömlenék a tüdejükbe. Valahol, hátul, Nyikoláj hangja hallatszott:

— Hajoljatok le! Egészen közel a földhöz!

Lábuk alatt víz csobogott. Muszja lehajolt. A nedves tőzegréteg fölött könnyebb volt lélegzeni. A lány kis tócsa mellett szaladt el. Egy marék vizet merített és megnedvesítette arcát. Aztán letépte fejéről a kendőt, a vízbe mártotta és a szájára tette. Így nem volt annyira keserű a belélegzett levegő. De futni nem volt már ereje. És így mélyen lehajolva, csak lépésben mehetett.

— Vizes rongyon át szedj lélegzetet. Ugy könnyebb! — kiáltotta Nyikolájnak.

— Már nincsen messze... A térképről emlékszem, hogy hamar... erdő jön — felelte a fiú.

De a tűz már elvágta útjukat. A megforrósodott levegőben égő ágak repültek át az árkon. Szikrafelhők táncoltak a partizánok feje fölött, s az izzó tőzegmorzsák az arcukat égették... Ugy vonultak az árokban, mint egy keskeny folyosón, amely átvágta az égő mocsarat. Minden oldalról fojtogató forróság borult föléjük és ruhájuk füstölt...

Muszja fuldoklott. Már nem segített a nedves rongy. Elerőtlenedve ereszkedett az árok mélyére s néhány percig ott maradt mozdulatlanul. Arcát hozzányomta a nedves tőzeghez és beszívta a rothadt szagú, hűvös levegőt, amely visszaadta öntudatát.

Nyikoláj föléje hajolt. Kormos, izzadt arca borzalmas volt. De szemében, amely mint mindig, világoskéken és tisztán ragyogott, a kislány meglátta a józan, nyugodt akaraterőt, amely Rudakovnál is mindig meglepte. A partizán kiáltott valamit. Nem értette a szavakat, de kitalálta: arra beszéli rá, hogy álljon fel. Minden zúgott és forgott körülötte, de a kék szem nyugodtan és követelőően nézett rá.

— Kedvess, fuss — suttogta a leány. — Fússatok... hagyjatok engem... Mentsétek meg ezt... a zsákban.

— Ne beszélj ostobaságokat — mondta haragosan Nyikoláj. Megfogta a kislány derekát, felemelte és talpra állította.

— Indulj!

Muszja csodálkozott, de elindult. Ment; de már majdnem öntudatlanul. A föld, mint a hinta deszkája, ingott alatta, de úgy érezte, kicsúszik alóla, ő pedig nyomtalanul eltűnik. De a kezét támogató erőnek engedelmeskedve mégis csak ment, és ment.

A sölétből hirtelen Tolja figyelmeztető kiáltása hangzott fel. Talán eszméletlenül, vagy ébren, de úgy érezte Muszja, hogy a föld csakugyan kicsúszott a lába elől és ő zuhan, zuhan valahová. Később... éles fájdalom hasított a lábába, majd meleg, tömör homály fedett be mindent.

2

Eleinte ismerős hangot hallott Muszja.

— Ó, a kutya-fáját, nézd csak, nézd... ránk szakad. Ott a csúcsokon keresztül. Fussunk!

— Hová? Meg kell állapítani az irányt.

Muszjának az volt az érzése, hogy a levegőben libeg. Tompa, erős fájdalom égette a lábát, valahol a térdénél feljebb. Kinyitotta szemét és maga mellett látta Nyikoláj arcát. Megértette: a fiú a karjában tartja. A partizán haja megpörkölődött, a verejték patakokban folyt végig az arcán és kormos bőrén rózsaszínű, kacsaringós vonalakat hagyott maga után. Remegő ajkai félig nyitva voltak. A fiatalember nehezen lélegzett.

— Megfigyelted, hová futnak a vadak?

— Oda ni, oda! A mókusok a fa tetejére menekültek...

Muszja mohón szívtá tele tüdejét. Bár itt is, az erdőben, a magas fenyők alatt füst keringett, amely szinte forrt, mint a katlanban a víz, a levegő mégis szokatlanul tisztának, hűvösnek és jóízűnek tetszett. Beáradt a tüdőbe és úgy frissített, mint a forrásvíz.

— Felocsúdtál?

Nyikoláj boldogan rezzent össze és magához szorította. A láng a szélről hajtva egyik fáról a másikra kúszott s ott keringett a fák koronáin. A fenyők úgy lángoltak, mint a kátrányos fáklyák. A láng lassan lefelé kúszott az ágakon és a fa kérgén. Mint ahogyan a legyőzhetetlen rém előtt elerőtlenedik az ember; úgy érezték magukat a lángfal előtt. Most két veresbundás állat ugrott

ki a bokorból, a partizánokba ütköztek és elbújtak az erdő sűrűjében.

— Fussunk! — kiáltotta rekedten Nyikoláj és utánuk rohamolt.

Csak ez a nagy, erős ember vihette ilyen könnyedén Muszját... Keresztül ugrott a buckákon és bele-beleakadt a bokrokba. A rémség a füsttel és a lángok bömbölésével együtt a hátuk mögött maradt.

Ha Nyikoláj vele van, akkor semmitől sem fél! Hogy könnyelműbben és könnyebben vihesse, Muszja átölelte a nyakát és hozzá simult. Az ágak hozzájuk csapódtak, megtépázták ruhájukat, mintha vissza akarták volna őket tartani. A füst kissé ritkult. Könnyebben lélegzettek.

Tolja, aki elől szaladt, váratlanul olyan arccal állt meg, mintha valaki a fejére ütött volna.

— A zsák... — suttogta alig hallhatóan a kis partizán. — Elhagytam a zsákot.

Pillanatokig rémülten nézték, hogyan kergetőznek messze mögöttük a fák tetején a lángnyelvek. A tűz a fák koronáin nyargalt.

— Mentsd meg... — ordította Tolja. Sapkáját hirtelen mozdulattal a fülére húzta és rohant, vissza oda, ahol a szürke füstben a lángok lassan, mint a kátrány, folytak lefelé a fenyők magas törzsén.

— Fussatok! — hallatszott a kis partizán hangja a füstfelhőből, amelyben mintha feloldódott volna. És újra, de már messziről hallatszott a szava: — Fussatok! Halljátok! Utól-ér-lek...

Nyikoláj utána akart rohanni, de Muszja... Mi lenne vele? Hiszen egyedül moccanni sem tud... Erősebben szorította magához a kislányt és teljes erővel szaladt a közeledő tűz elől.

Nem érezte terhét. Nem vette észre, hogy a géppisztoly a gerincét verdesi. Csak vitte, vitte a leányt, át a buckákon, tönkötön, amerre a vadak s madarak igyekeztek.

Muszja megdermedt a rémülettől. Láta, hogy a sarkukban tompán, fenyegető üvöltéssel mozdul a tűzfal. Néha a szélről hajszott lángok átugrottak a fák koronáin és utólérték őket. A tűz, amely a fejük fölött tombolt, égő fenyőtűk tömegét szórta rájuk. Muszja mégjobban hozzásímult a férfi erős vállához. Néha a láng, mintha, habozna, megállt egy-egy tisztás előtt. A vastag füst hullám mögöttük maradt. Nyikoláj mélyet lélegzett. Muszja gondolatai az apró, kócos kis ember felé szálltak, aki olyan hőiesen vetette magát a füstbe és lángba. Egész lényével segíteni akart a fiúnak. Ha neki ereje lenne!...

A fák harsogva égő csúcsai, a menekülő kis állatok körvonalai... mint amikor lidércnyomásos álomban éri utól valami érthetetlen szörnyűség az embert a sötétben. De éppen olyan váratlanul, ahogyan az a lázálmomban történni szokott, a menekülők előtt, a bokrokon túl, hirtelen mocsaras völgyteknő nyílt meg. Azon is túl, kis tó látszott, apró szigettel, amelyet az ősz sokszínű leveleinek tarka sapkájával borított lombos fűzfák szegélyeztek. A tó felől hűvösség áramlott.

Nyikoláj úgy lélegzett, mint a meghajszolt ló. Szíve, mint valami súlyos ököl, dörömbölt a mellében.

Az erdőtűz lángja gomolygó füstfelhőbe burkolózva már a tó felé közelített. Az erdőszél bokrai recsegték és a tűz kékesen füstölögve szaladt végig a száraz mohával fedett buckákon. Görcsösen bólogatva ágaival, izzott a szürke égerfa.

Nyikolájhoz közel egy vadkecske állt. Vékony, izmos teste remegett. Szétnézett és rugalmas ugrásokkal lefelé, a nádasha rohant. A bokrok közül kitörve, két nőtényi kecske szaladt utána

Nyikoláj a nyomukban futott. Nádas vette körül és lábánál víz csobogott. A partizán mindenütt a vad után gázolt, amíg csak szét nem nyílt előtte a nádas és lába kemény talajt nem ért. Éles, keskeny homokos földnyelv kezdődött itt, amely átvágta a tavat, benyúlt a szigetig és elválasztotta a kicsiny csatornától. A vadkecskék már átúszták a csatornát, kijutottak a partra és belevetették magukat a sűrű fűzesbe.

Nyikoláj mindenütt a nyomukban maradt. Csak arra ügyelt, hogy meg ne botoljon és Muszját, akinek súlyát most már szokatlanul nehéznek érezte, el ne ejtse. Már nem tudta megkülönböztetni, mi történik körülötte.

De Muszja, aki a friss, nedves levegőn már teljesen magához tért, látta, hogy a parti nádasban vadállatok mozognak, amelyeket az erdőégés űzött ide. Látta azt is, hogy a partra, nyelvüket lógatva s farkukat a lábuk közé húzva, néhány farkas ugrott ki, amelyeket ő eleinte farkaskutyáknak gondolt. Nehezen vonszolva magukat, nyeldesték a vizet. A legnagyobbik a földnyelvre rohanl és maga után vonta a többit is. A farkasok elhagyták Nyikolájt, de Muszja semmiféle rémületet nem érzett. Csak elcsodálkozott. Még akkor sem ijedt meg, amikor nehezen szuszogva, asztmatikus hörgéssel egy hatalmas vadkan jelent meg a földnyelv szélén s apró, gonosz, kemény szőrrel körülnőtt szeme vadul nézett az emberek felé.

Végre elérték a szigetet és a bokrokat. A fűzfa ága az arcukba csapott. Nyikoláj néhány tétova lépés után megingott és összeroskadt. Erejének utolsó megfeszítésével elengedte Muszját és elvágódott. Keze sehogy sem találta meg... nem tudta kigombolni zubbonyát.

Muszja kigombolta a gallért és felugrott, hogy vizet hozzon. De jajgatva esett vissza a földre. Térdében hasító fájdalmat érzett. Megnézte ballábát és csodálkozva látta, hogy váltás nadrágja fekete és kerges. Valami baj történhetett a lábával. Tehetetlenül nézett szét. Néptelen volt a tájék. A tűz már a tó felé közeledett. Egő ágak szállдостak magasan a levegőben, azután sisteregve aludtak ki a vízben. Az állatok, hogy fejüket a tűztől védjék, hol itt, hol ott, vetették magukat a vízbe.

Nyikoláj légzése egyenletesebb lett.

— Tolja ott van... Lőjj... Jelzést kell neki adni! — mondta nehezen a legény.

Ugyanakkor valahol rövid géppisztolysorozat hallatszott. Muszja és Nyikoláj megdermedtek. Hirtelen, a fűzesből kitörve, feketén, ragyogó arccal megjelent a kis partizán. Kezében tartotta géppisztolyát.

— Uhh, de remek vadkan van itt. Irtó nagy állat!

Tolja megkönnyebbülten dobta a fűre a nehéz zsákot. Nyikoláj feltápáskodott és megtapogatta a fiú géppisztolyát. Még meleg volt.

— Kire lőttél?

— A vadkanra. Egész sorozatot eresztettem a hátába. De elment...

Kisfiús dicsekvéssel, lekicsinylően rúgta meg lábával a megmentett zsákot és fáradtan jelentette:

— Alig tudtam megtalálni a füstben. Itt van, de nehéz, a kutya-fáját!... Olyan meleg volt ott, mint a kemencében. Szavamra... Nyúl is ugrott át rajtam. Majdhogy el nem törtem a lábát.

Néhány pillanatig mindhárman hallgattak és mozdulatlanul ültek. Elvezték a friss levegőt, a pihenést és a csöndet. Nyikoláj szólalt meg:

— Muszja, hogy van a lábad?

— Nagyon fáj... Nem tudom, mi történt vele?

— A kutya-fáját... — mondta Tolja. — Tőzegbányába esett. Valami gép állt ott, ekéhez hasonlított. Ebbe a gépbe ülhetle a térdét.

Nyikoláj a lány elé térdelt, óvatosan felemelte és megtapogatta a bal lábát.

— Nem zúzódott meg a csont? — kérdezte halkán Tolja.

— Azt hiszem, ép. Kőtszerünk van?

— Hát hogyne lenne. Nálam minden van...

Amíg Tolja megmosta kezét a tóban. Nyikoláj feltépte a para finos papíron a cérnát s éles rohamkésével felvágta Muszja nadrágjának a szárát. A térde megkékült, feldagadt, de mozgott... A térdkalács láthatólag sértetlen maradt. A seb a térd fölött nem volt nagy, de a véredények megzúzódtak. A vér még kicsiny, liuktető forrásként ömlött.

Tolja most is nagyon ügyesnek mutatkozott. Amíg Nyikoláj iertőtlenítőt csöpögtetett a sebre, a gyerek megnedvesített egy

törülközőt és erős kötést tett a lábra. Olyan ügyes volt a kötés, hogy a vér már nem ömlött lüktetve és fokozatosan elapadt.

— Remek gyógyszer, mi? — kérdezte dicsekedve a kis partizán és elégedetten dörzsölte kezét.

Nyikoláj óvatosan felemelte a lány sebesült lábát, a maga térdére fektette és átkötötte. Muszja jajgatott. De szürke szemében az ijedtséget öröm váltotta fel. Gyöngye kezével megsímogatta Tolja összegubancolt haját és azt suttogta:

— Kedveseim... kedveseim...

Pillantása aztán Nyikoláj füstös, koromtól és égéstől foltos arcán pihent meg. A lepörkölt szemöldök és szempilla, mint a pelyhely fehérlett kormos arcán. A partizán elfogta ezt a pillantást és hirtelen úgy érezte, hogy illetlen dolog a térdén tartani a lány csinos, izmos, kisportolt lábát. A kötszert tartó keze megremegett. Muszja, aki pillanatokkal ezelőtt két barátja iránt a hálán kívül egyebet nem érzett, most hirtelen elszégyelte magát, elvörösödött. Fogát csikorgatva a fájdalomtól, emelte le sebesült lábát Nyikoláj térdéről. A kötszer kiesett a partizán kezéből és szélgöngyölödött a fűvön.

— Szép kis szanitéc vagy! — mondta lenézően Tolja és ügyes, sovány, hosszú újjaival gyorsan befejezte a kötözést.

Később, amikor a sziget erdős mélyébe készültek, Muszja megmakacsolta magát és megtiltotta Nyikolájnak, hogy a karjában vigye. Erre sátorlapból és nyírfaágból alkalmi hordágyat szerkesztettek.

A tűz lassan elérte a tavat. Tűz és füstgyűrű folyta körül. Óriási lángok lobogtak a fák koronáin. Láng kúszott a fűvön is, a buckákon és ott táncolt a lombos bokrokon. Láng és füstforgatag keringett az égen és visszatükröződött a vizen. Mintha a víz is komor, vörös fényben égett volna.

3

Úgy határoztak, hogy Muszja felépüléséig a sziget mélyén maradnak. A kis kerek rétet sűrű, lombos erdő vette körül. Az utat folytatni úgy sem tudták, és a kényszerű pihenéshez ez a hely látszott a legveszélytelenebbnek. Senkinek, még a legdühödtőbb német üldözőknek sem juthatott eszébe, hogy ide betörjön, s a fekete, elpusztított erdőn keresztül a szigetet keresse. De az elő-

vigyázatossági rendszabályokról azért nem feledkeztek meg. A zsákok táborhelyüktől távol elásták. A szőrszálhasogató Tolja még a lábuk nyomát is gondosan elsimította a homokos földnyelven.

A szűrös málnabokrokban Muszja számára kis sátrat készítettek. A bejáratot sátorlappal takarták le. A fiúk az első éjszakán, a tűz mellett a földön aludtak. De reggel Muszja megszidta a lustaságukért és azzal fenyegetőzött, hogy ő is a szabadban hál... Ezzel rákényszerítette őket, hogy még egy sátrat építsenek.

Az evés sem okozott nagy gondot. Igaz, az erdei vad, amelyet a tűz a szigetre űzött, amint a megfeketedett erdőben elhamvadtak a lángok, azonnal elhagyta menedékét, de Nyikolájnak mégis sikerült egy kecskét és két kövér nyulat lőnie. Könnyített az étkezés gondján az is, hogy az erdei tó és a puszta sziget vadmadarak pihenőjéül szolgált. Muszját minden reggel a vadkacsák eszeveszett gágogása és valami különös, ismeretlen trombitahang ébresztette fel. Nyikoláj, aki sok természettudományi könyvet olvasott, fölismerte a hattyúk hangját. Egyszóval: vadban nem szenvedtek szükségét.

Ettek, aludtak, rendbe jöttek és erőt gyűjtöttek a hosszú és veszélyes útra. Tolja azt javasolta, hogy a szigetet nevezzék el a „Három partizán szanatóriumá”-nak.

Muszja még hajnalban ébredt. A „fiúk háztömbjé”-ből, ahogyan ünnepélyesen elnevezte utitársai sátrát, háborítatlan horkolás és álmos szuszogás hallatszott. Hosszú ideig mozdulatlanul figyelte a maga sátra bejáratában a fák fekete árnyait, amelyek már hajnalban enyhén pirosodni kezdtek. Sokáig nézte, hogyan halványodik el a hold sarlója és hogyan ijed el a rózsaszínű fénytől az utolsó zöldesen ragyogó csillag... Az erdő mögött végre felemelkedett a nap.

Az idő tiszta volt, enyhe reggeli szél fújt s amikor az erdei bokrok mögött eltűnt az éjszakai homály nyoma, a fák alján és törzsén a dér fehér kristályai csillantak meg. Olyan tiszta volt a levegő, hogy a fák minden levelét, a fakéreg minden ráncát külön láthatták. A hervadó levelek éles szaga olyan friss volt, hogy szeretett volna még mélyebben lélegzeni.

Botja segítségével, féllábon ugrálva közeledett a tűzhöz, amelyet még este készített elő a nagyon is előrelátó Tolja. Meggyújtotta és reggeli-főzéshez kezdett. Eddig minden munkától

megkímélték. A sátorból Tolja éber pofácskája kandikált ki. Vacogott, összehúzta magát és haragosan villogtatva fekete, mandulavágású szemét, visszakergette a lányt a sátrába.

Tolja senkit sem engedett a „konyhához”. Mindent maga készített el, olyan ügyesen, mint valami jó gazdasszony. Muszja sokszor faggatta, hol szerezte ezt a nagy tapasztalatot. De Tolja csak hallgatott. Kérdezősködésére kisfiúsan mindig csak ilyeneket válaszolt: azt még nem... azt már igen... A leány hamarosan megértette, hogy kérdezősködésével fájdalmas, be nem hegedt sebet érint és többé nem érdeklődött multjáról.

Nyikoláj most már egyre inkább foglalkoztatta Muszját. Azóta, hogy a lábát átkötözte, viszonyuk nem volt olyan közvetlen és egyszerű, mint azelőtt. A leány most már nem akarta, hogy a partizán mosdatlanul vagy rendetlenül lássa. Még fésülködni is szégyelt-előtte. Amikor újra be kellett kötözni a sebet, elkergette Nyikolájt és a műveletet Tolja, a kis házi orvos végezte el.

A partizán, aki maga is érezte a változást, mindig elkerülte, hogy négy szemközt maradjon Muszjával. Mind gyakrabban ment el a sáortól, egyedül csavargott a szigeten és azt vizsgálta, nincs-e ellenséges nyom a homokban, vagy leshelyéből figyelte az átrepülő vándormadarak életét, szokásait.

Nyikoláj szíve szerelemmel volt tele és őszintén elégedetlenkedett önmagával. Arról próbálta magát meggyőzni, hogy háború idején ez az érzés nem helyénvaló. Haragosan elégedetlenkedett gyöngesége miatt. De nem érzett magában elég akaraterőt a lemondáshoz. Ahogy az ismerős tisztáshoz közeledett, a szíve egyre hevesebben, boldogabban és ijedtebben vert. De meggyorsította lépteit.

Muszjában is megvoltak ezek az ellentmondó érzések. Az ismerős léptek zajára szinte lángra lobbant. De amint a partizán a tisztásra ért, egykedvű pillantással és gúnyos kérdésekkel fogadta. Mindketten kényelmetlenül érezték magukat.

Csak egyről — a természetről tudtak gátlástalanul beszélgetni. Muszja sok fának a háború előtt még a nevét se tudta, még azokét sem, amelyek szülővárosa körútjain nőttek és az utcákat szegélyezték. De erdei bolyongásának napjai alatt a közép-oroszországi táj szépsége valósággal foglyul ejtette és új érzésekkel töltötte meg a városi leány lelkét. Megszerette az erdőt, a rétet, a folyókat és oly mohón próbálta megérteni titkaikat, mint

aki az ábécét csak érett korában tanulja meg és minden keze-
ügyébe eső könyvet elolvas.

Nyikoláj már gyerekkorától fogva egész lelkével szerette a természetet. A természettől, annak a szépségeiről és titkairól való beszélgetésük elnémította bennük a nyomasztó hangulatot, amelyet a Muszja sebesülése okozta kényszerű tétlenség teremtett. Egyre növekvő türelmetlenséggel várták az órát, amikor újra folytathatják útjukat.

Muszja sátrához közel egy alacsony, korhadt nyírfatönk állott. Zöld moha lepte be. A tönk annyira elkorhadt már, hogy csak a köréje fonódott erős nyírfavesszők tartották össze. A tönk... tönk. Muszja egyszer ráült, hogy kissé sütkérezzék a napon, de a hangyák elzavarták. Egyszer aztán a sátorból kijövet Nyikolájt találta a tönk mellett. Hason feküdt, tenyerét a feje alá támasztotta és olyan élénk érdeklődéssel nézte a tönköt, ahogyan szenvedélyes színházlátogatók néznek egy nagyon érdekes darabot. Muszja elnevette magát: nagyon mulatságosnak találta az ilyen korhadt, omladozó tönk iránt megnyilvánuló érdeklődést. Nyikoláj önkéntelenül feléje sandított.

-- Magad sem tudod, miért nevensz ki! — dörmögte és hirtelen fellángolással hozzátette: — De hiszen ez egy egész világ. Micsoda anyag a megfigyelésre! Nézd csak! Ezt a fát hét esztendővel ezelőtt fűrészelték el. A tönk elkorhadt, a szél földdel hordta be és nézd, már moha nőtt rajta. A moha, nehogy a szél lefújja róla, megkötötte a földet. Ezt a mohát „kakukfű”-nek nevezik. Érdekes ugy-e? Nézd, a mohában ezt a két nyírfácskát. Már háromévesek... Ez a kicsike meg még nincs egyéves sem. Nézd csak meg, hogy belekapaszkodtak a korhadt tönk kérégebe. A tönk szét fog hullani és ezek a kis fácskák erősek lesznek és erősen állnak majd a lábukon. Tíz-tizenöt év múlva az öreg tönk helyén fiatal nyírfa koronája lombosodik ki. — Nyikoláj a földnyelven aranyos napfényben csillogó formás, fiatal nyírfára mutatott. — Mit gondolsz, nem jó anyag ez arra, hogy az ember elgondolkozzék az élet erejéről? ... Különben is, ez a kis nyírfa rád emlékeztet. Éppen olyan vékonyka, csinos... — hirtelen elvörösödött és dühösen hozzátette: — És éppen olyan kócos, mint te.

Muszja a füle mellett engedte el az esetlen bókot, de mindjárt más szemmel nézte ezt a közönséges, mástól semmiben sem különböző tönköt. Csakugyan: a bársonyos mohából élénk zölden,

vékony cérnagyökökerekén emelkedett ki két kis fiatal fácska. Rikító zöldjük megorizte nyári frisseseget és barsonyosságát. A kis fák szemmeláthatóan igen jól érezték magukat ebben a tönkben. Muszját a szöke Julocskára emlékeztettek. Hol is lehet most az a csoppseg? Ki tudta-e vezetni csapatát a tűz-gyűrüből Rudakov? Lehet tán már el is érték a Tehenek Szakadékát s Matrjona Nyikiticsnával is találkoztak. Ó, milyen szép fogadtatásuk lehetett... Mindenki, minden jóbarát harcol, minden napjuk csupa nehéz küzdelem, ők meg... itt gyönyörködnek a természetben... Milyen szomorú ez!

Szinte hangosan felsóhajtott erre a gondolatra.

— Mi az, a sebed? — ijedt meg Nyikoláj.

— Nem, nem, csak beszélj! Hallgatlak! Ez nagyon érdekes. Folytasd csak...

— Nézd meg közeliől ezt a tönköt. Egész város ez, nagyon sűrű, sokféle lakossággal — folytatta Nyikoláj. — Reggel, kis fagy után egészen halottnak látszik, de most, amikor már felmelegítette a nap, nézd csak, milyen sürgés-forgás van itt.

Két hangya egy nagy, vastag fenyőtűt cipelt. Egy másik hangya teher nélkül igyekezett szembe velük. Amint meglátta dolgozó barátait, bajuszkáját mozgatva visszafelé szaladt. Olyan volt, mint valami építkezés pallérja, aki ide-oda rohángálva azon gondolkodik, hová lehetne az új gerendát elhelyezni.

— Nézd csak, hogyan dolgoznak valamennyien a közös ügyért! Mi meg itt... — Nyikoláj bosszúsán legyintett, de hirtelen elakadt. Muszja elszürkülő, hideg szemmel, haragosan nézett rá.

— Szerinted én szándékosan, készakarva tartalak vissza benneleket?

— Ugyan, miket beszélsz! — ijedt meg a partizán. — Én azt akartam mondani...

— Maga, Zseleznov elvtárs, talán azt gondolja, hogy én csak tettetem magamat? Ezt akarta mondani — erősítette kérlelhetetlenül a leány. Szája széle remegett és szeme megtelt könnyel.

— Honnan veszed ezt? Én egyszerűen azt akartam mondani, hogy gyakran nem vesszük észre, ami a természetben a legérdekesebb.

— Igazán? Csak erről akartál beszélni? Igazán? Én meg

azt gondoltam... Jaj, Kolja, miért is gyógyul ilyen sokáig ez az átkozott labám?

— Meggyógyul, meggyógyul. Mindennek megvan a maga ideje... Nezz csak ide...

Nyikoláj egy széttört fenyőtobozt mutatott, amelyet erősen lenyomott valami a fatönkébe, a hasadékba, a kéreg és a tatorzs között. Sok ilyen szétforgácsolt toboz és pikkely hevert a földön. Kiderült, hogy ez a hárkaiy kovácsműhelye. Ide hordja szerzenényt, beleszorítja ebbe a sajátságos fogba, hogy könnyebben és kényelmesebben szedje ki a fenyőmagot hosszú csőrével.

— Hát arra emlékszel-e, amit a legytógó növényekről beszéltél? — kérdezte Muszja kissé megnyugodva.

— Ó, a harmatvirágról? — orult a partizán. — És arra emlékszel-e, hogy akkor tevarrtad a gombjaimat?

— En akkor egyre csak néztelek és azt gondoltam: hogy mer egy áruló ilyen tiszta szemmel nézni? Hiszen ég alatta a föld, minden fa elátkozza, minden bokor kigúnyolja... Hát te mit gondoltál? Csak ne csúrd-csavard, mondd ki egyenesen: mit gondoltál?

— Én is ugyanazt, amit te rólam... Kuzmics meg csak azt mormogta a tülembe: Német farkaskutyák, kémek... De én nem hittem... O, Kuzmics, Kuzmics...

Szél támadt. A nyírfák könnyedén hullajtották az aranyakat, s azok a levegőben forgolódva lassan a dús fűre szálltak.

— Igen, Kuzmics! — mondta elgondolkozva Muszja. Mind a ketten felsóhajtottak. Nehéz volt még elgondolni is, hogy valószínűleg soha többé nem hallgatják az öreg recsegő hangját, nem látják zöld félszemének ravaszkas csillogását.

A tétlenségre és mozdulatlanságra kárhoztatott Muszja megfigyelte, hogyan változnak el a sáttort körülvevő fák. Most, ősszel, minden fának megvolt a sajátságos színe. Élénk sárga színekben lángolt a nyírfák koronája. Az aranyszínűvé vált nyírfák hosszú bozontja állandóan suttogott a szélben. A zömök hársfák levele megbarnult, fehérés színt öltött a mogyoróbokrok lombja, amelynek egyrésze már lehullt és színes, zizegő szőnyegként terült szét a bokrok előtt. Csak az erős fűzfák voltak még élénk zöldek

a lejtőkön. Az őszi szélben a reggeli fagy ellenére is hetykén és bozontosan lengették ágait.

A lány órák hosszat elüldögélt kis padján. Ugy kitanulmányozta az erdőt, hogy egyszer, amikor erős reggeli fagy után a száraz fűvet vastagon ellepte a dér és bőségesen hullt a fákról a levél, pusztán a zajáról is megállapította, hogy a papírzizegésű száraz hárslevél hull-e a földre, vagy forogva, mint az orsó, a fűzfa levele száll a levegőben.

Az erdő gyorsan változó színe mintha csak az időt jelezte volna, amelyet a partizánok kényszerű tétlenségben töltöttek. De ha fel-feltörő szomorúságát Muszja el akarta hallgattatni magában, elfordult a tarka-lombos fáktól és nézte a változatlanul zöld fenyőket, amelyek tetején szorgalmas, apró mókusok érdeklődtek fáradhatatlanul a tobozok iránt.

A középorosz táj gazdagsága és szépsége nyílt meg a leány előtt. Ennek a tudata összekapcsolódott a haza fogalmának megértésével. Minél jobban tetszett neki a környező természet, annál türelmetlenebbül várta a napot, amikor végre begyógyul átkozott sebe és nekiindulhatnak a nehéz és veszélyes útnak.

Tolja egyszer nagy csukával tért vissza a tóról, ahol a száradó hinárban fogta a halat. Muszját könnyek között találta. A kis partizán zavarba jött. A foltos hal, amely egy fűzfavesszőn lógott, a fűre pottyant. Tolja értékelése szerint Muszja valahol az első Honvédő Háború hősnői és Polina Oszipenko pilótanő között állt. Most mégis itt ül a fatönkön és könnyei végigcsorognak orcáin. Az arca megdagadt, vörös és csúnya.

Tolja el akarta titkolni csalódottságát. Ugy tett, mintha anynyira el lenne foglalva a csukával, hogy semmit sem vesz észre, de azért egy kis sajnálkozás is felébredt benne. Miért sír? Miért olyan rosszkedvű... Ott hagyta a csukát és a földre ült barátnője mellé.

— Most repült el egy egész darucsapat... Óriási karaván volt... — mondta mélyet sóhajtva Muszja. Gyerekesen szífogott. — Hatvanig számoltam, de összezavarodtam. Háromszögben repültek, egyenlő távolságban és én elgondoltam: este már bizonyosan ott lesznek a fronton túl, ahol minden úgy van, mint előbb és nincsenek fasiszlák. A mamámra gondoltam és most sírok, mint egy buta gyerek... Mert oda szeretnék... A darvaknak nagyon jó: csak felemelkednek és már repülnek is... Krú,

krú, krú... — Tenyerével törölte meg arcát. — Hát te, Tolicska, te nem szeretnél hazamenni? A te mamád, meg apád hol van?

Tolja összerezett, mintha megütötték volna. Barna arca egyszerre elszürkült.

— Mama... ott van, — és kelet felé intett — de apám... apám nincs, meghalt.

Hirtelen felugrott és kihívóan nézett a leány arcába.

— Hazudok! Az apám él, csak elhagyott minket és nem él velünk. Érted? Kész! Nincs miről kérdezősködni!

Hát ez a heves fiú szokatlan beteges sértődöttségének rejtélye? Innen a sok szomorúság mandulavágású, érett, felnőtt szemében? Muszja a gyerek keze után nyúlt.

— És miért szégyeled te ezt? — kérdezte.

— Szégyelem? Hát még mit nem! — Tolja büszkén felemelte fejét, de rögtön szomorúan le is hajtotta. — Hazudok, persze, hogy szégyellem... Az apám miatt és magam miatt... Mindenkinek azt mondom, hogy az apámat megölték a finn háborúban... Csak magának mondom el. — Könnyíteni akart elkínzott lelkén. Elmondta a szomorú családi történetet, amelyet eddig hőiesen titkolt. De beszéd közben óvatosan szétnézegetett, nincs-e a közelben Nyikoláj.

Tolja Zlatousztov egy nagy gyár technikusának a fia. A háborúig az ipariskola növendéke volt. Van egy öccse és egy egészen kicsi húga. Életük eleinte semmiben sem különbözött más gyári telep gyerekeinek az életétől. Tolja nagy igyekezettel tanult, szabad idejét a gyári úttörők házában töltötte, nyáron a telep gyerekeivel nyaralni ment és egyszer, mint kitűnő tanulót és mint úttörő aktivistát Artyekbe, a selymesen zöld tenger partjára* is elvitték.

Az iskola és a maga gyermeki ügyeivel elfoglalva, sokáig nem vette észre, hogy a családban valami nincsen rendjén. Apja, aki azelőtt otthonülő ember volt, esténként el-elmaradozott. Anyja lesóványodott, megöregedett s kisírt szemmel járt-kelt. Néha órákig elüldögélt a konyhaasztal mellett, vagy tűvel a kezében az ablaknál. Órákig ült így halkán sóhajtozva, és valahová a távolba nézett.

Egyszer Tolja szokatlanul izgatottan tért haza. Nagyon

* Artyek — szovjet úttörők üdülővárosa a Fekete-tenger partján.

érdekes úttörő estjük volt... a Szovjetunió dicső hőseivel, a híres sarki repülőkkal találkoztak. A kisfiú égett a vágytól, hogy minél előbb elbeszélhesse az este eseményeit és elmondhassa azt a kívánságát, hogy ő is okvetlenül sarki repülő lesz. De amint belépett a szobába, látta, hogy valami baj van. Anyja élettelen bábként feküdt az ágyon, a mennyezetet nézte és észre sem vette, hogy kis öccse és húgocskája tintás ujjukkal az asztalterítőre rajzolnak...

Tolja az anyjához rohant.

— Mi bajod? Beteg vagy? Telefonáljak a poliklinikára?

Anyja nem felelt. Még csak feléje sem fordult. A kisfiú a telefonhoz rohant.

— Apának telefonálok az üzembe. Jó lesz?

Anyja szája megremegett, álla összezsugorodott. Nagy könyvek hulltak sápadt arcára és halántékára s belevesztek a hajába.

— Ne telefonálj, fiacskám... Apa nem jön... Apa elhagyott bennünket. Mi most már magunkra maradtunk — mondta anyja halkan. Arcát a párnába rejtette és teste meg-megrázkódott.

Tolja megdermedt a telefon előtt. Szerette az apját, és amit anyja most közölt vele, olyan természetellenes, olyan sértő volt, hogy el sem akarta hinni. Tévedés lehet a dologban... Lehet, hogy mama idegeskedett, haragudott és apja csak a veszekedés közben mondott valamit...

De apja nem jött haza se ezen az estén, se a következőn. De egyszer elfogta Tolját, amikor az iskolából hazafelé ment. És az az ember, aki fia szemében mindig a férfiasság példaképe volt, most elvörösödve sütötte le a szemét, akadozva mormogott valamit arról, hogy Tolja már nagy fiú és meg kell értenie a dolgot... és ha az anyja akarja, ő magához veszi mind a három gyereket valamilyen idegen családba. De ha nem adná, akkor éljenek, mint eddig, a régi lakásban és semmiben sem fognak szükségét szenvedni: ő odaadja nekik a fél fizetését. A gyerekekben valami különös, vad gondolat támadt... Lehet, talán ez az ember... nem is az apja, hanem idegen, ismeretlen valaki, aki csak külsőleg hasonlít apjához és szánalmasan mormog hazug szavakat. De nem, mégis ő az... Az anyajegy az arcán igazi. És az inge ugyanaz, amit anyja varrt születésnapjára. De hogyan merheli ezt?...

Toljában, a mindezideig gondtalan, boldog fiúcskában, most jelentkezett először valóságos természete. Haragosan nézett a mögötte tipegő emberre.

— Menjen! — mondta és táskájával, könyveivel hadonászva elrohant.

Ezen a napon, mint egy felnőtt, megfontoltan beszélt anyjával. Az apja elment... Ilyen apára nincs is szükségük! Hozzá menjenek a gyerekek és vele éljenek? Tán megőrült? Még a pénzét sem kell elfogadni. Semmit sem kell elfogadni tőle. Megélnék ők nélküle is.

Az anyja is ugyanezt gondolta. Visszatért a rajztáblához, a gyári tervezőirodába, ahol férjhezmenetele előtt dolgozott. Tolja átíratkozott az esti iskolába és részt vállalt a háztartás gondjaiból. Mindenkinél korábban kelt, anyjának teát és kávéfőzőt főzött, a kicsiket a gyerekosztályba vitte és hazafelé jövet bevásárolt. Amikor anyjának néha munkaidőn túl is dolgoznia kellett, Tolja azon volt, hogy mindent megcsináljon, épp úgy, mint a szomszédasszony. Az étellel telt fazekat újságpapírba göngyöltte és vastag takaróval fedte le, hogy amire anyja hazajön, még meleg legyen a vacsorája.

Tudta, hogy anyját izgatja az ő iskolai előmenetele s ezért különös szorgalommal tanult. Néha fél éjszakán át is elüldögélt füzetei fölött. S amikor anyja egyszer megbetegedett, padlót súrolt, mosott, a kicsinyek ruháit és harisnyáit is megjavította.

Egyszer otthon, a közös konyhában dolgozott, amikor a postás meglehetősen nagy summa pénz átutalásáról hozott értesítést. A fiú megőrült a váratlan összegnek, mert a családban most minden kopejka számított. De megismerte az apja írását s már nem is törődött a pénzzel. Anyja nézte, forgatta a papírt. Fiát figyelte. Tolja nagy öröme visszaadta az értesítést. Ugyanez lett a sorsa még néhány pénzátutalásnak. Apja telefonon próbálkozott. Tolja az ismerős hangot hallva, letette a kagylót.

A magárahagyott család élete meglehetősen nehéz volt. Anyja hozzászokott férje magas fizetéséhez. Segítségért pedig szegyelet a gyárvezetőséghez fordulni. A szobából eltűnt néhány bútordarab. Ezekről éppen olyan nehéz volt megválni, mint a régi barátoktól.

Tolja a hetedik osztályba került... Anyjának átadta kitűnő bizonyítványát és nagyon keményen, férfiasan bejelentette, hogy a tanulást most abbahagyja és belép a gyárba. Anyja csak sóhaj-

tott, elfordult és sokáig nézte a fal egyik sötétebb foltját, ahol valamikor a férje képe függött.

Reggel Tolja ünnepélyesen felöltözködött és elment a gyár személyzeti felelőséhez, aki megnézte a fiú születési bizonyítványát s kijelentette, hogy ilyen fiatal gyerekeket nem vesznek fel a gyárba. Azt tanácsolta Toljának, végezze el a nyolcadik osztályt. Tolja összeszedte bizonyítványait és egyenesen az igazgatóhoz ment. Az idősebb titkárnő meghallgatta a kisfiút, résztvevően sóhajtott, de az igazgatóhoz nem engedte be. Kijelentette, hogy a személyzeti főnöknek igaza van: ő még túlságosan fiatal ahhoz, hogy gyárban dolgozhassék.

Tolja nem nyugodott. Kiment a szobából, megállt a folyosón az elsárgult faliújság előtt. A vezetőség hírei egyáltalában nem érdekelték, de azért mégis makacsul végigolvasta egyik cikket a másik után és egyre a szoba ajtaját leste.

Végre kinyílt az ajtó és egy magas, erős ember jelent meg. Sietve ment végig a folyosón. Két munkatársa alig tudott vele lépést tartani... Tolja kitalálta, hogy ez csak az igazgató lehet. Megdermedt zavarában, de mégis utána rohant és elmormolva kérését, átnyújtotta neki kitűnő bizonyítványát. A munkatársaival elfoglalt igazgatónak fogalma sem volt arról, hogy mit akáhat a gyerek.

— A kádereshez eredj, a kádereshez! — mondta türelmetlenül és szét sem nézve, már rohant is lefelé a lépcsőn.

Tolja, mielőtt hazatért, a gyári park egy távoli sarkában húzódott, hogy jól kisírja magát a fűvön. Otthon már száraz volt a szeme, anyjának semmiről sem beszélt. Bement a kamrába, ahol a nagyapja holmijából megőrzött lakatosszerszám hevert.

A fiú értelmes és kitartó volt mindenben, s hamar megtanulta az egyszerű háziipari munkát: a szomszédoknak kezdett dolgozni. Fazekakat foltozott és forrasztott, petróleumégőket javított, a villanyvezeték javításához is hozzálátott, sőt még asztalosmunkával is foglalkozott. Az óriási gyári házak lakói örömmel bíztak rá apró munkákat. A szomszédoknak nem a fiú mesterségbeli tudása volt a fontos, inkább meleg részvétükkel kísérték.

Egy vasárnap baráti ajánlásra a gyárigazgató lakására hívták el a kis szerelőt. Egy házban lakott velük. Az igazgató felesége, kövér, jókedvű asszony, megkérdezte Tolját, nem szeretne-e fel villanyvezetéket egy új lámpához, amelyet férje születésnapjára vett. A nehézség az volt, hogy az égők a csillár-

ban nem körönként gyulladtak ki, ahogy kellett volna, hanem egvszerre. Tolja elvállalta a megbízást. Szerszámokért, drótért, létráért szaladt, beterítette újsággal a felkefált parkettet és ruhája ujját felgyűrve, nekifogott a munkának. De ekkor nagy szégyen érte. Amikor megerősítette a csigákat és bekapcsolta a drótot, arról kellett meggyőződnie, hogy kevés a tudása és tapasztalata az ismeretlen, bonyolult munka megoldásához.

Nagyon szégyelte a dolgot. Szeretett volna mindent ott hagyni és elfutni. De nem adta meg magát. Összeszorította fogát. Makacsul próbálgatta a vezetékek kapcsolását. Tapasztalati sorrendben próbálta a szükséges következtetéseket levonni. Szinte oda volt már a rémülettől. Arca verejtékben úszott. Amikor a háziasszony kedvetlenül bejött és látta, hogy a kis szerelő menyire belemerült a munkába, arca zavart, keze reszket... a jó szívű asszonnak nem volt lelke elkergetni az ál-szerelőt, aki meglepetésnek szánt ajándékát elrontotta.

A mennyezet alatt, a létrán ülő Tolja látta, hogy a bejárat elé autó érkezik s egy ismerős, nagy ember ugrik ki belőle. Megszólalt az előszoba csengője s utána... az a rekedtes, dörgő hang, mely akkor olyan egykedvűen mormogta: „A kádereshez eridj, a kádereshez...”

A gyerek már látta, hogyan kergetik ki szégyenszemre. Most már csak egyet szeretett volna: bár szünnék meg minél gyorsabban ez a kínos várakozás és lenne vége mindennek...

Máskülönben :még a közeledő katasztrófa előérzete sem akadályozta meg abban, hogy újabb kombinációt ne keressen. Cserélgette a drótokat, újra meg újra szétkapcsolta és összekapcsolta. Mély elmerültségében a létra tetején lepte meg az igazgató. Pizsamában és házi papucsban volt, egy pillanatig szótlanul figyelte a gyereket. Talán gúnyoros mosoly is villant fel összehúzott szemében. Toljának úgy rémlett, mintha az igazgató tekintete könyörtelen lett volna. A vezetékekkel babrálva, azon igyekezett, hogy ne nézzen lefelé. Igyekezett, de nem tudta megállni. Vonzotta a gúnyos tekintet, mint ahogyan vonz az örvény... Végül is a kis szerelő idegei már nem bírták tovább. A fogó kiesett a kezéből, végig kopogott a létrán s a padlóra esett.

— No, mássz le — dörögte lentről a vastag, direktori hang.

A kisfiú csodálkozására az igazgató ledobta pizsamakabátját és maga mászott fel a létrára. Ott ült fent és szaggatottan parancsolgatott: a csavarhúzóért kérte, a kalapácsot, a fogót...

**Félóra múlva ünnepélyesen felkattantották a kapcsolót, egyik égő-
kör a másik után gyulladt fel és a csillár győzedelmesen ragyogott
a mennyezet alatt. Az igazgató leengedte selyeminge felgyűrt
ujját, begombolta gallérját s nagy munkáskezével hirtelen magá-
hoz húzta a boldogtalan kis szerelőt.**

— Hanem most add elő szép sorjában! Miért kontárkodsz,
miért nem tanulsz? — kérdezte és a kisfiú könnyes szemébe
nézett.

Félszóból is megértett mindent. Csak Tolja vezetéknévét kér-
dezte és már aziránt érdeklődött, nem az esztergaműhely vezető-
jének a fia-e? Amikor megtudta, hogy csakugyan az, az igazgató
halkan fűttyentett és jelentősen mondta:

— Ugy? Ugy? Ugy?

Később kijelentette, hogy valóban koral még a fiúnak a
gyárba lépni, de megígérte, hogy felveszik az ipariskolába. Búcsú-
zaskor férfiasan megszorította apró, hideg kezét és azt mondta,
jőjjön el másnap, hogy kiállítsák a felvételhez szükséges íráso-
kat. És este Zlatousztovék lakásába váratlanul ismeretlen asszo-
nyok jöttek, ennivalót hoztak, anyjának ruhakelmét, babát és
mackót a kicsinyeknek. Elüldögéltek egy félórácskát, teát ittak és
váratlanul megkérdezték az asszonyt, miért nem fordult soha a
gyári bizottsághoz.

Búcsúzóban az idősebb megígértette anyjával, hogy máskor
nem titkolózik a közösség előtt.

Tolját hamarosan felvették az ipariskolába. Anyja ügyesen
alakjához igazította az egyenruháját. Értelmes, illedelmes, köteles-
ségtudó kis munkás lett. Egyszerre belenőtt a műhely életébe.
Hamarosan elsajátította a pontosságot és gyorsaságot kívánó
munkát az esztergapadnál. Különös örömet szerzett neki, hogy a
vele egykorúakat hamarosan utólérte, sőt még túl is szárnyalta.
Az öreg oktató, a gyáriak vezetőgárdájából, aki valósággal sze-
relmese volt az esztergályos munkának, figyelte, hogyan mozog
a tehetséges újonc ügyes keze s mindenfelé elhíresztelte, hogy
milyen tehetséges a fiú. Tolja lelki sebeit még nem gyógyultak be,
de azért, ha találkozott apjával a műhelyben, tőle telhető hanyag
mozdulattal egyensapkájához érintette remegő kezét, üdvözölte
és egykedvűen elment mellette.

Az a nap, amikor először kapott fizetést, diadalünnep számba
ment. Az utolsó kopejkáig hazaadta a pénzt, nagy öröme az
édesanyjának. Lesz segítsége már, nem kell éjjelente a párnába

lojtania sírását! Ezen az estén az egész család ünnepi teát ivott. Vidáman ragyogott a szép, fehér asztalterítő, duruzsolt a villany teáskanna, az apróságok kezükben szorongatták a ropogós süteményt, amit a bátyjuk vásárolt nekik.

Minden olyan volt, mint a legjobb időkben. Tolja méltósággal, illedelmesen ült apja karosszékeben, egyenruhát viselt világos gombokkal és övvel leszorítva. Majd megmutatja ő az apjának, milyen jól megélnék nélküle is. Idő előtt végzi el az iskolát, szabad idejében a műhelyben dolgozik majd. És még a mamának is segít.

Anyja az ünnepélyes alkalomra előszedte a ruhásszekrény mélyéből új, szép kötött kabátját, fölvette és nagyon vidámnak látszott. Teát töltött és csak nagyritkán borult el az arca, ha pillantása véletlenül a falnak arra a részére esett, ahol még meglátszott a férje arcképének helye. De ha elfordította szemét és ipariskolás fia ragyogó arcát nézte, fellángolt tekintetében a büszke, anyai boldogság.

A fiú lelkesen, szinte felnőtt férfiként tért vissza a műhelybe. Lemondott a moziról és elkerülte a gyári büffé kísértéseit is. Teljes fizetését hazavitte. De nem ez volt a leglényegesebb... Mindjobban és jobban érdekelte a munka. Mennél inkább tökéletesítette magát a szakmában, annál több gyönyörűséget talált benne. De amikor már-már elfelejtette a szomorúságukat és Tolja arról álmodozott, hogy iskolája befejeztével odaáll a remek, önműködő munkapad mellé és versenyre kel a gyár legjobb esztergyalyosaival, — kitört a háború.

Nehéz, munkával rendbehozott életük felborult. Az ipariskolások egyhangúlag kijelentették, hogy beállnak a gyári önkéntesek csapatába és velük együtt megépítik a szükséges védelmi áliásokat. Az igazgató, aki jól emlékezett Toljára, vissza akarta tartani a gyárban, de a fiú ezért szinte megharagudott. Megmaradt elhatározása mellett és az önkéntesekkel együtt ő is útra kelt.

Ezalatt a német tankhadserg Litvániába betörve, megkerülte a régi határvonalat, ahol ezernyi önkéntes, s közöttük Tolja és barátai, erődítményeket építettek. A gyerekek hamarosan mélyen bentmaradtak a német hadsereg háta mögött. Az oktatót, aki szintén velük jött, gránátszilánk ölte meg. Amikor a már fölöslegessé vált erődítmény mellvédjénél összeverődött az ijedt, megzavarodott kis gyereksapat, ez a sovány, fiatal gyerek, akit

barátai „a kutyafáját” néven becéztek, azt mondta, ne széledjenek szét, hanem igyekezzenek szervezeten, az ellenséges fronton keresztül az övéikhez jutni. Bár az ipariskolások között voltak Toljánál magasabb növésűek és idősebbek is, mégis valamennyien kis elvtársuk mögé álltak s minden hosszabb vita nélkül elindultak az ismeretlen dűlőutakon. Akkor látta őket Muszja is, tragikus vándorlásuk idején. A többit már tudta, — és tudta azt is, hogy a partizánkülönítményben Tolja lett az ifjú gárda vezére...

— Fiúk, nagyszerű gyerekek vagytok! — mondta Muszja és gyöngéden megsimogatta kis barátját.

— Ezt csak magának mondtam el. Mert maga olyan különös... El ne mondja Nyikoláj bácsinak. Én mindenkinek csak azt mondom, hogy apámat megölték a finn háborúban. Nem mondja el, ugye?

Muszja hallgatott. Ez a kis ember, aki a legenyhébb tapintatlan érintéstől is úgy kimeresztette tüskéit, mint a sün, igazi harcós partizánná fejlődött. Közeli barátjának érezte a szomorú, öreges tekintetű gyereket.

Tenyérébe fogta kócos, keményhajú, kisfiús fejét és megcsókolta a homlokát...

Agak reccsentek. A sűrű bozót között megjelent Nyikoláj; övében két tarka, kövér vadkacsa himbálózott. A sátorhoz közelítve látta, hogy Muszja és Tolja az eget nézik. A fekete, égett erdő fölött magasan, nyikorogva, mint a kenetlen taliga, nagy csapat daru repült. A partizán tekintetével követte őket és nagyot sóhajtott. Utána félve nézett Muszja felé: nem hallotta-e meg ezt az akaratlan sóhajtást?

4

Az utóbbi napokban Nyikoláj hosszabb időre és gyakran eltűnt a táborhelyükről. Mindíg olyan feketén tért vissza, mint valami kéményseprő és Muszja azonnal kitalálta, hogy nem a szigeten barangolt, hanem az erdőben járt, valahol a tűz tájékán. Így is volt. A fiatal partizán napról-napra türelmetlenebb lett. De hát hogy is ne! Északkeleten a Szovjet Hadsereg egymaga küzd a fasiszmus minden erejével. Nyugaton az erdőkben, Rudakov különítménye és számtalan más partizáncsapat él és a fasiszta seregek háta mögött egyesülten segítik a Szovjet Hadsereget. Ó, Nyikoláj Zseleznov pedig erős, egészséges ember, komoszomolc és párttag-jelölt létére, ezekben a napokban, amikor

a Haza sorsa forog kockán, úgy él itt, mint valami üdülőházban...

A fegyelmezett partizán ellenvetés nélkül vállalta, hogy teljesíti a parancsnok bonyolult, veszélyes megbízatását és átviszi a kincseket a fronton. Gondolkozás nélkül válaszolta Rudakovnak:

— Megértettem...

De most, amikor a késlekedésük Muszja miatt így elhúzódtott, a partizánt valósággal gyötörte a harc vágya. Eszével felfogta, hogy helyesen cselekedtek, mást nem is tehettek volna, de szíve epedve, makacsul hívta, hajszolta...

Megértette, hogy Muszja ugyanígy szenved. Gyakran az erdőcske sűrűjéből figyelte, amint botra támaszkodva próbálgatott járni. S amikor az égen csapatban repültek a vándormadarak, sokszor elkapta a leány ijedt, szomorú, vágyakozó pillantását, amellyel a madarak útját kísérte.

A partizán attól félt, hogy Muszja észreveszi türelmetlenségét, ezért néha egész napra elhagyta kis táborukat. Sok kilométernyire távozott el a tótól, valamilyen utat keresett, ahol megleshetne egy ellenséges gépet, találhatna egy távírvonalat, amelyet át lehetne vágni... vagy legrosszabb esetben egy magányos ellenséges katonára támadhatna... Nem volt térképe. Nem tudta, hogy a tűz a kincstári nagy őserdők tilos területére kergette őket. S egyre azon gondolkozott, hogy a környéken csavarogva egyszer sem látott sem járt utat, sem lakóhelyet, sem friss emberi nyomot. A tűzben elpusztult erdő mindenütt halálosan csendes volt. A hamu és a szén ropogott, szinte sóhajtozott az ember lába alatt. Az égett fenyőtörzsek úgy fénylettek, mint a holló szárnya. Az a kevés fenyőgally, amely épen maradt a fak csúcsán, kiszáradt és a szellő legkisebb érintésére is susogva lehullt. A fáknak most nem volt kellemes, melódikus, zizező hangja, amilyenhez az ember füle a fenyvesekben hozzászokott. Teljesen megnémultak. A baljóslatú csöndben, sok-sok kilométeres területen a szélverte, halott törzsek olyan hangot adtak, mintha jajgatnának, vagy a fogukat csikorgatnák.

A harci feladat hiábavaló keresése nemhogy megnyugtatta volna, inkább növelte Nyikoláj türelmetlenségét. Ingerültséget érzett a parancsnoka ellen, aki háborús időben ilyen szokatlan megbízást adott neki, de Muszja ellen is, aki akarva, nem akarva

visszatartja attól, hogy kötelességét teljesítse. Haragudott saját magára is tehetetlensége miatt. A fasiszták által felégetett erdő a „holt zóná”-ra emlékeztette. Tudta: Hitler kétségbeesett harcban akarja legyőzni a Szovjet Hadsereget, kiirtani a partizánokat és az országot mindenütt ilyen fekete pusztasággá akarja változtatni. S a partizán szomorúan és dühösen gondolt arra, hogy összetett kézzel kénytelen itt ülni, amikor a fasiszták talán már Moszkvát ostromolják.

Most mogorván, ingerülten tért vissza a szigetre. Az idő is szeszélyes volt. Ezen a vidéken mindig ilyenek a vénasszonyok nyarának utolsó napjai. A zöldes, hűvös égről homályosan sütött a nap. Heves szél cibálta a felhőrongyokat. A tó, amely Nyikoláj előtt az égő erdőn túl megnyílt, élesen csillogtatta apró, tiszta fodrait. A tó ősziesen üres volt. A vizinövények zöld levelei, amelyek még nemrég a víz tükrén terültek szét, eltűntek valahová és még a szultánkának is csak feketévé érett magvai himbálództak a gyors hullámfodrokon. De a napfénnel elárasztott sziget dúsan és tarkán ragyogott a hideg víz fölött. A partizán akaratlanul is gyönyörködött benne.

Van valami a természet szépségében, ami ha nem is hosszú időre, hacsak pillanatokra is, de arra kényszeríti az embert, hogy bármilyen szerencsétlenséget elfelejtsen. Talán tíz percig állt Nyikoláj a keskeny földnyelven. A víz csobogva nyaldosta lábánál a fővényt. A szigetről a szellő a száraz levelek sietős zizegését s a még zöld égerfák suttogását hozta. A távolból pihe-nőre szállt vadlúd-ráj veszekedése hangzott.

Az égett erdő halott csöndje után nagyon jó volt itt. Szabadon lélekzett. Csábítóan csobogott az átlátszó víz s a partizánnak kedve kerekedett, hogy megfürödjék. Hiszen már régen nem fürödtek — amióta a tűz elűzte őket a központi táborból. Szappan és dörzsölés után vágyakozott a teste.

— Eh, nem bánom!...

Vidámabb lett. Egy marék füvet tépett és szívacsához hasonló valamit formált. Gyorsan levetkőzött s a tóba vetette magát. Eleinte égette a víz és valósággal kidobta... Kiáltozva, gyorsan úszni kezdett, bukíencezett és annyira átmelegedett, hogy kellemesen érezte magát és szíve boldogan vert.

Ilyen tó mellett nőtt fel. Néha még a jeget is alig törte meg, alig hajtotta el a parttól és alig tisztította meg tőle a vizet

a tavaszi szél, a vasútállomás gyereksege már megnyitotta a fürdőszezon. Az összepréselt s a naptól olvadó jégdarabok mellett vetkőztek le. Ez a jeges víz a partizánt most gondtalan gyerekkorára emlékeztette. Vidámnak és könnyűnek érezte magát. Kiugrott a földnyelvre, ugrálva melegedett és a kezében lévő fűcsomóra homokot szórva, vörösre dörzsölte testét. Az átlátszó őszi víz körülcsapkodta erős, izmos lábát.

Élvezte a mosakodást és nem vette észre, hogy az idő rohamosan elváltozik. Még ragyogott a nap, de egy nagy, fekete, bozontos felhő sietve törtetett eléje északról, az égett erdő mögül. Szél fűtyült, cibálta a tarka leveleket és a levegőben forgatta a zizegő hamut... A tó fölé emelte és egyszerre ejtette le a felkorbácsolt víz színére, ahol ezernyi tarka köröcske vibrált.

Nyikoláj abbahagyta a mosakodást és szétnézett. A szél figyelmeztető hószagot lehelt az arcába. A partizán sietve alámerült a vízben, de már nem érezte forró vérének örvendező lüktetését. Kellemetlen, vacogó reszketés fogta el. Sietve kapkodta magára fehérneműjét. Köröskörül gyorsan sötétedett. Kialudt a sziget és az erdő sok színe. A levelek csomóban forogtak, keringtek a feje fölött, aztán hirtelen lehullva hozzálapadtak a felborzolt vízhez. Később váratlanul susogást hallott és alig volt ideje ingét magára húzni, már érezte a hópelyhek éles szúrását.

A hó sűrű felhőkben hullt a földre...

Felöltözködött s hogy elúzze reszkető vacogását, végigfutott a keskeny, homokos parton. Addig futott, amíg testében újra forrón lüktetni nem kezdett vére, amíg újra vidámnak és erősnek érezte magát. A vihar hirtelen megszűnt, eltűnt az ólmos komorság, a levegő megvilágosodott és a kék égen újra kisütött a nap.

De e néhány perc alatt teljesen megváltozott a természet. A tó, levelekkel teleszórva, színes szőnyeghez hasonlított. A sápadt őszi színekbe még belevegyült valami... hideg, ragyogó fehérség... A hópelyhek, mint puha párna, feküdtek a fűvön és a fenyők ágain. Csak a parti fűzek bokrai, amelyek aljában szélesen hevert a hó, kapták vissza újra zöld színüket. Minden kivilágosodott, de a korábbi szomorkás otthonosság már eltűnt az erdőből.

Az égen, a súlyos, ólmos felhő nyomában, hosszan húzódott egy darucsapat háromszöge. A madarak szárnya megcsillant a komor háttérben. A partizánt újra meglepte a szomorúság.

Nyikoláj akkor tért vissza a táborba, amikor a hó már elolvadt, s a fű, a fák, a szürke sátrak piramisalakja és a fatönk a nyírfácskáival — minden, minden csillogott... Muszja és Tolja rátámadtak.

— No, végre! Hol csavarogsz? Menni kell. Már régen becsomagoltunk.

Nyikoláj csakugyan észrevette a fatönk mellett a zsákot, amelyet az ügyes Tolja nagyszerűen összepakolt. A nedves sátorlap alatt kirajzolódtak a géppisztolyok. A partizán igyekezett, hogy ne vegyék észre örömét s kutatóan pillantott hol kis barátjára, hol a lányra.

— Muszja, a lábad nem fogja megsínyleni? — kérdezte.

Felelet helyett a lány kiszaladt a nedves rétre, aztán könnyedén, mint a zerge, a tönkre szökkent és ugrált rajta. Most már Nyikoláj sem fojtotta vissza örömét. A hóna alatt fogva felkapta Muszját s könnyedén és óvatosan megforgatta a rél fölött.

-- Nagyszerű kislány vagy, Muszja. Ó, milyen nagyszerű!

— Kérlek, ne ostobáskodj. Engedj el. Hallod, engedj el, te medvel — mérgelődött a lány és tehetetlenül kalimpált a levegőben.

De Nyikoláj tovább forgatta, amíg csak könyörgésre nem fogta a dolgot és mosolyogni nem kezdett. Akkor óvatosan leültette a tönkre, letaposta a két nyírfácskát és boldog szemmel nézett társaira.

— Gyerekek, engem aztán alaposan becsaptatok — és Toljára kacsintva hozzátette: — A kutyafáját!

Nyikoláj megölelte, megcsókolta a kis partizánt, Muszjához is közeledett, de az haragosan húzta össze szemöldökét és piros lett mint a pipacs.

— No, no kérem, kérem szépen, csak semmi ostobaság! — mormogta Muszja és óvatosan kiegyenesítette a tönkön a két kis nyírfát. — Egészen megőrültél. Majdnem kitörted ezeket a kedves kis fákat... No, nem baj, nőjjelek csak, ez a medve holnap úgyis elmegy innen.

Elhatározták, hogy virradatkor útnak indulnak. Korán megvacsoráztak hát és bementek a sátrukba. Tolja, nagy barátja

mellé húzódva, azonnal elaludt. Nyikoláj is jószándékúan lehúnyta szemét s méiyeen, egyenletesen igyekezett lélekzeni. De az álom elkerülte. Fejében rajzani kezdtek a holnapi gondok. Végre útnak indulnak! Egy hónap, de legrosszabb esetben hat hét múlva... az övéiknél lesznek... Vajjon hogy élnek most a szovjet emberek a fronton túl? De hol van vajjon a front? Hány napja nem olvastak már hadijelentést! Talán már támad is a Szovjet Hadsereg. Elébük megy... Talán nem is kell olyan messzire menniök...

Most elgondolta: ha a háború ki nem tör, ő most a világos főiskolai teremben ülve hallgatja az előadásokat, érdekes könyveket olvas, a biológiai laboratóriumban dolgozik, gyakorlatot szerez, segít a professzornak a kísérleteknél...

— Professzorok, könyvek, biológiai laboratórium... Tyű, milyen távol van mindezt!... És milyen nagyszerűen éltünk. És mégsem vetlők észre azt a gyönyörű és teljes szabadságot, a szocialista életet. Az erős, egészséges ember sem veszi észre teste erejét és szépségét. Hát azt merik gondolni ezek a fasiszta gazemberek, hogy meghátrálunk előttük és visszafordíthatják a történelem kerekét? Ostobák, ostobák! Mennyit gyujtogattak már, mennyit tapostak mindenben, megcsúfolták az embereket és mennyi vér ömlött!

Most megjelent szeme előtt szülővárosának romokban heverő vasútállomása.

Érezte, már lélekzeni sem tud a dühtől. Óvatosan, nehogy felébressze Tolját, a másik oldalára fordult. Most, amikor már reggelenként erős fagyok voltak, éjszakára fenyőágakat raktak a sátor tetejére, hogy melegebb legyen. A sátorban friss fenyőillat volt. Nyikolájt ez gyerekkorára emlékeztette, az újévi éjszakára, amelyet mindig megünnepeltek a mozdonyvezető családjában. Visszaemlékezett a gazdagon terített ünnepi asztalra, — apjára, aki hosszú bajszát az ünnepre kipomádézta, anyjára, aki vidáman ragyogó arccal hordta be a konyháról az ünnepi eledeleket. Visszaemlékezett a vidám, mámoros lármával teli tiszta kácsi házra, ahol a szoba sarkában ezen a napon mindig ott állt a tarkán feldíszített nagy fenyőfa.

Érdekes, vajjon tetszenék-e Muszja az ő öreg szüleinek? Elképzelte: amikor majd a leánnyal együtt megjelenik a család újévi ünnepén. Gyöngéd szeretettel néz majd Muszjára az anyja.

apja meg elgondolkozva símogatja bajuszát. Karpov, a szorí-
széd, Zseleznovék tiszteletreméltó, állandó vendége, udvariásan
köhécsel... Milyen távoli ez!... Mint minden!...

A hold hideg fénye behullott a sátor nyílásán s dérkristá-
lyaival beezüstözte a fenyőágakat.

-- Muszja most bizonyosan fázik. Vajjon milyen lehetett ez
a lány a háború előtt?

Érezte, az álom végleg elrepült a szeméről. Csendben fel-
kelt, még jobban betakarta a kis partizánt, rádobott néhány fenyő-
gallyat és halkan kimászott a sátorból. A deres fű ropogott és
kéken világított a lába alatt. A sátor mögött magasodo vékony,
sudár nyírfa elgondolkozva himbálta hosszú bozontját. A dér-
csipett levelek a szél minden érintésére hullani kezdtek. Mintha
csak a hideg rázná a kis fát.

— Talán arról a leányról is lecsúszott a takaró. Hálha ő is
éppen így reszket odabenn?

Halkan a lány lakóhelyéhez közeledett és benézett.

Amikor szeme hozzászókkott a sötétséghez, meglátta a kis
leányt, aki vacogva húzódott össze a takaró alatt. Nyik láj óva-
tosan levetette vattás kabátját és csak kötött kabátjában ma-
radva, betakarta vele a leányt tetőtől-talpig, úgy hogy a feje sem
látszott ki. Nagyon óatosan csinálta, de hirtelen érezte, hogy
apró, erős kéz fogja a karját.

— Nem kell, nem fázom.

— Nem alszol?

— Nem. Sehogy sem tudok elaludni. Folyton gondol-
kozom.

— Miről.

— Mindenről... Rólad is...

Muszja suttogva beszélt s ez még közelebb hozta őket egy-
máshoz. Nyikoláj nekibátorodott, megkísérelte, hogy belépjen a
kis sátorba. De olyan magas volt, hogy feje beleütődött a sátor-
rudakba és hirtelen az egész alkotmány összeomlott. Valahon-
nan az ágak és rudak alól nevetést hallott.

— Na... medve... És ilyen vendéget hívjon meg az
ember!

Muszja kikecmergett a sátor romjai alól. Fújta és dörzsöl-
gette a kezét. A partizán zavartan ült a helyén. Fejét se merte
felemelni. Igaz, a sátrat gyorsan megjavíthatják... De kár a

holdfény finom fonalaival átszőtt homályért, kár a suttogásért.

— Talán agyonnyomtak az ágak? Segítsek? — nevetett Muszja.

A leány a nyírfa alatt állt. Élénk, csinos és könnyed volt, mint ez a fehér fa, amelyet előntött a holdfény. Nyikolájnak mindjárt egy lírai költő verse jutott az eszébe. Nagyon szerette ezt a verset. Most a kék éjszakától elbűvölten szavalta:

— Így állj... állj és hallgasd:

*Hajlítja vad zápor a földre,
Tarolja... Kitépt magát,
S áll hallgatagon, meg nem törve.
A zápor zúg a kerten át.*

*Es zordon téli éjszakán a
Garázda, hetyke hóvihar,
Vállon ragadja, tépt, rántja
S fehér kezébe belemar.*

Az ágaktól félig elborított Nyikoláj még mindig az összeomlott sátor közepén ült. Rosszul szavalt, húzta a szavakat, de hangjának különös csengése arra kényszerítette a fiatal leányt, hogy mereven álljon a fa alatt. Forróság és izgalmas öröm töltötte el a szívét.

— Na, rajta, na! — sürgette suttogva Muszja, amikor Nyikoláj elhallgatott.

A partizán felállt. A leányhoz lépett. Egymás mellett álltak. A fa arcukra szórta csipkés árnyékát.

*S míg tördeltk a vézna fát így,
Erejük kifogy hamarabb...
Allhatatos a fácska — látszik:
Egy harmadikhoz hű marad.*

— Kész?

— Kész!

— Ki írta ezt a verset?

— Scsipacsov.

— Nem is tudtam, hogy ilyen jól ír.

— Muszja, ezt egyenesen rólad írta... Ez te vagy... a nyírfa. Olyan mint ez, szép, büszke, sudár, szürkeszemű...

— A nyírfának szürke szeme van?

Egymás kezét fogták. Simogatták. Fiatalosan, gondtalanul nevettek.

— Én nem tudom Scsipacsovot úgy szavalni, ahogyan kell. Nála olyan vers-magvacskák vannak... Hogy is mondjam: olyan finomak és annyi erő van bennük... Gyönyörűek, egyszerűen gyönyörűek. Holnap okvetlenül átolvasom valamennyit.

— Helyes, holnap bemégy a könyvtárba és azt mondd: Adj a ki kérem a teljes Scsipacsovot. — Nyikoláj felemelte a leány hideg kezét és tenyerében melengette. Muszja bedugta kezét az ő kabátujjába. — Te azt mondtad, hogy nem szereted a lírát. Miért?

— Csak úgy, nem tudom miért... Szerintem a költészetnek a vidámságot kell visszatükröznie... „Ki lépett ott ki jobbra? Balra! Balra! Balra!”* Hogy könnyebb legyen menni...

Kivette kezét Nyikoláj kabátujjából, elhúzódott tőle, szeme ravaszkodva csillogott és magának vezényelve halkán énekelt:

*Nem lesz vihar — könnyű felhő odafent,
Tyereken túl, a domb mögött megphent.
Íjjú kozák megsújja a trombitát,
Partája fölvert az út porát.*

Hangja mintha szétoszlatta volna az erdő csöndjét. A dalban bennecsengett az ifjúság fiatalos heve és hite mindabban, ami jó és szép ezen a földön. Magával ragadta a partizánt... Kettesben nevettek... vidáman nézték egymást és halkán énekelték egyik dalt a másik után.

— Ez aztán a költészet! Így könnyű a menet... Emlékszel, Nyikoláj, amikor dalolva mentünk át a mocsáron? Ez a költészet... Minden eldalolt sor építsen, löjjön! De ez a vers mit ad? Csupa rózsza... álom... s kedves... aranyos... Különben, amit te elszavaltál... a nyírfáról, a szürke szemről, ... az jó. Tudsz még valamit Scsipacsovtól?

Nyikoláj leheletével melengetve Muszja kezét, tagadólag ingatta fejét:

— Semmire sem emlékszem. Nagyon rossz az emlékezőtehetségem. Ez is csak úgy magától jött.

Elhallgattak. A nyírfa lágy, hálószerű árnyéka jobbra vonult. A rétet körülvevő fák kissé kiléptek a kékes homályból, a fű még

* V. Majakovszkij: „Induló balra!” c. versének befejező sorai.

fehérlett és ezüstös volt a vastagodó dértől. Nyikoláj és Muszja szorosan egymáshoz simulva álltak. A lány szeme, amely a partizán szeme előtt ragyogott, óriásinak tetszett... A költészetről való vita még közelebb hozta őket egymáshoz. Ez jó volt, de kissé félelmetes... A leány bizalommal hajtotta fejét a fiú vállára és Nyikoláj az arcán érezte orcájának hűvösségét.

Nyikoláj újra meg újra összeszedte bátorságát, hogy megcsókolja a leányt... hiszen csak egy kis mozdulatot kell tennie előre és már érintheti is az ajkával. De ezt a mozdulatot szokatlanul nehéz volt megtenni... A szíve úgy vert, mintha valami meredek fölött állna. Szerette volna és mégsem tudta megtenni.

A hold teljesen elhalványodott és a fák mögé ereszkedett. A megritkult sötétségben már elég élesen domborodott ki az ismerős, de teljesen kifakult, előbbi színét elvesztett és dérrel vastagon bepúderezett erdő.

Végül Nyikoláj gyöngéden magához húzta a leányt, ajka ügyetlenül, valahol a füle mellett érintette arcát. Muszja majdnem elugrott, ujjait kiszabadította a fiú kabátja ujjából. Távolodó szemében Nyikoláj nem látott se örömet, se szemrehányást. Szomorúság volt benne. Kissé összehúzva szemöldökét, halkan mondta:

— Nem... ne...

Ha Muszja felháborodott volna, vagy eltolja magától, vagy akár meg is üti, nem esett volna ilyen nehezére, mint ez a „nem... ne...”. Hallotta a dér száraz nyikorgását a talpa alatt, a hideg végigfutott testén és álla remegett. Öklével a nyírfa fehér törzsére csapott, a fa megrezdült és behintette őket fehér dérrel.

— Uhh, de bőséges az áldás... — kiáltotta Muszja és lerázta a száraz kristályokat. — Hogy megajándékozott bennünket a szürkeszemű nyírfa.

Ravaszkan nézett az elkeseredett partizánra:

— Különben, kit nevezel te Szürkeszeműnek?

Nyikoláj összerezzenet és érezte, hogy a dér gyorsan olvad a nyakán.

— Senkit... senkit! Hát neveztem én így valakit?

— Neveztél és nem is egyszer... álmodban. No, nézz rám egyenesen és beszélj tisztességesen... Kit?

Nagy kerek, kisfiús szeme kihívóan nézett a partizán szemébe.

— Téged — vallotta be alig hallhatóan. — Így neveztetek téged, amikor... emlékszel?... a gombomat felvarrtad. Még a barátnőd figyelmeztetett rá, hogy a szívemet is odavarrod.

— És csakugyan odavarrtam?

— Oda. Erősen. Örökre.

— És a magamét is... — mondta halkán Muszja s elgondolkozva, alig hallhatóan nevetett. — No, hát így minden kiderült mindkettőnkéről! Igaz?

Bátran a partizán szemébe nézett és lábujjhegyre emelkedve, erősen megcsókolta a fiú száját. De mielőtt az átölelhette volna, kisiklott a kezéből, oldalt ugrott's már messziről mondta mosolyogva, szokott hangján:

— Itt az idő! Készülődjünk. En tüzet rakok, te meg költsd fel Tolját. Jó? No mondd: „Szürkeszemű”!

— Drága szürkeszeműm, te! — mondta Nyikoláj és sóhajtva az épen maradt sátorba lépett.

Félóra múlva felforrt a vörös áfonyabogyóból készült tea. Három tiszta nyírfakérgen jó nagyra szeletelt nyúlhús feküdt. Jólaktak, teát ittak, aztán útnak indult a három barát. A csatornán való átkelésnél egy kis zavar támadt. A víz sekély volt, de mégis megmerült volna Muszja apró csizmája.

A leány megállt a parton. Nyikoláj átvitte a csatornán Tolját, a zsákot és határozatlanul megállt Muszja előtt. A kislány átölelte a nyakát és Nyikoláj felragyogó arccal, óvatosan átvitte a hideg, libabőrös, apró fodrokat vető vízen.

5

A tótól a már rózsaszínbe öltözött hideg őszi hajnalon egyenesen kelet felé indultak. Hogy Muszját ne terheljék meg, mert még mindig sántított, Nyikoláj minden súlyos holmit leszedett róla, és maga előtt engedte.

Lassan, de kitartóan mentek. Muszja azon igyekezett, hogy lépést tartson velük. De valami különös dolog történhetett Toljával. Még egy órája sem mentek, amikor a kis partizán, aki mindig könnyen járt, kijelentette, hogy feltört a sarka és leült a kapcáját megigazítani. Aztán mulatságos vargabetűket csinált, mint a nyúl. De így lassan haladt előre. Még egy óra hosszát ugrált így, akkor ledobta batyuját és pihenőt követelt. Nyikoláj

lehordta és megparancsolta, hogy jól tekerje fel a kapcát. A más-
kor olyan sértődős gyerek most csak sóhajtott és a lábát dör-
zsölte. De kinek volt annyira szíve szerint ez a pihenő, mint
Muszjának? Nehezebbre esett még a járás, bár ezt nem vallotta
be társainak. A sebe még sajgott. Minden lépés mintha megrán-
taná fájó izmait. Lába elzsibbadt, nem engedelmeskedett, lükte-
lett és egészen forró volt...

Tíz percnyi pihenő után Tolja felállt és újra sletség nélkül
bicegett előre. Amikor azonban Nyikoláj könnyíteni akart rajta
s el akarta venni tőle a vállán lógó zsákot, a gyerek elvörösödött,
majdnem könnyezett is, de a férhet visszavette Nyikolájtól és
maga vitte. Tolja miatt gyakori pihenőket tartottak, de ebédig
meneteltek. Az út második része már könnyebb volt Muszjának
és mégis, amikor Nyikoláj elrendelte, hogy álljanak meg éjszakai
pihenőre, erőltlenül ereszkedett az égett földre és csak arra gon-
dolt, hogy észre ne vegyék fáradtságát és fájdalmát.

Elhatározták, hogy szabad ég alatt éjszakáznak a szélről
kitört, elégett nagy fenyő mellett. Sekély gödröt ástak, száraz
gallyat hordtak össze s meggyújtották. Ennél a lassú tűznél ké-
szültek eltölteni az éjszakát.

Tűzgyújtás után Nyikoláj Tolját vizsgálgatta. A fiú ügyesen,
bicegés nélkül mozgott. Nyikoláj pillantása elkomorodott. Ami-
kor már jól égett a tűz és jótékony meleget árasztott, odalépett
a vacsora készítésével foglalatосkodó kis partizánhoz, megragadta
a vállát és haragosan ráparancsolt:

— Vesd le a csizmádat!

Tolja elvörösödött és maga alá húzta a lábát.

— Vesd le! — ismételte Nyikoláj, de most már dühösen. —
Ha feltörted a lábad, akkor szellőztess, engedd pihenni. Jól tu-
dod: így kell! Csak nem fogunk miattad újra úgy mászni, mint
a hernyó?

Tolja még jobban eldugta a lábát. Nyikoláj kifogyott a béke-
tűrésből. Meg akarta fogni a legénykét a lábánál fogva, de az
felugrott, szemével szinte felöklelte a partizánt s öklét összeszo-
rítva, sápadtan, remegő ajakkal suttogetta:

— Csak merészelj, merj csak! Csak merészelj, próbáld csak
meg!

Muszja közéjük rohant.

Egy pillanatig Nyikoláj haragosan nézett a kis makácskodóra, aztán elnevette magát és hallgatva ült le a lassan égő fatörzs mellé. Nem értette, mi történhetett a gyerekekkel.

— Lehetséges volna, hogy alakoskodik? De miért, minek? — gondolta.

Később, amikor Nyikoláj elszunnyadt a tűz mellett, Muszja lassan felállt és Toljához lépett. Vigyázva, hogy a gyerek önértékét meg ne sértse, próbálta rábeszélni, hogy hallgasson tapasztaltabb elvtársa tanácsára és húzza le a csizmáját. Tolja makácskodva tért ki a beszélgetés elől és gyerekesen sütötte le szemét:

— Mi köze neki ehhez? Mit avatkozik bele? Én nem kértem rá, hogy beleüsse az orrát... Csak próbálja meg és nyúljon hozzám...

Dühösen sandított a háborítatlanul alvó Nyikolájra.

A fatörzs egész éjjel égett. Jól kialudták magukat, vidáman ébredtek, a tegnapi összekoccanást mintha elfelejtették volna. De amint útnak indultak, Tolja újra előlről kezdte a tegnapit... Feltört lábával lelassította a mozgást és pihenőt követelt. Nyikoláj haragosan rázta a fejét, de nem szólt. Muszja titokban örült, mert utolérni a többieket nagyon nehéz lett volna...

Estére kiérték az égett erdőből, amelynek csendje mindhár-mukra ránehezedett. Előttük, a füves mocsáron túl, tarkán és élénken nyílt meg a tűztől érintetlen erdő...

Nyikoláj megigazította vállán a súlyos terhet és az erdő széléhez szaladt. Utána Tolja, szokott élénkségével, csöppet sem sántítva. Amikor Muszja elérte az első zöld fát, Nyikoláj azzal gyanúsította meg Tolját, hogy tetteti magát. A kis partizán nem válaszolt, csak nyugtalanul nézegetett a közeledő lány felé.

Az erdő zengett, zúgott. Őszi szagok terjengtek, gomba és moha illatozott benne. Muszja mélyen beszívta a tiszta levegőt, megigazította vállán a zsákot, boldogan nevetett, nézte a dús, zöld fenyőket, amelyeket még az ősz sem érinthet meg.

— Elvtársak, azért mégis milyen jó élni! Nem igaz?

— Én azt hiszem, ha majd keresztülmegyünk a fronton, ugyanazt érezzük, amit most, amikor kiértünk az átkozott égett szagból — felelte Nyikoláj. — Ugy gondo'om, más ott még a levegő is. És a föld is, az erdő is valami különös fajta...

— Igen, igen, én is úgy érzem — kiáltotta Muszja.

— En is szakasztott úgy. A kutyafáját, azt hiszem, hogy még a nap is halványabban süt, amióta a fasiszták ide betették a lábukat.

A gyászosan szomorú, leégett erdő után itt olyan jó volt, olyan szabadon lélegezhetek, hogy Muszja és Nyikoláj újra el-énekelték azt a dalt, amelyet éjszaka a szigeten daloltak. Tolja tréfásan a lépteiket kezdte számolni. Később hárman énekeitek és vidáman lépkedtek.

— Hát vajjon rossz ez, lírikus elvtárs?

Az erdő, a nap, a zöld fenyők, a dal, a friss levegő és a visszaemlékezés a szigeten eltöltött utolsó éjszakára, felvidította a leányt s felébresztette benne erejének, fiatalságának és szépségének tudatát.

— Hát ez rossz? „Magányosan néz, hallgatagon és az eső zuhog az ablak mögött...”

— Miről beszéltek? — kérdezte gyanakodva Tolja.

Muszja és Nyikoláj egymásra néztek. Kissé zavarba jöttek és nem feleltek.

A lány figyelme teljesen elterelődött a sebről, pedig néha fájl még és zavarta a járásban. Muszja már azon tűnődött, mi változott meg az erdőben két nap leforgása alatt, amíg barátaival áttört a fekete pusztaságon. Amikor Nyikoláj pihenőt rendelt el, végre szemébe ötlött a különbség. Az utóbbi napokban különösen erős fagy volt és a levelek rohamosan hulltak le az ágakról. A lombos fák megkopaszodtak, színükből kikopott a rikító láng. A fenyők mintha előbbre léptek volna, eltakarták kékes tűleveleikkel a nyírfák, a nyárfák, az égerfák és a mogyoróbokrok meztelenségét. Csak az alacsony tölgyecskék tartottak ki becsületesen kopaszodó testvéreik mellett. Vörös, rozsdás foltokkal különültek el a mogorva, egyforma fenyőktől.

Amikor Nyikoláj elindult, hogy vadat ejtsen ebédre, Muszja áfonyabogyót ment gyűjteni. Olyan bőségesen termett itt, hogy a napos rét valósággal piroslott. Tolja végre is levetette csizmáját és kapcáját a bokorra akasztotta. Muszja egész fazék déresípte édes bogyóval tért vissza. Hangtalanul lépkedve ért a szállásra. Megnézte kis útitársa lábát és törésnek vagy sebnek nyomát se látta. Eleinte maga is megharagudott rá. Aztán eszébe jutott, mennyire megijedt Tolja, amikor Nyikoláj a zsákját akarta vinni... Most már megértette, miért tetette magát.

Muszja nagy gyöngédséget érzett a szúrós, makacs kis legény iránt, aki közeledtére gyorsan eldugta lábát.

Másnap észrevehetően gyorsabban haladtak.

Estefelé az egyenletes, megszokott erdei zajba távoli kakas-kukorékolás is vegyült. Pillanatra mindhárman szinte megdermedtek. Az erdő tömör, zöld fala mogorván és barátságtalanul emelkedett s tompán és egyenletesen zúgott. Úgy rémlett nekik, hogy enyhe füstszagot is éreznek... De ez nem az erdőégés kesernyés füstje volt, amelynek még az emléke is megborzongatta őket. Ez a füst most meleg, élő emberi lények közelségét és készülő étel szagát jelezte. Hirtelen, nem is messziről, álmosan, rékedien újra kukorékoltt a kakas.

A partizánok összenéztek.

Lakóhely. Örültek is, de meg is ijedtek. Barátságos, meleg pihenőt is jelenthetett a lakótelep, fedelet a fejük felett, kenyeret, amely után már annyira vágyakoztak, de kelepce is lehetett. Új megpróbáltatásokat jelenthetett. Az ellenséggel való összeütközést.

Elhatározták, hogy Muszja Nyikolájjal leül a bokrok között, Tolja pedig felderítőbe megy. A gyerek ledobta a zsákot és arcára mozdulatlan, fájdalmas fintort erőltetve, bedugta kezét blúza ujjába, vacogva összehúzódott és eltűnt a bokrok között. Kis idő múlva kutya ugatott. Hangok is hallatszottak. Muszja melléhez szorította kezét és kővé dermedt. Úgy érezte, hogy nagyon sok idő telt el, amíg Tolja újra megjelent, hóna alatt jó nagy cipóval.

— Menjünk! — Alig tudott beszélni, mert szája kenyérrel volt teletömve. Eltörte a karéjt, felét társainak nyújtotta.

A kenyér savanykás szagától Muszjának még a feje is szédülni kezdett. Mi lehet annál jobb, mint amikor az ember a szájában érzi az illatos, még szinte meleg kenyeret, amelyet csak nemrég szedtek ki a kemencéből. Néhány percig önfeledten, ki mondhatatlan gyönyörűséggel rágtak, rágtak...

Végre Tolja, miután megette a maga részét, ruhájáról tenyerébe rázta a morzsákat, bekapta és beszélni kezdett:

— Erdőőr él ott. Öreg. Előbb nem akart beengedni: ki az, mi az? Nincs parancsa a német sztároszától, hogy beengedhessen. Hogy adjak neki német papírt... Kerget, de látom, mégis hozzánk húz. Beszéltem én vele így is, úgy is, de ő csak a magáét fújta.

— Sokan szaladgálnak itt közületek — azt mondta. — Ilyenek miatt égetik fel a fasiszták a békés emberek házát.

— Én meg csak megmérgestem, oszt' azt a kutya-fáját, csak egyenesen neki: Hát az jobb, ha a mieink lőnek le valakit? Mi? ... Az öreg meg csak ráammered és azt mondja:

— A partizánoktól?

— Én meg azt mondom: egyenesen onnan. Az öreg egyszeriben megváltozott és azt kérdi:

— Melyik partizáncsapatból való vagy?

— Én meg neki: oszt' az neked nem mindegy? Nem az itteniből.

Még egy kicsit törte a maradék eszét és azt mondta:

— No, vigyen benneteket az ördög, gyertek, csak ne az úton, hanem ott, hátul, az erdő felől gyertek.

— Én mindjárt kenyeret is kértem tőle. A kenyeret nála otthon sütik... Rémes! A lócán éppen csak hogy nem a szoba tetejéig tornyosodik a sok kenyér.

A kincset elásták egy borókabokor alá, amelyet jól megjegeztek, behintették szürke bogyóval, arra fenyőtűt szórtak, kezükbe vették géppisztolyukat és óvatosan Tolja után mentek.

Az erdőőr ott várta őket kertje kerítésénél. Ugy tett, mintha azt javítaná, de óvatos pillantása és ahogyan a fejszét a kezében tartotta, mutatta, hogy semmi köze a dologhoz a kerítésnek.

Nyikoláj elhatározta, hogy nem köntörfalaz...

— Adj' isten, nagyapól — mondta az öreghez lépve és kezét nyújtotta.

— Jóegészséget, kisunokám — felelte az öreg. Kezét a háta mögé húzta vissza s erősebben megmarkolta a fejsze nyelét.

Mindketten óvatosan nézték egymást. Egy pillanatra az öreg tekintete a szovjet géppisztolyon állt meg, amely a partizán mellén lógott. A géppisztoly új volt és kékes-hollószínűben csilámlott. Mintha csak véletlenül tenné, az öreg meglapogatta a fejsze élét, áttette a balkezébe és öreges bőbeszédűséggel ismételte:

— Jóegészséget, vándorkák, honnan, hová, isten segítségével?

Pillantása újra megállt a géppisztolyon, tekintete Nyikoláj arcán is végigkúszott, tetőtől-talpig végigmérte Muszját is. Csak ezután nyújtotta csontos, ráncos kezét a partizánnak:

— Nahát, akkor gyerünk. Majd megsegítjük egymást. Osztán kik vagytok, kedveseim? — kérdezte megváltozott hangon.

Nyikoláj észrevette, hogy az öreg mennyire érdekli géppisztolya. A fegyver újfajta szovjet gyártmány volt, azok közül való, amelyeket a repülőgép hozott a Nagy Földről. A partizán megértette, hogy az öreg nem olyan egyszerű ember, mint amilyennek látszik. A fegyver azokban az időkben, megszállott területen, nem volt rossz személyazonossági igazolvány. A partizán megmutatta az erdőőrnek a kincstári jelzést:

— Látod: SzSzSzR...* 1941. év! Érted? ... Csak most jött ki a futószalag alól! Még meleg!

— Érdekes kis holmi — felelte az öreg kitérően és gúnyosan hozzátette: — No igen... fegyver máma mindenféle akad: német, olasz, francia, még finn is... Amilyet csak el lehet gondolni... Ti meg mit kerestek és merre kerestek? Vagy csak egyszerűen csatangoltok az erdőben?

Muszjának nem tetszett szakálltalan, szemöldöknélküli, nagyon ráncos, a szkopcokhoz** hasonló arca. Ilyennek képzelte el az árulókat. De Kuzmics megtanította arra, hogy ne külső után ítéljen. S még ha áruló lenne is az erdőőr, mihez foghatna fejcséjével egymaga, három felfegyverzett emberrel szemben?

— És ha mi például a bekerítésből szeretnénk kiszabadulni? Mi lenne akkor? — kérdezte Nyikoláj és kutatóan méregette az erdőört.

Az öreg vízszínű szeme a mély ráncok mögé bújt.

— Új géppisztolyokkal? Értem. Hát lehet, ti „körülkerítettetek”. Lépjetek a házamba. Vagy mit akartok? Az eső is esik már... Szóval a körülkerítésből! De tudjátok-e, gyönyörűséges „körülkerítettetek”, hogy a kerületi táborparancsnok úr megparancsolta, hogy az olyanokat, mint ti, fel kell tartóztatni, a bőrtöket le kell nyúzni és neki átadni?

Szavai hallatán Muszja hátrahúzódott, de Nyikoláj kemény mozdulattal az alacsony, félsötét tornácra vezette. A vászonnal fedett ajtó nyikorgott, a házból a világ legfinomabb illata, frissen sütött falusi kenyér csodálatos szaga csapta meg orrukat. Az első sarokban, a padon, sorban, fénylőn és barnapirosan hevertek a friss, kerek cipők, tölgyfaágakkal befedve. A kemencéből

* A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége orosz jelzése.

** Szkopec — kasztráltak szektája.

ugyanolyan forró kenyérillat áradt... A kemence mellett nagy, fa-sütőteknő állt lenvászonnal letakarva.

— Nagy családod van. És úgy látszik, sok kenyeret esznek! — mosolyodott el Nyikoláj s élesen nézett a sötét szoba minden sarkába. Még a kemence mögé is bepillantott.

— Hát van is. Meg idegenekre is kell számítani — szólalt meg a kemence mellett foglalatoskodó szikkadt öregasszony.

Mellette, egészen összehúzódva, mintha éppen repülni akarna, sovány, fiatal nő állt. Úgy hasonlított ehhez a kiszáradt, madár-csőr-orrú öregasszonyhoz, mint az új, ragyogó nikkal grivenyik* a megkopott ércpénzhez. A fiatal asszony karján csecsemőt tartott. Éppen a gyereket szoptathatta és most ott állt, szabad kezével eltakarva kigombolt blúzáat. Arca bájos volt, de betegesen sápadt és nagyon szomorú.

Az asszonyok riadtan néztek Nyikolájra, akinek alakja szinte betöltötte az előszobát, s az állig felfegyverezett, harcias Toljára. De amikor Muszja jelent meg a küszöbön, a két asszony összenézett és megkönnyebbülten sóhajtott fel. A kemence szájában aranyosan, dallamosan pattogott a tűz és a kelő kovászban olyan hangosan pukkadoztak a hólyagok, mint amikor a mocsárban cuppog a láb.

— Isten segítsen benneteket — mondta Muszja, aki Praszkovja nénitől tanulta meg a falusi udvariasság egynémely szabályát.

— Köszönjük, hasonlókat kívánunk — felelte halkán a fiatalasszony.

Ahogy kiejtette a szavakat, Muszja kitalálta, hogy ez az asszony intelligens, városi és valószínűleg csak vendég az erdei kunyhóban.

— Hanem, mama, a vándoroknak enni is kéne adni — mondta vékony, asszonyos hangon az erdőőr. — Akad tán egy kis scsi** nálunk? Maguk meg üljenek le. Miért állnak?

A partizánok ledobták a zsákok, leültek az asztalhoz, de géppisztolyukat a lócához támasztották.

— Nézze csak — súgta halkán Tolja Muszjának és a fal felé bökött a fejével.

* Grivenyik: régi pénznem, ma a húsz kopekest hívják így népies nyelven.

** Scsi: orosz nemzeti eledel. Káposztából, húsból, mindenféle zöldségből készült leves.

A leány felnézett és a sarokban egy színes arcképet látott, amelyet valószínűleg folyóiratból vettek ki. Matrjona Nyikiticsna képe volt a tarka kis borjúkkal. A képen az asszony szélesen mosolygott és kilátszott szép fehér fogsora. Egy pillanatra úgy érezte Muszja, mintha nem a légypiszkolta, megsárgult papírost, hanem távollévő barátnőjét látná. Egyszerre nyugalom szállta meg lelkét.

Az öregasszony hangtalanul hozta be a scsivel telt fazekat, átöntötte egy agyag-edénybe s mindegyik vendég elé fakanalat tett:

— Egyenek s válják egészségükrel — mondta halkan.

— Köszönjük szeretettel — felelte Muszja.

— Mindjárt látni hogy nem falusi. A kolhozokban már régesrégen nem beszélnek így — mosolygott sápadt ajkával a fiatal asszony, aki karján kisgyerekével az ajtóban állt meg és kíváncsian nézegette a vendégeket.

— Nem a, Zójácska, miért ne? Mikor hogy! Van, aki így is beszél — enyhítette politikusan a közbeszólást az öregasszony és a géppisztolyok felé sandított.

Nyikoláj és Tolja nem tudták visszafojtani nevetésüket, s a szégyenkező Muszja pedig megfogadta, hogy nem használja többé Praszkovja néni szótárát.

Az erdőőr karját mellén keresztbefonva, halinacsizmában és foltozott, nyútt, rövid subában állt a bejáratnál. Mosolyogva figyelte, hogy milyen hamar kiürülnek az öblös tányérok. Még be sem hozhatta az öregasszony a főtt krumplit, már nagy gyorsasággal tűnt el a meleg, egész cipó is.

Nyikoláj és Tolja kézzel szedték a krumplit, csak megmártották a sótartó tányérkában. Csak Muszja próbált meg villával enni. De a villa kicsúszott remegő kezéből, régen elszokott már a használatától s lezörrent a földre... A krumplit is éppen olyan gyorsasággal fogyasztották el, mint a levest. Összeszedték az utolsó morzsát is. Nyikoláj nevetett:

— Mindent elpusztítottunk, mint a sáskák. Bocsássanak meg.

— Egyenek csak és válják egészségükre — mondta az öregasszony. Krumplit tett a kiürült fazékba és bedugta a kemencébe.

A partizánok a jóllakottság kellemes érzésével kényszerítették meg az övüket.

— Bizonyosan csodálkoznak az étvágyurikon — kezdte Nyikoláj.

— Ugyan miért csodálkoznánk? Mindenki így van most, jönnek és esznek... Régebben csak a vadászok nézegettek be hozzánk, azok is leginkább tavasszal, vagy ősz elején, de most... — Az öregasszony hangosan sóhajtott. — Most sok nép mozdul el a helyéről és az erdőben bolyong, mint a vadállat.

— Ti most menjete ki a kapuhoz, nekem egy kis beszédem van a vándorokkal — mondta az erdőőr s elmozdult az ajtófélfától.

Az öregasszony benézett a kemencébe, felszította a piszkavassal a parazsat, majd leányát karonfogva, ment ki a szobából.

Az erdőőr a kemence mögül félliternyi zavaros folyadékot szedett elő. Az üveg zöld fenyőtobozzal volt bedugva. A falon lógó szekrényéből kivett négy különböző színű kis csuprot és az asztalra állította.

— Na most osztán „körülkerítettek”, valljátok meg, kik is vagytok? Ez... — s Toljára mutatott, aki a jóllakottságtól már szunyókálni kezdett. — Ez a „körülkerített” bizonyosan a testőrségben... vagy más ilyen helyen szolgált?

Az öreg szőrtelen arcán ferde mosoly jelent meg.

— Hát maga micsoda? Talán a policián szolgál a németeknél? — szólalt meg Muszja és mintha csak zubbonyát akarná megigazítani, kigombolta a revolver tokját, amely hátul, az övéen lógott.

— Minek volnék a policián?... Hátha csak engem magamat furdal a kíváncsiság, hogy kik ülnek a házamban, kiket etetek-italok? — kérdezte az öreg és arca kifejező ráncai gúnyos mosolyra gyűltek. — Te pedig kedvesem, csak hagyd a pisztolyocskádat... Ne ijesztgess, mert mostanában nem vagyok félős. Ez a legényke olyasfélét mondott, mintha a partizánok felderítői volnátok. A fegyveretek csakugyan jóra való... Én beengedtelek benneteket. De aztán... honnan, mi? — az égre mutatott, — a földre szálltatok? Vagy kerestek valakit?... Minden megeshetik.

Nyikoláj óriás tenyerébe gyűjtötte az asztalról a morzsákat és nagy gyönyörűséggel rágcsálta. Az erdőőr még egy cipőt hozott, darabokra szeletelte és az asztalra tette, aztán öreges nyugalommal várta a feleletet. A vendégek mindhárman a kenyérnek estek.

— Látszik, hogy sokat éheztek. Régóta kerestek, vagy mi?
— kérdezte újra az öreg.

Nyikoláj összenézett Muszjával. Bár az erdőőr külseje első látására nem volt túlságosan megnyerő, mégis, úgy látszott, tisztázniuk kell a dolgot. Ha az erdőőr áruló, akkor sem igen van módjában idehívni a német rendőrséget. De a két háziasszony akik hasonlítottak egymáshoz. csöndesek, finomak, megnyerőek.

— Ez — biccentett Nyikoláj Tolja felé, — igazat mondott. Mi... partizánok vagyunk. Keresztül kell mennünk a fronton.

Amíg beszélt, mereven az öregember szemébe nézett, úgy, ahogy Rudakov szokta, ha meg akarta tudni, mi történik az ember lelkében.

A házigazda ráncai szétszaladtak, a száján keserű gúnny villant.

— „Átmenni a fronton”. De tudjátok-e, mekkora utatok lesz még a frontig?

— És maga tudja? — kérdezte Muszja. Az erdőőr hangjának szomorú árnyalatától valósággal megdermedt. — Hát lehetséges, hogy Moszkva? ... — kérdezte megborzadva.

Az öreg sóhajtott.

— A fasiszták azt mondják a hirdelményeiken, hogy nemcsak Moszkvát, hanem Leningrádot is elfoglalták. A mieink meg mintha az Uralig mentek volna vissza. A sztárosztáknak* a járásokban megparancsolták, hogy erről értesítsék a népet... A partizánok számára meg kis lapokat ragasztanak a fákra, az van rajtuk, hogy: „Gyertek elő, adjátok meg magatokat, vége a játszmának...”

— Hazudnak az aljasok! — kiáltotta Nyikoláj és olyan erővel ugrott fel, hogy az asztal majdnem felfordult és fazék, kanál, csupor táncolni kezdett rajta. Egy tányér le is esett és összetört.

A lárma Tolját is felijesztette és fegyveréhez kapott.

— Ki... hol...? — kérdezte ijedten és álmosan szétnézett.

— Én is úgy gondolom, hogy hazudnak. De azért mégse muszáj összetörni az edényt — felelte nyugodtan az erdőőr. A rengeteg ráncocska a szeme körül újra egycsomóba futott. Tekintete egyszerre megfiatalodott, jóságosan mosolygott. Összeszedte a padlón a cserepeket s folytatta: — Én még azt gondolom, hogy

* Sztároszta: a németek által kinevezett községi bíró a megszállt területen. Cári időkben a „falú vénje”, vagyis bírása.

nemcsak nem foglalták el, de soha az életükben nem foglalják el Moszkvát. Még akkor sem, ha az egész Hitlériából ágyútöltéket csinálnak... Az erdőben az a hír járja, mintha Kalinyin városát... igaz lenne, hogy bevették és Moszkvához is közelednek, de ott aztán azt mondta Sztálin: „Allj, elég, nincs tovább!” Azt is mondják, hogy Leningrádig is eljutottak, de ott megint csak azt mondta Sztálin: „Nem mehetsz tovább...” Az is hallik, hogy elfolyik ám a vérük a hosszú harcokban...

— Igaz ez? Így van? Honnan tudja? — kérdezte gyorsan Nyikoláj.

A házigazda homlokán egész harmonikára való ránc futott össze.

— Ez már nem a te dolgod, legény. Én sem kérdezetlek titeket, hogy is hívnak, ki, minek küldött. Most, testvér, nem fontos a paszport,* most csak az fontos, ki vagy: tisztességes szovjet ember-e, vagy a Gestapo valamelyik kifutoja... Te, testvér, ha a németek hátában sétálgatsz, felejtsd el ezeket a szavakat: „ki”, „hol” vagy „mennyi”... Mert ilyenformán még az is megtörténhetik, hogy tisztességes emberektől kapsz golyót a tarkódba. Ne kérdezd azt: „honnan?”, hanem hallgass?... Még olyasmit is suttognak az erdőben, hogy Sztálin elytárs úgy felőrli a fasisztákat minden tankjukkal, ágyújukkal, mint a húst a húsdarálóban. Hát így áll a dolog!

Az erdőőr az üveg alját könnyedén megütve, kiugratta a dugót az üveg nyakából. Minden csuporba töltött a zavaros folyadékból.

— Igyunk, vándor elvtársak! Adjon neki az isten egészséget és hosszú életet!

Az erdőőr gyakorlottan eresztette a szájába a maró italt. A ráncok most a szája körül gyülekeztek.

— Eh, bárcsak jobb itókát ihatnánk az egészségére! Node ráérünk! A fritzeket kihajítjuk és akkor, adja az isten, ezüstfejú üveget is bontunk egészségére!

Nyikoláj fenéig kiitta a csuprot. Muszja fuldoklott, köhécselt. Tolja eltolta és nyugodtan, de keményen kijelentette:

— Nem iszom!

Az erdőőr vidám szemmel nézett rá s oldalba bökte ujjával.

* Paszportnak nevezik a Szovjetunióban az arcképes személyazonossági igazolványt, amellyel minden tizenhat éven felüli szovjet polgárt ellátnak. Ebbe többek között a lakás be- és kijelentést is bejegyzik.

— Nézd csak: „Nem iszom”!... Hát miféle partizán vagy te, ha nem iszol? Enélkül erdei ember meg nem élhet. Vajjon nem a Gestapo ügynöke vagy te? No, mondd meg őszintén!

Az öreg nyelve észrevehetően megoldódott. Kikiáltott az aszszonyoknak. Azok hallgatagon tértek vissza a szobákba és az új, friss cipőkkel kezdtek foglalkozni. Az idősebbik keskeny láppáttal ügyesen kihúzta a kemencéből, a fiatalabbik gyöngén lemosogatta vízzel a tetejüket, aztán egyik kezéből a másikba dobálva, az ablakhoz vitte s ott fenyőágakkal letakarta. Szokottan és gyakorlottan végezték ezt a munkát s ügyet sem vetettek a vendégekre. Látszott, hogy nem most sütnek először ilyen halom kenyeret és nem először látnak ismeretlen, fegyveres embereket a házukban.

Végül is nagyszerű hangulat támadt.

— Tudjátok mit, gyerekek — mondta az erdőőr. — Ti valahogyan nagyon vakaróztok. Azt gondolom, rengeteg fasiszta csíp benneteket, amióta az erdőben bolyongtok. Csinálok nektek egy jó fürdőcskét.

Amíg a hőségtől, a jóllakottságtól, a száraz melegtől és a kellemes lakószobától elbágyadt vándorok egymásra dőlve aludtak a padon, az erdőőr befűtött a fürdőházban és vizet hordott. Elsőnek Nyikolájt és Tolját, mint „első párocskát” hívta meg.

Látta, hogy a partizánok magukkal viszik fegyverüket.

— Ezt a szivacsot meg a fűzfaseprű helyett használjátok? — kérdezte tréfásan. De látva, hogy vendégei egyszerre óvatossá válnak, sietett hozzátenni: — Hallgatok, hallgatok, ezt csak úgy tréfából mondtam! Jól van ez így, legénykék, farkasok között éltek, így is kell! Még a fogatokkal is tartsátok, még éjszaka se szakadjatok el tőle, mert azok éppen akkor falhatnak fel.

Muszja sorjára várva tovább aludt a padon. Valaki óvatosan felemelte a fejét és párnát tett alája. A meleg falon keresztül tompa női hang hallatszott:

— Egészen fiatalka. Még bábu illenék a kezébe. Ez meg puskával a vállán mászkál. Szegényke... A férfiaknak csak hagyján, de az ilyennek, az ilyen kislánynak nehéz lehet... Ojh, ojh, micsoda idők!...

Valaki meleg subával takarta be Muszját. Hálásan meg szeretle volna szorítani ezt a kezet, de nem volt annyi ereje, hogy megmozduljon és csak az ajka rebegett köszönetet.

— Látni rajta, hogy tanult... Bizonyosan még iskolás...
— felelte a másik hang. — Lám csak, milyenek harcolnak. Mindenki harcol. Az egész nép felkelt, ti meg nem engedtek engem...

Az öregebbik hangja ijedten és izgatottan mondta:

— Erre gondolni se merj... El se választottad még a kicsit... Neveld a gyerekedet, süss kenyeret, moss ruhát, ez a te háborúd. Ezért is köszönet jár. Nem csupa puska meg golyó a háború, kenyér is kell ahhoz. Nézd csak meg: szegény még álmában is vakarózik. Te Zójuska, keress csak elő neki az alsóruhából. Nincs, amit magára vegyen.

A hangok eltávolodtak, szétfolytak a látomás tarka homályában. Muszja élvezte a meleget és nyugalmat. Csak akkor ébredt fel, amikor már vagy egy óra hosszat ébresztgették a fürdőből visszatért társai, akik jól meggőzölve, vörösek, izzadtak és boldogok voltak. Muszja mellett nagy mosdótállal, váltás fehérneművel, falusiasan kendővel bekötött fejvel, kis bundában állt az erdőőr lánya, Zója.

— Menjünk, mi következünk a fürdésnél. Bizonyosan vágyakoztál már a fürdő után.

Muszja már nem emlékezett a falon keresztül, félálomban hallott beszélgetésre, de lelkében ösztönösen hálás volt ennek a vékony, törékeny asszonynak. Bizalommal símult hozzá. A két nő régi jó ismerős módján vidáman futott a letaposott úton a konyhakerten keresztül a kis fürdőház felé. Aztán minden egyéb... a jeges hűvösség a fürdő előszobájában, a forró fürdő levegője, a párafelhő, a forró víz zubogása, a vízi fűből készült ledörzsölő elmondhatatlanul kellemes érintése, mindez Muszja emlékezetében a derűs otthon érzését ébresztette fel, amely után annyira vágyott.

Sercegve és pislogva füstölgött a sarokban egy kis petróleumlámpa. A páragomolyagban homályosan fehérlett a női test körvonala; sovány volt, sudár, mint egy kis növendéklány. A víz csobogása és a tüzes kővön sziszegő pára hangja kísért az asszony szomorú beszédjét. Amíg Muszja kegyetlenül ledörzsölte magát, addig új ismerőse hegyes, kislányos térdére támasztotta az állát és arról beszélt, hogyan került ide az erdei kunyhóba, szüleihez.

Zója férje határőrparancsnok volt. A helyőrséget az ellenséges tankok már első nap elvágták a csapattestétől. A határőrök elhatározták, hogy a végsőig ellenállnak. A kiserődökbe és a

lőállásokba húzódva verték vissza a szünet nélküli támadásokat. Éjjelenként a tiszt-feleségek a határőrség kórházzá alakított pincéjébe szállították a sebesülteket. Légi bombázások és tüzérségi tűz közben kötözték és ápolták őket.

A helyőrség egyre ritkult az egyenlőtlen harcban. A védelem ötödik napján belehalt sebeibe Zója férje is... Hadnagy volt és utolsó védője az északi kiserődnek. Már sebesülten harcolt egész nap és Zója mindig eljárt hozzá, új kötéssel és friss gépfegyverszalagokkal. Férje a karjaiban halt meg s ő maga hozta el az erőd parancsnokának a kitüntetéseit és a pártkönyvét.

A nyolcadik napon a kis helyőrség létszáma kilenc emberre apadt, hat már sebesült volt s köztük a parancsnok is. Összehívták az asszonyokat és gyerekeket és megparancsolták, hogy éjjel menjenek el a szakadékon keresztül.

— Megkérdeztem tőle: mi lesz a sebesültekkal? — hallatszott a párás homályból a szomorú asszonyi hang. — A kapitány azt felelte: a sebesültek is, az egészségesek is elhalálozták, hogy utolsó leheletükig harcolnak. Erre én azt mondtam: nekem még nincs gyermekem, én is itt maradok a sebesültek mellett. De ő azt mondta: a te gyereked, Zója, hamarosan megszületik és együtt kell elmenned az anyákkal. Én makacskodtam: nem megyek el az uram sírjától, ott akarok meghalni, ahol ő meghalt. A kapitány tréfálkozva érvelt, ha minden katona felesége így gondolkoznék, a jövőben senki sem lenne, aki megvédje a hazát. En azt válaszoltam, sehová nem megyek és nem hagyom el a sebesülteket, de a kapitány kiadta az utasítást és mivel ő volt a parancsnok, engedelmeskednem kellett. Kimentem a férjem sírházához. Éjjel temették el az összerombolt ház mellett, ahol mi lakunk... Később a parancsnok egy harcost küldött utánam... „Menjen, amíg sötét van, ezt parancsolta a kapitány”, adta át a rendelkezést a katona. És én elmentem. Ők ott maradtak, mert végső harcra szánták magukat. És harcoltak is. Én pedig idejöttem a szüleimhez, de máig is sajnálom. Jobb lett volna, ha valamennyien ott halunk meg és engem is férjem mellé temetnek. Ugye igazam van?

Muszja úgy érezte, mintha az asszony hangja valahonnan messziről szűrődne hozzá. Alig hallotta a szomorú történetet, kegyetlenül dörzsölte testét s utána magára öntögette a vizet. Csak néha, szinte öntudatlanul mondta a résztvevő szavakat:

— Igen, igen. Bizony, bizony...

De a sovány asszony, úgy látszik, nem is várt válaszra. Egyszerűen gáttalanul bugyogott fel belőle a mult nehéz hónapjainak minden élménye.

— Mindig felrémlik előttem az én Koljám, ahogy holtan elvitték a kiserődből. Véres, sápadt, csak a haja puha. Mint a kifésült len, amikor a szél mozgatja. A fürtjei lobogtak és én azt hittem, hogy él, csak fáradt és alszik... Ott állt egy fiúcska is, a határőrség parancsnokának a fiacskája, aki a haját cibálta: Kolja bácsi kelj fel, Kolja bácsi ébredj fel! — kiabálta. — Én most mindig arra gondolok: miért jöttem el tőle? Nem kellett volna eljönnöm. Egymás mellett nyugodtunk volna... Most meg... ki vagyok? Lehullott falevél. Mindig csak azt mondom az anyámnak, engedj el a partizánokhoz! Ő meg egyre csak azt feleli: erre még gondolni se merj!

— A gyerek? Ha győzünk, nélkülem is rendes ember lesz belőle, ha pedig nem győzünk, akkor minek élni? Hát élet ez itt a fasisztákkal? Ugye igazam van?... Én nagyon haragszom magamra, amiért eljöttem. De a parancsnok azt mondta: „Elrendelem”, és a határőrsegeknél, tudja, milyen szigorú az élet?...

Később Muszja kipirult és ragyogott. A háziasszony régi, durva, háziszőttes vászonból készült, keresztöltéssel kivarrott kabátkájába és rövid subájába öltözött, majd Zójával együtt visszatért a házba. Tolja már édesdeden aludt a padon. Nyikoláj üres és megkezdett üvegek mellett az asztalnál üldögélt az erdőőrrel. Az őr kivörösödve hadonászott a kezével és vékony hangon kiabált:

— ... Itt vagy, te legény, elmentél a fürdőházba és magaddal vitted a géppisztolyodat? Miért vetted magadhoz? Nem bízol bennem? De én nem sértődtem meg, nem hát! De miért nem sértődtem meg? Azért, mert tudom: ha ez a legény óvatos, akkor a fasisztáknak kétszeres kárt csinál... Hát csak csináld így tovább és ne is higyj! Bizony! Én, kedvesem, tudom, megkopasztjuk mi még a fasisztákat. Utni-verní kell a kutyákat! Ott a Vörös Hadsereg veri! De megkopasztani se haszontalan dolog! Úgy ám! Ne engedjük aludni se. Se éjjel, se nappal. Hogy ne ismerjen nyugalmat... Megkopasztva, megriasztva, kialvatlanul sokkal könnyebben elbánhatunk velük. Ez, te legény, sztratégia. Ez az ereje a harci együttműködésnek. Vagy hogy is nevezik ezt nálatok a szabályzat szerint?

Nyikoláj meglátta a bejövőket. Örvendezve ugrott fel:

— Muszja, tudod-e, a házigazdánk azt mondja, hogy a Szovjet-Tájékoztató Iroda jelenti... — de nem fejezte be, mert nagy lelkesedéssel bámult útítársnőjére.

Muszja arca, miután a kormot lemosta, ragyogóan barna-piros lett. Az úton megnőtt haja sűrű, hosszú gyűrűkben hullámozott. Még az erdőör is gyönyörködött benne.

— Na, te kis partizánjány, ülj le velünk — hívta az asztal mellé.

Muszja mogorván nézett az üvegekre.

— Már aludni kellene! — szólt rájuk röviden s elment Nyikoláj mellett a kartonfüggöny mögé, Zója után.

Keskeny, kislánynak való ágy állt ott és mellette, fonott kosárban, amelyet rúgóval erősítettek a mennyezethez, kezecskéjét szétvetve, aludt egy apró, rózsaszínű emberke. Ugyanaz, aki még meg sem született és már részt vett a határon a hazáért folytatott harcban.

A két nő gyorsan leveleközött. Lefeküdtek és összeölelkeztek, mint a nővérek. Csak most, amikor Zója Muszjához símult és Muszja odanyomta arcát az övéhez, értette meg azt a szomorúságot, amiről a fürdőben hallott. Nagyon sajnálta ezt a növen-déklányhoz hasonló fiatal asszonyt. Mint valami kis gyermeket, kezdte simogatni az asszony fejét és Zója még szorosabban simulva hozzá, bánatosan és hangtalanul sírt.

A függöny mögül még mindig hallatszott az erdőör izgatott hangja.

— A fritz? ... Az megszokta, hogy tankokon sétálja körül egész Európát. De nálunk nem fog sétálni, nem! — lármázott az öreg. — Ha megrázták a csuprot, csak hadd gyöngyözzön benne az ital. Hát mit gondoltak ezek a kutyák? Csak bemásznak tankkal és bumm... már enyém a föld?... Akasztófát állít a terekre, mindenféle parancsnokságot, meg alparancsnokságot szervez és se bí, se bá, beültet valakit a polgármesterségbe, meg az alpolgármesterségbe, oszt itt van nektek kérlek szépen az „új rend”... Hohó... ők terveznek, de mi meg majd elrendezük. Fegyverekkel rakta körül magát, de attól a szótól, hogy „partizán” már hasmenést kap... Hol van ide a front? Ő meg itt az ingét meg a gatyáját is fél éjszakára levetni. Felöltözve öleli magához a géppisztolyát és csak úgy mer elaludni... Te legényke, ez nem lesz Nyugat-Európa! Ide nem lehet csak úgy besétálgatni. Nem bizony!

— Hát nagyapó, sok partizán van itt nálatok?

— Már megint „mennyi?“, meg „hol“, „ki“ és „mi“? Már mondtam, ne kérdezősködj! Látod ott a kenyeret a padon? Két napra se elég. Megértetted? Te ne kérdezz engem. Te csak hallgass! Nekem az a gyanúm, hogy mink ok nélkül engedték be ezeket olyan messzire... Mit gondolsz? Lehet, hogy Sztálin elvtársnak van olyan terve: engedjük csak, hadd jöjjenek a fasiszták. A harcokban majd elrongyolódnak s akkor egyszerre egy jó nagyot a fejükre... oszt bummm... Nem hallottad még, hogy nálunk tavasszal úgy vadásznak a medvére, hogy kicsalogatják a barlangjából? Tán ez csak az én buta szavam, de az is lehet, hogy ha nem éppen ez a terv, hát akkor van más terv — Sztálin elvtárs tarsolyában valamilyen másik titkos terv. Hallod-e, te legény, bizonyosan van.

— Amit a legfőbb parancsnokság gondol, azt mi nem tudhatjuk — jegyezte meg Nyikoláj. — De hogy Berlinben fejezzük be a háborút, azt még én is tudom. És, egészen bizonyosan így lesz!...

— O-ó! Helyes! Ugy is van, hogy Berlinben! Nincsen olyan erő, ami bennünket összetörne. Most is, az utakon: Haza... „Nach Hause“, vonulnak lépten-nyomon a betegszállító autók... Éjjel-nappal mindig csak vonulnak és soha nem ér véget a vonulásuk. Mi, testvér, ha megszálltak is bennünket, tudjuk, hogy minket Ioszip Visszarionovics nem felejt el, emlékszik ránk és maholnap segít rajtunk!

— Mehetnél már aludni és hagynál békét a vendégnek... agitátor... — szólt rá halkan a kemence mellől az öregasszony. — Ahogy egy kis szeszt nyakal, mindjárt harcol a nyelvével. Feküdjenek le, hiszen maguk nagy útról jöttek... Magának a lócára ágyaztam.

— Várj, mama, várj... Te legényke, idehallgass. Te még fiatal vagy, de én már két háborúban harcoltam és mind a két háború után láttam a németek összevert ülepét. De akkor milyenek voltunk? Kik voltunk? No? És most milyenek lettünk? Mi? Így van ez!...

...A függöny mögött, a tűzdelt paplan alatt is folyt a beszélgetés:

— Én nem tudom, ki maga, nem is kérdezem. Jönnek ide mások is az erdőből, kiválogatják a kenyeret, hoznak ruhát mosni, de én azoktól sem kérdezek semmit. De kérem magát,

nagyon kérem, vigyenek magukkal. Én nem vagyok gyáva. Én a határon két napig együtt voltam a kiserődben Koljámmal, a géppuskába én raktam a szalagot s amikor a kezelőt fején érte a szilánk, én álltam a helyére az uram mellé... Vigyenek! Még ha ápolónővérnek, vagy szakácsnőnek is... Én nem tudok itt maradni. Ide németek is jönnek, és én egy parancsnok felesége... özvegye vagyok. Ha én innen magukkal el nem mehetek, akkor valamilyen ostobaságot követek el és meghalok, anélkül, hogy valakinek haszna lenne belőle... Vigyenek el, kedves, vigyenek el!

Az asszony sovány teste rázkódott a sírástól. Muszja, aki sokkal fiatalabb volt nála, idősebbnek, tapasztaltabbnak érezte magát mellette. Megsimogatta a fejét:

— Ne sírjon! Mindenki úgy harcol, ahogy tud! Kenyeret sütni, ruhát mosni? ... Nagy dolog ám ez is! Csak összetett kézzel nem szabad ülni, amíg mások eljutnak a győzelemig... Én is örömmel maradtam volna a csapatnál... — Muszja összeharapta ajkát. Társnője azonnal elhúzódott tőle. Egészen megdermedt. Nedves arcából szeme hidegen és óvatosan figyelve nézett a kislányra. — Ha nem bíztak volna meg más feladattal — sietett Muszja helyreigazítani iménti szavait.

Váratlanul lánc kezdett csörömpölni. A kutya vadul ugatott. Az ugatásba távoli motor-berregés vegyült. Zója egyszerre leugrott és meztelen lábát leengedve, feszülten nyújtotta ki nyakát. A motor hol elcsöndesedett, hol jobban lármázott. S minden pillanatban hallhatóbb lett.

— Ezek ők... Öltözzenek fel — suttogta Zója.

Az erdőőr elfújta a lámpát, de az autólámpa kék fénye betört a zsalugátereken. A kunyhóban riadtan mozogtak a hatalmas fekete árnyak.

Muszja minden ruhája még a fürdőházban gőzölgött. A leány kiugrott az ágyból, ide-oda kapkodott a félhomályban, a rövid subát, vagy legalább a kabátkát kereste. Nyikoláj meglökdöste Tolját, aki elkábult a szokatlan, otthonos kényelemtől. Az erdőben olyan friss volt mindig s most sehogyan sem akart felébredni, morogva tolta el magától Nyikolájt. Végül is kinyitotta szemét, leugrott a lócáról és azonnal fegyveréhez kapott.

A fagyos tornácon már léptek kopogtak. A kutya hörögve ugatott. Az elcsöndesedett kunyhóban olyan fülsiketítően hangzott a kopogás, mint az ágyúlövés.

— A padlásra! — súgta az öreg s kinyitotta a tornác ajtaját. Muszja és Tolja odarohantak és felkapaszkodtak az odatámasztott létrán. Nyikoláj habozott, nem nagyon bízott az erdőőrben.

— Ne gyanakodj, te, ne gyanakodj — suttogta az öreg és a létrához tolta. — Hiszen én összekötő vagyok... partizán összekötő... nekem nem szabad kiadnom magam. Nekem azt parancsolták, hogy jó viszonyban legyek a németekkel...

Az ajtót mind türelmetlenebbül döngették. Megverték valamivel az ablaktáblát is. A kutya már őrzöngve ugatott... Néhány lövés dörrent és az ugatás megszűnt.

— Igen, igen, azonnal... Mi hozta ide magukat ilyenkor éjszaka? ... — kérdezte hangosan az erdőőr és most már erővel tolta a létrához Nyikolájt.

— Vigyázz. Mert lehet úgy is... hogy egyszerre repülünk az égből — suttogta a partizán. A tornász rugalmas ugrásával kapaszkodott felfelé s maga után húzta a létrát.

A hold beküldte hideg sugarait a padlás kis szelelő ablakán. Nyikoláj, Tolja és Muszja egymáshoz szorultak. A holdfényben látták, hogy párjával függenek a gerendán a poros fűz- s nyírág seprűk. Izgatott lélekzetük fagyos felhőkben szakadt le ajkukról és úszott a félhomályban...

Magukkal hozták minden fegyverüket, de felöltözködni már egyiküknek sem sikerült. Nyikolájon volt a legmelegebb holmi: vattás nadrág és zubbony. Muszján csak hosszú hálóing. Az első percek nagy izgalmasában egyikük sem érezte a hideget. Fegyverüket magukhoz szorítva figyeltek a mennyezet hasadékain felhallatszó hangokra és próbálták kitalálni, miről is van szó: véletlenül jöttek-e a hivatlan vendégek, vagy csapdát állított nekik az erdőőr?

A felszűrődő hangok meggyőzték őket arról, hogy a németek véletlenül érkeztek és a gazda nem szándékozik őket elárulni. Izgalmaik lecsillapodott. A minapi jeges éjszakai hidegek után lehűlt testükbe bevette magát a forró fürdő és a szokatlanul kellemes kunyhó melege. A vacogó reszketés most legyőzhetetlenül erőt vett rajtuk. Egymást melengetve hallgatóztak, hogy mi is történik odalenn.

A hangokból és a léptek zajából ítélve hat-hét német lehetett a kunyhóban. Egy részük a konyhában maradt a fal mögött, de ketten bementek a szobába. Egyikük tört orosz nyelven beszélt.

Ez valószínűleg a tolmács volt. Ugyanott helyezkedtek el, ahol előbb a partizánok ültek.

A partizánok megértették, hogy az autó a katonákkal valamiféle „különleges küldetésből” tért vissza és a meggémberedett németek egyszerűen melegedni jöttek be. Aki a szobában helyezkedett el, valószínűleg a parancsnok volt. Dünnyögően beszélt és húzta a szavakat. A tolmács mindig így szolította meg:

— Mein Offizier!

A tolmács közölte, hogy a tiszt „meleg vizet” kér. A konyhában elhelyezkedett katonák konzervdobozaikkal zörögtek, kenyeret vágtak, kölközködtek az erdőőr leányával, aki a hangról ítélve teát töltött a szamovárból.

Hamarosan kellemes füst áradt a kemencéből. A téglá kissé átmelegedett. Kitapogatták a helyet, melyik melegszik hamarabb. Oda Muszját és Tolját állította Nyikoláj. Hálóingét a sarkáig húzva, a kislány összekuporodott és leheletével melengette magát. A padlás sötétjében, amint a jeges holdfény rája világított, kis hóbuckához hasonlított Muszja. Vacogott s a hideg rázta. Tolja lefeküdt az átmelegedett téglákra. Nyikoláj a sarokba ült, ahol a kémény kezdődött.

— Gyerekkoromban, a kutya-fáját, az Északi-sarkról álmodtam. Hogy milyen buta is voltam én akkor — suttozta Tolja fogvacogva.

— Most már megöregedtel és letettél az utazásról. Jól van na, az ördögbe is, hiszen ott még a jegesmedvék is megfagnak — mondta Nyikoláj és nevetve ölelte meg a fiút.

— Csendben legyetek... Ő, úgy látszik, Zójának eszébe jutottunk és erősebben befűtött a kemencébe. A jégréteg alatt visszatért belém a lélek — mondta Muszja. A hálóing nem nagyon melegítette. Ő volt a legrosszabbul öltözve.

Alig hallhatóan suttoztak. A hideg, kékes holdfényben vastagon gomolygott ki szájukon a pára.

A ház előtt őr járkált. A fagyott földön kopogott a csizmája. A holdfény lassan végigkúszott a padláson. A nyírfaseprők már nem látszottak. A hold most egy nagy fonott kosarat világított meg, amely félig volt vörös, túlérett, üvegesszemű kljukvabogyócskákkal. Tolja otthagya a meleg téglákat, mint a cinke repült a kosárhoz és egy marék boggyóval tért vissza. Szétosztotta elvtársai között. A partizánok rágták a kljukvát. Olyan savanyú és hideg volt, hogy nyelvük szinte meggémberedett tőle.

Amikor az átmelegedett téglák már ontották a jótékony meleget, legyőzték győtrő, hideglelős vacogásukat s minden figyelmüket az alulról feltörő hangokra összpontosították.

A kések, villág zörgéséből, a csészék csörrenéséből arra következtettek, hogy a szobában a tiszt eszik-iszik a tolmács társaságában. A konyhában, tréfálkozva és nevetgélve a katonák ettek.

— Ó, megfagyasztanak bennünket ezek az ocsmányok! — súgta Tolja a kemence kéményét ölelve.

A beszélgetés a szobában egyre hangosabb lett. Muszja, Zója miatt nyugtalankodva, rémülten hallgatta a vitát, de a kisgyerek szakadatlanul sírt és a szavak belevesztek sírásába. Hanem az indulatos hangokból is következtetni lehetett... A tolmács, már rekedten a sikertelenségtől, arra akarta rábeszélni Zóját, hogy igyék. Az asszony visszautasította. Végre elcsöndesedett a gyerek:

— A tiszt úr kijelentette, nem bánja, ha a hölgy nem iszik vodkát. Öntse csak ki... De igyék velünk egy pohár francia Martell-konyakot. Martell... ó, ó, ó...

— Mondja meg, hogy én nem iszom konyakot se. És semmit sem iszom. Kis gyermekem van, látja. A doktor, érti, a doktor megtiltotta — hallatszott Zója bánatos hangja.

— A tiszt úr kéri a hölgyet, legyen olyan jó és mint háziasszony, üljön le az asztalunkhoz. A tiszt úr azt óhajtja, hogy lovag módjára ihasson a hölgy egészségéért. Kérem, kérjük, köszöngünk!

— Ó, milyen borzasztó... Nem tehetem, érti, nekem nem szabad, a gyerekem beteg!... Érted, te bálvány: a gyerekem, a fiam, a ti nyelveteken Sohn...

Székek dőltek, tányérok csörömpöltek... A csöppség sírása szétáradt a szobában... Muszja kitalálta, hogy azok odalenn erővel az asztalhoz cipelik Zóját. Muszja, hogy véletlenül hangot ne adjon, beleharapott a kezébe. A rémület, az undor és a tehetetlenség érzése váltakozott benne. Ugyanezt érezte, amikor Mitrofan Iljics házában rejtőztek el. Olyan volt ez, mintha valamilyen fantasztikus regény hőséne az életét élné... A soványka, szomorú Zóját nyilván megragadták ezek a más világból jött lények, akik semmiféle emberi érzést nem ismernek... Hirtelen az is eszébe jutott, hogy a szobában, a falon Matrjona Nyiki-

ticsna fényképe lóg. Ettől — ki tudja miért — még borzalmasabban érezte magát.

— Mit tehetünk? Mit lehet itt tenni? ... Valamit mégiscsak tenni kellene — suttogta bánatosan.

— Le kellene nyomni néhány gránátot — súgta vissza izgatottan a hidegtől megkékült ajkú Tolja.

Nyikoláj a földre hajolt, fülét a deszka hasadékára tette s úgy hallgatózott. Már nem fázott, de mégis: egész testében remegett. Néha a hideg rázta. Itt az ellenség ... Cselekedni kell ... Agya lázasan dolgozott ... Hiszen az ablak előtt járkáló őrt nem lenne nehéz egy sikerült sorozattal leszedni a lábáról. Néhány gránát is elég ahhoz. De mi legyen a háziakkal? Hiszen azok is elpusztulnak. És ... az öreg ... az utolsó pillanatban megsúgta, hogy ő ... a partizánok összekötője. Szabad-e verekezésbe keveredni és megszakítani a partizánok összeköttetését? Meg szabad-e fosztani télire az ismeretlen különítményt a pékjétől és a mosodájától?

Mintha a komszomol-bizottságban dolgozott volna ... Nyikoláj megszokta érzéseit és kitöréseit ész-okokkal is felülvizsgálni. Azonnal elnyomta égő kívánságát, hogy rajtaütéssel intézzék el a kéretlen vendégeket. Hallgatózva, gépiesen tömte szájába a savanyú, fagyott bogtyót.

— Gyerünk ... dobjuk le ... jó? Kezdhetjük? — súgta Tolja s már behelyezte a gyújtózzsinórt és már a kezében forgatta a gránátot. — Ha az öregasszony kimegy a fiatallal, odanyomjuk! Mi? Hát mibe kerül ez neked?

— Add ide! — parancsolta Nyikoláj. Kitépte a fiú kezéből a gránátot, óvatosan maga mellé, a kémény alá tette. Később elgondolkozva tapogatta meg a meleg téglát és a gránátot a lába alá helyezte.

A holdfény már eltűnt. Csak a kis padláslyuk ragyogott kékesen és hidegen. A padlás még sötétebb lett. A partizánok a hűlő téglákon ültek és egymáshoz szorultak. Muszja érezte, hogy lassankint teljesen megdermed. És nem tudott mozogni, hogy felmelegedhessék.

Hangosan csikorogtak a fagyott földön az őrléptei. Lent az ellenséges katonák bömböltek. De azt is hallották, hogyan ropogtatja Nyikoláj a fagyott kljukvát.

Muszja el sem tudta gondolni, mennyi ideig ülhettek így. S mikor végül is lent mozgás támadt s ajtó nyikorgott, s a tor-

nácon léptek dübörögtek, még akkor sem tudott kiegyenesedni. Csak ült, összegubbaszkodva. Teste nem engedelmeskedett akaratának, keze-lába reszketett. Az udvaron dörgött és berregett a begyújtott motor.

Nyikoláj talpra segítette Muszját. Tolja a gerenda szélét méregette kezével és úgy helyezkedett el, hogy leugorhassék a tornáczra.

— Éltek még? ... Gyertek le, elmentek már — szólt fel izgatottan a háziasszony.

Pillanat alatt leeresztették a létrát. Muszja, akin még nem engedett ki a dermedtség, esetlenül lépkedett le rajta. Nyikoláj leugrott és a kis partizánnal együtt, fegyverét készenlétben tartva, ment a házba. Az imént még tiszta és takaros konyhában nagy felfordulás látszott, papirosrongy és hamu hevert mindenfelé. Erős, idegen dohány, nedves műbőr-szag és még valami éles és megmagyarázhatatlan bűz is érződött.

Amíg a partizánok átkutatták a házat, a leány befutott a szobába. Az asztalnál, a rengeteg ételmaradék mellett, mint a néma kétségbeesés szobra, kezét leeresztve, sápadtan és mozdulatlanul ült Zója. Nagy szeme tompa fájdalommal telt meg.

A kis, göndör Muszja, megkétkült arcával, hosszú, fehér hálóíngében megállt mellette. Félt felriasztani. Végül Zója fel-emelte fejét. Szemük találkozott, egymáshoz rohantak, összeölelkeztek és sírtak, keservesen és hangosan. Az ajtóban megjelent partizánok csodálkozva álltak meg. Utóbb Nyikoláj halkán visszalépett és odasúgta Toljának:

— A nők nélkülünk is kisírják magukat.

— Nem bírom tovább, nem bírom... Láthatta... És ezek sokszor jönnek — mondta a sovány asszony, akit még mindig rázott a zokogás.

Muszja vigasztalni próbálta, de a hidegrázás annyira erőt vett rajta, hogy egyetlen összefüggő szót sem tudott kiejteni.

— Ezek itt ülnek, isznak, csámcsognak, röhögnek, magának meg... ott a fagyban, egy szál hálóíngben... Hallottam, amikor a padláson járkáltak és féltem, hogy észreveszik. Aztán elcsöndesedtek... Arra gondoltam: csak nem fagytak meg?... Borzalom! Hogy én mit éltem át! — A fiatal asszony Muszjához lépett s szomorú, rémült szeme könyörgött, kért, követelt... — Magukkal visznek? Hallja? Ne merjenek itt hagyni. Én... hátárőrtiszt özvegye vagyok.

Az öreg háziasszony mellettük állt és subát terített Muszja vállára.

— Öltözzék már fel! Hiszen olyan hideg van! A fiúk már egy kis kisüstönfőttet ittak és megmelegedtek. Úgy féltem már maga miatt!

A szomszéd szobából riadtan beszéltek.

— Gazdasszony, hol az öreg?

Nyikoláj már felöltözött, övét feszesre szorította. Alakja betöltötte az ajtót. Szigorúan és kutatóan nézett az öregasszonyra. A háta mögül Tolja nézegetett be, útra készen.

— A keresztútig kísérté őket... — felelte egyszerűen az öregasszony.

A függöny mögül Zója jött elő:

— Ne kételkedjenek benne, kérem. Az apámnak ez a feladata. Az a parancs, hogy tartson kapcsolatot a németekkel... Borzalmas ez. Nehezebb, mint harcolni. Jó viszonyt tartani velük... Átkozott munka... Az emberek meg mindenféle rosszat gondolnak róla.

Kimondhatatlan rémület tükröződött a kis asszonyka mély, fekete szemében. Muszja kilépett a függöny mögül. Csinos volt és rendes, barna fürtjei kiverődtek a sapka alól s most még jobban emlékeztetett valami helyke kisiúrra.

— Vigyenek magukkal! — kérte Zója.

Muszja lesütötte szemét, majd egyenesen a fiatal asszonyra nézett, aztán kínlódva, de keményen kimondta:

— Nem! — s amikor látta, hogy könnyek öntik el a szenvedő arcot, lágyan hozzátette: — Nem lehet... nem tehetjük. Nincs erre jogunk. Fontos megbízást hajtunk végre...

— Muszja! — szólt rá figyelmeztetően Nyikoláj.

— Fontos megbízást — ismételte keményen a leány. — És senkit sem vehetünk magunkhoz. Még a legjobbakat, a legodaadóbbakat sem.

Zója lehorgasztotta a fejét. A függöny mögé ment, kis ideig babrált valamivel, később visszatért, régi fekete sálát és új mezezsizmát hozott magával.

— Fogadja el. Magának kis lába van... Éppen jó lesz... — mondta és Muszja elé tette. Aztán odaszólt anyjának, aki helytelenítően nézett rá. — Neki nagyobb szüksége van erre! Nagyobb szüksége, mint nekem!

A tornácon puha léptek hangzottak. Nyikoláj az ajtóhoz ugrott. Az ajtófélfánál megállt s ujjait a gránát fogantyújára helyezte. Az erdőőr jött meg. A partizánra sandított s szomorúan, fáradlan mosolygott:

— Pihenj! Lábhoz a fegyvert!...

Kesztyűjét a lócára dobta. Szétgombolta subáját. Egy hajtásra itta ki a kancsó vizet. Megnézte a felöltözött vendégeket és így szólt:

— Készülődnek? Ez így is van rendjén. Az a tolmács... uhh... nyomorult kígyó!... Folyton a kenyér miatt kérdezgett: minek süttöttünk ennyit? Én meg csak mondom: üzlet miatt, üzletet készülőк nyitni. Magán-kezdeményezés, mondom. És még egyebet is... Ezek nagyon szeretik az ilyesmit... Hogy elhitte-é, nem-é, azt osztán nem tudom. De ti csak menjetek, kerüljétek a bajt...

Amíg Nyikolájnak az utat magyarázta az öreg, Tolja addig elment és kiásta a zsákot, Muszja elgondolkozva ült a lócán és folyton Matrjona Nyikiticsna arcképét nézte. Nem tudta tovább türtőztetni magát. Odalépett a háziasszonyhoz:

— Kérem, ajándékozza ezt nekem... Nagyon kérem!...

— Jó. Miért ne? — csodálkozott az öregasszony. Levette a kenyérbéllel odaragasztott és légypiszoktól ellepett papírlapot és a kislánynak nyújtotta.

Már az ajtóban búcsúzkodtak, amikor az erdőőr lekapta Nyikoláj fejéről a kis katona-sapkát és a helyébe a maga bozontos, nyúlőr kucsmáját nyomta. Gondolkozott... aztán odaadta folt-hátán-folt kesztyűjét is, amelyből csakúgy lógott ki a vatta.

— Mondják meg ott: a nép megállja a helyét... Vár. Az órákat, a percekét is számlálja... Bárcsak minél előbb lenne... Hát csak ennyit!...

A sötét tornácon Zója átölelte Muszját, hozzásimult és izgatottan suftogta a fülébe:

— És én mégis el fogok menni... Az erdőből kenyérért jönnek... Velük megyek...

Muszja hallgatva szorította meg az asszony hideg, vékony ujjait. Az út fordulójánál visszanézett. A vérszegény őszi reggel homályos világosságában olyan volt a fagyott föld, mintha dérel sózták volna be. Az erdőőr házának a tornácán ott állt a sovány, szomorú asszony. Elgondolkozott. Zavartan nézett vala-

merre, lefelé. Aztán, mintha csak hirtelen valami fontos dologra szánta volna magát, kiegyenesedett és büszkén felemelte a fejét.

Muszja búcsút integetett neki...

6

Úgy látszott, az erdőőrnek csakugyan pontos értesülései voltak a front helyzetéről. Amikor néhány nap múlva az utasok elhagyták a néptelen tilos terület határát, ahol a szúzi sűrűségben csak farkasok, rókák vagy nyulak nyomaival találkoztak és utakkal átszelt, lakott területekre jutottak, azonnal megéreztek a visszhangját annak a hatalmas támadásnak, amelyet a Szovjet Hadsereg a gigantikus fronton megindított.

Néha, ha kijöttek a sűrű bokrok közül a fagyott útra, megfigyelték: két tömött sorban jön-megy a teherautó-áradat. A jobb-oldalon a fehér-barna foltokkal álcázott tankok, a vasalóalakú teherautók és végtelen sorokban a legkülönbözőbb európai márkájú személyautók mentek. Kilométer-hossznyira elnyúlva meneteltek a gyalogos csapatok. Szembe velük visszafelé ugyanolyan márkájú gépek jöttek szakadatlan sorban. De mi történt ezekkel? ... Hatalmas vontatókocsik cipelték az élettelen, sérült tankok roncsait. Diesel-teherautók vitték hatalmas hátukon a megnyomorított páncélos-kocsik maradványait. Lassan himbálózva a fagyott, kemény göröngyökön húzódott a zárt betegszállító autók sora. A ponyvasátoron ügyetlenül festett vöröskereszt volt.

Igen, az erdőőrnek igaza volt! Valahol arra, keletre, a Szovjet Hadsereg gigantikus támadásba lendült. És minden, ami az út egyik oldalán teljes erővel, hatalmasan, újonnan, ragyogóan ... öntelten a harctérre igyekezett, a másik oldalon összetörten, megcsonkítottan, összeroncsoltan jön visszafelé.

Néha hosszú ideig figyelgették ezt az egymással szembe-áradó mozgást és úgy tetszett nekik, hogy itt ugyanannak a gigantikus futószalagnak két vonala húzódik. Jókedvük kerekedett: mintha tulajdon szemükkel látták volna a Szovjet Hadsereg győzelmét.

Ebből az örömből merítettek erőt és vidámságot.

Az igazi hó még nem esett le. Az első hó, amely belepte a földet, tartósnak mutatkozott. Még nappal sem oldvadt el. Hótól mentes út már nem volt. Minden lépés élesen megkülönböztet-

hető nyomot hagyott. A tapasztalat arra tanította a partizánokat, hogy az erdőben a németek soha le nem térnek az útról. Hogy minél gyorsabban haladhassanak és ne a bokrok sűrűjén törjék át magukat, Nyikoláj azt javasolta, hogy menjenek mindenütt az ellenséges közlekedési vonalak mentén, persze kellő távolságban, nehogy észrevegyék őket.

Ez azért is hasznukra vált, mert ha az út közelében véletlenül felfedezik a nyomukat, ez nem válik gyanússá az ellenség szemében. Éjszakai pihenőre, hogy tüzet gyújthassanak, vagy három kilométernyire az úttól beljebb, valamilyen szakadékban, vagy sűrűségben helyezkedtek el.

Most már állandóan óvatosan kellett haladniok. Ha lefeküdtek aludni, egyikük mindig őrködött. Az őr vigyázott, hogy a tűz ne aludjék ki, de túlnagy lánggal se égjen; kényszerítette az alvókat, hogy egyik oldalukról a másakra forduljanak és vigyázott, nehogy a tűz a ruhájukba kapjon. Az őrseget két óránként váltották.

Muszja szerette ezt az időt. Valahol a távolban, egész éjszaka gépek zúgtak, lámpáik fénye néha megvilágította az alacsony felhőket s kiragadta a sötétségből a magas fenyők csúcsát. Távolról figyelve a tüzek hideg villanását, Muszja elképzelte, amint az autó fülkéjében rázkódó idegen katonák, kezükbe szorítva a fegyver hideg acélját, rémülten néznek az erdő sötétje felé, az útkereszteződéseknél pedig topog a hidegtől az odaállított őrseg... Hallotta a távolodó idegen motorok üvöltését és nagy népére gondolt, az egyetlenre a földön, amely képes volt a fasiszta hódítást megállítani és most óriási ütközetekben őrli fel ezt a kelet felé hajtott katonaáradatot minden harci gépével és lőszerével együtt.

A tűz mellett, az elhagyott, végtelen erdő sűrűjében Muszja nem érezte magát olyan magányosnak, mint útja kezdetén. Most, amikor mindennap láthatták az utakon az összetört gépek vég nélküli áradását, a Szovjet Hadsereg és a minden erejét felhasználó fasiszmus párviadalának e kézzel fogható eredményeit, a lányban egyre erősödött az öntudat boldog érzése, hogy ő is részese ennek a hősi harcnak.

Száraz ágat dobott a tűzre. Erősebben összehúzta a sátorlapból épített ernyőt, amely az út felőli oldalról rejtette el a tüzet és vissza is verte a meleget az alvókra. Nyikoláj feje alatt meg-

igazította a zsákot, elgondolkozott és az erdő sötétjében alig hallható melódia kelt:

*Telehintve virággal a tarka rét,
Vig napokban kinyílott a margarét...*

A távolodó ellenséges gépek zaja közben, kormos, váltás kabáljában, égett nadrágban, ócska öregasszony-sállal a fején énekelt a partizánlány. A finom dallam alig hallhatóan csendült a fagyott, sötét erdőben. A fenyők csúcsai elgondolkozó susogásukkal kísérték a dalt.

Az őrség óráiban, amikor egyes-egyedül maradt az ember a fagyos, sötét éjszakában, arról gondolkodott, milyen lesz az élet a győzelem után, milyen is lesz majd az élet a zeneművészeti főiskolán milyen lesz a viszonya Nyikolájjal... Sok kellemes dolog is eszébejutott, amelyre nappal nem gondol az ember... Ezeket az órákat annyira élvezte Muszja, hogy szinte haragudott, amikor barátai, hogy ő is alhassék, felváltották az őrségen.

A szigeti éjszaka óta, amikor a fiú a nyírfáról szavalt verset, különös viszony alakult ki a leány és Nyikoláj között. Nappal, menetelés vagy pihenés közben, Muszja semmiféle megkülönböztetést nem tett Nyikoláj és Tolja között. Megsértődött, ha a fiú helyette akart valamilyen munkát elvégezni, vagy le akarta szedni hátáról a zsákot. De éjjel, amikor a partizán aludt, a lelkében nagy gyöngédség ébredt iránta. Órákig elnézte arcát, duzzadt ajkát, amely még mindig olyan gyerekes volt... az arcán és orra alatt kiülködő szőke pihéket. Betakarta ócska sáljával. Ha álmában a tűz fénye zavarta és ráncolta a homlokát, úgy ült le, hogy védje a tűz elől a fiú szemét s hosszú ideig maradt ilyen kényelmetlen helyzetben, mozdulatlanul. De ha Nyikolájt fel kellett ébresztenie, eltitkolta mindezeket az érzéseket.

A partizán mindig csak harcos-társát láthatta benne. Nyikoláj léggyámoltalanabb kísérletét is, amellyel a tónál eltől őt utolsó éjszakára akarta emlékeztetni, tréfás, szúrós szavakkal könnyörtelenül kigúnyolta.

Nyikoláj a maga módján magyarázta mindezt. Ahogyan a szigeten megmondta, most is úgy gondolta, hogy ez a kislány szeszélyes akaratoskodása. Mit is mondott akkor... valami egészen különöset a leány? Valamilyen buta célzást az odavarrt szívről... Semmi mást... Persze, hogy Muszjának van igaza.

Ugyan, miért is szerethetné őt? Mit is képzelhetne ő saját magáról? ... Kinevet, gúnyolódik! Igaza is van! Úgy kell neki, ne legyen szerelmes ilyen lányba ...

Egyikük sem értette meg, hogy ez a nagy, tiszta érzés, amely bennük, életük legnehezebb napjaiban fakadt, ez óvja meg őket a hazug lépésektől.

Egyszer Muszja azt álmodta, hogy nagy hidegben, sítalpakon, napfénytől csillogó, élesen szikrázó havas síkon fut rohan, ahogy csak a lába bírja. Hegynek szalad, s onnan le is kell jönni ... A hegy meredek, sima. A sítalpak már átrepültek a gerincen, s ő mind gyorsabban rohan, siklik lefelé. Fülében füttyül a szél. Az eszeveszett rohanás magával ragadja. Egyszerre érzi, hogy a sítalpak kicsúsznak a lába alól. Már-már elesik, beleüti tarkóját a hóba és szétveri a fejét ... Görcsös mozdulatot tesz, hogy megállhasson. Megdermed a rémülettől. ... Váratlanul erős kéz fogja át a derekát. Tudja, kié a kéz, amelyre oly kellemes rátámaszkodni ... És együtt mennek ... A rémület eltűnt. Legyen akár még meredekebb a hegy s fusson bár gyorsabban a sítalp, fájjon csak az éles hószilánkoktól az arca, akadjon el a lélekzete ... de tudja, hogy a kéz, amelyre támaszkodik, nem engedi elesni és átvezeti minden veszélyen.

Riadtan, dobogó szívvel, de az öröm nagy érzésével ébredt. A tűz égett, de lángját alig lehetett látni. Köröskörül szokatlanul világos és szokatlanul csendes volt minden ... Nagy hó esett és a sötét háttérben kirajzolódtak a fenyők egyenes vonalai. A hó puha lepellel borított be mindent, az este odakészített száraz gallyakat, a földet és a fák ágait. Még Nyikolájt is, mintha fehér nyúlőrrel terítette volna be. Az őrségen a soros Tolja volt, aki kis fenyőággal szorgalmasan söpörgette le nagy barátjáról a havat.

Muszja, álm-okozta örömeivel ébredve még jobban felvidult a hirtelen fehérségtől és csöndtől. Talpra ugrott és a megváltozott erdőt megpillantva, vidáman kiáltotta:

— Tolja, tél van!

— Minden jót kívánok a Nagy Októberi Szocialista Forradalom huszonnegyedik évfordulójára — válaszolta komolyan a gyerek.

Hogy nem is jutott azonnal Muszja eszébe ez a nagy ünnep, amelyről az éjszaka annyit beszéltek? A friss hóterítőn már három egyenlő csomóban várt a reggeli. Az ünnep öröme a

kis partizán nagyon bőkezű volt: kettős adag szárított nyúlhúst adott és elosztotta az utolsó cipőt, amelyet az erdőőről kaptak. A hársfavirág, amivel búcsúzáskor az erdőőr felesége ajándékozta meg őket, már ott forrt az edényben és a nyár mézes illatát árasztotta.

Friss hóban megmosakodva, élvezettel fogyasztották el a pompás reggelit és vidáman indultak tovább.

A nedves hóban vontatott német gépek ma különösen magas, éles hangon jajgattak. A partizánok most is a párhuzamos úton mentek és egyre a távolodó motorok hangja kísérte őket.

— Ugy érzem, hogy ma különös, történelmi esemény megy végbe a fronton — mondta Muszja.

— Elvtársak, nekünk is emlékezetessé kell tennünk ezt az ünnepet. Gyerünk, állítsunk valami csapdát a gépeknek. Na? — ajánlotta Nyikoláj.

— Pontosan ezt gondoltam én is! — kiáltott fel lángolva Tolja és szinte kiskiúsan ugrált örömében.

Már kisgyermekkorában megszokta, hogy ezt a napot valamilyen ajándékkal tegye emlékezetessé. A gyermek-otthonban kis képet rajzolt: tüzelő tankokat sisakos vörös katonákkal. Láruk kezük vékony volt, mint a pipaszár vagy gereblyéhez hasonlított... Az iskolában kitűnő volt a bizonyítványa; tavaly a műhelyben erre a napra túlteljesítette a normáját. A kis partizán örült legjobban, hogy itt az erdőben, övéiktől elszakítva, híven megőrzi a szovjet ember hagyományait és egyek azokkal, akik a fronton túl megünneplik ezt a nagy napot.

Muszja a maga módján örült. A szép álom, amely még homályosan a tudatában élt, mintha ezen a napon is folytatódott volna. Amikor lopva ránézelt az előtte lépdelő vállas partizánra, úgy dobogott a szíve, mint még soha. Nyikoláj nagyokat lépett. Az ócska nyúlőr-kucsmát félrevágta a fején, a fülvédő prém megbillent lépése ütemére. Szőke hajfürtje vidáman repdesett a szélben.

Nyikolájt boldoggá tette ma minden: a nagy ünnep, a friss puha hó, a pompás reggeli, amellyel Tolja oly gazdagon megvendégelte őket és... Muszja ma különösen vidáman, énekelve ment és gyöngéden nézegetett rája. Nem vette észre, hogy jókedvű utitársnője olyan, mint a tükör az ő tulajdon lelkét tükrözi vissza.

A nap olyan szép volt, hogy az útról idehallatszó motorok

üvöltése sem rontotta el a hangulatukat. Amikor a sárga nap felemelkedett a fák mögül, az ég teljesen kitisztult. De az enyhe fagy mégsem engedte elolvadni a havat és fehéren, érintetlenül, vakítóan csillogott az éles napsugarakban, prémként fedte be a földet, s puha párnácskákkal rakta meg a bokrok ágait, a száraz fákat és a fatönköket. Lent már kissé megolvadt a hó és jeges kéreggé vált. Amikor Muszja az ágakon keresztül nézett a napba, a fák olyannak látszottak, mintha porcellánból vagy kristályból készültek volna.

És a csönd is olyan sejtelmes volt, amilyen csak az első hó idején tud lenni. A távolodó idegen gépek hangja is óvatosságra intett.

Nyikoláj megértette: a behavazott erdő háttérében könnyen észrevehetik őket. Kis csapatát tehát az úttól távolabb vezette. A biztonsági intézkedések után nyugodtak voltak. Muszja azon volt, hogy elfelejtse a közeli, ellenséges szomszédságot. Eleinte őrizte és fel-felidézte emlékében az izgalmas álmot. Még kissé emlékezett rá és megértette, hogy az álom mintegy hidat vert a jövő felé. A háborúnak vége lesz, újra kezdődik a régi élet. Pihenőnapokon a jó meleg sportkosztümbe öltözve, könnyű, finom sítalpakon indul a városból a gyönyörű erdőbe. Milyen távol van még mindez! De így lesz! Nem lehet, hogy ne legyen így! Valószínűleg férjhez megy Nyikolájhoz. Mi különös van ebben? Majd együtt tanulnak, együtt töltik el az estét kedves könyveik mellett, vitatkoznak a költészetről, színházba járnak és együtt nevelik majd gyerekeiket... Erre a gondolatra forróság öntötte el arcát, fülét.

— Pfuj, Muszjka, tisztára megőrültél — mondta hangosan, zavartan, aztán félénken körülnézett, meggyőződve, vajjon a társai nem hallották-e kiáltását. Aztán ismét a jövődőről álmodozott:

— No, és ha a természetünk különbözik is, az sem olyan nagy baj! Foglalkozzék csak Nyikoláj a hódok, vidrák, pézsmák és mosómedvék áttelepítésével! Csak csinálja... Ő énekel... Ha valamelyik sikeres hangversenyéről visszatér, elmondja neki, milyen jól fogadták, újra meg újra kitapsolták és gyönyörű virágot is kapott. Igen, elmond mindent. Nyikoláj pedig felesége előtt is érthető és természetes szavakkal beszél majd nem nagyon különös, de mindenesetre érdekes dolgokról, eseményekről, távoli vidékeken tett expedícióján szerzett tapasztalatairól... Nem,

expedíció ne legyen... Az expedíció... hosszú ideig tart... Inkább valami kirándulás, amelyre Nyikoláj tanítványait vezeti... Nem, jobb lesz, ha... nem a tanítványaival, hanem a hallgatóival... Mert hiszen ő nem intézetben dolgozik, hanem tovább tanul, tanársegéd és professzor lesz belőle. Okos, kitartó és tehetséges ember! Mennyire ismeri és megérti a természetet! Muszja együttlétük egész ideje alatt úgy látta, hogy a fiúnak valami különös pótérzéke van a látáshoz, halláshoz és szagláshoz. Az erdőben meglátja, meghallja, megérzi azt, amit mások észre sem vesznek. Keresztüllát az erdő sűrűjén is...

Hát akkor nagyszerű: hadd legyen Nyikoláj professzor, ő pedig énekesnő és professzorné. Nem rossz!... Miért ne történhetne meg mindez? Hiszen ők nem értéktelen, haszontalan emberek, hanem el tudják érni, amit akarnak... De ahhoz, hogy az álmot megvalósíthassák, előbb meg kell nyerni a háborút. Igen, csak a háborút kell megnyerni, se többet, se kevesebbet.

Muszja hirtelen visszaemlékezett arra, hogy a jövődöbéli énekesnő és professzor ruhátlanul, cipő nélkül reszketett a padláson és hallgatta, hogyan garázdálkodnak alattuk az idegen katonák.

— De elkalandoztam... Hát szabad bármiről is álmodozni, amíg ezek a mi földünkön járnak-kelnek? — A leány elkomorodott. — Átvinni a kincset a fronton... erről kell most gondolkodni, nem ostobaságokról és koncertekről.

Jó lenne átadni a kincset, aztán Nyikolájjal együtt visszatérni Rudakovhoz és harcolni a győzelemig. Vagy be kell lépni valamilyen katonai egységbe: akkor a háború nem borzalmas. Ilyen társsal, mint Nyikoláj, semmi sem félelmetes. Hogyan lépked ez az ember itt most is, az erdőn keresztül... Mint valami mesebeli vitéz... hatalmas, vállas. Hanyagul viszi vállán a zsákot, a súlyát észre sem veszi. Még énekel is valamit! De a hallása, jaj, a hallása valami borzalmas! Ilyen hallással is lehet erre a világra születni?

— Szóló a szamovárcsővön! Előadja: Nyikoláj Zseleznov, e műfaj utólérhetetlen művésze — jelenti be Muszja.

— Műsorunkon Marija Volkova humorista, a satíra mestere következik — vágott vissza zavartalanul Nyikoláj és mintha nem is érezné a súlyát, egyik válláról a másikra lendítette az olajos vászonzsákot.

„Nem, Zseleznov elvtárs manem jön zavarba, Zseleznov ma be fog mutatkozni” — gondolja magában Nyikoláj harmadik személyben. Már régen be akarta bizonyítani ennek a gúnyolódónak, hogy őt sem a gólya költötte... De még eddig nem sikerült. Amikor Muszja megjelent a táborban, éppen befejeződött a harci tevékenység és neki a röptér építése jutott. Hát ehhez nem kellett valami nagy hősiesség. Mint a vakond, túrta a földet. Néniknek és gyerekeknek parancsnokolt. Homokkal hintették be a mocsaras, nedves talajt. De ma... eljött az ő napja. Ha már elhatározták, hogy megajándékozzák az országot, hát ő, Nyikoláj Zseleznov méltó ajándékot ad...

Atgondolta tervét. Meg kell várni az álkonyatot. Valamelyik erdei patak medrén keresztül észrevétlenül az úthoz lopódzik, megrongálja a hidat, leül és meglesi, amíg magányos személyautó jön. A soffőr és utasai okvetlenül kimásznak a kocsiból, hogy megnézzék a hidat, mielőtt átmennek rajta. Akkor... szép sorjában ledurrantja mindet. Nagyszerű terv! De a fontos az, hogy biztos ügy! Ha valaki, hát akkor ő, Zseleznov alaposan benn jár a háterszámban. Ismeri az ellenség szokásait. A német katoná, ha alakulata soraiban küzd, akkor harcos... és nem is rossz harcos, kitartó. De ha valahol, az egységén kívül éri baj, azt sem tudja, hová bujjon. Hányszor csodálkozott a partizánparancsnokság a fasiszták fejvesztettségén, ha váratlanul rajtuk ütöttek a partizánok. A parancsnokok megbeszélésein és gyűlésein Rudakov mindig a váratlanságot és gyorsaságot emlegette a partizánok alapvető taktikájaként.

Ma aztán megmutatja ő Muszjának, milyen is az a Rudakoviskola...

Nyikolájnak volt még egy titkos gondolata. Tudta, hogy az ellenség tisztjei nagy kényelemben, nagy élelmiszer-tartalékokkal, borral és finom harapnivalókkal szeretnek utazni. Egy sikerült rajtaütés kiegészítheti kifogyóban lévő élelmiszer-tartalékait. Ki tudja, az ördögbe is, egy sikerült rajtaütés után még ma ünnepi vacsorával vendégelhetné meg elvtársait. Ez igazán nagyszerű lenne! Hiszen már majdnem éheznek! Kis darab szárított nyúlhússal is beérik már...

— Igen, igen... Zseleznov elvtárs kitünteti magát!

Ez a nap csakugyan sikerült nap lett. Még álkonyat előtt egy erdei patakba botlottak. Csermely csörgedezett halkan egy mál- és égerfa-bokrokkal benőtt szakadék mélyén. A bokrokat

és fákat még mindig hópárnák fedték, de a földön már majdnem elolvadt a hó. A tiszta víz szélén vékony jégvárta képződött.

Ittak a patakból és leültek pihenni. Nyikoláj elmondta a tervét. A terv jó volt, de Muszja és Tolja egyhangúan ellenezték, hogy Nyikoláj egyedül hajtsa végre a támadást. Ők igenis részt vesznek benne... Teremtsék elő az ünnepi ajándékot közösen,

Ittak a patakból és leültek pihenni. Nyikoláj elmondta a tervmészetes, ő is amellett van, hogy mindenki résztvegyen a vállalkozásban, de az arany... Együtt, valamennyien nem tehetik kockára a kincs sorsát.

— Az aranyat Toljánál hagyjuk és mi kettesben megyünk — jelentette ki Muszja.

— Engem ugyan nem hagytok itt... én nem maradok! És miért rám bízátok?... — mondta ingerülten a kis partizán. — Még ilyen!...

Erre nem igen lehetett mit felelni. Nyikoláj elhatározta, hogy a támadást ketten hajtják végre. Hogy kit visz magával, azt a sorsra bízzák. Nyikoláj sapkájába két üres géppisztoly-töltényhüvelyt dugtak. Az egyiknek a gyújtója vörösszélű volt, a másiké zöld... Aki a vörösszélű gyújtót húzza, az megy Nyikolájjal... És bár Tolja, aki elsőnek húzott, sokáig kotorászott a sapkájában, a hüvelyeket tapogatva, mégsem azt húzta ki, amire vágyott. Dühében messzire hajította a hüvelyt és amikor már nagyot lendült a levegőben, tiszta szívvel még köpött is egyet utána. Aztán beszaladt a bokorba és ki sem jött addig, amíg Muszja és Nyikoláj el nem tűntek az égerfa-bokrok sűrűjében. Amikor elvtársainak lépte már elhalt, előmászott a bokrok közül és teljes erejéből belerúgott a súlyos zsákba.

Muszja minden félelem nélkül közelített az úthoz. Vére vidámban lüktetett. Ebben az órában minden, a kékes alkonyat, a csillagokkal beszórt sötétedő ég, a hópárnácskák az ágakon, amelyek világítottak az erdőben... minden ünnepélyesen szép volt. A veszélyre még gondolni sem akart.

Nyikoláj a leányt a híd feljárójánál hagyta. Ő maga hangtalanul eltűnt a sötétben. Ki tudja, hiszen úgy félnek a partizánoktól, hogy talán még az ilyen kis hidacska is őrzik. Kis idő múlva a félhomályból óvatos fütttyentés hallatszott. Muszja a mélység aljára ereszkedett. A hullámok dallamosan csapkodták a jeges partot. Fent lábak tompa dobogása hallatszott. Nyikoláj gazdálkodott a hídon. A gerendaépítményt megkerülve, a lány

felkapaszkodott a meredek oldalon. A partizán lehajolt és a szálfákat vizsgálgatta. A szorosan egymás mellé rakott szálfákat erős keresztgerenda fogta össze.

— Jó munka, vitte volna el az ördög! — dörmögte Nyikoláj. Eltűnt a bokrokban és hosszú doronggal tért vissza.

A szálfákat nem lehetett felemelni. De némelyiket meglazították már a kerekék és a hernyótalpak, nem álltak olyan szorosan a keresztgerendába ékelve. Ezeket Nyikoláj Muszjával együtt a rúd segítségével, úgy tolta ki a sorból, mint a kártyát a csomóból. Elég sok időbe tellett... Mindkettőjüket tetőtől-talpig ragadós, piszkos sár fröcskölte be. Körmük letört, kezüket véresre karcolták... de mégis elérték, amit akartak: az egyik szálfátomp morajjal az árokba zuhant. A másikat sokkal erősebben tartotta a keresztgerenda, ez csak félig mozdult ki a helyéből. A hídon tátongó rés támadt, kerék nem mehetett keresztül rajta. Az igazság az volt, hogy legalább még egy-két gerendát ki kellett volna emelniök, de az útszéli fenyők ágain már éles, fehér visszfény csillant meg...

Autó! Összenéztek és gyorsan leszaladtak a szakadékba. A hídtól vagy tizenöt méternyire az égerfák sűrűjébe ültek. Az útról az ellenség nem láthatta őket, ők pedig a mélyedés sötétjében ülve, nagyszerűen látták a holdfénytől, csillagoktól megvilágított töltést és a hidat. A hídon minden egyes gerendát megkülönböztethettek.

Szakadatlanul, erőlködve berregett a motor. Abból, hogy az autó remegő lámpái a sötétségből hol a fenyők csúcsát emelték ki, hol a bokrokat világították meg, megértették, hogy a gép lassan, dőcögve halad a mély kerékvágásban.

A partizánok dermedt izgalommal vártak a lesen. Ilyet csak a vadász érezhet, nagy és veszedelmes vad barlangja előtt. Muszja ujjai olyan erősen markolták a fegyver agyát, hogy belezsibbadtak. Nyikoláj már nem volt újonc az ilyen dolgokban, de ő is türelmetlenül váltogatta lábát.

A motor hangjából tudták, hogy teherautó jön. Sok katona ülhet rajta.

— Hát legyen sok — gondolta a partizán. — Így még jobb. Most megláthatja Muszja, mi telik ki tőle. A számbeli főlénytől nem félt. Többször is tapasztalta már, hogy ilyen váratlan éjjeli támadás esetén egyetlen hidegvérű, bátor harcos húsz megzavarodott ellenséggel is elbánik... Most már nem visszfény, hanem

éles világítás nyaldosta a feltört szekérút piszkos barázdáit. Éles és nagy fénykéve kúszott a sötétben...

— Teherautó — suttogta Muszja és érezte, hogy a belülről átjárja a hideg.

— Nyolctonnás — helyesbített Nyikoláj. — Cél: a ponyva. — Lövésre készen féltérdre ereszkedtek. — Harcba nem keveredünk. Lövünk és futunk — fordult Muszjához.

Az útszéli bokrokat, fenyőket és a közeli hidat a teherautó lámpáinak fehér villanyfénye árasztotta el. A hópárnácskakon újra hideg, kék fények gyulladtak ki.

— Mi ez? — kérdezte suttogva Muszja. Pisztolya csöve ide-oda mozgott és sehogyan sem tudta egyhelyben tartani.

— Még egy autó... Egész sor — felelte elkeseredetten Nyikoláj. Leeresztette fegyverét. Erőt adó öröme eltűnt.

Mi most a tennivaló? Ő ugyan szívesen belelőtt volna a kocsioszlopba és — köd előtte, köd utána — eltűnik a sötétségben. De nincsen ám egyedül. Vele van az, aki a legdrágább neki. És nem is ez a legfontosabb. Nem lehet a kincseket egyedül Toljára hagyni. Nem, ezt semmi esetre sem kockáztathatja meg.

Amíg Nyikoláj eltűnődött, az első autó megállt a hídon, szinte beleütközve a láthatatlan akadályba. Minden úgy történt, ahogyan Nyikoláj elképzelte. A soffőr és a kísérők kimásztak a fülkéből. Zseblámpájuk fénye ide-oda siklott... Éppen ideje lenne rajtaütni az ellenségnek... De már odaért a második, a harmadik és az ötödik autó is. Most már sok sötét figura mozgott a hídon. Egészen a leshelyig elhallatszott kiáltásuk és szitkozódásuk. A sok érthetetlen szó között ismerőset is hallottak: partizánok... partizánok... És bár a hídon sok katona tolongott, mégis félve nézegettek az erdő felé. A motorok a távolból egyre csak zúgtak, üvöltöttek... Fényük fent keringett a fenyők tetején. Hatalmas gépkocsizó-vonatoszlop volt...

Muszja a földhöz lapulva, a hidegtől és izgalomtól reszketve figyelte, hogy mi történik. Nyikoláj ügyesen választotta meg a lesállást. Ha lead innen két-három hosszú sorozatot... kevés maradna épségben azok közül, akik most ott tolonganak a hídon, mint valami színpadon. A kislánynak annyira kedve lett volna belelőni ezekbe a sötét alakokba, hogy elfelejtette leengedni fegyverét.

— Most újra a kincsekkel kell törődni! Ismét el kell nyomni

a legforróbb kívánságunkat... — sóhajtott a leány. — Menjünk — és Nyikoláj keze után nyúlt.

A fiú gyöngéden megszorította az ujjait, de nem mozdult. Valószínűleg nem volt annyi ereje, hogy elszakítsa tekintetét a csoportba verődött ellenségről.

A motorok már újra távolról zúgtak. Mintha az egész erdő megtelt volna zúgásukkal és lámpáik fényével.

— No, menjünk már, menjünk — súgta Muszja és majd-hogy sírva nem fakadt dühében.

A partizánok nehezen tudták otthagyni leshelyüket. A szakadék mélyére másztak, ahol a sötétben gyöngyház színben csillogott az erdei patak. De még húsz métert sem kúszhattak, amikor ismeretlen dörgő zúgás tört az erdőre. Repülőgép! De a hangja az eddig hallott éjszakai bombázók egyikéhez sem hasonlított. Ez nem üvöltött szakadatlanul, mint a német „Junkers” és „Heinkel” és nem zengett olyan magas hangon, mint azoknak a szovjet gépeknek a motorjai, amelyek éjszakánként Németországba repültek. A többi gép nagyon magasan, talán a csillagok között úszott. Ennek rekedt, tömör hangja, mintha a föld alól tört volna elő... Zúgásától megremegett a levegő és a megrezzenő ágakról szétszóródott a hó.

Muszja és Nyikoláj egy pillanatra értetlenül néztek egymásra... S az útról vad, borzalmas, állati jajgatás hallatszott:

— Der schwarze Tod!...

Az éjszaka egyszerre pánikszerűen tolongó árnyakkal, rémült ordításokkal, lábak dobogásával telt meg. Volt valami elháríthatatlanul rémületes ebben a növekvő hangorkánban. Muszja és Nyikoláj egymáshoz simulva dermedtek meg az ismeretlen veszély előtt. És még mielőtt megérthették, mi is történt, sötét árnyék surrant el a híd fölött. A csillagokkal telehintett háttérben két sor éles vörös villámlás csattant. A rubintszínű lángok megvilágították az utat, az erdőt, a ponyvákkal letakart teherautók sorát, a katonák mozdulatlan figuráit, amelyek, mint a sötétben a poloskák, a töltés lejtőjéhez lapultak. Az első repülőgép árnyéka után a második, harmadik és még jónéhány siklott. Olyan gyorsan vonultak, hogy nem lehetett megszámolni.

A partizánok az ázott leveleken feküdtek, ösztönösen a nedves, hideg földhöz lapultak és nem volt erejük, hogy szemükkel a látványról elfordítsák. A villámok, amelyek a fekete repülőgép-

árnyakból csúsztak ki a földre, nagy veszélyt rejtettek magukban. A motorok zúgása elcsöndesedett, de az óriási füstben, amely az utat beburkolta, az elektromos hegesztők villanásához hasonló éles lángok törtek fel újra. Később az út fölött sárga lángoszlopok csaptak a magasba. Félelmetes szakadozott robbanások dőreje hallatszott.

Nyikoláj azonnal megismerte ezt a hangot. Arra az estére emlékeztette, amikor ő a vasútvonalon átesett a tűzkeresztségen. Úgy látszik, a teherautókon szállított lőszer robbant.

A partizán felugrott és elfelejtkezve minden óvatosságról, örömtől fuldokolva kiáltotta:

— A mieink!

Muszja megrántotta a kezét:

— Csendesen! Megőrültél?

A leány nem félt. Egy pillanatra úgy érezte, hogy a front egészen közel van és ők a cél előtt állnak. De még ha messze van is! Hadd legyen! Most már hallják a szeretett fegyverek hangját. A Szovjet Hadsereg keze idáig ér, ebbe az erdőbe, a fasiszta sereg háterszágába. Szinte elkábította az öröm, hogy itt, mellette a szovjet repülőgép ilyen fényes csapást mért az ellenségre. Mintha nem is a csodálatos fegyver hangját hallotta volna, amely borzalmas, bíborvörös színű lángokat szórt az ellenségre, hanem magának a Szovjet Hadseregnek hatalmas, meggyőző szava hallatszana ide, ahol ők lesben ülnek... De ezen nem kell a fejét törnie. Az ellenség még itt van előttük, Nyikoláj meg úgy ordít, mint egy kis kölyök.

— Hallgass — súgta újra.

— Muszenyka, drágám, kedvesem... hiszen ezek a mieink, ez ugyanaz a bombázó, amiről... emlékszel, az a repülő beszélt! Reaktív lövedékekkel lőnek. És mi... én, veled, nekik segítünk. Nagyszerű, mi? Segítettünk a mieinknek! A Vörös Hadseregnek segítettünk!

Muszja visszaemlékezett a vad üvöltésre, amely az úton elhangzott:

— Der schwarze Tod!... Tudod te, mit ordított ez? „A fekete halál”. Kolenyka, kedvesem, hogy félnek ezek tőlünk!

Amíg így súgdolóztak, egyre erősebben hajnalodott. Az éjszaka eltűnőben volt. A környezet mindjobban kiemelkedett a sötétségből. A pánik az úton egyre nőtt. Sötét alakok szalad-

gáltak az égő gépek között. Jajgatás, szitkozódások és a parancsnok hisztérikus ordítóása hallatszott... Valaki valakit lelőtt... A motorok vadul berregtek. Valószínűleg az ép autókat próbálták az égő oszlopból kivinni a soffőrök.

Most újra, más oldalról tört fel a fenyegető, rekedt üvöltés. Mivel tudták, ki és milyen céllal repül, Muszja és Nyikoláj nyugodtan és érdeklődve figyelték meg, hogy a bombázók egészen alacsonyra ereszkednek az út fölé. A tűz vörös visszfényében a partizánok még a vörös csillagot is látták a szárnyakon. A különös lövedékek újra kiröppentek a repülőgépből s füstcsíkot hagyva maguk után, mindent elégetve s elpusztítva maguk körül, szétrobbantak a földön.

A hajnal fénye már a partizánokat is megvilágította. Nyikoláj szemében izgalom égett. Muszja arcán nagy könnyecseppek folytak végig. Az övéik! Elgondolni is milyen nagyszerű: az övéik!... Még csak nem is álmodtak ilyen örömről!

A fiú és a leány egymásra néztek. Egyetlen pillantásra megértették egymást. Felálltak. S mert tudták, hogy senki se figyel rájuk, nem fedezték magukat. Elmentek. Az ajándékot, amelyet az ünnepnapra készítettek, a szovjet repülőkkéi közösen adták. Valóban ragyogó ajándék! Nem néztek körül. Ugy mentek, mint aki a maga földjén jár. Megértették, hogy aki rájuk les lehetne, vagy utánuk figyelhetne, szénné égett, vagy darabokra tépve lepszik az útszélen. Aki pedig épen maradt, sokára tér magához a rémülettől.

Igen, megelevenedett az álom. Mennyi örömet hozott ez az ünnepi este. Elfelejtkeztek arról, hogy az ellenség a közelben van, elfelejtkeztek gyomruk korgásáról is, nem érezték a hideg, nyugtalan szelet, a dermesztően hideg hajnalt. Muszja kézen fogta Nyikolájt és ugratóan rájakacsintva, halkan, alig hallhatóan énekelte:

*Ez a felhő nem ijesztő,
Bídes-bodros bárányfelhő...*

Nyikoláj igyekezett lépést tartani a lánnyal.

Nagyon jó volt így, a sötét, homályosan csillogó erdőben egymás mellett menni, érezni a meleg baráti kezet, fuldokolni az öröm bőségétől, attól, hogy nem kell elrejtőzniök, nem kell búj-

kálniók és gazdának érezhetik magukat ezen a megszállott földön.

Tolja már várt rájuk. Ugy forgolódott elvtársai körül, mint egy kíváncsi cinege.

— Mindent hallottam! Kutyafáját, ez aztán a nagyszerű... Hogy csináltátok ezt?

— Ha te azt tudnád, ki csinálta!

— A Vörös Hadsereg volt, Tolja. A mi repülőgépeink! Uhh, micsoda repülőgépek! — kiáltotta lelkesülten Muszja és tenyere közé fogva a kisleány arcát, pajtáskodva homlokon csókolta.

7

Attól kezdve, hogy az ünnepi éjszaka késő óráiban felhangzott a Szovjet Hadsereg hangja, már gyakran találkozak zengésével. Az erdőn vagy a néptelen mezőkön haladva gyakran látták a rendezett sorokban repülő kékszíjú bombázókat, amelyek derűs napokon a kék égen sokáig látható-hosszú füstcsíkot hagytak maguk után. Néha távolról, a fő összekötő utak és a vasútvonalak tájáról, tompa robbanásokat, légelhárító ütegek dörrenését és légi harcok elmosódott zaját hozta a szél. A láthatáron a robbanások bolyhos bárányszerű felhője tarkállott s a csillogó hó fölött, ott, ahol a láthatár összeért a halvány téli éggel, fekete füsthegyek gomolyogtak.

Már többször látták ezeket a repülőgépeket, amelyeknek az ünnepi estén segítségére voltak, hogy ajándékot adjanak az országnak. Kis csoportokban, kettesével, négyesével, hatosával törtek ki az erdő széle mögül, dörgő üvöltésükkel megrázták a környéket. Elhúztak a fejük fölött s azonnal el is tűntek a zavaros téli láthatáron.

A szovjet gépek most már gyakran jelentek meg a megszállott föld fölött, mintha csak a fáradt vándoroknak hoztak volna üdvözlést a távoli, kedves világból, amely felé éjjel-nappal törekedtek.

De nap-nap után nehezebb lett előre jutni. Amióta az ünnepi estén megették a szárított nyúl maradványait, és testvéri módon elosztották az utolsó darab kenyeret, egyedüli ételmük az undorító kemény kása volt, amelyet a fiatal hársfa kérgéből téptek

apróra. Néha akadt egy kis fagyos krumpli is. Ezt csak nagyon kínosan tudták kiásni az elhagyott kolhozföldeken a hó alól.

Az útkereszteződésnél a partizánok egyszer egy nagy fekete deszkát láttak ezzel a felírással: „Holt zóna”. Alatta apróbb betűk közölték, hogy minden „civilt”, aki különleges engedély nélkül lépi át a „holt zóna” területét, a német katonai parancsnokság rendelkezése szerint, bírósági eljárás és kihallgatás nélkül főbelőnek. Nyikoláj és Muszja egykedvűen mentek el a hirdetmény mellett. Csak Tolja nem tudta magát türtőztetni: jó nagyot köpött a táblára. Nem ijesztette meg őket sem a borzalmas elnevezés, sem az ijesztés ... csak megértették, hogy tovább menniök még nagyobb nehézségekkel jár.

A falvakat itt felégették. Az utak mellett voltak ugyan falvak, amelyek még megmaradtak de lakosság nem volt bennük. A házakat német katonaság foglalta el. Itt pihentek, vagy szervezték újjá a szétvert, elvérzett csapatrészeket, a tábori műhelyekben megjavították az összetört, elnyomorított gépeket. Ide vonták az új hadosztályokat, amelyek támadásra készültek, s idejöttek a tartalékok a hátszorból, Nyugateurópából. Ezt az egész széles területsávot hatalmas katonai táborrá alakították át. A mély hóba ásott, futóárkokhoz hasonló utakon katonai autók jöttek-mentek. Hogy a partizánok ne veszélyeztessék az utat, kivágták a fákat, bokrokat, a hidak körül pedig tüskés dróttal kerített aknamezőket létesítettek.

Átjutni az olyan területen, ahol nem volt polgári lakosság, csak éjjel lehetett és csak az erdőkön keresztül. Naponkint nem tudtak öt-hat kilométernél nagyobb utat megtenni. Ha találtak is fagyott krumplit, most már csak nyersen ehatték meg. Sokszor tüzet sem lehetett rakni. Csak egyszer volt olyan szerencsájük, hogy tűzhelyet találtak egy erdei házacskában, amely valószínűleg az erdőkerülőé volt valaha. Távolabb, a kertben, Tolja csonttá fagyott káposztafejekre bukkant. Mohón nekiestek, kiásták a földből, de már nem volt türelmük megvárni, amíg a víz felforr: nyersen ették. A fagyos káposzta csikorgott a foguk alatt. Amikor végül mégis megfőtt a káposzta, nemcsak a leveleit ették meg, hanem nagy gyönyörűséggel itták meg a vizet is, amelyben főtt. Jobban ízlett nekik, mint a legfinomabb leves.

A fagyos káposzta, amellyel megtöltötték üres hátizsákjukat, kis időre jól szolgált. De erejük érezhetően csökkent. Annyira el-

gyöngültek, hogy most már nehezükre esett minden mozdulat. Izmaik elernyedtek. Amikor sötétedni kezdett és Nyikoláj a napi pihenő után felkeltette őket, hogy útnak induljanak, mindig sóhajtva álltak fel.

— Hát gyerekek, ha nem lenne itt ez a zsák, én fel sem kelnék... Csak feküdnék és feküdnék, nézném az eget, vagy aludnék. Milyen jó, amikor nem kell megmozdulni — mondta egyszer Muszja. Két nagy, tiszta könnycsepp szikrázott sötét karikás szeme alatt.

Nyikoláj rémülten nézte. De a következő pillanatban Muszja már ügyesen tüzet rakott, kioldozta a zsákot és halkán még énekelt is valamit. De Nyikolájt nem volt olyan könnyű becsapni. Tudta, hogy ezek a szavak nem véletlenül törtek fel belőle... Hiszen őbenne is kezdett elhatalmasodni az egykedvűség minden iránt... Éjszakánként, amikor elvtársaival a szűz havas földiken haladtak, a bokrok közt bujkálva, vagy a vihartól megtépzott erdőben botladoztak, folyton azon gondolkozott, mivel tartsa a lelket fogvatkozó erejű barátaiban. Amikor megálltak egy napra pihenni valamelyik erdei szakadéokban, ahol vidáman patogott a tűz, Nyikoláj elgondolkozva ült egy fa tövében, de hirtelen kiegyenesedett:

— Elvtársak!

Muszja éppen elaludni készült. Most kinyitotta szemét, csodálkozva nézett a fiúra. Nem tudta, mi történhetett vele. A tűz sűrű füstfalán át is látta, hogy a fiatal partizán arca kipirul. Kék szeme ragyogott, beesett szemhéja alatt.

— Sztálin elvtárs egyik munkájában nagyszerű példát említ, csodálatos példát — mondta Nyikoláj. — A Jenisszej-folyón a kegyetlen vihar magával ragadta a halászsokat... A halászsok egy része nagyon megijedt, letette az evezőt és lefeküdt a bárka fenekén, hadd vigye őket az ár, ahová akarja... Majd hogy össze nem tört a csónak a sziklákon... — Egy pillanatra elhallgatott. A tűz mellett csönd volt, csak a tűzre dobott nedves ág sistergett. — De mások... éppen ellenkezőleg... a vihar első rohamára még erősebben megmarkolták az evezőt és a szél ellen haladtak, szembe az árral, szembe a viharral. Utolsó leheletükig forgatták az evezőt és győzedelmeskedtek a vihar fölött.

A nedves ág lobbant a tűzben. Szikra szállt a tűz fölé és megvilágította a hideg sötétséget.

— Ezt miattam mondtad el? — kérdezte hevesen Muszja.
— Miattam, úgy-e?

— Nem. Mindnyájunk miatt. A mi viharunk még el sem kezdődött. Még csak most közeledik az első rohama.

Elgondolkoztak. A vihar zizegtetve hordta a száraz havat. Muszja térdét átölelve és állát térdre hajtva ült. Látszott rajta; gondolatai valahol messze járnak...

Nyikoláj melléje húzódott.

— Min gondolkozol?

— Csak úgy... elképzeltem a Jenisszejt a viharban. A fekete hullámokon apró csónak himbálódzik, akárcsak a gyermek-láncfű magja a kis patakon. Egyre csak előre, szembe a hullámokkal, a széllel és az éjszakával... és a csónak csak úszik, úszik a célíg, át minden akadályon. Mert a csónakban... emberek vannak. Ezeknek az embereknek bátor a szívük, erős az akaratuk és hitük a maguk erejében...

— A bolsevik akarat legyőz mindent. Azt hiszem: még a halált is.

— Milyen jó ez a példa a halászkőről — fejezte be elgondolkozva a lány.

— Ez aztán az ember... Sztálin elvtárs! — kiáltotta Tolja a tűz másik oldalán. A tűz megvilágította szögletes kisfiús arcát. — Ha csak félszemmel is, ha távolról is, de legalább egy percre láthatnám...

— Ismertem egy asszonyt, aki néhány napon át látta, közel ült hozzá és hallgatta a beszédét. Matrjona Nyikiticsna volt, ismeritek — mondta Muszja.

— És ő mit mondott?...

Sokáig nem aludtak. Muszja részletesen elbeszélte nekik, amit Matrjona Rubcovától hallott a felejthetetlen napokról, amelyeket az állattenyésztők összejövetelén töltött a Kremlben.

Ezen az estén a partizánok a szokottnál hamarabb keltek és több utat tettek meg, mint az előző éjjeleken. Amikor a hóbuckákon mászva elcsigázottan úgy érezték, hogy már nem tudnak tovább menni, valaki hármuk közül a jenisszeji halászokra emlékeztette őket... és eltűnt a fáradságuk.

De erejük napról-napra fogyott.

Barátai csodálkozására legelőször Nyikoláj roppant össze. Egyszerre lesoványodott, arca megsötétedett s megnyult orrán hirtelen észrevehetővé vált a Zseleznovokra oly jellemző kis

hajlat. Reggelenként sokáig hóval dörzsölte testét s a bokorban véres nyálat köpött. Mozdulatai elernyedtek s alig vonszolta magát. Gyorsan elfáradt. A kincses zsákot, amelynek súlyát azelőtt még sem érezte, most már nagyon nehezen emelte fel. Ilyenkor elöntötte a verejték. Egyszer Muszja észrevette, hogy alkonyatkor, amikor még egészen világos volt, a fiú nekiment egy fának.

De kis csapatát úgy vezette, mint azelőtt, szelleme erős maradt és szívós. Soha le nem feküdt addig, amíg meg nem győződött arról, hogy elvtársai jól elhelyezkedtek a tűz körül, beosztotta az őrségállás idejét és naplemente előtt, amikor pedig legálmosabb volt, ő maga őrködött. De nagy teste szemlátomást gyengült.

Tolja is kezdett megroppanni. Barna arcocskája egészen lesóványodott, mintha csupa apró szögletből állna. Belőlük csillogott ki szigorú, óriásira nőtt, felnőttes szeme. Beszédes természet is mintha elhagyta volna.

Muszja tartotta magát legjobban. Ő még könnyen járt, gyors és tevékeny volt, de erősen lefogyott és még fiúsabbnak látszott, mint azelőtt. Mintha csak Tolja kortársa lenne. Tökéletesen tájékozódott az erdei ösvényeken, mintha nem is városban nőtt volna fel, hanem valahol az erdőben. Nem sokkal rosszabbul, mint Mitrofán Iljics, ő is, borús időben, vagy ködben, pontosan ismerte az irányt és Nyikolájnál nem rosszabbul kereste ki a kényelmesebb helyet a pihenőre. Tüzet is éppen olyan ügyesen rakott.

De ami a legfontosabb: Muszja nem vesztette el vidám kedvét, míg az erdőben, az ellenséges őrzérek leshelyei között bujdosnak... S bár esténként, amikor el kellett hagyniuk a tűz életet adó melegét, szédült a gyöngeségtől és térde megroggyant, még mindig volt annyi ereje, hogy tréfálkozzék és nevessen.

Egyszer, látva, hogy mennyire elgyöngült Nyikoláj, maga vette vállára a zsákot. A fiatalember megharagudott. Majdnem erővel szedte el a terhet s úgy tett, mintha meg sem érezné. De a verejték ellepte homlokát, orrát, arcát. Megingott és egy fába kapaszkodott, hogy el ne essék. Zavar és szomorúság fogta el. El sem tudta rejteni gyengeségét.

„Rosszul van... nagyon rosszull” — gondolta Muszja a fiú bizonytalan lépteit figyelve. Esténként hamarabb ébredt, mint a másik kettő. Nagy erőfeszítéssel győzte le fásultságát. Száraz

fát dobott a tűzre és melengette kék erekkel átszőtt hideg kezét. Törte a fejét, mihez is kezdjen?

Már káposzta-tartalékjuk is elfogyott. Az út újra az erdő sűrűjén vezetett keresztül. Lakott helyre csak ritkán akadtak. A kevésszámú faluba, amelyet a németek épen hagytak, ellenséges katonaság zsúfolódott. Olyan sokan voltak, hogy a kolhozok óljaiban, gabonaszárítóiban, vagy istállóiban laktak, vagy földkunyhókat vájtak maguknak és azokban helyezkedtek el. A vándorok arról nem is álmodhattak, hogy fedél alatt tölthessék az éjszakát. Még krumpliföldre, elhagyott veteményeskertbe, vagy szalmakazalhoz sem juthattak.

Az ellenség már nem volt a régi. Eltűnt egykori pimaszsága és fölénye. Bár a lakosságot ebből a körzetből már régen kitelepítették s köröskörül vagy tíz kilométernyi távolságban elnéptelenedett a föld, a fasiszták, amint valahová bekvártélyozták magukat, sietve rejtett géppuska-fészkekkel vették körül lakóhelyüket. Tüskés drótsövényt és őrséget állítottak mindenfelé. Az épen maradt falvak fölött estétől-reggelig zöld rakéták pattogtak s halotti fénnel világították meg a környéket.

Az utakon nappal páncélkocsik rohangáltak. Éjjel mindenféle közlekedést beszüntettek. Csak a hidaknál és a nagyobb útkereszteződéseknél épített kis erődítményekben hagytak éjjelre őrséget.

Megtörtént, hogy a három partizán a krumpliföldekre merészkedett. Éjjel is megtalálták, mert a száraz bokrok kőrői néha kiágaskodtak a hó alól. De nem volt idejük kiásni egyetlen szemet sem, mert váratlanul titokzatos ellenséges tüzelés zúdult feléjük. Vissza kellett mászniuk és elbújtak. Az ennivaló közelségétől még éhesebbek lettek.

Eleinte nem értették meg az ellenség taktikáját. Érthetetlennek látszott, hogy nagy, elkeseredett ütközetek idején mennyi erőt és hadianyagot pazarolnak el hiába... Később Nyikoláj megállapította:

— A fasiszták a közmondás szerint cselekszenek: Mért ugatsz, te kutya?... A farkasokat ijesztgetem... De mért húzod be a farkadat?... Félek a farkastól...

Az ellenség rendkívüli óvatossága az amúgy is rettentően fáradságos úton nagy nehézségeket okozott a három partizánnak. Megkezdődtek a hóviharok is. Három-négyhetes tél után az erdőt

puha hóbuckák lepték el. A mély hóban taposni már nem volt erejük...

Nyikoláj elhatározta, hogy felhasználja a megszállók félelmét és rajtaüt az ellenségen. Vagy legalább is kárt okoz neki. Éjjelenként most a kevéssé járt utakon haladtak, s ezekről néha egész éjjel le nem tértek. Összetörték az utakon az útjelzőket, vagy elvitték és más helyre állították. Amikor erejük már elfogyott, befordultak az erdőbe és a hóbuckák között pihentek le. A titkos reménység, hogy partizánokra, valamilyen itt működő különítményre bukkannak, pillanatra sem hagyta el őket.

De ez soha nem sikerült nekik. Itt is, ott is láttak felrobbantott hidakat, teherautó-maradványokat, amelyeknek kereke az ég felé állt. Néha oldalra billent tankokra bukkantak. Hernyótalpak széttört, páncéljukról lepattogzott a festék és vörös volt, mint a főtt ráké. Néha útmenti szakadéokban autórongsók temetőjébe vetődtek... Mindezt eleinte partizánok munkájának tekintették.

Aztán hamarosan megtanulták megkülönböztetni a partizánmunkát a szovjet bombázókéétól, amit a németek „fekete halál”-nak neveztek. A partizánok az ellenséget rendszerint az erdőben törték össze, az utak kanyarulatánál előzetesen megrongálták a hidat, vagy kidöntött tölgyekkel eltorlaszolták az utat. Ilyenkor az összetört és elégett gépek körül a havon emberi nyomok látszottak.

A repülőgépek a hadoszlopokat leginkább nyílt helyen támadták meg. Ha elakadtak valahol. Vagy folyami átkeléseknél... Vagy az útszélen lévő, hóval belepert fedezékekben, bomlódásoknál, vagy völgyekben... A gépek úgy ágaskodtak ki a hóbuckákból, mint a rémületében szétszaladt nyáj. És ha a hadoszlopot azok a hosszú füstcsíkot húzó lövedékek pusztították el, amelyek éjjel, mint valami málnaszínű üstökösök, világítottak az égen, olyankor fekete hamu fedte a fehér havat.

Az ellenséges gépek temetője egyre gyakrabban került útjukba. Ez a látvány új erőt öntött beléjük. Pihenőiken sokáig beszélgettek a hátszágbeli kegyetlen összecsapások nyomairól és mind jobban megerősödött bennük a remény, hogy a Szovjet Hadsereg már támadásba lendült és feléjük nyomul.

Tájékozódásukat az időben már régen elvesztették. Muszja már az óráját sem húzta fel. Nem is volt szükségük rá, hogy az időt mérjék. Az élet nappalokra és éjszakákra oszlott. Megszokták: nappal aludni kell, sötétedéskor felébredni. Nehezen szoktak

hozzá, de a szervezet alkalmazkodott a viszonyokhoz. Nappal valósággal égette a szemüket az erős nap és a hófény.

Amilyen mértékben fogyott erejük és minél fáradtabbak lettek az éhségtől, annál inkább erőt vett rajtuk az állandó álomság. Muszja ebben is erősebb volt társainál. Ő vállalta magára a reggeli órák nehéz őrését, amikor társai az úttól kimerülten mély álomba roskadtak. Kényelmesen elhelyezkedett a tűznél és azon igyekezett, hogy erejét egyetlen fölösleges mozdulattal se pazarolja.

Körülöttük csodálatos szépséggel emelkedtek a hóhalmok. A vihar olyan bőkezűen öltöztette fel hóval az erdőt, hogy az ágak meghajoltak a súlya alatt. Fehér hópárnák alól itt is, ott is kilátszott a földig hajló vékony nyírfák íve... Az apró kis fenyőfákat teljesen betakarta a hó.

Amikor a hideg nap elbújt a felhők mögé és kioltotta a ragyogó fehérséget, úgy mentek, mint álcázó köpenyében a katona, szétszóródva az erdei tisztáson. Amikor a nap a jeges, zöld égen és a fák között ragyogott, a hóra vastag kék árnyak feküdtek s a hóval fedett alacsony erdők fantasztikus szobrok csoportjára emlékeztettek. Muszja fáradt szeme hol befelé fordult medvét látott, amint a talpát nyalja, hol Mitrofán Iljics arcélét, hol egy szarvas fejét, hol a Komszomol-jelvény zászlócskáját, vagy a számológépet...

Behúnyta szemét, elaludt s csak az éles hidegtől tért magához. Ágat vetett a tűzre, megigazította a sátorlapernyőt, alvó társait kényszerítette, hogy másik oldalukra forduljanak és újra kinézett szempillái rácsán...

A gondok egy pillanatra sem hagyták el. Lesz-e ereje fel-emelkedni... Bírja-e Nyikoláj tovább cipelni a zsákot... sikerül-e még azt a száz kilométert megtenniök, amely számításuk szerint a fronttól elválasztja őket?... Amennyivel a távolság kisebbedett, annyival nehezebben és lassabban haladtak. Szinte óránként kellett pihenőre betérniök az erdőbe. A pihenők egyre hosszabbodtak s az út, amit egyfolytában meg tudtak tenni, mind rövidebb és rövidebb lett.

— Lehetséges volna, hogy nem jutunk el odáig? Lehetséges, hogy itt kell meghalnunk a hóban, haszontalanul, és nem teljesíthetjük a feladatunkat?... Pedig minden olyan szép. Milyen jó élni...! — A kislány gyorsan elűzte magától a komor gondolatokat. — Nem, nem, ez lehetetlen! El kell jutnunk...

Muszja érezte, hogy a borzalmas ismeretlen betegség, amely Nyikolájra tört, rajta is úrrá lesz.

Bágyasztó ernyedtség verte láncra, s húzta lefelé testét... Már annyira szédült, hogy néha a fába kellett kapaszkodnia, hogy el ne essék. Füle állandóan zúgott. De ami mindennél rosszabb volt, inyéből folyt a vér. Fogai meglazultak, lába megdagadt és térde meg-megrogyott.

— Nem, nem adom meg magam, nem adom meg magam! Nem teszem le az evezőt. Evezni... szél ellen, vihar ellen... evezni az utolsó erőfeszítésig... — győzte meg magát a jéniszeji halászokra emlékezve.

De nem a maga betegsége ijesztette meg. Még volt ereje, ő még tudott járni. De Nyikoláj... egészen elgyöngült. Pillantása néha egészen egykedvű volt, mintha már mindentől távol lenne. Alvás közben tegnap újra megfagyott a már egyszer fagyott arca. Amikor Muszja, észrevéve a fiú arcán a régi fagyfolt mellett az új megkékült helyet, egy marék havat kapott fel és dörzsölni kezdte, Nyikoláj felébredt, kinyitotta szemét, de tekintetében nem volt se csodálkozás, se hála. Feje erőtlenül mozgott, mint a bábué. Muszja nagyon elszomorodott:

— Mi ez? Vége volna mindennek?

Megijedt. Ráncigálni, rázni kezdte a legényt. Nyikoláj szinte élettelennek látszott. De alkony előtt magához tért és lábra állt. Az úton bevallotta Muszjának, hogy hallotta és érezte, hogyan ráncigálja, de álmos volt, nagyon álmos...

A parancsnoki felelősség csak úgy magától, fokozatosan a kislány kezébe ment át.

— Csak el ne erőtlenedjék... Csak el ne hagyja magát... Csak ne engedjen ennek a borzalmas gyöngeségnek... Hiszen már hamarosan, hamarosan...! Hiszen a fasiszta hirdetéymenyekről, amelyeket néha az útjelzéseknél láttak — azokról is eltűnt már a Moszkva elfoglalásáról szóló hazug dicsekvés. Tehát rosszul állnak. Tehát: a Szovjet Hadsereg támad. Már nem sok van hátra... Mamácskám, kedves, mit csináljak, hogy el ne veszítsem az akaratomat ezekben az utolsó napokban?...

Az álmatlanul eltöltött órákban egyre gyakrabban tűnt fel Muszja előtt a kép: a hóbuckákon apró fenyőcskék... és alattuk, mint szürke folt, a kialudt tűz és három hóborította alvó... Akkor eszébe jutott, hogy a fronton túl már várják a kincssel a

partizán küldötteket. Félkezét hátrátéve nagy léptekkel jön-megy Cserednyikov elvtárs és haragosan mormolja:

— Mitrofán Iljics... igazi hazafi volt! De kinek jutott az még csak az eszébe is, hogy ilyen fontos dolgot erre a kislányra bizzanak...

Az ilyen gondolatok megkönnyeztették Muszját. Magát siratta. Hiszen Cserednyikov elvtárs és a többi bankbéli soha meg nem tudhatja, mennyi áldozatot hozott, mennyi erőt áldozott „az a kislány”, hogy megbízatását teljesíthesse. Néha, ha erre gondolt, halkan sírt keserűségében. Legjobban Rudakovra, meg Cserednyikovra haragudott és dühös volt mindenkire. A haragtól új erő szállta meg s könnyörtelenül rázta fel társait.

A kis csapat folytatta útját kelet felé.

8

Elkövetkezett az, amiktől Muszja legjobban félt. Alkonyat előtt, amikor az erdő még rózsaszínben játszott a gyorsan beálló sötétség előtt, úgy gondolta, hogy már ideje felkelni. Tolja sokáig nem ébredt fel. Amikor magához tért, felugrott, hóval dörzsölte meg arcát és néhány tornamozdulatot tett, de egyensúlyát veszítette, mert már alig állt a lábán.

Aztán mindketlen Nyikolájt emelgették. De a partizán nagyon nehéz volt. Teste jobbra-balra ingott, s mihelyt elengedték, erőtlenségűen oldalt dőlt. Muszja megrémült. Könnyörgött neki, biztatta, fenyegette... de semmi sem használt. Csak miután megdörzsölte a partizán mellét hóval, nyitotta ki szemét a fiú s gyöngén elmosolyodott, amikor a sovány lányarcot maga előtt látta. Ott fogta a mellén Muszja kezét. Eltelt vagy két perc. Nyikoláj felült. Szétnézett. Barátai rémülten figyelték lassú, vontatott mozdulatait.

— Meglököm — mondta halkan és nevetni próbált. — A lég-szivattyút... a dugattyút... Nem kell vontatni.

A nagy szál férfi tehetetlenül ült a fa alatt. A kislány eléje térdelt, magához szorította és reszkető kézzel simogatta a fejét.

— Kedves, ne hagyd el magad... nem szabad! Odaérünk, hallod?... Eljutunk, okvetlenül odaérünk... Győzni fogunk. Boldogok leszünk. De még milyen boldogok leszünk... Ha te azt tudnád!...

A partizán élettelenül feküdt előttük. Elfeketedett remegő ajkán csodálkozó és kissé büntudatos mosoly látszott.

— Hallod, hogy mit mondok? — kérdezte Muszja és mereven nézett szomorú szemébe.

A fiú bólintott. Muszja kétségbeesett... Mitévő legyen? Hogyan ébressze fel az életerőt ebben a nagy, elgyöngült testben, amelyet ismeretlen betegség gyötör?...

Az alkonyat már ráborult a havas erdőre. Magányos, valószínűtlenül ragyogó csillag gyulladt ki az égen. Ideje volt menni.

— Zseleznov! — mondta a kislány haragosan és parancsolón. — Mit akarsz? Azt akarod, hogy a kincs a fasiszták kezébe kerüljön? Ezt akarod? ... Állj fel azonnal!

Nyikoláj feltekintett. A kislány fiús arca makacs és hajthatatlan akarattól sugárzott. A partizán ajkán gyöngéd mosoly remegett.

— Milyen nagyszerű vagy ... Muszja — felelte és könyökére támaszkodva felemelkedett.

Lába megroggyant, keze remegett. Kínzó lassúsággal állt fel. Muszjának fájt, hogy ilyen tehetetlennek látja ezt az óriást. Ketten támogatták. De Nyikoláj már legyőzte merevségét. Haragosan tolta odább őket, maga állt lábra, súlyos léptekkel ment a húbuckához, ahol a zsákot ásták el. Megállt, mintha erőt akarna gyűjteni, csizmájával szétkaparta a kis dombot, megtapogatta a zsák szíját, de a zsákot felemelni nem tudta. Megfeszítette erejét, de újra csak sikertelenül próbálta a vállára vetni. Megingott, majdnem elesett, de tartotta magát s újra a szíj után nyúlt.

— Megtiltom neked, hallod? Én viszem! — mondta határozott hangon Muszja és ki akarta venni a zsákot a fiú remegő kezéből.

Nyikoláj összehúzta a szemöldökét.

— Nem! — szűrte fogán át a szót és széles, kedves arca engesztelhetetlen volt.

Mélyet lélezett, mintha ugrani készülne. Újra megragadta a zsákot s kétségbeesett erőlködéssel a vállára dobta. Társai segítettek neki, hogy karját a szíj alá dughassa. Sötét volt. Elhalt a forgalom, amely egész nap ide hallatszott az út felől. Muszja elsőnek indult el a tegnapi nyomokon. Tolja követte.

Hátulról súlyos test zuhanása hallatszott. Muszja visszaneézett. A hóbuckában mozdulatlan alak sötétlett. Nyikoláj feküdt ott...

— Hagyjatok engem... Menjetek... Vegyétek ezt és menjetek... Menjetek egyedül. Megparancsolom... Halljátok, megparancsolom... Így kell... suttogta sürgetően.

Kimondhatatlan szájalom fogta el a kislányt. De a következő pillanatban valóságos dühroham vett erőt rajta.

— Elmenni? Itthagyni téged?... Hát kinek nézel te minket? Hogy merészszel ilyet...! — Gyorsan kiszabadította a fiút a zsák szíjából. — Állj fel! Azonnal állj fel!

Nyikoláj mozdulatlanul, a hóbuckába süppedve feküdt. A leány a gallérjánál fogva húzta, de nem volt elég ereje.

— Állj fel! Állj már fel! — kiáltotta.

Nyikoláj erőtlenül és fásultan feküdt. Muszja könyörtelenül rázta és lökdöste.

— Felállsz, vagy nem? Emlékszel, mit mondott Sztálin elvtárs a halászokról?... A szél ellen eveznek, a vihar ellen, utolsó lélekzetvételükig eveznek, szívük utolsó dobbanásáig... És te, bolsevik létedre, leteszed az evezőt? Hát mi ez?

Nyikoláj újra talpra erőlködött. Társai felsegítették.

— Menj elől! — parancsolt rá a leány.

Ment engedelmesen, körül sem pillantva, a tegnapi nyomokon.

Ebben az ideges hangulatban indultak el. Muszja felvette a földről a zsákot és a szíjakat a vállára igazította. Csak akkor érezte a teher súlyát igazán, amikor a hátán volt. Tolja a két géppisztolyt vitte. Nyikolájt gyorsan utólérték. A fiú mozgása biztosnak látszott. Kinyújtotta kezét, hogy Muszját megszabadítsa terhétől, de a lány gyöngéden és makacsul elhárította:

— Ne... nem, kedves! Csak menj...

Kiérték az útra. A járművektől lesimított, kemény hóban, amely hangosan ropogott a talpuk alatt, könnyen haladhattak. Különös: mennél inkább távolodtak éjszakai pihenőhelyüktől, annál biztosabban lépkedtek.

— Ugy-e, jobban vagy? — kérdezte Muszja és reménykedően nézett Nyikolájra.

— Igen, természetesen — válaszolta a fiú rekedt suttogással, meg sem fordulva.

Szemmel láthatóan frissebb lett. Csak a járása volt olyan, mintha gólyalábakon járna. Mozdulatai gépiesek lettek.

Muszja meghajlott a teher alatt, de csak ment előre. Nyikoláj utána lépkedett és tarkóját nézve, igyekezett lépést tartani vele. Csöndes mosoly villant remegő ajkán. Hogy elfelej!kezzék nyomasztó betegségéről, a csúszós, végtelen útról, az élesen ragyogó, hideg csillagokról, amelyeknek fénye gyulladt szemét szúrta... azt a verset ismételte magában, amely akkor jutott eszébe, amikor Muszjával először találkozott:

*„A lármás bálon, ijesztő nagyvilágt zajban
Véletlenül láttalak meg téged.
De orcád titok fedé...*

A visszaemlékezés melege öntötte el és fáradt szíve erősebben dobogott. Elvonta gondolatait az éles fájdalomtól, ernyedti izmairól, amelyek nem akartak engedelmeskedni agya parancsának... Újra az erős, egészséges Nyikoláj lépkedett a napiényes, madárdalos, illatos erdőben. Ez jó volt és könnyű. Muszja pedig, a gyors kis cinke, egyik buckáról a másikra ugrált, valósággal úszott a smaragdszínű fűvön. A felhők és a fák, minden, minden hívta, hívta a fiút maga után.

Váratlanul rekedt, borzalmas hang csapott fel a fagyos csöndben: a partizán értelmetlen éneke:

Muszja azonnal megértette, mi történt. Hátrafordult. Tolja a barátjához rohant. Nyikoláj most is úgy vonszolta magát, mintha falábakon járna. Sárga, sovány arcán mosoly remegett.

— Félrebeszél! — gondolta Muszja, mert a fiú értelmetlen, mormogó énekében gyakran hallotta a maga nevét. Igyekezett, hogy ne hallgassa. — Ha itt hal meg, a hóba kell temetni, teste a farkasok és rókák zsákmánya lesz... Nem, ez nem lehet, ennek nem szabad megtörténnie! Nem, ő ezt nem engedi... Megmenti Nyikolájt, még ha tulajdon életét kell is odaadni érte...

Tolja megrémült barátja rekedt énekétől, elkínzott arcán elömlő, boldog mosolyától és ijedten dörzsölgette a partizán kezét.

— Ne bánts, hagyd — szólt rá Muszja.

— Mi baja?

— Félrebeszél. Hagyd. Neki talán jobb így — felelte a leány és úgy érezte, hogy Nyikoláj betegsége súlyosbodott.

Kis pihenőkkel mentek néhány óra hosszat. Egyikük sem

tudta volna megmondani, mennyi ideig haladtak. De mit értek volna azzal, ha az időt figyelik? Hiszen ők nem órákkal, hanem kilométerekkel mérték az életüket. Kilométerekkel, amelyekkel a front felé közeledtek.

Muszja már hozzátörődött a zsák súlyához, megszokta válla kízó fájdalmát. Most minden akarata abban összpontosult, hogy magát és barátait gyorsabb mozgásra kényszerítse. Körülötte eltűnt a világ. Csak a holdvilágon homályosan csillogó út maradt meg és az az érzése, hogy történjék bármi, menniök kell...

Valamennyien katonák voltak, tapasztalt, jó katonák. Csak, amikor már a közelből hallatszott egy motor ideges berregése, figyeltek fel s tértek magukhoz dermedtségükből. Nyikoláj arcán kialudt a boldog mosoly, szemében a lappangó gondolat visszfénye derengett. Pontos mozdulattal tépte ki Tolja kezéből az egyik géppisztolyt s az útról a védő bokrok mögé húzódott. Társai utána rohantak. A hóba rejtőzve figyelte Muszja Nyikolájt. Mintha nem is lett volna eszméletlen: értelmesen, világosan cselekedett. A motor zaja nőtt. Ideges hangjából kivehető volt, hogy motorbicikli.

Nyikoláj gépiesen felemelte géppisztolyát, megnyitotta a biztosítékot és sorozat-lövésre állította be. Tolja hasonlóképpen. Ugyanabban a pillanatban, amikor a motorbicikli elrobogott, mint a rakéta villant eléjük a vörös pont... a haragos, remegő láng...

Még mielőtt a puha téli visszhang szétvitte az erdőben a hangot, a motorbicikli, vagy húsz métert repülve, a bokorba fordult. Két fekete alak villant a levegőbe és tűnt el a hópor felhőjében. Tolja, fegyverét kezében fogva, elsőnek szaladt hozzájuk és teljes erejéből kiáltotta:

— Hände hoch! — de kezét egyikük sem emelte fel. A vezető az olajos prém kezeslábasban, arccal lefelé, mozdulatlanul feküdt a fenyők alatt s fekete cseppek folyták körül hóba fúródott fejét. A gép utasa kissé távolabb hevert, minden valószínűség szerint eszméletlenül, de halkán sóhajtott. Tolja föléje hajolt.

— Ne lőj, meghallják! — figyelmeztette Muszja.

A lány is, kezében tartva „Walter”-jét, megállt a tiszti ruhát viselő utas fölött. Mi most a teendő? Az ellenség magához térhet eszméletlenségéből és őket akkor üldözőbe vehetik. Ők pedig már elgyöngültek, erőtlenek... Remélhetik-e, hogy elbújhatnak és megmenekülhetnek, ha a fasiszták felfedezik a nyomukat? ...

Muszja töprengve állt az ellenség fölött. A tiszt eszméletlenül feküdt, de még ebben az állapotában sem múlt el arcáról az állati rémület. A lány levette a tiszt övéről a revolvert. Nem messzire vékony szíj hevert a hóban. Muszja utána nyúlt és lekapcsolta róla a táskát. A táskában térkép volt és zöld pecséttel lezárt boríték.

Tehát: a tiszt összekötő és parancsot visz. S az utóbbi hetekben bevezetett szabályok ellenére, éjjel utazott a veszélyeztetett katonai utakon. Sürgős és fontos lehet a parancs... Muszja a térképet és a borítékot zubbonya alá dugta, sajnálkozva nézte meg a revolvert és a hóba dobta.

Aztán megmotozta a tisztet. A rangjelzésekből semmit nem tudott megállapítani, de köpetye prémbéléséről és finom anyagáról következtetett, hogy törzstiszt lehet. Szeretett volna nála valamilyen okmányt találni. Keze a tiszt zsebében váratlanul kis csomót tapintott ki, amelyet biztosítótű erősített a posztóhoz. A kis csomagban két régi női karóra, öt pár egyszerű arany fülbevaló, két karkötő, belső oldalán Vjera és Sztjepa bevéséssel és még valami ragyogó, különös formájú tárgy... Csak a holdfény-nél látta meg, hogy: aranyfog. Muszja dermedten nézte reszkető tenyerében ezt a kis darab aranyat.

— Honnan vehette ez?...

Egyszerre felfogta, hogy az előtte fekvő fasiszta élő-embereket rabolt ki. Vjerát és Sztjepát. A fülbevalót talán fülekből tephetten ki. Az aranyfog?... Ez már egészen undorító... Muszja az eszméletlen tiszt arcába vágta az aranyat. Miért tétovázik mégis? Megengedheti ennek a fasisztának, hogy ta'pra álljon? Hogy kigyógyuljon? Hogy újra kitéphesse valaki füléből a fülbevalót? És ismeretlen Vjerákat és Sztjopákat rabolhasson ki? Hogy újra kiverhesse az aranyfogat az emberek szájából?

Undorodva nézte az előtte heverő fasisztát s határozott mozdulattal húzta ki csizmaszárából a zsákmányolt rohamkést, amellyel pihenőiken tüzelőfát szoktak hasogatni...

Valahonnan... Muszjának úgy tetszett, hogy nagyon messziről Tolja boldog hangját hallja.

— Gyerekek, gyerekek, ide! — hívta őket.

A felfordult motorbiciklinél állva a fiú ünnepélyesen biccentgetett. Muszja hozzája lépett.

A kis partizán kezében csomagok voltak. Enyhe kényérillat szállt belőlük. Az oldalkocsi mélyén találta az ennivalóval tele

táskát. Kenyér volt benne, egy butykos, valamilyen ismeretlen itallal, egy légmentesen lezárt edény és sok konzerv.

Nem bírta tovább... Letépte a kenyérről a celofán-burkolatot... Muszja úgy érezte, hogy körös-körül, kilométerekre, a fekete kenyér finom illata leng.

Szédült. Fába kellett kapaszkodnia, hogy el ne essék. De még az éhes gyomorgörcsök sem feledtették vele a veszélyt. El kell tüntetni a nyomokat.

De mit kezdjenek Nyikolájjal? Az ideges fellángolás után, amelyet az ellenséggel való találkozás idézett elő, ismét egészen eltompult. A hóbuckán ült, egy fának támaszkodva, rekedten lélekezett és sem a vállalkozás eredménye, sem a zsákmányolt élelmiszer iránt nem érdeklődött.

Muszja gyorsan kivette a butykosból a dugót és megizlelte a tartalmát. Undorodva köpte ki.

— Szesz — gondolta.

Összenéztek Toljával és Nyikoláj szájához tartotta a butykos. A fiú engedelmesen nyelt egy kortyot. Köhögött tőle. A folyadék, mint a forró víz, égette a nyeldeklijét. Éles hasítást érzett a gyomrában, de mégis: meleg járta át izmait. Szemében az értelem kifejezése lángolt fel. Mintha... megijedt volna. Egy csomó havat nyomott a szájába, kiköpte, aztán a fába kapaszkodva felállt.

Muszja megparancsolta Toljának, adjon mindnyájuknak egy darabka kenyeref. Nem engedett nagy darabot szelni. Amint meglátta az ennivalót, felébredt benne is az állati éhség. Szerette volna teletömni a száját és enni, enni, semmire sem gondolva, csak enni, az utolsó morzsaig.

— Elég! — mondta szilárdan.

Újra simán letaposva, egyenesen húzódott az út. Mintha karddal vágták volna a sűrű erdőben. A fák komoran hallgattak, hó terhétől görnyedező ágaikkal. A behavazott bokrok, mint álcázó köpenyükben a hírszerzők, egészen az útra merészkedtek ki. Az ég lázasan remegett az erdőn túl fellángoló világító rakéták távoli villanásaitól. A visszhang messze elhordta lépteik csikorgását és Muszjának időnkint úgy rémlett, mintha előttük menne valaki, akit sehogyan sem tudnak utólni.

Néha váratlanul nyúl szaladt át az úton. Két lábra emelkedett, megdermedt, s sokáig fülét hegyezve, csodálkozva nézett a különös lényekre, akik lassan közeledtek feléje. Utóbb megér-

tette, hogy ezek emberek. Éles ugrással vetette át magát az út melletti árkon. Bukfencezve, vargabetűket írva futkározott a holdvilágos réten, kettős nyoma hurokként kanyargott a havon. Az egész idő alatt valahol messze lustán üvöltöttek a jóllakott farkasok.

Igy mentek néhány kilométert az útkereszteződésig. Muszja tudta, hogy kora hajnalban, amikor elindul az első autókaraván és megtalálja a motorkerékpárosok holttestét, minden valószínűség szerint hajtóvadászatot rendeznek az utakon. Ezért azt ajánlotta, forduljanak délre a kevéssé járt, helyenkint hófúvással elborított útra és térjenek el messzire a fővonalaktól.

Két-három kilométernyire jutottak a főúttól és pihenőre helyezkedtek. Mély szakadék szélén választották meg pihenőhelyüket. Lejtője erdős volt. Odalenn puha hóbuckák között vidám patak csörgedezett, némely helyen áttörte a jeget s kihívóan pislogott fel a szinte gőzölgő szakadékból. Körötte jeges kristályokba öltözött minden.

Nagy fenyőcsoport alatt helyezkedtek el. Itt csönd volt. Tüzet is rakhattak és nem kellett félniök, hogy az útról észrevehetik őket. Felhúzták a sátorlap védőernyőjét és előszedték élelmiszereiket. Muszja megengedte Toljának, hogy egy-egy darabka kenyeret osszon szét...

Ezen a derűs reggelen mindhárman, Nyikoláj is, sokkal vidámabban érezték magukat. A partizán kék szeme gyöngéd helyesléssel figyelte a leányt.

— Eh, lesz ami lesz... gyerünk Tolja, nézzük meg, mi van abban a kis edényben! — mondta Muszja.

A rohamkés segítségével a fiú gyorsan kinyitotta a zsákmányolt doboz erősen lezárt fedelét és arca felragyogott a gyönyörűségtől... Főtt rizs volt benne friss szalonnával. A kis edényt a parázsra állították és mindhárman éhes türelmetlenséggel figyelték, hogyan melegszik a főtt rizs, amely perzsa orgonavirághoz hasonlított.

Végül is Tolja pusztá kézzel kapta le a tűzről az edényt, tartalmát a sátorlapra öntötte és három egyenlő részre osztotta. Ahogy a különítményben szokták: felszólította Muszját: forduljon el. Rámutatott a kis csomókra és úgy kérdezte: Melyik tetszik?... A rizs pillanatok alatt eltűnt s utána Tolja még sokáig ujjjaival tisztogatta az edényt, arcához emelte s úgy élvezte az étel szagát.

Az evéstől valósággal megrészegedtek. Elnyomta őket az

álom. Egész nap és fél éjjel aludtak. Az álmon keresztül, hol növekvő, hol elcsöndesedő, hol közeli, hol távoli robajt hallottak. Mintha rekedt motorberregés lenne... De nem a zaj ébresztette fel őket, hanem a hideg. A hold jeges fénnel öntötte el a tájat, a hó lilásan csillogott, a szakadékból a patak felől gomolyogva szállt a pára a fenyők csúcsáig, fel a fákkal benőtt meredek oldalra. A hold vörös fénye átszűrődött rajta.

A partizánok hallgatva nézték ezt a szokatlan jelenséget.

— Tűzvész visszfénye... — mondta Muszja.

— Ördög vigye, talán csak nem az erdőt gyújtották fel?

— Az erdő télen nem ég — felelte rekedten Nyikoláj. Könyörkére emelkedvő, ő is az eget bámulta. — És miért gyujtanák fel a maguk frontján az erdőt?... Ezek a mieink, a mieink...

— Fiúk, lehetséges ez? A mieink? Mamácskám: Álomban mintha ágyúdörgést hallottam volna.

— Te is? — riadt fel örömmel Nyikoláj. — Én is hallottam. És repülőgépet is hallottam, azt a mienket, a „fekete halált”.

Nyikoláj a tenyerét a földre támasztva nagynehezen felült. Tolja odarohant hozzá, a nyakába borult és kitátott szájjal, de fojtott hangon kiáltott:

— Hurrá!

Amikor sötétedett, a tompa vörös villanások még szembe-tűnőbbek lettek. De a partizánok ezt most nem látták borzalmasnak. Mintha baráti kéz nyúlt volna feléjük az erdő fölött segítséget intve. Muszja cselekedni akart.

Most már meg kell őrizniök az erejüket, Nagy darab száraz fát vetett a tűzre, bőkezűen elosztotta a maradék kenyeret. Bár a többiek könyörögve néztek még rá egy kis pótlékért, utolsó tartalékjukat, a konzerves dobozt mégis elrejtette. Kis ideig gondolkozott, aztán kivette a butykosból a dugót és egy-egy korty szeszt adott nekik, amit Tolja már hóval felhígított.

— Hát maga... maga? — makacskodott a kis partizán.

— Ha ünnep, hát legyen ünnep! — mondta Muszja és legyűrve undorát, ő is ivott egy kortyot. — Így aztán veletek együtt leszek részeg...

A szeszt most is undorítónak találta, de úgy érezte, hogy nincs joga visszautasítani. Meg kell őrizniök az erejüket, akár-hogyan is.

Sietve szedelőzködtek és útnak indultak. Örültek, hogy erősebbnek érzik magukat. Tolja, aki elsőnek kapaszkodott fel, a

meredek szélén megdermedt. Ott, az erdőn túl, az úton végtelen sor autólámpa fénye villant fel. A kékes fények világosan látszóttak a fák között. Valami szokatlan dolog történt: az ellenséges gépek éjjel vonultak...

Az utat elzárták előlük. Még gondolni sem lehetett arra, hogy a szűz havon, a mély hófúvásokon keresztül törjenek. Nem maradt más hátra, mint visszafordulni, tüzet rakni s aludni jótékony melegénél.

A konzerv egy napig még megőrizte erejüket. De az enni-való új étvágyat ébresztett. A következő nap reggelén olyan éhséget éreztek, hogy sokáig el sem tudtak aludni.

Esti szürkületkor Muszja arra ébredt, hogy üres gyomra élesen sajog. Egész testét elernyesztette a gyöngeség. Kinyitotta szemét, fel akart kelni, de mintha csak a földhöz fagyott volna. A hóra támaszkodott kezével és végre felült. A tűz már régen le-égett, sötét volt és lassú hóesés lepelt be mindent. Nem tudott felállni és négykézláb mászott társaihoz. Azok összeölelkezve aludtak. Nyirkos hóréteg fedte be őket fehér leplével, csak arcuk látszott és lehúnyt szempillájuk.

— Mamácskám! Lehetséges... hogy ezek megfagytak? — gondolta Muszja és ébresztgetni kezdte őket. — Nem, nem... élnek! — A partizánok nem ébredtek fel. Szemüket ki sem nyitva szóltak valamit. Muszja összeszedte erejét és először Tolját kel-tette fel.

A fiú értetlenül nézett maga elé. Ujra behúnyta szemét és leheveredett előbbi helyére. A lány nagyon rosszul érezte magát. Ujra megrázta Tolját, fülét dörzsölte, orrát és kezét rángatta.

Tolja végre felocsúdott. Sokáig nézett a leányra, aztán meg-kérdezte:

— Mi baja?

A leány szeme ki volt sírva.

— Azt hittem, hogy mind a ketten...

Tolja nyújtózkodott és édesdeden ásított.

— Ó, a kutyafáját, úgy szeretnék aludni — és megint le akart dőlni a földre.

Muszja erősen megrázta a vállát és haragosan, parancsolóan rákiáltott:

— Ne merj!...

Nyikolájt ketten ébresztgették. A legény sokáig ült, fájdalmasan dörzsölgette homlokát, aztán gyors mozdulattal fel akart ugrani, de erőlenül elterült a földön.

— Nem tudok már felkelni — mondta.

Hangja halk volt s még a hópelyhek hullása is tompította...

— Nem... semmi... megyünk, okvetlenül megyünk... Most már közel vagyunk... Rövid út van hátra — suttogta Muszja és remegő ujjakkal vette ki a dugót az üvegből.

— Gyerekek, gyerekek! — szólt most izgatottan Tolja.

Arcát a fenyőtörzshöz szorítva, a hulló hópelyheken, mint valami ritka tüllfátyolon keresztül, kelet felé bámult. A tűzvész vörös visszfénye imbolygott az erdő fölött. Most sokkal erősebben, mint az elmúlt éjjel. Még a hulló hó sem tudta elfedni. De az út felől, a szél tompa zaján, a fenyők zúgásán és a hópelyhek susogásán keresztül is hallani lehetett a motorok elnyújtott üvöltését.

— Halljátok, elvtársak, halljátok? — suttogta a kis partizán.

Mindhármuk előtt világos volt, hogy a fronton olyasvalami történt, ami a fasisztákkal kénytelen-kelletlen feledtette a partizánoktól való állati félelmüket. Majd összeestek a szörnyű gyengeségtől. Üres gyomruk élesen sajgott. Mintha nem is érezték volna. Mind a hárman az utat nézték.

— Hová mennek ezek a gépek? — suttogta Nyikoláj.

Ezt Muszja is szerette volna kitalálni. Közben az elfelejtett butykos elhagyottan hevert a földön és a folyadék, amelyben minden reménységük volt, lassan, észrevétlenül kifolyt a óra.

A hulló hó függőnye mögül nem láthattak jól. De Muszjának úgy rémlett, hogy a fénycsíkok, amelyek a fák tetején néha felvillantak, balról világítják meg az erdőt.

— A gépek nyugatra mennek... El a frontvonalától... Mit jelenthet ez?... Hiszen akkor visszavonulnak! Hát persze, hogy visszavonulnak... — Öröme oly nagy volt, hogy mielőtt barátai-val közölte sejtéseit, hosszú ideig önmagát vizsgálgatta. A csalódás borzalmas lenne... De az autók reflektorai a fákat csakugyan újra meg újra balról világították meg...

Muszja végül is elfordult. Nem nézte tovább a fénycsíkokat. Társaihoz hajolt, akiket újra belepert a hó. Azt szerette volna közölni velük, hogy az ellenség gépei nyugat felé vonulnak... hogy sűrű áradatban haladnak, bizonyosan azért, mert a Szovjet

Hadsereg szétverte a fasisztákat és kergeti őket... Torkát valami fojtogatta, erőtllenül esett társai mellé és arcát Nyikoláj melléhez szorítva sírt. Könnyei ékesszólóbbak voltak a szavaknál.

Hangjukat letompítva, szinte hangtalanul kiáltották:

— Hur-rá-á!

Aztán reménykedve, megvidámodva, szorosan egymás mellé ültek és nézték a fényeket, amelyek egyre világosabban tűntek elő a ritkuló hófüggöny mögül. Úgy látszott: nemcsak álmukban hallották múlt éjjel az ágyúk dörgését... Nem hiába lángolt fel keleten a hajnal. Mindez olyan szép volt, hogy még a gondolatot is, amely mindhármukban feltámadt, gondosan elrejtették egymás elől. Arra gondoltak, hogy hozzájuk már elkésve ér el a mentő kéz... De ezt másodrendű kérdésnek tekintették. S Muszja, aki most a vezetőjük volt, rászánta magát, hogy erről beszél...

— Gyerekek, gyerekek — kezdte, — kedveseim! Ha mégsem tudjuk őket bevárni?... Vittük... hoztuk becsületesen. Ugy-e? Igaz?... Nincs mit szégyelnünk egymás előtt? Ha már nem bírjuk tovább, megírjuk nekik... Aki pedig eljut oda... hogy helyettünk vigye... hadd tudja meg, hogy mi megtettük a magunkét... Mindent megtettünk, ami csak az erőnkől telt... Amit tudtunk... Ha már azt látjuk, hogy menni sem tudunk tovább... látható helyre kiakasztunk egy cédulát...

— Kell ez? — kérdezte tétován, kételkedve Tolja. — Elolvasák az írást... megtalálják a zsákot... ellopják, vagy kisednek belőle valamit.

— Ki lopná ki? A fasiszták? Ezek többé az életben ide nem dugják az orrukat! Láttad, hogy nyargalnak a Vörös Hadsereg előtt? A mieink pedig hadd találják meg! Hiszen hozzájuk címezzük... Hiszen ez kincstári!... Ki venné el? — kérdezte halkan Nyikoláj.

Mozdulatlanul feküdt a hátán. A hangja mintha valami fal mögül jött volna. Látszott, nagyon kényelmetlenül fekszik, de nem volt annyi ereje, hogy megforduljon, vagy jobban elhelyezkedjék.

— Eh, a kutya fáját... messze vagyunk az úttól! És a mieink is oldalt mennek el.

— Nem most... hanem majd azután... ha nem télen, hát nyáron... Ha nem az idén, hát jövőre, vagy két év múlva... Az arany nem rozsdásodik — sóhajtott Muszja.

Könnyek jelentek meg szemében. Most tisztán látta: derűs nyári idő, süt a nap, a fenyves rikítóan zöld, tavaszi madarak csivitelnek, az ég kék, a felhő puha, könnyű és aranyos... Itt pedig, rongyokban, három csontváz hever a fák között.

Sajnálta magát és barátait. Hogy egészen el ne keseredjék, dühösen mondta:

— Elég volt a fecsegésből. Írjunk!

Zubbonyában kis noteszt talált s háttal fordulva a tisztán ragyogó, hideg teliholdnak, elgondolkozva kérdezte:

— No..., mit írunk?

Keze aprókat rándult. A ceruza néha kihullott ujjai közül. Társai nem feleltek.

— Elvtárs, te, aki ezt a könyvecskét megtalálod! — Nem is gondolkozott, csak vezette engedetlen kezét a papíron. A felszólítást kétszer aláhúzta és hangosan mormolva folytatta: Elvtárs! Hozzád fordulunk, mi, három szovjet partizán... — Meggondolta és a partizán szót kihúzta, helyette embert írt. Aztán folytatta: — Amikor ezt megtalálod, mi valószínűleg már nem élünk...

— Írd oda valamennyiünk nevét — suttogta Nyikoláj.

— És a címet... Hadd értesítsék a mamámat. Hadd értesítsék mindnyájunk hozzátartozóit — tette hozzá Tolja.

— Helyes.

— Mi mind a hárman, Nyikoláj Zseloznov, komszomolec, Uzlovo állomás, Marja Volkova komszomolka, az állami bank dolgozója — suttogta Muszja s a ceruzát kínzó lassúsággal, bizonytalanul vezette a papíron. — Az állami bankban... igen, és... Tolja, téged, hogy is hívnak?

— Anatolij Nyikolájevics Zlatousztov, komszomolec, az Ordzsonikidzéről elnevezett gyár 30-as számú iskolájában — mondta Tolja sértődötten és Muszja maga is csodálkozott, hogy folyton együtt vannak és csak életük utolsó napján tudja meg kis barátja nevét. — Okvetlenül írd oda, hogy Nyikolájevics. Mert a telepen még egy Tolja Zlatousztov van. Nehogy összecseréljenek bennünket.

— Az Ordzsonikidzéről elnevezett gépgyárban... igen... — írja Muszja. — Hozzád fordulunk, elvtárs, és kérünk, értesítsd szervezeteinket, hogy mi... — kereste a szavakat és kis ingadozás után azt írta — ...hogy mi az utolsó lehetetünkig teljesítet-

tük harci feladatunkat, hogy eljuttassuk a kincstári értékeket a frontvonalon túlra.

— Ne erről, nem magunkról, előlről kell leírni az egészet...

— Írd meg neki, a kutyafáját, hogy ne a tarkóját vakarja, hanem vigye azonnal a zsákot az előljáróságra.

— Kérünk elvtárs, vedd az elrejtett... ezt majd ezután from... hol is... A kincs a zsákban a kincstár tulajdona. At kell adni... — Hová átadni? — kérdezte Muszja, akinek nem igen volt meg az ilyen dolgokban a kellő gyakorlata.

Szédült. A betűk mintha szélroham rázná őket, jobbra-balra dülöngéltek.

— A legközelebbi pártszervezetnek... Írd. Vigyék a pártszervezetbe. Ott majd eldöntik, mi legyen vele.

— ... a legközelebbi pártszervezetbe — írta.

Pontot tett. Most azon tépelődött, hogy kiismeri-e magát az ismeretlen címzett a küldeményben. Hirtelen rideg világossággal látta, hogy ezen a darabka papíron talán utoljára szólnak azokhoz, akik ott, a front másik oldalán vannak... anyjához, apjához, barátnőihez, elvtársaihoz, mindazokhoz az ismerős és ismeretlen emberekhez, akik szeretett országukban laknak. Torka újra összeszorult.

Igyekezett, hogy olyan pontosan és gyorsan írja meg a levelet, amennyire csak meggörbült, remegő ujjai bírták. Egyik sort a másik után róttá.

— Mi, komszomolcok, kérünk téged, elvtárs, add át utolsó üdvözetünket drága szüleinknek és a dicsőséges Vörös Hadsegregnek, a mi lenini Komszomolunknak és a Bolsevik Pártnak. Mondd meg, hogy mindent megtettünk, ami tőlünk telt és feladatunkat csak azért nem hajtottuk végre, mert megbetegedtünk, elgyöngültünk és már nem volt erőnk, hogy teljesítsük. Add át azt is, hogy mi az utolsó pillanatban is drága hazánkra és Sztálin elvtársra gondoltunk és hittük, tudtuk, hogy a Vörös Hadsereg hamarosan eljön és megsegít bennünket. De abban, hogy nem tudtuk kívánni, nem vagyunk hibásak.

Muszja elolvasta az írás végét. Azt, hogy „nem tudtuk kívánni” kihúzta. Aztán hangosan felolvasta a levelet. Amikor Nyikoláj aláírta, a ceruza kicsúszott a kezéből és soká kellett a hóban keresgélni. Elhatározták, hogy csak az utolsó pillanatban, amikor már világosan látják, hogy nem tudnak tovább menni, csak akkor írják be a levélbe a zsák rejtékhelyét és a könyvet

feltűnő helyre teszik. Később Nyikoláj és Tolja elaludtak és Muszja az utat kezdte figyelni, nem szűnik-e még az autók áradata és nem lehetne-e már útnak indulni?

De a forgalom hajnalig nem szűnt meg. Amikor az erdő fölött felderengett sárgán, áttetszőn, mint a borostyán a reggel és az öreg fák a nagy fagytól hangosan recsegni kezdtek, az úton a gépek üvöltő zaja tömör és szakadatlan lármává növekedett.

Az erdőben csend volt, csak néha tört le egy-egy ág a súlyos hópárnák alatt s utána zizegő susogással tapadt a fagyott hóhoz.

A hideg erősödött. Elaludni veszélyes volt. Muszja felköltötte társait. Kialvó erejükkel gazdálkodva, egymást melengetve, mozdulatlanul ültek. Ha valamelyikük elaludt, Muszja a legkönyörtelenebbül felébresztette. Őt is állandóan kerülgette az álom, de mindig csak az járt a fejében: elaludni ebben a hidegben... mindhármuk halálát jelentené. Egyre élesztgette a tüzet és egyre üzte az álmot elvtársai szeméről.

Az a gondolat, hogy most mindhármuk élete az ő kezében van, egy pillanatra sem hagyta el. Ha szemhéja lecsukódott, hóval törölte meg, fenyőgallyat rágott, a legkényelmetlenebb helyzetbe ült, vagy feküdt s véresre harapdálta a kezét, hogy szeméről elűzze az álmoságot.

De ereje egyre fogyott. Az álmot még el tudta üzni, de öntudata már nem mindig volt tiszta. Minden összezavarodott az agyában. Néha, amikor felocsúdott, megpróbált kiegyenesedni, de nem tudott megállani a lábán. Estefelé újra úgy rémlett neki, mintha a távolodó motorok lármája közben ágyúdörgést hallana. Ez a gondolata többször visszatért.

— Vajjon rosszul hallottam, vagy csakugyan igaz? Hogy messze az erdő mögött ágyúk dörögnek?

Úgy gondolta, csupán a vér dobol fülében. Újra félálomba merült.

Gondolatai lustán mozogtak. Újra meg újra fel-felcsapott emlékezetében az, amit egyszer Rudakov mondott egy súlyosan sebesült partizánnak:

— Testvér, a bolseviknak nincs joga addig meghalni, amíg mindent meg nem tett, amit tudott és ami erejéből tellett.

Amikor ezt a kórházban hallotta, azt hitte, a parancsnok tréfál, hogy felvidítsa a beteget. Most megérezte: mély gondolatok élnek ebben a mondatban. Vajjon ő és elvtársai már meg-

szerezték a jogot arra, hogy meghaljanak? De hát mit tehetnének még? Mit? Hiszen az úton szünet nélkül vonulnak az átkozott német autók. Ők hárman pedig a mély hóban egyetlen lépést sem tehetnek.

Egyetlen lehetőségük maradt még: várni. De a gépek még mindig lármáztak. S az álom, mint puha, meleg takaró már-már újra elborította őket és elszakította a körülöttük lévő világtól.

Féláléltságában most valami közeli veszély érzése lepte meg. Mintha körülöttük hangtalan, foszforeszkáló apró lángok keringtek volna, hol eltűnve, hol újra megjelenve a félhomályban:

— Újra csak képzelődés ez? Dehogy is, farkasok! Igen, farkasok! — töprengett és meg is nyugodott ebben a sejtésben.

Éjjeli útjukon állandóan látta ezeket a kettős, apró zöld lángokat. Hol távol villantak fel a bokrok között, hol az erdő sűrűjében mint mozgó, kicsiny csillagok. Legtöbbször ügyet sem vetettek rá. Ezen a télen az erdei vadak jóllaktak. A hollók olyan nehezen emelkedtek fel a harcterekről, mint a kacsák. Valószínűleg csak a kíváncsiság készítette az elhízott farkasokat arra, hogy a hangok hallatára néha kibújjanak az erdő sűrűjéből.

Mégis, ezek a zöld kis lángok, amelyek homályosan felcsillantak a meredek szélén, elűzték Muszja szeméről az ólmos álmot. Hallotta a vadállatok rekedt lélekezését, tompa, fenyegető morgását... A vad halkan, óvatosan kaparta lábával a havat. A homályos árnyak ide-oda siklottak.

A farkasok nem mentek el. Egyre szaporodtak. A veszély felvillanyozta Muszját. Barátainak feje az ő térdén pihent. A hold a felhő mögé bújt, de a hóbuckák kékes csillogásában láthatta, hogyan olvadnak a hópelyhek Nyikoláj megfeketedett szemgödreiben és Tolja hosszúúra nyúlt orrán. Élnek. Veszély fenyeget. De tehetetlenek és mozdulatlanok. Muszja mindent megpróbált, hogy felébressze őket. Nem ébredtek fel. Még a szemüket sem nyitották ki. A leghathatósabb eszközhöz nyúlt. A butykost kereste.

Az üres butykos ott hevert a havon. A dugó kiesett belőle.

Csak most fogta el igazán a rémület. A rémületet fokozta a gyengeség. Kényelmesebben nyomta hátát egy fenyőhöz és lehúnyta szemét. A hó már egészen a közelükben nyikorgott. Most még inkább maga elé képzelte a nagy vizet a hatalmas, szürke hullámokkal... A kicsiny, törékeny csónakot ezeken az óriási hullámokon! Látta benne az embereket, akik a viharral szemben

eveztek! Olyan élesen maga elé képzelte őket, mintha látná nyakuk erőlködéstől megfeszült ereit, véresre tört kezüket... Láta arcukon és félig húnyt szemükön azt a hajthatatlan kifejezést, amelyet csak a halál tud letörölni. Újra fülébe csengtek a szavak:

— A bolseviknak addig nincs joga meghalni, amíg meg nem tett mindent, ami tőle telt...

Vajjon ő megtett-e mindent? Megnyugodva állt fel a fa mellett és felemelte géppisztolyát. Nagyon súlyos volt a fegyver. Mintha ólomból lett volna... Térdére tette és kinyitotta a biztosítót. A fém száraz kattanasától egy pillanatra kialudtak a zöld fényecskék a szakadéokban. Aztán újra feltűntek, messze lent, a párázó pataknál. Most tompa, vészes üvöltés hallatszott. A farkasok újra közeledtek. És nagyon sok zöld pont látszott... A sötétben vibrálva, szinte szabályos félkörben vették körül a partizánok pihenőhelyét. A félkör közepe a szakadék mélyén mozgott, széle a gerincig jött fel.

— Milyen ostobaság! ... Annyi igazi veszélyt legyőzni és majdnem a célnál, farkasok zsákmányaként elpusztulni, mint a buta, tehetetlen borjú! ... Nem, nem! Ez egyszerűen esztelen-ség lenne! ...

Újra, s minden erejével rázni kezdte társait. Fejük élettelenül billegett, szemük csukva maradt. Még lélekzésük sem hallatszott. Agyába ötlött: vajjon nem halottakat akar-e élesztgetni? De nem... a hópelyhek elolvadtak az arcukon. Kigembolta Nyikoláj kabátját. Keze élő meleget tapintott. Ajkát Tolja halántékához nyomta. A hideg bőr alatt ritmikusan lüktetett az ér.

Élnek! De a félhomályban ezek a gazok... közeledtek. A lángoló zöld szemek, akár a fényszórók, amelyek éjjel elfogják az égen a repülőgépet, állandóan őt figyelték. Már úgy érezte, hogy ezek a gonosz, mohó szemek valósággal tapogatják az arcát. Milyen gyönyörűséggel tüzelt volna ezekre a gyáva fenevadakra, akik minden pillanatban egyre többen és többen lettek. De az úton autók és újra csak autók búgtak. Egyetlen lövéssel ezeknél a fenevadaknál is borzalmasabb fenevadakat vonhatna magukra. Nem, akkor inkább... a farkasok! Várni, ameddig csak lehet! Talán nemsokára hajnalodik.

— De hát mitől félsz, te furcsa kis teremtés? — próbálta magát nyugtatgatni Mitrofan Iljicsztől hallott hanglejtéssel. — Hát

mi a farkas? Nagy kutya, amely fél az embertől. Csak nagy farkákban meri magát az emberekre vetni... Falkákban?... De hányan vannak ezek a bozótban?

A fekete árnyak egyre észrevehetőbben közeledtek. A szemük kialudt, de Muszja látta óvatos mozdulataikat, hallotta a hó ropogását erős talpuk alatt, hallotta nehéz lélekzésüket és foguk csattogását. Mi lesz, ha ezek egyszerre valamennyien rárohannak?

Nem szabad tovább kockáztatni. Eljött az ideje... Lehet, hogy ez lesz az utolsó pillanata... De mi ez a tomboló dörgés, amely mint nyáron, vihar idején, ott zúg és visszhangzik az erdőben? Vagy csak úgy rémlik neki?... Miért hull oly lassan a fenyők koronájáról a friss hó? Füle úgy csengett a gyöngesegtől, hogy nehéz, talán lehetetlen is volt megkülönböztetni a valóságot a képzelődéstől.

Itt az ideje... Muszja remegő kézzel tapintotta ki jegyzőkönyvét és a ceruzát. Odaírta végakaratait a kihagyott sorba, aztán kihúzta csizmaszárából a törte. Már hallotta a farkasok lépteinek neszt. Fenyégetően morogva ugráltak felfelé. De még féltek!

— Hess innen, átkozottak! — kiáltotta és feléjük hadonászott fegyverével.

A fegyvert nem engedte ki kezéből. Lassan a fenyő mögé kúszott, érdes kéregbe kapaszkodott és feltérdelt. Igyekezett felállni, de ehhez már nem volt ereje. Miután erről meggyőződött, kinyújtotta kezét, amilyen magasra csak tudta s a törrel a fához szögezte a könyvecskét végakarataikkal.

De több ereje már nem volt. Karja lehullt. Végigzuhant a havon. De aki felfedezi a holttestét, észreveszi majd a jegyzőkönyvet.

— A holttestét? — milyen különösen hangzik ez. Hiszen ő még nemcsak test! A szíve még ver! A keze is engedelmeskedik, úgy-ahogy. A bolsevik nem halhat meg addig, amíg mindent meg nem tett, ami csak telik tőle! — A jegyzőkönyvet a fához erősítette. Messziről bárki megláthatja a barna, redves kérgen...

De mindent még nem tett meg... Még ver a szíve és ha ver, harcolnia kell magáért és elvtársaiért... De mi bõmből úgy?... Tán képzelődik?...

Újra hullt a hó az ágakról. Hát váratlanul s ilyen közelből lőnének? ... És a szíve dobog! Nem, nem... mindent még nem teit meg... Várjunk csak...

Visszaült előbbi, védett helyére. Társai mozdulatlan fejét a térdére tette. Úgy érezte, így inkább biztonságban vannak. Most hátulról nemcsak a szél és vihar ellen voltak védve...

Az éjszaka már sápadni kezdett. A közeli fák kiléptek a félhomályból.

— Hajnall! — ötlött az agyába. — Lehet, talán a nap elijeszti, elkergeti őket... Nem, ezek a gonosz fenevadpofák itt vannak egészen közel, a hóbuckákon... Fogukat vicsorítják... Bajuszuk ősz a zúzmarától. Sárga agyaruk között szaggatottan tör fel izgatott párájuk.

Egy nagyfejű, piszkos fehéres-csíkosbundájú farkas idegesen és óvatosan lépkedett előre. Már egészen közel van. Aztán nem mozdul a helyéből. Mintha jól akarna helyezkedni... Valósággal elmerül a hóban. Szemét összehunyorítja... mintha célzna. Az egész falka szorosan mögötte áll. Nem jönnek elő a bokorból, csak morognak, vicsorgatják a fogukat... A farkasbúzt már Muszjáig vitte a reggeli szél.

A hó csikorgott a nagyfejű talpa alatt. Muszja kínosan erőlködve, mindkét mutatóujjával meghúzták a ravaszt. Hosszú sorozat éles, egybeolvadó ropogása fut át a szakadékon. A visszhang végiggördül az erdőn és a fenyők csúcsáról hangtalanul hullanak a száraz, szúrós hószilánkok...

9

... Három hét telt el, amióta a Szovjet Hadsereg a sztálini stratégiai tervet teljesítve megkezdte gigantikus ellentámadását. Csapásai alatt összeomlottak a fasiszták főütőerejének alapjai a moszkvai körzetben. A Szovjet Hadsereg szétverte a német hadosztályokat, maradványaikat rendetlen visszavonulásra kényszerítette és győzelmesen haladt előre. Növekedő ereje újabb és újabb csapásokat mért az ellenségre.

Megtörtént, amiről a hátszágban, a fronton és a fronton túl, a megszállott területeken millió és millió szovjet ember álmodozott. Az összenyomott rúgó kipattant és a szovjet sereg ellen-

támadásba lendült. Olyan megsemmisítő volt az ereje, hogy nemcsak a német-fasiszta hadsereget rázkódtatta meg alapjaiban, hanem az egész rabló hitleri államot is.

Tyeplov tábornok hadosztálya, a kalinyini front hadseregének élgárdája, sikeresen áttörte az ellenséges erődítéseket, átment a befagyott folyón és ezen a területen elsőként vette üldözőbe az ellenséget. Sem az ellenség sebtiben épített védelmi vonalai, sem az utóvédharcok, amelyet a németek gyakran az erdőszéleken, vagy útmenti magaslatoknál, patakok, vagy falvak környékén vívtak meg, sem a tankcsapdák, sem a földön és a levegőben folytatott állandó ellentámadások nem tudták megállítani a támadást.

A hadosztály minden harcosa... a magas, szélesvállú, őszülő, hatalmas kovácskezü, széles tudóshomlokú Tyeplov generálistól kezdve a telefonistákig, akik fáradhatatlanul továbbították a parancsokat a mozdulatok gyorsítására, a századszakácso-kig, akik megtanulták, hogy kell gyorsmenet közben főzni, a tábori posta levélkézbesítőiig, akik ezekben a napokban görnyedtek a katonák sebtiben megírt „háromszög”-alakú leveleinek súlya alatt, amelyekben jó híreket közöltek... Minkenki tiszta szívvel csüngött ennek a nehéz, de győzedelmes támadásnak a sikerén.

Támadtak éjjel-nappal, alvás és gyakran pihenők nélkül. A tábori konyhák, amelyek a kész ételekkel nyomultak be a hadoszlopok közé, hiába tékoztak illatukat; nem volt idő a megállásra... Az ebéd kihűlt s a katonák néha megelégedtek száraz kenyérrel és egy marék hóval, amit menetközben fogyasztottak el. Nehogy lassítsák a győzedelmes hadmozdulatot, nehogy elszakadjanak az ellenségtől, nehogy az magához térjen és rendbe szedhesse sorait!...

Az erkölcsi fölény, amely a nagy győzelmet kivívta, olyan hatalmas volt, hogy az emberek magukról teljesen megfeledkezve, a hihetlent is valóra váltották. Amikor az ágyúk, géppuskák, löszerek és élelmiszerek megrekedtek a havas szakadékok mélyén, annyira, hogy a vontatók, vagy traktorok acél sodronykötelei szétszakadtak és nem tudták a terheket a havas mélységből kihúzni, emberek ragadták meg és vontatták ki a gépeket.

A tüzérségi hadosztályok után, elnyújtott láncban jöttek a havas úton a békés lakosok... öregek, asszonyok, kiskorú gyermekek. Vállukra vetett zsákokban lőszert hordtak. A felszabdított falvak lakosai teljes erejükkel segítették a mély hóban támadó fegyveres népüket.

Dicső napok voltak! A hadosztály a hóbuckákba ásott utakon vonult... Mintha futóárokban nyomulna előre. Az ellenség hóval belepett hullái, elhagyott ágyúi, szekerei, elégett gépei jelezték a Vörös Hadsereg győzelmes útját. Falvakon mentek keresztül, de csak az utakon elhelyezett jelzőtáblákból lehetett kitalálni mik is lehettek valaha ezek a falvak.

Ritka szabad percekben az egykori falvak helyén magányosan álló kemencékben konzervekből, kivonatokból főztek valami ennivalót. A falvakat a fasiszták szinte a földdel tették egyenlővé!... De a harcosok ittak a kutakból... És a megmaradt gémeskutak mégis csak arra emlékeztették őket, hogy itt, ahol most csak havat kavart a szél, valaha lakóhely volt, amelyet az ellenség a lakossággal együtt megsemmisített.

A halott falvak látása olthatatlan dühöt ébresztett a harcosokban.

Igy haladt Tyeplov tábornok hadosztálya, szüntelen harcok közben nyugat felé, sok-sok kilométert, amíg egy erősen kiépített ellenséges állás elé nem ért. Erdő szélén, a híres orosz folyó meredek partján, nem messze a forrásától...

A folyó itt még nem volt nagy. Száraz nyáron a medrében heverő köveken vadkecskék ugráltak át a tulsó partra. Még a hasuk sem lett vizes.. A part, amelyet az ellenséges parancsnokság a támadás megállítására kiválasztott, magas volt. Lent sárga, homokos lejtő szaggatta meg, annyira, hogy a parti fecskék, tudva, hogy ide se vadállat, se ember nem törhet, mély fészkeket vájtak maguknak.

A szakadék fölött, egészen a gerincen, fenyőerdő kezdődött. Az árkászok kidöntötték a fákat és gerendákból erődítményt építettek. A tüzelőállást úgy építették ki, hogy tűz alá lehetett venni a mocsaras balpart bármelyik pontját, a legalacsonyabbat is. Ahol a szakadékos partot a tavaszi áradások a legjobban alámásták és beomiasztották, a lejtőt jéggel vonták be az árkászok. A védelem legsebezhetőbb pontja így síkos hegygé változott

át, amelyen nemcsak a lövész, hanem a vadállat sem tudott felmászni.

Ezzel a parti védelmi állással tartóztatta fel az ellenség Tyeplov tábornok hadosztályát, amely az első vonalban támadott.

Felderítői jelentéséből Tyeplov tábornok azonnal megértette: arra még gondolni sem lehet, hogy az erődítményt rohammal vegyék be. Kivárta az éjszakát és a hóvihar fedezete alatt dobta rohamra különleges sí-osztageit. De az ellenségnek arra is volt ideje, hogy állásaiban az előőrs-szolgálatot megszervezze. A rohamot visszaverték... A hadosztály megállt. Minden órával gyöngült a harci lendület, amelyet mindenki ismer, aki valaha támadásban vett részt.

A hadsereg parancsnokságáról egyik futár a másik után hozta a parancsokat: gyorsan támadni... Maga a frontparancsnok, hidegvérű, tapasztalt, tehetséges hadvezér, akit Tyeplov tábornok nagyon tisztelt a halhinholi* merész hadműveleteiért, telefonhoz hívta a hadosztályparancsnokot, haragosan leszidta egyhelyben való vélkes topogásáért és azt tanácsolta, hogy „folyamodjék rávaszsághoz”!

Ravaszsághoz folyamodni! Ezen gondolkozott egyre a hadosztályparancsnok is, aki még a fehér-finnekel való ütközetek napjaiból ismerte az erdei harcok taktikáját. A főparancsnokságtól néhány tüzérüteget kért s ezeket az ellenséges állás legsebezhetőbb pontjával szemben állította fel. A parthoz közel összevonta az összes rendelkezésére álló géppuska- és traktorosztályokat s kiadta a parancsot, hogy az éjszaka folyamán nyomuljanak a síkság hadi útjain, berregtessék a motorokat, zörögtessek a hernyótalpakat s azt sem kell bánni nagyon, ha a motorok vezetői rosszul álcázzák villanylámpáikat...

Közben összevonta a sí-osztagekat és az összes felderítő csoportokat. Álcázó köpennyel látta el, géppisztolyokkal, gránátokkal, könnyű puskákkal, rohamkésekkel fegyverezte fel... és a kicsi erdőben, szemben a part legbevehetetlenebb részével, összpontosította őket.

* A japán Kvantung-hadsereg provokációs támadása 1939-ben itt omlott össze.

A sötét decemberi éjszakában az összes ágyúval végigvert az ellenséges védelmi vonalon. A jeges lejtőn végigsöpört a tűz. Mint gigantikus ecsetből hulló tűzcseppek, tompa, zúgó dörrenéssel szálltak a rakéta-lövedékek a folyó fölött. A föld remegett, nyögött. A tüzérség a megerősített vonal legsebezhetőbb részeire zúdította minden erejét.

Ugyanakkor pedig, egészen balra, csendben, az álcázó köpenybe öltözött harcosok egyetlen lövés és minden zaj nélkül, fejszékkel, ásókkal és szuronyokkal vágtak lépcsőt a megfagyott homokba és a fagyott fenyők gyökereibe s a kiszögelésekbe kapaszkodva másztak a meredek parton. A tüzérség még akkor is dörögtette ágyúit, amikor a harcosok első sora a havas homályban már áttört a gerincen. Itt értették meg teljesen a katonák lábornokuk hadvezéri cselfogását. A part legmegközelíthetlenebb részein, ahová a tüzérség egyetlen lövést sem adott le, az ellenség egyáltalán nem várt támadást...

Minden erejét jobbra, a védővonalnak arra a részére összpontosította, ahol a tüzérségi előkészítés a legerősebb volt. A támadást ott várták.

A feltörő rohamcsapatok tagjai szinte csalódást éreztek, hogy a legnehezebbnek látszó feladat ilyen egyszerűen oldódott meg s hogy a meredeken nincs kivel megütközni. Köteleket dobtak a mélybe és úgy húzták fel a többieket. A „rohamzászlóalj”, ahogyan a parancsban a különlegesen összeállított egységet nevezték, a mélységben betört az ellenség védelmi övezetébe. Amikor a tüzérségi előkészítés utolsó dörejei is elcsendesedtek, a rohamzászlóalj harcosai hátulról rohamozták meg az ellenséges futóárkokat, géppisztoly-tűzzel kaszálták le a lövészeket és gránátokat hajigáltak az erődítmények bejáratába.

Így törtek rést az ellenséges védelem folyómenti állásain. A hadosztály előre dobta szibériai sí-osztágának az elővédjeit. Minden erejét az átlörés helyére vetette és utat nyitot hadseregének.

Az előrenyomulás folytatódott.

Tyeplov tábornok, miután megnyugtató híreket kapott az ezredek sikeres előnyomulásáról a folyón túlra, az erdős terület mélyére, aláírta a jelentést a parti erődítményekben ejtett gazdag zsákmányról. Aztán kiadta utolsó rendelkezéseit, s az ellen-

ség folyómenti állásainak elfoglalása után... először feküdt le napck óta.

A tábornok és a parancsnokság abban a tágas fedezékben helyezkedett el, ahol eddig az állást építő német mérnökök laktak. Ezek nem sajnálták maguktól a fát. A fedezékek körül padokkal, ötletes kiugrókkal díszített kacér kis tornácokat, folyosókat építettek. Mindez hántatlan, fiatal nyírfából készült.

Annak a fedezéknek a bejáratánál, ahol a tábornok helyezkedett el s ahol minden valószínűség szerint a fasiszta parancsnokság lakott, egy gránátszilánktól összetört tükör darabjaiból összeillesztett ragyogó felírás látszott: „Sanssouci”. A fedezék széles volt és kényelmes. A fasiszták ismeretlen emberek lakásaiból különböző méretű bútorokat cipeltek ide: egyeneshátú kemény díványt, karosszéket, sőt mosdót is ovális tükörrel s márványozott deszkalappal.

Bár a bútorok a mieink voltak, szovjet bútorok; bár a szárnysegéd a különféle levelezőlapokat, a német képeslapok kivágásait, képeit letépte a falról, sőt a tükörszilánkokkal kirakott „Sanssouci” felírást sajátkezűleg kaparta le s még a helyét is behintette hóval; a padlót, a fedezékek falát gondosan lemosták, karbolla fertőtlenítették... a tábornok mégis különös, megfoghatatlanul gyűlöletes szagot érzett a fedezékben.

Forgolódott fektében. Behúnyta szemét, megpróbált egyenesen lélekzeni, de lecsukott szemhéjain át is látta a gyalogság vonulását, a tűzértséget és a gépeket. Hallotta a vezetők rekedt hangját:

— Mars, mars, mars!...

Hallotta a motorok üvöltését. Maga előtt látta az összerongyolódott térképet, amelyen a német csapatrészeket kék ovális figurával és számokkal jegyezte s amelyeket a Vörös Hadsereg támadásait mutató vörös nyilak szeltek át. Tompa robbanások fényét látta... Hangtalanul vonultak a borostás hadifoglyok menetoszlopai a behavazott földeken át, hihetetlenül rongyos ruhákban.

Fáradt agya sehogyan sem tudott megnyugodni. Alom nem jött a szemére. Azt hitte, hogy mindennek az az idegen, megmagyarázhatatlan szag az oka, amely beleette magát a lakóhely falába, padozatába. Aludni pedig kell, bármi történjék is... Hol-

nap hajnalban új, harcos nap következik és ki tudja, mikor lehet újra lefeküdni, pihenni.

Sóhajtott, leszállt az ágyról, lábát nemezcsizmába dugta. Fel sem öltözött. Csak bekecsét dobta vállára és kiment a fedezékből. Az őr feszesen állt a bejáratnál. A hóvihar lecsendesedett, a fagyos szélről lesimított hóhalmokból foszforeszkáló ragyogás áradt. A meredek partnak az ágyúlövedékektől szétfoszlatott széle fölött élesen ragyogtak a hideg csillagok. A tábornok möhön szívta a friss levegőt.

— Aludni mindenesetre kell — mondta hangosan.

— Igenis kell, tábornok elvtárs — hangzott a sötétből az őr hangja.

A fedezékben a tábornok bement a fallal elválasztott helyiségbe, ahol egy öreg, bajszos katona, a szakács lakott. Hanyattfekve aludt, erősen horkolt és értelmetlenül mormogott valamit. A tábornok óvatosan rátekintett a szakácsra, lehajolt, az ágy alatt matatott s végül egy üveg konyakot talált. Poharat is lelt, megtöltötte s lehajtotta az erős, tölgyfaszagú folyadékot.

Ebben a pillanatban csudálkozó pillantást érzett magán. A szakács felébredt, megdörzsölte szemét, értetlenül és bizalmatlanul nézett tábornokára. Kezdetől fogva együtt harcolt a tábornokkal és maga is keményen vallotta, hogy a parancsnokság nem iszik. A konyakot, amelyet a hadosztály főnöke küldött az októberi ünnepekre, a szakács tiszteletreméltó vendégek számára tartogatta...

A tábornok undorodva húzta fel vállát, az üveget a szakács kezébe nyomta és szót sem szólva eltűnt a vászonfüggöny mögött.

Felmászott az ágyra és lezárta szemét. Most, amikor testében gyorsan előmlött a meleg, mintha eltűnt volna az undorító idegen szag.

Kellemes szunnyadozás közben előtte állt... feleségének, a vidám kis kövér asszonyának és fiának a képe... A fia hosszú, sovány legényke, hosszú karjai és soványsága ellenére is csodálatosan hasonlított az anyjához. Aztán vidám, feketeszemű kislánya képe jelent meg előtte... Érezte már a közeledő, óhajtott álmot... Kényelmesebben helyezkedett el. Fejére húzta a takarót és csak most érezte igazában, mennyire fáradt.

-- Hát mégis csak alaposan eldöngettük a fasisztákat Moszkva alatt'... Ez ám az igazi... sztálini kitartás, a lángeszű hadvezér nyugodt bölcsesége! — gondolta és mintha csak langyos vízbe merült volna.

A függönyön túl, ahol a segédtiszt ágya volt elhelyezve, mint a cserebogár zümmögése szólalt meg a telefon. Ez a következő, makacs hang éjszaka mindig valami újat, gyakran riasztót és kellemetlent jelentett. De az álmod azonnal elűzte. A tábornok csak nagy akaraterővel tudta magát arra kényszeríteni, hogy az ágyában maradjon.

— Ki telefonál? Hiszen megkértem a telefonistát, hogy csak a legsürgősebb esetben kapcsoljon és mindenkit, aki a hadosztály parancsnokságát kéri, kapcsolja a törzsparancsnokságra. — De a telefon élesen és kitartóan zümmögött. A kagylót senki nem vette fel. — Bizonyosan alszik... — gondolta a tábornok segédtisztjéről. — Eh, fiatalság!... Már maga akart a telefonhoz menni, amikor a segédtiszt elnyomott, vésztiósló suttogását hallotta:

— Ki, ki? ... Nem tudom, Tizenkettes elvtárs. Egyes pihen, csengessen a Hármasnak... Mondom: Egyes elvtárs három nap óta még le sem feküdt. Ne kérje, Tizenkettes elvtárs, nem adhatom. Nem tehelem...

A Tizenkettes a hadosztály telefonnévjegyzékében ugyanaz a bátor, harcos őrnagy volt, akit a tábornok a szibériai sí-elővéddel, az erdei úton elindított, hogy a visszavonuló ellenséges csapatok üldözését fokozza.

— Kapcsoltassa magát a Hármassal. Tizenkettes elvtárs... Most nem tudom... — makacskodott a segédtiszt.

Suttogása haragos sziszegéssé változott.

Az álom már teljesen elszállt a tábornok szeméről. Felült az ágyon, kitapogatta lábával a csizmáját. Az őrnagy tapasztalt és fegyelmezett tiszt. Nem hívná ilyen makacsul holmi semmiség miatt... A tábornok a telefonhoz lépett s csodálkozva látta, hogy a kútszerű nyílás jégbeburkolt fala, amelyre a fedezék egyetlen kis ablaka nyílt, már narancssárga fényben villog. Tehát mégis csak aludt, még pedig nem is keveset.

— Egyes van a telefonnál — mondta a tábornok s kivette a kagylót a szárnysegéd kezéből.

— Tizenkettes jelent — rikoltotta egy vidám, energikus hang. — Bocsásson meg, Egyes elvtárs, nem háborgattam volna, de nagyon fontos jelentenivalóm van. Rendkívül fontos...

— Rendkívüli esemény? A zászlóaljnál? Nem? Csapdát fedeztek fel? Benne rekedtek?

— Egyáltalán nem. A támadás normálisan fejlődik. A főerők az úton nyomulnak előre és elérték a kis őrházat. Síelőim velük párhuzamosan folytatják az üldözést. Öt óra ötven perckor elérték az „Ötvennyolcas” magaslatot, a déli topográfiai jelzésnél a „Negyvenhetet”. Most már jelentékenyen előretörték nyugat felé.

— Derék legények — kiáltotta a telefonba a hadosztályparancsnok.

A térképet figyelve a tábornok már vörös ceruzával meg is jegyezte az őrházat és a magaslatot. Világos! A megerősített tartalék védelmi állását összetörve, az ellenséget arra kényszerítették, hogy megkezdje a rendetlen visszavonulást.

— Nagyszerű fiúk — mondta újra a tábornok. Vörös ceruzával meghosszabbította a nyilat s így szétvágta az ellenséges csapatokat. — Folytassák az üldözést. Tizenkettő nulla-nulla-kor kitörni a főerővel a körzetbe... Így, ide... a körzetbe a vasúti vonalon keresztül. Az elővéd sí-csapatai elindulnak. Maguk mögött hagyják a német oszlopot és elfoglalják „Bol. Szamarinó”-t. Megtalálta a maga térképén „Bol. Szamarinó”-t? Ez az. Érti? Hajtsa végre... Igaz, maga valami rendkívüli eseményről beszélt. Mi az?

A vidám, energikus, magabiztos őrnagy hangja, amely még sikertelen harcokban is ilyen maradt, most megremegett s furcsa kislíus hetykeség rezdült meg benne.

— Ó, Egyes elvtárs, rendkívül, különös eset. Síelőim a párhuzamos úton, két kilométerre a Negyvenhetes topográfiai jelzéstől egy zsák kincset zsákmányoltak. Aranyat.

— Hogy? Ismételje, mit zsákmányoltak? Nem értem. Bőtízze le.

— Arany... Anna, Róza, második Anna, Nyikoláj. Érti? Az, az... igen, arany, sok arany, Egyes elvtárs.

— Hallja-e, a maga második Annájából semmit sem értek, az ördögbe is...

A tábornok már bosszankodni kezdett. Még a védelem nap-

jaiban, amikor a hadosztály csapatai a Volga balpartján, Kalinyin városon túl ásták be magukat és onnan verték vissza az ellenség rohamát, akkor állapították meg belső használatra saját készítményű, meglehetősen egyszerű rejtjeleket a telefonbeszélgetésekhez. A rejtjelen a következő neveket használták: a tankot bocskornak, az ágyút ugatónak, a lövedéket uborkának, a repülőgépet madárnak, stb. nevezték. Természetesen valamenynyien megértették a mondatot, hogy „A németek jobbszárnyára bocskorok jöttek”, vagy „Igényelni kell az ugatók számára 76 milliméteres uborkákat”. Ezek a mondatok egyáltalán nem hangzottak valami titkosan. Egy ízben maga a tábornok is, mulatva a rejtjelen, lefolytatott egy ilyen beszélgetést. Most is, amint meghallotta az „arany” szót, sehogyan sem emlékezett vissza, hogy tulajdonképpen mit is jelenthet.

— Búza, vagy mi? — kérdezte újra.

— Dehogy is, éppen az, amiről szó van... Arany, Egyes elvtárs! — válaszolta a vidám hang.

— Vigye az ördög a maga ostoba ötleteit. Már nem vagyunk védelemben, jelentsen csak oroszul. Mit foglaltak el?

— Bocsnátot kérek, tábornok elvtárs, éppen azt... aranyat. Legvalódibb aranyat, drága fémet, azonkívül briliánsokat és másfajta ékköveket is. Sok arany, egy egész zsák! Partizánok hozták, az erdőben találtuk. A levelükből is kitűnik...

— Micsoda levél? Honnan a levél?

— Egy kis noteszbe írták és egy német szuronnyal fához tűzték. A levelük, Egyes elvtárs...

A történet csakugyan szokatlan volt... A tábornok elfelejtette, hogy csak fehérműben áll az éjjel teljesen kihűlt fedezékben... Bekecsét, amelyet segéd tisztje a vállára dobott, gépiesen begombolta és leült az asztalhoz.

— Olvassa a levelet. Várjon csak, benne van, hogy honnan vették ezeket az értékeket?

— Igenis, Egyes elvtárs! — az őrnagy megnevezte a várost és a bankot.

Ezt a várost jól ismerte a tábornok. Az ezred, amelynek ő volt a háború kezdetén a parancsnoka, harc közben vonult vissza a határtól, s más csapatrészekkel együtt éppen ennél a városnál helyezkedett védelmi állásba, nem messze a vasútállomástól. Majdnem négy napig verte vissza a németek támadását, amíg az ellenséges tankok észak felől a hátába nem nyomultak.

— Ezt a várost már június végén elfoglalták és most már december van. És majdnem hatszáz kilométernyire van innen — mondta kétkedően a tábornok, akinek szemében ez a távolság csak az ő ezrede, később hadosztálya súlyos utóvédharcainak végtelen láncolatát jelentette. — De hogy kerültek ide ezek az értékek? Itt valami nem egyezik... Ki zavarta így össze a dolgokat maguk közül?

— Senki sem. Minden pontosan így van. Itt a levélben megírják, hogy onnan hozták.

— Hatszáz kilométeren keresztül? A német hátországon át?

— Igen!

— Olvassa csak el a levelet. Mi az ördögöt vár?

Valahol a drót másik végén recsegés hallatszott. Aztán szokatlanul ünnepélyesen csengett az őrnagy hangja:

— „Elvtárs, aki megtalálod ezt a könyvet, hozzád fordulunk, mi, három szovjet ember... Ha megtalálod ezt a könyvet, mi már valószínűleg nem leszünk életben...”

— Meghaltak? Megölték őket? Megfagytak?

— Nem, nem... Élnek, tábornok elvtárs! — Az őrnagy hangjába újra valami vidám, kisfiúsan hetyke árnyalat vegyült. — Éppen ez a nagyszerű, hogy élnek!

— Hol vannak?

— Az orvosi segélyhelyre küldtem őket. Nagyon súlyos állapotban vannak.

— És kik ezek?

— Két fiatal legény, meg egy kislány. Az egyik fiú egészen gyerek. A kislány is olyan kiskorúnak látszik, de eszméletnél van. Elmondta, hogy ő hozta el a kincseket abból a városból... Egyes elvtárs, csodálatos kislány... A szeme...

— Jó, jó, olvassa csak a levelet...

— Parancsára!... Itt leírják a nevüket és a címüket. És így folytatják: „Kérünk téged elvtárs... — s itt ahhoz fordulnak, aki majd megtalálja őket, — szedd elő a gyökerek alá rejtett zsákot a kincsel, amely az állam tulajdona és add át... — az őrnagy hangja elakadt.

— No-no „add át...” Mi az, nem tudja elolvasni?

— Dehogynem tudom... „...átadni az értékeket a legközelebbi pártszervezetnek”. És még azt kéri a levélben, adja át a megtaláló az ő utolsó üdvözlését a dicsőséges Vörös Hadseregnek, a lenini Komszomolnak és a Bolsevik Pártnak. Még

azt is kéri, aki megtalálja őket, mondja meg... ezt a nagyszerű részt elolvasom magának: — „Mi megtettünk mindent, ami tőlünk telt és mégsem teljesítettük feladatunkat, csak azért, mert megbetegedtünk, elgyöngültünk... elgyöngültünk... és nem volt már... erőnk...”

A telefonkagyló elhallgatott. Izgatott lélekzés száraz zaja hallatszott.

A tábornok úgy érezte, hogy a kagyló hideg öntvénye a fülét égeti. A fedezék barna deszkája, amelyet a fagyos földkunyhóban a libegő acetilén-lángok sugarai aranyoztak be, az asztal, amelyet a nagy térkép úgy terített be, mint valami asztalterítő... minden összefutott a meleg ködben. Mellette homályosan rajzolódt ki a szárnysegéd alakja.

A tábornok hevesen elfordult.

— Miért áll itt? Oltsa el a lámpát! — dörmögte haragosan. Csak ezután a nála szokatlan hang után mondta bele a kagylóba: — Elég... Megfelelő kíséret mellett azonnal küldje ide az értékeket, hozzám. No igen, a hely az előbbi. Az értékekkel küldjön részletes jelentést. Csatolja hozzájuk a noteszt. Az embereket vigyék azonnal a zászlóalj-orvosi segélyhelyre, orvosi kísérettel. S vigyázni kell rájuk, mint a szemünk fényére. A fejükkel felelnek. Végeztünk! Várjon! Az embereket elszállítani elküldöm az autómát az orvos-szolgálat alezredesével együtt.

A tábornok kiadta a megfelelő rendelkezéseket segédtisztjének. Amikor az már eltűnt, újra füléhez emelte a telefonkagylót.

— Halló! Én beszélek, Egyes! Mifélek ezek az emberek? Irja csak le...

— A kislány nagyon fiatal, nagyon kedves, egészen kis-korúnak látszik... göndör... Gyönyörű szürke a szeme... Hát. Egyes elvtárs, ez olyan szem. . .

— Ugyan már! Örnagy, hány éves maga?

— Huszonöt, tábornok elvtárs.

— Olyan is... huszonöt éves... A szeme! Hát én a szeméről kérdezősködtem? Milyenek ezek az emberek?

— Nagyon kimerültek, elgyöngültek. A fiúk nem is beszélnek, de a kislány!

— Már megint csak a kislány!

— Bocsánat, csak azt akarom mondani, hogy a lány tud beszélni... Elmondta, hogy tegnapelőtt reggelig mentek. Igen

— mentek volna egész éjjel, de az utakon megindult az éjjeli forgalom és így beszorultak az erdőbe. Nehéz elhinni, de úgy látszik, így volt. A lány átadott nekem egy német térképet, a körzetben lévő ellenséges hadsereg elhelyezésének ábrázolásával. Ezen a már idejét múlt térképen kívül van egy levél az ellenséges seregcsoport törzsének „központi” vezérkarához.

— Miért hallgatta ezt el? Miféle levél? Milyen levélről van szó?

— Sürgős levél, Egyes elvtárs. Ebben Hitler főhadiszállása kategorikus parancsot ad a „Központ”-nak, hogy állítsa meg a mi támadásunkat. Döntően. Gyorsan. Minden áron...

— A parancs kelte?

— Öt nappal ezelőtt adták ki.

— No, elég jó kis árat fizettek érte — nevetett a tábornok. — Küldje el a levelet és a térképet.

— Már két órával ezelőtt elküldtem, Egyes elvtárs. Hamarosan meg is kapja.

— Szóval: „Döntően. Gyorsan. Minden áron!” Ilyen nagy hangon rendelkezik?!... Egyébként... hogyan került a partizánokhoz ez a levél?

— A leány elmondta, hogy öt nappal ezelőtt megöltek egy német összekötő tisztet.

— Ezek a legyöngült emberek?... Akikben már alig van élet?

— Igenis, Egyes elvtárs.

— Hol találták meg őket?

— Véletlenül bukkantunk rájuk. Szurkov kapitány a párhuzamos úton nyomult előre. Egyszerre csak géppisztoly-sorozatot hall az erdőben. Egyet, kettőt, hármat... Azt gondolta... kelepce. Óvatosan megkerülte... Látják, a hóban mozdulatlanul... hárman... fekszenek. A hó már befűtötte őket... Egyes elvtárs... A kislány térdén géppisztoly. A feje fölött, német szuronnyal a fába szúrva a könyvecske. A kislány eleinte nem tudott beszélni. Csak sírt és simogatta a harcosok subáját és fegyverét. Azt hitte, álmodik és nem valóságban lát bennünket... Szavamra mondom!... Aztán megjött a szava; elmondta, hogy ők csak sejtették a mi támadásunkat, de azt gondolták, hogy a frontig még vagy száz kilométer az út. A kislány a farkasokra lőtt, Egyes elvtárs... Így van ez!... Soványka nagyon, de az arca gyönyörű, mintha csak elefántcsontból metszették

volna. És a szeme, nagy, szürke, és mint két reflektor, úgy ragyog...

— És az orvos? ... mit mond az orvos?

— Az orvos, Egyes elvtárs, semmit sem mond. Csak a válát vonogatja. Nem hiszi, hogy skorbutról van szó. A kimerülésnek olyan fokán és még hozzá ilyen nehézségek után... A kislányt Muszjának hívják...

— Eh, őrnagy, maga azt hiszi, hogy még mindig alhadnagy... örökösen ilyen ostobaságokkal van tele a feje — dörögte a tábornok. — Lehetséges, hogy maga a szürke szemek kívül semmi egyebet nem vett észre? ... No jó, elég a fecsegésből. Kldje el az értékeket és a jelentést. És tizenkettő nullakor a megjelölt helyen aztán sikerüljön... Megértette? Végrehajtani a parancsot! Majd megmutatjuk nekik „döntően, gyorsan és minden áron!”

A tábornok letette a kagylót és néhány pillanatig mosolyogva nézett a fedezék sarkába. Aztán felugrott és berontott segédtsíztje fedezékébe. Annak szemöldökét és köpenye prémgallérját már belepte a reggeli fagy:

— A politikai tiszt jöjjön minél gyorsabban hozzám! Mondja meg neki... azonnal kérem. Nagyon fontos ügyben... Aztán kapcsoljon össze a hadseregparancsnokkal és a front Haditanácsának tagjával... Várjon csak. Hívja ide a hadosztály egészségügyi főnökét is... Még mielőtt megjelenne, intézkedjék, hogy itt nálam készítsenek elő három kórházi ágyat teljes felszereléssel. Gyorsan!

A tábornok hunyorogva nézett a téli reggel sárgás citromszínű fényébe, amely a földbevájt kunyhó befagyott kis ablakán áradt be. Erősen, elégedetten dörzsölgette a kezét. Fáradt szeme boldogan és ravaszskásan csillogott. Az aranyos napsugarak felé fordulva mondta:

— Szóval: „döntően, gyorsan, minden áron!”... No jó! Minden esetre ez a napunk jól kezdődik. Nagyon is jól!

Másnap a fedezékek földalatti városa elé, amelynek bejáratát, keresztjáratait és terraszait barbár módra, hántolatlan fiatal nyírfákkal cifrázták ki a fasiszták, három autó érkezett. Elsőnek a kényelmes „emocska” jött meg. Zöld és fekete csíkok-

kal bemázoltan olyan volt, mint egy görögdinnye. Ez az autó a folyón túlról, nyugatról jött, ahonnan most már alig hallatszott ide a távolodó ágyúdörgés. A kocsiból Tyeplov tábornok szállt ki, aki még tegnap hajnalban a túlpartra, az üres erdei őrház elé helyezte át parancsnoki állomáshelyét.

— No, hogy vannak? Mi hír róluk? — kérdezte az idősebb őrt, aki tábornoka láttára a kunyhó bejárata előtt mereven vigyázzba állott és géppisztolyát tisztelgésre emelte.

— Minden teljesen rendben van, tábornok elvtárs. Pihennek.

— A parancsnokságról senki sem érkezett még?

— Senki sem. Maga az első.

A tábornok bement egykori lakóhelyére. Majdnem ugyanakkor keletről, az elvonuló hadosztályok kerekeitől porcellánkeményiségűre döngölt havas úton a fedezék elé gördült két erős, hosszú, ezüstös zománcozású terepjáró vezérkari kocsi.

Elsőnek egy apró, sovány, friss és minden ízében rugalmas ember ugrott ki. Csukaszürke bekecses és magas tábornoki prém-süveget viselt. A másik autóból lassan szállt ki egy zömök férfi. Ez nemezcizmában és felgyúrt prémgalléros fekete kabátban volt. Alacsony sapkájának prém fülvédőit leengedte és a vörös, dús prémje idősebb, fagytól pirosra csípett, keményvonású, telt arcot keretezett.

A motorok zajára a hadosztályparancsnok kijött és a fedezék bejáratánál várta az érkezőket.

— Jó egészséget kívánok haditanácstag elvtárs! — üdvözölte legényes hetykeséggel a bekecses embert.

— Üdvözlöm, tábornok... Ismerkedjenek meg. A párt kerületi titkára... — mutatta be a civilruhást. — No, hol vannak azok?

— Egyelőre a fedezékben helyezték el őket — felelte a hadosztály parancsnoka s felettesei jelenlétében kihúzta magát, úgy megfiatalodott, hogy szinte tizenöt esztendőtt lökött le a válláról.

— Hogy szolgál az egészségük? — kérdezte a kerületi párttitkár. A hadosztályparancsnok elcsodálkozott alakjához nem illő, fiatalos, csengő hangján, fiatalosan élénk szemén, amely állandóan úgy futkosott körbe, mintha mindent észre kellene vennie.

— Nem panaszkodnak. Parancsát, haditanácstag elvtárs, teljesítettük. A hadosztály orvosfőnöke, aki az orvosi szolgálat

alezredese, állandóan mellettük tartózkodik. A repülőgép a különleges gyógyszerekkel még tegnap este megérkezett.

— És a kincsek? — kérdezte a kerületi titkár.

— A gyógyszereket hozó repülőgéppel ideérkezett az önök embere a bankból, az a félkezű... Ő és az én pénzügyi főnö-

köm egész éjjel boszorkánykodtak... Reggel jelentették: hozzávetőleges becslés szerint kolosszális értékek... Tegnap óta én nem voltam itt... hiszen haditanács tag elvtárs, mi most támadunk és nincs időnk... Ilyenkor nagyon rövid a nap!

— Hát persze. De ne menjünk a fedezékbe? — kérdezte a tábornok és szívélyesen utat engedett a párttitkárnak.

Lent eleinte csak a harcosok homályos alakját látták, akik az ő megjelenésükre elősiettek és feszes állásba merevedtek. Később a félhomályban már megkülönböztették az asztalnál, a beárnyékolt karbid-lámpa világánál dolgozó két tisztet és egy harmadik embert... egy idősebb, száraz, ráncosarcú civilt. Félkatonai zubbonyának üres ujját derékszíjába dugta...

Az asztalon, amely előtt a három férfi állt, homályosan csillogtak a felhalmozott kincsek.

— Nohát, hadosztályparancsnok elvtárs, mutassa meg a kincseit — mondta a Haditanács tagja, levette süvegét és tenyerével lesimította ezüstös, ágaskodó haját, amely apró koponyáját szegletessé, tömörre formálta.

Tyeplov tábornok hallgatagon mutatott kezével a kincsek felé.

— Ne oda nézzenek, tábornok elvtársak! — mondta csengő hangon a kerületi párttitkár.

Eppen csak végignézett az aranyhalmon és az emeletes ágyakhoz lépett. Fiatalos, makacs szeme behatolt a félhomályba. Széles, telt, nagyon mozgékony és kifejező arcán gond, kíváncsiság és áhítatos tisztelet látszott.

— Hé, feleljen aki élő... Engedjétek meg, hogy legalább lássalak benneteket. No, mi lesz?...

A felső ágyat a leány foglalta el. A gyűretlen párnán s a friss fehér háttérben olyan finom, szigorú vonalakkal rajzolódt ki sovány arcocskája, mintha csakugyan művész keze metszette volna régi elefántcsontból. A leány aludt, de szemhéjai idegesen remegtek és sápadt, soványságtól megnagyobbodott száján nyugodt mosoly árnya vibrált.

A széles, alsó fekhelyen, egymás mellett, feküdt egy nagyon magas ember — annyira sovány volt, hogy korát alig lehetett megállapítani — és egy szögletes, barnaarcú, serdülő, még majdnem gyerekszámba menő fiúcska. Ugy hatottak, egymást átölelve, mintha ez a sovány, mélyen alvó óriás a bajok és veszélyek elől testével védené a fiatalabbat.

Mind a három egyenletesen lélekzett. A kerületi párttitkár sokáig állott előttük. Ifjúkorában, amelyet már nagyon távolinak érzett, elvégezte az orvosi fakultást és mint orvos, örömmel hallgatta ezt a nyugodt, egyenletes lélekzést. Betakarta paplannal a fiatalabb fiú lábát. Olyan sovány volt, hogy minden csontját látni lehetett.

— Felkelti őket? — kérdezte az idősebb, szigorú asszonytól, akinek katonai zubbonyán három téglalap és orvosi jelvény ragyogott.

— Az állapotuk súlyos, de a pulzusuk újra rendes. Eddig két vérátömlesztést csináltunk. Tegnap este és ma reggel húsvetést kaptak. A kislány nagyszerűen viseli magát, már felülni is próbál, erős... Mindig beszélni akar. Éppen most, a maguk ideérkezése előtt aludt el.

— No és mit jövendől az orvostudomány? — kérdezte a Haditanács tagja.

Most már süveg és bekecs nélkül volt, egyszerű táboriszürke egyenruha-kabátján homályosan ragyogott csillagja. A kis ember rugalmasan lépkedett és ragyogó fényes csizmája könnyedén és kellemesen csikorgott minden mozdulatára.

— Az orvostudomány remél, altábornagy elvtárs. A fiatal-ság, a lelkes fiatal-ság mindent legyőz — felelte egyszerűen, közvetlenül az orvosnő. Megigazította szigorú frizuráját s az alvókra tekintett. — Nagy igazságtalanság lenne: legyőzni ilyen hihetetlen, valósággal embertelen nehézségeket, kötelességet teljesíteni és — meghalni.

— Megesik az is. A háborúban, sajnos, így is történhetik — mondotta a Haditanács tagja. Élesen sarkonfordult és elindult az asztal felé, de ismét visszatért. — Orvosalezredes elvtárs, a frontparancsnokság megkért, hogy személyesen mondjam meg önnek: tegyen meg minden lehető a megmentésükre. De ha a lehető kevés, tegye meg a lehetetlent is. Vívja meg a harcot az életükért az orvostudomány minden fegyverével. Semmit sem kell sajnálni. — Az asztalhoz lépett. — Összeszámolták?

— Itt nincs mit összeszámolni. Minden meg van számolva. Leltár szerint vesszük át — felelte a félkarú civil. — Itt az értékek leltára. Teljesen előírás szerint vették fel. Mi csak összehasonlítjuk és aktát készítünk a kincstári eljárás számára.

— Egyezik?

— Az utolsó grammig, az utolsó köig — felelte büszkén

a félkarú ember. — Másként nem is lehetne. Öreg, tapasztalt bankbeli dolgozó állította össze. Nagyszerű munkaerő. Én ismertem.

— Miért csak „ismerte” és nem „ismeri”?

— Meghalt, tábornok elvtárs. Meghalt az úton, amikor ezeket az értékeket hozta!... Másodmagával cipelte ki a meg szállott városból. Ott ni, azzal a kislánnyal, Marja Volkovával.

— Te ismered azt a kislányt? Ez is a te munkatársad volt? — fordult feléje élénken a kerületi párttitkár, otthagya a Mitro-fán Iljics-féle leltárt, amelyet eddig figyelmesen nézegetett. — No és mi volt ez a kislány, Cserednyikov elvtárs?

A civilruhás zavart mozdulatot tett félkezével.

— Hát... semmi különös! Mint gépíró nő dolgozott... Jó gépíró nő volt, egyszerű kislány, semmiben sem tűnt ki.

— Egyszerű kislány, Ugy, úgy úgy... Semmi különös... — húzta a szót elgondolkozva a párttitkár és a tábornokok felé fordult. Fiatalos elevenség ragyogott arcán és szélesen elmosolyodott. Fehér fogsora villogott. — Ez az, hogy semmi különös nincs benne!... Átlagos, semmiben sem kiváló kislány, mindennapi emberek és megszokott véletlenek... Ez a legfontosabb... Itt van ni, tábornok elvtársak, gyönyörködjenek ebben az okiratban. Szintén mindennapi okirat, amelyet valószínűleg szabályosan állítottak ki. De hogyan? A „rohammunkás-lapon” és a „dicsérő okiraton”. És hol állították össze? Az ellenség hátszágában, az erdő sűrűjében. A kapitalista embernek ilyen feltételek mellett bizonyára kinőne az agyara és karma... Ők pedig azokat az értékeket mentették, amelyeket senki sem bízott rájuk... Várjanak csak, gazdagabbak leszünk, helyreállítjuk a kerületi múzeumot, amelyet a fasiszták felégettek! Akkor én elrendelem, hogy ezt a nem mindennapi okiratot a vitrin legfeltűnőbb részén helyezték el. Üveg alatt kell megőrizni a háborús évek egyik legérdekesebb okiratát.

— Még nem hallott a végrendeletükről? — kérdezte a hadosztályparancsnok, kihúzva irattárcájából az ócska noteszt, a hosszú lyukkal, amelyet a rohamkés ejtett rajta. — Ezt is elteheti a múzeuma számára. Ne felejtse el, hogy mindezt olyan emberek írták, akik már jóformán haldokoltak a skorbuttól, az éhségtől és nem remélhették, hogy ezt valaha valaki is kézhez kaphatja,

A kis jegyzőkönyvben egy légy piszkos fénykép is volt, egy kolhozasszony képe, amint két tarka borjú pofácskáját szorítja

magához. A Haditanács tagja egy pillanatig férfimódra gyönyörködött a szép női arcban, amely gyöngéd és szigorú volt egyszerre.

— Ki ez?

— A kislány azt mondja, egy kolhozasszony. Ő is hordozta az értékeket. Tőle ezek a partizánok vették át — adta meg a felvilágosítást a hadosztályparancsnok, rámutatva az alsó ágyon fekvő férfiakra.

— Staféta — nevetett a párttitkár és úgy betűzte a könyvecskében jobbra-balra dülöngélő írást.

Egyik tiszt eléje tolta a karbid-lámpát.

— Milyen derék gyerekek! — mondta a titkár. — A könnye is kicsordul az embernek, ha elolvassa.

A felső polcra mély sóhaj és friss lepedő suhogása hallatszott. Halk, zengő hang kérdezte:

— Orvos elvtárs, itt van? ... Hogy' vannak a társaim? Hogy érzik magukat?

— Alusznak, alusznak, kedvesem. Aludjék maga is. Ne beszélgesen! — válaszolta az orvosnő kellemes, alacsony hangja. — Ne is gondoljon rájuk. Már jobban vannak.

— Igazat mond? ... Jaj... ki az ott?

Mindnyájan, akik a fedezékben voltak, mintegy parancsszóra, a hang irányába fordultak. A Haditanács tagja a ragyogó ezüstös hajával, a kövér párttitkár, a magas hadosztályparancsnok, a félkezű bankember, a tisztek és az őr... mind tapasztalt, sokat látott, sokat átélt emberek... valamennyien odanéztek, ahol az ágy széle fölött egy sovány, kislányos arc emelkedett fel a félhományban hosszú, felhajló szempillák mögül nagy, kerek, fáradt lányszem ragyogott.

A kerületi párttitkár és a tábornokok már az ágy felé indultak, de az orvos szigorú pillantása megállította őket.

— Ezek az elvtársak a kincs miatt jöttek. Ne nyugtalankodjék, drágám. Aludjék csak... A bajtársai túl vannak a veszélyen — mondta az alezredes-orvos és úgy simógatta meg a lány fejét, mint egy kisgyereket.

— A mi kerületi székhelyünkön még nincs helyreállítva a villanyhálózat és a vízvezeték. Azt hiszem, további gyógykezelésre Moszkvába kell őket küldeni — mondta elgondolkozva a kerületi párttitkár.

— Moszkváról hallani sem akarnak — nevetett a hadosztályparancsnok. — Beszéltem velük, amikor ideérkeztek. Azt ajánlottam, hogy betegszállító autóval elküldjük őket a repülőterre. A kerékről a szárnyakra... De mindhárman egyszerre mondták: — Sehová nem megyünk a frontról... Azt kérik, hogy amint magukhoz térnek és megerősödnek, küldjük őket azonnal az erdőbe, a partizánokhoz, az ő különítményükhöz. Arra kérték, közöljük rádión a parancsnokukkal, hogy a feladatot teljesítették és az értékeket átadták.

— Uhh, micsoda nép! Ezek élni fognak! — mondta hangosan a Haditanács tagja, de ijedten nézett az ágyak felé és suttogóra halkította a hangját. — Milyen különítményből valók? Hol ez a csapat? Hová helyezték? Hol tevékenykednek? Ezt nem tudták meg?...

— Engedje meg jelentenem — felelte ugyanolyan kórházi, óvatos hangon a hadosztályparancsnok — én itt megjegyeztem a térképen. Ez a mi hadosztályunk felderítő tevékenységének határterületein túl, jobboldali szomszédunk vonalán van... Azt mondják, a szomszéd az utóbbi napokban alaposan előretört nyugatnak.

Azon volt, hogy minél csöndesebben nyissa szét a szárazon ropogó kemény, fényes papírt, a még össze nem gyúrt, új térképet.

— Itt az erdőben, ennél a szakadéknál... itt a közelben valamelyik kolhoz gulyája tel el. Hát ezek azt mondják: amikor a különítmény, amely itt az uzlovói körzetben működött, az erdei tűz miatt kiszorult a helyéről, a parancsnok a folyó mögé, a kolhoz gulyájához irányította a csapatot. Ez a szép asszony, a fényképen... onnan való.

— Bocsánat, miféle gulya?... Micsoda gulyáról van szó? Nem a „Vörös szántóvető” kolhozról? — kérdezte élénken a párttitkár, a harcosok válla fölött nézegetve a térképet.

— Lehet, nem emlékszem a nevére — felelte a hadosztályparancsnok s megjegyezte a térképen az erdei szakadékot. — Itt helyezkedett el a gulya és ide vonult a partizáncsapat. Ennyit tudtak közölni róluk.

— Nem vasutasokból áll ez a partizáncsapat? Nem az uzlovói Rudakov a vezetője? Nem emlékszik? — érdeklődött a kerületi párttitkár egyre élénkebben.

— Erre pontosan emlékszem... vasutas... és igen: Rudakov a vezetője — mondta örömmel a hadosztályparancsnok — Ez a magas partizán itt... Zseleznov... éppen ebből a csapatból való.

— Ezt a körzetet a maguk szomszédja már harmadik napja felszabadította — mondta elgondolkozva a Haditanács tagja.

— Ugy van — erősítette meg a párttitkár. — Mi már kapunk is hírt az összekötőnkön keresztül Ignát Rubcovtól... a kolhoz elnökétől, aki az erdőbe rejtette a gulyát... hogy valamennyien élnek és a híres fajgulya teljes egészében, épségben megvan... Rubcov egyike a mi legjobb kolhozvezetőinknek. Nagyszerű muzsik, Balti-tengerész, öreg bolsevik. Részt vett Kronstadt ostromában!

A kislány könyökére emelkedve nézte az ismeretlen, jóindulatú arcokat. Látszott rajta, azt akarta eldönteni: valóság-e ez, vagy csak álmában látja ezeket az embereket s hallja a beszédjüket és az ismerős neveket...

De ez csakugyan valóság volt! A kislány már visszaemlékezett a kövér, szélesvállú emberre. Egyszer, a kerületi központban a műkedvelők seregszemléjén az első sorban látta. Igen, igen, ezt lehet majd megkérni, hogy ne küldjék el őket valamilyik fővárosi kórházba, hanem adjanak lehetőséget, hogy itt gyógyulhassanak meg és aztán küldjék vissza Rudakovhoz, hogy az ő embereivel együtt harcolhassanak a győzelemig. Félénken nézegetett a szigorú orvosra. Kapkodva mondta el a kerületi párttitkárnak a három barát közös kérését.

A titkár mosolyogva hallgatta és egész idő alatt győzedelmesen nézegetett a Haditanács tagjára, mintha csak ez előtt az ősz, tapasztalt tábornok előtt büszkélkednék kerületének embereivel. Amikor a kislány befejezte mondókáját, cinkosan kacintott:

— Hallották? Ó, ez aztán a nép! Hej, micsoda nép ez!... Kedves kislányom, hát hová tegyem én magukat, amikor az egész Rudakov-különítmény harccal tört át a fronton és kijött az ergőből? Uzlovo, ha nem ma, hát holnap felszabadul. A maguk Rudakovját pedig a városi pártbizottság titkárának tesszük meg. Elég sokat robbantott és rombolt már. Hadd pihenjen: építsen és állítsa helyre, amit a háború lerombolt...

— Él? ... Ó, milyen jó... — mondta halkan a kislány.

Visszahanyatlott a párnára, mosolygó ajka összehúzódott, álla remegett. S vékony hangon sírt, mint a gyerek...

— Nesze neked! — mondta zavartan a kerületi párttitkár. — Még csak az kell, hogy a nedvességet növeljük ebben a fedezékben. Nekem pedig még dolgom van veletek. A kerület elhatározta, hogy a kincstári értékek megmentéséért a kormányhoz kitüntetésre terjeszt fel benneteket. — A titkár kihúzta zubbonya oldalzsebéből noteszét és ceruzáját. — Mondj magatokról néhány adatot, felírom... Név, keresztnév, apai név?

A kislány lassan felemelkedett. Ült az ágyon. Szeme még könnyes volt, de már boldogan ragyogott.

— Írja csak kérem... Koreckij Mitrofán Iljics...

— Ez az az öreg pénztáros?

— Igen, igen. Minden az ő érdeme. Ha ő nincs, én semmit sem tudtam volna csinálni... Ez olyan ember... Írja még fel egy nagyszerű asszony nevét... ő a fejét kétszeresen kockáztatva, mentette meg ezt a zsákot... Rubcova Matrjona Nyikiticsna.

— Miféle Rubcova? A mi híres állattenyésztőnk?

— Igen, igen... Csodálatos asszony. Aztán... Rubcov Ignát Szaveljevics, ő szervezett meg nekünk mindent. Aztán egy kolhozasszony Vetlino faluból... Jaj, nem tudom a nevét! És még... a kislát, Kosztja...

— Engedjék meg... — hallatszott az alsó ágyról egy gyöngye férfihang.

Valamennyien lehajoltak. A magas növésű partizán nem emelte fel fejét a párnáról, csak nézett a kerületi titkárra nagy kék szemével.

— Okvetlenül fel kell jegyezni Kulakov Vaszilij Kuzmicsot, az uzlovói váltóőrt és Csernyij Mirko Oszipovicsot, szintén onnan... Ők talán az életüket adták...

— Ha ők nincsenek, mi ezt a zsákot, a kutya-fáját, az életben el nem hoztuk volna — hangzott az ágy mélyéből a szaggatott kisfiús hang.

A kerületi párttitkár kacagni kezdett.

— Valahogy egy kicsit sok lesz...! És magatokról még nem is beszéltek...

— Őt írja fel. Mert valóságos hősnő. De mi... mi csak parancsot teljesítettünk — mondta a magas fiú.

— Tudják mit... vége a beszélgetésnek. Nekik pihenni kell — jelentette ki az orvosnő és az ágyak elé állt.

Csönd lett. A Haditanács tagja, csikorgó csizmával végigment a fedezéken. Hirtelen megfordult, megállt a párttitkár előtt és mint valami újságot közölte:

— Ilyen néppel feltétlenül meg kell nyernünk a háborút. És nemcsak ezt, akármilyen ráncokényszerített háborút...

Valamennyien újra a partizánokat nézték, de azok a fárasztó beszélgetés után már édesdeden szuszogva mélyen aludtak. Hamarosan a kislány egyenletes lélekezése is lehallatszott.

— Szép dolog... a fiatalság, hadvezér elvtársak... — mondta a kerületi párttitkár és szája körül hirtelen merész, de szelíd, fiatalos ráncok képződtek. — De hiszen valamikor én is a Komszomol dalát daloltam. Fehér ellenforradalmárokat kergettem az erdőkben, ha szószékről beszéltem, elítéltem a nyakkendő viseletét és éjszakánként a villanytelep helyreállításán dolgoztam. Ezt végigcsináltam...

— Talán azt hiszi, én nem? — kérdezte a Haditanács tagja, kezével ezüstös haját simogatva. — Én, fiúk, még magam sem hiszem el, hogy engem valamikor a gyár minden sejtje a „komszomol felvételre” a gyártól a hadbiztossáig kísért: „Mozdonyunk rohan előre, megállója a kommün...” Emlékeztek, fiúk? — és a párttitkár meg a hadosztályparancsnokra kacsintott.

— „Más útunk nincs, kézben a fegyverünk...” — jegyezte meg kellemes hangján Tyeplov tábornok és a hetyke hangból, ahogy énekelte, világosan kiérzett, hogy ez a szálas, koros ember valaha a Komszomol tagja volt.

— Nagy dolog... a fiatalság — ismételte a párttitkár. — És emlékezzenek...

A fedezék ajtaja hirtelen feltárult. A fagyos páragomolyagban egy fiatal tiszt állt. Füles sapkáját, rövid subáját, arcán a fiatalos pelyhet s kis bajuszkáját... mindent-mindent zúzmara lepett be. A fedezékben kiegyenesedett, megmerevedett és kezét sapkájához emelte:

— Tábornok elvtárs, megengedi, hogy jelenthessek? Vasziljev hadnagy, összekötő tiszt, sürgős levéllel jött a Haditanács tagjához.

Táskájából levelet húzott ki és átnyújtotta az altábornagynak. Az altábornagy feltörte a pecsétet. Kemény szeme pillana-

tok alatt végigfutott a távirat sorain. Később felemelte izgatott arcát és azt mondta:

— Moszkvából érkezett. Legfelsőbb helyről érdeklődnek az ő egészségük iránt. Maga Szemjonov érdeklődik... Azt tudják, hogy Szemjonov kicsoda?

Mivel a tisztek, a tábornokok, a kerületi párttitkár, a félkezű bankvezető merev vigyázz-állásba helyezkedtek, világos volt, hogy valamennyien tudják, vagy sejtik, hogy ki az, akit a vezérkar rejt-nyelvén Szemjonovnak neveznek... és aki a három egyszerű, fiatal szovjetember egészségi állapota iránt érdeklődik, a három szovjetember iránt, akik éppen ebben a fedezékben, mélyen és háborítatlanul alszanak ágyukban.

13-5084

UMK